

Fulfulfe Burkina, Dewtere Laamfo Amaana Keso

Fulfulde Burkina New Testament

Contents

Linjiila Iisaa mo Matta winndi	1
Linjiila Iisaa mo Marku winndi	51
Linjiila Iisaa mo Lukka winndi	82
Linjiila Iisaa mo Yuhanna winndi	131
Golle Nulaafe	168
'Bataaki Pool yaade to Romankooፎ	215
'Bataaki Pool arandeehi yaade to Korintunkooፎ	236
'Bataaki Pool dīdafi to Korintunkooፎ	255
'Bataaki Pool yaade to Galaatiyankooፎ	268
'Bataaki Pool yaade to Efeesunkooፎ	275
'Bataaki Pool yaade to Filipiyankooፎ	282
'Bataaki Pool yaade to Koloosiyankooፎ	287
'Bataaki Pool arandeehi yaade to Tesaloniyankooፎ	292
'Bataaki Pool dīdafi yaade to Tesaloniyankooፎ	296
'Bataaki Pool arandeehi yaade to Timote	299
'Bataaki Pool dīdafi yaade to Timote	305
'Bataaki Pool yaade to Tiitu	309
'Bataaki Pool yaade to Filemon	312
'Bataaki yaade to Ibraninkooፎ	313
'Bataaki Yaakuuba	329
'Bataaki Piyeer arandeehi	334
'Bataaki Piyeer dīdafi	340
'Bataaki Yuhanna arandeehi	344
'Bataaki Yuhanna dīdafi	349
'Bataaki Yuhanna tatafi	350
'Bataaki Yahuuda	351
Holleede nde Iisaa Almasiihu ፆanginani Yuhanna	353

Fulfulfe Burkina, Dewtere Laamdo Amaana Keso

Fulfulde Burkina New Testament

Language: Fulfulde Burkina (Fulfulde, Western Niger)
Provided by: SIM International

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2012 SIM International

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0. You may share and redistribute this Bible translation or excerpts from it in any format, provided that:

You include the above copyright information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.
78df0a45-31f7-5dc2-850a-251ed8d2c2cb
ISBN: 978-1-5313-0242-9

*Linjiila Iisaa***mo Matta winndi****Haala maamiraafe Iisaa***(Lukka 3.23-38)*

1 Inan binndi kollooji inde maami-raaife Iisaa Almasiihu, dimaado ley lenyol Daawda, taan Ibrahiima:

² Ibrahiima rimi Isiyaaka.

Isiyaaka rimi Yaakuuba.

Yaakuuba rimi Yahuuda e minyiraafe muudum.

³ Yahuuda rimi Fares e Sera. Been ngoni fe o rimdi e Tamar.

Fares rimi Hesruuna.

Hesruuna rimi Aram.

⁴ Aram rimi Aminadaabu.

Aminadaabu rimi Naasuuna.

Naasuuna rimi Salmon.

⁵ Salmon rimi Bo'as, mo o rimdi e Rahabu.

Bo'as rimi Obet, mo o rimdi e Ruttu.

Obet rimi Yesa.

⁶ Yesa rimi Daawda kaananke oon.

Daawda rimi Suleymaana. Oon woni mo o rimdi e dee Uriya-no.

⁷ Suleymaana rimi Robo'am.

Robo'am rimi Abiya.

Abiya rimi Asa.

⁸ Asa rimi Yosafat.

Yosafat rimi Yoram.

Yoram rimi Usiya.

⁹ Usiya rimi Yotam.

Yotam rimi Akas.

Akas rimi Hesekiya.

¹⁰ Hesekiya rimi Manasa.

Manasa rimi Amon.

Amon rimi Yosiya.

¹¹ Yosiya rimi Yekoniya e minyiraafe muudum.

Dum hawrii e jamaanu mo Alhuudiyankooŋe njaalanoo, njaaraa Baabiila.

¹² Caggal 6e njaaraama Baabiila,

Yekoniya rimi Seyaltiyel.

Seyaltiyel rimi Sorobabel.

¹³ Sorobabel rimi Abiihudu.

Abiihudu rimi Eliyakim.

Eliyakim rimi Asoro.

¹⁴ Asoro rimi Sadok.

Sadok rimi Akim.

Akim rimi Eliyuda.

¹⁵ Eliyuda rimi Eliyasar.

Eliyasar rimi Mattan.

Mattan rimi Yaakuuba.

¹⁶ Yaakuuba rimi Yuusufi, jom suudu Mariyama.

Mariyama woni inna Iisaa bi'eteedo Almasiihu oon.

¹⁷ Ndelle dum hawrii e jamaanuujii sappo e nay illa Ibrahiima faa yottii Daawda. Illa e Daawda faa yottii nde Alhuudiyankooŋe konanoo njaaraa Baabiila ndeen fu, wo jamaanuujii sappo e nay hawrata. Woodi du, illa nde Alhuudiyankooŋe konanoo njaaraa Baabiila faa garol Almasiihu ndeen, wo jamaanuujii sappo e nay hawrata.

Haala rimeede Iisaa Almasiihu*(Lukka 2.1-7)*

¹⁸ Inan no Iisaa Almasiihu rimiraa: Mariyama inniiko oon wo kaŋbanaado Yuusufi. Ammaa fadde makko e suddeede, tawi o reedirii saabe baawde Ruuhu Ceniido. ¹⁹ Yuusufi kaŋbando mo oon wo neddo ponnditiido, yidaa semtinde mo, anniyake fiirtude kaŋbal ngaal e suuraare. ²⁰ Nde o miilotonoo dum ndeen, maleyka Joomiraaŋo wari to makko ley koydol, wi'i mo:

—Yuusufi, taan Daawda, taa hulu ŋanjude Mariyama, sabo binngel ngel saawi ngeel e Ruuhu Ceniido yuuri. ²¹ O riman biŋdo gorko. Inndiraa mo Iisaa,

sabo wo kanko hisinta yimbe makko e hakkeegi muɓɓen.*

²²Dum fuu, dum wadii faa haala ka Laamɗo yottini annabaajo kaan tabita nde wi'unoo:

²³«Surbaajo mo anndaa gorko reedan, rima biɗɗo gorko.

O inndirte Imanuwel.»[†]

Maanaa innde ndeen wo: «Laamɗo ina wondi e meeden».

²⁴Nde Yuusufi finunoo ndeen, wadi no maleyka Joomiraado wi'iri dum noon. O ɓanji Mariyama, ²⁵ammaa o wondaay e muudum faa rimi biɗɗo gorko. Yuusufi inndiri biɗɗo oon Iisaa.

No jom'en anndal ngardi faa ndaara Iisaa

2 Iisaa rimaama Baytilaama ley leydi Yahuudiya e jamaanu laamu Hirudus. Jom'en anndal yuuri lettugal, ngari Urusaliima. ²Nde ɓe ngarnoo ndeen, ɓe mbi'i:

—Toy kaananke Alhuudiyankooɓe di-maado joonin oon woni? Min nji'ii hoodere makko ɓangii lettugal, min ngarii sujidande mo.

³Nde Hirudus kaananke oon nannoo dum fu, huli, kam e yimbe Urusaliima fuu. ⁴O noddii hooreeɓe almaami'en e jannginoobe Tawreeta been fuu, o yami dum'en toy Almasiihu oon jeyi rimeede. ⁵Be njaabii mo, ɓe mbi'i:

—Baytilaama ley leydi Yahuudiya, sabo inan ko annabaajo winndunoo:

⁶«Aan, Baytilaama, leydi Yahuudiya, tannyoral a wanaa wuro famaro hakkunde gure Yahuudiya mawɗe deen.

Sabo ardotoodo yuuran e maafa,

garoowo faa dura yimbe am, Israa'iilankooɓe.»[‡]

⁷Ndeen Hirudus noddii jom'en anndal been e cuncukka, yami ɓe wakkati mo hoodere ndeen ɓangi. Be paamini mo.

⁸Caggal duum, o neli ɓe Baytilaama. O wi'ii ɓe:

—Njehee, kumpitowodon kabaaru cukalel ngeel faa tannyoron. Si on nji'ii ngel fu, ngaron kumpiton kam faa miin du mi yaha, mi sujidanowa ngel.

⁹Nde ɓe nannoo ko kaananke oon haali duum ndeen, ɓe ndilli. Hoodere nde ɓe njiinoo lettugal ndeen ardii ɓe yaade. Nde ardii ɓe faa nde yottii do cukalel ngeel woni doon, de nde darii.

¹⁰Ko ɓe nji'i hoodere ndeen duum, ɓe ceyii seyo manngo sanne. ¹¹Be naati ley suudu nduun, ɓe nji'i cukalel ngeel e inniigel Mariyama. Be kippii e leydi, ɓe cujidani ngel. Be njaltini gineeji maɓɓe, ɓe teddiniri ngel kanje e sii uurdi mbelndi e dakke uurɗe bi'eteede miiri. ¹²Caggal duum, Laamɗo gongini ɓe ley koyɗol taa ɓe njecoo to Hirudus. Ndelle ɓe kootiri leydi maɓɓe laawol gonngol.

No Yuusufi doggiri suudowii leydi Misira

¹³Nde jom'en anndal been ndillunoo fu, maleyka Joomiraado wari e Yuusufi ley koyɗol, wi'i dum:

—Umma, hooyu cukalel ngel e inna muudum, ndogga njahaa Misira. Keddoɗaa toon faa nde mbi'oymaami ngartaa. Sabo Hirudus filoto cukalel ngel faa wara ngel.

¹⁴Yuusufi ummii jemma, hooyi cukalel ngeel e inniigel, de ɓe ndilliri Misira. ¹⁵O heddi toon faa Hirudus

*1:21 Innde *Iisaa* ndeen, e ley Ibraninkoore wo Yoosuwa. Inde fiirta «Joomiraado wo kisinoowo».

†1:23 Esaaya 7.14.

‡2:6 Mika 5.1.

maayi, faa haala ka Laamdo yottini annabaajo kaan tabita nde wi'unoo: «Mi noddii biyam wurtoo ley Misira.»[†]

No Hirudus wardi sukaabe Baytilaama

¹⁶Nde Hirudus faamunoo jom'en andal been njambake dum ndeen, tikki sanne. O yamiri cukaloy ngoroy Baytilaama e dakkol muudum fuu mbaree, gilla keccoy faa ngadukoy duubi difi. O wadii dum fodde wakatiiji di jom'en andal been kokki mo diin. ¹⁷Noon haala ka annabi Yeremiya haalnoo kaan tabitiri nde wi'unoo:

¹⁸«Wullaango nanaama ley wuro Rama, bojji e uumaali duudfi: Rahiina[§] ina woya cukaloy muudum, jabaay berndem waaltinee, sabo koy keddaaki.»^{**}

No Yuusufi wartiri leydi Israa'iila

¹⁹Caggal maayde Hirudus, maleyka Joomiraado wari e Yuusufi to leydi Misira toon e ley koydol, ²⁰wi'i dum:

—Umma, hooyu cukalel ngel e inna muudum, njeccodon leydi Israa'iila, sabo yidunooɓe warude suka oon been maayii.

²¹Yuusufi ummii, hooyi cukalel ngeel e inniigel, ɓe kooti leydi Israa'iila. ²²Ammaa o nanii Arkalaawu loomtii bammum Hirudus, laamake leydi Yahuudiya, de o huli yahude toon. O sappaa e ley koydol faa o yehi leydi Galili. ²³O hodowi wuro wi'eteengo Nasaraatu. Noon dum laatorii faa ko annabaabe mbi'unoo duum tabita: «O wi'ete Nasaraatujo.»

No Yaayaa waajorii

(Marku 1.1-8, Lukka 3.1-18, Yuhanna 1.19-28)

3 E jamaanu oon, Yaayaa lootoowo lootagal batisima bangi. Imo gooyina ley ladde Yahuudiya, imo wi'a:

²—Tuubee, sabo laamu Laamdo badake.

³Oon woni mo annabi Esaaya sappinoo, nde wi'unoo:

«Daande ina yeewnol ley ladde ina wi'a: Moyyinee laawol Joomiraado, ndartinee dati makko!»^{††}

⁴Yaayaa ina bornii kaddungal canyiraangal leebi geeloodi, ina habɓii kabɓorgol nguru. Nyaamdu makko wo babɓatti e njuumndi ladde. ⁵Yimbe yuuri Urusaliima e leydi Yahuudiya e seraaji gooruwol Urdun fuu, ngari to makko. ⁶Iɓe kaalta hakkeeki maɓɓe, de Yaayaa ina loota ɓe lootagal batisima^{‡‡} ley gooruwol Urdun.

⁷Ko o yi'i Farisa'en e Saduki'en heewɓe na ngara faa lootee lootagal batisima duum, o wi'i dum'en:

—Onon ɓiɓɓe bolle! Moy sappani on ndoggon tikkere Laamdo waroore?

⁸Ngollee golleeji kawrooji e tuubugol.

⁹Taa koolodon on kisan saabe wo on taaniraabe Ibrahiima. Sabo mido wi'a on: Laamdo ina waawi waylitinde kaay'e de laato ɓiɓɓe Ibrahiima! ¹⁰Joonin, jammere yeptaama faa soppa dadi ledde. Ndelle, lekki fuu ki rimataa ɓiɓɓe lobbube, soppete, faddee ley yiite.

¹¹Miin, ndiyam lootirammi on batisima faa hollita on tuubii. Ammaa garoowo caggal am oon, kam furi kam

[†]2:15 Hoseya 11.1.

[§]2:18 *Rahiina* woni jom suudu Yaakuuba mo yimbe Israa'iila njogorii hono inna muɓɓen.

^{**}2:18 Yeremiya 31.15.

^{††}3:3 Esaaya 40.3.

^{‡‡}3:6 Do wi'ete *lootagal batisima* dow haala batisima Yaayaa fu, *lootagal tuubu* maa mutineede du na wi'ee.

baawde. Mi fotaa fay bortude dum pade muudum. Oon lootirta on batisima Ruuhu Ceniido e yiite. ¹²O segilake faa o yaroo nyaamri makko faa laaba. O hawrundura nyaamri makko ley beembal, de nyaande ndeen o wuldan dum yiite nge nyifataa.

No Iisaa lootiraa lootagal batisima

(Marku 1.9-11, Lukka 3.21-22)

¹³Wakkati oon, Iisaa yuuri Galili, wari gooruwol Urdun to Yaayaa, faa Yaayaa loota dum lootagal batisima. ¹⁴Ammaa Yaayaa muuyi salaade dum, wi'i mo:

—Aan haani lootude kam. De noy ngardataa to am, miin, faa mi loote?

¹⁵Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Accu dum laatoroo noon joonin, sabo noon kaanden hibbinirde ko dartii fuu.

Ndeen o jabi. ¹⁶Nde Iisaa lootanoo, ina wurtoo ndiyam daam fu, wakkati oon pay kammu omtii. O yi'i Ruuhu Laamdo ina jippoo hono wuugaandu, ina wara dow makko. ¹⁷Wakkati oon du, daande yuuri dow kammu, wi'i:

—O woni Biyam mo korsinmi, mo ceyortoomi.

No Ibiliisa jarriorii Iisaa

(Marku 1.12-13, Lukka 4.1-13)

4 Wakkati oon, Ruuhu Laamdo yaari Iisaa ley ladde, faa Ibiliisa jarriboo mo. ²Iisaa wadi balde capande nay ina suumii jemma e nyalooma fuu. Caggal duum, o yolbi. ³Ndeen, Jarribotoodo oon battitii mo, wi'i mo:

—Si a Bii Laamdo, yamir kaaye de laattoo nyaamdu.

⁴De Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Ina winndaa: «Wanaa e nyaamdu tan neddo wuurdata. Ko neddo wuurdata dey, wo e haala fuu ka Laamdo haali.»[¶]

⁵Caggal duum, Ibiliisa yaari mo Urusaliima ngalluure seniinde ndeen, darni mo dow to buri toowde e suudu dewal mawndu, ⁶wi'i mo:

—Si a Bii Laamdo, fittu njippodaa e leydi. Sabo ina winndaa: «Laamdo yamiran maleyka'en muudum njaabe e juude mubben taa koyngal maa fiyoo e hayre.»^{§§}

⁷Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Ina winndaa katin: «Taa ndaartinda Laamdo, Joomiraado maa.»^{*}

⁸Katin Ibiliisa yaari mo dow waamnde toownde sanne, holli mo laamuuji adunaaru fuu e darja mubben, ⁹wi'i mo:

—Mi hokkete dum do fuu si a hippake, a sujidanii kam.

¹⁰Iisaa wi'i mo:

—Woddam Seydaani! Sabo ina winndaa: «Wo Laamdo Joomiraado maa kaandaa sujidande, kam tan kaandaa rewude.»[†]

¹¹Ndeen Ibiliisa seli mo. Wakkati oon, maleyka'en ngari to makko, ina ngollana mo.

No Iisaa fuddiri golle muudum ley Galili

(Marku 1.14-15, Lukka 4.14-15)

¹²Nde Iisaa nannoo Yaayaa uddaama ley kasu ndeen, o yeccii leydi Galili. ¹³Ammaa o joodaaki Nasaraatu katin, de o hodowi Kafarnahum wuro dakkingo maayo ley leydi Jabulon, kam e Naftali. ¹⁴Dum wadii faa haala ka annabi Esaaya haalnoo kaan tabita nde wi'unoo:

[¶]4:4 Fillitagol Tawreeta 8.3.

^{§§}4:6 Jabuura 91.11-12.

^{*}4:7 Fillitagol Tawreeta 6.16.

[†]4:10 Fillitagol Tawreeta 6.13.

¹⁵ «Leydi Jabulon e leydi Naftali
dow laawol jahoowol maayo manngo,
caggal Urdun,
ley leydi Galili,
joonnde yimbe be nganaa Alhuudiya'en,
¹⁶ yimbe wonbe e nimre
nji'ii annoora mawdo.
Wuurbe e ley leydi niɓbundi nimre
maayde,
annoora yannanii dūm'en.»[‡]

¹⁷ Gilla ndeen, Iisaa fuddi waajaade
ina wi'a:
—Tuubee, sabo laamu Laamdo
ɓadake.

No Iisaa noddiri taalibaabe arandeeɓe

(Marku 1.16-20, Lukka 5.1-11)

¹⁸ Iisaa ina yaha hunnduko maayo
Galili, de yi'i sakiraabe diɗo, Simon
bi'eteedo Piyeer e sakiike mum Andire.
Ibe padda fiiliiji maɓbe ley maayo
ngoon. Wo be nanngoobe liyyi. ¹⁹ Iisaa
wi'i be:

—Njokkee kam, mi waɗan on filo-
toobe yimbe.

²⁰ Wakkati oon be njoppi fiiliiji maɓbe
ɗiin, be njokki mo. ²¹ O yehi yeeso, o
yi'i katin sakiraabe diɗo wɓɓe, Yaaku-
uba e Yuhanna, ɓiɓɓe Jebede. Kam'en
e baaba muɓɓen Jebede ina ngoni ley
laana, ina moyyintina fiiliiji muɓɓen. O
noddii dūm'en. ²² Wakkati oon pay, be
njoppi laana kaan, be njoppi baabiibe
du, be njokki mo.

No Iisaa waajorii e no selliniri yimbe

(Lukka 6.17-19)

²³ Iisaa yiiltii ley leydi Galili fuu. Imo
waajoo e ley cuudi maɓbe baajordi,
imo gooyna Kabaaru Lobbo haala laamu
Laamdo, imo danna sii nyawuuji e male
fuu. ²⁴ Kabaaru makko sankitii ley leydi
Siiriya fuu. Yimbe na ngadda nyawbe

nyawuuji feere feere e male fuu to
makko. Wɓɓe wo wondube e ginnaaji,
wɓɓe jom'en dabiɗabiije, wɓɓe du wo
jom'en balli-mbaatudi. O danni dūm'en.
²⁵ Jamaa keewdo sanne jokki mo. Wo be
yuuruɓe Galili e leydi mbi'eteendi Gal-
luuje Sappo e Urusaliima e Yahuudiya e
caggal gooruwol Urdun.

Waaju Dow Waamnde

(Suuraaji 5 – 6 – 7)

(Lukka 6.20-23)

5 Iisaa yi'i jamaa keewdo oon de yeenji
dow waamnde, joodii. Taalibaabe
muudum been battitii dūm. ² O fuddi
waajaade be, o wi'i:

³ —Barke woodanii annditinbe yonkiiji
muɓɓen ina lokkidi,

sabo kambe njeyi laamu Laamdo.

⁴ Barke woodanii suniibe,
sabo Laamdo waaltinan berde muɓɓen.

⁵ Barke woodanii leeyinkiniibe,
sabo kambe ndonata adunaaru.

⁶ Barke woodanii filotoobe fonnditaare
hono no yolbuɓe e domɗube pilor-
too neema,

sabo be kaaran, be domɗitan.

⁷ Barke woodanii yurmotoobe,
sabo Laamdo yurmoto be.

⁸ Barke woodanii laafuɓe berde,
sabo be nji'an Laamdo.

⁹ Barke woodanii waddoobe jam,
sabo be noddirte ɓiɓɓe Laamdo.

¹⁰ Barke woodanii torraabe saabe
fonnditaare,

sabo kambe njeyi laamu Laamdo.

¹¹ Barke woodanii on si yimbe
mbonkake on, torrii on, njowii on
sii bonanda fuu saabe am. ¹² Ceyee,
mbeltee, sabo mbarjaari mawndi ina
doomi on dow kammu. Sabo hono noon
annabaabe artiibe on been torrira.

[‡]4:16 Esaaya 8.23-9.1.

Haala lamdam e annoora

(Marku 9.50, Lukka 14.34-35)

¹³—Onon, wo on lamdam adunaaru ndu. Ammaa si lamdam selii lamsude, dume lamsinta dam katin? Dam nafataa fay huunde! Dam faddete yaasin, yimbe njaaba dam.

¹⁴Wo on annoora adunaaru. Ngallu-ure nyibaande dow waamnde waawaa suudaade. ¹⁵Fay gooto hubbataa lampaal, de hippa dum kaakol. Ko wadata dey, bilan ngal, ngal yaynana gondo e suudu nduun fuu. ¹⁶Hono noon annoora moodon haani yaynirde yeeso yimbe, faa nji'a golleeji lobbi di ngadoton, de njetta Baaba moodon gondo dow kammuuli oon.

No Iisaa jannginiri haala Tawreeta

¹⁷—Taa cikkee mi warii faa mi itta jamirooje Tawreeta naa haala annabaabe. Mi waraay faa mi itta dum. Mi warii faa mi hibbina dum. ¹⁸Goonga kaalanammi on: sini kammu e leydi ina keddii, fay tobbel maa masel tosataake ley Tawreeta faa dum fuu dum tabita. ¹⁹Dum le, boofudo ko buri fuu famdude e jamirooje deen, de janngini wobbe faa ngada noon, joomum laatoto burdo famdude e laamu Laamdo. Ammaa neddo fuu jokkudo Tawreeta oon, de janngini wobbe ngada noon, joomum laatoto mawdo e laamu Laamdo. ²⁰Sabo mido haalana on: si on buraay jannginoobe Tawreeta e Farisa'en fonnditaare fu, on naatataa e ley laamu Laamdo.

Haala tikkere

²¹—On nanii maamiraabe meeden been mbi'anooma: «Taa wadu warhoore, gadudo warhoore fuu ina haani

sareede.»[¶] ²²Miin kaa mido wi'a on: tikkando sakiike muudum fuu, ina haani sareede. Bi'udfo sakiike muudum wo cuubaado fu, ina jeyi darneede yeeso sariya laamu. Katin du, neddo fuu biido mo wo o jiibiido, ina haani naatude yiite jahannama. ²³Ndelle, si a warii e hirsirde faa ngada sadaka, de miccitiidaa wakkati oon sakiike maa ina joganii maa ko metti, ²⁴njoppaa sadaka maa on doon, njahaa njaafunduwaa e sakiike maa oon tafon, ndeen ngartaa ngadaa sadaka maa oon.

²⁵Si a habii e goddo, de odon njaada sariya fu, karodaa ndewritaa e joomum fadde moodon yottaade, taa o watte e juude carotoodo, de oon watte e junngo doomoowo kasu, de uddedaa e kasu. ²⁶Goonga kaalanammi on: abada a wurtataako si a yobaay ko ndewetedaa duum faa laabi.

Haala jeenu

²⁷—On nanii wi'anooma: «Taa wadu jeenu!»[§] ²⁸Miin kaa mido wi'a on: yeewrudo debbo janano muuyo fuu, jeenii e ley bernde mum. ²⁹Ndelle, si yitere maa nyaamre luttinte, ittu nde, paddaa nde to woddi! Ceedaa e tergal maa gootal buri moyyande ma diina banndu maa nduun fuu faddee e jahannama. ³⁰Si junngo maa nyaamo luttinte, tayu ngo, paddaa ngo to woddi: ceedaa e tergal maa gootal buri moyyande ma diina banndu maa nduun fuu naata jahannama.

Haala ceergal

(Matta 19.9, Marku 10.11-12, Lukka 16.18)

³¹—Wi'anooma katin: «Ceerudo deekum fuu, hokka dum talkuru

[¶]5:21 Wurtagol 20.13.

[§]5:27 Wurtagol 20.14.

ceergal.»** 32 Miin kaa mido wi'a on: neddo fuu ceerudo deekum de tawi o wanaa jeenoowo, si o banjowaama, gorko ceerudo mo oon wadii mo jeenoowo. Neddo fuu banjudo debbo ceeraado, kam du jeenii.

Haala hunayeere

33—On nanii katin, maamiraabe meeden mbi'anooma: «Taa fiirtu hunayeere maa, tabintinaa nde yeeso Joomiraado.»†† 34 Miin kaa mido wi'a on: taa kunodon fey. Taa kunorodon kammu, sabo wo joodorgal Laamdo. 35 Taa kunorodon leydi, sabo wo njaabirdi koyde makko, naa Urusaliima, sabo wo ngalluure Kaananke mawdo. 36 Taa kunorodaa hoore maa, sabo a waawaa rawninde naa bawlinde fay leebol mayre gootol. 37 Mbi'aa «ayyo» naa «a'aa» tan. Ko faltii duum fuu, wo to Bondo oon yuuri.

Haala yomnitagol

(Lukka 6.29-30)

38—On nanii wi'anooma: «Yitere yomnitorte yitere, nyiinde yomnitorte nyiinde.»‡‡ 39 Miin kaa mido wi'a on: taa njomnitee gadudo on ko boni. Si goddo feenyii ma gere nyaamo fu, acca dum feenya gere nano oon du. 40 Si goddo wullake ma faa teeta forgo maa, accu dum yaada e saaya maa jaangol du. 41 Si goddo tilsinanii ma ronndaade donngal yaadu kilomeetere, ronnda ngal yaadu kilooji didi. 42 Si goddo jaarake ma, hokku dum. Si goddo wi'ii mbuyodaa dum fu, taa salana dum.

Haala yidugol waybe

(Lukka 6.27-28, 32-36)

43—On nanii wi'anooma: «Njidaa gondo maa, mbanyaa ganyo ma.» 44 Miin kaa mido wi'a on: njidee waybe on, ndu'anodon torroobe on. 45 Worrude hono noon hollata wo on bibbe Baaba moodon gondo dow kammuuli. Sabo no o fudinirta naange makko dow bonbe, noon du o fudinirta nge dow moyyube. No o tomnirta dow fonnditiibe, noon du o tomnirta dow oonyiibe. 46 Si yidube on tan njidoton, mbarjaari ndiye keboton? Fay nanngoobe lampo been du ina ngadira noon! 47 Si sakiraabe moodon tan njowtoton, dume senndi on e wobbe? Fay heeferbe been ina ngadira noon! 48 Ndelle, laatodon hibbuube, hono no Baaba moodon gondo dow kammuuli oon hibbiri ni.

No lisaa waajorii haala wallude talkaabe

6—Tinnee taa ngadiron golleji moodon lobbi faa yimbe nji'a on. Si on ngadii dum fu, on kebataa mbarjaari to Baaba moodon gondo dow kammuuli oon.

²Ndelle, si ada itta jakka, taa feeka faa yimbe nji'e. Wo hono noon mu-naafiki'en been ngadata ley cuudi baa-jordi e dow laabi faa yimbe mana dum'en. Goonga kaalanammi on, be kebii mbarjaari mabbe faa timmi. ³Aan kaa, si ada itta jakka fu, taa nano maa faama ko nyaamo maa wadata. ⁴Ndeen jakka maa oon laatoto ko suudii, de Baabiraado maa ji'ooowo ko suudii oon yobe.

**5:31 Fillitagol Tawreeta 24.1.

††5:33 Limooje 30.3.

‡‡5:38 Wurtagol 21.24, Lewinkooobe 24.20.

Haala du'aare*(Lukka 11.2-4)*

⁵—Si odon ndu'oo, taa ngadon no munaafiki'en ni. Kambe, ibe njidi daraade ley cuudi baajordi e hakkunde to laabi kawrata, de be ngada du'aare yalla yimbe fuu ina nji'a be. Goonga kaalanammi on, be kebii mbarjaari maŋbe faa timmi. ⁶Onon kaa, nde ndu'otodon fuu, naaton ley cuudi mon, ommbon dammbugal, de njaarodon Baaba mon e suuraare. Ndeen, Baaba mon ji'oowo ko suudii oon, yoban on.

⁷Si odon ndu'oo, taa kebbinee haalaaji boli di ngalaa nafaa hono no yimbe be anndaa Laamdo been ngadata ni. Ibe miilii Laamdo jaabanto be si be kebbinii haala. ⁸Taa nyemmbitee be, sabo Baaba moodon ina anndi ko kaajadon gilla on nyaagaaki dum. ⁹Onon le, inan no ndu'ortodon:

Baaba amin gondo dow kammuuli,
innde maa laatoo seniinde.

¹⁰Laamu maa wara.

Muuyde maa ngadee dow leydi do hono no ngadirtee dow kammuuli ni.

¹¹Kokkaa min hannden nyaamdu heyooru min.

¹²Njaafonodaa min hakkeeki amin, hono no min njaafortoo wadoobe min hakkeeki ni.

¹³Taa accu min njarribee, ammaa hisin min e Bondo oon.

[Sabo laamu e baawde e teddeengal ina ngoodani maa faa abada. Aamina.]^{¶¶}

¹⁴Ndelle, si on njaafake wadoobe on hakkeeki, Baaba moodon gondo dow kammuuli oon du yaafoto on. ¹⁵Ammaa si on njaafataako toonyiibe on, Baaba moodon oon du yaafataako hakkeeki moodon.

Haala suumayeere

¹⁶—Si on cuumake, taa njurminkinee hono munaafiki'en been: be balinto, yalla yimbe fuu ina anndita be suumiibe. Goonga kaalanammi on: be kebii mbarjaari maŋbe faa timmi. ¹⁷Aan kaa, si a suumake, mbujaa hoore maa, culmaa yeeso maa, ¹⁸taa paamina yimbe a cuumiido. Baaba maada gondo ley suuraare oon tan anndata. Woodi du Baaba maa ji'oowo ko ngadufaa e suuraare oon, yobete.

Haala jawdi dow kammu*(Lukka 12.33-34)*

¹⁹—Taa ndesanon ko'e mon jawdi adunaaru, do mooyu e puundi mbonnata, do wuybe kelata gampuuje de mbujja. ²⁰Ndesanon ko'e mon jawdi dow kammu, do fay huunde bonnataa, wanaa mooyu wanaa puundi, do wuybe kelataa gampuuje sakko mbujja. ²¹Sabo do jawdi maa woni fuu, doon bernde maa du wonata.

Haala annoora e nimre*(Lukka 11.34-36)*

²²—Gite ngoni lampal banndu. Si gite maa ina mboodi, banndu maa fuu heewan annoora. ²³Ammaa si de mboodaa, banndu maa fuu heewan nimre. Ndelle, si ko hokkata banndu maa annoora duum laatake nimre fu, nimre ndeen na tekki koy!

Haala filaade laamu Laamdo*(Lukka 16.13, 12.22-31)*

²⁴—Fay gooto waawaa gollande joomiraabe dido, sabo joomum wanyan gooto, de yida keddiido oon, maa du nanngunduran e gooto, de yawa keddiido oon. On mbaawaa gollande Laamdo e jawdi fuu nde wootere.

^{¶¶}6:13 Cakitte aaya 13 tawaaka e dereeki burdi fuu booyude diin.

²⁵Dum le, mido wi'a on: taa kabbu-ko'u wona e moodon e dow nguurndam mon - ko nyaamoton e ko njartoton. Taa balli moodon du kabbu on ko'e e ko bornotodon. Sabo nguurndam ina buri nyaamdu, banndu du ina buri koltal, naa wanaa? ²⁶Ndaaree pooli piirooji di: di aawataa, di tay'ataa, di ndesataa faa'e, ammaa Baaba moodon gondo dow kammuuli oon ina nyaamna di. Onon le, wanaa ofon buri pooli teddude to wofdi? ²⁷Moy e moodon waawi beydude balde muudum fay nyalooma gooto saabe ko habbi dum hoore? ²⁸Ko wadi de kolte na kabbi on ko'e? Ndaaree pinndiiji ladde no di mawnirta: di ngollataa, di mottataa. ²⁹Mido haalana on: fay Suleymaana e darja muudum fuu holtiraay hono gootel e majji ni. ³⁰Si Laamdo ina holtinira noon hudo taweteeko ley ladde hannden, faddeeteeko e yiite jaango, wanaa o holtinan on faa bura noon, onon famdube hoolaare! ³¹Ndelle, taa ko'e mon kabboo faa mbi'on: «Dume nyaameten? Dume njareten? Dume bornotoden?» ³²Sabo kulle dee fuu wo ko yimbe be andaa Laamdo pilotoo. Si goonga, Baaba mon gondo dow kammuuli oon ina andi dum fuu idum tilsani on. ³³Ndelle, pilodon laamu Laamdo tafon, kam e fonnditaare muudum. Ndeen ko heddii duum fuu, on beydante dum.

³⁴Ndelle, taa jaango habba on ko'e, sabo jaango du wardan e ko muudum. Nyannde fuu, donngal muudum ina hey'a dum.

Haala feloore

(Lukka 6.37-38, 41-42)

7 —Taa kiitee, on kiitataake. ²Sabo no kiitortodon wobbe, noon onon du kiitortodon. Katin du ko etiranton wobbe, wo duum etirantedon. ³Ko wadi de ada yi'a kudol ley yitere sakiike maa, de aan le, a taykataako leggal gonngal e ley

yitere maa ndeen? ⁴Noy mbaawrudaa wi'ude sakiike maa: «Sakiike, accu mi ittane kudol gonngol e yitere maa ngol», de aan le, wo leggal woni ley yitere maa ndeen? ⁵Munaafiki, ittu leggal gonngal e yitere maa ngaal tafon. Ndeen jiide maa laaban, faa kebaa ittaa kudol gonngol e yitere sakiike maa ngool.

⁶Taa kokkee dawaadi ko senii, sabo di njeccoto, di njata on. Taa cankitee kaaye moodon dime yeeso girooji, sabo di njaaban de.

No Laamdo hokkirta njariido dum

(Lukka 11.9-13)

⁷—Njaree, on keban. Pilee, on njiitan. Calminee, on omtante. ⁸Sabo njariido fuu heban. Piliido fuu yiitan. Calmindu fuu omtante. ⁹Moy e moodon hokkata biyum hayre si njarakke dum buuru? ¹⁰Naa njaroo dum liingu de hokka dum mboddi? ¹¹No mbonirdon ni fuu, ofon anndi no kokkirton bibbe mon kulle lobbe, sakko Baaba moodon gondo dow kammuuli oon. Imo hokka njariido mo fuu ko moyyi. ¹²Ndelle, ley huunde fuu, ngadane wobbe ko njiddon be ngadana on. Sabo dum pay woni ko Tawreeta Muusaa e dewte annabaabe deen njamiri.

Haala dammbugal paadungal

(Lukka 13.24)

¹³—Naatiree dammbugal paadungal! Sabo dammbugal naatirgal halkere ina yaaji, laawol muudum ngool ina hoyi, jokkoobe ngol been du ina keewi. ¹⁴Ammmaa dammbugal naatirgal nguurndam ngaal ina faadi, laawol muudum ngool ina billii, yiitooobe dum du wo seeda.

Haala lekki e bibbe muudum

(Lukka 6.43-44)

¹⁵—Tinnee e annabaabe fewreebe. Si be ngarii to moodon fu, ibe nga'i hono baali, de si goonga, wo be cuuli jolbudu.

¹⁶Golle maɓɓe annditirton ɓe hono no lekki annditirtee ɓiɓɓe muudum ni. Cabiije ɓorataake e ngi'eehi, yɓbbe du ɓorataake e nyakkabere. ¹⁷Lekki lobbi fuu, wo ɓiɓɓe lobbufe rimata, de lekki mbonki kaa, wo ɓiɓɓe bonɓe rimata. ¹⁸Lekki lobbi waawataa rimude ɓiɓɓe bonɓe, woodi du lekki mbonki waawataa rimude ɓiɓɓe lobbufe. ¹⁹Lekki fuu ki rimataa ɓiɓɓe lobbufe soppete, fadɗee e yiite. ²⁰Ndelle, golle maɓɓe annditirton ɓe.

No taalibaabe fewreeɓe carirtee

(Lukka 13.25-27)

²¹—Wanaa wi'ooɓe kam «Joomam, Joomam» ɓeen fuu naatata e laamu Laamɗo. Ammaa wo wadooɓe muuyɗe Baaba am gondo dow kammuuli oon, ɓeen ngoni naatoɓe. ²²Nyannde darn-gal, heewɓe mbi'an kam: «Joomam, Joomam! Wanaa e innde maa min mbaajorii naa? Wanaa e innde maa min ndiiwri ginnaaji naa? Wanaa e innde maa min ngadiri kaayeeɗii keewɗi naa?» ²³Ndeen mbi'ammi ɓe: «Abada mi anndaano on. Mbodɗee kam, onon wadooɓe ko boni!»

Haala suudu joyyiinaandu dow hayre

(Lukka 6.47-49)

²⁴—Ndelle, nedɗo fuu kettindiido haalaaji am di de jokki di, nanndan e jom hakkillo nyibudo suudu muudum dow hayre. ²⁵Yuwoonde tobi, gooruuji mbubbi, keni mawɗi mbifi e mayru. Dum fuu ndu saamaay, sabo ndu joyyi-naama dow hayre. ²⁶Ammay nedɗo fuu kettindiido haalaaji am di de jokkaay di, ina nanndi e mo walaa hakkillo, nyibudo suudu muudum dow njaareendi. ²⁷Yuwoonde tobi, gooruuji mbubbi, keni mawɗi mbifi e mayru. Ndu saami faa ndu halki ndu fuu.

²⁸Nde Iisaa tilinoo e haalaaji diin ndeen, jama'aje deen kaaynaama sanne

e waaju makko oon. ²⁹Sabo o waajorake ɓe no jom baawɗe ni, wanaa hono janginooɓe maɓɓe Tawreeta.

No Iisaa selliniri ceppindo

(Marku 1.40-45, Lukka 5.12-16)

8 Ko Iisaa jippii waamnde ndeen duum, jamaa keewɗo jokki dum. ²Wakkati oon, gorko ceppindo battitii dum, hippii yeeso muudum, wi'i:

—Joomam, si a muuyii fu, aɗa waawi dannude kam faa mi laaba.

³Iisaa foorti junngo mum, meemi mo, wi'i:

—Mi muuyii, dadu.

Wakkati oon pay, gorko oon dadi cep-pam muudum, laabi. ⁴Caggal duum, Iisaa wi'i mo:

—Tinna taa kaalanaa dum fay gooto. Ammaa yahu holloy hoore maa almaami, ngadfaa sadaka mo Muusaa yamiri oon, faa faamina ɓe a dadii.

No Iisaa selliniri golloowo hooreejo sordaasiibe

(Lukka 7.1-10)

⁵Nde Iisaa naatannoo Kafarnahum ndeen, hooreejo sordaasiibe battitii dum, ɗaarii dum mballa, wi'i:

⁶—Moodibbo, golloowo am ina waalii ley suudu, sellaa faa junngo e koyn-gal fuu ɓantataako. Imo torrii sanne!

⁷Iisaa wi'i mo:

—Mi waran, mi dannowa mo.

⁸Ammay hooreejo sordaasiibe oon jaabii, wi'i:

—Moodibbo, miin, mi hewtaay ko naataa ley suudu am. Ammaa si a haalii haala ngoota tan, golloowo am oon dadan. ⁹Miin e hoore am, wo mi dawranaaɗo, de mido dawrana sordaasiibe du. Si mi wi'ii gooto maɓɓe yaha fu, yahan. Si mi wi'ii godɗo wara, waran. Si mi wi'ii maccudo am wada huunde, wadan.

¹⁰Nde Iisaa nannoo d̄um ndeen, d̄um haaynii d̄um sanne, wi'i jokkuḅe d̄um been:

—Goonga kaalanammi on, mi yi'aay goondinal hono ngal sellude e Israa'iilanke fay gooto. ¹¹Mido haalana on, heewḅe yuuran lettugal e gorgal, njoododoo e Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba, ḅe nyaamda ley laamu Laamdo. ¹²Ammaa haannoḅe naatude laamu been, padḅete ley nimre wonnde yaasin ndeen. Toon bojji e ḅeryundurde nyiiḅe ngoni.

¹³Caggal d̄uum, Iisaa wi'i hooreejo sordaasiibe oon:

—Hootu. Dum laatane hono no ngoondinirfaa ni.

Wakkati oon jaati, golloowo hooreejo sordaasiibe oon dadi.

No Iisaa selliniri nyawḅe heewḅe

(Marku 1.29-34, Lukka 4.38-41)

¹⁴Iisaa yehi galle Piyeer, tawi esoo Piyeer debbo ina fukkii wo jontaado.

¹⁵Iisaa meemi junngo makko, de o dadi e jontere makko. O ummii, o weerni Iisaa.

¹⁶Nde hiirnoo fu, Iisaa waddanaa yimḅe heewḅe ḅe ginnaaji ngoni e muḅḅen. Konngol makko tan o riiwri di, o danni nyawḅe been fuu. ¹⁷Dum laatorake noon faa ko annabi Esaaya haalnoo d̄uum tabita nde wi'unoo:

«O ittii tampiriiji meeden, o ronndake nyawuuji meeden.»^{§§}

No yimḅe mbiiri njokkan Iisaa

(Lukka 9.57-62)

¹⁸Nde Iisaa yi'unoo jamaa oon ina fiilii d̄um ndeen, yamiri ḅe peyyita maayo ngoon. ¹⁹Jannginoowo Tawreeta gooto battii, wi'i mo:

—Moodibbo, to njahataa fuu mi jokkete.

²⁰Iisaa wi'i mo:

—Baagaaji* ina njogii gayḅe, pooli du ina njogii cuudi, ammaa Bii Neddo walaa fay nokku do fukkina hoore muudum fowta.

²¹Goddo, jeyaado e taalibaabe been, wi'i mo:

—Joomam, accu mi yaha mi uwowa baaba am tafon.

²²O jaabii oon, o wi'i:

—Jokkam, accu maayḅe uwa maayḅe muḅḅen.

No Iisaa darniri yuwoonde e henndu

(Marku 4.35-41, Lukka 8.22-25)

²³Ndeen Iisaa naati laana, taalibaabe muudum njokki d̄um. ²⁴Wakkati gooto, yuwoonde ummodii e henndu mawndu dow maayo ngoon faa bempeyye ina udda laana kaan. Tawi Iisaa kaa ina daanii. ²⁵Taalibaabe been battii mo, pindini mo, iḅe mbi'a:

—Joomii amin, dannu min! Inani miden kalka!

²⁶O jaabii ḅe, o wi'i:

—Ko wadi de kuldon? Onon famduḅe hoolaare!

Wakkati oon, o ummii, o sappani henndu e bempeyye maayo deen e semmbe. Dum fuu d̄um deyyinii siw! ²⁷Dum haaynii taalibaabe been! Iḅe mbi'a:

—Gorko o wo moy de fay keni e ndiyam ina d̄owntanoo d̄um?

No Iisaa selliniri worḅe d̄ido wonduḅe e ginnaaji

(Marku 5.1-20, Lukka 8.26-39)

²⁸Nde Iisaa feyyitinnoo maayo fu, heetti e leydi yimḅe Gadara. Doon worḅe d̄ido wonduḅe e ginnaaji njalti ley caabeeje, kawri e makko. Iḅe nyan-

§§8:17 Esaaya 53.4.

*8:20 Waagaaru ina wi'ee junkuuru du.

ngunoo faa fay gooto suusaano rewude laawol ngool. ²⁹Be keddii ibe nduka ibe mbi'a:

—Bii Laamdo, dume njid'daa wadude min? Yalla a warii do faa torraa min, gilla wakkati podaado oon yottaaki naa?

³⁰Coggal girooji manngal ina dura dakkol doon. ³¹Ginnaaji diin njaarii mo, mbi'i:

—Si riwude min njid'daa, accu min naatowa e coggal girooji ngal.

³²O wi'i di:

—Njehee!

Ginnaaji diin njalti, naatowi e girooji diin. Wakkati oon, coggal ngaal fuu doggi, tellitii dow waamnde, saami ley maayo, halki. ³³Duroo'be been ndoggi kooti ngalluure toon, kaalowi ko wadi duum fuu e kabaaru wondunoobe e ginnaaji been du. ³⁴Wakkati oon, yimbe ngalluure ndeen fuu njalti, kawritowi to Iisaa. Nde be nji'unoo mo ndeen, be nyaagii mo o yalta leydi mabbe.

No Iisaa selliniri gorko mo banndu waatundu

(Marku 2.1-12, Lukka 5.17-26)

9 Iisaa naati laana, feyyiti, warti wuro muudum. ²Yimbe ngaddani dum gorko mo banndu waatundu ina fukkinnaa e dad'fo. Nde o yi'unoo goondinal mabbe ngaal fu, o wi'i mo banndu waatundu oon:

—Binngel am, sellin bernde maa. Hakkeji maa njaafaama.

³Wakkati oon, jannginoobe Tawreeta yogaabe miilii e ko'e mu'bben: «Gorko o ina mbonkoo Laamdo!» ⁴Iisaa faami miilooji mabbe, de wi'i be:

—Dume wadi de odon miiloo miilooji bondi di e berde moodon? ⁵Dume buri hoyude? Yalla wi'ude hakkeji makko njaafaama, naa wi'ude o ummoo, o

yaha? ⁶Ammaa, faa mi faamina on Bii Neddo ina jogii baawde yaafaade hakkeji ley adunaaru ndu...

Ndeen, o wi'i mo banndu waatundu oon:

—Umma, hooyu dad'fo maa, kootaa suudu maa!

⁷Gorko oon ummii, hooti suudu muudum. ⁸Nde jama'aaje deen njiinoo dum ndeen, kuli, ina njetta Laamdo saabe ko hokki bii-Aadama baawde gaade nii de.

No Iisaa noddiri Matta jokka dum

(Marku 2.13-17, Lukka 5.27-32)

⁹Iisaa dilli doon. E ley yaadu muudum, yi'i gorko bi'eteedo Matta ina joodii e suudu to lampo nanngete. O wi'i dum:

—Jokkam.

Matta ummii, jokki mo.

¹⁰Caggal duum, imo nyaama ley suudu Matta. Nanngoobe lampo heewbe e luttube wobbe ngari njoodii ina nyaamda e makko, kanko e taalibaabe makko. ¹¹Farisa'en been nji'i dum, de na mbi'a taalibaabe makko been:

—Dume wadi de moodibbo moodon ina nyaamda e nanngoobe lampo e luttube wobbe?

¹²Iisaa nani dum, wi'i be:

—Wanaa celludo haajaa cawroowo. Wo nyawdo haajaa cawroowo. ¹³Njehee, ekitee ko Dewtere Laamdo wi'i: «Wo yurmeende njidumi, wanaa sadaka duppeteedo.»[†] Sabo mi waraay faa mi noddada dartiibe. Wo luttube ngarumi noddude.

Haala suumayeere

(Marku 2.18-22, Lukka 5.33-39)

¹⁴Wakkati oon, taalibaabe Yaayaa ngari to Iisaa, yami dum:

[†]9:13 Hoseya 6.6.

—Ko wadi de minen e Farisa'en miden cuumoo, de taalibaaɓe maa been kaa cuumataako?

¹⁵ O jaabii ɓe, o wi'i:

—Yalla warɓe ɓangal ina mbaawi sunaade si ɓaɗudo ina wondi e muɓɓen naa? Ammaa nyalaade ngaran de ɓaɗudo oon itteteɗ hakkunde maɓɓe. E balde deen, ɓe cuumoto. ¹⁶ Fay gooto fidataa tekkere heyre e kaddungal kiinngal. Sabo tekkere heyre ndeen foodan kaddungal kiinngal ngaal, de ceekol ngool beydoo. ¹⁷ Katin du cabijam kesam loowataake e sumalleeji kiidɗi. Si duum wadii, sumalleeji diin pusan, cabijam dam rufa, de sumalleeji diin mbona. Ndelle cabijam kesam e sumalleeji kesi loowetee, faa dum fuu dum reenoo.

No Iisaa selliniri debbo e no iirtiniri suka debbo

(Marku 5.21-43, Lukka 8.40-56)

¹⁸ Nde Iisaa haalannoo dum ndeen, hooreejo suudu waajordu gooto yottii, hippii yeeso muudum, wi'i:

—Biyam debbo heddaaki joonin pay. Ammaa war, yowu junngo maa dow makko, ndeen o ummitoto.

¹⁹ Iisaa ummii jokki mo, kam e taalibaaɓe muudum. ²⁰ E ley yaadu maɓɓe, debbo gooto mo yi'iyam muudum taccataa ko wadata duubi sappo e diɗi, yuuri gada Iisaa, meemi kommbol saaya muudum. ²¹ O wadii noon sabo o milake e ɓernde makko: «Si mi hebii fay meemude saaya makko tan, mi dadan.»

²² Iisaa yeeyii, yi'i mo, wi'i:

—Bannam debbo, sellin ɓernde maa. Goondinal maa dannii ma.

Wakkati oon pay, debbo oon dadi.

²³ Nde Iisaa yottinoo suudu hooreejo waajordu oon fu, yi'i fuufoobe cereeli wonɓe to maayɗo toon e yimɓe heewɓe woyooɓe. ²⁴ O wi'i dum'en:

—Mburtee, sabo suka debbo o maayaay, wo daani tan.

De yimɓe been njalnorii mo. ²⁵ Nde ɓe njaltinanoo yaasin fu, o naati ley suudu nduun, o nanngi junngo suka debbo oon, de ummii. ²⁶ Kabaaru oon sankitii e leydi ndiin fuu.

No Iisaa wumtiniri wumɓe diɗo

²⁷ Nde Iisaa dillannoo toon ndeen, wumɓe diɗo njokki dum, ina yeewnoo ina mbi'a:

—Taan Daawda, yurma min!

²⁸ Nde o naatunoo suudu fu, wumɓe been ngari to makko. O yami dum'en, o wi'i:

—Odon ngoondini mido waawi walude on naa?

Be njaabii mo, ɓe mbi'i:

—Joomii amin, miden ngoondini.

²⁹ Wakkati oon, o meemi gite maɓɓe, o wi'i:

—Dum laatanoo on hono no ngoondinirdon noon.

³⁰ Wakkati oon fu, ɓe mbumti. O gongini ɓe, o wi'i ɓe:

—Taa kaalanee dum fay gooto.

³¹ Ammaa ɓe njehi ɓe caakowi kabaaru Iisaa e leydi ndiin fuu.

No Iisaa selliniri gorko muumo

³² Wakkati mo wumtinaaɓe been ndilannoo oon, Iisaa waddanaa katin gorko mo ginnaaru muumɗini. ³³ O riiwi ginnaaru nduun tan, de muumo oon fudɗi haalude. Dum haaynii jama'aaje deen fuu, ina mbi'a:

—Hono dum yi'aaka e Israa'iila abada!

³⁴ Ammaa Farisa'en wonɓe doon mbi'i:

—Wo hooreejo ginnaaji oon hokki mo baawɗe riiwude ginnaaji.

No Iisaa yurmorii yimɓe ɓe nanaay waaju

³⁵ Iisaa ina yiiltoow e galluuje e gure fuu, ina waajoo e ley cuudi baajordi,

ina gooyna Kabaaru Lobbo dow laamu Laamdo. Imo danna nyawuuji e male fuu. ³⁶Ko o yi'i yimbe been duum, o yurmii dum'en sanne, sabo wo tampuɓe, billiibe hono baali di ngalaa duroowo. ³⁷Wakkati oon, o wi'i taalibaabe makko been:

—Gese benndufe ina keewi, ammaa tayooɓe keewaa. ³⁸Ndelle, ɗaaree Jom tayri nulda tayooɓe ley gese muudum deen.

No Iisaa suborii nulaabe sappo e dido

(Marku 3.13-19, Lukka 6:12-16)

10 Iisaa noddi taalibaabe muudum sappo e dido been, hokki dum'en baawde riiwude ginnaaji e dannude sii nyawuuji e male fuu. ²Inan inde nulaabe sappo e dido been: arano mabbe wo Simon bi'eteedo Piyeer e Andire minyum, Yaakuuba bii Jebede e Yuhanna minyum, ³Filipu e Bartolome, Tomaa e Matta nanngoowo lampo oon, Yaakuuba bii Alfaa, kam e Tadde, ⁴Simon kiranoowo suudu baaba e Yahuuda Isikariyotto jambotoodo mo oon.

No Iisaa nuliri taalibaabe muudum sappo e dido been

(Marku 6.7-13, Lukka 9.1-6)

⁵Iisaa nuli be sappo e dido, wi'i be:

—Taa njehee to yimbe be nganaa Alhuudiyankoobe. Katin du taa naatee galluuje Samariya. ⁶Ammaa njehee to suudu Israa'iila'en laatiibe hono baali majjudi. ⁷To njahaton fuu, ngoonyon mbi'on «laamu Laamdo badake!» ⁸Ndannon nyawbe, ummintinon maaybe, ndannon seppinbe, ndiiwon ginnaaji. On kebirii moyyere nde wo dokkal, kokkitiron nde du wo dokkal. ⁹Taa kooyee kanje naa cardi naa buufi ley jiibaaji moodon. ¹⁰Taa njaadee e fay

mbasu naa saayaaji didi. Taa njaadee e pade naa cabbi. Sabo dey, golloowo fuu ina haandi e nyaamdu muudum.

¹¹Si tawii on ngarii ley ngalluure naa wuro, pilodon beero lobbo, woodi kedodon to beero mon doon faa nde ndiloton. ¹²Si odon naata ley galle, calminon. ¹³Si suudu nduun ina haandi e majjum, jam moodon wonda e mayru. Ammaa si ndu haandaa e majjum, jam moodon warta to moodon. ¹⁴Si ina woodi galle naa wuro do on njaabbaaka naa on kettindanaaka fu, njalton to mabbe, pidдон sollaare mabbe wonnde e koyde mon. ¹⁵Goonga kaalanammi on: nyannde darngal, jukkungo wuro ngoon buran ngo galluuje Sodoma e Gomoora bonde.[‡]

Haala torraaji garooji

(Marku 13.9-13, Lukka 21.12-17)

¹⁶—Kettindee! Mido nula on hono wo on baali hakkunde pobbi ni. Ndelle, yoyiron hono bolle, woodi newrodon hono buugaali du. ¹⁷Tinnodon e yimbe been, sabo be njaaran on to carorde, be piyan on dorri ley cuudi mabbe baajordi. ¹⁸On njaarete yeeso sarotoobe e kaanankoobe saabe am, faa laatanodon kam seedeefe yeeso muɓben e yeeso lenyi di nganaa Alhuudiya'en diin. ¹⁹Si on ndarnaama e sarorde, taa mbemmedon no kaaldoton naa ko kaaloton. Sabo on kokkete haalaaji di kaandon haalude wakkati oon. ²⁰Ko kaaloton duum yuurataa e moodon, ammaa wo Ruuhu Baaba moodon oon haalata ley moodon. ²¹Neddo hokkitiran sakiike mum waree, baaba du hokkitiran biyum. Biɓbe ummanto saaraabe muɓben, ngada faa be mbaree. ²²Yimbe fuu mbanyan on saabe am. Ammaa tinnitiido faa yottii timmoode fu, kam his-

[‡]10:15 Sodoma e Gomoora wo galluuje didi de Laamdo halkii saabe heewgol luttii majje. Ndaaree Fuddoode 19.1-29.

intee. ²³Si on torraama e wuro wooto, ndogganee wonngo. Midó haalana on goonga: on timmintaa gure Israa'iila deen fuu faa do Bii Neddo warti.

²⁴Taalibbo buraa moodibbom, mac-cudo du buraa joomum. ²⁵Ina heya ko taalibbo laatoó hono moodibbom, mac-cudo du laatoó hono joomum. Si be indirii kam, miin jom wuro «Beeljebul mawdo ginnaaji» fu, tilay be inndiran on, onon yimbe wuro du noon.

Haala kulol Laamdo

(Lukka 12.2-7)

²⁶—Ndelle, taa kulee yimbe. Walaa fuu ko suddii ko sudditataake, walaa ko suudii ko bangintaake. ²⁷Ko kaalanammi on e nimre duum, kaalteedum e annoora. Ko nyo'antedon duum, ngooynee dum faa dow cuudi. ²⁸Taa kulee waroobe banndu, de mbaawanaa yonkiiji. Wo Laamdo kaandon hulude. Kam woni baawdo halkude banndu e yonki fuu ley jahannama. ²⁹Wanaa pooloy didoy ina coottee mbuudu ngootu tan naa? Ammaa e noon fu, fay gootel e makkoy yanataa e leydi tawa wanaa e muuyde Baaba moodon oon. ³⁰Woodi onon, fay leebi ko'e mon fuu wo limaadi. ³¹Ndelle, taa kulee, sabo onon le, odon furi pooli keewdi teddude.

Haala jabande Almasiihu yeeso yimbe

(Lukka 12.8-9)

³²Neddo fuu jabando kam yeeso yimbe, miin du, mi jaban dum yeeso Baaba am gondo dow kammuuli oon. ³³Ammaa caliido kam yeeso yimbe fuu, miin du, mi saloto dum yeeso Baaba am gondo dow kammuuli oon.

No Iisaa laatorii sabaabu ceedaagu yimbe

(Lukka 12.51-53, 14.26-27)

³⁴—Taa miilee jam ngardumi ley adunaaru. Mi wardaay jam. Wo kaafaahi ngardumi. ³⁵Mi warii faa mi sennda biddo gorko e bammum, biddo debbo e inna mum, debbo bangaado e esum debbo. ³⁶Koreeji neddo laatoó waybe dum. ³⁷Korsindo inna mum naa bammum faa furi kam fuu, fotaa laataade taalibbo am. Korsindo biyum gorko naa debbo faa furi kam fuu, fotaa laataade taalibbo am. ³⁸Mo wakkaaki leggal muudum palaangal de jokki kam fu, fotaa laataade taalibbo am. ³⁹Piliido hebtude yonki muudum fuu, mursan ki, ammaa mursudo ki saabe am fu, hewtan ki.

Haala mbarjaari

(Marku 9.41, Lukka 10.16)

⁴⁰—Jabbiido on fuu jabake kam, jabbiido kam fuu jabake Nuldo kam oon du. ⁴¹Jabbiido annabaajo saabe o annabaajo fuu, heban mbarjaari ndi annabaajo fodanaa ndiin. Jabbiido neddo ponnditiido saabe o ponnditiido fuu, heban mbarjaari ndi ponnditiido fodanaa ndiin. ⁴²Goonga kaalanammi on: neddo fuu kokkudo burdo famfude e taalibaabe am fay horde-loonde ndiyam peewdam saabe wo o taalibaajo am fu, waasataa hebude mbarjaari muudum.

11 Nde Iisaa tilinoo yamirde taalibaabe muudum sappo e dido ndeen, dilli doon, yehi jannginoyde e waajowaade ley galluuje piiliide doon deen.

^{10:38}Maanaa *hooyude leggal palaangal* woni anniyaade mursude yonki muudum hono no lisaa ni.

**No Yaayaa nuliri taalibaabe
muudum to Iisaa**

(Lukka 7.18-35)

²Yaayaa ina woni ley kasu. O nani ko Almasiihu gollata, de o nuli taalibaabe makko been to muudum. ³Be njehi be lamndii dūm:

—Yalla aan woni kaando warude oon, naa min ndooman goddo?

⁴Iisaa jaabii be, wi'i:

—Njehee, kaalanowee Yaayaa ko nandon e ko njiidon: ⁵wumbe ina mbumta, bonnguube ina njaha e koyde muɓben, seppinbe ina cellinee, faaduɓe ina paadita, maaybe ina ummintinee, talkaabe du ina kaalanee Kabaaru Lobbo. ⁶Barke woodanii mo yoppaay goondinde kam.

⁷Nde nulaabe Yaayaa been ndillannoo ndeen, Iisaa fuddi haalande jamaa oon haala Yaayaa, wi'i dūm'en:

—Ko njaadon ley ladde dūm, wo faa ndaarowon dume? Yalla huɗo ko henndu dimmbata naa? ⁸Ndelle, dume njaadon faa ndaarowon? Gorko nyaayoowo naa? Si goonga, nyaayoobe wo ley galleeji kaanankooɓe tawetee. ⁹Ndelle, dume ndaaroydon? Annabaajo naa? Goonga! Mido haalana on, imo buri annabaajo. ¹⁰Kanko woni mo Laamdo haali kabaaru muudum ley Binndi, wi'i:

«Ndaaree, mi ardinante nulaado am moyyinane laawol.»[§]

¹¹Goonga kaalanammi on: dimoowo fuu rimaay burɗo Yaayaa lootoowo lootagal batisima** oon. Tawi le, burɗo famɗude ley laamu Laamdo oon na buri mo ted-dude. ¹²Gilla Yaayaa lootoowo lootagal batisima fuddi waajaade, laamu

Laamdo ina foodoroo yeeso, de laawol muudum na tiidi. Nyannguɓe du na kabda e maggu.†† ¹³Tawreeta Muusaa e annabaabe fuu cappake laamu nguun faa yottii jamaanu Yaayaa. ¹⁴Si odon njaba haala mabbe, Yaayaa woni annabi Iliyaasa mo garol muudum sappaa oon. ¹⁵Jom nowru fuu nana.

¹⁶Dume mbaawumi nanndinde yimbe jamaanu o? Ibe nanndi e sukaabe joodiibe e taliyaaje luumo, na nodda yigiraabe muɓben, na mbi'a:

¹⁷«Min puufanii on cereeli, de on mbamaay.

Min mboyanii on jimi bojji, de on mboyaay.»

¹⁸Sabo Yaayaa warii, wo cuumotoodo, yarataa doro, de yimbe na mbi'a wo gondudo e ginnaaru. ¹⁹Bii Neddo du warii ina nyaama, ina yara, de yimbe na mbi'a: «Ndaar neddo o, kakkilando nyaamude e yarude tan, yigoo nann-goobe lampo e luttube wobbe!» Ammaa ko hakkillo Laamdo gollata dūm ina holla wo ngo goonga.

No Iisaa feliri gure caliide tuubude

(Lukka 10.13-15)

²⁰Caggal dūm, Iisaa fuddi felude gure de o buri wadude kaayefiiji e ley muɓben deen, sabo wonbe ley gure deen tuubaay. O wi'i:

²¹—Bone woodanii ma, aan Korasin! Bone woodanii ma, aan Baytisayda! Sabo si kaayefiiji gadanoodi e ley moodon diin ngadanooma Tirus e Sidon fu, tawete wonbe toon been tuubino law. Tawete be bornakeno tekke bootooji, be njoodakeno ley ndoondi faa be kolla be tuubii. ²²Saabe dūm, mido wi'a on: nyannde darngal, jukkungo

§11:10 Malakiya 3.1.

**11:11 Do wi'ete *lootagal batisima* dow haala batisima Yaayaa fu, *lootagal tuubu* maa *mutineede* du na wi'ee.

††11:12 Timmoode aayaare nde ina waawi faamireede ni: *Yimbe na kaba dow laamu Laamdo e semmbe, jom'en semmbe du ina piloo teetude ngu.*

moodon buran ngo Tirus e Sidon ngoon bonde. ²³ Aan du Kafarnahum, afa mi- iloo a toownete faa yaha kammu naa? A leeyinte faa kettaa ley maaybe. Sabo si kaayeeffiji gadanoofi e ley maada diin ngadanooma Sodoma fu, tawete wuro ngoon heddotono faa joonin. ²⁴ Saabe dum, mido wi'a on: nyannde darngal, jukkungo moodon buran ngo Sodoma ngoon bonde.

**No Iisaa noddiri yimbe
faa kefaa powtiri**
(Lukka 10.21-22)

²⁵ Wakkati oon, Iisaa adi haala, wi'i:

—Baaba, jom kammu e leydi, mi yet- tii ma, sabo a suudii kulle de jom'en hakkillo e jom'en anndal, de bangi- nandaa de cukaloy. ²⁶ Ayyo, noon jaati Baaba, sabo dum weli maa.

²⁷ Baaba am wattii huunde fuu ley jun- ngo am. Fay gooto anndaa Biddo oon si wanaa Baabiiwo. Fay gooto anndaa Baabiiwo du si wanaa Biddo, e mo Biddo oon muuyi banginande.

²⁸ Onon tampube, ronndiibe donje teddude, on fuu ngaree to am faa mi fowtina on. ²⁹ Leeyinee ko'e mon ley hoorewaaku am faa mi dowa on, ac- con mi janngina on. Sabo mi keesindiido jom bernde leeyunde, yonkiiji moodon kefaa powtiri. ³⁰ Sabo ko njamirammi on duum ina hoyi ronndaade, donngal am du ina huyfi.

Haala nyalaande fowteteende
(Marku 2.23-28, Lukka 6.1-5)

12 Wakkati oon, Iisaa e taalibaabe muudum ina ceeka gese nyan- nde fowteteende. Taalibaabe makko njolbi, de na itta cammeeki alkama, ina yakka. ² Nde Farisa'en been nji'unoo dum ndeen, ina mbi'a mo:

—Ndaaru, taalibaabe maa been ina ngolla ko hadaa golleede nyalaande fowteteende!

³ O jaabii be, o wi'i:

—Yalla on njanngaay ko Daawda wadi nde yobunoo, kam e yaadiraabe muudum naa? ⁴ O naati e ley hukum ceniido, kanko e yaadiraabe makko, de be nyaami buuru cakkaado. Woodi, be ngalaano laawol nyaamude dum, almaami'en tan njeyi nyaamude dum. ⁵ Maa du, on njanngaay e ley Tawreeta Muusaa no almaami'en ngollirta ley su- udu dewal mawndu nduun fay nyannde fowteteende naa? Ibe lutta yamiroore nyannde ndeen, de dum felataa be. ⁶ Midó wi'a on: ko buri suudu dewal mawndu ina do. ⁷ Si on paamiino ko haala Laamdo ka fiirtata: «Yurmeende njidumi, wanaa sadaka duppeteedo», on carataakono laabube be. ⁸ Sabo Bii Neddo kam jeyi nyannde fowteteende.

**No Iisaa selliniri gorko
mo junngo waanngo**

(Marku 3.1-6, Lukka 6.6-11)

⁹ Iisaa dilli doon, naatowi suudu mabbe waajordu. ¹⁰ Gorko mo junngo waanngo ina woni doon. Wonbe doon been ina piloo ko pelira Iisaa, de be yami dum:

—Yalla dannude goddo nyannde fowteteende hadaaka naa?

¹¹ O jaabii be, o wi'i:

—Si gooto moodon ina jogii mbaalu ngootu, de ngu saamii ley luggere nyalaande fowteteende fu, wanaa joo- mum yaltinowan ngu naa? ¹² Odon an- ndi neddo ina buri mbaalu do woddi! Ndelle, ina daganii wafande neddo ko woodi nyannde fowteteende.

¹³ Caggal duum, o wi'i gorko oon:

—Foortu junngo maa!

O foorti ngo tan, ngo dadi faa ngo warti hono no heddiingo ngoon noon. ¹⁴ Farisa'en been njalti, kawriti faa ndawrida no mbarda Iisaa.

**No Laamdo suborii
golloowo muudum Iisaa**

¹⁵ Nde Iisaa nannoo dum ndeen, dilli nokku oon, de yimbe heewbe njokki mo. O danni nyawbe ley mubben fuu, ¹⁶ o sappani dum'en taa kumpita fay gooto kabaaru makko. ¹⁷ Dum wadi faa ko annabi Esaaya haalnoo duum tabita nde wi'unoo:

¹⁸ «Inan golloowo am mo cubiimi.

Mido horsini mo,

Imo wela bernde am.

Mi jippinan Ruuhu am dow makko,
o gooyanan lenyi laawol fonnditaare.

¹⁹ O wadataa kalala, o dukataa.

Daande makko nanataake dow laabi.

²⁰ O helataa fay yombbal oonyiingal,
o nyifataa fay lampal ngal fooyre
muudum famdi

faa do o hokki fonnditaare jaalagol.

²¹ Lenyi diin fuu njowan jikke mubben
dow makko.»^{‡‡}

**No Iisaa riiwrata ginnaaji e
Baawde Laamdo**

(Marku 3.20-30, Lukka 11.14-23, 12.10)

²² Ndeen, gorko mo ginnaaru wumni muumfidi waddaa to Iisaa, de danni dum faa na haala, na yi'a. ²³ Dum haayni jama'aaje deen fuu, de keddii ina mbi'a:

—Dum le, wo taan Daawda oon woni do naa?

²⁴ Ammaa nde Farisa'en been nannoo dum ndeen, mbi'i:

—Si gorko o na riiwa ginnaaji fu, wo e baawde Beeljebul, hooreejo majji o riiwrata di.

²⁵ Iisaa na anndi miilooji mabbe, de wi'i be:

—Laamu fuu pecciingu ina haba, halkan. Katin du, si wuro naa galle feccake ina haba fu, heddataako. ²⁶ Si

Seydaani riiwii ginnaaji muudum, feccii hoore mum. Ndelle, noy laamu muudum heddortoo? ²⁷ Si tawii miin mido riiwra ginnaaji e baawde Beeljebul, jokkuube on been le, wo e baawde moy ndiiwrata di? Ndelle golleeji mabbe jaati ina kolla on ngalmaa e goonga! ²⁸ Ammaa si Ruuhu Laamdo ndiiwrammi ginnaaji, dum ina holla laamu Laamdo warii to moodon.

²⁹ Iisaa beydi, wi'i:

—Fay gooto waawaa naatude galle gorko jom semme faa teeta jawdi muudum, sanaa artoo habba joomum tafon. Ndeen ina waawi hooyude ko woni ley suudu muudum.

³⁰ Mo waldaa e am fuu wo ganyo am. Mo wallataa kam mi hawrundura fuu, wo cankitoowo. ³¹ Saabe duum, mido wi'a on: yimbe ina mbaawi yaafeede hakkeji mubben e mbonkaaji mubben fuu. Ammaa mbonkiido Ruuhu Ceniido fu yaafataake. ³² Neddo fuu kaaldo ko boni e dow Bii Neddo, ina waawi yaafeede. Ammaa neddo fuu kaaldo ko boni dow Ruuhu Ceniido, yaafataake joonin, yaafataake wakkati garoowo.

No lekki annditirtee bibbe muudum

(Lukka 6.43-45)

³³ —Si lekki na woodi fu, bibbe muudum mboodan. Si lekki woodaa du, bibbe muudum mboodataa. Sabo lekki fuu, wo bibbe mum annditirtee. ³⁴ Onon bibbe bolle! Noy mbaawirton haalude ko woodi tawee on bonbe? Sabo ko heewi e ley bernde fu, wo duum hunduko wurtinta. ³⁵ Neddo moyyo, ko moyyi ko resii ley bernde muudum, duum wurtinta. Neddo bondo du, ko boni ko resii ley bernde muudum, duum wurtinta. ³⁶ Mido wi'a on: nyannde dargal yimbe kaaltan haalaaji laaliidi di kaalnoo fuu. ³⁷ Sabo e haalaaji maada carirtedaa wo a ponnditiido maa a jukketeedo.

^{‡‡}12:21 Esaaya 42.1-4.

No Farisa'en pilorii maande

(Marku 8.11-12, Lukka 11.29-32)

³⁸ Caggal duum, janninoobe Tawreeta wobbe, e Farisa'en mbi'i Iisaa:

—Moodibbo, miden njidi kollaa min maande holloore Laamdo nuli ma.

³⁹ O jaabii be, o wi'i:

—Wo jamaanu bondo, tuundo filotoo holleede maande. Ammaa maande fuu o hollataake si wanaa maande annabi Yuunusa ndeen. ⁴⁰ Sabo no Yuunusa wadiri balde tati jemma e nyalooma ley reedu liingu manngu ni, hono noon Bii Neddo du wadirta balde tati jemma e nyalooma faa ley leydi. ⁴¹ Nyannde darngal, worbe Niniwe ummodoto e yimbe jamaanu o, kiitodoo e muβben, de liba dum'en. Sabo worbe Niniwe tuubii nde nannoo waaju Yuunusa ndeen. Haya, burdo Yuunusa ina do! ⁴² Nyannde darngal, kaananke debbo leydi hordoore oon ummodoto e yimbe jamaanu o, hiitodoo e muβben, de liba dum'en. Sabo o yuwii hoore leydi, o wari faa o hettindoo haalaaji Suley-maana kebbinaadi hakkilantaaku. Haya, burdo Suley-maana ina do!

Haala yeccagol ginnaaru

(Lukka 11.24-26)

⁴³ —Si ginnaaru wurtake e neddo fu, ndu yiiltoyto e nokkuuje joorde indu filoo do ndu nootta, de ndu hebataa. ⁴⁴ Ndeen ndu wi'a: «Mi yeccoto suudu am ndu eggunoomi e muudum nduun.» Nde ndu warti fu, ndu tawan suudu nduun wo boldu, fiisaama, moyyi-naama. ⁴⁵ Ndeen ndu yaha, ndu wad-dowa ginnaaji jeddi burdi ndu bonde. Di naata, di koda ley toon. Nii cakitte neddo oon burdata arande muudum bonde. Nii du yimbe jamaanu bondo o laartoo.

Minyiraafe Iisaa e inna muudum

(Marku 3.31-35, Lukka 8.19-21)

⁴⁶ Nde Iisaa haaldannoo e jamaa oon ndeen, inna muudum e minyiraafe muudum worbe njottii. Be ndarii yaasin, ibe njidi yi'ude mo. ⁴⁷ Goddo wi'i mo:

—Inan inna maa e minyiraafe maa ina ndarii yaasin, ina njidi yi'ude ma.

⁴⁸ O jaabii neddo oon, o wi'i dum:

—Moy woni inna am? Beye ngoni minyiraafe am?

⁴⁹ O sappii taalibaafe makko been, o wi'i:

—Inan inna am e minyiraafe am.

⁵⁰ Sabo wo gadoowo muuyde Baaba am gondo dow kammuuli oon, kam woni minyam gorko naa minyam debbo naa inna am.

Banndol haala aawoowo

(Marku 4.1-9, Lukka 8.4-8)

13 Ley nyalooma oon, Iisaa na wonnoo ley suudu de yalti, joodowii daande maayo. ² Jama'aje keewde ngari, piilii mo faa o naati laana ndiyam, o joodii ley makka. Yimbe been fuu ndarii to daande ndiyam daam. ³ O banndani be banndi keewdi. Imo wi'a:

—Aawoowo yalti faa saaka aawdi. ⁴ E ley aawugol ngool, aawdi ngondi ndiin saami e laawol, de pooli ngari cubi ndi. ⁵ Yoga mayri saami e korokaaye do leydi heewaa. Ndi fufi law sabo leydi ndiin duudaa. ⁶ Kaa nde naange wulnoo ndeen, ndi dayli, ndi yoori sabo ndi wadaay dadi. ⁷ Yoga mayri saami do kebbe pufata. Kebbe deen mawni, billi ndi. ⁸ Yoga mayri saami e leydi lobbiri. Ndi fufi, ndi rimi: yoga beydake kile hemre, yoga capande jeegom, yoga capande tati. ⁹ Jom nowru fuu nana!

**No Iisaa holliri ko wadi de
na banndana yimbe**

(Marku 4.10-12, Lukka 8.9-10)

¹⁰ Wakkati oon, taalibaaɓe been battii Iisaa yami mo, mbi'i:

—Dume wadi de ada haalirana yimbe banddi?

¹¹ O jaabii be, o wi'i:

—Onon, on kokkaama faamude ko suudii e kabaaru laamu Laamɗo. De kambe kaa, be kokkaaka dum. ¹² Sabo nedɗo fuu jogiɗo paamal[¶] dow laamu Laamɗo, beydante faa heewa. Ammaa mo walaa paamal oon, fay seɗa ko jogii duum, teetete. ¹³ Dum wadi de mido haalirana be banddi, sabo iɓe ndaara, de be nji'ataa, iɓe kettindoo du, de be nanataa, be paamataa.

¹⁴ Noon ko annabi Esaaya haali duum tabitiri dow maɓɓe nde wi'unoo:

«On nanan faa wooda, de on paamataa. On ndaaran faa laaba, de on nji'ataa.

¹⁵ Sabo yimbe lenyol ngol na njoori berde:

Be cukkii noppi maɓɓe,
be muɓɓii gite maɓɓe,
taa gite maɓɓe nji'a,
taa noppi maɓɓe nana,
taa hakkillooji maɓɓe paama,
taa be tuuba, de mi danna be.»^{§§}

¹⁶ Ammaa onon, barke woodanii on: gite moodon ina nji'a, noppi moodon du ina nana! ¹⁷ Goonga kaalanammi on: annabaabe heewɓe e fonnditiibe heewɓe muuyiino yi'ude ko nji'oton duum, de be nji'aay. Be muuyiino nanude ko nanoton duum, de be nanaay.

No Iisaa fiirtiri banndol aawoowo

(Marku 4.13-20, Lukka 8.11-15)

¹⁸—Ndelle, kettindee maanaa bandol aawoowo ngol. ¹⁹ Nedɗo fuu nando haala laamu Laamɗo de tawi faamaay dum, bondo oon waran, itta ko aawaa e bernde muudum. Kabaaru nedɗo oon ina nanndi e aawdi caamundi sera laawol ndiin. ²⁰ Kabaaru aawdi caamundi e korokaaye ndiin, ina nanndi e nedɗo nanoowo konngol ngool de jabɓoroo ngol seyo wakkati oon. ²¹ Ammaa ngol walaa ɗadi e nedɗo oon. O nanngan ngol wakkati seɗa tan. Nde billaare naa torra hewti mo saabe konngol ngool fu, o yoppan ngol wakkati gooto. ²² Kabaaru aawdi caamundi e kebbe ndiin, ina nanndi e nedɗo nanoowo konngol ngool, de kabɓu-ko'u adunaaru e eytugol jawdi billa ngol, ngol laatoo dimarol. ²³ Ammaa kabaaru aawdi caamundi e leydi lobbiri ndiin, been ngonni nanoobe konngol ngool de paama ngol. Wakkati oon, be ndiman biɓɓe: yoga hemre, yoga capande jeegom, yoga capande tati.

**Banndol haala huɗo
bonko ley ngesa alkama**

²⁴ Iisaa haalani be banndol gonngol, wi'i:

—Inan no laamu Laamɗo nanndi: wo hono gorko aawuɗo aawdi lobbiri ley ngesa muudum. ²⁵ Ammaa nde yimbe fuu ɗaaninoo ndeen, ganyo makko wari, aawi huɗo bonko e ley ngesa makko alkama ngaan, de dilli. ²⁶ Nde aawdi ndiin fudunoo faa rimi fu, huɗo bonko koon du bangi. ²⁷ Maccube been njehi mbi'owi jom ngesa oon: «Joomii amin, wanaa aawdi lobbiri aawuɗaa e ngesa maa nga naa? Ndelle toy huɗo koon yu-

[¶]13:12 Paamalɗo ina yaada e goondinal omtowal bernde joomum faa jaba goonga.

^{§§}13:15 Esaaya 6.9-10.

uri?»²⁸ O jaabii be, o wi'i: «Wo ganyo gomma wadi dum.» De maccuḃe been yami mo, mbi'i: «Ada yidi min njaha min doofowa huḃo koon naa?»²⁹ Ammaa o jaabii be, o wi'i: «A'aa. Si oḃon doofa huḃo bonko koon fu, hasii on doofidan e alkama oon du.³⁰ Accidee ko e alkama oon faa tayri. Ndeen, mi wi'an tayooḃe been doofa ko tafon, be ngada ko kabbe faa ko wulee. Si be ngadii dum fuu, be taya alkama oon. Ndeen be kawrundura dum ley beembal am.»

Banndol haala gabbel pamarel

(Marku 4.30-32, Lukka 13.18-19)

³¹ Iisaa haalani be banndol gonngol, wi'i:

—Laamu Laamḃo ina nanndi e gabbel lekki mutaari ngel nedḃo hooyi, de aawi ley ngesa muudum.³² Gabbel ngeel buri gabbe fuu famḃude, ammaa si ngel fudii fu, ngel buran ledḃe sardiḃe fuu. Ngel laatoto lekki faa pooli ngara nyiḃa cuuḃi muḃben e licce makki.

Banndol haala rabilla

(Lukka 13.20-21)

³³ O banndani be banndol gonngol, o wi'i:

—Laamu Laamḃo ina nanndi e rabilla mo debbo hooyi, diibunduri e etirḃe conndi tati mawḃe faa dum fuu dum yuufi.

³⁴ Dum fuu, Iisaa banndanii jama'aje deen. Walaa fuu ko o haalani yimḃe si wanaa e banndol.³⁵ O wadirii noon faa haala ka annabaajo haalnoo kaan tabita nde wi'unoo:

«Mi haaldanan be bannndi, mi haalanan be kulle cuuḃaade gilla adunaaru jooyi'naaka.»*

No Iisaa fiirtiri banndol huḃo bonko

³⁶ Caggal duum, Iisaa yoppi yimḃe been, naati ley suudu. Taalibaabe muudum been battii dum, mbi'i dum:

—Fiirtan min banndol huḃo ley ngesa ngool.

³⁷ O jaabii be, o wi'i:

—Aawḃo aawdi lobbiri ndiin oon woni Bii Nedḃo.³⁸ Ngesa ngaan woni adunaaru ndu. Aawdi lobbiri ndiin wo biḃḃe laamu Laamḃo. Huḃo bonko koon wo biḃḃe bonḃo oon.³⁹ Ganyo aawḃo huḃo bonko oon wo Ibiliisa. Tayri ndiin wo timmoode adunaaru, tayooḃe been wo maleyka'en.⁴⁰ Hono no huḃo bonko ittirtee fadḃee e yiite ni, noon timmoode adunaaru laatortoo.⁴¹ Bii Nedḃo nulan maleyka'en muudum, itta luttinoobe woḃḃe e wadooḃe ko boni fuu e ley laamu muudum.⁴² Be paḃḃa dum'en e yiite jahannama. Toon bojji e neryundurde nyiiye ngonni.⁴³ Ammaa wakkati oon, fonnditiibe been njalbiran hono naange e ley laamu Baaba muḃben. Jom nowru fuu, nana!

Banndol haala jawdi cuuḃiindi

⁴⁴ —Laamu Laamḃo ina nanndi e jawdi cuuḃiindi e ley ngesa. Gorko gomma ukkii e mayri, de suudi ndi katin. E ley seyo makko, o yehi, o sonnawi ko o joginoo fuu, de o soodi ngesa ngaan.

⁴⁵ Laamu Laamḃo na nanndi katin hono luumotooḃo pilotooḃo kaaye dime.⁴⁶ Si joomum yi'ii hayre rimre heewunde coggu, yahan sonna ko jogii fuu de sooda hayre ndeen.

Banndol haala liyyi

⁴⁷ —Laamu Laamḃo ina wa'i katin hono fiil paḃḃaado e maayo, de nanngi sii liyyi fuu.⁴⁸ Nde fiil oon heewunoo fu, filotooḃe liyyi been poḃḃiri dum to

* 13:35 Jabuura 78.2.

daande ndiyam. Be njoodii ibe cennda liyyi diin. Liyyi lobbi ina ngattee ley kandeje, bondi diin du ina paddee. ⁴⁹Hono noon timmoode adunaaru laa-tortoo. Maleyka'en ngaran cennda bonbe e moyyube. ⁵⁰Be padda bonbe been e ley yiite jahannama. Toon bojji e jery'undurde nyiye ngoni.

Bannol haala kulle kese e kiidde

⁵¹Iisaa yami fe, wi'i:

—On paamii dum fuu naa?

Be njaabii, be mbi'i:

—Ayyo, min paamii.

⁵²Caggal duum, o wi'i fe:

—Jannginoowo Tawreeta fuu laatiido taalibbo ley laamu Laamdo, ina nanndi e jom galle jaltinoowo kulle kese e kulle kiidde e ley resirde muudum.

No Nasaraatunkooɓe calorii jabande Iisaa

(Marku 6.1-6, Lukka 4.16-30)

⁵³Nde Iisaa tilinoo e banndi diin ndeen, dilli doon, ⁵⁴de hooti wuro ngo mawni ngoon. Imo waajoo e suudu maɓɓe waajordu. Dum haaynii yimbe hettindotoobe been sanne, keddii ina mbi'a:

—Faa toy o hebi hakkillo ngo? Noy o heɓiri baawde wadude kaayeeɓiji di?

⁵⁵Yalla wanaa kanko woni bii cehoowo ledde oon naa? Wanaa Mariyama woni inniiko naa? Yalla o wanaa mawnoo Yaakuuba e Yuusufi e Simon e Yahuuda naa? ⁵⁶Wanaa enen e minyiraabe makko rewbe koddii? Ndelle, toy o hebi dum fuu?

⁵⁷Dum saabanii be salaade mo. Caggal duum, o wi'i fe:

—Annabaajo ina teddinee e nokku fuu, si wanaa e ley wuro muudum, e ley suudu muudum.

⁵⁸Iisaa wadaay doon kaayeeɓiji keewdi sabo be ngoondinaay dum.

No Yaayaa maayiri

(Marku 6.14-29, Lukka 3.19-20, 9.7-9)

14 Wakkati oon, Hirudus hooreejo leydi Galili oon nani kabaaru Iisaa ina haalee. ²O wi'i golloobe makko:

—Dum wo Yaayaa lootoowo lootagal batisima! Wo kanko iirtii! Dum wadi de imo jogii baawde wadude kaayeeɓiji.

³Tawi Hirudus yamiriino Yaayaa nan-gee, haɓɓee, uddee ley kasu. O wadii dum saabe debbo bi'eteedo Hirudiya, jom suudu mawniiko bi'eteedo Filipu.

⁴Sabo Yaayaa ina wi'annoo Hirudus:

—Daganaaki ma teetaa Hirudiya, sabo o dee mawna.

⁵Hirudus na yidunoo warude mo ammaa suusaano yimbe been, sabo be fuu ibe njogorii Yaayaa wo annabaajo.

⁶Dum le, nyannde miccitagol rimeede Hirudus, bii Hirudiya debbo wami yeeso noddaabe been. Hirudus weltii sanne, ⁷faa hunii hokkan mo huunde fuu ko o ɓaarii dum. ⁸Surbaajo oon jokki haala inna muudum, wi'i Hirudus:

—Waddanam do hoore Yaayaa lootoowo lootagal batisima oon e ley le'al!

⁹Dum metti bernde Hirudus. Ammaa saabe ko hunii duum e saabe noddaabe been, yamiri surbaajo oon hokkee ko ɓaarii duum. ¹⁰O nuli goddo yaha tayowa hoore Yaayaa ley kasu toon. ¹¹Hoore ndeen tayaa tummbaa ley le'al, de hokkaa suka debbo oon. Kam du hokkowi nde inna muudum. ¹²Taalibaabe Yaayaa been ngari kooyi bannu nduun, uwoyi. Caggal duum, be njehi, be kaalanowi Iisaa ko wadi duum.

No Iisaa nyaamniri worɓe ujunaaje njoyo

(Marku 6.30-44, Lukka 9.10-17, Yuhanna 6.1-14)

¹³Nde Iisaa nannoo kabaaru maayde Yaayaa ndeen, dilli doon, naati laana

ndiyam. O fonndii nokku perwudo, kanko tan. Nde yimbe nannoo dum fu, njalti e galluuje deen, takkii daande maayo ngoon, njokki mo. ¹⁴Nde o yal-tunoo e laana kaan ndeen, o yi'i jamaa keewdo. O yurmii dum'en sanne, o danni nyawbe wonbe ley muɓben. ¹⁵Nde hi-irunoo ndeen, taalibaabe been battitii Iisaa, mbi'i dum:

—Joonin kaa hiirii. Nokku o du wo ladde. Mbi'aa jamaa oon yaha, naatowa gure faa coodowa ko nyaama toon.

¹⁶O jaabii be, o wi'i:

—Fotaa ko be njaha. Onon e ko'e moodon, kokkee be ko be nyaama.

¹⁷Be njaabii mo, be mbi'i:

—Buuruuje joy e liyyi didi tan min njogii.

¹⁸O wi'i be:

—Ngaddanee kam dum ga.

¹⁹O yamiri yimbe been njoodoo dow hudo. O hooyi buuruuje joy deen e liyyi didi diin, de o tiggatii kammu, o yetti Laamdo. O tayi buuru oon, o hokki taalibaabe been kokka jamaa oon. ²⁰Be fuu be nyaami faa be kaari. Taalibaabe been kawrunduri kelte keddiide deen, keb-bini kandeeje sappo e didi. ²¹Nyaamuɓe been ina ngada hono worbe ujunaaje njoyo ko waldaa e rewbe e sukaabe.

No Iisaa yaari dow ndiyam e koyde

(Marku 6.45-52, Yuhanna 6.15-21)

²²Wakkati oon ni, o yamiri taalibaabe been naata laana kaan, ardoɗ peyyita maayo ngoon, faa o waynoo jamaa oon. ²³Caggal o waynake jamaa oon, o yeenowi dow waamnde faa o wada du'aare kanko tan. Naange yanii, tawi kanko tan woni toon. ²⁴Ndeen tawi laana kaan wodɗowake ley ndiyam toon. Bempeyye ina piya ka, sabo ika hawra e henndu. ²⁵Nde badinoo weetude ndeen, imo wara to taalibaabe been, imo yaha e koyde dow ndiyam daam. ²⁶Ammaa nde be nji'unoo mo imo yaha

dow ndiyam daam fu, nesiiji maɓbe tayi, be mbi'i:

—Wo dum mbeelu!

Be mbaaydiri kulol. ²⁷Wakkati oon fu, Iisaa wi'i be:

—Cellinee berde mon! Wo miin. Taa kulee!

²⁸Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Joomam, si wo aan fu, njamiraa kam mi wara to maa dow ndiyam dam.

²⁹Iisaa jaabii mo, wi'i:

—War!

Piyeer yalti laana kaan, ina yaha dow ndiyam daam, ina fonndii to Iisaa.

³⁰Ammaa nde o yi'unoo henndu nduun sattii ndeen, o huli. O fuddi yoolaade. O wulli, o wi'i:

—Joomam, hisinam!

³¹Wakkati oon fu, Iisaa foorti junngo mum, nanngi mo, wi'i:

—Hey pamɗudo goondinal. Ko wadi cikkitirdaa?

³²Caggal duum be dido fuu, be naati laana kaan. Wakkati oon, henndu nduun darii. ³³Ndeen taalibaabe wonbe ley laana kaan been cujidani mo, mbi'i:

—Tannyoral, aan woni Bii Laamdo!

No Iisaa selliniri nyawbe ley leydi Genesaret

(Marku 6.53-56)

³⁴Be peyyiti maayo ngoon, be njot-tii leydi Genesaret. ³⁵Worbe nokku oon annditi mo, kaalani leydi ndiin fuu garol makko. Yimbe been ngaddani mo nyawbe muɓben fuu. ³⁶Be nyaagii mo o acca nyawbe been meema fay si wo kommbol saaya makko tan. Meemudo ngol du fuu dadii.

Haala al'aada maamiraabe

(Marku 7.1-13)

15 Farisa'en e jannginoobe Tawreeta yuuri Urusaliima, ngari to Iisaa yami dum, mbi'i:

2—Dume wadi de taalibaabe maa been ina lotta al'aadaaji maamiraabe meeden diin? Sabo be lootataa juude mabbe fadde mabbe e nyaamude.[†]

³ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Onon le, dume wadi de ofon lotta yamiroore Laamdo ndeen faa njokkon al'aada moodon? ⁴ Sabo Laamdo wi'ii: «Teddin bammaa e inna maa.»[‡] O wi'i katin: «Kufufo bammum naa inna mum, wareede laatoo jukkungo muudum.»[¶] ⁵ Ammaa onon le, ofon mbi'a ina hey'a si nedfo wi'ii bammum naa inna mum: «Ko kaannoomi wallirde ma duum wo ngedu Laamdo». ⁶ Ko mbi'oton noon duum, ofon kada yimbe teddinde saaraabe mubben katin. Hono noon tosirton konngol Laamdo, faa njokkon al'aada moodon! ⁷ Onon munaafiki'en! Annabi Esaaya woofaay fey nde sappinoo on, wi'unoo:

⁸ «Laamdo wi'ii:

Lenyol ngol ina teddina kam e kunndufe mubben,

ammaa berde mubben ina mbod'dii kam.

⁹ Ko be ndewata kam duum walaa nafaa fey.

Si goonga, janndeeji di be njannginta diin

wo jamirooje yimbe tan.»[§]

Haala ko tuuninta nedfo

(Marku 7.14-23)

¹⁰ Wakkati oon, Iisaa noddi jamaa oon, wi'i dum:

—Kettindee, paamee: ¹¹ wanaa ko naatata e hunnduko nedfo duum tuuninta dum. Wo ko wurtotoo e hunnduko duum tuuninta dum.

¹² Wakkati oon, taalibaabe been battitii mo, mbi'i mo:

—Yalla ada anndi haalaaji maa diin metti Farisa'en been naa?

¹³ O jaabii, o wi'i:

—Funngo fuu ngo Baaba am gondo dow kammu oon aawaay, doofete. ¹⁴ Acc-ee be. Wo be wumbe dowoo be wumbe! Si bumdo dowii bumdo fu, be dido fuu be caaman ley luggere.

¹⁵ Piyeer jaabii, wi'i mo:

—Fiirtan min haala tuundi kaan.

¹⁶ Iisaa wi'i:

—Onon du, faa joonin dum laabanaay on naa? ¹⁷ On paamaay ko naati e hunnduko fuu yahan ley reedu, de dum yalta yaasin? ¹⁸ Ammaa ko wurtotoo e hunnduko duum e bernde yuurata. Wo duum jaati tuuninta nedfo. ¹⁹ Sabo e bernde nedfo miilooji bondi e wadude war-hoore e jeenu e fijirde e nguyka e seedaade fewre e mbonka fuu yuurata. ²⁰ Dum woni ko tuuninta nedfo. Ammaa nyaamude tawee lootaa juude muudum no al'aada wi'iri ni tuunintaa nedfo.

No debbo leydi Kanaana goondiniri Iisaa

(Marku 7.24-30)

²¹ Caggal duum, Iisaa dilli doon, fondii seraaji Tirus e Sidon. ²² Debbo jeyaado Kanaana kofufo e leydi ndiin wari to makko, wulli, wi'i:

—Joomam, taan Daawda, yurmam! Biyam debbo ginnaaru ina woni e muudum, ina torra dum sanne!

²³ Ammaa Iisaa jaabaaki mo fay huunde. Taalibaabe makko been battitii mo, mbi'i mo:

[†]15:2 Lootugol juude ngool wanaa faa itta tuundi, wo faa joomum fonnditanoo diina.

[‡]15:4 Wurtagol 20.12.

[¶]15:4 Wurtagol 21.17.

[§]15:9 Esaaya 29.13.

—Riiwu mo. O jokku en, imo wulla tan.

²⁴ Iisaa jaabii, wi'i:

—Mi nulaaka si wanaa e baali suudu Israa'iila majjudi diin.

²⁵ Ammaa debbo oon wari, sujidi yeeso makko, wi'i:

—Joomam, wallam!

²⁶ Iisaa jaabii, wi'i:

—Hooyude nyaamdu sukaabe, de faddana dawaadi woodaa.

²⁷ Debbo oon wi'i:

—Goonga, Joomam. De dawaadi du na nyaama nyaamdu ndu joom muɓɓen saamdinta nduun.

²⁸ Ndeen, Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Hey debbo, goondinal maa ngal ina mawni! Wo dum laatane hono no njidirdaa noon.

Wakkati oon jaati, biyiiko debbo oon dafi.

No Iisaa selliniri nyawɓe heewɓe

²⁹ Iisaa dilli doon, takkii daande maayo Galili. O yeeɗi waamnde, o joodii toon. ³⁰ Yimɓe heewɓe ngari to makko, ngaddi bonnguube e wumɓe e woyɓe e muumɓe, kam e nyawɓe wobɓe heewɓe. Be battini dum'en yeeso makko, de o danni ɓe. ³¹ Dum haaynii yimɓe been sanne nde nji'unoo muumɓe ina kaala, woyɓe ndadi, bonnguube ina njaha e koyɗe muɓɓen, wumɓe ina nji'a. Yimɓe been ina njetta Laamɗo Israa'iila.

No Iisaa nyaamniri worɓe ujunaaje nayo

(Marku 8.1-10)

³² Iisaa noddi taalibaabe muudum been, wi'i dum'en:

—Yimɓe ɓe ina njurminii kam, sabo hannden woni balɗe tati iɓe ngondi e am, de ɓe ngalaa ko ɓe nyaama. Mi yidaa yoppude ɓe ndilla tawee ɓe nya-

maay, sabo hasii yolbere liɓowan ɓe dow laawol.

³³ Taalibaabe makko been mbi'i mo:

—E ley ladde do toy keɓeten ko nyaammen jamaa hono o?

³⁴ O yami ɓe, o wi'i:

—Buuruuje foti njogidon?

Be njaabii mo, ɓe mbi'i:

—Jeddi, kam e liyyoy seeda min njogii.

³⁵ Caggal duum, o yamiri jamaa oon joodoo e leydi. ³⁶ O hooyi buuruuje jeddi deen e liyyoy kooy. O yetti Laamɗo, o tayi de, o hokki taalibaabe been kokka dum jamaa oon. ³⁷ Be fuu ɓe nyaami faa ɓe kaari. Taalibaabe been kawrunduri kedde deen. De keewi kandeeje jeddi.

³⁸ Nyaamuɓe been wo worɓe ujunaaje nayo, ko waldaa e rewɓe e sukaabe.

³⁹ Caggal Iisaa waynake yimɓe been, naati laana, yehi leydi Magadan.

No Farisa'en ɗaarorii kollee maande

(Marku 8.11-13, Lukka 12.54-56)

16 Farisa'en e Saduki'en ngari to Iisaa faa ndaartindoo dum. Be ɗarii dum holla ɓe maande yuuroore dow kammu. ² O jaabii ɓe, o wi'i:

—Si naange yanii kammu ina wojji fu, on mbi'an welan. ³ Fajiri du, si kammu ina wojji ina niɓɓi, on mbi'an yuwoonde toɓan. Odon mbaawi senndude alhaali-iji kammu, ammaa on mbaawaa senndude maandeeji wakkatiiji diin! ⁴ Wo jamaanu bonɗo, tuundo filotoo holleede maande. Ammaa maande fuu o hollataake, si wanaa maande annabi Yu-unusa ndeen.

Caggal duum, o yoppi ɓe doon, o dilli.

Haala rabilla Farisa'en e Saduki'en

(Marku 8.14-21)

⁵ Nde taalibaabe been peyyitanoo maayo ngoon ndeen, tawi njeggiti yooɓaade buuru. ⁶ Iisaa wi'i ɓe:

—Kakkilee, ndeentee e rabilla Farisa'en e Saduki'en oon.

⁷Taalibaabe been ina mbi'undura:

—Wo saabe ko en njoobaaki buuru duum wadi imo wi'a ni.

⁸Iisaa faami ko be kaalata duum, wi'i be:

—Dume wadi de odon kaalda hakkunde moodon haala njoobaari buuru? Onon famdube hoolaare! ⁹Yalla faa joonin on paamaay? Yalla on miccitaaki buuruje joy de peccanmi worbe ujunaaje njoyo deen, e kandeeje de kebbindon kedde deen? ¹⁰Yalla on miccitaaki katin buuruje jeddi de peccanmi worbe ujunaaje nayo deen, e kandeeje de kebbindon kedde deen? ¹¹Noy wadi de on paamaay wanaa haala buuru kaalanammi on? Ndeentodon e rabilla Farisa'en e Saduki'en oon.

¹²Ndeen taalibaabe been paami o wi'aay be ndeentoo e ko yuufinta buuru duum, ammaa be ndeentoo e ko Farisa'en e Saduki'en njannginta duum.

No Piyeer seedorii Iisaa woni Almasiihu

(Marku 8.27-30, Lukka 9.18-21)

¹³Iisaa yehi leydi Kaysariya Filipu. Toon o yami taalibaabe makko been, o wi'i:

—Moy yimbe mbi'ata Bii Neddo oon woni?

¹⁴Be njaabii, be mbi'i:

—Wobbe ina mbi'a wo a Yaayaa lootoowo lootagal batisima. Wobbe du ina mbi'a wo a annabi Iliyaasa. Wobbe katin du ina mbi'a wo a annabi Yeremiya naa gooto e annabaabe been.

¹⁵O wi'i be:

—Onon le, moy mbi'oton ngonumi?

¹⁶Simon Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Wo a Almasiihu, Bii Laamdo buurdo oon.

¹⁷Ndeen Iisaa wi'i mo:

—Barke woodanii maa, aan Simon bii Yuunusa. Sabo wanaa bii-Aadama anndini ma dum, wo Baaba am gondo dow kammuuli oon anndini ma dum.

¹⁸Miin du, mido wi'e Piyeer (dum na fiirta «Hayre»). Dow hayre ndeen nyifammi kawrital am goondinbe ngaal. Fay maayde e semmbe laakara fuu walaa ko waawi e maggal. ¹⁹Mi hokkete cokitirde laamu Laamdo: huunde fuu ko kafudaa dow leydi, hadete dow kammu. Huunde fuu ko njabudaa dow leydi, jabete dow kammu.

²⁰Ndeen, Iisaa sappani taalibaabe muudum been taa kaalana fay gooto yalla kam woni Almasiihu.

No Iisaa sapporii maayde muudum e iirtagal muudum

(Marku 8.31-33, Lukka 9.22)

²¹Gilla wakkati oon, Iisaa fuddi anndinde taalibaabe muudum been ina tilsani dum yaha Urusaliima. Toon mawbe yimbe e hooreebe almaami'en e jannginooobe Tawreeta torran dum sanne, de ngada waree. De nyannde tataberde ndeen o iirtoto. ²²Ndeen Piyeer toowtini mo de fuddi felude mo e haalaaji makko diin, wi'i:

—Wo Laamdo reene Joomam! Dum hewtataako ma!

²³De Iisaa kaa yeeyii, wi'i Piyeer:

—Woddam aan Seydaani! Ada fergina kam e laawol am, sabo miilooji maa diin yuuraay to Laamdo, wo to yimbe di yuuri!

No Iisaa jokkirtee

(Marku 8.34-9.1, Lukka 9.23-27)

²⁴Caggal duum, o wi'i taalibaabe makko been:

—Muuydo jokkude kam fuu, sela ndaarude hoore muudum, hooya legal muudum palaangal, jokka

kam.** ²⁵Sabo muuydo dannude yonki muudum fu, mursan ki. Ammaa mursudo ki saabe am fu, hebtaan ki. ²⁶Dume hebude adunaaru ndu fuu nafata neddo, si mursii yonki muudum? Yalla ina woodi ko neddo waawi hokkitirde faa danna yonki muudum naa? ²⁷Sabo Bii Neddo oon wardan e maleyka'en muudum e ley teddeengal Baaba muudum. Wakkati oon, o barjoto mono fuu ko fotata e golle muudum. ²⁸Goonga kaalanammi on: yoga e wonbe do maayataa tawee nji'aay Bii Neddo ina warda e laamu muudum.

No alhaali Iisaa waylitorii

(Marku 9.2-13, Lukka 9.28-36)

17 Balde jeegom caggal duum, Iisaa yaadi e Piyeer e sakiraafe dido Yaakuuba e Yuhanna, o toowtidi e mubben dow waamnde toownde. ²Doon alhaali makko waylitii yeeso mabbe. Yeeso makko ina jalba hono naange, kaddule makko du ndawni far hono annoora. ³Inan, Muusaa e Iliyaasa bangani be, ina kaalda e makko. ⁴Piyeer wi'i Iisaa:

—Joomam, gonal amin do ina woodi. Si ada yidi fu, mi darnan hukumuuji tati: aan gooto, Muusaa gooto, Iliyaasa du gooto.

⁵O tilaaki e haalude, faa ruulde jalboore suddi be. Daande yuuri ley ruulde ndeen, wi'i:

—O woni Biyam mo korsinmi, mo ceyortoomi. Kettindanee mo!

⁶Nde taalibaafe been nannoo daande ndeen fu, kippi geese mubben e leydi. Be kuli sanne. ⁷Iisaa battitii, meemi be, wi'i:

—Ummee, taa kulee.

⁸Wakkati oon, be banti gite mabbe, de be nji'aay fay gooto si wanaa Iisaa tan.

⁹E ley ko be njippotoo waamnde ndeen duum, Iisaa sappani be, wi'i:

—Taa kaalanee fay gooto ko nji'udon duum faa wakkati nde Bii Neddo ummitii e hakkunde maaybe.

¹⁰Caggal duum, taalibaafe been yami mo, mbi'i:

—Dume wadi de jannginoobe Tawreeta ina mbi'a tilay annabi Iliyaasa artoo Almasiihu warude?

¹¹O jaabii be, o wi'i:

—Goonga, Iliyaasa artoto warude, moyyintinoo huunde fuu. ¹²Ammaa mido wi'a on: Iliyaasa warii faa faltake, de be annditaay dum, be ngollii dum ko be muuyi fuu. Hono noon be torrirra Bii Neddo oon du.

¹³Ndeen taalibaafe been paami wo haala Yaayaa lootoowo lootagal batisima o haalanta dum'en.

No Iisaa selliniri suka gondudo e ginnaaru

(Marku 9.14-29, Lukka 9.37-43)

¹⁴Nde be ngartunoo to jamaa oon ndeen, gorko gomma battitii mo, hofii yeeso makko, ¹⁵wi'i:

—Joomam, yurma biyam gorko! O dabidabiyaaajo, imo tampi sanne. Wakkatiiji keewdi imo saama e yiite naa e ndiyam. ¹⁶Mi yaarii mo to taalibaafe maada de be kunngii dannude mo.

¹⁷Iisaa battitii, wi'i:

—Hey yimbe jamaanu bondo mo walaa goondinal! Faa ndey ngondammi e moodon? Faa ndey keddotoomi munyande on? Ngaddanee kam suka o do!

¹⁸O sappani ginnaaru nduun e semmbe. Ndu yalti suka oon. Wakkati oon ni, suka oon dadi.

¹⁹Caggal duum, taalibaafe been toowtidi e makko, yami mo, mbi'i:

—Dume wadi de min kunngii riwude ginnaaru nduun?

²⁰Iisaa jaabii be, wi'i:

**16:24 Ndaaree Matta 10.38.

—Saabe odon pamdi goondinal wadi dum. Goonga kaalanammi on: si goondinal moodon fotii fay no gabbel lekki mutaari ni, si on mbi'ii waamnde nde: «Yuw do, njahaa to», nde yuwan. Fay huunde on kunnngataako wadude. [21 ††]

No Iisaa sapporii katin maayde muudum e iirtagol muudum

(Marku 9.30-32, Lukka 9.43-45)

²²Caggal duum, Iisaa e taalibaabe muudum kawri katin ley leydi Galili. Iisaa wi'i be:

—Bii Neddo wattete e juude yimbe.

²³Be mbaran dum, de nyannde tataberde ndeen iirtoto.

Haala kaan metti taalibaabe been sanne.

Haala yobugol lampo suudu dewal mawndu

²⁴Nde Iisaa e taalibaabe mum njotinoo Kafarnahum ndeen, nanngoobe lampo suudu dewal mawndu been battii Piyeer, mbi'i dum:

—Yalla moodibbo moodon oon yobataa lampo suudu dewal mawndu naa?

²⁵Piyeer jaabii, wi'i:

—Imo yoba.

Ko Piyeer naati suudu nduun duum, fadde muudum hebude haala, Iisaa wi'i:

—Simon, dume miilidaa?

KaanankooBe adunaaru been, moy be ndoonyata? Moy be njomnotoo lampo? Biŋbe laamu naa weerbe?

²⁶Piyeer jaabii, wi'i:

—Wo weerbe.

Iisaa wi'i mo:

—Ndelle, biŋbe laamu been wo rimbe, njobataa. ²⁷Ammaa, en njidaa met-tinde berde yimbe been. Yahu to maayo toon, padfaa jammuure maa e ley

ndiyam daam. Liingu ngu artidaa nangude fu, njaltinaa dum. Si a omtii hunduko mum, a tawan toon mbuudu cardi kibbinoowu lampo meeden. Ittaa dum, njobanowaa en, enen dido.

Haala burdo teddude ley laamu Laamdo

(Marku 9. 33-37, Lukka 9.46-48)

18 Wakkati oon, taalibaabe been battitii Iisaa, yami dum, mbi'i:

—Moy buri teddude ley laamu Laamdo?

²Iisaa noddi cukalel, darni ngel yeeso maŋbe, ³wi'i:

— Goonga kaalanammi on: sini on mbaylitaaki faa nanndon e cukaloy, on naatataa ley laamu Laamdo. ⁴Leeyindo hoorem faa nanndi e cukalel ngel, kam woni burdo teddude ley laamu Laamdo. ⁵Neddo fuu jabbiido cukalel gootel hono ngel e innde am, wo miin jabbi.

Haala ko luttinta yimbe

(Marku 9.42-48, Lukka 17.1-2)

⁶—Neddo fuu luttindo gootel e cukaloy goondinkoy kam koy, ko buri moyyande joomum hayre teddunde habbe e daande mum, yolee ley to buri luggude e maayo manngo.

⁷Bone woodanii adunaaru ndu saabe kulle luttinooje yimbe deen! Tilay kulle deen ngada, ammaa bone woodanii laatiido sabaabu majje! ⁸Si tawii junngo maa naa koyngal maa luttinte, tayaa dum, padfaa. Naatidaa e junngo wooto naa koyngal gootal ley nguurndam nduumiidam buri moyyande ma diina faddeede e yiite duumiinge tawee a kibbudo. ⁹Si tawii yitere maa luttinte, ittu nde, padfaa. Sabo naataa nguurndam nduumiidam a dokko, buri

††17:21 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 21: *Ammaa iri ginnaaru nduun riirtaake si wanaa du'aare e suumayeere.*

moyyande ma diina paddedfaa e yiite jahannama a kibbudo.

Banndol haala mbaalu lallungu

(Lukka 15.3-7)

¹⁰—Ndeentee e yawude fay gootel e cukaloy koy. Sabo mido wi'a on: maleyka'en makkoy wonbe dow kammuuli been, wakkati fuu ina ngoni yeeso Baaba am gondo dow kammuuli oon, ina nji'a dum. [¹¹‡] ¹²Dume miilotofon? Si neddo ina jogii baali hemre de ngootu lalli, wanaa yoppan capande jeenay e jeenay diin ley ferro, de filowoo majjungu nguun naa? ¹³Goonga kaalanammi on: si o yiitii ngu, o seyorto ngu faa bura capande jeenay e jeenay di lallaay diin. ¹⁴Hono noon Baaba moodon gondo dow kammuuli oon du yidiraa fay gootel e cukaloy koy majja.

Haala yaafundurgol hakkunde sakiraabe

(Lukka 17.3)

¹⁵—Si sakiike maa toonyake ma, njahaa to muudum kollitaa dum toonya muudum oon tawee onon dido tan. Si o jabanii ma, a hewtii sakiike maa. ¹⁶Ammaa si o jabaay, njaadaa e neddo gooto naa yimbe dido, hono no Binndi diin mbiiri: «haala fuu daroo dow seedaaku yimbe dido naa tato.» ¹⁷Si o jabanaay ma, kaalanaa dum kawrital goondinbe ngaal. Si o salake jabande kawrital goondinbe ngaal, njogorodaa mo keefeero naa nanngoowo lampo. ¹⁸Goonga kaalanammi on: huunde fuu ko kadufon dow leydi, hadete dow kammu. Huunde fuu ko njafudon dow leydi, jabete dow kammu. ¹⁹Mido haalana on katin: si dido moodon ndewrii ley adunaaru ga dow ko njaaro-

too Laamdo fuu, Baaba am gondo dow kammuuli wadanan on ko njaaridon duum. ²⁰Sabo nde dido naa tato kawriti e innde am fuu, miin du, mido woni hakkunde mubben doon.

Banndol haala golloowo caliido yaafaade

²¹Ndeen Piyeer battitii Iisaa, yami dum:

—Joomam, si banndam toonyake kam fu, kile foti kaanumi yaafaade dum? Yalla kile jeddi naa?

²²Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Mi wi'aay ma kile jeddi tan. Njaafodaa dum kile capande jeddi faa nde jeddi.

²³Iisaa beydi wi'i:

—Inan no laamu Laamdo nanndi: wo hono kaananke gooto anniyiido yamtude golloobe muudum nyamaande.

²⁴Nde o fuddunoo yamtude fu, o wadanaa golloowo gooto mo o rewata miliyooji. ²⁵Gorko oon walaa ceede ko yoba mo. Dum le, kaananke oon yamiri o sonnee, kanko e deekiiko e sukaabe makko e ko o jogii fuu, faa yoba nyamaande ndeen. ²⁶Golloowo oon hippii yeeso kaananke oon, nyaagii dum, wi'i: «Munyanam, mi yobete fuu!» ²⁷Kaananke oon yurmii mo, yaafanii mo nyamaande ndeen, yoppi mo o dilli.

²⁸Golloowo oon yalti, hawri e gollidoowo muudum joganiido dum ceede seeda. O nanngi dum daande, imo dedda, o wi'i: «Yobam ceede am!»

²⁹Gollidoowo makko oon hippii e leydi, nyaagii mo, wi'i: «Munyanam, mi yobete!» ³⁰Ammaa o jabaay. O uddowi dum e kasu, faa do yobi nyamaande ndeen fuu. ³¹Nde golloobe heddiibe been nji'unoo dum ndeen, mettaa sanne, njehi kaalanowi dum kaananke oon.

‡18:11 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 11: *Sabo hisinde lallube waddi Bii Neddo oon.*

³²Ndeen, kaananke oon noddii golloowo oon, wi'i dum: «A golloowo bondo! Nde nyaaginodaa kam ndeen, mi yaafanake ma ko ndewanmaami duum fuu. ³³Aan du, a haanaano yurmaade jaado maa oon hono no njurmorimaami ni naa?» ³⁴Kaananke oon tikki sanne, watti mo e juude jukkotoobe, faa do o yobi nyamaande ndeen faa laabi.

Iisaa beydi, wi'i:

³⁵—Hono noon Baaba am gondo dow kammu oon wadata neddo fuu e moodon mo yaaforaaki sakiike mum bernde laabunde.

Haala ko Iisaa tindini dow ceergal

(Marku 10.1-12)

19 Nde Iisaa tilinoo e waajuuji diin ndeen, dilli Galili yehi leydi Yahuudiya, caggal gooruwol Urdun. ²Yimbe heewbe njokki mo. O danni toon nyawbe mubben.

³Farisa'en wobbe ngari to makko faa ndaartindoo mo, yami mo:

—Yalla ina daganii gorko seerude deekum e sabaabu tawaado fuu naa?

⁴O jaabii, o wi'i:

—Yalla on njanggaay ko Binndi diin mbi'i? E fuddoode Laamdo tagii be, wadii be gorko e debbo. ⁵O wi'i: «Dum saabii de gorko yoppan inna mum e bammum, nanngundura e deekum, be dido fuu be laato neddo gooto.»[¶] ⁶Nii woni be nganaa dido katin, be banndu wooturu. Ndelle, taa neddo sennda ko Laamdo hawrunduri.

⁷Be yami mo, be mbi'i:

—Ndelle ko wadi de Muusaa yamiri gorko hokka deekum talkuru ceergal si na seera dum?

⁸O jaabii be, o wi'i:

—Wo saabe on yoorbe berde, duum wadi de Muusaa hokki on laawol ceeron rewbe moodon. Ammaa ley fuddoode,

wanaa noon worrunoo. ⁹Mido wi'a on: si neddo seerii deekum de wanaa saabe jeenu, si banjii debbo goddo fu, jeenii.

¹⁰Taalibaabe makko been mbi'i mo:

—Si wo nii hakkunde gorko e deekum worri, tawee neddo banjaay duum buri woodude.

¹¹Iisaa jaabii be, wi'i:

—Wanaa yimbe fuu mbaawi jabude haala ka, sanaa be Laamdo hokki baawde majjum. ¹²Daliliiji kadooji worbe banjude ina ngoodi. Sabo wobbe ndimaama wo waatoraabe. Wobbe wo soortaabe. Wobbe du, kam'en kad'i ko'e mubben banjude faa ngollana laamu Laamdo. Neddo fuu jardiido tindinoore ndeen, wada nde!

No Iisaa barkiniri cukaloy

(Marku 10.13-16, Lukka 18.15-17)

¹³Caggal duum, wobbe ngaddi cukaloy to Iisaa faa yowa juude muudum dow makkoy, de du'anooy. Ammaa taalibaabe been ndukani yimbe been. ¹⁴Ndeen Iisaa wi'i:

—Accee cukaloy koy ngara to am. Taa kadee koy, sabo wo nanndube e makkoy been njeyi laamu Laamdo.

¹⁵O yowi junngo makko dow makkoy, o barkini koy. Ndeen o dilli doon.

Haala jokolle jom jawdi

(Marku 10.17-31, Lukka 18.18-30)

¹⁶Gorko gomma battitii Iisaa, yami dum, wi'i:

—Moodibbo, huunde lobbere ndeye kaanumi wafude faa mi heba nguurndam nduumiidam?

¹⁷Iisaa wi'i mo:

—Ko wadi de lamnidifaa kam dow huunde lobbere? Laamdo tan woni lobbo! Si ada yidi naatude e nguurndam, jokku jamirooje.

¹⁸Gorko oon yami Iisaa, wi'i:

[¶]19:5 Fuddoode 2.24.

—Jamirooje deye njokkammi?

Iisaa jaabii, wi'i:

—Taa wadu war-hoore, taa jeenu, taa wujuu, taa seeda fewre, ¹⁹teddin inna maa e bammaa, njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.

²⁰Suka jokolle oon wi'i mo:

—Mid'o haybi dum fuu. Dume heddii katin?

²¹Iisaa wi'i mo:

—Si ad'a yidi hiibude, yahu sonnoy ko njogidaa fuu, kokkaa ceede deen talkaabe. Ndeen a heban mbarjaari dow kammu. De ngaraa, njokkaa kam.

²²Nde suka jokolle oon nannoo haalaaji diin ndeen, dillidi e mettorgal, sabo wo jom jawdi sanne.

²³Ndeen, Iisaa wi'i taalibaabe muudum been:

—Goonga kaalanammi on: naatugol jom jawdi ley laamu Laamdo ina ti-idi! ²⁴Mid'o haalana on du: ngeelooba naata wudde battal furi hoyude diina jom jawdi naata laamu Laamdo.

²⁵Nde taalibaabe been nannoo haala kaan ndeen, dum haaynii dum'en sanne. Ibe mbi'a:

—Ndelle, moy woni kisoowo?

²⁶O ndaari be, o wi'i:

—Yimbe mbaawanaa dum, ammaa walaa fuu ko Laamdo waawanaa.

²⁷Piyeer hooyi haala, wi'i mo:

—Minen, min njoppii fuu, min njokkii ma. Dume min keboyta?

²⁸Iisaa wi'i be:

—Goonga kaalanammi on: si Bii Neddo oon joodake e joodorgal laamu muudum teddungal ley adunaaru heyru, onon sappo e dido jokkuba kam bee du, on njoodoto dow joodorde laamu, carodon lenyi Israa'iila sappo e didi diin. ²⁹Neddo fuu joppudo suudu mum, naa sakiraabe mum worbe e rewbe, naa inna mum, naa bammum, naa sukaabe mum, naa gese mum saabe am fu, heban ko furi dum kile hemre, katin du

heban nguurndam nduumiidam. ³⁰Ammaa ardiibe heewbe laatoto gadaabe. Gadaabe heewbe du laatoto ardiibe.

Bannol haala golloobe ley ngesa cabiije

20—Inan no laamu Laamdo nandi: wo hono jom ngesa cabiije jaltudo gilla fajiri faa hooya golloobe ngolla ngesa muudum cabiije. ²O hebi golloobe, o rewri e mubben njobdi nyalooma, mbuudu cardi hono no woowri noon. O yaari be ngesa makko. ³Wakkati nyawlal naange, o yalti katin. O yi'i wobbe ley luumo be ngalaa golle. ⁴O wi'i be: «Njehee onon du ngollowon to ngesa am cabiije toon. Mi yoban on ko haani yobeede.» ⁵Been du njehi toon. Jom ngesa oon yalti, wadi noon katin hakkunde naange e caggal sallifana. ⁶Caggal duum, o yalti katin wakkati laasara. O tawi wobbe ina keddii to luumo toon. O wi'i dum'en: «Dume wadi de nyalludon do on ngollaay fay huunde?» ⁷Be njaabii mo, be mbi'i: «Fay gooto hooyaay min golle.» O wi'i be: «Njehee onon du ngollowon to ngesa am cabiije ngan.» ⁸Nde hirnoo fu, jom ngesa oon wi'i howru-ujo mum oon: «Noddu golloobe been de njobaa dum'en. Artorodaa sakitiibe waddeede been, de cakitorodaa artiibe been.» ⁹Waddaabe laasara been ngari, mono e mubben fuu hokkaa mbuudu cardi. ¹⁰Artinoobe been du ngari, cikki njobete ko furi dum. Ammaa kam'en du, mono e mubben fuu hokkaa mbuudu cardi. ¹¹Nde be njobanoo dum ndeen, ibe njurjurta jom ngesa oon. ¹²Ibe mbi'a: «Bee do seeda tan ngolli, de be pondaama e amin njobdi. Minen kaa, wo min nyallu, miden ngolla ley naange wulnge!» ¹³Jom ngesa oon jaabii gooto mabbe, wi'i: «Neddo am, mi wadaay ma fuu ko boni. Wanaa en ndewrii mi hooyire mbuudu cardi nyalooma naa?

¹⁴Ndelle, jaɓu njobdi maa, njahaa. Mi muuyii hokkude cakitiido oon ko kokku-maami duum. ¹⁵Wanaa ko weli kam ngadammi ceede am naa? Naa a hirii saabe moyyere am?»

¹⁶Iisaa wi'i:

—Hono nii gaɗaabe laatorto ardiibe, ardiibe du laatoto gaɗaabe.

No Iisaa sapporii tataberde maayde muudum e iirtagol muudum

(Marku 10.32-34, Lukka 18.31-34)

¹⁷Iisaa e taalibaabe sappo e dido been ina yeeɗa, ina njaha Urusaliima. E laawol ngool, Iisaa toowtini be feere, wi'i:

¹⁸—Inani eden njaha Urusaliima. Doon Bii Neddo wattete e juude hooreebe almaami'en e jannginoobe Tawreeta. Be caroo mo sariya maayde. ¹⁹Be ngatta mo e juude yimbe be nganaa Alhuudiya'en. Kam'en du njalnoro mo, piya mo dorri, tonta mo e leggal palaangal faa o maaya. De nyannde tataberde ndeen o iirtoto.

No Inna Yaakuuba e Yuhanna nyaagorii Iisaa

(Marku 10.35-45)

²⁰Ndeen, inna biɓbe Jebede battini sukaabe muudum Iisaa. O sujidi yeeso Iisaa faa o ɗaaroo dum huunde. ²¹Iisaa wi'i mo:

—Dume njidɗaa?

Debbo oon jaabii mo, wi'i:

—Mido yidi ngadaa faa biɓbe am worbe dido be njoodoo ɗakkol maa ley laamu maa, gooto gere nyaamo maa, gooto du gere nano maa.

²²Iisaa jaabii, wi'i:

—On anndaa ko ɗaartodon. Yalla ofon mbaawi yardude horde mettunde nde njardammi ndeen naa?

Be njaabii mo, be mbi'i:

—Miden mbaawi.

²³O wi'i be:

—Goonga, on njardan nde. Ammaa joodaade gere nyaamo am naa nano am, wanaa miin yamirta dum. Joodorde deen, wo be Baaba am moyyinani been njeji.

²⁴Nde taalibaabe sappo heddiibe been nannoo dum ndeen, bernani sakiraabe dido been. ²⁵Ndeen Iisaa noddii be fuu, wi'i be:

—Odon anndi laamiibe leyde adunaaru ina laamorii dum'en doole. Mawbe been du ina kolla yimbe been baawɗe. ²⁶Onon kaa, dum wadataa hakkunde moodon. Jidɗo laataade tedduɗo hakkunde moodon fuu, ina haani laataade golloowo moodon. ²⁷Katin du, jidɗo ardaade e moodon fuu, ina haani laataade maccuɗo moodon. ²⁸Noon du, Bii Neddo waraay faa gollanee, ammaa warii faa gollana yimbe, de hokka yonki muudum faa laatoo coottitaari ndimɗinoori heewbe.

No Iisaa selliniri wumbe dido

(Marku 10.46-52, Lukka 18.35-43)

²⁹Nde Iisaa e taalibaabe muudum njaltannoo Yeriko ndeen, jamaa keewɗo jokki dum. ³⁰Wumbe dido ina njoodii e sera laawol ngool. Be nani Iisaa ina faltoo, de be puɗɗi yeewnaade, ibe mbi'a:

—Taan Daawda, yurma min!

³¹Jamaa oon jawani be, wi'i be ndeyyinoo. Ammaa be beydi yeewnaade ibe mbi'a:

—Joomii amin, taan Daawda, yurma min!

³²Iisaa darii, noddii be, wi'i:

—Dume njidudon mi wadana on?

³³Be njaabii mo, be mbi'i:

—Joomii amin, min mbumta.

³⁴Iisaa yurmii be, meemi gite maɓbe. Wakkati oon pay, be mbumti. Ndeen be njokki dum.

No Iisaa naatiri Urusaliima

(Marku 11.1-11, Lukka
19.28-40, Yuhanna 12.12-19)

21 Ko Iisaa e taalibaabe muudum badii Urusaliima duum, njottii Baytifaaji dow waamnde wi'eteende Jay-tun. Iisaa nuli taalibaabe dido, ²wi'i be:

—Njehee naatowee ngalluure wonnde yeeso moodon ndeen. Nde njottidon fu, on tawan toon araawa e mola muudum ina kabfii. Kabfiton di, ngaddanon kam. ³Si won ko goddo yami on e majjum, njaabodon dum joomii amin ina haajaa di, de nultiran di law.

⁴Dum wadi faa ko annabaajo haalnoo duum tabita nde wi'unoo:

⁵«Mbi'ee yimbe ngalluure Siyona: Ndaaree, inan kaananke moodon ina wara to moodon, ina leeyinkinii, ina waddfii mola, bii mbaddeteenga.»^{§§}

⁶Wakkati oon, taalibaabe been njehe ngadowi ko Iisaa yamiri dum'en. ⁷Be ngaddi araawa ngaan e mola muudum. Be njowi e majji saayaaji maɓbe, de Iisaa waddfii. ⁸Ko furi heewude e jamaa oon weerti saayaaji mubben dow laawol. Wobbe kelti licce ledde, mbeerti de dow laawol ngool. ⁹Jama'aje gondɛ yeeso Iisaa deen e jokkude caggal makko fuu ina ilina, ina mbi'a:

—Jettooje ngoodanii Taan Daawda! Barke woodanii gardo e dow innde Joomiraado!* Jettooje ngoodanii Laamdo faa dow kammuuli!

¹⁰Nde o naatunoo Urusaliima fu, ngalluure ndeen fuu iirii, na saaya. Ibe mbi'a:

—Gorko o wo moy?

¹¹Jamaa oon jaabii:

—Wo annabi Iisaa, yuurudo Nasaraatu ley leydi Galili.

No Iisaa riiwri luumotoobe ley suudu dewal mawndu

(Marku 11.15-19, Lukka
19.45-48, Yuhanna 2.13-22)

¹²Iisaa naati taliyaare suudu dewal mawndu nduun. Doon o riiwi soodoobe e soottooɓe wonbe ley toon fuu. O libi taabaaje weccoobe ceede e joodorde soottooɓe buugaali. ¹³Ndeen o wi'i be:

—Ley Binndi diin Laamdo wi'i: «Suudu am inndirte suudu wadfirdu du'aare.»

Iisaa beydi, wi'i:

—Onon kaa, odon ngada ndu «su-udfirdu yanoobe!»[†]

¹⁴Wumbe e bonnguuɓe ngari to makko e ley suudu dewal mawndu nduun, de o danni dum'en. ¹⁵Hooreeɓe almaami'en e jannginoobe Tawreeta been nji'ii kulle kaayniide de o wadata. Be nani du sukaaɓe ina ilina e ley suudu dewal mawndu ina mbi'a:

—Jettooje ngoodanii Taan Daawda!

Dum fuu dum metti be. ¹⁶Be mbi'i Iisaa:

—A nanii ko cukaloy koy mbi'ata duum naa?

O wi'i be:

—Mi nanii. Yalla abada on jannaay dum do:

«A wadii faa kunndude sukaaɓe famarɓe e musinoobe ina njette?»[‡]

¹⁷Caggal duum, o seedi e maɓbe. O yalti ngalluure ndeen, o yehi Baytaniya, o waalowi toon.

§§**21:5** Jakariyaa 9.9.

***21:9** Jabuura 118.25-26.

†**21:13** Esaaya 56.7, Yeremiya 7.11.

‡**21:16** Jabuura 8.3.

No Iisaa hufiri yibbi

(Marku 11.12-14, 20-24)

¹⁸ Gilla fajiri Iisaa ina yeccoo ngal-luure toon, tawi ina yolbi. ¹⁹ O haynii yibbi e sera laawol, o fanti ki. Ammaa o tawraay ki faa'e si wanaa haako. Wakkati oon, o wi'i ki:

—Taa a rimu abada katin!

Wakkati oon pay, yibbi kiin yoori koloj. ²⁰ Nde taalibaabe been nji'unoo dum fu, dum haaynii dum'en. Be yami Iisaa, be mbi'i:

—Noy wadi de yibbi ki yoordi wakkati gooto ni?

²¹ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Goonga kaalanammi on: si odon ngoondini on cikkitiraay fu, on ngadan ko buri ko ngadumi yibbi ki duum. On mbaawan wi'ude fay waamnde nde: «Doofa, saamoy ley maayo», de laatoroo noon. ²² Si odon ngoondini, ko rjaaridon e ley du'aare fuu on keban dum.

Yamol dow toy baawde Iisaa yuuri

(Marku 11.27-33, Lukka 20.1-8)

²³ Iisaa naati suudu dewal mawndu nduun. Nde o waajotonoo ndeen, hooreebe almaami'en e mawbe Alhuudiyankooebe been battii mo, yami, mbi'i:

—Laamu nguye hokki ma baawde gol-lude ko ngollataa dum? Moy hokki ma laawol ngollaa dum?

²⁴ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Miin du, huunde wootere tan ya-mammi on. Si on njaabake kam, mi haalanan on kokkudo kam laawol mi golla ko ngollammi duum. ²⁵ Toy lootagal batisima Yaayaa ngaal yuuri? To Laamdo naa to yimbe?

Ndeen heddii ibe ndawrida hakkunde mabbe, ibe mbi'a:

—Si en mbi'ii to Laamdo fu, o yaman en ko wadi de en ngoondinaay Yaayaa?

²⁶ Ammaa si en mbi'ii to yimbe, kulen ko

jamaa o wadata en, sabo yimbe been fuu ina njogorii Yaayaa wo annabaajo.

²⁷ Be njaabii Iisaa, be mbi'i:

—Min anndaa.

Iisaa du jaabii be, wi'i:

—Haya miin du, mi haalantaa on baawde deye ngollirammi ko ngollammi duum.

Banndol haala sakiraabe dido

²⁸ Iisaa beydi wi'i:

—Dume miilotodon e banndol ngol: gorko gomma ina joginoo bibbe worbe dido. O battitii arandeejo oon, o wi'i dum: «Binnigel am, yahu golloy handen to ngesa cabiije toon.» ²⁹ Bidfo oon jaabii, wi'i yahataa. Ammaa caggal duum, mimsiti yehi. ³⁰ Baabiiwo oon battitii didaabo oon, wi'i dum ko wi'unoo arandeejo oon duum. Oon kaa jaabii, wi'i: «Woodi Baaba», ammaa ya-haay. ³¹ Moy e mabbe wadi ko bammum muuyi duum?

Be njaabii, be mbi'i:

—Arandeejo oon.

Ndeen, Iisaa wi'i be:

—Goonga kaalanammi on: nanngoobe lampo e rewbe woykuruube been ar-toyto on naatude e laamu Laamdo. ³² Sabo Yaayaa warii to moodon, hollii on laawol fonnditaare, de on ngoondinaay dum. Ammaa nanngoobe lampo e rewbe woykuruube been ngoondinii mo. Fay nde njiinodan dum ndeen, on mimsitaay ngoondindan dum.

Banndol haala remooebe bonbe

(Marku 12.1-12, Lukka 20.9-19)

³³ —Kettindee banndol gonngol: neddo gomma darni ngesa cabiije, fiiltini nga hoggo, wasi luggere boosirde cabijam. O nyibi suudu toowndu faa o haynoo ko warata e ngesa ngaan. Caggal duum, o halfini nga remooebe, de o wadi jahaangal. ³⁴ Faa boreede cabiije yottii, de o neli golloobe makko

to remooŋe been toon, ƒe ngaddanowa mo ngeƒu makko e ƒiƒƒe cabiiƒe deen. ³⁵ Ammaa remooŋe been nanngi gollooŋe makko been, piyi gooto, mbari gooto, limni gooto kaaye. ³⁶ Jom ngesa oon neli e maƒƒe gollooŋe ƒurƒe arandeeƒe been heewude. Remooŋe been ngadi ƒe no ngadunoo arandeeƒe been noon. ³⁷ De sakitii o neli ƒiyiiko gorko to maƒƒe, o wi'i: «ƒe njaagoto ƒiyam oon.» ³⁸ Ammaa nde remooŋe been nji'unoo ƒiyiiko oon ndeen, mbi'unduri hakkunde muƒƒen «O woni donoowo hoggo ngo. Ngaree mbaren mo, keddorodɛn ngesa nga!» ³⁹ Wakkati oon, ƒe nanngi mo, ƒe paƒƒi mo to gada ngesa toon, ƒe mbari mo. ⁴⁰ Joonin le, si jom ngesa cabiiƒe oon warii, noy o wadata remooŋe been?

⁴¹ ƒe njaabii mo, ƒe mbi'i:

—O halkiran bonƒe been no boniri. O halfinan ngesa ngaan remooŋe wobƒe hokkoŋe mo ngeƒu makko e ƒiƒƒe magga wakkati nga ƒoraa.

⁴² Caggal duum, Iisaa wi'i ƒe:

—Yalla on njanngaay ko winndaa ley Binndi diin duum naa?

«Hayre nde nyiƒooŋe been calii ndeen, wo kayre laatii hoore nyimngo ngoon.

Dum wo golle Joomiraado, wo dum haaynde e jiiƒe meeden!»[†]

⁴³ Saabe dum, mido wi'a on: laamu Laamɔ ittete e moodon, hokkee yimƒe waƒooŋe ko haani e maggu. ⁴⁴ Caamuƒo dow hayre ndeen fuu, helan. Mo nde saami dow muuƒum du, diggan.

⁴⁵ Nde hooreeƒe almaami'en e Farisa'en been nannoo banndi makko diin, paamii wo kabaaru muƒƒen o banndi. ⁴⁶ Iƒe piloo no ƒe nanngira mo, ammaa ƒe kulii yimƒe, sabo yimƒe been ina njogorii mo annabaajo.

Banndol haala nyaamdu ƒangal

(Lukka 14.15-24)

22 Iisaa banndani ƒe katin, wi'i ƒe: ²—Inan no laamu Laamɔ nanndi: wo hono kaananke ƒanooowo ƒiyum gorko, wadani dum neema ƒangal. ³ O neli maccuƒe makko noddowa yimƒe ƒangal ngaal, ammaa noddaaƒe been calii warude. ⁴ O neli katin maccuƒe wobƒe, o wi'i dum'en: «Mbi'ee noddaaƒe been nyaamdu nduun moyyinaama faa woodi. Mi hirsii ga'i e nyalbi payƒi. Fuu segilaama. ƒe ngara, ƒe nootoo weltaare ƒangal nde.» ⁵ Ammaa noddaaƒe been kiisaaki mo, naati haajuuji muƒƒen: o yehi ndaaroyde ngesa muuƒum, o du luumooji muuƒum. ⁶ Heddiibe been nanngi maccuƒe been, torri ƒe, mbari ƒe. ⁷ Kaananke oon tikki, neli sordaasiibe muuƒum mbarowi waruƒe nulaaƒe been, mbuli wuro muƒƒen. ⁸ Caggal duum, o wi'i maccuƒe makko been: «Nyaamdu ƒangal nduun moyyinaama, ammaa noddaaƒe been kaandaa e nyaamude ndu. ⁹ Dum le, njehee dow laabi mawƒi diin, noddon nedɔo fuu mo kawruƒon wara nyaama nyaamdu ƒangal ndu.» ¹⁰ Maccuƒe been njehe dow laabi diin, noddii yimƒe ƒe kawri toon fuu gilla e bonƒe faa e moyyube faa galle jom ƒangal oon heewi yimƒe.

¹¹ Nde kaananke oon naatunoo faa ndaara noddaaƒe been ndeen, o haynii gorko mo ƒornaaki kaddule ƒangal ngaal. ¹² O wi'i dum: «Nedɔo am, noy naatirɔaa ɔo tawi a ƒornaaki kaddule ƒangal?» De oon deyyinii. ¹³ Ndeen, kaananke oon wi'i gollooŋe been: «Kaƒƒee juude makko e koyɔƒe makko, paƒƒon mo e ley nimre yaasin

[†]21:42 Jabuura 118.22-23.

nde'en. Toon bojji e ɲery'undurde nyiy'e ngoni.»

¹⁴ Iisaa heddi na wi'a:

—Noddaabe ina keewi ammaa subaabe ina pamdi.

Haala yobugol lampo

(Marku 12.13-17, Lukka 20.20-26)

¹⁵ Farisa'en njehi ndawridowi no nangingira Iisaa e ley haala muudum. ¹⁶ Be neli yoga e taalibaabe maɓɓe e jokkufe Hirudus to Iisaa. Nulaabe been mbi'i mo:

—Moodibbo, miden anndi a goon-gante: aɗa jannginira laawol Laamdo ngol goonga. A hulataa fay gooto, sabo a burdintaa yimbe. ¹⁷ Ndelle, haalan min dume miilidaa: yalla ina dagii min kokka kaananke Roma mawdo oon lampo naa dagaaki?

¹⁸ Ammaa Iisaa ina anndi anniyaaji maɓɓe bondi diin. O wi'i be:

—Onon munaafiki'en! Dume wadi de oɗon tuufina kam? ¹⁹ Kollee kam mbuudu njobeteengu lampo.

Be ngaddani mo mbuudu cardigootu. ²⁰ O yami be, o wi'i:

—Natal moy e innde moy woni do?

²¹ Be njaabii mo, be mbi'i:

—Kaananke Roma.

O wi'i be:

—Ndelle, kokkee kaananke Roma oon ko jeyi, kokkon Laamdo du ko jeyi.

²² Nde be nannoo jaabu oon fu, dum haayinii be. Be celi mo, be ndilli.

Haala ummital maaybe

(Marku 12.18-27, Lukka 20.27-40)

²³ E ley nyalooma oon, wobbe ley waalde Saduki'en ngari to Iisaa. Kam'en ngoni yeddoobe ummital. ²⁴ Be yami mo, be mbi'i:

—Moodibbo, Muusaa wi'i: «Si neddo maayii hebaay biɗɗo, minyum naa mawnum dewla debbo joppaado oon, faa hebana dum beyngu.»[§] ²⁵ Ina woodunoo hakkunde amin sakiraabe worbe njeddo. Arandeejo on dewli, maayi hebaay biɗɗo. Minyiiko hooyi debbo oon. ²⁶ Kam du maayi hebaay biɗɗo. Tatabo oon du jokki, faa be njeddo fuu be maayi. ²⁷ Caggal maɓɓe be fuu, debbo oon du maayi. ²⁸ Ndelle nyannde ummital, moy e njeddo been laatotoo goroo debbo oon? Sabo be fuu be ndewliino mo.

²⁹ Iisaa jaabii be, wi'i:

—On woofube, sabo on anndaa Binni diin, on anndaa baawde Laamdo du. ³⁰ Sabo si maaybe ummitake, worbe ɓanjataa, rewbe ɓanjataake. Be laatoto hono maleyka'en wonbe dow kammu ni. ³¹ Woodi, e haala ummital maaybe, yalla on njanngaay ko Laamdo wi'i on duum naa? O wi'i: ³² «Miin woni Laamdo Ibrahiima, Laamdo Isiyaaka, Laamdo Yaakuuba.»** Laamdo wo Laamdo wuurbe, wanaa Laamdo maaybe.††

³³ Nde jamaa keewdo oon nannoo waaju makko oon fu, dum haayinii dum'en sanne.

Haala yamiroore burnde fuu manngu

(Marku 12.28-34, Lukka 10.25-28)

³⁴ Nde Farisa'en been nannoo Iisaa deyyinirii Saduki'en been e haala fu, be kawriti. ³⁵ Gooto maɓɓe jannginoowo Tawreeta na yidi tuufinde mo, yami mo, wi'i:

³⁶ —Moodibbo, ndeye woni yamiroore burnde fuu manngu e ley Tawreeta?

³⁷ Iisaa jaabii mo, wi'i:

§22:24 Fillitagol Tawreeta 25.5.

**22:32 Wurtagol 3.6.

††22:32 Gilla e jamaanu Muusaa tawi Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba maayii gilla ko booyi. Ko Laamdo wi'i wo Laamdo maɓɓe duum, holli ibe mbuuri.

—Yidir Laamdo Joomiraado maa e bernde maa fuu e yonki maa fuu e hakkillo maa fuu.^{‡‡} ³⁸Nde woni yamiroore arandeere, burnde fuu manngu. ³⁹Inan yamiroore didaberde hono mayre: «Njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.»^{¶¶} ⁴⁰Tawreeta Muusaa e dewte annabaabe deen fuu e jamirooje didi deen njowii.

Kabaaru Almasiihu e Daawda

(Marku 12.35-37, Lukka 20.41-44)

⁴¹Ko Farisa'en been kawriti toon duum, Iisaa yami be, wi'i:

⁴²—Dume miiludon e Almasiihu oon?

Wo o taan moy?

Be njaabii, be mbi'i:

—O taan Daawda.

⁴³O wi'i be:

—Ko Daawda haaliri baawde Ruuhu duum, noy noddiri Almasiihu «Joomiraado»? Sabo o wi'ii:

⁴⁴«Joomiraado wi'i Joomam:

Jooda gere nyaamo am,
faa mi wada njaabaa waybe ma.»^{§§}

⁴⁵Woodi, Daawda ina noddira mo «Joomam». Ndelle noy o laatortoo taanum?

⁴⁶Be fuu be kunnii jaabaade mo faa'e. Caggal nyannde ndeen, fay gooto suusaay yamude mo yamde godde katin.

No Iisaa feliri jannginoobe Tawreeta e Farisa'en

(Marku 12.38-39, Lukka
11.39-52, 20.45-46)

23 Ndeen, Iisaa haalani jama'aaje deen e taalibaaabe muudum been, wi'i:

²—Jannginoobe Tawreeta e Farisa'en been kalfinaama njanngina Tawreeta Muusaa. ³Saabe duum, odon kaani jabande be, ngadon huunde fuu ko be mbi'i on. Ammaa taa nyemmbiton golle mabbe, sabo be ngadataa ko be mbaajotoo duum. ⁴Be kabban dogle teddude, be mbakkina yimbe, ammaa be njid'aa meemirde de fay e hoore honndu faa be mballa dum'en. ⁵Huunde fuu ko be ngadata, be ngadiran dum faa be nji'ee. Dum wadi de ibe kabba talki mawdi, ibe njuutina bukki saayaaji mabbe faa ina ndaasoo. ⁶Ibe njidi joodorde burde teddude si be noddaama e nokkuuje nyaamdu teddude. Ibe njidi joodorde burde teddude ley cuudi baajordi. ⁷Ibe njidi jowteede jowtaali teddudi ley luumooji e noddireede «Moodibbo». ⁸Ammaa onon kaa, taa njaabee noddireede «Moodibbo», sabo Moodibbo gooto tan njogidon. Onon, on fuu wo on sakiraabe. ⁹Taa mbi'ee fay gooto «Baabiiwo» e adunaaru.* Sabo Baabiiwo gooto tan njogidon, gondo dow kammu oon. ¹⁰Taa njaabee noddireede «Hooreejo». Sabo Hooreejo gooto tan njogidon, oon woni Almasiihu. ¹¹Burdo teddude hakkunde moodon laato golloowo moodon. ¹²Toownudo hoore muudum fuu, leey'inte. Leey'indo hoore muudum fuu, toownete.

¹³Bone woodanii on onon jannginoobe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Odon cokana yimbe dammbugal laamu Laamdo ngaal. On

^{‡‡}22:37 Fillitagol Tawreeta 6.5.

^{¶¶}22:39 Lewinkooobe 19.18.

^{§§}22:44 Jabuura 110.1.

*23:9 Taa mbi'ee fay gooto «Baabiiwo» e adunaaru de konngol ngol waraay wi'ude neddo soowa bammum. Ngol haali haala hooreebe diina fonndube ko'e mubben e baabiraaku Laamdo.

naatataa, on accataa naatoobe naata. [14†]

¹⁵Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Odon njiiloo e leyde, oḅon peyyita maayooji faa keḅon tuubudo gooto. Si on keḅii ḅum fu, oḅon ngada ḅum ḅii jahannama faa bura on bonde kile didi.

¹⁶Bone woodanii on, onon wumbe ḅowoobe yimbe! Odon mbi'a: «Si nedḅo hunorake suudu dewal mawndu nduun fu wo ḅolum, ammaa si hunorake kanje suudu dewal mawndu oon, hunayeere mum nanngan ḅum.» ¹⁷Majjube, wumbe! Dume ḅuri teddude: kanje oon naa suudu laabinooru kanje oon nduun?

¹⁸Odon mbi'a katin: «Si nedḅo hunorake hirsirde ndeen fu wo ḅolum, ammaa si hunorake sadaka gondo dow mayre oon, hunayeere mum nanngan ḅum.»

¹⁹Wumbe! Dume ḅuri teddude: sadaka oon naa hirsirde laabinoore sadaka oon ndeen? ²⁰Ndelle, nedḅo fuu kunoriido hirsirde ndeen, hunorake nde, kayre e huunde fuu ko yowii e mayre. ²¹Nedḅo fuu kunoriido suudu dewal mawndu nduun, hunorake ndu, kayru e Laamḅo gondo ley mayru oon. ²²Nedḅo fuu kunoriido kammu, hunorake joodorgal Laamḅo ngaal e Joodiido e maggal oon.

²³Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Odon ittana Laamḅo jakka fay naanaa e haakorooji moodon goddi, ammaa oḅon njeeḅoo ko ḅuri fuu teddude e Jamirooje ḅeen. Dum woni gollirde dartaare e yurmeende e goondinal. Wo kanjum kaannodon waḅude tawee on njoppaay ko heddii ḅuum. ²⁴Onon wumbe ḅowoobe yimbe! Si mbuubu saamii e njaram moodon,

on ciowan itton ḅum, de oḅon moda ngeelooba!

²⁵Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Oḅon lawya caggal kore e caggal kaake, de ley majje ina heewi ko hemraa nguyka e muuyo bonngo.

²⁶Farisanke bumḅo! Lawyu ley kore tafon, ndeen caggal toon du laaḅan.

²⁷Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Oḅon nanndi e caabeeje dawninaaḅe, ḅe dow muḅḅen woodi, tawee ley muḅḅen ina heewi yi'e maayḅe e ko tuuni fuu. ²⁸Onon du, wo hono noon nannduḅon: e jiide gite oḅon nanndi e fonnditiibe, ammaa ley moodon ina wi'i pet naafikaaku e oonyaare.

²⁹Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Oḅon moyyintinoo caabeeje annabaabe, oḅon njardina caabeeje fonnditiibe wobbḅe. ³⁰Odon mbi'a: «Sini min kawriino e jamaanu maamiraabe amin, min ndufidataano e maḅḅe yiyam annabaabe.»

³¹Ndelle, oḅon ceedanoo ko'e moodon wo on ḅiḅḅe warannoobe annabaabe ḅeen.

³²Ndelle, njottinee ko maamiraabe moodon puḅḅunoo! ³³Onon bolle, ḅiḅḅe poosoke! Walaa fuu no ndaḅiron halkere jahannama.

³⁴Dum waḅi de miḅo nulda on annabaabe e jom'en hakkillo e jannginooḅe. On mbaran wobbḅe maḅḅe, tonton wobbḅe maḅḅe, piyon wobbḅe maḅḅe dorri e ley cuudi mon baajordi, ndiiwon ḅum'en hakkunde wuro e wuro. ³⁵Njomnitaari yiyam fonnditiibe ndufaadam e adunaaru ndu ḅaam fuu yeccoto dow moodon, gilla yonki Haabiila

[†]23:14 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 14: Bone woodanii on, onon jannginooḅe Tawreeta e Farisa'en, munaafiki'en! Odon nyaama jawdi rewḅe ḅe goriraabe muḅḅen maayi, oḅon njuutina du'aawuujii moodon faa nanndinkinodon e lobbube. Saabe majjum, on keḅan jukkungo burngo fuu bonde.

ponnditiido oon faa yonki Jakariyaa bii Barakiya mo mbarnodon hakkunde suudu dewal mawndu e hirsirde oon. ³⁶Goonga kaalanammi on: jukkungo majjum fuu saaman dow yimbe jamaanu o!

No Iisaa woyri yimbe Urusaliima

(Lukka 13.34-35)

³⁷—Kay Urusaliima, Urusaliima! Ada wara annabaabe, ada warda nulaabe to maa kaaye! Kile keewde njidumi hawrundurde biɓbe maa hono no cofal hawrundurta coppi muudum ley bippeele mum ni. De on njabaay. ³⁸Paa-mon, Laamdo yoppidii on e suudu mon, wo ndu winnde. ³⁹Mido wi'a on: gilla joonin, on nji'ataa kam katin si wanaa faa wakkati mo mbi'oyton: «Barke woodanii gardo e dow innde Joomiraado!»

Haala halkere suudu dewal e sifaaji timmoode adunaaru

(Marku 13.1-13, Lukka 21.5-19)

24 Nde Iisaa yaltunoo suudu dewal mawndu ina yaha ndeen, taalibaabe muudum battitii dum, kolli dum nyimngo ley galle mayru. ²O wi'i be:

—On nji'ii kujje de fuu naa? Goonga kaalanammi on: fay hayre wootere heddataako ina yowii dow wonnde. Fuu wurjinte.

³Caggal duum, Iisaa joodowii dow waamnde wi'eteende Jaytun. Taalibaabe muudum ngari to muudum kam'en tan, mbi'i dum:

—Humpitin min nde dum wadata. Maande ndeye hollata gartol maa, kam e timmoode adunaaru?

⁴Iisaa jaabii be, wi'i:

—Ndeentee taa fay gooto wosina on e goonga. ⁵Sabo heewbe ngardan e innde am, ina mbiitoo: «Miin woni Almasiihu oon.» Be mbosinan yimbe heewbe. ⁶On nanan kabaaru bolwole gadaade e anniyaade, ammaa taa kulee! Ina tilsi dum wada, de dum wanaa timmoode tafon. ⁷Lenyol habdan e lenyol, laamu habdan e laamu. Rafooji ngadan, leydi dimmboto e nokkuuje feere feere. ⁸Dum kaa fuu wo hono fuddoode njatawere beynoowo ni.

⁹Ndeen, yimbe njaaran on carefon faa torredon, mbaredon. Lenyi diin fuu mbanyan on saabe am. ¹⁰Wakkati oon, heewbe pergoto njoppa goondinal mubben, ina njambundura, ina mbanyunduri. ¹¹Annabaabe fewreebe heewbe bangan, kiila heewbe. ¹²Bonandaaji keewan faa njinngu yimbe heewbe buytoo. ¹³Ammaa tinnitiido faa yottii timmoode fu, kam hisintee. ¹⁴Kabaaru Lobbo haala laamu Laamdo o gooynete e adunaaru ndu fuu, faa lenyi fuu keba seedaaku nguun. Ndeen adunaaru timmata.

Haala torra mawdo e gartol Almasiihu

(Marku 13.14-27, Lukka 21.20-28)

¹⁵—On nji'an «huunde nyiddiniinde bonnoore»[‡] nde annabi Daniyiila haalnoo kabaaru muudum. Huunde ndeen darnete dow nokkuure seniinde ndeen.[¶] (Janngudo dum fuu, faama maanaa majjum.) ¹⁶Ndeen, tawaabe ley Yahuudiya fuu ndoggira baamle. ¹⁷Tawaado dow suudu, taa wi'a jippoto hooya gineeji ley suudu muudum. ¹⁸Tawaado ngesa, taa yeccoo faa hooyowa saaya muudum. ¹⁹Kay, debereedu'en e musinteebe njaran torra

[‡]24:15 Daniyiila 9.27, 11.31, 12.11.

[¶]24:15 Do Iisaa haali ko annabi Daniyiila sappinoo: kaananke gooto wattan tooru e ley suudu dewal mawndu Alhuudiyankooɓe. Ko o sappinoo duum wadii gilla Iisaa rimaaka. Joonin Iisaa wi'i hono majjum wartan katin.

ley balde deen! ²⁰Ŋaaree Laamdo taa doggudu moodon laatoo wakkati dabbunde naa nyalaande fowteteende. ²¹Sabo ndeen, torra mawdo wadan mo hono muudum wadaay gilla fuddoode adunaaru faa joonin, woodi du hono muudum wadataa abada katin. ²²Sini tawiino balde deen ndabbindinaaka, fay gooto hisataano. Ammaa Laamdo rabbindinii de saabe subaabe muudum. ²³Wakkati oon, si goddo wi'ii on: «Ndaaree! Inan Almasiihu do», naa «Inani mo to», taa ngoondinee. ²⁴Sabo almasiihu'en fewreebe e annabaabe fewreebe bangowan, ngada maandeeji mawdi e kaayeeffiji faa majjina fay subaabe been, si na laatoo. ²⁵Paamee wooda. Mi haalanii on gilla dum waraay. ²⁶Si yimbe mbi'ii on: «Inani mo ley ladde», taa njehee. Naa si be mbi'ii: «Inani mo ley cuudi toon», taa ngoondinee. ²⁷Si goonga, no mayyere yaynirta e kammu gilla lettugal faa gorgal ni, hono noon Bii Neddo wardata. ²⁸To ko saadi woni fuu, toon jigaafe kawritata. ²⁹—Wakkati gooto, caggal torra balde deen, naange nibban, lewru selan yaynude, kooode kammu caaman, kulle gonde dow kammu deen ndimmboto.[§] ³⁰Wakkati oon, maande Bii Neddo oon bangan dow kammu, lenyi adunaaru diin fuu mboyan mettorgal. Be nji'an Bii Neddo oon, ina wara e duule, ina warda e baawde e teddeengal manngal. ³¹Buututal manngal fuufete, de o nula maleyka'en makko lettugal e gorgal, hordoore e sobbiire, kawrundura subaabe makko been gilla to adunaaru fufdi faa to haadi.

Bannadol dow yibbi

(Marku 13.28-31, Lukka 21.29-33)

³²Ekitee ko yibbi hollata: si licce makki keyditii, haakorooji makki du mbilitii fu, odon anndi ndunngu badake. ³³Noon du, si on nji'ii kulle deen fuu, annditon wakkati oon badake, imo woni e dambugal galle. ³⁴Goonga kaalanammi on: jamaanu o timmataa tawee kulle deen fuu ngadaay. ³⁵Kammu e leydi timman, de haalaaji am kaa timmataa abada.

No fay gooto anndiraa timmoode si wanaa Laamdo

(Marku 13.32-37, Lukka 17.26-30, 34-36)

³⁶—Ammaa nyalaande ndeen e wakkati oon fay gooto anndaa dum, wanaa maleyka'en wonbe dow kammuuli, wanaa Biddo oon. Walaa anndudo dum si wanaa Baabiiwo oon. ³⁷Hono no laatorinoo wakkati Nuuhu, noon du laatortoo si Bii Neddo warii. ³⁸E ley nyalaade deen fadde ilam tuufaandu daam warude, yimbe ina nyaama, ina njara, ina banja, ina banje, faa nyannde Nuuhu naati laana kaan. ³⁹Be paamaay faa'e faa ilam tuufaandu daam wari, yooli be fuu. Garol Bii Neddo du, hono noon laatortoo. ⁴⁰Wakkati oon, worbe dido tawdete ley ngesa. Gooto mubben hooyete, gooto du yoppee. ⁴¹Rewbe dido undoobe tawete dow unirde. Gooto mubben hooyete, gooto du yoppee. ⁴²Ndelle, kakkilon, sabo on anndaa wakkati mo Joomiraado mon warata. ⁴³Paamee dum do: si jom galle ina anndunoo wakkati mo gujjo warata ley jemma, waalan hakkilde, yoppataano o naata suudu muudum. ⁴⁴Ndelle, onon du

[§]24:29 Esaaya 13.10, 34.4, Jowiila 2.10.

cegilee, sabo Bii Neddo waran e wakkati mo on miilaaki.

Haala golloowo koolniido e golloowo bondo

(Lukka 12.41-48)

⁴⁵—Ndelle, moy woni golloowo koolniido, jom hakkillo? Oon woni mo joomum halfini gollooƙe muudum faa hokka dum'en nyaamdu muɓben e wakkati kaando. ⁴⁶Barke woodanii golloowo mo joomum warti, tawi ina wada no yamiraa noon. ⁴⁷Goonga kaalanammi on: joomiiko oon halfinan mo jawdi muudum fuu. ⁴⁸Ammaa si golloowo oon wo bondo, wi'i ley bernde mum joomum booyan wartaay, ⁴⁹de fudfi ina fiya banndiraabe muudum gollooƙe, ina nyaamda ina yarda e sulotooƙe, ⁵⁰ndeen kaa, joomiiko wartan nyalooma mo o anndaa e wakkati mo o miilaaki. ⁵¹Joomiiko oon jukkoto mo jukkungo naawngo, watta mo hakkunde munaafiki'en. Toon bojji e neryundurde nyiye ngoni.

Bannol haala surbaabe sappo

25—Inan no laamu Laamdo nandii: wo hono surbaabe sappo hooyuƙe fitillaaji muɓben de njehi faa njabbowoo banjudo.** ²Njyoy mabbe ngalaa hakkillo, njyoy mabbe du ina ngoodi hakkillo. ³Be ngalaa hakkillo been kooyi fitillaaji tawi njoobaaki nebbam. ⁴Jom'en hakkillo been kaa njaadi paali nebbam e fitillaaji muɓben. ⁵Nde banjudo oon jengunoo waraay ndeen, ƙe fuu ƙe njoni, ƙe daanii. ⁶Faa hakkunde jemma, yeewnaango nanaa, wi'i: «Inan banjudo oon! Njaltee! Njabbowee mo!» ⁷Ndeen surbaabe been fuu pini, ina moyyina fitillaaji muɓben. ⁸Surbaabe ƙe ngalaa hakkillo been mbi'i

jom'en hakkillo been: «Njedee min nebbam moodon daam, sabo inan fitillaaji amin ina nyifa.» ⁹Jom'en hakkillo been njaabii, mbi'i: «Gasataa, sabo ko min njogii duum heyataa en, en fuu. Njehee to sonnooƙe, coodowon!» ¹⁰Ko ƙe njehi faa ƙe coodowa nebbam duum, banjudo oon yottii. Segilinooƙe been naatidi e makko e ley suudu weltaare nduun, de dambugal ngaal ommbaa. ¹¹Faa booyi seeda, surbaabe heddiibe ƙe cegilaaki been ngarti, keddii ina nodda, ina mbi'a: «Joomii amin, joomii amin, omtan min!» ¹²Ammaa o jaabii ƙe, o wi'i: «Goonga kaalanammi on: mi anndaa on.»

¹³Iisaa sakitii wi'i:

—Kakkilon ndelle, sabo on anndaa nyalaande naa wakkati mo Bii Neddo wartata oon.

Bannol haala gollooƙe tato

(Lukka 19.11-27)

¹⁴—Laamu Laamdo ina nanndi e gorko cegiliido faa dilla, noddi maccube mum, de halfini dum'en jawdi mum. ¹⁵O halfini gooto mabbe mutakal kanje keme joy, goddo keme didi, tataƙo oon hemre, mono fuu ko fotata e muudum. Caggal duum, o dilli. Wakkati oon ni, ¹⁶kalfinaado mutakal kanje keme joy oon yehi luumorii dum, hebi mutakal keme joy godde. ¹⁷Jom keme didi oon du wadi noon, tini kam du mutakal keme didi godde. ¹⁸Ammaa jom mutakal hemre oon yehi wasowi ngayka, uwi toon ko joomum oon hokkunoo dum.

¹⁹Faa booyi caggal majjum, joomii ƙe oon warti, noddi ƙe, faa ndaara hiisa ceede deen. ²⁰Kalfinaado mutakal kanje keme joy oon wari, waddi mutakal keme joy godde, wi'i: «Joomam, a halfinii kam mutakal keme joy.

**25:1 E al'aada Alhuudiyankooƙe banjudo ina yaada e yigiraabe jom suudu muudum, sabo kam'en ndammbata dum.

Ndaar, mi tinorake de mutakal keme joy godde.»²¹ Joomiiko oon wi'i mo: «Gasii. Wo a maccudo lobbo, koolniido. Saabe a hoolnake e ko famdi, mi halfinte ko heewi. War naatu faa ceyododen!»²² Kalfinaado mutakal keme didi oon wari kam du, wi'i: «Joomam, a halfinii kam mutakal kanje keme didi. Ndaar, mi tinorake de mutakal keme didi godde.»²³ Joomiiko oon wi'i mo: «Gasii. Wo a maccudo lobbo, koolniido. Saabe a hoolnake e ko famdi, mi halfinte ko heewi. War naatu faa ceyododen!»²⁴ Kalfinaado mutakal kanje hemre oon wari kam du, wi'i: «Joomam, mido andunoo a gorko tiidudo alhaali: ada taya ko a aawaay, ada hawrundura to a sarkaay aawdi.»²⁵ Saabe dum, kulumi, njahumi iroyimi kanje maa oon. Haya, inan giney maa.»²⁶ Joomiiko jaabii mo, wi'i: «Maccudo bondo, jaaydo! Ada andunoo mido taya ko mi aawaay, mido hawrundura to mi saakaay aawdi.»²⁷ Ndelle, ada haannoo wattude kanje am oon to tinoobe buudi, faa danya ko tinoriimi si mi wartii.²⁸ Joonin, teetee mo mutakal hemre kanje oon, kokkon dum jom mutakal kanje keme joy oon.²⁹ Sabo jogiido fuu beydante faa heewa. Ammaa mo walaa oon, fay seeda ko jogii duum teetete.³⁰ Maccudo jaaydo oon kaa, paddee dum yaasin e ley nimre ndeen. Toon bojji e neryundurde nyiye ngoni.»

No Bii Neddo oon sarortoo yimbe fuu

³¹—Nde Bii Neddo wardi e teddeengal muudum, kam e maleyka'en fuu, joodoto e joodorgal laamu muudum teddungal ngaal.³² Yimbe adunaaru been fuu kawrundurte yeeso makko, o senda be hono no duroowo senndirta baali e be'i ni:³³ o heedina baali diin e junngo makko nyaamo, o heedina be'i diin e junngo makko nano.³⁴ Ndeen

Kaananke oon wi'ata wonbe junngo mum nyaamo been: «Ngaree, onon be Baaba am barkini, njabee laamu no ndesanadon gilla e fuddoode adunaaru ndu.»³⁵ Sabo mi yolbiino, de on nyaamnii kam. Mi domdiino, de on njarnii kam. Mi laatakeno beero, de on njabbake kam.³⁶ Mi holiino, de on koltinii kam. Mi nyawiino, de on cawrii kam. Mi uddanooma ley kasu, de on ndaarowii kam.»³⁷ E wakkati oon, fonnditiibe been njaabotoo mo, mbi'a: «Joomiraado, ndey min nji'i ada yolbi, de min nyaamni ma naa ada domdi, de min njarni ma?»³⁸ Ndey min nji'i a beero, de min njabbii ma, naa a koldo, de min koltini maa?»³⁹ Ndey min nji'i a nyawdo naa a uddaado ley kasu, de min ngari ndaarude ma?»⁴⁰ Kaananke oon jaaboto be wi'a: «Goonga kaalanammi on: ko ngadandon gooto e burdo famdude ley sakiraabe am been fu, wo miin ngadandon.»

⁴¹ Caggal duum, o wi'an wonbe junngo makko nano been: «Mboddee kam, onon hudaabe Laamdo! Njehee ley yite duumiinge nge Laamdo resani Ibiliisa e maleyka'en muudum ngeen!»⁴² Sabo mi yolbiino, de on nyaamnaay kam. Mi domdiino, de on njarnaay kam.⁴³ Mi weeriino, de on njippinaay kam. Mi holiino, de on koltinaay kam. Mi nyawiino, mi uddanooma, de on ngaraay ndaarude kam.»⁴⁴ Ndeen, be njaaboto mo kambe du, be mbi'a: «Joomiraado, ndey min nji'i ada yolbi naa ada domdi naa ada weeri naa ada holi naa ada nyawi naa ada ommbaa ley kasu, de min mballaay ma?»⁴⁵ O jaaboto be, o wi'a: «Goonga kaalanammi on: ko on ngadanaay gooto e burbe famdude beedoo duum, wo miin woni on ngadanaay.»⁴⁶ Ndeen, be njahan ley jukkungo duumiingo, de fonnditiibe been keba ngurndam nduumiidam.

**No mawbe diina ndawriri
faa nannga Iisaa**

(Marku 14.1-2, Lukka
22.1-2, Yuhanna 11.45-53)

26 Nde Iisaa timminnoo waajuuji diin fuu, wi'i taalibaafe muudum been:

²—Odon anndi balde didi keddanii en e iidi Faltagol^{††}, de Bii Neddo hokkitirte faa tontee e leggal palaangal.

³E wakkati oon, hooreebe almaami'en e mawbe Alhuudiyankooobe been kawritowi galle Almaami Mawdo bi'eteedo Kayafas. ⁴Be fuu be ndawridi faa be nanngira Iisaa hiila, be mbara dum. ⁵Ammaa be mbi'i:

—Taa ngaden dum ley iidi ndi de yimbe muurta.

**No debbo joordi nebbam
uurdam dow Iisaa**

(Marku 14.3-9, Yuhanna 12.1-8)

⁶Tawi Iisaa ina woni ley Baytaniya to suudu Simon noddirteedo ceppindo. ⁷Debbo gomma battitii dum ina jogii faandu nebbam uurdam, tiidudam coggu sanne. O tawi Iisaa ina nyaama, o joori dam dow hoore muudum. ⁸Nde taalibaafe been nji'unoo dum ndeen, mettaa, ina mbi'a:

—Dume saabii de nebbam daam bonniraa ni? ⁹Idam waawnoo sonneede ceede keewde, de ceede deen kokkee talkaabe.

¹⁰Iisaa faamii ko be kaalata duum, wi'i be:

—Ko wadi de odon torra debbo o? O gollanii kam gollal lobbal. ¹¹Si goonga, talkaabe ina tawdee e moodon wakkati fuu. De miin kaa, mi tawdataake e moodon wakkati fuu. ¹²O joorii nebbam uurdam dam dow banndu am faa

o segilanoo kam uweede. ¹³Goonga kaalanammi on: do Kabaaru Lobbo waa-jaa e adunaaru ndu fuu, ko debbo o wadi duum fillitete, faa o miccitee.

No Yahuuda jamborii Iisaa

(Marku 14.10-11, Lukka 22.3-6)

¹⁴Ndeen Yahuuda Isikariyotto, gooto e taalibaafe sappo e dido been, yehi to hooreebe almaami'en, ¹⁵wi'i dum'en:

—Dume kokkoton kam si mi waddanii on Iisaa?

Ndeen be njobi mo buufi cardi capande tati. ¹⁶Gilla ndeen, Yahuuda ina filoo wakkati faa jambo Iisaa.

**No Iisaa wadiri hiraande iidi
Faltagol e taalibaafe muudum**

(Marku 14.12-26, Lukka
22.7-23, Yuhanna 13.21-30,
1 Korintunkooobe 11.23-25)

¹⁷Nyalaande go'aberde iidi buuru mo wattaaka rabilla, taalibaafe been ngari, yami Iisaa, mbi'i dum:

—Toy njiddaa min cegilanowe hiraande iidi Faltagol ndeen?

¹⁸O jaabii be, o wi'i:

—Njehee ngalluure toon, naaton suudu maani, mbi'on dum: «Moodibbo wi'i wakkati muudum yonii. Wo to suudu maada wadata iidi Faltagol, kam e taalibaafe muudum.»

¹⁹Taalibaafe been ngadi ko Iisaa yamiri dum'en, cegilii hiraande ndeen.

²⁰Nde hiirnoo fu, Iisaa joododii e taalibaafe sappo e dido been faa be kiirto.

²¹Nde be kiirtotonoo ndeen, o wi'i:

—Goonga kaalanammi on: gooto moodon jamboto kam.

²²Be cunii sanne, heddi iibe yamira mo gooto gooto, mono fuu ina wi'a:

—Joomam, kori wanaa miin?

²³O jaabii, o wi'i:

^{††}**26:2 Iidi Faltagol** wo miccinoori nyannde nde Laamdo wurtini Israa'iila'en Misira. Indi miccina no maleyka faltorii suudu fuu ndu yiy'am mooytaa e dammbugal muudum.

—Cuuwidindo e am junngo muudum ley le'al ngal, oon jambotoo kam. ²⁴Tilay Bii Neddo yoppira adunaaru no haaliraa ley Binndi diin ni. Ammaa bone woodanii jambotoodo Bii Neddo oon! Gorko oon, si rimaakano fey buri woodde e muudum.

²⁵Yahuuda jamboytoodo mo oon hooyi haala, yami mo, wi'i:

—Moodibbo, kori wanaa miin?

O jaabii dum, o wi'i:

—Aan e hoore maa haali.

²⁶Nde fe nyaamannoo ndeen, Iisaa hooyi buuru, yetti Laamdo, heltii, hokki taalibaabe muudum been, wi'i:

—Njabee, nyaamee. Dum woni bandu am.

²⁷Caggal duum, o hooyi horde cabijam, o yetti Laamdo, o hokki be, o wi'i:

—Njaree, on fuu. ²⁸Dum woni yi'iyam am tabintinooram amaana Laamdo. Dam rufete saabe heewbe faa hakkeji mubben njaafee. ²⁹Mid'o haalana on: mi yarataa cabijam dam katin si wanaa nyannde nde njardowammi e moodon kesam ley laamu Baaba am.

³⁰Caggal be njimii Jabuura,^{‡‡} be njalti, be njehi dow waamnde wi'eteende Jaytun.

No Iisaa sapporii Piyeer wi'an anndaa dum

(Marku 14.27-31, Lukka 22.31-34, Yuhanna 13.36-38)

³¹Wakkati oon, Iisaa wi'i be:

—Ley jemma o, on fuu on njopan kam, sabo ina winndaa: «Mi fiyan duroowo piide maayde, de coggal baali ngaal sankitoo.»^{¶¶}

Iisaa beydi, wi'i:

³²—Ammaa nde iirtinowaami fu, mi artoyto on Galili.

³³Ndeen Piyeer hooyi haala, wi'i mo:
—Fay si be fuu be njoppi ma, miin kaa abada mi yoppataa ma.

³⁴Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Goonga kaalanammaami: jemma o pay, fadde ndontoori joggude a wi'an a anndaa kam kile tati.

³⁵Piyeer wi'i mo:

—Fay si tilsi mi maaydan e maada, abada mi wi'ataa mi anndaa ma.

Taalibaabe been fuu mbi'i hono noon.

No Iisaa nyaagorii Laamdo ley Geccemane

(Marku 14.32-42, Lukka 22.39-46)

³⁶Caggal duum, Iisaa yottodii e mabbe nokku bi'eteedo Geccemane, wi'i be:

—Njoodde do, faa mi yaha mi wadowa du'aare.

³⁷O yaadi e Piyeer e bi'bbe Jebede dido been, bernde makko fuddi maatude mettorgal e kaadeefi. ³⁸Wakkati oon, o wi'i be:

—Mettorgal ina mawni e am sanne faa ina nesa warude kam. Keddee do, ndoomidee e am, kakkilen.

³⁹O toowti seeda, o hippa yeeso makko e leydi, imo du'oo, imo wi'a:

—Baabiwo, si tawii ina laato, woddinam horde torra nde. Ammaa taa laatoroo no muuyirmi, laatoroo no muuyirdaa aan.

⁴⁰O warti, o tawi ibe daanii. O wi'i Piyeer:

—On ngalaa semmbe faa ndoomidon e am fay haddi wawtu gooto naa?

⁴¹Kakkilee, ndu'ee, taa on njarribe. Sabo hakkillo ina heewi anniya lobbo, ammaa terde ina lakkidi.

⁴²O yehi katin, o du'ii, o wi'i:

^{‡‡}26:30 Al'aada Alhuudiyankoo'be woni yimude jimi Jabuura 115-118 e hiraande iidi Faltagol.

^{¶¶}26:31 Jakariyaa 13.7.

—Baabiiwo, si tawii horde bone nde waawaa wodfinede si wanaa mi yara dum fu, muuyde maa laatoo.

⁴³O warti, o tawi be daantake, sabo doyngol mabbe na teddi sanne. ⁴⁴O yehi katin, o du'ii tataberde hono no o du'orinoo ni. ⁴⁵Caggal duum, o warti to taalibaabe been, o wi'i dum'en:

—On daani, odon goota naa? Ndaaree, wakkati o yottake! Bii Neddo watete e juude luttube. ⁴⁶Ummee njehen! Inan jambotoodo kam oon ina battitii.

No Iisaa nanngiraa

(Marku 14.43-50, Lukka 22.47-53, Yuhanna 18.3-12)

⁴⁷O tilaaki haalude, faa Yahuuda, gooto e sappo e dido been, yottii ina wondi e yimbe heewbe jogiibe kaafaaje e cabbi. Wo be nulaabe hooreebe almaami'en e mawbe Alhuudiyankoo. ⁴⁸Jambotoodo mo oon hokkiino be filnde, wi'i:

—Mo mucciimi fu, oon woni kanko. Nanngon dum.

⁴⁹Wakkati oon pay, Yahuuda battitii Iisaa, wi'i dum:

—Foofoo Moodibbo!

O muccii dum. ⁵⁰Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Gido am, wadu ko waddi maa duum.

Wakkati oon, be battitii Iisaa, be nanngi dum, be tiigii dum. ⁵¹Gooto e wondube e Iisaa been soorti kaafaahi mum, soppo maccudo Almaami Mawdo, tayi nowru muudum. ⁵²Ndeen, Iisaa wi'i mo:

—Soornu kaafaahi maa ki e hulgo muudum, sabo kamreedeo kaafaahi fuu, kaafaahi halkata dum. ⁵³Maa du ada miila joonin mi waawaa noddude Baaba am nulda kam ko buri konuuji sappo e didi maleyka'en naa? ⁵⁴Ammaa si dum laatorake noon, noy ko winndaa e ley Binndi diin duum tabitirta? Di mbi'ii sanaa dum laatoroo noon.

⁵⁵E wakkati oon, o wi'i jamaa oon:

—Ko wadi de ngardudon e kaafaaje e cabbi faa nanngon kam hono wo mi gujjo? Nyannde fuu mido joodinoo ley suudu dewal mawndu nduun, mido janningina, de on nanngaay kam. ⁵⁶Ammaa dum fuu wadan faa Binndi annabaabe diin tabita.

Ndeen, taalibaabe been fuu njoppi mo, ndoggi.

No mawbe diina carorii Iisaa

(Marku 14.53-65, Lukka 22.54-55, 63-71, Yuhanna 18.13-14, 19-24)

⁵⁷Nanngube Iisaa been njaari dum to Kayafas Almaami Mawdo oon. Tawi janninginoobe Tawreeta e mawbe lenyol been kawritii toon. ⁵⁸Piyeer le, ina jokki mo to toowti seeda, faa e taliyaare galle Almaami Mawdo oon. O naati ley galle oon, o joododii e doomoobe been faa o yi'a no dum sakitortoo.

⁵⁹Woodi, hooreebe almaami'en e jeyaabe e waalde Saahiibe ndeen fuu ina piloo fewre nde pelda Iisaa faa waree, ⁶⁰de be kebaay. Fay ko heewbe ngari seedanaade mo pene duum, sabaabu baawdo warude mo fuu walaa. Sakitii, worbe dido ngari, ⁶¹mbi'i:

—Kanko wi'unoo imo waawi libude suudu dewal Laamdo, de o nyiftooo ndu ley balde tati.

⁶²Almaami Mawdo oon ummii, wi'i Iisaa:

Walaa ko njaabotodaa naa? Ko yimbe be ceedante duum wo dume?

⁶³Dum fuu imo deyy'ini. Almaami Mawdo oon wi'i mo:

—Mido yamire e innde Laamdo buurdo, kaalanaa min si tawii aan woni Almasiihu, Bii Laamdo oon.

⁶⁴O jaabii dum, o wi'i:

—Aan e hoore maa haali. Katin, mido wi'a on: gilla joonin, on nji'an Bii Neddo ina joodii gere nyaamo Jom baawde oon. O warowan dow duule kammu.

⁶⁵Haalaaji makko diin metti Almaami Mawdo oon faa seeki kaddule muudum, wi'i:

—O mbonkake Laamdo! Walaa fuu ko kaajaraden seedeefe katin! On narrii noppi moodon ko o mbonkii Laamdo duum. ⁶⁶Dume miilidon?

Be njaabii, be mbi'i:

—Imo haani wareede.

⁶⁷Caggal duum, be tutti e yeeso makko, be culkii mo. Wobbe maβbe ina peenya mo, ⁶⁸ina mbi'a:

—Hey Almasiihu! Si a annabaajo, haalan min moy fiyi ma!

No Piyeer wi'iri anndaa Iisaa

(Marku 14.66-72, Lukka 22.56-62, Yuhanna 18.15-18, 25-27)

⁶⁹Tawi Piyeer ina joodii yaasin suudu nduun ley taliyaare galle oon. Gooto e horbe wonbe doon battitii mo, wi'i:

—Aan, ada wondunoo e Iisaa Galilinkeejo oon.

⁷⁰O yeddi dum hakkunde yimbe fuu, o wi'i:

—Mi faamaay ko kaalataa duum.

⁷¹Caggal duum, o fonndii to dammbugal galle toon. Kordo goddo yi'i mo, wi'i wonbe doon been:

—Gorko o ina wondunoo e Iisaa Nasaraatujo oon.

⁷²Piyeer yeddi katin, wi'i:

—Mi hunake, mi anndaa gorko o.

⁷³Faa booyti seeda, dariife doon been battii Piyeer, mbi'i dum:

—Tannyoral, aan du wo a gooto maβbe, sabo demngal maa ngal hollii to yuurufaa.

⁷⁴E ley duum, Piyeer fudfi hunaade e huttaade, ina wi'a:

—Mi anndaa gorko o!

Wakkati oon pay, ndontoori joggi.

⁷⁵De Piyeer micciii ko Iisaa wi'unoo

duum: «Fadde ndontoori joggude, a wi'an a anndaa kam kile tati.» O wurtii yaasin, imo woya bojji cattudi.

No Iisaa yaariraa to Pilaatu

(Marku 15.1, Lukka 23.1-2, Yuhanna 18.28-32)

27 Gilla fajiri, hooreefe almaami'en e mawbe lenyol been fuu kawriti, ndarni anniya warude Iisaa. ²Be kabfi mo, be njaari mo, be ngatti mo e juude Pilaatu goforneer oon.

No Yahuuda maayiri

(Golle Nulaabe 1.18-19)

³Nde Yahuuda jambiido Iisaa oon yi'unoo no Iisaa saroraa wo bareteedo fu, mimsiti. O wartiri buufi cardi capande tati diin to hooreefe almaami'en e mawbe lenyol been. ⁴O wi'i dum'en:

—Mi luttii ko njambiimi mo walaa feloore duum!

Be njaabii mo, be mbi'i:

—Ko jomi min? Wo aan dum woodani.

⁵Yahuuda faddi ceede deen ley suudu dewal mawndu nduun, dilli. Ndeen yehi, hooyi boggol, waritowii. ⁶Hooreefe almaami'en been kooyi ceede deen, mbi'i:

—Dagaaki ceede de ngattee ley keesu oon, sabo wo dum njobdi yi'iyam.

⁷Be ndawridi dow majjum, de be kooyi ceede deen, be coodi ngesa mahoowo loode, be ngadi nga caabeeje weerbe. ⁸Dum wadi de ngesa ngaan ina wi'ee «Ngesa Yi'iyam» faa hannden.

⁹Noon haala ka annabi Yeremiya haalnoo kaan tabintiniraa nde wi'unoo:

«Be kooyii buufi cardi capande tati, coggu mo yimbe Israa'iila kiisorii yonki makko,

¹⁰be coodi dum ngesa mahoowo loode, hono no Joomiraado yamiri kam ni.»^{ss}

^{ss}27:10 Jakariyaa 11.12-13, Yeremiya 19.1-13, 32.6-9.

No Pilaatu y'amiri Iisaa

(Marku 15.2-5, Lukka
23.3-5, Yuhanna 18.33-38)

¹¹ Iisaa darii yeeso goforneer oon. Oon yami mo, wi'i:

—Aan woni kaananke Alhuudiyankooḅe oon naa?

O jaabii, o wi'i:

—Aan e hoore maa haali.

¹² Ammaa nde hooreḅe almaami'en e mawḅe lenyol been pelannoo mo ndeen, o nootaaki fay huunde. ¹³ Ndeen Pilaatu wi'i mo:

—A nanataa ko ḅe ceedante duum fuu naa?

¹⁴ Ammaa o jaabaaki faa'e. Dum haayinii goforneer oon sanne.

No Iisaa saroraa wo bareteedo

(Marku 15.6-15, Lukka 23.13-25,
Yuhanna 18.39-19.16)

¹⁵ Wakkati Iidi Faltagol fuu, goforneer oon ina woowi yoofande yimbe been kasuujo gooto mo njidi yoofaneede.

¹⁶ Wakkati oon, ina woodi kasuujo jom innde, bi'eteedo Iisaa Barabas. ¹⁷ E ley ko jamaa oon hawriti duum, Pilaatu yami ḅe, wi'i:

—Moy njidudon mi yoofana on: Iisaa Barabas naa Iisaa bi'eteedo Almasiihu oon?

¹⁸ Si goonga, Pilaatu faamii wo kiram wadi de ḅe kokkitiri Iisaa. ¹⁹ Katin du, wakkati o joodinoo ley sarordu oon, jom suudu makko neli e makko, wi'i:

—Celaa gorko ponnditiido oon, sabo jemma hankin koydi makko tampinii kam sanne.

²⁰ Hooreḅe almaami'en e mawḅe lenyol been ndunyí jamaa oon nyaagoo Pilaatu yoofana ḅe Barabas, de wara Iisaa. ²¹ Goforneer oon y'amtindii ḅe:

—Moy e dido been njidudon mi yoofana on?

Be njaabii, ḅe mbi'i:

—Barabas!

²² Pilaatu yami ḅe, wi'i:

—Ndelle, noy ngadammi Iisaa bi'eteedo Almasiihu oon?

Be fuu ḅe njaabii, ḅe mbi'i:

—Tontu mo e leggal palaangal!

²³ O yami ḅe, o wi'i:

—Dume o wadi ko boni?

De ḅe ḅeydi yeewnaade semmbe, iḅe mbi'a:

—Tontu mo e leggal palaangal!

²⁴ Ndeen Pilaatu yi'i walaa ko waawi, tawi du muurtere ina ummoo. O hooyi ndiyam, o looti juude makko yeeso yimbe been, o wi'i ḅe:

—Miin kaa, baka am walaa e rufugol yiyyam gorko o. Wo onon dum woodani.

²⁵ Be fuu ḅe njaabii, ḅe mbi'i:

—Yiyyam makko ina yowii dow amin, minen e ḅiḅḅe amin!

²⁶ Ndeen, Pilaatu yoofani ḅe Barabas, de yamiri Iisaa fiyee dorri. Caggal duum, o hokkitiri dum tontowee e leggal palaangal.

No sordaasiibe njalnorii Iisaa

(Marku 15.16-20, Yuhanna 19.2-3)

²⁷ Sordaasiibe goforneer been njaari Iisaa to galle laamorde ley huḅeere toon. Be ngaddi fedde sordaasiibe been fuu piilii mo. ²⁸ Be borti mo kaddule makko, ḅe ḅorni mo saaya mbodeeha.* ²⁹ Caggal duum, ḅe canyi taarde gi'e, ḅe kippi e hoore makko, ḅe ngatti loosol e junngo makko nyaamo. Ndeen ḅe kofii yeeso makko, iḅe njalnoroo mo, iḅe mbi'a:

—Foofoo, kaananke Alhuudiyankooḅe!

³⁰ Be tutti dow makko, ḅe kooyi loosol ngool iḅe piya mo hoore. ³¹ Nde ḅe tilinoo jalnoraade mo ndeen, ḅe itti

*27:28 Wakkati Iisaa, *saaya mbodeeha* wo saaya ka kaananke ḅornotoo.

saaya kaan, be borni mo kaddule makko. Ndeen be njaari mo faa be tontowa mo e leggal palaangal.

**No Iisaa tontiraa dow
leggal palaangal**

(Marku 15.21-32, Lukka
23.26-43, Yuhanna 19.17-27)

³²Nde be njaltannoo ngalluure ndeen fu, be kawri e gorko jeyaado Sireene bi'eteedo Simon. Sordaasiibe been ndoolfi mo o wakkoo leggal Iisaa palaangal ngaal. ³³Be njottowii nokku bi'eteedo Golgata (maanaa majjum woni «Nokku Laalagal Hoore»). ³⁴Be kokki Iisaa cabijam njillunduraadam e kaankaangel faa o yara. Nde o meedunoo dum ndeen, o salii yarude.

³⁵Nde be tontunoo mo e leggal palaangal ndeen, be pecciri kaddule makko cumnal. ³⁶Caggal duum, be njoodii toon ibe ndooma mo. ³⁷Be mbin-ndi sabaabu ko tonti mo, be takki dum do tiimtude hoore makko doon. Bin-ndi dow maggal na mbi'a: O wo Iisaa, Kaananke Alhuudiyankoo. ³⁸Tawi du, yanoobe dido tontidaa e makko, gooto gere nyaamo makko, gooto du gere nano makko. ³⁹Yimbe faltotoobe doon been ina njenna mo, ina ndimmba ko'e muɓben, ⁴⁰ina mbi'a:

—Aan liɓoowo suudu dewal mawndu de nyiɓtoo ndu ley balde tati, danna hoore maa! Si wo a Bii Laamdo, jippa leggal palaangal ngal!

⁴¹Hono noon, hooreefe almaami'en e jangginooɓe Tawreeta e mawbe lenyol been fuu ina njalnoroowoo mo, ina mbi'a:

⁴²—O dannii wobbbe, de o waawaa dannude hoore makko. Wo o kaananke Israa'iila. Jonle, o jippoo leggal palaangal ngal, faa ngoondinen mo. ⁴³O halfinii hoore makko Laamdo. Laamdo hisina mo joonin si na yidi mo. Sabo o wi'ii wo o Bii Laamdo.

⁴⁴Yanoobe tontaabe dakkol makko been du ina mbonkoroo mo noon.

Haala maayde Iisaa

(Marku 15.33-41, Lukka
23.44-49, Yuhanna 19.28-30)

⁴⁵Gilla hakkunde naange, nim wadi e leydi fuu faa wakkati yamnde tati kiiral naange. ⁴⁶Wakkati yamnde tati kiiral naange, Iisaa feekii feekaango toowngo, wi'i:

— *Eli, Eli, lama sabaktani?* (Dum na fiirta «Laamdo am, Laamdo am! Dume saabii de njoppudaa kam?») ⁴⁷Nde wobbbe dariibe toon been nannoo dum ndeen, mbi'i:

—Wo annabi Iliyaasa o noddata!

⁴⁸Wakkati oon ni, gooto doggi wad-dowi tekkere, suuwi nde e ndiyam lam-mudam, habbi nde e loosol. De o fonndini hunnduko Iisaa faa muyta. ⁴⁹Am-maa heddiibe been mbi'i:

—Yoppu. Ndaaren yalla Iliyaasa waran danna mo.

⁵⁰Caggal duum, Iisaa feekii feekaango toowngo katin, de yoofi yonki muudum.

⁵¹Wakkati oon, lefol paliingol ley suudu dewal mawndu ngool seekii gilla dow faa ley, laatii taye didi. Leydi dimmbii, kaaye ceekii. ⁵²Caabeeje udditii, de seniibe maaynoobe heewbe iirtii. ⁵³Caggal ko Iisaa iirtii duum, be njalti e caabeeje deen, be naati ngalluure seniinde ndeen. Yimbe heewbe nji'i be.

⁵⁴Sordaasiibe doomube Iisaa been e hooreejo muɓben nji'ii no leydi dimmborii e ko wadi duum fuu. Be kuli sanne, be mbi'i:

—Si goonga ni, o wo Bii Laamdo!

⁵⁵Rewbe heewbe ina ngoni to toowti, ina kaynoo. Wo be jokkunoobe Iisaa gilla Galili faa be ngollana dum. ⁵⁶Mariyama mo Magdala e Mariyama inna Yaakuuba e Yuusufi, kam e inna biɓbe Jebede ina ngoni hakkunde maɓbe.

No banndu Iisaa wattiraa e saabeere

(Marku 15.42-47, Lukka
23.50-56, Yuhanna 19.38-42)

⁵⁷Nde hiirnoo fu, gorko jom jawdi jeyaado Arimatiya wari. Imo wi'ee Yusuufi. Kam du wo taalibaajo Iisaa. ⁵⁸O yehi to Pilaatu, o njaarii dum banndu Iisaa. Pilaatu yamiri o hokkee ndu. ⁵⁹O hooyi banndu nduun, o fiili dum e kasanke keso. ⁶⁰O watti dum e saabeere heyre nde o wasannoo hoore makko e hayre. Caggal duum, o talliti hayre teddunde, o uddiri dammbugal saabeere ndeen, o dilli. ⁶¹Mariyama mo Magdala e Mariyama goddo oon ina njoodii doon, ina kucciti e saabeere ndeen.

No sordaasiibe ndoomiri saabeere Iisaa

⁶²Jaango majjum wo nyalaande fowteteende. Hooreeɓe almaami'en e Farisa'en kawriti to Pilaatu, ⁶³mbi'i dum:

—Joomii amin, min miccitake kiiloowo yimɓe oon wi'iino nde wurnoo ndeen, balde tati caggal maayde muudum iirtoto. ⁶⁴Ndelle, njamiraa saabeere ndeen doomee faa nyalooma tataɓo oon faltoo, taa taalibaabe makko ngara mbujja banndu makko mbi'a yimɓe been o ummitake hakkunde maayɓe. Ndeen kaa, hiila cakitiika kaan buran arandeeha kaan bonde.

⁶⁵Pilaatu wi'i ɓe:

—Inan sordaasi'en ndaarooɓe. Njehee, kooyee dum'en, ndoomira saabeere ndeen no mbaawiri fuu.

⁶⁶Be njehi hayboyde saabeere ndeen: ɓe takki ommbode ndeen, ɓe ngadi maande dow mayre, ɓe ndarni doon sordaasiibe ndaarooɓe.

No Iisaa ummintiniraa

(Marku 16.1-10, Lukka
24.1-12, Yuhanna 20.1-10)

28Nde nyalaande fowteteende ndeen faltinoo fu, gilla naange fudaay nyannde alan, Mariyama mo Magdala e Mariyama goddo oon njehi ndaaroyde saabeere ndeen. ²De inan, leydi dimmbii semmbe. Maleyka Joomiraado yuuri dow kammu jippii, talliti hayre ndeen joodii dow mayre. ³Imo jalbira hono mayyere, kaddule makko du ina ndawni far, hono jalbugol daandorgal ni. ⁴Doomooɓe been kuli sanne faa ina ndiwna, laatii hono maayɓe ni. ⁵Maleyka oon wi'i rewɓe been:

—Onon kaa, taa kulee! Midɓo anndi Iisaa tontanoodo oon pilotodon. ⁶O walaa do, o ummitake hono no o wiirunoo ni. Ngaree, ndaaree nokku do o waalinoo do. ⁷De kenyoɓon, njahon, kumpitowon taalibaabe makko been o ummitake e maayde. Woodi, joonin o artoyto on Galili. Toon nji'oyton mo. Dum njoginoo mi faa mi haalana on.

⁸Rewɓe dido been kenyii, ndilli to saabeere toon, iɓe keewi kulol e seyo manngo. Be ndoggi yaade faa ɓe kaalanowa taalibaabe makko been kabaaru o. ⁹Wakkati oon ni, Iisaa hawri e maɓɓe, wi'i ɓe:

—Foofoo!

Be battitii mo, ɓe nanngi koyɓe makko, ɓe kujidani mo. ¹⁰Ndeen, o wi'i ɓe:

—Taa kulee! Njehee mbi'owee taalibaabe am been njaha Galili. Toon ɓe nji'oyta kam.

No doomoobe saabeere Iisaa been pillorii ko wadi duum

¹¹Nde rewɓe been ndillannoo ndeen, wɓɓe e sordaasiibe ndaarooɓe saabeere been kooti ngalluure toon, kaalani

hooreeɓe almaami'en been ko wafi duum fuu. ¹²Hooreeɓe almaami'en been kawriti e mawɓe yimɓe. Be ndawridi faa be kokka sordaasiibe been ceede keewɗe. ¹³Be mbi'i dum'en:

—Mbi'on taalibaabe makko been ngarii jemma tawi oɗon daanii, de mbujji mo. ¹⁴Si goforneer oon nanii dum fu, min koomtan dum, min keedana on e torra fuu.

¹⁵Sordaasiibe been nanngi ceede deen, ngadi no mbiiraa noon. Nii du haala kaan fillortee hakkunde Alhuudiyankoobe faa hannden.

**No Iisaa ɓangirani
taalibaabe muudum**

*(Marku 16.14-18, Lukka 24.36-49,
Yuhanna 20.19-23, Golle Nulaabe 1.6-8)*

¹⁶Taalibaabe sappo e ngo'o been njehi Galili to dow waamnde nde Iisaa tindin-

noo dum'en ndeen. ¹⁷Nde be nji'unoo mo ndeen, be kujidani mo, ammaa wobɓe maɓɓe cikkitirii. ¹⁸O battitii, o wi'i be:

—Mi hokkaama baawɗe fuu dow kammu e leydi. ¹⁹Ndelle, njehee to lenyi yimɓe fuu, ngadon dum'en taalibaabe am, lootiron be lootagal batisima e innde Baabiiwo e Biɗɗo e Ruuhu Ceniido. ²⁰Njannginon be be njokka ko njamirmi on duum fuu. Anndee, mido wondi e moodon nyannde fuu faa do adunaaru timmi.

Linjiila Iisaa

mo Marku winndi

No Yaayaa waajorii

(Matta 3.1-12, Lukka 3.1-18, Yuhanna 1.19-28)

1 Dum woni fudfoode Kabaaru Lobbo haala Iisaa Almasiihu 'Bii Laamfo. ²Ina winndaa e dewtere annabi Esaaya: «Laamfo wi'ii: Ndaaree, mi ardinante nulaado am moyy'ine laawol.»[†]

³Daande ina yeewnoo ley ladde na wi'a: Moyy'inee laawol Joomiraado, ndartinee dati makko.»[‡]

⁴Nulaado oon woni Yaayaa lootoowo lootagal batisima[¶]. O bangii ley ladde, imo gooyna yimbe tuuba, lootiree lootagal batisima faa hakkeeki muɓɓen njaafee. ⁵Yimbe leydi Yahuudiya e yimbe Urusaliima fuu ngari to makko. Ibe kaalta hakkeeki mabbe, de Yaayaa ina loota be lootagal batisima ley gooruwol Urdun. ⁶Yaayaa ina bornii kaddule gadiraade leebi geeloodi, ina habbbii kabborgol nguru, ina wuuri babatti e njuumndi ladde. ⁷Imo waajoroo daande toownde, imo wi'a:

—Burdo kam baawde waran gada am, mi fotaay fay turaade mi habbita boggi pade makko. ⁸Miin, ndiyam batisima lootirmi on, de kanko kaa, Ruuhu Ceniido o lootirta on.

No Iisaa batisiraa e no Ibiliisa jarriborii mo

(Matta 3.13-4.11, Lukka 3.21-22, 4.1-13)

⁹Ley balde deen, Iisaa yuuri Nasaraatu ley leydi Galili, wari, de

Yaayaa looti mo lootagal batisima ley gooruwol Urdun. ¹⁰Wakkati mo o wurtotonoo ndiyam daam oon, o yi'i kammu na udditii, o yi'i Ruuhu Ceniido ina jippoo e makko hono no wuugaandu ni. ¹¹Ndeen daande yuuri dow kammu, wi'i:

—Aan woni 'Biyam mo korsinmi, aan ceyortoomi.

¹²Wakkati oon fu, Ruuhu Laamfo yaari mo ley ladde. ¹³O wadi toon balde capande nay, Seydaani ina jarriboo mo. Imo woni hakkunde kulle ladde, maleyka'en ina ngollana mo.

No Iisaa noddiri taalibaaɓe arandeeɓe

(Matta 4.12-22, Lukka 4.14-15, 5.1-11)

¹⁴Caggal uddeede Yaayaa ley kasu, Iisaa yehi Galili ina waajoo Kabaaru Lobbo haala Laamfo, ¹⁵ina wi'a:

—Wakkati warii, laamu Laamfo badake. Tuubee, ngoondinee Kabaaru Lobbo.

¹⁶Iisaa ina yaha hunduko maayo Galili, doon yi'i Simon e minyum Andire ina padda filiiji muɓɓen ley maayo ngoon. Wo be nanngoobe liyyi. ¹⁷Iisaa wi'i be:

—Njokkee kam, mi wadan on filootoobe yimbe.

¹⁸Wakkati oon be njoppi filiiji mabbe diin, be njokki mo. ¹⁹O yehi yeeso seeda, o yi'i Yaakuuba bii Jebede e minyum Yuhanna ley laana muɓɓen ina moyy'intina filiiji. ²⁰Wakkati oon fu, o noddi be. Be njoppi baabiibe Jebede, kam e golloobe muudum ley laana kaan, be njokki mo.

[†]1:2 Malakiya 3.1.

[‡]1:3 Esaaya 40.3.

[¶]1:4 Do wi'ete **lootalgal batisima** dow haala batisima Yaayaa fu, **lootalgal tuubu** maa mutineede du na wi'ee.

No Iisaa danniri gorko gondudo e ginnaaru

(Lukka 4.31-37)

²¹ Caggal duum, be njehi ngalluure Kafarnahum. Nyannde fowteteende, Iisaa naati suudu waajordu, fuddi waajaade.

²² Tawaabe doon been kaaynaa e waaju makko oon, sabo o waajorake be no jom baawde ni, wanaa hono jannginoobe Tawreeta. ²³ Gorko gondudo e ginnaaru ina woni e waajordu nduun, wulli, ²⁴ wi'i:

—Aan Iisaa mo Nasaraatu, dume jomi ma e amin? A warii faa kalkaa min naa? Mido anndi ko ngondaa, a Ceniido yuurodo to Laamdo!

²⁵ Iisaa sappani ginnaaru nduun e sembe, wi'i:

—Deyyina, yaltu e makko!

²⁶ Ginnaaru nduun dimmbi gorko oon sembe, feekii feekaango toowngo, yalti e makko. ²⁷ Jamaa oon fuu dum haayinii dum, heddii ina yamundura:

—Dum wo dume? Dum wo anndal kesaal koy! Imo yamira fay ginnaaji de idi dowtanoo mo.

²⁸ Wakkati gooto kabaaru makko sankitii ley leydi Galili fuu.

No Iisaa selliniri nyawbe heewbe

(Matta 8.14-17, Lukka 4.38-41)

²⁹ Nde be njaltunoo waajordu nduun ndeen, be njehi wuro Simon e Andire. Yaakuuba e Yuhanna njaadi e mabbe.

³⁰ Esoo Simon debbo ina fukkii wo jontaado. Iisaa yottii tan, haalanaa haala makko, ³¹ battitii mo, nanngi junngo makko, ummini mo. Wakkati oon o dadi e jontere makko, de o weerni be.

³² Wakkati futuro nde naange yanoo fuu, yimbe ngaddani Iisaa nyawbe e wondube e ginnaaji fuu. ³³ Ngalluure ndeen fuu hawriti to dammbugal ngaal.

³⁴ O danni nyawbe heewbe, nyawbe nyawuuji di kawtaa sii. O riiwi ginnaaji keewdi, o accataa di kaala, sabo idi anndi mo o woni.

No Iisaa waajorii ley Galili

(Lukka 4.42-44)

³⁵ Jaango majjum, Iisaa hejji gilla law, yehi nokku perwudo ina wada toon du'aare. ³⁶ Simon e wondube e muudum ina piloo mo. ³⁷ Nde be njiinoo mo ndeen, be mbi'i mo:

—Yimbe fuu ina pile.

³⁸ Iisaa wi'i be:

—En njaha ley gure badiide deen faa mi waajoo toon du, sabo wo duum waddi kam.

³⁹ O yehi ley leydi Galili fuu, imo waajoo ley cuudi mabbe baajordi, imo riiwa ginnaaji.

No Iisaa selliniri ceppindo

(Matta 8.1-4, Lukka 5.12-16)

⁴⁰ Gorko ceppindo wari dikkinii yeeso makko, nyaagii mo, wi'i:

—Si a muuyii fu, ada waawi dannude kam faa mi laaba.

⁴¹ Iisaa yurmii mo, foorti junngo muudum, meemi mo, wi'i:

—Mi muuyii, dadu!

⁴² Wakkati oon, ceppam daam dilli e gorko oon, o dadi. ⁴³ Wakkati oon fu, Iisaa yoppi mo de gongini mo, ⁴⁴ wi'i:

—Tinna, taa humpitin fay gooto. Ammaa yahu holloy hoore maa almaami, ngadanaa laabugol maa ngol sadaka mo Muusaa yamiri oon, faa faamina be a dadii.

⁴⁵ Ammaa kanko, ko o dillu doon fu, o fuddi sankitinde kabaaru oon. Dum wadi de Iisaa waawaa naatude galluuje si yimbe paamanii dum. O heddii ladde, yimbe ina yuura tatteeji fuu ina ngara to makko.

No Iisaa selliniri mo banndu waatundu

(Matta 9.1-8, Lukka 5.17-26)

2 Gada balde seeda, Iisaa warti ngal-
luure Kafarnahum. Yimbe nani o
wartii imo woni ley suudu. ²Jamaa
keewdo hawriti ley suudu doon faa
nokkuure fuu heddaaki, fay yaasin
dammbugal toon. Heddi imo waajoo be
konggol Laamdo. ³Yimbe ngari, ngad-
dani mo gorko mo banndu waatundu.
Worbe nayo na ndonndii dum. ⁴De be
kunngii yottinde mo to Iisaa saabe jamaa
oon. Ndelle be yeeni dow suudu nduun,
be njuli dow do fotata e Iisaa, de be njip-
piniri doon mo banndu waatundu oon,
tawi ina fukkinaa e daddo. ⁵Nde Iisaa
yiinoo goondinal maβbe ndeen, wi'i mo
banndu waatundu oon:

—Binngel am, hakkeji maa
njaafaama.

⁶Jannginoobe Tawreeta joodinoobe
doon been ina miiloo e berde mubben:
⁷«Ko wadi gorko o na haalira hono
ni? O mbonkake Laamdo! Moy waawi
yaafaade hakkeji sanaa Laamdo gooto
oon?» ⁸Iisaa faami wakkati oon miilooji
maβbe, wi'i be:

—Dume wadi de ofon miiloo mi-
ilooji gaadi ni e berde moodon? ⁹Dume
furi hoyude? Yalla wi'ude mo banndum
waati hakkeji muudum njaafaama,
naa wi'ude dum ummoo, hooya daddo
muudum, yaha? ¹⁰Ammaa, faa mi faam-
ina on Bii Neddo ina jogii baawde
yaafaade hakkeji ley adunaaru ndu...

Ndeen, o wi'i mo banndu waatundu
oon:

¹¹—Mido haalane: umma, hooyu
daddo maa, kootaa suudu maa.

¹²Wakkati oon gorko oon ummii,
hooyi daddo mum, dilli yeeso yimbe
been fuu. Be fuu dum haaynii be, be ked-
dii iβe njetta Laamdo, iβe mbi'a:

—Min nji'aay hono dum abada!

No Iisaa noddiri Lewi

(Matta 9.9-13, Lukka 5.27-32)

¹³Iisaa yeccitii to maayo toon. Ja-
maa oon fuu tawi mo toon, imo waa-
joo dum'en. ¹⁴Nde o yahannoo ndeen, o
yi'i Lewi bii Alfaa ina joodii e suudu to
lampo nanngetee, o wi'i dum:

—Jokkam!

Lewi ummii, jokki mo. ¹⁵Nde Iisaa
nyaamannoo e ley suudu Lewi ndeen,
nanngoobe lampo heewbe e luttube
woβbe na njoodii, ina nyaamda e makko,
kanko e taalibaabe makko. Sabo yimbe
heewbe ina njokki Iisaa. ¹⁶Jannginoobe
Tawreeta jeyaabe e waalde Farisa'en nji'i
Iisaa ina nyaamda e yimbe been, mbi'i
taalibaabe makko been:

—Ko wadi de imo nyaamda e nann-
goobe lampo e luttube woβbe?

¹⁷Nde o nannoo dum ndeen, o wi'i be:

—Wanaa sellube kaajaa cawroowo,
wo nyawbe kaajaa cawroowo. Mi
waraay faa mi nodda dartiibe. Wo
luttube ngarumi noddude.

Haala suumayeere

(Matta 9.14-17, Lukka 5.33-39)

¹⁸Taalibaabe Yaayaa e Farisa'en ina
cuumoo. E ley duum, yimbe ngari, yami
Iisaa:

—Ko wadi de taalibaabe Yaayaa e
taalibaabe Farisa'en ina cuumoo, de be
maa been cuumataako?

¹⁹O jaabii be, o wi'i:

—Yalla warbe bangal ina mbaawi su-
umaade tawa banjudo oon ina wondi
e mubben naa? Mbaawaa. Sini banjudo
oon ina wondi e maβbe, be cuumataako.
²⁰Ammaa balde ngaran de banjudo oon
ittetee e hakkunde maβbe. E balde
deen be cuumotoo. ²¹Fay gooto fidataa
tekkere heyre e kaddungal kiinngal. Si
dum wadii, tekkere heyre ndeen foodan
kaddungal kiinngal ngaal, de ceekol
ngool beydo. ²²Katin du fay gooto

loowataa cabijam kesam e sumalleeji ki-iddi. Si dum wadii fu, cabijam daam fusan di, kanjam e sumalleeji diin fuu mbona. Cabijam kesam e sumalleeji kesi loowetee!

Haala nyalaande fowteteende

(Matta 12.1-8, Lukka 6.1-5)

²³Wadiino e nyalaande fowteteende wootere, Iisaa ina rewii ley gese. Taalibaabe muudum ina itta cammeewi alkama e laawol ngool. ²⁴Ndeen Farisa'en mbi'i mo:

—Ndaaru, dume wadi de taalibaabe maa be ina ngolla ko hadaa golleede nyannde fowteteende?

²⁵O jaabii be, o wi'i:

—Yalla on njanngaay ko Daawda wadi nde yolbunoo na haajaa ko nyaame-tee, kam e yaadiraabe muudum naa? ²⁶O naati hukum Laamdo e ley jamaanu Almaami Mawdo bi'eteedo Abiyatar, o nyaami buuru cakkaado oon, o hokki yaadiraabe makko du. Tawi le, wo almaami'en tan njeyi nyaamude buuru oon.

²⁷Iisaa wi'i be katin:

—Nyalaande fowteteende ndeen wo saabe neddo wadira, wanaa neddo wadira saabe nyalaande fowteteende ndeen. ²⁸Ndelle fay nyannde fowteteende ndeen, Bii Neddo woni joomum.

No Iisaa selliniri gorko ley nyalaande fowteteende

(Matta 12.9-14, Lukka 6.6-11)

3 Iisaa naati ley suudu waajordu nduun katin, o tawi toon gorko mo junngo waanngo. ²Yimbe wonbe doon been na taykoo Iisaa, ibe ndaara yalla dannan gorko oon ley nyalaande fowteteende ndeen, faa be keba ko be pelira dum. ³Iisaa wi'i mo junngo waanngo oon:

—Umma, dara hakkunde mabbe!

⁴Caggal duum, o yami be:

—Dume dagii nyannde fowteteende, gollude ko woodi naa gollude ko boni? Dannude neddo naa warude dum?

Ammaa be njaabaaki. ⁵Iisaa yeewri be tikkere, yoorgol berde mabbe ngool woyni yonki makko. O wi'i gorko oon:

—Foortu junngo maa!

Oon foorti ngo tan, ngo dadi. ⁶Wakkati oon, Farisa'en been njalti, njoododii e daraniibe Hirudus faa ndawrida no mbarda Iisaa.

No yimbe ngardi to Iisaa

⁷Caggal duum, Iisaa e taalibaabe muudum dilli doon, njehi maayo. Jamaa keewdo yuurudo Galili jokki mo. ⁸Yimbe heewbe, yuuruube Yahuudiya e Urusaliima e Idumiya e leydi lettugal Urdun e seraaji Tirus e Sidon, nani ko o wadata duum, ngari to makko. ⁹Iisaa wi'i taalibaabe muudum been pilanoo dum laana taa jamaa oon billa dum. ¹⁰Saabe ko o dannata heewbe duum wadi de nyawbe been fuu kenyanii mo faa meema mo. ¹¹Wakkati mo ginnaaji nji'i mo fu, ina kippoo, ina yeewnoo, ina mbi'a:

—Aan a Bii Laamdo!

¹²Imo sappana be sanne taa be kumpita fay gooto kabaaru makko.

No Iisaa suborii taalibaabe sappo e dido

(Matta 10.1-4, Lukka 6.12-16)

¹³Caggal duum, Iisaa yeejowi dow waamnde, noddii be muuyi, de be ngari to muudum. ¹⁴O subii sappo e dido, faa ngonda e makko, o nula dum'en mbaajowoo, ¹⁵woodi o hokka dum'en baawde riiwude ginnaaji. ¹⁶Inan inde sappo e dido be o subii been: Simon mo o inditiri Piyeer ¹⁷e Yaakuuba e minyum bi'eteedo Yuhanna, bibbe Jebede be o inditiri Bowanerges been, (maanaa mjjum woni «Bibbe Riggaango»), ¹⁸kam e Andire e Filipu e Bartolome e Matta

e Tomaa e Yaakuuba bii Alfaa e Tadde e Simon kiranoowo suudu baaba ¹⁹e Yahuuda Isikariyotto jambotoodo mo oon.

No Iisaa riiwrata ginnaaji e Baawde Laamdo

(*Matta 12.22-32, Lukka 11.14-23, 12.10*)

²⁰Caggal duum, o hooti. Jamaa hawriti dow makko katin faa kanko e taalibaabe makko be kunngii hebude no be nyaamira. ²¹Nde sakiraabe makko nannoo dum ndeen, ngarani mo, sabo wi'aama hoore makko waylitake.

²²Jannginoobe Tawreeta yuurnoobe Urusaliima ngari, mbi'i:

—Beeljebul, hooreejo ginnaaji oon woni e makko. Wo kam hokki mo baawde riiwude ginnaaji diin.

²³De Iisaa noddi be be ngara to muudum, banndani be, wi'i:

—Noy Seydaani waawirta riiwude hoore muudum? ²⁴Si laamu feccake ina habda fu, laamu nguun waawataa heddaade. ²⁵Katin du si galle feccake ina habda fu, galle oon waawataa heddaade. ²⁶Ndelle, si Seydaani feccake ina haba e hoore mum fu, waawataa heddaade, wo dum timmoode muudum.

²⁷Iisaa jokkintini wi'i:

—Fay gooto waawaa naatude ley galle gorko jom semmbe de hooya jawdi muudum. Sanaa artoo habba joomum tafon, ndeen ina waawi hooyude ko woni ley suudu muudum. ²⁸Goonga kaalanammi on: yimbe ina mbaawi yaafeede hakkeji mubben fuu e mbonkaaji di be mbonkii Laamdo fuu. ²⁹Kaa mbonkiido Ruuhu Geniido oon yaafataake abada. Hakke joomum heddoto dow muudum faa abada.

³⁰Iisaa wi'irii noon saabe ko be mbi'i imo wondi e ginnaaru duum.

Minyiraabe Iisaa e inna muudum

(*Matta 12.46-50, Lukka 8.19-21*)

³¹Inna Iisaa e minyiraabe Iisaa worbe ngari, ndarii yaasin suudu doon, de neli o noddee. ³²Do jamaa oon fiilii mo doon, be mbi'i mo:

—Inna maa e minyiraabe maa na ngoni yaasin, ina kaajaa ma.

³³O jaabii, o wi'i:

—Moy woni inna am e minyiraabe am?

³⁴O ndaari joodiibe ina piilii mo been, o wi'i:

—Inan inna am e minyiraabe am.

³⁵Sabo gadoowo muuyde Laamdo, kam woni minyam gorko naa minyam debbo naa inna am.

Banndol haala aawoowo

(*Matta 13.1-9, Lukka 8.4-8*)

4 Iisaa ina waajoo hunduko maayo ngoon katin. Jamaa keewdo fiilii mo faa o naati laana ndiyam, o joodii ley makka. Jamaa oon fuu ina woni hunduko maayo ngoon. ²Imo waajoroo be e banndi keewdi, imo wi'a be:

³—Kettindee! Aawoowo yalti faa saaka aawdi. ⁴E ley aawugol ngool, aawdi ngondi saami e laawol, de pooli ngari cubi ndi. ⁵Yoga mayri saami e korokaaye do leydi heewaa, ndi fufi law, sabo leydi ndiin duudaa. ⁶Ammaa nde naange wulnoo fu, ndi dayli, ndi yoori sabo ndi wadaay dadi. ⁷Yoga mayri saami do kebbe pudata. Kebbe deen mawni, billi ndi, ndi rimaay. ⁸Yoga mayri saami e leydi lobbiri, fufi, mawni, rimi: yoga beydake kile capande tati, yoga capande jeegom, yoga hemre.

⁹Caggal duum, o wi'i:

—Jom nowru nanooru fuu, nana!

No Iisaa holliri ko wadi de na banndana yimbe

(Matta 13.10-17, Lukka 8.9-10)

¹⁰Nde Iisaa toowtunoo yimbe been fu, taalibaabe sappo e dido been e yimbe filiibe mo been yami mo e dow banndi diin. ¹¹O wi'i be:

—Onon, on kokkaama faamude ko suudii e kabaaru laamu Laamdo. De wonbe yaasin been, huunde fuu sanaa mbann-danee. ¹²Dum wadi de:

«ina ndaara faa wooda tawa nji'ataa, ina nana faa laaba tawa paamataa, faa taa be tuuba de be njaafee.»[§]

No Iisaa fiirtiri banndol aawoowo

(Matta 13.18-23, Lukka 8.11-15)

¹³O wi'i be:

—On paamaay banndol ngol naa? Noy paamirton banndi godfi diin fuu ndelle?

¹⁴Aawoowo oon wo konngol Laamdo aawata. ¹⁵Aawdi caamundi sera laawol ndiin wo nanbe konngol ngool, de wakkati oon fu Seydaani wara, itta ko aawaa e mabbe duum. ¹⁶Aawaandi dow korokaaye ndiin woni nanbe ngol, de njaabborii ngol seyo wakkati gooto. ¹⁷Ammaa ngol walaa dadi e mabbe, wakkati seeda tan ngol wonata e mabbe. Nde billaare naa torra hewti be saabe konngol ngool fu, be njoppan ngol wakkati gooto. ¹⁸Aawaandi ley kebbe ndiin woni nanbe ngol, ¹⁹ammaa kabbu-ko'u adunaaru e eytugol jawdi, kam e muuyde yonki godde naatan be, filla ngol, ngol laato dimarol. ²⁰Kaa do aawdi ndiin saami e leydi lobbiri doon, been ngoni nanoobe konngol ngool de njaba ngol. Be ndiman: yoga sowoo kile capande tati, yoga capande jeegom, yoga hemre.

Banndol dow lampal

(Lukka 8.16-18)

²¹Caggal duum, Iisaa wi'i be:

—Yalla won fuu kubboowo lampal de hippa dum kaakol, naa soorna dum ley leeso naa? Wanaa bilan ngal naa? ²²Walaa fuu ko suudii ko funtintaake, walaa ko wadira suuraare ko wurtintaake yaasin. ²³Jom nowru nanooru fuu nana!

²⁴O wi'i be katin:

—Tinnee e no nanirton haalaaji am di! Sabo ko etiranton wofbe, wo duum etirantedon, woodi on beydante du. ²⁵Sabo neddo fuu jogiido paamal** dow laamu Laamdo beydante. Ammaa mo walaa paamal oon, fay seeda ko jogii duum teetete.

Banndol dow aawdi

²⁶O wi'i katin:

—Laamu Laamdo ina wa'i hono neddo caakudo aawdi e ngesa muudum ni. ²⁷Baawo dum, imo daanoo jemma imo ummoo nyalooma, no laatorii fuu aawdi ndiin fudan, mawna, tawa joomum anndaa no ndi mawniri. ²⁸Leydi ndiin fudinta aawdi ndiin, ndi wada gulle, wutaandu jokka, de caggal duum, wutaandu nduun wada gabbe. ²⁹Si ko aawaa duum benndii, tayee, sabo wakkati muudum yottake.

Banndol haala gabbel pamarel

(Matta 13.31-32, 34, Lukka 13.18-19)

³⁰O jockintini o wi'i:

—Dume nanndinten e laamu Laamdo? Banndol ngole mbanndirten ngu? ³¹Laamu Laamdo ina nanndi e gabbel lekki mutaari. Kam buri gabbe fuu famdude. ³²De si ngel aawaama fu, ngel mawnan faa ngel bura ledde

§4:12 Esaaya 6.9-10.

**4:25 Paamaldo ina yaada e goondinal omtowal bernde joomum faa jaba goonga.

sardiŋe fuu. Ki waɗan licce mawɗe de ɗowki faa pooli mbaawa nyibude cuufi muɓben e majje.

³³ Iisaa waajorake yimbe been kongol Laamɗo ngool e banndi keewɗi gaadi noon, haddi ko be mbaawi faamude. ³⁴ Walaa fuu ko o haalani be si wanaa e banndol. Ammaa nde o toowtidi e taalibaabe makko been fuu, imo fiirtana dum'en banndi ɗiin fuu.

No Iisaa darniri henndu

(Matta 8.23-27, Lukka 8.22-25)

³⁵ Kiiral naange nyalooma oon, Iisaa wi'i taalibaabe muudum been:

—En peyyi'ta, keedowen gere ooto maayo.

³⁶ Be njoppi jamaa oon, be tawti mo e laana ka o wonnoo e muudum kaan, be ndunnyi. Laanaaji godɗi du ina njokki mo. ³⁷ Henndu sattundu ummii, bemppeyye ummii ina piya laana kaan, faa ka hesi heewude ndiyam. ³⁸ Iisaa ina ɗaanii gaɗa laana toon, imo wawlii wawlaare. Be pindini mo, be mbi'i mo:

—Moodibbo, a hillaaka ko min kalkata dum naa?

³⁹ O ummii, o sappani henndu nduun e semmbe, o wi'i maayo ngoon:

—Deyyi'ina! Dara!

Henndu nduun deyyi'inii, fuu waɗi siw.

⁴⁰ Caggal duum, o wi'i be:

—Ko waɗi de kuldon? Faa hannden on ngalaa hoolaare naa?

⁴¹ Be kuli kulol cattungol, heddii iɓe mbi'undura:

—O wo moy de fay henndu e ndiyam ina downtanoo dum?

No Iisaa selliniri gondudo e ginnaaji

(Matta 8.28-34, Lukka 8.26-39)

5 Caggal duum, be njottii gere ooto maayo ngoon, to leydi Gerasa'en. ² Nde Iisaa wurtinoo laana kaan ndeen, gondudo e ginnaaru yuuri ley caabeeje, hawri e makko. ³ Ley caabeeje deen o

joodinoo. Fay gooto waawaa habbude mo, sabo fay callali kabbataa mo. ⁴ Sabo imo woownoo geyyi'reede geyyelle e callali, ammaa imo taya callali ɗiin, imo hela geyyelle deen. Fay gooto du semmbem hewtaay faa nannga mo. ⁵ Nyannde fuu, jemma e nyalooma ley caabeeje e baamle o woni, imo wulla imo seekitoroo kaaye. ⁶ Nde o haccinoo Iisaa faa to wodɗi ndeen, o doggiri to muudum, o sujidani dum, ⁷ o wulli faa toowi, o wi'i:

—Iisaa Bii Laamɗo Toowɗo, dume njidda'a waɗude kam? Hunanam saabe Laamɗo, a torrataa kam!

⁸ O wi'i noon sabo Iisaa wi'unoo mo:

—Aan ginnaaru, yaltu e makko.

⁹ Iisaa yami mo, wi'i:

—Noy mbi'etefaa?

Ndu jaabii, ndu wi'i:

—Jamaa mbi'eteemi, sabo miden keewi.

¹⁰ Ndu nyaagii Iisaa sanne, taa wurtina di leydi ndiin. ¹¹ Caggal girooji manngal ina dura ɗoon e dow waamnde. ¹² Ginnaaji ɗiin ɗaarii mo o acca dum'en naata e ley girooji ɗiin. ¹³ O jaɓani ɗi. Ginnaaji ɗiin njalti, naati e girooji ɗiin. Caggal ngaal fuu doggi, tellitii dow waamnde ndeen, saami ley maayo ngoon, yoolii. Idi ngada hono ujunaaje ɗiɗi. ¹⁴ Duroobe been ndoggi kaalanowi dum yimbe ngalluure ndeen e seraaji mum. Yimbe been njehi faa ndaarowa ko waɗi duum. ¹⁵ Nde be ngarnoo to Iisaa ndeen, be nji'i gorko gondunoodo e ginnaaji oon ina joodii ina bornii kaddule, hakkillo muudum du wartii. De kulol nanngi be. ¹⁶ Yiinoobe dum been kaalani be ko hewtinoo gondunoodo e ginnaaji oon e girooji ɗiin. ¹⁷ Ndeen be puɗɗi nyaagaade Iisaa dillana be leydi maɓbe.

¹⁸ Nde o naatannoo laana kaan ndeen, gondunoodo e ginnaaji oon nyaagii mo o acca dum jokka mo. ¹⁹ O salanii oon, o wi'i dum:

—Hootu suudu maa to koreeji maa, kaalanaa be ko Joomiraado wadani ma e no o yurmorii ma.

²⁰O yehi imo gooyina e leydi mbi'eteendi Galluuje Sappo ndiin ko Iisaa wadani mo. Be fuu dum haayinii be.

No Iisaa iirtiniri bii Jayrus e no selliniri debbo nyawdo

(Matta 9.18-26, Lukka 8.40-56)

²¹Nde Iisaa naatunoo laana yeccii gere ooto maayo ndeen, jamaa keewdo fiilii dum katin dakkol maayo doon.

²²Ndeen gooto e hooreebe suudu waajordu bi'eteedo Jayrus wari, yi'i Iisaa tan, hippii e koyde muudum. ²³O nyaagii dum o haali faa heewi, o wi'i:

—Biyam debbo ina habda e yonki. War yowu junngo maa dow makko, faa o dada, o wuura!

²⁴Iisaa yaadi e makko. Jamaa keewdo jokki dum faa ina billa dum.

²⁵Ina woodi doon debbo mo yi'iyam muudum taccataa ko wadata duubi sappo e didi. ²⁶O tampii sanne, o yehii to sawroobe heewbe faa jawdi makko timmi. Dum fuu samtanaay mo, nyawu nguun beydoto tan. ²⁷⁻²⁸O nani haala Iisaa ina haalee, o naati e jamaa oon. Imo miiloo si o hebii o meemii saaya muudum tan o dadan. O yuuri gada Iisaa, o meemi saaya muudum. ²⁹Wakkati oon yi'iyam makko darii, de o maati e terde makko o dadii. ³⁰Wakkati oon fu, Iisaa du maati won baawde yuurude e muudum, yeeyii hakkunde jamaa oon, wi'i:

—Moy meemi saaya am?

³¹Taalibaabe makko been mbi'i mo:

—A yi'ii inan jamaa ina billi ma, de ada yama moy meemi ma?

³²Kaa imo yeewa gereje fuu, faa o yi'a meemudo mo oon. ³³Debbo oon ina diwna no foti hulude sabo ina anndi ko

wadi, wari, hippii yeeso makko, haalani mo goonga. ³⁴Iisaa wi'i mo:

—Banndam debbo, goondinal maa dannii ma. Yahu e jam! A dadii e nyawu maa!

³⁵O tilaaki haalde, faa wobbe yuurube to suudu Jayrus hooreejo waajordu oon mbi'i dum:

—Biya heddaaki. Haanaa tampinaa Moodibbo o katin!

³⁶Kaa Iisaa hiisaaki haala maabe, wi'i Jayrus:

—Taa hulu, goondin tan!

³⁷O accaay fay gooto yaada e makko si wanaa Piyeer e Yaakuuba e Yuhanna minyoo Yaakuuba oon. ³⁸Be njottii suudu hooreejo waajordu oon. O tawi doon jamaa, yimbe ina mboya, ina mbulla semmbe. ³⁹Nde o naatunoo ndeen, o wi'i be:

—Dume woni bojji di e duko ko? Suka o maayaay, wo o daani tan.

⁴⁰Be njalnorii haala makko. Ndeen o wurtini be fuu, o hooyi baaba suka oon e inna muudum e taalibaabe makko tato be o wondi, be naati suudu to suka oon tawaa toon. ⁴¹O nanngi junngo mum, o wi'i:

— *Talita kuumii!* (Dum na fiirta «Suka debbo, umma!»)

⁴²Wakkati oon fu suka oon ummii, ina yaha. Duubi makko wo sappo e didi. Dum haayinii yimbe been sanne. ⁴³Iisaa tindini be sanne taa be paamina dum fay gooto. O wi'i be kokka suka oon ko nyaametee.

No Nasaraatunkooɓe calorii jabande Iisaa

(Matta 13.53-58, Lukka 4.16-30)

6 Iisaa dilli nokku oon, hooti wuro ngo mawni ngoon. Taalibaabe muudum njokki dum. ²Nde nyalaande fowteteende yottinoo ndeen, o fuddi waajaade ley suudu waajordu nduun.

Nanbe waaju makko been, dum haayinii dum'en, heddiina mbi'a:

—Toy o hebi dum? Noy o hebiri hakkillo ngo? Ndaar! Noy neddo waawiri wadirde kaayefiiji di? ³Yalla wanaa kanko woni cehoowo ledde, bii Mariyama naa? Wanaa o mawnoo Yaakuuba e Yuusufi e Yahuuda e Simon? Wanaa enen e banndiraabe makko rewbe koddi naa?

Dum saabanii be salaade mo. ⁴Wakkati oon, o wi'i be:

—Annabaajo ina teddinee e nokku fuu si wanaa e ley wuro muudum e hakkunde rimdaabe muudum e ley suudu mum.

⁵Iisaa hebaay wafude doon fay kaayeeffi gooto, si wanaa ko yowi junngo muudum e nyawbe seeda, danna dum'en.

⁶De ko be ngoondinaay mo duum haaynake mo.

No Iisaa nuliri taalibaabe muudum sappo e dido been

(*Matta 10.1, 5-15, Lukka 9.1-6*)

Caggal duum, Iisaa yiiltii e gure piiliide doon deen, ina waajoo. ⁷O noddi taalibaabe sappo e dido been, o nuliri dum'en dido dido. O hokki be baawde riwude ginnaaji, ⁸o wi'i be taa be njaada e fay huunde si wanaa cabbi. Taa be kooya buuru naa mbasu naa kaalisi e ley njiibaaji mabbe. ⁹O yamiri be be bornoo pade, de taa be kooya saayaaji didi. ¹⁰O wi'i be katin:

—Galle fuu mo njippidon, keddodon doon faa nde ndilloton e nokku oon. ¹¹Si on ngarii e nokkuure de yimbe njaabbaaki on naa kettindanaaki on, ndillon toon, pidfon sollaare mabbe wonnde e koyde mon faa laatanoo be seedee e dow bonanda mabbe.

¹²Be njehi, be mbaajii yimbe been tuba, ¹³be ndiiwi ginnaaji keewdi, be ngatti nebbam dow ko'e nyawbe heewbe be cellini dum'en.

No Yaayaa maayri

(*Matta 14.1-12, Lukka 9.7-9*)

¹⁴Hirudus, kaananke oon, nani haala Iisaa ina haalee, sabo innde Iisaa sankitake faa yaaji. Wobbe ina mbi'a wo o Yaayaa lootoowo lootagal batisima^{††} oon ummitii e maayde, duum wadi de imo jogii baawde wafude kaayefiiji.

¹⁵Wobbe ina mbi'a wo o annabi Iliyaasa. Wobbe du ina mbi'a wo o annabaajo hono annabaabe arandeebe been ni.

¹⁶Nde Hirudus nannoo dum ndeen, wi'i: —Yaayaa mo tay'noomi hoore mum oon, kam iirtii!

¹⁷Tawi Hirudus yamiriino Yaayaa nanngee, habbee, uddee ley kasu. O wadii dum saabe Hirudiya jom suudu mawniiko bi'eteedo Filipu mo o banunoo oon. ¹⁸Sabo Yaayaa ina wi'annoo mo:

—Daganaaki ma teetaa jom suudu mawna.

¹⁹Hirudiya mettaa e Yaayaa faa ina yidi o waree, de hebaay laawol, ²⁰sabo Hirudus ina hulannoo Yaayaa, ina andunoo o gorko ponnditiido, ceniido. Dum wadi de imo haybannoo dum. Si o hettindake haala muudum fu, hakkillo makko jibfoto, woodi du imo yidi hettindanaade dum.

²¹Ammaa, Hirudiya hebi laawol warude mo nyannde rimeede Hirudus wartunoo. Hirudus wadani howruube muudum e hooreebe sordaasiibe been e inndee-anndee'en Galili been fuu hiraande mawnde. ²²Bii Hirudiya debbo naati ina wama. Dum weli Hirudus e joododiibe e muudum fuu. O wi'i suka debbo oon:

^{††}6:14 Do wi'ete *lootagal batisima* dow haala batisima Yaayaa fu, *lootagal tuubu* maa *mutineede* du na wi'ee.

—Haalanam ko njidɗaa faa mi wadane.

²³ O hunanii dum, o wi'i o hokkan dum huunde fuu ko nyaagii mo, fay si tawi wo feccere laamu makko. ²⁴ De suka debbo oon yalti, wi'i inna muudum:

—Dume kaanumi nyaagaade mo?

Inniiko oon jaabii mo, wi'i:

—Nyaaga mo hoore Yaayaa lootoowo lootalgal batisima oon!

²⁵ Suka debbo oon henyii, yeccii to kaananke oon, nyaagii dum, wi'i:

—Ko njidumi, ngaddanaa kam joonin joonin wo hoore Yaayaa lootoowo lootalgal batisima oon e ley le'al!

²⁶ Bernde Hirudus metti sanne. Ammaa saabe ko hunii duum e saabe noddaabe been, o yidaa yaltude e kongol makko ngool. ²⁷ Wakkati oon o neli gooto e sordaasiibe doomoobe mo been, o yamiri dum waddowa hoore Yaayaa. Sordaasi oon yeccii, naati ley kasu toon, tayi hoore Yaayaa, ²⁸ tummbi ley le'al, waddi, hokki suka debbo oon. Suka debbo oon du hokki inna mum.

²⁹ Nde taalibaabe Yaayaa been nannoo dum ndeen, ngari kooyi banndu makko nduun, ngattowi dum e saabeere.

No Iisaa nyaamniri worbe ujunaaje njoyo e rewbe e sukaabe

(Matta 14.13-21, Lukka 9.10-17, Yuhanna 6.1-14)

³⁰ Nulaabe been ngarti to Iisaa, kaalani dum ko ngadi duum e ko mbaajii duum fuu. ³¹ O wi'i be:

—En njaha nokkuure ferwunde, kefon fowtinaade seeda.

Ko o wi'i noon duum wo saabe yaha-warta yimbe na heewi doon, faa kanko e taalibaabe makko been, be kunnngii hebude fay no be nyaamira. ³² Be njehe be naatowi laana, be peyyiti, be toowti kambe tan e nokku perwudo. ³³ Yimbe heewbe nji'i iibe njaha, annditi to be ponndii. Heewbe yuuri e gure deen fuu,

kenyanii to be ponndii toon, arti be yottaade. ³⁴ Nde o yaltunoo e laana kaan ndeen, o yi'i jamaa keewdo. O yurmii be sanne, sabo iibe nga'i hono no baali di ngalaa duroowo ni. O heddi imo waajoo be kulle keewde. ³⁵ Nde hiirunoo ndeen, taalibaabe been battitii mo, mbi'i:

—Joonin hiirii, katin du nokku o wo ladde bolde. ³⁶ Mbi'aa jamaa o sankitoo e gure e nokkuuje badiide do faa coodowa ko nyaama.

³⁷ O jaabii be, o wi'i:

—Onon e ko'e moodon, kokkee be ko be nyaama!

Ndeen be yami mo, be mbi'i:

—Ndelle ada yidi min kooya buudi cardi keme didi min coodanowa be buuru ko be nyaama?

³⁸ Wakkati oon, o wi'i be:

—Noy foti buuruuje de njogidon? Njehee ndaarowee!

Nde be njahunoo be kumpitowii ndeen, be mbi'i mo:

—Buuruuje joy e liyyi didi min njogii.

³⁹ O yamiri taalibaabe been njoyyinira jamaa oon feere feere dow hudo hecco. ⁴⁰ Be njoodorii feere feere, hemre hemre, e capande njoyo njoyo.

⁴¹ O hooyi buuruuje joy deen e liyyi didi diin, o tiggitii kammu, o yetti Laamdo. O heltii buuru oon, o hokki taalibaabe makko peccana yimbe been. Hono noon liyyi didi diin du. ⁴² Be fuu be nyaami faa be kaari. ⁴³ Taalibaabe been kawrunduri kedde buuru e liyyi deen, kebbini kandeeje sappo e didi. ⁴⁴ Nyaamu be buuru oon been, fay worbe tan ngadii hono ujunaaje njoyo.

No Iisaa yaari dow ndiyam e koyde

(Matta 14.22-33, Yuhanna 6.15-21)

⁴⁵ Wakkati oon fu, Iisaa yamiri taalibaabe muudum naata laana kaan, ardoow dum peyyita njaha Baytisayda gere ooto maayo ngoon. Kanko du, o waynoo jamaa oon tafon. ⁴⁶ Nde o seedunoo e ja-

maa oon ndeen, o yeenjowi dow waamnde faa o wada du'aare.

⁴⁷Nde jemma warnoo ndeen, tawi laana kaan ina woni hakkunde maayo toon, Iisaa tan heddii e leydi. ⁴⁸O sooyinii taalibaafe been ina cummba^{‡‡} ko mbaawi fuu, sabo wo be hawrooŋe e henndu. Nde badinoo weetude ndeen, o wari to maŋbe imo yaha e koyde dow ndiyam daam, faa o hesi faltaade be. ⁴⁹Kaa nde be njiinoo mo imo yaha e dow ndiyam daam ndeen, be cikki wo dum mbeelu, be keddii iŋe mbaayda, ⁵⁰sabo be fuu, nde be njiinoo mo ndeen, nesiiji maŋbe tayi. Wakkati oon Iisaa wi'i be:

—Cellinee berde mon! Wo miin. Taa kulee!

⁵¹O naati laana kaan, o tawti be, de henndu nduun darii. Dum haayinii be sanne. ⁵²Be paamaayno haaynde nde Iisaa wadiri buuru oon ndeen, sabo be wumbe berde.

No Iisaa selliniri nyawŋe ley leydi Genesaret

(Matta 14.34-36)

⁵³Be peyyiti maayo ngoon, be njotitii leydi Genesaret, be ndarii doon. ⁵⁴Wakkati be njalti e laana kaan ndeen, yimbe been annditi mo, ⁵⁵cankitii e seraaji diin fuu, ina njowa nyawŋe muŋben e dow dadŋooji, ina ngadda nokku fuu do nani imo woni. ⁵⁶Katin du do Iisaa tawaa fuu, gilla e ley gure faa e gal-luujje faa e ladde, yimbe been ngaddan nyawŋe muŋben e taliyaaje, ina ŋaaroo mo o acca be meema fay si wo kम्मbol saaya makko. Meemudo ngol du fuu dadii.

Haala al'aada maamiraabe

(Matta 15.1-9)

7 Farisa'en e jannginoobe Tawreeta wobbe yuuruŋe Urusaliima piillii Iisaa. ²Be nji'i taalibaafe makko wobbe ina nyaamira juude tuunde, dum woni tawa lootiraay no tawaangal maŋbe worri ni.^{¶¶} ³Sabo Farisa'en e Alhudiyankeoobe fuu nyaamataa si lootaay juude muŋben faa laaba, al'aada maamiraabe maŋbe oon be njokki. ⁴Si be ngartii luumo, be nyaamataa si be lootaaki. Iŋe njogii al'adaaji goddi keewdi di be njokki, ko wa'i hono lawyude kore e potiije e taasaaje gadiraade njamndi. ⁵Wakkati oon, Farisa'en e jannginoobe Tawreeta yami Iisaa, mbi'i:

—Dume wadi de taalibaafe maa been ndewataa al'adaaji maamiraabe meeden, ina nyaamira juude tuunde?

⁶O jaabii be, o wi'i:

—Annabi Esaaya woofaay fey nde sappinoo on. Wo on munaafiki'en, hono no winndiraa:

«Lenyol ngol ina teddina kam e kundude muŋben,

ammaa berde muŋben ina mboddi kam.

⁷Bolum be ndewata kam.

Si goonga, janndeeji di be njannginta diin wo jamirooje yimbe tan.»^{§§}

⁸Iisaa jokkintini, wi'i:

—Odon acca jamirooje Laamdo, de odon njokka al'adaaji yimbe. ⁹Odon calanoo yamiroore Laamdo faa laaba, faa kebon ndarnon al'aada moodon!

¹⁰Sabo Muusaa wi'i: «Teddin bammaa e inna maa.»* O wi'i katin: «Kufudo bammum naa inna mum, wareede laa-

^{‡‡}6:48 Maanaa *summbude* wo awyude faa adina laana yeeso ley ndiyam.

^{¶¶}7:2 *lootugol juude ngol* haŋbaaki e ittude tuundi, wo faa joomum fonnditanoo diina ngol wadira.

^{§§}7:7 Esaaya 29.13.

*7:10 Wurtagol 20.12.

too jukkungo muudum.»[†] ¹¹ De onon le, odon mbi'a ina hey'a si neddo wi'i bam-mum naa inna mum: «Ko kaannoomi wallirde ma duum wo *Korbaan*» (Korbaan ina fiirta «Sadaka Laamdo»). ¹² Ko mbi'oton noon duum, odon kada yimbe wallude baabiraabe mubben naa inniraabe mubben katin. ¹³ Hono noon tosirtion konngol Laamdo e al'adaaji di ndonundurton diin. Katin du odon ngada kulle keewde gaade noon.

Haala ko tuuninta neddo

(*Matta 15.10-20*)

¹⁴ Caggal duum, Iisaa nodditi jamaa oon, wi'i dum:

—Kettindanee kam, on fuu, paamee:

¹⁵ Fay huunde naatataa e neddo de tu-unina dum. De wo ko yuurata ley neddo duum tuuninta dum. [¹⁶‡]

¹⁷ Nde Iisaa seedunoo e jamaa oon de naatowi ley suudu ndeen, taalibaabe muudum been yami dum maanaa bandol ngol. ¹⁸ O wi'i be:

—Onon du, on paamaay naa? On paamaay ko yuurata yaasin de naata e hunduko neddo duum, wanaa duum tu-uninta joomum? ¹⁹ Sabo dum naataay e bernde joomum. Wo reedu mum tan dum naati, woodi du dum yaltan.

E haalaaji diin Iisaa holliri nyaamdu fuu na laafi. ²⁰ O wi'i katin:

—Ko wurtotoo e ley bernde neddo duum, wo kam tuuninta joomum. ²¹ Sabo e bernde neddo miilooji bonfi yuurata, kam e fijirde e nguyka e war-hoore e ²² jeenu e eelgal e bonanda e jamba e gollleeji terde cementiniidi e muuyde bonde e mbonka e mawninkinaare e majjere. ²³ Kujje bonde deen fuu e bernde yuurata, de tuunina neddo.

No debbo mo wanaa Alhuudiyanke goondiniri Iisaa

(*Matta 15.21-28*)

²⁴ Iisaa dilli doon fonndii leydi Tirus. O jippii e suudu gomma. O yidaa fay gooto faama toon o woni, ammaa o waawaano suudaade. ²⁵ Wakkati oon, debbo gomma mo binnigel muudum dewel wondi e ginnaaru, nani haala makko ina haalee, wari hippii dakkol koyde makko. ²⁶ Debbo oon wanaa Alhuudiyanke, wo to Finiki ley leydi Si-iriya o rimaa. O nyaagii Iisaa itta ginnaaru nduun e biyiiko oon. ²⁷ Kaa Iisaa wi'i mo:

—Accu sukaabe been kaara tafon. Sabo hooyude nyaamdu sukaabe de faddana dawaadi woodaa.

²⁸ Debbo oon jaabii mo, wi'i:

—Goonga Joomam, ammaa dawaadi doomooji du ina nyaama ko sukaabe caamdinta duum.

²⁹ Wakkati oon, Iisaa wi'i mo:

—Saabe ko njaabidaa jaabu o, hootu, ginnaaru nduun wurtake e biya oon.

³⁰ O hooti, o tawi biyiiko oon ina fukkii dow leeso, ginnaaru nduun yaltii e muudum.

No Iisaa selliniri gorko paho mo haala muudum laabaa

³¹ Iisaa dilli leydi Tirus, rewi leydi Sidon, e leydi mbi'eteendi Galluujje Sappo ndiin, warti maayo Galili. ³² O waddanaa gorko paho mo haala muudum laabaa, o nyaagaa o yowa junngo makko e dow muudum. ³³ Wakkati oon, Iisaa toowtini mo jamaa oon, watti kolli muudum e noppi makko, tutti, meemiri tutte deen demngal makko. ³⁴ Caggal duum, o tiggiti kammu, o uumi, o wi'i paho oon:

[†]7:10 Wurtagol 21.17, Lewinkooobe 20.9.

[‡]7:16 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 16: *Jom nowru fuu nana!*

— *Efata!* (Dum na fiirta «Cukkitee!»)

³⁵Wakkati oon, noppi gorko oon kukkitii, demngal muudum yoppaa, heddiina haalira no woodiri. ³⁶Iisaa yamiri yimbe been taa be kaalana huunde nde fay gooto. Ammaa fay ko o hadata be dow majjum, ibe beyda haalde dum. ³⁷Dum haaynii be faa yottii kaaddi, ibe mbi'a:

—Gollejeji makko fuu na mboodi. Imo faadintina faaduube, imo muumfintina muumbe.

No Iisaa nyaamniri worbe ujunaaje nayo e rewbe e sukaabe

(*Matta 15.32-39*)

8 Ley balde deen, jamaa keewdo hawriti katin. E ley ko be ngalaa ko be nyaama, Iisaa noddi taalibaabe muudum been, wi'i dum'en:

²—Yimbe be ina njurminii kam, sabo hannden woni balde tati ibe ngondi e am, de be ngalaa ko be nyaama. ³Si mi yoppii be koota tawee be nyaamaay, yolbere libowan be dow laawol. Sabo wobbe mabbe yuurii to woddi.

⁴Taalibaabe makko been njaabii mo, mbi'i:

—Toy neddo hebata ko nyaamnata yimbe be ley ladde nde?

⁵O yami taalibaabe makko been, o wi'i:

—Noy foti buuruje de njogidon?

Be mbi'i mo:

—Jeddi.

⁶De o yamiri jamaa oon joofoo e leydi. O hooyi buuruje jeddi deen, o yetti Laamdo, o heltii de, o hokki taalibaabe makko been peccana jamaa oon. Be ngadiri noon. ⁷Ibe njogii katin liyyoy pamaroy seeda. Iisaa yetti Laamdo dow makkoy, wi'i taalibaabe muudum been pecca koy, kankoy du. ⁸Be nyaami faa be kaari. Taalibaabe been kawrunduri kedde deen. De keewi kandeeje jeddi. ⁹Ibe ngada worbe ujunaaje nayo. Cag-

gal duum, Iisaa yoppi be, ¹⁰naatidi e taalibaabe muudum laana wakkati oon, feyyiiti, yehi leydi Dalmanuuta.

No Farisa'en pilorii maande

(*Matta 16.1-4*)

¹¹Farisa'en been ngari, puddi yeddundurde e Iisaa. Be njaarii mo o holla be maande yuuroore dow kammu faa be ndaartidoo mo. ¹²Iisaa uumi, wi'i:

—Dume wadi de yimbe jamaanu hannden o ina piloo holleede maande? Goonga kaalanammi on: fay maande wootere on kebataa!

¹³Caggal duum, o seedi e mabbe, o naati laana kaan, o fonndii gere ooto maayo.

Haala rabilla Farisa'en e Saduki'en

(*Matta 16.5-12*)

¹⁴Taalibaabe been njeggiti yooabaade buuru, si wanaa buuruwal gootal tan be njogii ley laana kaan. ¹⁵Wakkati oon, o tindini be, o wi'i:

—Kakkilee, ndeentee e rabilla Farisa'en e mo Hirudus oon.

¹⁶Taalibaabe been ina kaalda ina mbi'a ko njoobaaki buuru duum wadi de o wi'iri noon. ¹⁷Iisaa annditi ko be kaalata duum, wi'i be:

—Ko wadi de odon kaalda hakkunde moodon on njoobaaki buuru? Yalla faa joonin on annditaay, on paamaay? Naa on wumbe berde? ¹⁸Odon njogii gite, de on nji'ataa naa? Odon njogii noppi, de on nanataa naa? Yalla on miccitaaki ¹⁹nde peccanmi worbe ujunaaje njoyo buuruje joy ndeen, kandeeje foti kebbindon kedde deen?

Be njaabii mo, be mbi'i:

—Kandeeje sappo e didi.

²⁰O yami be katin, o wi'i:

—Nde peccanmi worbe ujunaaje nayo buuruje jeddi ndeen, kandeeje foti kebbindon kedde deen?

Be njaabii mo, be mbi'i:

—Kandeeje jeddi.

²¹ Ndeen o wi'i be:

—Faa joonin on paamaay naa?

**No Iisaa wumtiniri
bumdo ley Baytisayda**

²² Be njottii Baytisayda. Doon yimbe ngaddani Iisaa bumdo, be nyaagii dum meema mo. ²³ O nanngi junngo bumdo oon, o yaari dum yaasin wuro ngoon. Caggal duum, o tutti e gite muudum, o yowi juude makko e muudum, o yami dum, o wi'i:

—Won ko nji'ataa naa?

²⁴ Bumdo oon feerti gite mum, wi'i:

—Mido yi'a yimbe, de ibe nga'ani kam hono ledde jahooje ni.

²⁵ Iisaa yowi juude muudum e gite makko katin. Ndeen gorko oon feerti gite mum, tawi wumtii faa woodi, jiide muudum na laabi. ²⁶ Iisaa wi'i mo:

—Hootu, de taa njeccodaa ley wuro ngo.

**No Piyeer seedorii Iisaa
woni Almasiihu**

(Matta 16.13-20, Lukka 9.18-21)

²⁷ Caggal duum, Iisaa e taalibaabe muudum ponndii gure gonde dakkol Kaysariya Filipu. Dow laawol ngool, o yami be:

—Moy yimbe mbi'ata ngonumi?

²⁸ Be njaabii mo, be mbi'i:

—Wobbe ina mbi'a wo a Yaayaa lootoowo lootagal batisima. Wobbe ina mbi'a wo a annabi Iliyaasa. Wobbe du ina mbi'a wo a gooto e ley annabaabe been.

²⁹ O yami be, o wi'i:

—Onon le, moy mbi'oton ngonumi?

Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Wo a Almasiihu.

³⁰ Wakkati oon, o sappani be sanne taa be kaalana dum fay gooto.

**No Iisaa sapporii maayde
muudum e iirtagol muudum**

(Matta 16.21-23, Lukka 9.22)

³¹ O fuddi faaminde be:

—Ina tilsi Bii Neddo torree torraaji keewdi. Mawbe yimbe e hooreebe almaami'en e jannginooBe Tawreeta caloto mo. O warete, de gada balde tati fuu o iirtoto.

³² O haalani be dum faa laabi, de Piyeer toowtini mo, fuddi felude mo dow haalaaji makko diin. ³³ Iisaa kaa, hucciti e taalibaabe muudum, ndaari be, de feli Piyeer, wi'i:

—Woddam aan Seydaani! Sabo miilooji maa diin yuuraay to Laamdo, wo to yimbe di yuuri.

No Iisaa jokkirtee

(Matta 16.24-28, Lukka 9.23-27)

³⁴ Caggal duum, o noddi jamaa oon e taalibaabe makko been, o wi'i dum'en:

—Muuydo jokkude kam fuu, sela ndaarude hoore muudum, de hooya leggal muudum palaangal, jokka kam.[†] ³⁵ Sabo muuydo dannude yonki muudum, mursan ki. Ammaa mursudo ki saabe am e saabe Kabaaru Lobbo oon fu, dannan ki. ³⁶ Dume hebude adunaaru ndu fuu nafata neddo si tawii mursii yonki muudum? ³⁷ Yalla ina woodi ko neddo waawi hokkitirde faa danna yonki muudum naa? ³⁸ Cemtirdo kam miin e haalaaji am e ley jamaanu tuundo luttudo Laamdo o, miin, Bii Neddo du, mi semtiran dum nde ngartidoymi e maleyka'en seniibe e ley teddeengal Baaba am.

[†]8:34 Maanaa *hooyude leggal palaangal* woni anniyaade mursude yonki mum hono no Iisaa ni.

9 O wi'i be katin:
—Goonga kaalanammi on: yoga e wonbe do be maayataa tawee nji'aay laamu Laamdo ina warda e baawde.

Haala waylitagol alhaali Iisaa

(Matta 17.1-13, Lukka 9.28-36)

²Balde jeegom caggal duum, Iisaa yaadi e Piyeer e Yaakuuba e Yuhanna, o toowtidi e muɓben dow waamnde toownde, kam'en tan. Doon alhaali makko waylitii yeeso maɓbe. ³Kaddule makko njalbi, ndawni far, faa dawni-noowo fay gooto waawaa rawninirde noon e adunaaru ndu. ⁴Iliyaasa e Muusaa ɓangani be, ina kaalda e makko.

⁵Ndeen Piyeer wi'i mo:

—Moodibbo, gonal amin do ina woodi. Accu min ndarna hukumuuji tati: aan gooto, Muusaa gooto, Iliyaasa du gooto.

⁶O anndaa ko o haalata, sabo kulol manngol naatii be, kambe taalibaabe been. ⁷Ruulde wari suddi be. Daande ytuuri e ley ruulde ndeen ina wi'a:

—O woni Biyam mo korsinmi. Kettindanee mo!

⁸Wakkati oon, taalibaabe been yeewi gerejeji fuu, de nji'aay fay gooto si wanaa Iisaa tan.

⁹E ley ko be njippotoo waamnde ndeen duum, o yamiri be taa be kaalana fay gooto ko be nji'i duum faa wakkati nde Bii Neddo iirtii e hakkunde maaybe ndeen. ¹⁰Be njafi konngol ngol, de be keddii ibe yamundura hakkunde maɓbe dume woni maanaa iirtaade e hakkunde maaybe.

¹¹Caggal duum, be yami mo, be mbi'i:

—Dume wadi de janninoobe Tawreeta ina mbi'a tilay annabi Iliyaasa artoo Almasiihu warude?

¹²O jaabii be:

—Goonga, Iliyaasa artoto warude tafon moyyintinoo huunde fuu. Ndelle ko wadi de Binndi diin mbi'i ina tilsi Bii

Neddo torree torraaji keewdi, huyfinee?

¹³Midfo haalana on: Iliyaasa wariino, de be ngolli dum ko be muuyi fuu, hono no haala makko haaliraa e Binndi diin ni.

No Iisaa selliniri suka gondudo e ginnaaru

(Matta 17.14-21, Lukka 9.37-43)

¹⁴Nde be ngartunoo to taalibaabe heddinoobe been fu, be nji'i jamaa keewdo ina filii dum'en, janninoobe Tawreeta been ina njeddundura e muɓben. ¹⁵Wakkati yimbe been nji'unoo Iisaa fu, dum haayni be. Be ndoggi be njabbowii mo. ¹⁶O yami be, o wi'i:

—Dume njeddundurton e maɓbe?

¹⁷Gorko gooto ley jamaa oon jaabii mo, wi'i:

—Moodibbo, mi gaddando ma biyam gorko mo ginnaaru muumfina. ¹⁸Do ginnaaru nduun ummorii mo fuu, liban mo e leydi, hunnduko makko ina wurtina nguufu, imo njerundura nyiyi'e makko, o yooro kolonj. Mi nyaagake taalibaabe maa been ndiiwa ndu, de be kunnngii.

¹⁹Iisaa wi'i yimbe been:

—Hey onon yimbe jamaanu hanteejo be ngalaa goondinal! Faa ndey ngondammi e moodon? Faa ndey keddotoomi munyande on? Ngaddanee kam suka oon!

²⁰O waddanaa suka oon. Nde ginnaaru nduun yi'unoo Iisaa ndeen, dimmbi suka oon, libi dum, heddii suka oon ina talloo e leydi, hunnduko muudum ina wurtina nguufu. ²¹Iisaa yami baaba suka oon, wi'i:

—Gilla ndey dum hebi mo?

Baaba oon jaabii, wi'i:

—Gilla imo famdi. ²²Katin du wakkati fuu ginnaaru nduun ina liba mo ley yiite naa ley ndiyam faa halka mo. De si tawii won ko mbaawdaa fu, njurmodaa min, mballaa min!

²³ Iisaa wi'i mo:

—Si mido waawi mbiifaa? Huunde fuu ina waawi laatanaade goondindo.

²⁴ Wakkati oon, baaba suka oon yeewnii, wi'i:

—Mi goondinii, de wallam, sabo goondinde ina tiidi kam!

²⁵ Nde Iisaa yi'unoo jamaa oon ina dogga warde ndeen, sappani ginnaaru nduun e semmbe, wi'i ndu:

—Ginnaaru muumfinooru faafinooru, mido yamire mburtodaa e suka o, taa naatu mo abada katin!

²⁶ Ginnaaru nduun feekii, dimmbi suka oon semmbe, de yalti e makko. Heddii imo wa'i hono maaydo, faa ko heewi e wonnoobe doon been ina mbi'a o maayii. ²⁷ Ammaa Iisaa nanngi junngo makko, ummini mo tan, o darii.

²⁸ Caggal duum Iisaa naati suudu de taalibaabe muudum been toowtidi e muudum, yami dum, mbi'i:

—Dume wadi de min kunngii riiwude ginnaaru nduun?

²⁹ O jaabii:

—Ginnaaru nduun, sii muudum rii-wirtaake si wanaa du'aare.

Haala Iisaa difaaba dow maayde muudum e iirtagol muudum

(*Matta 17.22-23, Lukka 9.43-45*)

³⁰ Be ndilli doon, be ceeki leydi Galili. O yidaa fay gooto faama dum, ³¹ sabo imo waajoo taalibaabe makko been. Imo wi'a dum'en:

—Bii Neddo wattete e juude yimbe. Be mbaran dum, de caggal balde tati fu, iirtoto.

³² Ammaa taalibaabe been paamaay maanaa haala kaan, de kuli yamude mo du.

Haala burdo teddude

(*Matta 18.1-5, Lukka 9.46-48*)

³³ Be njottii Kafarnahum. Nde be njippinoo suudu weerdude maabe fu, o yami taalibaabe makko, o wi'i:

—Dume njeddundurdon dow laawol?

³⁴ Be ndeyyini, sabo ko be njedduriduri dow laawol dey, wo woni burdo teddude hakkunde maabe.

³⁵ Ndeen Iisaa joodii, noddii taalibaabe sappo e dido been, wi'i dum'en:

—Muuydo ardaade fuu, gada heddiibe been heedata, laatoo golloowo maabe be fuu.

³⁶ Caggal duum, o nanngi junngo cukalel gomma, o darni ngel yeeso maabe, o mumbilii ngel, o wi'i be:

³⁷ —Neddo fuu jabbiido cukalel gootel hono ngel e innde am, wo miin jabbi. Katin du jabbiido kam fuu, wanaa miin tan jabbi, jabbake Nuldo kam oon du.

Haala mo salaaki en fuu ina wondi e meeden

(*Lukka 9.49-50*)

³⁸ Yuhanna wi'i mo:

—Moodibbo, min nji'i gorko gooto ina riiwra ginnaaji e innde maa, de min kadi mo, sabo o waldaa e meeden.

³⁹ Ammaa Iisaa wi'i:

—Taa kadde mo dum, sabo fay gooto waawaa wadirde kaayefiiji e innde am, de sakitoo mbonkoo kam wakkati oon. ⁴⁰ Sabo mo salaaki en fuu ina wondi e meeden. ⁴¹ Goonga kaalanammi on: neddo fuu kokkudo on horde ndiyam saabe on yimbe Almasiihu, waasataa hebude mbarjaari muudum.

Haala ko luttinta yimbe

(*Matta 18.6-9, Lukka 17.1-2*)

⁴² Neddo fuu luttindo gootel e cukaloy goondinkoy kam koy, ko buri woodde e joomum wo hayre teddunde habbee e daande mum, faddee e maayo man-

ngo. ⁴³Si tawii junngo maa luttinte, tayu ngo. Naataa e nguurndam nduumiidam a nyakudo buri moyyande ma diina naatude e jahannama yiite nge nyifataa tawee a kibbudo. [⁴⁴§] ⁴⁵Si tawii koyngal maa luttinte, tayu ngal. Naataa ley nguurndam nduumiidam tawee wo a nyakudo buri moyyande ma diina faddeede e yiite duumiinge tawee a kibbudo. [⁴⁶**] ⁴⁷Katin du si yitere maa luttinte, ittu nde. Sabo naataa e laamu Laamdo a fokko buri moyyande ma diina padfedaa e jahannama a kibbudo. ⁴⁸Doon, «gildi muudum mbaatataa, yiite muudum du nyifataa.»^{††} ⁴⁹Yiite lamsinan mono fuu hono lamdam ni. ⁵⁰Lamdam wo huunde lobbere, de si dam selii lamsude, noy lamsinirton dam katin? Hakkunde moodon laatodon hono lamdam ni, ngondon e jam.

Haala ceergal

(*Matta 19.1-12, Lukka 16.18*)

10 Iisaa dilli doon, yehi leydi Yahu-udiya, de feyyiti yehi lettugal gooruwol Urdun. Yimbe heewbe piilii mo, de imo waajoo dum'en katin hono no o woowrunoo ni. ²Farisa'en wobbe ngari faa ndaartindoo mo, yami mo:

—Yalla ina daganii gorko seerude deekum naa?

³O jaabii be:

—Dume Muusaa yamiri on?

⁴Be njaabii, be mbi'i:

—Muusaa jabii si gorko na seera deekum fu, winnda talkuru ceergal de seera dum.^{‡‡}

⁵Iisaa wi'i be:

—Wo saabe on yoorbe berde, duum wadi de Muusaa winndani on yamiroore nde. ⁶Kaa gilla e fudfoode, «Laamdo tagii be, wadii be gorko e debbo. ⁷Dum wadi de gorko yoppa inna mum e bammum, nanngundura e deekum, ⁸be dido fuu be laato neddo gooto.»^{¶¶} Nii woni be nganaa dido katin, be banndu wooturu. ⁹Ndelle, taa neddo senna ko Laamdo hawrunduri.

¹⁰Nde be kootunoo ndeen, taalibaabe makko been yami mo haala majjum. ¹¹O wi'i be:

—Si neddo seerii deekum de banji goddo fuu, jeenii. ¹²Hono noon du, si debbo seedii e gorum, de gorko goddo banji dum, debbo oon du jeenii.

No Iisaa barkiniri cukaloy

(*Matta 19.13-15, Lukka 18.15-17*)

¹³Yimbe ina ngadda cukaloy to Iisaa, faa meema koy, de taalibaabe been ndukani dum'en. ¹⁴Nde o yiinoo dum ndeen, o berni, o wi'i taalibaabe been:

—Accee cukaloy koy ngara to am. Taa kadee koy, sabo wo nanndube e makkoy been njeyi laamu Laamdo. ¹⁵Goonga kaalanammi on: mo jabiraay laamu Laamdo hono no cukalel ni fuu, naatataa dum.

¹⁶Caggal duum, o mumbilii cukaloy koy, o yowi junngo makko e makkoy, o barkini koy.

No Iisaa e gorko jom jawdi ngaddi

(*Matta 19.16-30, Lukka 18.18-30*)

¹⁷Nde Iisaa nanngunoo laawol fu, gorko gomma doggiri to makko, hofii yeeso makko, yami mo, wi'i:

§9:44 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 44: *Doon, gildi mum mbaatataa, yiite mum du nyifataa*. Ndaaree aaya 48.

**9:46 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 46: *Doon, gildi mum mbaatataa, yiite mum du nyifataa*. Ndaaree aaya 48.

††9:48 Esaaya 66.24.

‡‡10:4 Fillitagol Tawreeta 24.1.

¶¶10:8 Fudfoode 1.27, 2.24.

—Moodibbo lobbo, dume kaanumi wadude faa mi heba nguurndam nduumiidam?

¹⁸ Iisaa wi'i mo:

—Ko wadi de ada noddira kam lobbo? Lobbo walaa si wanaa gooto, oon woni Laamdo. ¹⁹ Ada anndi jamirooje: «Taa wadu war-hoore, taa jeenu, taa wujju, taa seeda fewre, taa toonya, teddin inna maa e bammaa.»^{§§}

²⁰ Gorko oon jaabii mo, wi'i:

—Moodibbo, mido hayba dum fuu gilla e cukaaku am.

²¹ Ndeen Iisaa ndaari mo, yidi mo, wi'i mo:

—Huunde wootere ina nyakani maa: yahu sonnoy ko njogidfaa duum fuu, kokkaa ceede deen talkaabe. Ndeen, a heban mbarjaari dow kammu. De ngaraa, njokkaa kam.

²² Ammaa nde gorko oon nannoo haalaaji diin ndeen, balinii, dillidi e met-torgal, sabo o jom jawdi sanne. ²³ Iisaa yeewi gereje fuu de wi'i taalibaafe mum been:

—Naatugol joomiraafe jawdi ley laamu Laamdo ina tiidi koy!

²⁴ Haalaaji diin kaaynii taalibaafe been sanne. O beydi katin, o wi'i be:

—Sukaabe am, naatude e laamu Laamdo ina tiidi koy! ²⁵ Sabo ngeelooba naata wudde battal furi hoyude diina jom jawdi naata laamu Laamdo.

²⁶ Dum beydi haaynaade taalibaafe been, keddiina ina yamundura hakkunde mubben ina mbi'a:

—Ndelle, moy woni kisoowo?

²⁷ O ndaari be, o wi'i:

—Yimbe mbaawanaa dum, ammaa Laamdo ina waawi. Sabo walaa fuu ko Laamdo waawanaa.

²⁸ Ndeen, Piyeer wi'i mo:

—Ndaar, minen min njoppii huunde fuu min njokkii ma!

²⁹ O jaabii dum, o wi'i:

—Goonga kaalanammi on: neddo fuu joppudo suudu muudum, naa sakiraafe muudum worbe e rewbe, naa inna mum, naa bammum, naa sukaafe mum, naa gese muudum saabe am e saabe Kabaaru Lobbo ³⁰ heban ko furi dum kile hemre e aduna mo ngonden e muudum joonin o: joomum heban cuudi e sakiraafe worbe e sakiraafe rewbe e inniraafe e sukaafe e gese, o torrete du. E ley wakkati garoowo oon du, joomum heban nguurndam nduumiidam. ³¹ Ammaa ardiife heewbe laatoto gadaabe, gadaabe been du laatoto ardiife.

Haala Iisaa tataba dow maayde muudum e iirtagol muudum

(Matta 20.17-19, Lukka 18.31-34)

³² Ibe ngoni e laawol faa be njaha Urusaliima. Iisaa na ardii be, tawi taalibaafe been ina mbembii, jokkuibe dum'en been du kulii. O noddii taalibaafe sappo e dido been, o fuddi haalande dum'en ko hewtata mo. ³³ O wi'i be:

—Inani eden njaha Urusaliima. Doon Bii Neddo wattetee e juude hooreebe almaami'en e janninoobe Tawreeta. Be caroto mo sariya maayde, de be ngatta mo e juude yimbe be nganaa Alhudiya'en. ³⁴ Been njalnoro mo, tutta dow makko, piya mo dorri, mbara mo. De balde tati caggal majjum, o ummitoto.

No Yaakuuba e Yuhanna nyaagorii Iisaa

(Matta 20.20-28)

³⁵ Caggal duum, Yaakuuba e Yuhanna bibbe Jebede been ngari to Iisaa, mbi'i dum:

§§10:19 Wurtagol 20.12-16.

—Moodibbo, won ko min njidi nyaagaade ma. Miden njidi ngadanaa min dūm.

³⁶ O wi'i be:

—Dume njidufon mi wadana on?

³⁷ Be njaabii mo:

—Ndujanodaa min min njoododoo e maada, gooto gere nyaamo maa, gooto du gere nano maa e ley darja laamu maada.

³⁸ O jaabii be, o wi'i:

—On anndaa ko njaratodon. Yalla ofon mbaawi yardude horde mettunde nde njardammi ndeen, naa looteede lootagal batisima naawngal ngal loote-teemi ngaal naa?

³⁹ Be njaabii mo, be mbi'i:

—Miden mbaawi.

O wi'i be:

—On njardan horde nde njardammi ndeen, on keban lootagal batisima ngal loote-teemi ngaal. ⁴⁰ Ammaa joodaade gere nyaamo am naa gere nano am wanaa miin yamirta dūm. Joodorde deen, wo be Laamdo moy'ini been njeji.

⁴¹ Nde taalibaabe sappo heddiibe been nannoo dūm ndeen, bernani Yaakuuba e Yuhanna. ⁴² Iisaa noddi be fuu, wi'i:

—Odon anndi laamiiibe leyde adunaaru ina laamorii dūm'en doole. Mawbe been du ina kolla yimbe been baawde. ⁴³ Onon kaa, dūm wadataa hakkunde moodon. Jidfo laataade teddufo hakkunde moodon fuu, ina haani laataade golloowo moodon. ⁴⁴ Katin du, jidfo ardaade e moodon fuu, ina haani laataade maccudo moodon, on fuu. ⁴⁵ Sabo fay Bii Nedfo waraay faa gollanee, ammaa warii faa gollana yimbe, de hokka yonki muudum faa laato coottitaari ndimdinoori heewbe.

No Iisaa wumtiniri Bartime

(Matta 20.29-34, Lukka 18.35-43)

⁴⁶ Be njottii Yeriko. Nde Iisaa yaltannoo ngalluure ndeen, kam e taalibaabe muudum e jamaa keewdo, be tawi bumdo bi'eteedo Bartime bii Time ina joodii ina garbina dakkol laawol ngool. ⁴⁷ Nde o nannoo wo Iisaa Nasaraatuujo oon faltotoo doon ndeen, o fuddi yeewnaade imo wi'a:

—Iisaa, taan Daawda, yurmam!

⁴⁸ Yimbe heewbe ina njawana mo ina mbi'a o deyy'ino, ammaa o beydi yeewnaade sanne, imo wi'a:

—Taan Daawda, yurmam!

⁴⁹ Iisaa darii, wi'i:

—Noddee mo.

Ndeen, be noddi bumdo oon, be mbi'i dūm:

—Sellin bernde maa, umma! O noddii ma.

⁵⁰ O gurbitii, o faddi saaya makko, o wari to Iisaa. ⁵¹ Iisaa yami mo, wi'i:

—Dume njiddaa mi wadane?

Bumdo oon jaabii mo, wi'i:

—Moodibbo, mi wumta.

⁵² Iisaa wi'i mo:

—Yahu, goondinal maa dannii ma.

Wakkati oon o wumti, o jokki Iisaa, ibe njaha dow laawol.

No Iisaa naatiri Urusaliima

(Matta 21.1-11, Lukka

19.28-40, Yuhanna 12.12-19)

11 Ko Iisaa e taalibaabe muudum badii Urusaliima duum, njottii Baytifaaji e Baytaniya dow waamnde wi'eteende Jaytun. Iisaa nuli taalibaabe muudum dido, ² wi'i be:

—Njehee naatowee wuro wonngo yeeso moodon ngo. Wakkati oon fu, on tawan mola araawa nga fay gooto waddaaki abada ina habbii. Kabbiton nga, ngaddon nga do. ³ Si goddo yamii on dume ngadoton nga, njaabodon

mbi'on Joomii amin ina haajaa nga, de nultiran nga law.

⁴Be njehi, be tawi mola ngaan ina haɓɓii yaasin ɗakkol dammbugal, be kaɓɓiti nga. ⁵Yoga e darinoobe doon been yami be:

—Dume ngolloton do? Ko wadi ofon kaɓɓita mola nga?

⁶Be njaaborii been no Iisaa wiirunoo be noon. Been njoppi be. ⁷Be njaarani Iisaa mola ngaan, be njowi saayaaji maɓɓe dow magga, o waddii. ⁸Yimbe heewɓe mbeerti saayaaji muɓɓen dow laawol. Wɓɓe kelti licce ledɗe ɗakkol toon, mbeerti ɗe e laawol ngool. ⁹Ardi-ife mo e heeɗube gada makko been na yeewnoo na mbi'a:

—Jattooje e barke ngoodanii gardo e dow innde Joomiraado!* ¹⁰Barke woodanii laamu maami en Daawda, laamu ngarowu nguun! Jattooje ngoodanii Laamɗo dow kammuuli!

¹¹Iisaa hewti ley Urusaliima, naatowi suudu dewal mawndu nduun, de ndaari fuu ko woni ley mayru. Ammaa saabe hirii, o yehi Baytaniya kanko e sappo e ɗifo been.

No Iisaa hufiri yibbi

(*Matta 21.18-19*)

¹²Jaango majjum, caggal be ndawii Baytaniya, tawi imo yolbi. ¹³O haccii yibbi mbilitinki, o yehi yeewoyde yalla imo tawra ki biɓɓe. Nde o yottinoo ki ndeen, o tawaay e makki si wanaa haakorooji. Sabo wakkati oon wanaa wakkati rimugol yibbe. ¹⁴O wi'i yibbi kiin:

—Taa fay gooto nyaama biɓɓe maa abada katin!

Taalibaabe makko been nani ɗum.

No Iisaa riiwri luumotoobe ley suudu dewal mawndu

(*Matta 21.12-17, Lukka 19.45-48, Yuhanna 2.13-22*)

¹⁵Nde be njottinoo Urusaliima fu, Iisaa naati taliyaare suudu dewal mawndu nduun, de fuddi riiwude soodoobe e soottoobe wonbe ley toon. O libi taabaaje weccoobe ceede e joodorɗe soottoobe buugaali. ¹⁶O accaay fay gooto rewi ley taliyaare suudu dewal mawndu nduun ina ronndii gineeji. ¹⁷Ndeen o waajii be:

—Yalla wanaa ina winndaa: «Suudu am inndirte suudu wadirdu du'aare lenyi fuu!»† Onon kaa, on ngadii ndu suudfirdu yanoobe.‡

¹⁸Hooreeɓe almaami'en e jannginoobe Tawreeta nani ɗum, pilii no mbardata mo. Be kuli mo, sabo waaju makko oon naatii jamaa oo sanne. ¹⁹Nde hiirnoo fu, kanko e taalibaabe makko, be njalti ngalluure ndeen.

Haala du'aare wondunde e goondinal

(*Matta 21.20-22*)

²⁰Fajiri jaango majjum, iɓe paltoroo to yibbi kiin toon, be nji'i ki yoorii kolon faa yottii ɗaɗi. ²¹Piyeer miccitii, wi'i mo:

—Moodibbo, ndaar! Yibbi ki kuɗunodaa kiin yoorii.

²²Iisaa jaabii be, wi'i:

—Ngoondinee Laamɗo! ²³Goonga kaalanammi on: nedɗo fuu biido waamnde nde: «Doofa, saamoy ley maayo», si sikkitiraay ley bernde muuɗum, de goondini ko wi'i duum laatoto fu, wafante ɗum. ²⁴Dum wadi de mido wi'a on: ko ɗaaridon

*11:9 Jabuura 118.25-26.

†11:17 Esaaya 56.7.

‡11:17 Yeremiya 7.11.

e ley du'aare fuu, ngoondinee on kebii dum, ndeen on ngadante dum. ²⁵Nde ndaridon faa ngadon du'aare fuu, si won gadunoodo on huunde fu, njaafodon dum, faa Baaba moodon gondo dow kammu oon yaafanoo on hakkeji moodon onon du. [²⁶¶]

Yamol dow toy baawde Iisaa yuuri

(Matta 21.23-27, Lukka 20.1-8)

²⁷Be ngarti Urusaliima katin. E ley ko o yiiltotoo ley suudu dewal mawndu duum, hooreebe almaami'en e jannginoobe Tawreeta e mawbe battitii mo ²⁸yami mo:

—Laamu nguye hokki ma baawde gollude ko ngollataa dum? Moy hokki ma laawol ngollaa dum?

²⁹Iisaa wi'i be:

—Mi yaman on huunde wootere. Njaabodon kam, de mi haalana on kokkudo kam laawol mi golla ko ngollammi duum. ³⁰Lootagal batisima Yaayaa ngaal, to Laamdo yuuri naa to yimbe? Njaabee kam!

³¹Be ndawridi hakkunde mabbe, be mbi'i:

—Si en mbi'ii to Laamdo, o yaman en ndelle ko wadi de en ngoondinaay Yaayaa? ³²Yalla en mbi'an to yimbe naa?

Ibe kula yimbe been sabo be fuu ibe njogorii Yaayaa wo annabaajo goongaajo. ³³Be njaabii Iisaa, be mbi'i:

—Min anndaa.

Iisaa wi'i be:

—Haya miin du, mi haalantaa on baawde deye ngollirammi ko ngollammi duum.

Banndol haala remooße bonße

(Matta 21.33-46, Lukka 20.9-19)

12 Iisaa fuddi haalude, bannDani be, wi'i:

—Neddo gomma wadii ngesa cabiije. O fiiltini nga hoggo, o wasi lugere boosirde, o nyibi suudu toowndu faa o haynoo ko warata e ngesa ngaan. Caggal duum, o halfini nga remooße, de o wadi jahaangal. ²Nde foreede cabiije yottinoo fu, o neli golloowo makko to remooße been toon, be ngadana mo ngedu makko e bibbe cabiije deen. ³Be nanngi nelaado oon, be piyi dum, be njeccini dum juude bole. ⁴O neli e mabbe golloowo makko goddo. Be kuyfini dum, be eli dum. ⁵O neli katin golloowo tatabo, de be mbari dum. Wobbe heewbe nuliraama hono noon: be piyi wobbe, be mbari wobbe. ⁶Joonin kaa gooto tan o hed-dorii, biyiiko korsudo oon. Sakitii o neli oon du e mabbe, o wi'i: «Be njaagoto biyam oon.» ⁷Ammaa remooße been mbi'unduri hakkunde mubben: «O woni donoowo oon. Ngaree mbaren mo, faa kewten ngesa ngaan!» ⁸Be nanngi biddo oon, be mbari dum, be paddi dum to gada ngesa toon.

⁹Joonin le, noy jom ngesa oon wadata? O waran, o halka remooße been, o halfina ngesa ngaan wobbe. ¹⁰Yalla on njanggaay ko winndaa ley Binndi diin duum naa?

«Hayre nde nyiboobe been calii ndeen, wo kayre laatii hoore nyimngo ngoon.

¹¹Dum wo golle Joomiraado, wo dum haaynde e jiide meeden!»[§]

¹²Hooreebe Alhuudiyankooße pilii no nanngira Iisaa, sabo be paamii banndol

[¶]11:26 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 26: Kaa si on njaafataako, Baaba mon gondo dow kammu oon du yaafataako hakkeji moodon.

[§]12:11 Jabuura 118.22-23.

ngol wo kambe sappii. De be cuusaay jamaa oon. Be njoppi mo, be ndilli.

Haala yobugol lampo

(*Matta 22.15-22, Lukka 20.20-26*)

¹³Hooreeɓe been neli e makko Farisa'en wobbe e daraniibe Hirudus faa keba tuufira mo e konngol makko. ¹⁴Be ngari, be mbi'i mo:

—Moodibbo, miden anndi a goongante. A hulataa fay gooto, sabo a burdintaa yimbe, ada jannginira laawol Laamɗo ngol goonga. Yalla ina dagii min kokka kaananke Roma mawɗo oon lampo naa dagaaki? Min kokka mo naa taa min kokka mo?

¹⁵Ammaa Iisaa annditii naafikaaku mabbe. O wi'i be:

—Dume wadi de odon tuufina kam? Ngaddanee kam mbuudu cardi faa mi yi'a dum.

¹⁶Be ngaddani mo. O yami be:

—Natal moy e innde moy woni do?

Be mbi'i mo:

—Kaananke Roma.

¹⁷Ndeen o jaabii be, o wi'i:

—Ndelle kokkee kaananke Roma ko jeyi, kokkon Laamɗo du ko jeyi.

Ko Iisaa jaabii duum haaynii be sanne.

Haala ummital maaybe

(*Matta 22.23-33, Lukka 20.27-40*)

¹⁸Saduki'en wobbe ngari to makko. Kam'en ngoni yeddoobe ummital. Be yami mo, be mbi'i:

¹⁹—Moodibbo, Muusaa yamirii en si neddo banjii debbo, maayii tawii hebaay biɗɗo fu, minyum naa mawnum dewla debbo joppaado oon faa hebana maayɗo oon beyngu.**

²⁰Wadii rimdaabe njeddo. Arandeejo oon banjii debbo de maayi, hebaay biɗɗo. ²¹Didabo oon dewli debbo oon, kam du maayi hebaay biɗɗo. Tataɓo oon du wadi hono noon. ²²Hono nii njeddo been fuu banjiri mo, kebaay biɗɗo. Caggal mabbe be fuu, debbo oon du maayi. ²³Ndelle, nyannde ummital, moy e mabbe laatotoo goroo debbo oon? Sabo be njeddo fuu be banjino mo.

²⁴Iisaa jaabii be, wi'i:

—On woofube, on anndaa Binndi diin, on anndaa baawde Laamɗo du. ²⁵Sabo si maaybe ummitake fu, worbe banjataa, rewbe banjataake. Be laatoto hono maleyka'en wonbe dow kammu been ni. ²⁶Woodi, ko maaybe ummitotoo duum, on njanngaay e dewtere Muusaa ley taariki wuumoore hubboore, hono no Laamɗo haaldiri e makko, wi'i: «Miin woni Laamɗo Ibrahiima, Laamɗo Isiyaaka, Laamɗo Yaakuuba?»††
²⁷Laamɗo wo Laamɗo wuurbe, wanaa Laamɗo maaybe.‡‡ On mboofii sanne.

Haala yamiroore burnde semmbe

(*Matta 22.34-40, Lukka 10.25-28*)

²⁸Jannginoowo Tawreeta gooto battitii Iisaa, tawi naniino jeddi mabbe, e no o jaaborii Saduki'en been faa woodi, yami mo:

—E jamirooje deen fuu, ndeye buri manngu?

²⁹Iisaa jaabii mo:

—Burnde fuu manngu e jamirooje deen wo nde do: «Hettinda Israa'iila, Laamɗo Joomiraado meeden oon tan woni Joomiraado. ³⁰Yidir Laamɗo Joomiraado maa e bernde maa fuu e yonki maa fuu e hakkillo maa fuu

**12:19 Fillitagol Tawreeta 25.5.

††12:26 Wurtagal 3.6, 15-16.

‡‡12:27 Gilla e jamaanu Muusaa tawi Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba maayii gilla ko booyi. Ko Laamɗo wi'i wo Laamɗo mabbe duum, holli ibe mbuuri.

e semmbe maa fuu.»[¶] ³¹Didaberde ndeen wo hono mayre, kayre woni: «Njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.»^{§§} Walaa fuu yamiroore burnde didi deen manngu.

³²⁻³³ Jannginoowo Tawreeta oon wi'i mo:

—Moodibbo! A haalii goonga ko mbi-idaa Laamdo tan woni Joomiraado, katin du Laamdo goddo walaa si wanaa kanko. E yidirde Laamdo e berndem fuu e hakkillom fuu e semmbem fuu, e yidirde gondo mum hono no yidiri hoore mum ni, kanjum furi sadakaaji duppeteedi e kirsamaaji fuu! Haala maa ina selli sanne.

³⁴Nde Iisaa yi'unoo o jaaborake hakki-lantaaku ndeen, wi'i mo:

—A woddaa e laamu Laamdo.

Caggal duum, fay gooto suusaay ya-mude Iisaa yamde godde katin.

Haala Almasiihu e Daawda

(Matta 22.41-46, Lukka 20.41-44)

³⁵Nde Iisaa waajotoo ley suudu dewal mawndu ndeen, wi'i:

—Noy jannginoobe Tawreeta been mbaawri wiide Almasiihu oon wo taan Daawda? ³⁶Sabo Daawda e hoore muudum wi'irii Ruuhu Ceniido: «Joomiraado wi'i Joomam:

Jooda gere nyaamo am, faa mi wada njaabaa waybe ma.»*

³⁷Daawda e hoore muudum ina noddira Almasiihu oon «Joomam». Ndelle, noy o laartotoo taanum?

No Iisaa feliri jannginoobe Tawreeta

(Matta 23.1-36, Lukka 20.45-47)

Jamaa keewdo ina hettindanii Iisaa e seyo. ³⁸E ley waajagol makko ngool, o wi'i be:

—Tinnee e jannginoobe Tawreeta yidube yiilodaade e saayaaji mawdi e jowteede jowtaali teddufi ley luumooji, ³⁹foodantoobe joodorde burde teddude ley cuudi baajordi e nokkuuje teddude to nyaamduuji. ⁴⁰Ibe nyaama jawdi rewbe talkaabe be goriraabe mubben maayi, de be njuutina du'aawuuji mabbe faa be nanndinkinoo e lobbube. Kambe, jukkungo naawngo burata jippineede dow mubben.

Haala sadaka debbo talkaajo

(Lukka 21.1-4)

⁴¹Iisaa joodii hucciti e keesu suudu dewal mawndu nduun, yi'i no jamaa oon wattirta kaalisi e keesu oon noon. Joomiraabe jawdi heewbe ngatti kaalisi keewdo ley keesu oon. ⁴²Ndeen debbo talkaajo mo gorum maayi wari, watti buudi didi. ⁴³Iisaa noddi taalibaabe muudum been, wi'i dum'en:

—Goonga kaalanammi on: ko debbo talkaajo o watti e ley keesu duum furi ko been fuu ngatti duum. ⁴⁴Sabo be fuu, wo ko bonnantaa be fay huunde tan be ngatti. Ammaa debbo o kaa, e ley talka-aku muudum watti haddi ko joginoo faa wuurda duum fuu.

Haala halkere suudu dewal e sifaaji timmoode adunaaru

(Matta 24.1-14, Lukka 21.5-19)

13 Nde o wurtotonoo suudu dewal mawndu ndeen, taalibaajo makko gooto wi'i mo:

—Moodibbo, ndaar, kaaye de e nyimngo ngo fuu no njardiri!

²Iisaa jaabii mo, wi'i:

—A yi'ii nyimngo ngo no foti mawnude naa? Fay hayre wootere

[¶]12:30 Fillitagol Tawreeta 6.4-5.

^{§§}12:31 Lewinkooobe 19.18.

*12:36 Jabuura 110.1.

heddataako do ina yowii dow wonnde. Fuu wurjinte.

³O joodowii dow waamnde wi'eteende Jaytun, o hucciti e suudu dewal mawndu nduun. Piyeer e Yaakuuba e Yuhanna e Andire toowtidi e makko, yami mo, mbi'i:

⁴—Anndin min nde dum wadata. Maande ndeye hollata wadugol kulle deen fuu?

⁵Iisaa jaabii be wi':

—Ndeentee taa fay gooto wosina on e goonga. ⁶Heewbe ngardan e innde am, ina mbiitoo: «Miin woni kanko.» Be mbosinan yimbe heewbe. ⁷Si on nani kabaaru woldeeki badi-idi, si on kaalanaama woldeeki boddudi, taa kulee. Ina tilsi dum wada, de dum wanaa timmoode tafon. ⁸Lenyol habdan e lenyol, laamu habdan e laamu, leydi dimboto e nokkuje feere feere, rafooji du ngadan. Dum fuu laatoto hono fuddoode natakere beynoowo ni.

⁹Ndeenee ko'e moodon, sabo yimbe njaaran on to carorde, on piyete ley cuudi baajordi. Be ndarna on yeeso hooreebe e kaanankooebe saabe am, faa laatanodon kam seedeebe yeeso mabbe. ¹⁰Ina tilsi Kabaaru Lobbo oon waajee lenyi diin fuu tafon. ¹¹Nde be njaarii on faa be kokkitira on, taa mbemmedon dow ko kaaloton. Nde wakkati majjum wari fuu, on keban ko kaalon. Sabo wanaa onon kaalata, wo Ruuhu Ceniido haalata. ¹²Neddo hokkitiran saki-ike muudum waree, baabiiwo du hokkitiran biyum. Biibe ummanto saaraabe mubben, ngada faa be mbaree. ¹³Yimbe fuu mbanyan on saabe am. Ammaa tintiido faa yottii timmoode fu, kam hisintee.

Haala torra mawdo e gartol Almasiihu

(Matta 24.15-31, Lukka 21.20-28)

¹⁴Wakkati waran nde nji'oton «huunde nyiddiniinde bonnoore»[†] ina woni do haanaa wonde.[‡] (Janngudo dum fuu, faama maanaa majjum.) Ndeen, tawaabe ley Yahuudiya fuu ndoggira baamle. ¹⁵Tawaado dow suudu, taa jippoo fey de wi'a naatan faa hooya huunde ley suudu muudum. ¹⁶Tawaado ngesa, taa yeccoo faa hooy'owa saaya muudum. ¹⁷Kay, debereedu'en e musinteebe njaran torra ley balde deen! ¹⁸Jaaree Laamdo taa dum wada wakkati dabbunde. ¹⁹Sabo ley balde deen torra wadan mo hono muudum wadaay gilla fuddoode adunaaru ndu Laamdo tagi nduun faa joonin, woodi du hono muudum wadataa abada katin. ²⁰Sini Joomiraado rabbindinaayno balde deen, fay gooto hisataano. Ammaa o rabbindinirii de saabe subaabe makko been. ²¹Wakkati oon, si goddo wi'ii on: «Ndaaree! Inan Almasiihu do», naa «Inani mo to», taa ngoondinee. ²²Sabo almasiihu'en fewreebe e annabaabe fewreebe bangowan, ngada maandeeji e kaayeeffiji faa majjina fay subaabe been, si na laatoo. ²³Ndelle, kakkilon! Mi haalanii on huunde fuu gilla dum waraay.

²⁴—Ammaa e ley balde deen, cagal torra oon, naange nibban, lewru selan yaynude, ²⁵koode kammu caaman, kulle gonde dow kammu deen ndimboto.[¶] ²⁶Wakkati oon, 'Bii Neddo oon

[†]13:14 Daniyiila 9.27, 11.31, 12.11.

[‡]13:14 Do Iisaa haali ko annabi Daniyiila sappinoo: kaananke gooto wattan tooru e ley suudu dewal mawndu Alhuudiyankooebe. Ko o sappinoo duum wadii gilla Iisaa rimaaka. Joonin Iisaa wi'i hono majjum wartan katin.

[¶]13:25 Esaaya 13.10, 34.4, Jowiila 2.10.

yi'ete ina wara e duule,[§] ina warda e baawde mawde e teddeengal. ²⁷O nulan maleyka'en makko lettugal e gorgal, hordoore e sobbiire, kawrundura subaabe makko been gilla to adunaaru fuddi faa to haadi.

Banndol dow yibbi

(*Matta 24.32-35, Lukka 21.29-33*)

²⁸Ekitee ko yibbi hollata: si licce makki keyfitii, haakorooji makki mbilitii, odon anndi ndunngu badake. ²⁹Noon du, si on nji'ii kulle deen ina ngada, annditon wakkati oon badake, ina woni e dammbugal galle. ³⁰Goonga kaalanammi on: jamaanu o timmataa tawee kulle deen fuu ngadaay. ³¹Kammu e leydi timman, de haalaaji am kaa timmataa abada.

No fay gooto anndiraa timmoode si wanaa Laamdo

(*Matta 24.36-44*)

³²Kaa nyalaande ndeen e wakkati oon fay gooto anndaa dum. Wanaa maleyka'en wonbe dow kammu, wanaa Biddo oon. Walaa anndudo dum si wanaa Baabiiwo oon. ³³Kakkilee, tinnodon e majjum, sabo on anndaa wakkati mo o warata. ³⁴Idum wa'i hono gorko cegiliido faa dilla, yalti suudu muudum, hokki maccube mum mono fuu golle mum, yamiri doomoowo dammbugal oon tinnoo dooma. ³⁵Ndelle, kakkilon, sabo on anndaa nde jom galle oon wartata: ina waawi laataade kiiral naange, naa hakkunde jemma, naa wakkati nde dontooje njoggata, naa fajiri. ³⁶Taa o juha on de o tawa odon daanii! ³⁷Ko kaalanammi on duum, mido haalana yimbe fuu: kakkilon!

No mawbe diina ndawriri faa nannga Iisaa

(*Matta 26.1-5, Lukka 22.1-2, Yuhanna 11.45-53*)

14 Balde didi keddani iidi Faltagol e iidi buuru mo wattaaka rabilla. Hooreebe almaami'en e jannginoope Tawreeta pilii nanngirde Iisaa e hiila faa keba mbara dum. ²De be mbi'i: —Taa ngaden dum ley iidi ndi de yimbe muurta.

No debbo joordi nebbam uurdam dow Iisaa

(*Matta 26.6-13, Yuhanna 12.1-8*)

³Wakkati oon Iisaa ina woni ley Baytaniya, do suudu Simon noddirteedo ceppindo oon. O joodii faa o nyaama. Debbo gomma naati ina jogii faandu nebbam laabudam, uurdam, tiidufam coggu sanne. Debbo oon heli faandu nduun, joori nebbam daam dow hoore makko. ⁴Yoga e wonnoope toon been mettaa, mbi'unduri hakkunde muβen: —Dume saabii de nebbam daam bonniraa ni? ⁵Idam waawnoo sonneede ko buri buudi cardi keme tati, de hokkee talkaabe!

Heddii ibe pela debbo oon. ⁶Ammaa Iisaa wi'i:

—Celee mo! Ko wadi de odon torra mo? O gollanii kam gollal lobbal. ⁷Si goonga, talkaabe ina tawdee e moodon wakkati fuu, nde muuydon fuu odon mbaawi wafande dum'en moyyere. De miin kaa, mi tawdataake e moodon wakkati fuu. ⁸O wadii ko o waawi: o joorii nebbam uurdam dam dow banndu am faa mi segilanoo saabeere. ⁹Goonga kaalanammi on: do Kabaaru Lobbo waja e adunaaru ndu fuu, ko debbo o wadi duum fillitete, faa o miccitee.

[§]13:26 Daniyiila 7.13.

No Yahuuda jamborii Iisaa

(Matta 26.14-16, Lukka 22.3-6)

¹⁰Yahuuda Isikariyotto, gooto e taalibaabe sappo e dido been, yehi to hooreebe almaami'en faa watta Iisaa e juude muβben. ¹¹Nde be nannoo dum ndeen, be ceyii, be aadii be njoban mo ceede. Wakkati oon, imo fiya dabare no o jambortoo Iisaa.

No Iisaa wadiri hiraande iidi Faltagol e taalibaabe muudum

(Matta 26.17-30, Lukka 22.7-23, Yuhanna 13.21-30)

¹²Nyannde arande iidi buuru mo wattaaka rabilla, nde be kirsata dammuuli iidi Faltagol ndeen, taalibaabe Iisaa yami dum, mbi'i:

—Toy njidfaa min njaha min cegilanowe hiraande iidi Faltagol ndeen?

¹³O nuli taalibaabe makko dido, o wi'i dum'en:

—Njehee ngalluure toon, on kawran toon e gorko ina ronndii loonde ndiyam. Njokkon dum. ¹⁴Suudu ndu o naati fuu, mbi'on jom galle oon: «Moodibbo yamii suudu nduye nyaamdata e taalibaabe mum been hiraande iidi Faltagol?» ¹⁵O hollan on suudu sooro mawndu moyyi-naandu. Wo dow toon cegilantodon en hiraande ndeen.

¹⁶Taalibaabe dido been njehi, naatowi ngalluure ndeen, be tawri hono no o wi'iri be noon. Toon be cegilani hiraande iidi Faltagol ndeen.

¹⁷Nde hiirnoo fuu, Iisaa wardi e sappo e dido been. ¹⁸Wakkati be njoodinoo ife nyaama fu, Iisaa wi'i:

—Goonga kaalanammi on: gooto moodon jamboto kam, imo nyaamda e am joonin.**

¹⁹Dum laatanii be kabbu-ko'u, be puddi yamirde mo gooto gooto, ife mbi'a:

—Kori wanaa miin?

²⁰O jaabii be, o wi'i:

—Wo gooto moodon, onon sappo e dido be, cuuwidindo e am junngo e le'al ngal. ²¹Tilay Bii Neddo yoppira adunaaru no haaliraa ley Binndi diin ni. Ammaa bone woodanii jambotoodo Bii Neddo oon! Gorko oon, si rimaakano fey buri woodde e muudum!

²²Nde be nyaamannoo ndeen, Iisaa hooyi buuru, yetti Laamdo, heltii, hokki be, wi'i:

—Njaβee, dum wo banndu am.

²³Caggal duum, o hooyi horde cabijam, o yetti Laamdo, o hokki be, be fuu be njari. ²⁴O wi'i be:

—Dum wo yiyam am, tabintinoojam amaana Laamdo, ndufeteedam saabe heewbe. ²⁵Goonga kaalanammi on: mi yarataa cabijam katin si wanaa nyannde njaroyimi kesam e ley laamu Laamdo.

²⁶Caggal be njimii Jabuura,†† be njalti, be njehi dow waamnde wi'eteende Jaytun.

No Iisaa sapporii Piyeer wi'an anndaa dum

(Matta 26.31-35, Lukka 22.31-34, Yuhanna 13.36-38)

²⁷Iisaa wi'i be:

—On fuu on njoppam kam, sabo ina winndaa: «Mi fiyan duroowo piide maayde, de baali diin cankitoo.»‡‡

²⁸Ammaa caggal mi iirtake, mi artoyto on Galili.

**14:18 Jabuura 41.10.

††14:26 Al'aada Alhuudiyankooβe woni yimude jimi Jabuura 115-118 wakkati hiraande iidi Faltagol.

‡‡14:27 Jakariyaa 13.7.

²⁹ Piyeer wi'i mo:

—Fay si be fuu be njoppi ma, miin kaa mi yoppataa ma.

³⁰ Iisaa wi'i mo:

—Goonga kaalanammaami: jemma hannden o pay, fadde ndontoori e jog-gude kile didi a wi'an a anndaa kam kile tati.

³¹ De Piyeer haali, tekkini daande, wi'i:

—Fay si tilsi mi maaydan e maada, abada mi wi'ataa mi anndaa ma.

Taalibaabe been fuu mbi'i hono noon.

No Iisaa nyaagorii Laamdo ley Geccemane

(Matta 26.36-46, Lukka 22.39-46)

³² Be njottii nokku bi'eteedo Geccemane, de Iisaa wi'i taalibaabe muudum been:

—Njoodee do, faa mi wafowa du'aare.

³³ O yaadi e Piyeer e Yaakuuba e Yuhanna. Bernde makko fuddi maatude kulol e kaadeefi. ³⁴ O wi'i be:

—Mettorgal ina mawni e am sanne faa ina nesa warude kam. Keddee do, ndoomee, kakkilee.

³⁵ O toowti seeda, o hippii e leydi, o du'ii yalla imo dada e wakkati naawdo oon si na laatoo. ³⁶ O wi'i:

—Abba! Ada waawi huunde fuu, wodfinam horde torra nde. Ammaa taa laatoo ko muuyumi, dum laatoo ko muuyudaa.

³⁷ O warti, o tawi ife daanii. O wi'i Piyeer:

—Simon, a daani naa? A walaa sembe doomude fay haddi wawtu gooto naa? ³⁸ Kakkilee, ndu'ee, faa taa on njarribe. Sabo hakkillo ina heewi anniya lobbo, ammaa terde ina lokkidi.

³⁹ O yehi katin, o du'orii no arande ni. ⁴⁰ O warti, o tawi be daantake, sabo doyngol mabbe na teddi sanne. Be kungii anndude ko be njaabotoo mo. ⁴¹ O warti tataberde, o wi'i be:

—Faa joonin on daani, odon gootta naa? Heyii. Wakkati oon warii. Joonin, Bii Neddo wattete e juude luttube. ⁴² Ummee njehen! Inan jambotoodo kam oon ina battitii.

No Iisaa nanngiraa

(Matta 26.47-56, Lukka 22.47-53, Yuhanna 18.3-12)

⁴³ O tilaaki e haalde dum, de Yahuuda, gooto e sappo e dido been, yottii ina wondi e yimbe heewbe jogiibe kaafaaje e cabbi. Wo be nulaabe hooreebe almaami'en, e jannginoobe Tawreeta, e mawbe. ⁴⁴ Jambotoodo mo oon hokkiino be filnde, wi'i:

—Mo mucchiimi fu, oon woni kanko. Nanngon dum, njaaron dum kawjodon dum.

⁴⁵ Yahuuda yottii tan, battitii Iisaa, wi'i dum:

—Moodibbo!

O mucchii dum. ⁴⁶ Ndeen be tuggi juude mabbe dow Iisaa, be nanngi dum.

⁴⁷ Gooto e darinoobe doon been, soorti kaafaahi muudum, soppi maccudo Almaami Mawdo, tayi nowru muudum.

⁴⁸ Iisaa wi'i be:

—On ngardii e kaafaaje e cabbi hono wo mi ardiido muurtere naa? ⁴⁹ Nyannde fuu mido wondunoo e moodon ley suudu dewal mawndu nduun mido waa-joo, de on nanngaay kam. Ammaa tilay ko Binndi diin mbi'i duum tabita.

⁵⁰ Ndeen, taalibaabe been fuu njoppi mo, ndoggi.

⁵¹ Jokolle mo bornaaki na waanii disaare tan, jokki mo. Be nanngi dum, ⁵² de yoppi disaare ndeen, doggi banndu boldu.

No mawbe diina carorii Iisaa

(Matta 26.57-68, Lukka 22.54-55, 63-71, Yuhanna 18.13-14, 19-24)

⁵³ Be njaari Iisaa to Almaami Mawdo oon, tawi hooreebe almaami'en e mawbe

e jannginoobe Tawreeta fuu ina kawriti. ⁵⁴Piyeer ina jokki mo to toowti faa naati ley taliyaare galle Almaami Mawdo. O joododii e doomoobe dakkol yiite, imo yuuloo.

⁵⁵Woodi, hooreebe almaami'en e jeyaabe e waalde Saahiiɓe ndeen fuu ina piloo ko pelira Iisaa faa waree, de ɓe keɓaay. ⁵⁶Heewɓe ina pela mo dow fewre, ammaa haalaaji muɓɓen ina luttunduri. ⁵⁷Woɓɓe maɓɓe peli mo, mbi'i:

⁵⁸—Min nanii imo wi'a: «Mi liban suudu dewal mawndu mahiraandu juude nduun, de ley balde tati mi nyiba suudu dewal wonndu ndu mahiraaka juude.»

⁵⁹Kaa e dum du, pelooje maɓɓe deen ina luttunduri. ⁶⁰Almaami Mawdo oon ummii, darii hakkunde jamaa oon, yami Iisaa:

—Walaa ko njaabotodaa naa? Ko yimɓe ɓe ceedante duum wo dume?

⁶¹Dum fuu imo deyyiinii, o jaabaaki fay huunde. Almaami Mawdo oon ina yama mo katin, ina wi'a:

—Yalla aan woni Almasiihu, bii mo jettooje ngoodani oon naa?

⁶²O jaabii, o wi'i:

—Miin woni kanko. On nji'an Bii Neddo ina joodii gere nyaamo Jom baawde oon,[¶] ina warda e duule kammu.^{§§}

⁶³Duum metti Almaami Mawdo oon faa seeki kaddule muudum, wi'i:

—En kaajaaka seedeɓe katin. ⁶⁴On narrii noppi moodon ko o mbonkii Laamdo duum. Dume miilidon?

Be fuu ɓe mbi'i imo haani wareede.

⁶⁵Woɓɓe maɓɓe puɗɗi tuttude dow makko. Be cuddi yeeso makko, iɓe piya mo, iɓe mbi'a mo:

—Hey annabaajo! Haalan min moy fiyi ma!

Ndeen doomoobe been du nanngi mo, ina peenya mo.

No Piyeer wi'iri anndaa Iisaa

(*Matta 26.69-75, Lukka 22.56-62, Yuhanna 18.15-18, 25-27*)

⁶⁶E ley ko Piyeer woni ley taliyaare galle oon, gooto e horɓe Almaami Mawdo oon yottii. ⁶⁷Nde o yiinoo Piyeer ina yuuloo ndeen, o taykii dum, o wi'i:

—Aan, ada wondunoo e Iisaa Nasaraatuujo oon.

⁶⁸Piyeer yeddi mo, wi'i:

—Miin kaa mi anndaa, mi faamataa ko kaalataa duum.

Caggal duum, Piyeer yehi naatowi bo-longal galle ngaal. [Ndeen ndontoori joggi.]* ⁶⁹Nde kordo oon yiinoo mo katin fu, haalani dariiɓe doon been, wi'i:

—Oo wo gooto maɓɓe!

⁷⁰Piyeer yeddi katin. Faa ɓooyti seeda, dariiɓe doon been mbi'i Piyeer:

—Tannyoral, a gooto maɓɓe, sabo a Galilinkeejo.

⁷¹Kanko du, o fudɗi hunaade e huttaade, imo wi'a:

—Mi anndaa gorko mo kaaloton haala mum oon fey!

⁷²Wakkati oon pay, ndontoori joggi didaɓerde, de Piyeer miccitii ko Iisaa wi'unoo duum: «Fadde ndontoori e joggude kile didi, a wi'an a anndaa kam kile tati.» Bernde Piyeer metti dow majjum, heddii ina woya.

[¶]14:62 Jabuura 110.1.

^{§§}14:62 Daniyiila 7.13.

*14:68 Cakitte aaya 68 tawaaka e derejeji ɓurɗi fuu ɓooyude diin.

No Pilaatu y'amiri Iisaa

(*Matta 27.1-2, 11-14, Lukka 23.1-5, Yuhanna 18.28-38*)

15 Nde naange fufunoo fu, hooreeɓe almaami'en e janninoobe Tawreeta e waalde Saahiibe ndeen fuu, tawti mawɓe du, ɓe njaari dum, ɓe ngatti dum e juude Pilaatu goforneer oon.

² Pilaatu yami mo, wi'i:

—Aan woni kaananke Alhuudiyankoobe oon naa?

O jaabii, o wi'i:

—Aan e hoore maa haali.

³ Hooreeɓe almaami'en been ina pelda mo kulle keewɗe. ⁴ Pilaatu yami mo katin:

—Walaa ko njaabotodaa naa? A nanaay ko ɓe peldete duum fuu naa?

⁵ Ammaa Iisaa jaabaaki fay huunde, faa dum haaynii Pilaatu.

No Iisaa saroraa sariya maayde

(*Matta 27.15-26, Lukka 23.13-25, Yuhanna 18.39-19.16*)

⁶ Iidi Faltagol fuu, goforneer oon ina woowi yoofande yimɓe been kasuujo gooto mo cubii. ⁷ Tawi gorko bi'eteedo Barabas muurtidiino e wobɓe faa ɓe mbari nedɗo. Wakkati oon, iɓe uddaa e kasu saabe ko ɓe ngadi duum. ⁸ Jamaa oon njehowi to Pilaatu woni toon, naati e nyaagaade dum wadana ɓe ko woownoo wadande ɓe duum. ⁹ O jaabii ɓe, o wi'i:

—Odon njidi mi yoofana on kaananke Alhuudiyankoobe oon naa?

¹⁰ Sabo o faamii hooreeɓe almaami'en been kiram wadi de kokkitiri mo. ¹¹ De hooreeɓe been ndunyɩ jamaa oon nyaagoo Pilaatu yoofana ɓe Barabas, dum

ɓurani ɓe yoofa Iisaa. ¹² Pilaatu jaabii katin, wi'i ɓe:

—Ndelle, dume njidudon mi wada mo mbi'oton kaananke Alhuudiyankoobe oon?

¹³ Be yeewnii, ɓe mbi'i:

—Tontu mo e leggal palaangal!

¹⁴ Pilaatu yami ɓe:

—Dume o wadi ko boni?

De ɓe beydi yeewnaade semmbe:

—Tontu mo e leggal palaangal!

¹⁵ Saabe Pilaatu ina yidi welnude berde jamaa oon, yoofani dum'en Barabas. Caggal duum, o yamiri Iisaa fiyee dorri, de o hokkitiri dum tontowee e leggal palaangal.

No sordaasiibe njalnorii Iisaa

(*Matta 27.27-31, Yuhanna 19.2-3*)

¹⁶ Sordaasiibe been njaari mo nannowi mo ley galle laamorde toon, kawrunduri sordaasiibe heddiibe been fuu. ¹⁷ Be borni mo saaya mbodeeha,[†] ɓe canyi taarde gi'e ɓe kippi e hoore makko. ¹⁸ Be puddi salminde mo, iɓe mbi'a:

—Foofoo, kaananke Alhuudiyankoobe.

¹⁹ Iɓe piira hoore makko loosol, iɓe tutta mo, iɓe ndikkinoo, iɓe kujidana mo. ²⁰ Nde ɓe tilinoo jalnoraade mo ndeen, ɓe itti saaya mbodeeha kaan, ɓe borni mo kaddule makko. Ndeen ɓe njaari mo yaasin faa ɓe tontowa mo e leggal palaangal.

No Iisaa tontiraa dow leggal palaangal

(*Matta 27.32-44, Lukka 23.26-43, Yuhanna 19.17-27*)

²¹ Gorko gooto bi'eteedo Simon, jeyaado Sireene, baaba Alesandere e Rufus, ina yuura ley ladde ina faltoo doon. Sordaasiibe been ndooldi mo o wakkoo leggal Iisaa palaangal ngaal.

[†]15:17 Wakkati Iisaa, *saaya mbodeeha* wo saaya ka kaananke bornotoo.

²²Be njaari Iisaa nokku bi'eteedo Golgata (maanaa majjum woni «Nokku Laalagal Hoore»). ²³Be ngaddani mo cabijam njillunduraadam e dakke kaadude faa o yara, de o jabaay. ²⁴Be tonti mo e leggal palaangal. Be pecciri kaddule makko cumnal, be ndaara ko mono fuu hebata.[‡] ²⁵Nde be tontata mo ndeen, wo wakkati yamnde jeenay beetee. ²⁶Be mbinndi e alluwal tiimtude hoore makko sabaabu ko o tontiraa. Binndi dow maggal na mbi'a: Kaananke Alhuudiyankoobe. ²⁷Be tontidi mo e yanoobe dido, gooto gere nyaamo makko, gooto du gere nano makko. [²⁸¶] ²⁹Yimbe faltotoobe doon been ina njenna mo, ina ndimmba ko'e mubben, ina mbi'a:

—Hey! Liboowo suudu dewal mawndu de nyiibtoo ndu ley balde tati, ³⁰dannu hoore maa, jippa leggal palaangal ngal!

³¹Hono noon, hooreebe almaami'en been du ina njalnoro mo. Kambe e jannginooobe Tawreeta, ibe mbi'undura hakkunde maβbe:

—O hisinii wobbe, de o waawaa hisinde hoore makko! ³²Kanko woni Almasiihu kaananke Israa'iila oon. Jonle, o jippoo leggal palaangal ngal, faa nji'en de ngoondinen!

Dido tontidaabe e makko been du ina mbonkoro mo noon.

Haala maayde Iisaa

(Matta 27.45-56, Lukka

23.44-49, Yuhanna 19.28-30)

³³Wakkati hakkunde naange, nimre wadi e leydi fuu faa wakkati yamnde tati kiiral naange. ³⁴E ley yamnde tati ki-

iral naange ndeen, Iisaa feekii feekaango toowngo, wi'i:

—*Eloy, eloy, lama sabaktani?* (Dum na fiirta «Laamdo am, Laamdo am! Dume saabii de njoppudaa kam?»[§])

³⁵Nde wobbe dariibe toon been nan-noo dum ndeen, mbi'i:

—Inan, imo nodda annabi Iliyaasa!

³⁶Ndeen goddo maβbe doggi, suuwowi tekkere ley ndiyam lammudam, habbi nde e loosol. De o fonndini hunduko Iisaa faa muyta, o wi'i:

—En njoppa mo, ndaaren yalla Iliyaasa waran jippina mo!

³⁷Caggal duum, Iisaa feekii feekaango toowngo katin, de seedi e yonki. ³⁸Lefol paliingol ley suudu dewal mawndu ngool seekii gilla dow faa ley, laatii tay'e didi. ³⁹Mawdo sordaasiibe dari-noodo yeeso makko oon yi'i no o dilliri adunaaru ni, de wi'i:

—Si goonga ni, neddo o wo Bii Laamdo!

⁴⁰Rewbe wobbe ina toowti, ina kaynoo. Mariyama mo Magdala e Salome e Mariyama inna Yaakuuba pamarel e Yuusufi ina ngonni hakkunde maβbe. ⁴¹Been njokkannoo mo ina ngollana mo nde o wonnoo Galili ndeen. Rewbe wobbe heewbe du ina ngonni doon, yaadunoobe e makko Urusaliima.

No banndu Iisaa wattiraa e saabeere

(Matta 27.57-61, Lukka

23.50-56, Yuhanna 19.38-42)

⁴²Ko hiiri duum, tawi hawrii e wakkati segilagol, sabo nyalaande fowteteende badake naatude. ⁴³Gooto teddufo e waaldeere Saahiiβe, bi'eteedo Yuusufi mo Arimatiya, wari. Kanko du

[‡]15:24 Jabuura 22.19.

[¶]15:28 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 28: *Dum tabintini Binndi biidi: «O hiisodaama e bonbe.»*

[§]15:34 Jabuura 22.2.

imo hedii bangugol laamu Laamdo. O hulaay yaade to Pilaatu o njaaroo dum banndu Iisaa. ⁴⁴Ko Iisaa maayi law duum, haayni Pilaatu, noddi mawdo sordaasiibe, yami dum yalla wo goonga o maayii. ⁴⁵Nde mawdo sordaasiibe oon haalannoo dum Pilaatu ndeen, acci Yuusufi hooya banndu nduun. ⁴⁶Yuusufi soodi kasanke, jippini banndu Iisaa nduun, fiili dum e kasanke oon, de watti dum e saabeere wasaande ley hayre. Caggal duum, o talliti hayre, o uddiri dammbugal saabeere ndeen. ⁴⁷Mariyama mo Magdala e Mariyama inna Yuusufi nji'i to o wattaa toon.

Haala iirtagol Iisaa

(Matta 28.1-8, Lukka 24.1-12, Yuhanna 20.1-10)

16Nde nyalaande fowteteende faltinoo ndeen, Mariyama mo Magdala e Salome e Mariyama inna Yaakuuba coodi nebbele uurde faa njaha, ngatta e banndu Iisaa. ²Nyannde go'aberde e jeddiire ndeen, rewbe been ngari to saabeere ndeen illa law, wakkati pudal naange. ³Ibe mbi'undura:

—Moy tallitanta en hayre wonnde e dammbugal saabeere ndeen?

⁴Ammaa nde be bantunoo gite mabbe ndeen, be nji'i hayre ndeen tallitaama. Inde mawni sanne. ⁵Wakkati be naatunoo e saabeere ndeen, be nji'i jokolle ina joodii gere nyaamo ina bornii saaya ndaneeha, de be kuli. ⁶O wi'i be:

—Taa kulee! Odon piloo Iisaa Nasaraatuujo tontanoodo oon. O iirtake, o walaa do. Inan nokku do o wattanoo doon. ⁷Joonin kaa, njehee, mbi'owee taalibaabe makko been e Piyeer o artoyto on Galili. Toon nji'oyton mo, hono no o wiirunoo on noon.

⁸Rewbe been njalti saabeere ndeen, ndoggi. Ibe ndiwna kulol, ibe mbembmbii sanne. Be kaalanaay fay gooto huunde ndeen no be poti hulude.

⁹Illa fajiri nyannde go'aberde e jeddiire, Iisaa iirtake. Caggal ko o iirtii duum, o artii o bangi e Mariyama jeyaado Magdala mo o riiwnoo ginnaaji jeddi e muudum oon. ¹⁰Mariyama yehi humpi-toyde kabaaru oon wondunoofo e Iisaa been, tawi ibe cunii ibe mboya. ¹¹Ammaa ko be nani o iirtake e ko Mariyama yi'i mo duum fu, be ngoondinaay dum.

¹²Caggal duum, o bangi e dido mabbe e tagaadi ngonndi, ibe nanngi laawol jahoowol ladde. ¹³Kambe du, be ngarti be kumpiti heddiibe been, de been ngoondinaay be.

¹⁴Sakitii, o bangi e taalibaabe sappo e ngo'o been wakkati mo be nyaamata. O feliri be rafi goondinal mabbe e yoorde berde mabbe, sabo be ngoondinaay yiibe mo caggal ummitagol makko been. ¹⁵O wi'i be:

—Njehee ley adunaaru ndu fuu, mbaajodon tagaado fuu Kabaaru Lobbo o. ¹⁶Goondindo de lootaa lootagal batisima fu, hisinte. Mo goondinaay jukkete. ¹⁷Kaayeeffiji di ina ngoodani goondinbe been: be ndiiwrans ginnaaji saabe am, be kaalan demle kese, ¹⁸be nanngiran bolle e juude mabbe. Fay si be njari poson, fay huunde wadataa be. Be njowan juude mabbe e nyawbe de cella.

¹⁹Gada Iisaa Joomiraado haaldii e mabbe, yeentinaa dow kammu, joodii gere nyaamo Laamdo. ²⁰De kambe kaa, be njehi ibe mbaajowoo ley nokkuuje fuu. Joomiraado ina wondi e mabbe, tabintiniri konngol ngol e maandeeji kaayniidi jaadooji e maggol.**

**16:20 Aaya 9 yaade 20 tawaaka e dereeji burdi fuu booyude diin.

Linjiila Iisaa

mo Lukka winndi

Ko saabii dewtere nde winndaa

1 Yimbe heewbe pilake fillitaade kulle tabitinde hakkunde meeden. ²Be mbinndii ko seediibe gilla fuddoode been kaalani en. Seediibe been ngoni halfinaabe faa anndina konngol ngool. ³Tawfilus teddufo, mi taykake kulle deen fuu faa woodi gilla arande, mi tawii na hawrani kam miin du faa mi winndane, mi fiirtane dum faa laaba no dum wadiri, ⁴faa kebaa tannyoral jannde nde njannginadaa ndeen wo goonga.

No Jibiriilu sapporii rimeede Yaayaa lootoowo lootagal batisima

⁵Wakkati jamaanu Hirudus, kaananke Yahuudiya, na woodi almaami gomma bi'eteedo Jakariyaa. Imo jeyaa e waaldeere Abiya, bii Haaruuna. Dee Jakariyaa du wo yuwdi Haaruuna, innde muudum wo Elisabet. ⁶Be dido fuu be fonnditiibe to Laamdo. Ibe njokki jamirooje Joomiraado e sariyaaji muudum fuu. Feloore fuu walaa e mabbe. ⁷Be kebaay bidfo, sabo Elisabet wo dimaro. Be dido fuu be naywii du.

⁸Nyannde gomma, Jakariyaa ina golla golle muudum yottinde sadakaaji yeeso Laamdo, sabo wakkati oon wo waaldeere makko jeyti gollal ngaal. ⁹Ley al'aada almaami'en ibe mboownoo wafude cumnal. Wo nii Jakariyaa subiraa faa naata nokkuure seniinde wonnde ley suudu dewal mawndu, de ura toon ure. ¹⁰Jamaa oon fuu darii yaasin ina wada du'aare wakkati mo ure deen mbuletee. ¹¹Wakkati oon maleyka Joomiraado bangani mo, ina darii gere nyaamo nokkuure urirde ndeen.

¹²Nde Jakariyaa yi'unoo maleyka oon ndeen, nesim tayi, kulol nanngi dum.

¹³Maleyka oon wi'i mo:

—Jakariyaa taa hulu, sabo du'aare maa jaabaama. Deeka Elisabet rimante bidfo gorko, inndiraa dum Yaayaa. ¹⁴Bidfo oon waddante seyo manngo, heewbe ceyorto rimeede makko, ¹⁵sabo o laatoto teddufo yeeso Joomiraado. O yarataa doro, o yarataa huunde fuu ko sulinta. O heewan Ruuhu Ceniido gilla e ley reedu inniiko. ¹⁶O wartiran bibbe Israa'iila heewbe to Laamdo Joomiraado mubben. ¹⁷O artoto Joomiraado warde, o wonda e ruuhu e baawde de annabi Iliyaasa hebunoo, faa o wartira berde baabiraabe to bibbe mubben, faa o wartira saliiibe du e hakkillooji dartiibe, faa moyyinana yimbe segilaniibe garol Joomiraado.

¹⁸Jakariyaa yami maleyka oon, wi'i:

—Noy paamirammi dum wo goonga? Sabo miin mi naywii, deekam oon du wadi duubi.

¹⁹Maleyka oon jaabii mo, wi'i:

—Miin woni Jibiriilu dakkiido Laamdo, mi nulaado to maada faa mi haalane kabaaru lobbo o. ²⁰Ndelle joonin a muumdan. A haalataa si wanaa wakkati mo dum tabiti, sabo a goondinaay haala am. Haala am ka tabitowan nde wakkati majjum wari.

²¹Tawi yimbe been ina kedii Jakariyaa, ina haayni dum'en ko o booyi ley suudu dewal mawndu duum. ²²Nde o wurtinoo ndeen, o hunggii haaldude e mabbe. Be paami won ko o hollaa ley suudu dewal mawndu nduun. Imo haalda e mabbe muummumre, o heddii o waawaa haalde. ²³Nde balde golle makko tilinoo ndeen, o hooti suudu makko.

²⁴Caggal balde deen, Elisabet deekiiko oon hooyi reedu, dammbii haddi lebbi joy, ina wi'a:

²⁵—Dum woni ko Joomiraado wadani kam. O taykake kam, o ittanii kam dukkuru hakkunde yimbe.

No maleyka sapporii rimeede Iisaa

²⁶Ley lewru Elisabet jeegaburdu nduun, Laamdo nuli maleyka Jibiriilu e wuro wi'eteengo Nasaraatu ley leydi Galili, ²⁷to surbaajo mo taan Daawda bi'eteedo Yuusufi habbani. Surbaajo oon ina wi'ee Mariyama. ²⁸Maleyka oon naati do Mariyama woni doon, wi'i dum:

—Aan e jam, kebudo moyyere Joomiraado. Joomiraado ina wondi e maada.

²⁹Haala kaan wemmbi Mariyama sanne, ina miiloo dume jowtaango ngo fiirtata. ³⁰De maleyka oon wi'i mo:

—Taa hulu, Mariyama! Sabo a hebii moyyere yuurunde e Laamdo, ³¹a hooyan reedu, ndimaa biddo gorko, inndiraa dum Iisaa. ³²Biddo oon laatoto teddufo, o noddirte Bii Laamdo Toowdo. Laamdo Joomiraado hokkan mo laamu maamiiko Daawda. ³³O laamoto yuwdi Yaakuuba faa abada, laamu makko walaa timmoode.

³⁴Mariyama wi'i maleyka oon:

—Noy dum laatoroo, sabo mi anndaa gorko?

³⁵Maleyka oon jaabii mo, wi'i:

—Ruuhu Ceniido jippoto e maada, baawde Laamdo Toowdo cuddete. Saabe duum, biddo mo ndimataa oon inndirte Ceniido, Bii Laamdo.

³⁶Ndaar, sakiike maa Elisabet du hooyii reedu ley nayeewu muudum, o rima biddo gorko. Imo wi'enoowoo o di-maroo, de joonin kaa imo wondi e reedu lewru jeegaburdu, ³⁷sabo walaa fuu ko Laamdo waawaa.

³⁸Wakkati oon, Mariyama wi'i:

—Inani kam, miin kordo Joomiraado, dum laatoranoo kam no mbiirudaa ni.

Ndeen maleyka oon dilli to makko.

No Mariyama yaari to Elisabet

³⁹E ley balde deen, Mariyama ummii, yehi law to wuro gomma wonngo ley baamle Yahuudiya. ⁴⁰O naati suudu Jakariyaa, o jowti Elisabet. ⁴¹Nde Elisabet nannoo jowtaango makko ndeen, biddo gondo e reedu muudum oon dimmbii. Ndeen Elisabet hebbinaa Ruuhu Ceniido, ⁴²yeewnii e daande toownde, wi'i:

—A barkinaado hakkunde rewbe! Biddo mo ndeedudaa o du wo barkinaado! ⁴³Miin, wo mi dume faa inna Joomiraado wari to am? ⁴⁴Ndaar, nde jowtaango maa yottinoo nowru am ndeen, biddo gondo e reedu am oon dimborake kuyam. ⁴⁵Barke woodanii ma, aan goondindo ko Joomiraado haalani maa duum tabitan.

Jimol Mariyama

⁴⁶Mariyama wi'i:

—Yonki am ina mana Joomiraado!

⁴⁷Bernde am ina heewi seyo e dow Laamdo Kisinoowo kam,

⁴⁸sabo o yurmaka kam, miin, kordo makko leeyudo.

Gilla joonin jamaanuujii fuu noddiran kam barkinaado.

⁴⁹Sabo Jom baawde wadani kam kulle mawde!

Innde muudum wo seniinde.

⁵⁰Yurmeende muudum ina woni dow huloobe dum jamaanu dow jamaanu.

⁵¹O gollii golleeji mawdi e semmbe jungo makko,

o sankitii mawninkiniibe e anniyaaji muβben.

⁵²O saamdinii kaanankooβe e laamuujii muβben,

o toownii leeyube.

⁵³O haarnirii yolbuβe kulle lobbe, o yoppii jom'en jawdi juude bole.

54–55 O wallii yimbe Israa'iila, maccube makko been, sabo o yeggitaay ko o haaldunoo e maamiraabe meeden, yurmaade Ibrahiima e yuwdi muudum faa abada.

⁵⁶ Mariyama waddi e Elisabet ko wadata lebbi tati de yeccii suudu muudum.

Haala rimeede Yaayaa lootoowo lootagal batisima

⁵⁷ Wakkati ndimu Elisabet yottii, o rimi biidfo gorko. ⁵⁸ Hoddiibe makko e sakiraabe makko nani yurmeende mawnde nde Joomiraado wadani mo ndeen, ceyodii e makko.

⁵⁹ Nde cukalel ngeel wafunoo nyalaade jeetati ndeen, be ngari taadude ngel.†† Ibe njidunoo inndirde ngel innde baabiigel Jakariyaa, ⁶⁰ ammaa inniigel jabaay, wi'i ngel inndiree Yaayaa. ⁶¹ Be mbi'i dum:

—Yimbe maa fuu walaa inndiraado innde nde.

⁶² Be yami baabiigel e muummumre, noy yidi biyum oon inndiree.

⁶³ Jakariyaa yamani alluwal, winndi dow maggal: «Yaayaa woni innde maggel.» Be fuu dum haaynii be.

⁶⁴ Wakkati oon pay, hunduko Jakariyaa yoppaa, demngal mum habbitaa, ina haala, ina yetta Laamdo.

⁶⁵ Kulol nanngi hoddiibe makko been fuu. Katin du yimbe ley baamle Yahuudiya fuu ina kaala kabaaruuji diin. ⁶⁶ Nanbe dum been fuu ndesi dum e ley berde muβben, ina mbi'a: «Ndelle dume cukalel ngel laatoytoo?» Sabo be nji'i junngo Joomiraado ina woni dow maggel.

Jimol Jakariyaa

⁶⁷ Jakariyaa, baaba cukalel ngeel, heewi Ruuhu Ceniido, haaldi annabaaku, wi'i:

⁶⁸ —Jettooje ngoodanii Joomiraado, Laamdo Israa'iila, sabo warii walli yimbe muudum, rimdini dum'en.

⁶⁹ O waddanii en Kisinoowo jom semmbe

yuwdo e suudu Daawda, maccudo makko.

⁷⁰ Dum fuu dum laatorii hono no o haalirnoo e kunndufe annabaabe makko seniibe gilla arande -

⁷¹ o wi'i o hisinan en e habdiibe men, e juufde waybe en fuu.

⁷² Nii o yottiniri yurmeende nde o aadaninoo maamiraabe men ndeen, o miccitake amaana makko ceniido,

⁷³ hunayeere nde o hunanii maammen Ibrahiima,

o hokkan en ⁷⁴ danneede e juufde waybe en faa ngolliranan mo rafi kulol,

⁷⁵ ndewen mo ley senaare e dartaare yeeso makko haddi nguurndam meeden fuu.

⁷⁶ Aan du cukalel, a noddirte annabaajo Laamdo Toowdo,

sabo a artoto Joomiraado warde faa moyyinanaa mo laabi makko,

⁷⁷ faa annidinaa yimbe makko laawol kisindam ley ko o yaafotoo hakkeeki muβben.

⁷⁸ Saabe Laamdo meeden wo keewdo yurmeende,

Jayngol yuurungol dow ina wara to meeden,

⁷⁹ faa yaynana wonbe ley nimre e kulol maayde,

de rewna koyde men dow laawol jam.

††1:59 Al'aada Alhuudiyankooβe, si suka rimaama, nyannde hokkaa innde fuu, ndeen taadetee du.

⁸⁰Suka oon ina mawna, hakkillo muudum ina beydoo. O joodii ley ladde faa wakkati mo o banginaa e Israa'iila.

Haala rimeede Iisaa Almasiihu

(Matta 1.18-25)

2E ley balde deen, Agustus kaananke mawdo yamiri limgal wadee ley laamu Roma fuu. ²Kangal woni limgal arandeyal, kawrungal e laamu Kiriniyus goforneer leydi Siiriya. ³Yimbe fuu njehi winndowaade, mono fuu e wuro muudum. ⁴Yuusufi du dilli Nasaraatu ley leydi Galili, faa yaha wuro Daawda wi'eteengo Baytilaama ley leydi Yahu-udiya, sabo e lenyol Daawda jaati o yu-uri. ⁵O yehi toon winndowaade, kanko e Mariyama kabanaado makko, deedufo. ⁶E ley gonal maabe toon, wakkati ndimu Mariyama yottii. ⁷O rimi afo makko, o saawi dum e kaddule, o fukkini dum ley akalawal, sabo be kebaay nokkuure ley jipporde ndeen.

⁸Duroobe ina ngoni ley seraaji diin, na ndooma dammuuli mubben jemma. ⁹Maleyka Joomiraado bangani be, darja Joomiraado delkoowo fiilii be. Kulol manngol nanngi be. ¹⁰De maleyka oon wi'i be:

—Taa kulee! Sabo mido haalana on Kabaaru Lobbo laatantoodo yimbe fuu seyo manngo. ¹¹Hannenden on ndi-manama Kisinoowo ley wuro Daawda. Kanko woni Almasiihu, kanko woni Joomiraado. ¹²Inan maande majjum: on tawan cukalel keccel ina saawaa e kad-dule, ina fukkinaa ley akalawal.

¹³Wakkati gooto, maleyka'en heewbe yuuri dow kammu, tawti maleyka artidifo oon, ina njetta Laamdo, ina mbi'a:

¹⁴—Manngu woodanii Laamdo faa dow kammuuli,

dow leydi du jam woodanii yimbe be o horsini.

¹⁵Nde maleyka'en been ceedunoo e maabe, de yeenti dow kammu ndeen, duroobe been ina mbi'undura:

—En njaha Baytilaama, ndaaren ko wadi, ko Joomiraado anndini en duum.

¹⁶Be kari, be njehi, be tawi toon Mariyama e Yuusufi e cukalel keccel ngeel, ingel fukkinaa ley akalawal. ¹⁷Nde be njiinoo ngel ndeen, be kaalti ko maleyka oon haalani be dow maggel duum. ¹⁸Nanbe haala duroobe been fuu, haaynde nanngi dum'en. ¹⁹De Mariyama kaa ina resi dum fuu e bern-dem, ina miiloo dum. ²⁰Duroobe been njeccii, ina teddina Laamdo, ina njetta dum saabe ko be nani e ko be nji'i fuu. Sabo dum fuu dum laatorake no maleyka oon wiirunoo be noon.

No Iisaa taadiraa e no battiniraa Joomiraado

²¹Nde cukalel ngeel wadunoo nyalaade jeetati ndeen, ngel taadaa,^{‡‡} ngel inndiraa Iisaa. Dum woni innde nde maleyka oon haalannoo Mariyama gilla reedaay ndeen.

²²Nde balde laabugol Mariyama yottinoo, hono no Tawreeta Muusaa yamiri, be njaari suka oon Urusaliima faa be kal-fina mo Joomiraado. ²³Sabo wo hono noon winndiraa e Tawreeta Joomiraado: «Bidfo gorko afo fuu, Joomiraado jeyi.»^{¶¶}

²⁴Be ngadi du sadaka kirsamaari hono no Joomiraado yamiri ni: biibe buugaali didi naa nyaabe didi.

²⁵Gorko gomma ina wonnoo Urusali-ima, ina wi'ee Simeyon. Ruuhu Geni-ido ina woni e makko. O gorko darti-ido, kuldo Laamdo, imo hedii wakkati

^{‡‡}2:21 Al'aada Alhuudiyankooobe, si suka rimaama, nyannde hokkaa innde fuu, ndeen taadete du.

^{¶¶}2:23 Wurtagol 13.2, 12, 15, Limooje 18.15-16.

mo gondi Israa'iila mooytete. ²⁶ Ruuhu Ceniido anndinii mo o maayataa si o yi'aay Almasiihu Joomiraado. ²⁷ Joonin Ruuhu nanni mo ley suudu dewal mawndu nduun wakkati mo saaraabe been ngaddi suka oon faa ngadana dum ko Tawreeta yamiri. ²⁸ Simeyon jabi mo, mumbilli mo, ina yetta Laamdo, ina wi'a:

²⁹ —Joonin Joomiraado, haala maada kaan tabitii.

Ada waawi hooyude maccudo maada e jam,

³⁰ sabo mi yiirii gite am kisindam maada

³¹ dam cegilidaa yeeso yimbe fuu.

³² Dam woni annoora jaynanoowo lenyi adunaaru fuu,

annoora darjinoowo lenyol maa Israa'iila du.

³³ Ko haalaa dow makko duum, haayni baabiiko e inniiko. ³⁴ Simeyon barkini be, wi'i Mariyama, inniiko:

—Suka o warii faa laatoo sabaabu saamugol wobbe e ummagol wobbe ley Israa'iila. O laatoto maande nde yimbe calotoo. ³⁵ Hono nii o banginirta miilooji berde heewbe. Aan e hoore maa, mettorgal yuwan bernde maa hono kaafaahi.

³⁶ Annabaajo debbo bi'eteedo Anna ina doon kam du. Wo o bii Fanuwel, jeyaado e suudu Aser. O naywii sanne. O baŋaama e surbaaku makko, o wondi e goriiko duubi jeddi, ³⁷ de maayi. O heddii o walaa goriwo. Joonin duubi makko ina ngada capande jeetati e nay. O dillataa suudu dewal mawndu nduun fey, imo rewra Joomiraado suumayeere e du'aare, jemma e nyalooma fuu. ³⁸ E wakkati oon pay, kanko du o wari, imo yetta Laamdo, imo haalana hediiibe garol dimdinoowo Urusaliima been fuu kabaaru suka oon.

³⁹ Nde be njottinnoo huunde fuu ko Tawreeta Joomiraado yamiri ndeen, be

njeccii wuro maŋbe Nasaraatu ley leydi Galili.

⁴⁰ Suka oon ina mawna, semmbe muudum e hakkillo mum ina beydoo. Moyyere Laamdo ina woni e makko.

Haala Iisaa e jannginoobe ley suudu dewal mawndu

⁴¹ Hitaande fuu, saaraabe Iisaa ina njaha Urusaliima wakkati iidi Faltagol^{§§}. ⁴² Nde Iisaa wadunoo duubi sappo e didi ndeen, be njehi Urusaliima no be mboowri noon. ⁴³ Nde iidi ndiin tilinoo ndeen, be njeccii be kooti, ammaa Iisaa biyiibe oon heddake Urusaliima, tawi be paamaay. ⁴⁴ Be cikkii imo wondi e yaadiraabe maŋbe been. Be njehi nyalooma kibbudo, ibe piloo mo hakkunde yimbe maŋbe e anndaabe maŋbe. ⁴⁵ Ammaa be njiitaay mo, be njeccitii Urusaliima filowaade mo. ⁴⁶ Balde tati gada dum, be tawi mo ley suudu dewal mawndu. Imo joodii hakkunde jannginoobe, imo hettindanii dum'en, imo y'amtindoo dum'en. ⁴⁷ Hettindaniibe mo been fuu kaaynaa hakkillo makko e jaabagol makko. ⁴⁸ Nde saaraabe makko nji'unoo mo ndeen, haaynde nanngi dum'en. Inniiko wi'i mo:

—Binngel, ko saabii ngadufada min ni? Inan, miin e baaba maa fuu, filagol ma habbii min ko'e.

⁴⁹ O jaabii be, o wi'i:

—Ko wadi ofon piloono kam? Yalla on paamaay ina tilsi mi wona ley suudu Baaba am naa?

⁵⁰ Ammaa be paamaay haala ka o haalani be kaan. ⁵¹ Caggal duum, o jip-podii e maŋbe. Be koondi Nasaraatu, o dwtanii be. Inniiko ina resi kulle deen fuu e bernde muudum.

§§2:41 *Iidi Faltagol* wo miccinoori nyannde nde Laamdo wurtini Israa'iila'en Misira. Indi miccina no maleyka faltorii suudu fuu ndu yiy'am mooytaa e dammbugal muudum.

⁵²Iisaa ina mawna, hakkillo muudum ina beydoo, Laamdo e yimbe ina korsini mo.

No Yaayaa waajorii

(Matta 3.1-12, Marku
1.1-8, Yuhanna 1.19-28)

3¹⁻²Konngol Laamdo warii to Yaayaa, bii Jakariyaa oon, ley ladde. Dum hawrii e hitaande sappo e joyaberde laamu Tibeer kaananke mawdo. Ndeen Pontiyu Pilaatu wonnoo goforneer Yahuudiya, Hirudus du ina laamii Galili. Sakiike mum bi'eteedo Filipu ina laamii leydi Ituriya e Tarakoniti, Lisaniya du ina laamii leydi Abileen. Dum hawrii e nde Annas e Kayafas laatinoo hooreebe almaami'en. ³Yaayaa yiiltii e seraaji gooruwol Urdun fuu, ina gooyna yimbe tuuba, lootiree lootagal batisima* faa hakkeoji mubben njaafee. ⁴Wo hono noon winndiraa ley dewtere haalaaji annabi Esaaya:

«Daande ina yeewnoo ley ladde ina wi'a: Moyyinee laawol Joomiraado, ndartinee laabi makko!

⁵Luggere fuu uwete,
baamle e tile fuu leeyinee,
laabi oonyiidi fuu ndartinee,
laabi bondi fuu moyyintinee!

⁶Neddo fuu yi'an kisindam yuurudam to Laamdo.»[†]

⁷Yimbe heewbe ina ngara to Yaayaa faa lootiree lootagal batisima. De imo wi'a be:

—Onon biibe bolle! Moy sappani on ndoggon tikkere Laamdo waroore?

⁸Ngollee golleeji kawrooji e tuubugol. Taa koolodon on kisan saabe wo on taaniraabe Ibrahiima. Sabo mido wi'a on, Laamdo ina waawi waylitinde kaaye

de laatoo biibe Ibrahiima! ⁹Joonin jambere yeptaama faa soppa dadi ledde. Ndelle, lekki fuu ki rimataa biibe lobbube, soppete, faddee ley yiite.

¹⁰Yimbe been ina yama mo:

—Ndelle dume min njeji wadude?

¹¹O jaabii be, o wi'i:

—Neddo fuu jogiido saayaaji didi, hokka ngoota kaan mo walaa, neddo fuu jogiido nyaamdu to wada noon.

¹²Nanngoobe lampo ngari kam'en du faa lootee lootagal batisima, mbi'i mo:

—Moodibbo, dume min njeji wadude?

¹³O jaabii be, o wi'i:

—Taa paltinon ko njamiradon nanngon duum.

¹⁴Sordaasiibe du yami mo kam'en du, mbi'i:

—Minen le, dume min njeji wadude?

O wi'i be:

—Taa njanee fay gooto, taa pewanon fay gooto, kennyitorodon njobdi mon.

¹⁵Tawi yimbe fuu ina kedii Almasiihu, mono fuu ina miiloo e bernde muudum yalla wanaa Yaayaa woni Almasiihu oon. ¹⁶Yaayaa jaabii be fuu, wi'i:

—Miin, ndiyam lootirammi on lootagal batisima, ammaa burdo kam baawde ina wara. Mi fotay fay e haabbitinde boggi pade makko. Kanko kaa, wo Ruuhu Ceniido e yiite o lootirta on batisima. ¹⁷Imo jogii yarorgal e junngo makko faa o yaroo nyaamri makko faa laaba, o hawrundura nyaamri ndiin ley beembal makko, de nyaande ndeen o wuldan dum yiite nge nyifataa.

¹⁸Tawi Yaayaa tindinii yimbe kulle keewde, ina waajoo dum'en Kabaaru Lobbo. ¹⁹Kaa Hirudus, laamiido oon, imo felannoo dum sabo banji Hirudiya, dee mawnum, duum e kulle godde

*3:3 Do wi'ete *lootagal batisima* dow haala batisima Yaayaa fu, *lootagal tuubu* maa *mutineede* du na wi'ee.

†3:6 Esaaya 40.3-5.

bonde fuu de wadannoo. ²⁰Hirudus beydi bone goddo katin, uddi Yaayaa ley kasu.

No Iisaa lootiraa lootagal batisima

(*Matta 3.13-17, Marku 1.9-11*)

²¹Do yimbe fuu lootaa lootagal batisima doon, Iisaa du lootaa. Wakkati mo o du'otoo oon, kammu udditii, ²²Ruuhu Ceniido jippii dow makko ina wa'i hono wuugaandu. Daande yuuri dow kammu, wi'i:

—Aan woni 'Biyam mo korsinmi, aan ceyortoomi.

Haala lenyol Iisaa

(*Matta 1.1-17*)

²³Nde Iisaa fuddannoo golle muudum ndeen, duubi muudum ina ngada capande tati. E ley miilooji yimbe, Iisaa wo bii Yuusufi. Yuusufi du wo bii Eli, ²⁴Eli bii Matat, Matat bii Lewi, Lewi bii Melki, Melki bii Yannay, Yannay bii Yuusufi, ²⁵Yuusufi bii Matatiya, Matatiya bii Amos, Amos bii Nahum, Nahum bii Hesili, Hesili bii Naggay, ²⁶Naggay bii Maata, Maata bii Matatiya, Matatiya bii Semey, Semey bii Yosek, Yosek bii Yahuuda, ²⁷Yahuuda bii Yohanan, Yohanan bii Resa, Resa bii Jorobaabel, Jorobaabel bii Seyaltiyel, Seyaltiyel bii Neri, ²⁸Neri bii Melki, Melki bii Addi, Addi bii Kasam, Kasam bii Elmadam, Elmadam bii Eri, ²⁹Eri bii Iisaa[‡], Iisaa bii Eliyeser, Eliyeser bii Yorim, Yorim bii Matat, Matat bii Lewi, ³⁰Lewi bii Simeyon, Simeyon bii Yahuuda, Yahuuda bii Yuusufi, Yuusufi bii Yonam, Yonam bii Eliyakim, ³¹Eliyakim bii Meleya, Meleya bii Menna, Menna bii Matata, Matata bii Natan, Natan bii

Daawda, ³²Daawda bii Yesa, Yesa bii Obet, Obet bii Bo'as, Bo'as bii Salmon, Salmon bii Naasuuna, ³³Naasuuna bii Aminadaabu, Aminadaabu bii Adamin, Adamin bii Aram, Aram bii Hesruuna, Hesruuna bii Fares, Fares bii Yahuuda, ³⁴Yahuuda bii Yaakuuba, Yaakuuba bii Isiyaaka, Isiyaaka bii Ibrahiima, Ibrahiima bii Tara, Tara bii Nahor, ³⁵Nahor bii Seruku, Seruku bii Reyuu, Reyuu bii Pelek, Pelek bii Eber, Eber bii Sala, ³⁶Sala bii Kaynam, Kaynam bii Arfasada, Arfasada bii Sem, Sem bii Nuuhu, Nuuhu bii Lamek, ³⁷Lamek bii Matusala, Matusala bii Henok, Henok bii Yaret, Yaret bii Maleliyel, Maleliyel bii Kaynam, ³⁸Kaynam bii Enos, Enos bii Set, Set bii Aadama, Aadama mo Laamdo.

No Ibiliisa jarriborii Iisaa

(*Matta 4.1-11, Marku 1.12-13*)

4 Iisaa yuuri gooruwol Urdun, ina heewi Ruuhu Ceniido. Ruuhu oon yaari mo ley ladde. ²Ibiliisa ina wondi e makko toon balde capande nay, ina jarriboo mo. Fay huunde o nyaamaay e ley nyalaade deen fuu. Caggal duum, o yolbi. ³Ibiliisa wi'i mo:

—Si a Bii Laamdo, njamiraa hayre nde laatoo nyaamdu.

⁴Iisaa jaabii mo wi'i:

—Ina winndaa: «Wanaa e nyaamdu tan neddo wuurdata.»[†]

⁵Ibiliisa yaari mo nokku toowdo, holli mo laamuuji adunaaru fuu wakkati gooto, ⁶de wi'i mo:

—Mi hokkete baawde dow dum fuu e darja mum, sabo miin hokkaa dum, mido waawi hokkude mo muuyi. ⁷Si a sujidanii kam, dum fuu wo aan jeyi.

⁸Iisaa jaabii mo, wi'i:

[‡]3:29 E ibraninkoore wo «Yoosuwa»

[†]4:4 Fillitagol Tawreeta 8.3.

—Ina winndaa: «Wo Laamdo, Joomiraado maa kaandaa sujidande, kam tan kaandaa rewude.»[§]

⁹Ndeen Ibiliisa yaari mo Urusaliima, darni mo dow to furi toowde e suudu dewal mawndu, wi'i mo:

—Si a Bii Laamdo, fittu njippodaa e leydi, ¹⁰sabo ina winndaa: «O yamiran maleyka'en makko ndeene.» ¹¹Ina winndaa du: «Be njaɓɓete e juude maɓɓe, taa koyngal maa fiyoo e hayre.»^{**}

¹²Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Ina winndaa: «Taa ndaartinda Laamdo, Joomiraado maa.»^{††}

¹³Nde Ibiliisa tilinoo e jarribaade mo ndeen, seli mo faa wakkati goddo.

No Iisaa fuddiri golle muudum ley Galili

(Matta 4.12-17, Marku 1.14-15)

¹⁴Iisaa yeccii leydi Galili, semmbe Ruuhu ina wondi e muudum, kabaaru muudum sankitii e leydi ndiin fuu. ¹⁵Imo waajoo ley cuudi Alhuudiyankooɓe baajordi, yimbe fuu ina teddina mo.

No yimbe Nasaraatu calorii Iisaa

(Matta 13.53-58, Marku 6.1-6)

¹⁶O yehi Nasaraatu to o mawni toon, o naati ley suudu waajordu nyannde fowteteende hono no o woowri noon. O ummii faa o jangga. ¹⁷O hokkaa dewtere annabi Esaaya. O weerti nde, o tawi nokkuure ina winndaa:

¹⁸«Ruuhu Joomiraado ina woni e am, sabo o subake kam faa mi faamina talkaabe Kabaaru Lobbo.

O nuli kam faa mi gooynana nanngaabe yoofoede muɓɓen, wumbe du wumtineede muɓɓen,

torraabe du yoppeede muɓɓen,

¹⁹faa mi gooyna hitaande nde Joomiraado hollata moyyere muudum ndeen warii.»^{‡‡}

²⁰Caggal duum, o taggi dewtere ndeen, o hokki nde golloowo ley suudu waajordu oon, o joodii. Wonbe toon been fuu tufi mo gite. ²¹Ndeen o fuddi wi'ude be:

—Hannden, Binndi di nandon diin tabitii.

²²Be fuu ife kaala haala makko lobba, katin du haalaaji lobbi jaltudi e hunduko makko diin ina kaaynii be. Ibe mbi'a:

—Wanaa o woni bii Yuusufi oon?

²³O wi'i be:

—Sikke fuu walaa on kaalanan kam bannol ngol: «Cawroowo, sawru hoore maa.» On mbi'an mi wada ko nandon mi wadii Kafarnahum duum e ley wuro am do du.

²⁴O wi'i katin:

—Goonga kaalanammi on: annabaajo fay gooto jabantaake ley wuro muudum.

²⁵Goonga kaalanammi on, rewbe be goriraabe muɓɓen maayi ina keewnoo ley Israa'iila e jamaanu annabi Iliyaasa, wakkati nde yuwoonde tobaay e leydi ndiin faa wadi duubi tati e lebbi jee-gom. Ndeen rafo manngo wadii e leydi ndiin fuu. ²⁶Ammaa annabi Iliyaasa nulaaka e fay gooto maɓɓe, si wanaa e debbo gooto mo gorum maayi, jeyaado Sarepta leydi Sidon. ²⁷Katin du, sepinbe ina keewnoo Israa'iila e jamaanu annabi Elisa, de fay gooto maɓɓe dannaaka, si wanaa Na'aman jeyaado e leydi Siiriya.

²⁸Nde yimbe wonbe e ley suudu waajordu nduun nannoo haala kaan ndeen,

§4:8 Fillitagol Tawreeta 6.13-14.

**4:11 Jabuura 91.11-12.

††4:12 Fillitagol Tawreeta 6.16.

‡‡4:19 Esaaya 61.1-2.

tikki sanne, ²⁹ummii, mburtini Iisaa faa e gada wuro, njaari dum faa sera waamnde do hubeere mabbe ndeen nyibaa doon, faa padda mo ley. ³⁰Ammaa o rewi hakkunde mabbe, o dilli.

**No Iisaa danniri gorko
gondudo e ginnaaru**

(Marku 1.21-28)

³¹Iisaa yehi ngalluure Kafarnahum ley leydi Galili, imo waajoo yimbe nyannde fowteteende. ³²Be kaaynaa sanne e waaju makko oon, sabo imo haalda e baawde.

³³Gorko mo ginnaaru bonndu woni e muudum ina woni ley waajordu nduun, yeewnii faa toowi, wi'i:

³⁴—Aan Iisaa mo Nasaraatu, dume jomi ma e amin? A warii faa kalkaa min naa? Midu anndi ko ngondaa, a Ceniido yuurudo to Laamdo!

³⁵Iisaa sappani ginnaaru nduun e semmbe, wi'i:

—Deyyina, yaltu e makko!

Ndu libi neddo oon hakkunde yimbe fuu, ndu yalti e muudum, tawi ndu nawnaay dum fey. ³⁶Be fuu dum haaynii be, ibe yamundura hakkunde mabbe:

—Ko woni haala ka? Ginnaaji bondi diin, imo yamira di baawde e semmbe, de idi mburtoo.

³⁷Kabaaru Iisaa sankitii e seraaji diin fuu.

No Iisaa danniri nyawbe heewbe

(Matta 8.14-17, Marku 1.29-34)

³⁸Nde o wurtinoo waajordu nduun ndeen, o naati suudu Simon. Esoo Simon debbo ina wondi e jontere naawnde. Be qararii mo o walla dum. ³⁹O turii dow muudum, o sappani jontere ndeen e semmbe, de jontere ndeen yoppi dum. Wakkati oon ni, debbo oon ummii, jabpii be.

⁴⁰Wakkati nde naange saamannoo, joggiido nyawdo fuu waddi dum to

makko. Nyawbe siyijji nyawuuji fuu ngaddaa. O yowi juude makko dow mabbe be fuu gooto gooto, o danni be. ⁴¹Ginnaaji bondi ina mburtoo e yimbe heewbe idi yeewnoo, idi mbi'a:

—Aan woni Bii Laamdo!

Imo sappana ginnaaji diin e semmbe, o accataa di kaala, sabo idi anndi kanko woni Almasiihu.

**No Iisaa waajorii
haala laamu Laamdo**

(Marku 1.35-39)

⁴²Nde weetunoo fu, Iisaa wurtii, yehi nokku perwudo. Jamaa oon ina filoo mo. Be ngari to makko, ibe tefa taa o seeda e mabbe fey. ⁴³Ammaa o wi'i be:

—Ina tilsi mi bangina Kabaaru Lobbo dow laamu Laamdo e galluje godde. Sabo wo duum nuliraami.

⁴⁴O yehi, imo waajoo ley cuudi baajordi ley leydi Yahuudiya.

**No Iisaa noddiri
taalibaafe arandeebe**

(Matta 4.18-22, Marku 1.16-20)

5 Nyannde wootere Iisaa ina darii hunduko maayo Genesaret, jamaa ina billundura dakkol makko faa hettindoo haala Laamdo. ²O yi'i laanaaji didi ina ndarii dakkol maayo ngoon. Tawi nanngoofe liyyi been mburtake ley majji, ina lonna filiiji muβben. ³O naati ngoota laanaaji diin, ka Simon kaan. O qararii dum dirbina ka, ka naata ndiyam seeda. O joodii ley laana kaan, imo waajoo jama'aaje deen. ⁴Nde o selnoo waajaade ndeen, o wi'i Simon:

—Njehee to luggi, paddee filiiji mon faa nanngon liyyi.

⁵Simon jaabii, wi'i:

—Joomam, min mbaalii miden piloo liyyi, min kebaay fay huunde. Ammaa saabe haala maa, mi faddan filiiji di.

⁶Nde be paddunoo di ndeen, be nanngi liyyi faa keewi, faa filiiji mabbe

ina ceekoo. ⁷Be noddi wondiiɓe maɓɓe wonɓe ley laana ngokka, ngara mballa ɓe. Been ngari, ɓe kebbini laanaaji didi diin fuu faa di nesi yoolaade. ⁸Nde Simon Piyeer yi'unoo dum fu, dikkinii yeeso makko, wi'i mo:

—Joomam, woddam, sabo wo mi neddo luttudo.

⁹O wi'i dum sabo kanko e wondiiɓe makko been fuu, ɓe kaaynaama saabe keewal liyyi di ɓe nanngi diin. ¹⁰Hono noon Yaakuuba e Yuhanna ɓiɓɓe Jebede wondufe e Simon been du kaayniraa. Ammaa Iisaa wi'i Simon:

—Taa hulu, gilla joonin a laatoto pilotoodo yimɓe.

¹¹Nde ɓe njottinoo laanaaji maɓɓe leydi ndeen, ɓe njoppi dum fuu, ɓe njokki Iisaa.

No Iisaa danniri ceppindo

(Matta 8.1-4, Marku 1.40-45)

¹²Wakkati Iisaa wonnoo ley ngallu-ure gomma, gorko ceppindo sanne wari. Gorko oon yi'i Iisaa, sujidi e leydi yeeso muudum, na ɗaaroo:

—Joomam, si a muuyii fu, ada waawi dannude kam faa mi laaba.

¹³Iisaa foorti junngo mum, meemi mo, wi'i:

—Mi muuyii, dadu!

Wakkati oon ceppam dam yuwi e makko. ¹⁴De Iisaa yamiri mo taa o haalana dum fay gooto, ammaa wi'i mo:

—Yahu holloy hoore maa almaami, ngadanaa laabugol maa ngol sadaka mo Muusaa yamiri oon, faa faamina ɓe a dadii.

¹⁵De fay ko Iisaa hadi mo haalude duum, kabaaru muudum beydii sankitaade. Jama'aaje keewde ina ngara, ina kawrita faa kettindanoo mo, woodi du ndannee e nyawuujii muɓɓen. ¹⁶Ammaa imo toowta sera nokkuuje perwude, imo wada du'aare.

No Iisaa selliniri mo ɓanndu waatundu

(Matta 9.1-8, Marku 2.1-12)

¹⁷Nyannde gomma Iisaa ina waa-joo. Farisa'en e jannginoobe Tawreeta Muusaa, yuuruɓe gure Galili e Yahu-udiya, kam e Urusaliima fuu, ina njoodii. Baawde Joomiraado ina ngoni e makko, imo danna nyawɓe. ¹⁸Wakkati oon, wɓɓe ngaddi gorko mo ɓanndu waatundu ina fukkinaa e dadɗo, ina piloo nannude dum faa pukkina dum yeeso makko. ¹⁹Kaa nde ɓe kunnginoo nannude mo saabe jamaa oon, ɓe yeeɗi dow suudu nduun, ɓe njuli ndu, de ɓe njippini gorko oon e dadɗo mum fuu hakkunde yimɓe been yeeso Iisaa. ²⁰Nde o yi'unoo goondinal maɓɓe ndeen, o wi'i mo ɓanndu waatundu oon:

—Gorko, hakkeji maa njaafaama.

²¹Jannginoobe Tawreeta e Farisa'en been ina miiloo hakkunde muɓɓen ina mbi'a: «Oo wo moy kaaloowo karmudii? Moy waawi yaafaade hakkeji si wanaa Laamɗo?» ²²Iisaa faami miilooji maɓɓe, de jaabii ɓe, wi'i:

—Ko wadi odon miiloo miilooji gaadi ni e berde moodon? ²³Dume buri hoyude? Wi'ude hakkeji makko njaafaama, naa wi'ude o ummoo, o yaha? ²⁴Ammaa faa paamon Bii Nedɗo ina jogii baawde e adunaaru ndu yaafaade hakkeji...

Ndeen o wi'i mo ɓanndu waatundu oon:

—Midɗo haalane: umma, hooyu dadɗo maa, kootaa suudu maa.

²⁵Wakkati gooto, mo ɓanndu waatundu oon ummii yeeso yimɓe fuu, hooyi dadɗo muudum, hooti suudu mum, ina teddina Laamɗo. ²⁶Haaynde nanngi yimɓe been fuu, iɓe teddina Laamɗo. Be kuli sanne, ɓe mbi'i:

—Hannden en nji'i kaayeeɗii koy!

No Iisaa noddiri Lewi

(*Matta 9.9-13, Marku 2.13-17*)

²⁷ Caggal duum, Iisaa wurtii, yi'i nanngoowo lampo gooto ina wi'ee Lewi ina joodii e suudu nanngooŋe lampo. O wi'i dum:

—Jokkam.

²⁸ Lewi yoppi dum fuu, ummii, jokki mo.

²⁹ Lewi wadani mo weltaare mawnde ley suudu mum. Nanngooŋe lampo heewŋe e yimŋe wobŋe ina nyaamda e maŋŋe. ³⁰ Farisa'en e jannginoobŋe Tawreeta been ina mbuyka, ina mbi'a taalibaaŋe makko been:

—Ko wadi odon nyaamda, odon njarda e nanngooŋe lampo e luttuŋe wobŋe?

³¹ Iisaa jaabii ŋe, wi'i:

—Wanaa selluŋe kaajaa cawroowo, wo nyawŋe kaajaa cawroowo. ³² Mi waraay faa mi noddada dartiibe. Wo luttuŋe noddammi faa tuuba.

Haala suumayeere

(*Matta 9.14-17, Marku 2.18-22*)

³³ Be mbi'i mo:

—Taalibaaŋe Yaayaa ina cuumoo sanne ina ngada du'aare, hono noon taalibaaŋe Farisa'en been du ngadata. Ammaa ŋe maa been ina nyaama ina njara.

³⁴ O wi'i ŋe:

—Yalla odon mbaawi suuminde warŋe bangal, tawa banjudo oon ina wondi e muŋŋen naa? ³⁵ Ammaa balde ngaran nde banjudo oon ittete hakkunde maŋŋe. E balde deen ŋe cuumoto.

³⁶ O banndani ŋe banndol katin:

—Fay gooto ittataa tayre e kaddungal kesal faa moyyinira kiinngal. Si dum wadii, joomum bonnan kesal ngaal, tawee tayre ittaande ndeen yaadataa e kiinngal ngaal. ³⁷ Katin du, fay gooto

loowataa cabijam kesam ley sumalleeji kiiddi. Si dum wadii, cabijam kesam daam fusan di, rufa, sumalleeji diin mbona. ³⁸ Ndelle sanaa cabijam kesam loowee e ley sumalleeji kesi. ³⁹ Fay gooto muuyataa cabijam kesam si yarii kiiddam, sabo wi'an kiiddam daam ŋuri welde.

Haala nyalaande fowteteende

(*Matta 12.1-8, Marku 2.23-28*)

6 Wadiino e nyannde fowteteende wootere, Iisaa ina rewii ley gese. Taalibaaŋe makko ina itta cammeeji alkama, ina molma ina yakka. ² Kaa Farisa'en wobŋe mbi'i ŋe:

—Ko wadi odon ngolla ko hadaa golleede nyannde fowteteende?

³ Iisaa jaabii ŋe, wi'i:

—Yalla on njanngaay ko Daawda wadi nde yolbunoo, kam e yaadiraabe muudum naa? ⁴ O naati hukum Laamdo, o nyaami buuru cakkaado oon, o hokki yaadiraabe makko du. Tawi le, wo al-maami'en tan njeji nyaamude buuru oon.

⁵ Iisaa wi'i ŋe katin:

—Bii Neddo kam jeji nyannde fowteteende.

No Iisaa selliniri gorko mo junngo waanngo

(*Matta 12.9-14, Marku 3.1-6*)

⁶ Nyalaande fowteteende wonnde, o naati suudu waajordu imo waajoo. Gorko mo junngo muudum nyaamo waati na doon. ⁷ Jannginoobŋe Tawreeta e Farisa'en ina taykoo Iisaa. Iŋe ndaara yalla o dannan gorko oon nyannde fowteteende ndeen, faa ŋe keba ko ŋe pelira mo. ⁸ Ammaa Iisaa annditii miilooji maŋŋe. O wi'i mo junngo waanngo oon:

—Umma, dara hakkunde yimŋe!

Gorko oon ummii, darii. ⁹ Ndeen Iisaa wi'i ŋe:

—Mido yama on: dume dagii nyannde fowteteende, gollude ko woodfi naa gollude ko boni? Dannude neddo naa halkude dum?

¹⁰ Wakkati oon, o ndaari be fuu, o wi'i mo junngom waati oon:

—Foortu junngo maa!

Oon foorti ngo tan, ngo dadi. ¹¹ Ammaa yimbe been tikkii sanne, ife ndawrida no be ngadata Iisaa.

No Iisaa suborii nulaabe sappo e dido

(Matta 10.1-4, Marku 3.13-19)

¹² E ley balde deen, Iisaa wurtii, yehi dow waamnde faa du'oo. O waali imo haalda e Laamdo. ¹³ Nde weetunoo ndeen, o noddii taalibaabe makko been, o subii sappo e dido hakkunde mubben, o inndiri dum'en nulaabe. ¹⁴ Kambe ngoni: Simon mo o inndiri Piyeer, Andire minyum, Yaakuuba, Yuhanna, Filipu, Bartolome, ¹⁵ Matta, Tomaa, Yaakuuba bii Alfaa, Simon bi'eteedo Kiranoowo suudu baaba, ¹⁶ e Yahuuda bii Yaakuuba, kam e Yahuuda Isikariyotto, jambotoodo mo oon.

No Iisaa waajorii yimbe heewbe, danni nyawbe

(Matta 4.23-25)

¹⁷ O jippodii e mabbe, o darii e nokkure yaajunde, kanko e taalibaabe makko heewbe. Jamaa keewdo yuurdo nokkuje leydi Yahuudiya fuu na doon, kam e Urusaliima, e gure dakkol maayo manngo gilla Tirus faa e Sidon. ¹⁸ Be ngari faa be kettindanoo mo, woodfi du be ndannee e nyawuuji mabbe. Be ginnaaji bondi torri du, ndannaama. ¹⁹ Yimbe been fuu ina piloo meemude mo, sabo baawde ina mburtoo e makko ina ndanna yimbe been fuu.

Haala barkinaabe e be mbarkinaaka

(Matta 5.1-12)

²⁰ Wakkati oon, o banti gite makko o ndaari taalibaabe makko been, o wi'i:

—Barke woodanii on, onon talkaabe, sabo onon njeyi laamu Laamdo.

²¹ Barke woodanii on, onon yolbuube joonin, sabo on kaaran.

Barke woodanii on, onon woyooobe joonin, sabo on mbeltoyto.

²² Barke woodanii on si yimbe mbanyii on,

ndiiwii on,

njennii on,

mbonnii inde mon saabe Bii Neddo.

²³ Ceyodon nyannde ndeen, pittiron seyo,

sabo mbarjaari mawndi ina woodani on dow kammu.

Hono noon maamiraabe mabbe ngadanoo annabaabe.

²⁴ Ammaa bone woodanii on, onon joomiraabe jawdi,

sabo on kebii mbelirka mon.

²⁵ Bone woodanii on, onon haarbe joonin,

sabo on njolban.

Bone woodanii on, onon jaloobe joonin, sabo on cunoyto, on mboyan.

²⁶ Bone woodanii on, si yimbe fuu manii on,

sabo hono noon maamiraabe mabbe ngadannoo annabaabe fewreebe.

Haala yidugol waybe

(Matta 5.38-48, 7.12)

²⁷ —Ammaa onon hettindaniibe kam been, mido wi'a on: njidee waybe on, ngadanon wanyube on moyyere.

²⁸ Mbarkinee hudooobe on, ndu'anodon torroobe on du. ²⁹ Si goddo feenyii ma, hokku dum feenya gere goddo oon du. Si goddo teetii ma saaya maa jaangol,

taa haɗu ɗum forgo maa du. ³⁰Ŋaari-ido ma fuu, kokkaa ɗum. Teetudo ma gi-neeji maa, taa yantu ɗum. ³¹Ngadaneewobbe ko njiddon be ngadana on.

³²Si yidube on tan njidoton, barke oye keboton? Fay luttube ina njidi yidube ɗum'en. ³³Si wadanoobe on moyyere tan ngadanton moyyere, barke oye keboton? Fay luttube been hono non ngadata. ³⁴Si be miilidon hemrude tan nyamloton, barke oye keboton? Fay luttube ina nyamloo luttube hono muɓben, faa njobee nyamaande muɓben. ³⁵Onon le, njidee waybe on, ngadon moyyere, nyamloton tawee on miilaaki yobeede fey. Ndeen, on keɓan mbarjaari mawndi, on laatoto biɓbe Laamɗo Toowɗo, sabo oon ina wafana bonnoobe moyyere, ina wafana bonbe du. ³⁶Laatee yurmotoobe, hono no Baaba moodon yurmotoo noon.

Haala hiitaade wobbe

(Matta 7.1-5)

³⁷—Taa kiitee, on kiitataake. Taa njukkee, on njukkataake. Njaafee, on njaafete. ³⁸Kokkee, on kokkete etirgal lobbal, dimmbaangal de dibbaa faa yolii, ina rufa, saawee e kaddule moodon. Sabo etirgal ngal etirton, wo ngaal etirantedon.

³⁹O banndani be banndol du, o wi'i:

—Bumɗo ina waawi ɗowude bumɗo naa? Si ɗum wadii, wanaa be ɗido fuu, be caaman ley luggere naa? ⁴⁰Taalibbo fura moodibbom, de taalibbo kibɓudo laatoto hono moodibbom. ⁴¹Ko wadi de ada yi'a kudol ley yitere sakiike maa, de aan le, a taykataako leggal gonngal e ley yitere maa ndeen? ⁴²Noy mbaawrataa wiide sakiike maa: «Sakiike, accu mi ittane kudol gonngol e yitere maa ngol», tawee aan le, a yi'ataa leggal gonngal e ley yitere maa ndeen? Munaafiki, ittu leggal gonngal ley yitere maa ngaal tafon. Ndeen jiidɗe maa laaban, faa keɓaa

ittaa kudol gonngol ley yitere sakiike maa ngool.

Haala lekki e biɓbe muudum

(Matta 7.16-20, 12.33-35)

⁴³—Lekki lobbi rimataa biɓbe bonbe, lekki mbonki du rimataa biɓbe lobbube. ⁴⁴Sabo lekki fuu, wo biɓbe muudum annditirtee. Yibbe forataake e ngi'eehi, cabiije du forataake e kebbe. ⁴⁵Nedɗo moyyo, ko moyyi ko resii ley bernde muudum, ɗuum wurtinta. Nedɗo bonɗo du, ko boni ko resii ley bernde muudum, ɗuum wurtinta. Sabo ko heewi ley bernde ɗuum, hunnduko wurtinta.

Haala suudu joyyinaandu dow hayre

(Matta 7.24-27)

⁴⁶—Ko wadi odon noddira kam «Joomam, Joomam» de on ngadataa ko mbiimi? ⁴⁷Nedɗo fuu gardo to am de hettindii haalaaji am, jokki ɗi, mi hollan on mo o nanndi: ⁴⁸Joomum ina nanndi e nedɗo nyibudo suudu, wasi leydi ndiin faa yottii hayre, joyyini ndu dow mayre. Ndeen yuwoonde mawnde tobi faa gooruwol heewi, fiyi e suudu nduun, ammaa hunngii dimmbude ndu, sabo ndu nyibaama faa woodi. ⁴⁹Kaa kettindiido haala am, si jokkaay, ina nanndi hono nyibudo suudu dow leydi mo wasanaay ɗum joyyinirde. Gooruwol bubboowol fiyi e suudu nduun, de wakkati gooto ndu saami. Suudu nduun halki halkere mawnde sanne.

No Iisaa danniri golloowo mawɗo sordaasi'en

(Matta 8.5-13)

7 Nde Iisaa selnoo waajaade hettin daniibe ɗum been fu, yehi Kafarnahum. ²Mawɗo sordaasi'en gooto, golloowo muudum korsudo nyawi faa ina habda e yonki. ³Mawɗo oon nani kabaaru Iisaa. O neli mawbe Alhu-

udiyankooŕe to Iisaa, wara, danna golloowo makko oon. ⁴Be ngari to makko, iŕe ŕaaroo mo sanne sanne, iŕe mbi'a:

—Imo haani wadaneede dum, ⁵sabo imo yidi lenyol men, katin du kanko ny-ibi suudu men waajordu.

⁶Iisaa ina yaada e maŕŕe faa be badii suudu mawdo oon. Ndeen mawdo oon neli yimbe muudum to Iisaa, wi'i dum:

—Moodibbo, taa tampin hoore maa, sabo miin, mi hewtaay ko naataa ley suudu am. ⁷Dum wadi du miiliimi mi fo-taay yaade to maa. Ammaa haalu haala maa tan, ndeen golloowo am oon dadan. ⁸Miin e hoore am, wo mi laamaado, de mido dawrana sordaasiibe du. Si mi wi'ii gooto maŕŕe yaha fu, yahan. Si mi wi'ii goddo wara, waran. Si mi wi'ii maccudo am wada huunde, wadan.

⁹Nde Iisaa nannoo haala kaan ndeen, dum haaynii dum, de hucciti e yimbe jokkuŕe dum been, wi'i:

—Mido haalana on, mi yi'aay hono ngal goondinal sellude fay ley Israa'iila'en.

¹⁰Nde nulaabe been njeccinoo wuro toon ndeen, tawi golloowo oon sellii.

No Iisaa ummintiniri ŕii debbo mo gorum maayi

¹¹Gada majjum, o yehi wuro wi'eteengo Nayin. Taalibaabe makko e yimbe heewbe ina njaada e makko. ¹²Nde o battinoo dammbugal wuro ngoon ndeen, o hawri e maaydo, ina wurtinee. Wo bajjo mo bammum maayi, inna mum baŕaaka katin. Yimbe wuro ngoon heewbe ina njaada e inniiwo oon. ¹³Nde Iisaa yi'unoo inniiwo oon fu, yurmii dum sanne, wi'i:

—Taa woy!

¹⁴Iisaa battitii, meemi leggal kooyir-gal maaybe ngaal. Tiigiibe ngal been ndarii. O wi'i:

—Suka jokolle, mido wi'e: Umma!

¹⁵Maaydo oon ummii joodii, fuddi haalude. Iisaa hokkiti mo inniiko. ¹⁶Kulol nanngi yimbe been fuu, iŕe teddina Laamdo, iŕe mbi'a:

—Annabaajo mawdo ŕangii e ley meeden! Laamdo warii ina walla yimbe muudum.

¹⁷Kabaaru Iisaa oon sankitii e leydi Yahuudiya e seraaji muudum fuu.

No Yaayaa lootoowo lootagal batisima nuliri to Iisaa

(Matta 11.2-19)

¹⁸Taalibaabe Yaayaa kumpiti dum kabaaru oon fuu. Yaayaa noddii dido muŕŕen, ¹⁹nuli dum'en to Iisaa, yamowa dum yalla kam woni kaando warude oon, naa be ndooman goddo. ²⁰Worbe dido been ngari to makko, mbi'i mo:

—Yaayaa lootoowo lootagal batisima nuli min e maada, min yame yalla aan woni kaando warude oon, naa min ndooman goddo?

²¹Wakkati oon pay, tawi o dannii yimbe heewbe e nyawuui di kawtaa sii, o riiwii ginnaaji bondi, o wumtunii wumbe heewbe. ²²O jaabii be, o wi'i:

—Njehee kaaltanowee Yaayaa ko njiidon e ko nandon: wumbe ina mbumta, bonnguube ina njaha e koyde muŕŕen, seppinbe ina cellinee, faadube ina paadfiita, maaybe ina ummintinee, talkaabe du ina kaalane Kabaaru Lobbo. ²³Barke woodanii mo yoppaay goondinde kam.

²⁴Nde nulaabe been kootunoo ndeen, Iisaa fuddi haalande jamaa oon haala Yaayaa, wi'i dum'en:

—Ko njaadon ley ladde duum, wo faa ndaarowon dume? Yalla hudo ko henndu dimmbata naa? ²⁵Ndelle dume njaadon faa ndaarowon? Gorko nyaayoowo naa? Si goonga, bornotoobe kaddule lobbe de mbuura nguurndam lobbam been, ley cuudi kaanankooŕe

tawetee. ²⁶Ndelle, dume ndaaroydon? Annabaajo naa? Goonga! Mido haalana on, imo buri annabaajo. ²⁷Kanko woni mo Laamdo haali kabaaru muudum ley Binndi, wi'i:

«Ndaaree, mi ardinante nulaado am moyyinane laawol.»^{¶¶}

²⁸Mido haalana on, dimoowo fuu ri-maay burdo Yaayaa. Tawi le, burdo fuu famdude ley laamu Laamdo oon na buri mo teddude. ²⁹Yimbe hettindaniibe mo been fuu, fay nanngooŋe lampo been, njabii konngol Laamdo ko Yaayaa looti dum'en lootagal batisima duum. ³⁰Ammaa Farisa'en e jannginoobe Tawreeta njoppii muuyo Laamdo ko be njabaay looteede e junngo Yaayaa duum.

³¹Ndelle, dume nanndinammi yimbe jamaanu o? Beye o nanndi? ³²Ibe nanndi e sukaabe joodiibe ley taliyaare lummo, ina noddadura, ina mbi'a:

«Min puufanii on cereeli,

de on mbamaay.

Min mboyanii on jimi bojji,

de on mboyaay.»

³³Sabo Yaayaa lootoowo lootagal batisima warii, nyaamataa bii jalo, yarataa doro du, de odon mbi'a ina wondi e ginnaaru. ³⁴De Bii Neddo warii, ina nyaama ina yara, de odon mbi'a, «Ndaar neddo o, kakkilando nyaamude e yarude tan, yigoo nanngooŋe lampo e luttuŋe woŋŋe.» ³⁵Ammaa jabuŋe hakkillo Laamdo been fuu ina laamni wo ngo goonga.

No Iisaa yaaforii debbo pijoowo

³⁶Gooto e Farisa'en been noddii mo faa be nyaamda. O naati suudu Farisaajo oon, o joodii faa o nyaama. ³⁷Debbo pijoowo ina woni ley wuro ngoon. Ko o nani Iisaa ina woni ley suudu Farisaajo

oon ina nyaama duum, o waddi faandu nebbam uurdam. ³⁸O hetti caggal Iisaa dakkol koyde muudum,^{§§} imo woya, imo leppinira koyde mum gondi makko, imo mooytira de sukundu makko. Imo muc-coo de, imo joora nebbam daam dow majje. ³⁹Nde Farisaajo noddudo mo oon yiinoo dum ndeen, wi'i e ley bernde mum: «Si neddo o wo annabaajo, o annditan moy woni debbo meemoowo mo oon, o faaman wo pijoowo.» ⁴⁰Iisaa haaldi e Simon Farisaajo oon, wi'i:

—Simon, mido woodi godfum ko njidumi haalande ma.

O jaabii:

—Haal, Moodibbo!

⁴¹Iisaa wi'i:

—Nyamlotoodo gomma ina rewannoo yimbe dido, gooto oon buudi cardi keme joy, gooto du buudi cardi capande joy.

⁴²Kaa nde tawanoo be ngalaa ko be njoba mo ndeen, o yaafanii be dido fuu. Ndelle, moy e maŋŋe buri yidude mo?

⁴³Simon jaabii:

—Mido miila mo o yaafanii kaalisi keewdo oon.

Iisaa wi'i mo:

—A haalii goonga!

⁴⁴Ndeen o hucciti e debbo oon, o wi'i Simon:

—A yi'ii debbo o naa? Mi naatii suudu maa, a hokkaay kam ndiyam mi loota koyde am. Ammaa kanko kaa, o lootirii koyde am e gondi makko, de o mooytiri de sukundu makko. ⁴⁵Aan, a muccaaki kam, de kanko kaa, gilla naatumi, o se-laay muccaade koyde am. ⁴⁶A wattaay nebbam dow hoore am, de kanko kaa, o joorii nebbam uurdam dow koyde am. ⁴⁷Dum wadi mido wi'e: hakkeji makko no keewiri fuu njaafaama, ndelle njin-

^{¶¶}7:27 Malakiya 3.1.

^{§§}7:38 E ley jamaanu Iisaa, yimbe ina mbaawi wahaade e dow cobbuli nani de nyaama.

ngu makko ina mawni. De jaafanaado seeda, njinngu muudum heewaa.

⁴⁸ Ndeen o wi'i debbo oon:

—Hakkeoji maa njaafaama.

⁴⁹ Nyaamdoobe e makko been pudfi yamundurde hakkunde muɓɓen: «Moy woni o neddo, jottiido faa yaafaade hakkeoji?»

⁵⁰ O wi'i debbo oon:

—Goondinal maa hisinii ma. Yahu e jam.

Haala rewɓe jokkuɓe Iisaa

8 Caggal duum, Iisaa ina yiiltoo ley galluujje e gure, ina gooyna, ina haala Kabaaru Lobbo dow laamu Laamɗo. Taalibaabe makko sappo e diido been ina ngondi e makko, ² kam'en e rewɓe dannaabe e nyawuujji muɓɓen, e ɓe ginnaaji bondi du ndiiwaa e muɓɓen. Been ngoni Mariyama innditirteedo Magdala mo ginnaaji jeddi mburtinaa e muudum, ³ e Yowanna, dee howruujo Hirudus bi'eteedo Huja, kam e Susaana, e rewɓe wobbɓe heewɓe. Be fuu ɓe mballirii Iisaa e taalibaabe mum jawdi maɓɓe.

Bannɗol dow aawoowo

(*Matta 13.1-9, Marku 4.1-9*)

⁴ Yimɓe yuuri e gure deen fuu ina ngara to makko. Nde jamaa keewɗo oon fiilinoo mo ndeen, o bannɗani ɓe bannɗol ngol, o wi'i:

⁵—Aawoowo wurtii faa saaka aawdi muudum. E ley aawugol ngool, aawdi ngondi saami e laawol, yaabaa, de pooli ngari, cubi ndi. ⁶ Yoga mayri saami ley korokaaye, fufi, yoori, sabo nokku oon darnataa ndiyam. ⁷ Yoga mayri saami to kebbe puɗata. Ndi mawnidi e majje, de kebbe deen billi ndi. ⁸ Yoga mayri saami e leydi lobbiri, fufi, rimi, wabbere fuu ɓeydii kile hemre.

Nde o haalnoo dum ndeen, o banti daande makko, o wi'i:

—Jom nowru nanooru fuu, nana!

No Iisaa holliri ko wadi de na bannɗana yimɓe

(*Matta 13.10-17, Marku 4.10-12*)

⁹ Taalibaabe makko been yami mo:

—Dume bannɗol ngol fiirtata?

¹⁰ O wi'i ɓe:

—Onon, on kokkaama faamude ko suudii e laamu Laamɗo. De heddiibe been kaa, e bannɗi kaalirantee, faa «ndaara, tawa nji'ataa, nana, tawa paamataa.»*

No Iisaa fiirtiri bannɗol aawoowo

(*Matta 13.18-23, Marku 4.13-20*)

¹¹ Inan maanaa bannɗol ngol: aawdi ndiin wo konngol Laamɗo. ¹² Ngondi sera laawol ndiin woni nanoobe ngol, de Ibiliisa wara, itta ngol e ɓerde muɓɓen taa ngoondina de kisa. ¹³ Ngondi dow korokaaye ndiin woni nanoobe ngol, njabboroo ngol seyo, de ɓe ngalaa dadi ley maggol. Wakkati seeda tan ɓe ngoondinta. Nde ndaartindagol wari fuu, ɓe njoppa. ¹⁴ Caamundi ley kebbe ndiin woni nanoobe konngol ngool, ammaa ley mawnugol muɓɓen ndeen kabɓu-ko'u e jawdi e mbelirka adunaaru billan dum'en, kunngoo rimude. ¹⁵ Ammaa do aawdi ndiin saami e leydi lobbiri doon, been ngoni naniroobe konngol ngool ɓerde belɗe laabude. Ley tinni-taare ɓe tiigoo ngol faa ngol rima.

Bannɗol dow lampal

(*Marku 4.21-25*)

¹⁶—Fay gooto hubbataa lampal de hippa dum tummbude naa soorna dum ley leeso. Ko wadata dey, bilan ngal faa ngal yaynana naatoobe. ¹⁷ Sabo walaa fuu ko suudii ko funtintaake, walaa

* 8:10 Esaaya 6.9.

ko suudii du ko annditataake, wurtinee yaasin. ¹⁸Ndelle, tinnee no nanirdon ni, sabo neddo fuu jogiido paamal† dow laamu Laamdo, beydante. Ammaa mo walaa paamal oon, fay ko miilata ina joggii duum, teetete.

Minyiraaŋe Iisaa e inna muudum

(Matta 12.46-50, Marku 3.31-35)

¹⁹Inna Iisaa e minyiraaŋe muudum ngari to muudum, de ɓe mbaawaay bat-taade dum saabe jamaa. ²⁰O haalanaa inniiko e minyiraaŋe makko ina ndarii yaasin, ina njidi yi'ude mo. ²¹De o jaabii, o wi'i:

—Inna am e minyiraaŋe am wo nanoobe haala Laamdo, de dowtanoo ka been.

No Iisaa darniri henndu

(Matta 8.23-27, Marku 4.35-41)

²²Nyannde gomma Iisaa e taalibaaŋe muudum naati laana. O wi'i ɓe:

—En peyyi'ta, njehen gere ooto maayo ngo.

Be ndunnyi. ²³Ko ɓe peyyitata duum, o daanii. Wakkati oon, henndu mawndu ummii dow maayo, ndiyam ina naata laana kaan faa ka nesi yoolaade. ²⁴Be battitii, iɓe pindina mo iɓe mbi'a:

—Joomii amin, joomii amin, inani miden kalka!

O fini, o sappani henndu e bempeyye deen e semmbe, de dum fuu dum darii, dum deyyinii. ²⁵Ndeen o wi'i ɓe:

—Toy goondinal mon woni?

Be kuli, dum haaynii ɓe, iɓe mbi'undura:

—O wo moy ndelle? Imo yamira fay keni e ndiyam de dum fuu idum dowtanoo mo!

No Iisaa dannirii gondudo e ginnaaji

(Matta 8.28-34, Marku 5.1-20)

²⁶Gada duum ɓe njottowii leydi Gerasa'en, kuccundurndi e leydi Galili. ²⁷Nde o jippinoo laana kaan ndeen, gorko gondudo e ginnaaji jeyaado e wuro ngon hawri e makko. Gorko oon wo joppudo kaddule muudum ko booyi, o joodaaki ley wuro, imo woni ley caabeeje. ²⁸Ko o yi'i Iisaa duum, o halɓi, o hippii yeeso muudum, o haali faa toowi, o wi'i:

—Iisaa, Bii Laamdo Toowdo, dume njiddaa wadude kam? Mido nyaage, taa torram.

²⁹O wi'iri noon sabo Iisaa yamirii ginnaaru bonndu nduun wurtoo e makko. Kile keewde indu warti-wartinannoo e makko, indu nannga mo. Imo habbirenoo callali, juude e koyde fuu, de imo taya di, ginnaaru nduun ina yaara mo ley ladde.

³⁰Iisaa yami mo, wi'i:

—Noy mbi'etedaa?

O jaabii:

—Mido wi'ee Jamaa.

Sabo ginnaaji keewdi ina ngoni e makko. ³¹Idi nyaagoo Iisaa taa yamira di di naatowa ley bunndu torra. ³²Tawi coggal girooji manngal ina dura dow waamnde doon. Ginnaaji diin ɓaarii mo o acca di di naatowa e ley girooji diin. O acci di. ³³Di njalti e neddo oon, di naati e ley girooji diin. Coggal ngaal fuu doggi, tellitii dow waamnde ndeen, naati maayo, yoolii.

³⁴Nde duroobe been njiinoo ko wadi duum fu, ɓe ndoggi, ɓe kaalanowi dum yimbe ngalluure ndeen e seraaji muudum. ³⁵Been ngari ndaarude ko wadi duum. Nde ɓe njottinoo Iisaa ndeen, ɓe tawi gondunoodo e ginnaaji oon ina joodii dakkol makko, ina

†8:18 Paamaldo ina yaada e goondinal omtowal bernde joomum faa jaba goonga.

bornii kaddule, hakkillom wartii. De kulol nanngi be. ³⁶Yiinoobe dum been kaalani yimbe no gondunoodo e ginnaaji oon danniraa. ³⁷Yimbe leydi Gerasa fuu ɲaarii Iisaa dillana dum'en leydi muɓben, sabo kulol manngol nanngii dum'en. O naati laana, o dilli.

³⁸Mo ginnaaji ndiiwaa e muudum oon, ɲaarii Iisaa sanne, acca o jokka dum. Ammaa Iisaa yeccini mo, wi'i:

³⁹—Hootu suudu maa, kaalanaa yimbe maa ko Laamdo wadani maa.

O yehi, o gooyini e wuro ngoon fuu ko Iisaa wadani mo duum.

No Iisaa ummintiniri bii Jayrus e no danniri debbo nyawdo

(Matta 9.18-26, Marku 5.21-43)

⁴⁰Nde Iisaa wartunoo ndeen, jamaa oon jakkitii dum, sabo yimbe fuu ina ndoomunoo dum. ⁴¹Wakkati oon, gorko bi'eteedo Jayrus, hooreejo suudu waajordu, wari to makko, hippii dakkol koyde makko, ɲaarii mo o wara suudu mum. ⁴²Biyum debbo bajjo, ina habda e yonki. Duubi muudum na ngada hono sappo e didi.

E ley ko Iisaa yahata toon duum, yimbe na billi dum sanne. ⁴³Debbo gooto, mo yiyam muudum taccataa ko wadata duubi sappo e didi, ina tawaa toon. O hantii jawdi makko fuu to sawroobe, ammaa fay gooto waawaay dannude mo. ⁴⁴O yuuri gada Iisaa, o meemi kommbol saaya mum. Wakkati oon yiyam makko tacci. ⁴⁵Iisaa wi'i:

—Moy meemi kam?

Fay gooto jaabaaki, de Piyeer wi'i:

—Joomam, hakkunde yimbe ngonda, ibe billi ma.

⁴⁶Iisaa wi'i:

—Goddo meemii kam, sabo mi maatii baawde njaltii e am.

⁴⁷Nde debbo oon annditinnoo dum suudataako fu, wari ina diwna, hippii yeeso makko, haali hakkunde yimbe fuu

ko wadi de meemi mo, e no dadiri wakkati gooto. ⁴⁸Iisaa wi'i mo:

—Banndam debbo, goondinal maa dannii ma. Yahu e jam.

⁴⁹O tilaaki haalde, faa goddo yuuri to wuro hooreejo suudu waajordu oon, wi'i dum:

—Biya heddaaki, taa tampin Mood-ibbo o katin.

⁵⁰Ammaa nde Iisaa nannoo dum fu, wi'i hooreejo suudu waajordu oon:

—Taa hulu, goondin tan, biya oon dadan.

⁵¹Nde o yottinoo suudu hooreejo oon fu, o accaay fay gooto naadda e makko, si wanaa Piyeer e Yuhanna e Yaaku-uba e baaba suka oon e inna muudum. ⁵²Yimbe been fuu ina mboya suka oon, ina piira berde muɓben mettorgal. O wi'i be:

—Taa mboyyee sabo o maayaay, wo o daani tan.

⁵³Ndeen be njalnorii mo, sabo ibe anndi o maayii. ⁵⁴Iisaa nanngi junngo suka oon, banti daande muudum, wi'i:

—Suka, umma!

⁵⁵Yonki makko warti, o ummii wakkati oon pay. Iisaa yamiri be kokka mo ko o nyaama. ⁵⁶Dum haayinii saaraabe suka oon. O gongini be taa be kaalana fay gooto ko wadi duum.

No Iisaa nuliri taalibaabe muudum sappo e dido

(Matta 10.5-15, Marku 6.7-13)

9 Iisaa noddi taalibaabe muudum sappo e dido been, hokki dum'en semmbe e baawde riiwude ginnaaji e dannude nyawuujii. ²O nuli be be ngooyina kabaaru laamu Laamdo, be ndanna nyawbe. ³O wi'i be:

—Taa njaadee e fay huunde, wanaa sawru, wanaa mbasu, wanaa nyaamdu, wanaa buufi. Katin du taa adon saayaaji didi. ⁴Galle mo njippidon fuu, ked-dodon doon faa nde ndilloton wuro

ngoon. ⁵Wuro fuu ngo on njaɓɓaaka e muudum, si oɗon mburtoo d̄um, piɗɗon sollaare maɓɓe wonnde e koyɗe mon, faa laatanoo ɓe seedee e dow bonanda maɓɓe.

⁶Be ndilli, iɓe ngada wuro e wuro, iɓe mbaajoo Kabaaru Lobbo, iɓe ndanna nyawɓe wonɓe ley nokkuuje deen fuu.

No kabaaru Iisaa wemmbiri Hirudus

(Matta 14.1-12, Marku 6.14-29)

⁷Hirudus, laamiido oon, nde nanoo ko Iisaa waɗi fuu, hakkillo mum jiiɓii. Sabo woɓɓe ina mbi'a Yaayaa lootoowo lootagal batisima oon ummitii e maayde, ⁸woɓɓe ina mbi'a annabi Iliyaasa ɓangi, woɓɓe katin ina mbi'a gooto e annabaabe arandeeɓe been ummitii. ⁹Hirudus wi'i:

—Mi tayii hoore Yaayaa. Moy woni o mo nanammi kabaaru muudum ga'udɗo hono noon?

Imo filoo yi'ude d̄um.

No Iisaa nyaamniri woɓɓe ujunaaje njoyo

(Matta 14.13-21, Marku 6.30-44, Yuhanna 6.1-14)

¹⁰Nulaabe been ngarti. ɓe kaalani Iisaa ko ɓe ngadi d̄uum fuu. O yaadi e maɓɓe wuro wi'eteengo Baytisayda, o toowtidi e maɓɓe. ¹¹Jama'aje deen nani d̄um, njokki mo. O jakkittii ɓe, imo haalana ɓe kabaaru laamu Laamɗo, imo danna ley maɓɓe haajaabe danneede. ¹²Naange fuddi hiirude. Sappo e dido been battittii mo, mbi'i mo:

—Mbi'aa jamaa o yaha ley gure e nokkuuje badiide, faa keɓa to njippoo e to nyaama, sabo do wo ladde ɓolde.

¹³Ammaa o wi'i ɓe:

—Onon e ko'e moodon, kokkee ɓe ko ɓe nyaama!

ɓe mbi'i mo:

—Buuruuje joy e liyyi didi tan min njogii, si wanaa min njaha, min coodanowa yimbe ɓe fuu nyaamdu.

¹⁴Sabo yimbe been ina ngada hono worɓe ujunaaje njoyo baka rewɓe e sukaabe ngalaa. O wi'i taalibaabe makko been:

—Njoyyi'iree ɓe feccere feccere, wootere fuu capande njoyo.

¹⁵ɓe ngadiri noon, ɓe njoyyi'ini ɓe fuu. ¹⁶O hooyi buuruuje joy deen e liyyi didi diin, o tiggiti kammu, o yetti Laamɗo. O heltii buuru oon e liyyi diin, o hokki taalibaabe been peccana jamaa oon. ¹⁷ɓe fuu ɓe nyaami faa ɓe kaari. Taalibaabe been kawrunduri kelte keddiide deen, kebbini kandeeje sappo e didi.

No Piyeer seedorii Iisaa woni Almasiihu

(Matta 16.13-20, Marku 8.27-30)

¹⁸Nyannde gomma imo toowtidi e taalibaabe makko, imo wada du'aare. O yami ɓe, o wi'i:

—Moy jama'aje mbi'ata ngonumi?

¹⁹ɓe njaabii mo, ɓe mbi'i:

—Woɓɓe ina mbi'a wo a Yaayaa lootoowo lootagal batisima. Woɓɓe du ina mbi'a wo a annabi Iliyaasa. Woɓɓe katin du ina mbi'a wo a gooto e annabaabe arandeeɓe been ummitii.

²⁰O yami ɓe:

—Onon le, moy mbi'oton ngonumi?

Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Wo a Almasiihu Laamɗo!

²¹O sappani ɓe e semmbe taa ɓe kaalana d̄um fay gooto.

No Iisaa haaliri dow maayde muudum e iirtagal muudum

(Matta 16.21-23, Marku 8.31-33)

²²O beydi, o wi'i:

—Ina tilsi Bii Neddo torree torraaji keewdi. Mawɓe yimbe e almaami'en

e janninoobe Tawreeta caloto mo. O warete, de nyannde tataberde o iirtoto.

No Iisaa jokkirtee

(Matta 16.24-28, Marku 8.34-9.1)

²³ Gaɗa ɗum o wi'i be fuu:

—Muuyɗo jokkude kam fuu, sela ndaarude hoore muuɗum, hooy'a leggal muuɗum palaangal nyannde fuu, jokka kam.[‡] ²⁴ Sabo muuyɗo dannude yonki muuɗum, mursan ki. Ammaa mursuɗo ki saabe am, dannaan ki. ²⁵ Dume heɓude adunaaru ndu fuu nafata nedɗo si halkii yonki muuɗum naa mursii hoore muuɗum? ²⁶ Cemtirɗo kam, miin e haalaaji am fuu, miin Bii Nedɗo du, mi semtiran ɗum nde ngartidoymi e teddeengal am e teddeengal Baaba am e maleyka'en seniibe. ²⁷ Goonga kaalanammi on: yoga e wonbe ɗo be maayataa, tawee nji'aay laamu Laamɗo.

No alhaali Iisaa waylitorii

(Matta 17.1-8, Marku 9.2-8)

²⁸ Hono balde jeetati gaɗa ko Iisaa haali haalaaji diin, o yaari Piyeer e Yuhanna e Yaakuuba dow waamnde faa o wada du'aare. ²⁹ Nde o du'otonoo ndeen, yeeso makko waylitii, kaddule makko ndawni far faa ina njalba. ³⁰ Inan worbe ɗido ɓangi, ina kaalda e makko. Wo Muusaa e Iliyaasa. ³¹ Be ɓangidi e darja mawɗo, ibe kaala dow dillugol makko adunaaru ngol o ɓadii tabintinde to Urusaliima ngool. ³² Tawi Piyeer e wondube e muuɗum been wo ɗaaniibe ɗoyngol teddungol. Kaa be pinii, be nji'i darja makko, be nji'i worbe ɗido wondube e makko been. ³³ Nde yimbe ɗido been ceedannoo e makko ndeen, Piyeer wi'i mo:

—Joomam, gonal amin ɗo ina woodi. Accu min ndarna hukumuuji tati: aan gooto, Muusaa gooto, Iliyaasa du gooto.

O anndaa ko o haalata. ³⁴ Nde o haalannoo ɗum ndeen, ruulde wari, suddi be. Nde ruulde ndeen suddunoo be fu, taalibaabe been kuli sanne. ³⁵ Daande yuuri e ley ruulde ndeen, wi'i:

—O woni 'Biyam cubaado. Kettindanee mo!

³⁶ Nde daande ndeen tilinoo fu, Iisaa kam tan tawaa toon. Taalibaabe been cuudi kabaaru oon. Ley balde deen, be kaalanaay fay gooto ko be nji'i duum.

No Iisaa selliniri suka gondudo e ginnaaru

(Matta 17.14-18, Marku 9.14-27)

³⁷ Jaango majjum, nde be njippinoo waamnde ndeen, jamaa keewɗo jakkitii mo. ³⁸ E ley jamaa oon, gorko gooto yeewnii, wi'i:

—Moodibbo, mido nyaage, tinna ndaaranam biyam gorko, sabo kam tan ngoodumi. ³⁹ Ginnaaru ina nannga mo, o feekoo wakkati gooto, imo diwna faa hunnduko makko wurtina nguufu. Ndu yoppataa mo si wanaa terde makko fuu nawnoo. ⁴⁰ Mi nyaagake taalibaabe maa been ndiiwa ndu, de be kunnngii.

⁴¹ Iisaa jaabii, wi'i:

—Hey jamaanu bondo mo walaa goondinal. Faa ndey ngondammi e moodon? Faa ndey keddotoomi munyande on? Waddanam suka maa o ɗo!

⁴² Nde suka oon warannoo ndeen, ginnaaru nduun libi ɗum e leydi, hed-dii ina diwnina ɗum. Ndeen Iisaa sapani ginnaaru nduun e semmbe, danni suka oon, hokkiti ɗum baaba muuɗum. ⁴³ Dum haaynii yimbe been fuu sanne saabe baawɗe Laamɗo mawɗe deen.

[‡]9:23 Maanaa *hooyude leggal palaangal* woni anniyaade mursude yonki muuɗum hono no Iisaa ni.

No Iisaa haaliri dow maayde muudum e ummitagol muudum

(Matta 17.22-23, Marku 9.30-32)

E ley ko jamaa oon fuu haaynaa e golle Iisaa duum, o wi'i taalibaabe makko been:

⁴⁴—Onon le, omtee noppi mon, nanon ko kaalammi: Bii Neddo wattete e juude yimbe.

⁴⁵Ammaa be paamaay haala kaan, maanaa makka ina suudanii be, faa be kunngii annditinde ka. Be kulii yamtindaade mo dow makka du.

Haala burdo teddude

(Matta 18.1-5, Marku 9.33-37)

⁴⁶Ndeen taalibaabe been ina njed-
dundura moy buri teddude hakkunde muɓben. ⁴⁷Iisaa annditi ko be miilotoo ley berde maɓbe. O hooyi cukalel, o darni ngel dakkol makko, ⁴⁸o wi'i be:

—Neddo fuu jabbiido cukalel ngel e innde am, wo miin jabbi. Jabbiido kam du, jabbaake Nuldo kam. Sabo burdo famdude hakkunde moodon fuu, kam woni teddufo.

Haala mo salaaki en fuu ina wondi e meeden

(Marku 9.38-40)

⁴⁹Yuhanna haali, wi'i:

—Joomam, min nji'i gorko gooto ina riiwra ginnaaji e innde maa, de min kadi mo, sabo o waldaa e meeden.

⁵⁰Iisaa wi'i mo:

—Taa kadee mo dum, sabo mo salaaki on fuu ina wondi e moodon.

No wuro wooto salorii Iisaa

⁵¹Nde wakkati yeentugol Iisaa dow kammu badinoo fu, siini yahan Urusali-
ima, ⁵²nuli nulaabe ardoo dum. Nulaabe been naati ley wuro Samariyankoobe

wooto faa cegilanoo mo weerdude. ⁵³Ammaa wuro ngoon jabbaaki mo, sabo Urusaliima o fa'i. ⁵⁴Nde Yaakuuba e Yuhanna nji'unoo dum ndeen, mbi'i:

—Joomii amin, yalla ada yidi min njamira yiite yuura dow kammu wula be naa?

⁵⁵Ndeen Iisaa hucciti e maɓbe, feli be. ⁵⁶Caggal duum be njehi wuro wonngo.

No yimbe mbiiri njokkan Iisaa

(Matta 8.19-22)

⁵⁷E ley jahaangal maɓbe ngaal, goddo wi'i mo:

—To njahataa fuu mi jokkete.

⁵⁸Iisaa wi'i mo:

—Baagaaji^f ina njogii gayde, pooli du ina njogii cuudi, ammaa Bii Neddo walaa fay nokku do fukkina hoore muudum fowta.

⁵⁹O wi'i goddo katin:

—Jokkam!

Oon jaabii mo, wi'i:

—Joomam, accu mi yaha mi uwowa baaba am tafon.

⁶⁰Iisaa wi'i mo:

—Accu maaybe uwa maaybe muɓben. Aan kaa, yahu mbaajodaa kabaaru laamu Laamdo.

⁶¹Goddo katin wi'i mo:

—Joomam, mi jokkete, de accu mi waynowoo yimbe am tafon.

⁶²Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Neddo fuu nanngudo jalo sari de na yeeyoo, walaa ko nafata ley laamu Laamdo.

No Iisaa nuliri taalibaabe capande njeddo e dido

10 Caggal duum, Iisaa subii katin capande njeddo e dido, nuldi be dido dido, be ardoo dum e wuro fuu e nokku fuu to o anniyii yaade, kanko e hoore makko. ²O wi'i be:

^f9:58 *Waagaaru* ina wi'ee junkuuru du.

—Gese benndufe ina keewi, ammaa tayooŋe keewaa. Ndelle, ŋaaree Jom tayri nulda tayooŋe ley gese muudum deen. ³Njehee. Si goonga mido nula on hono wo on biŋbe baali hakkunde pobbi. ⁴Taa kooyee dannga, naa mbasu, naa pade. Taa njowton fay gooto e dow laawol. ⁵Galle mo naatoton fuu, njowton joomum tafon, mbi'on: «Wo jam wundu e galle o!» ⁶Si neddo jom jam na woni doon, du'aare mon hewtan dum. Ammaa si walaa, du'aare mon wartan e moodon. ⁷Njippodon e galle oon. Ko be kokki on fuu nyaamon, njaron, sabo golloowo ina haandi e njobdi muudum. Taa ngadon naatawurtoo ley galleeji. ⁸Wuro fuu ngo naatudon, si on njabbaama, nyaamon ko kokkadon fuu. ⁹Ndannon nyawbe wonbe doon, mbi'on yimbe wuro been: «laamu Laamdo badake on.» ¹⁰Wuro fuu ngo naatudon, si on njabbaaka ley maggo, mburtodon e laabi mum, mbi'on: ¹¹«Min pidŋanii on fay colla wuro moodon takkudo e koyde amin. Ammaa anndee: laamu Laamdo badake.» ¹²Mido haalana on: Nyannde darngal, jukkungo wuro ngoon buran ngo Sodoma ngoon bonde.

No Iisaa feliri gure caliide tuubude

(Matta 11.20-24)

¹³Bone woodanii ma, aan Korasin! Bone woodanii ma, aan Baytisayda! Sabo si kaayefiiji gadanoodi e ley moodon diin ngadanooma Tirus e Sidon fu, tawete wonbe toon been tuubino law. Tawete be bornakeno tekke bootooji, be njoodakeno ley ndoondi, faa be kolla be tuubii. ¹⁴Saabe duum, nyannde darngal, jukkungo moodon buran ngo Tirus e Sidon ngoon bonde. ¹⁵Aan du Kafarnahum, ada miiloo a toownete faa yaha kammu naa? A leeyinte faa kettaa ley maaybe.

¹⁶O haalani taalibaabe makko katin:

—Kettindaniido on fuu, miin hettindanii. Calaniido on fuu, miin salanii. Calaniido kam fuu, salanake Nuldo kam oon du.

¹⁷Capande njeddo e dido been ngartidi e seyo, mbi'i:

—Joomii amin, fay ginnaaji bondi diin dowlanake min saabe innde maa.

¹⁸O wi'i be:

—Mi yi'ii Seydaani ina yuura dow kammu, ina saama hono mayyere. ¹⁹Nanee, mi hokkii on baawde yaabude bolle e jahe, mi hokkii on jaalaade baawde ganyo fuu. Huunde fuu torrataa on fes. ²⁰Ammaa taa ceyoree ko ginnaaji dowlanii on duum. Ceyoree ko inde mon mbinndaa dow kammu duum.

Haala seyo Iisaa

(Matta 11.25-27, 13.16-17)

²¹Wakkati oon, Ruuhu Ceniido hebini Iisaa seyo. Iisaa wi'i:

—Baaba, jom kammu e leydi, mi yettii ma, sabo a suudii kulle de jom'en hakkillo e jom'en anndal, de banginandaa de cukaloy. Ayyo, noon jaati Baaba, sabo duum weli maa. ²²Baaba am wattii huunde fuu ley junngo am. Fay gooto anndaa Biddo si wanaa Baabiwo. Fay gooto anndaa Baabiwo du si wanaa Biddo, e mo Biddo oon muuyi banginande.

²³Ndeen Iisaa hucciti e taalibaabe been, haalani dum'en kam'en tan, wi'i:

—Barke woodanii gite jiide ko nji'oton duum! ²⁴Sabo mido wi'a on, annabaabe heewbe e kaanankoobe heewbe na njidunoo yi'ude ko nji'oton duum, de be nji'aay. Ibe njidunoo nanude ko nanoton duum, de be nanaay.

Bannol dow Samariyanke lobbo

²⁵Ndeen, janninoowo Tawreeta gooto ummii faa ndaartindoo mo, wi'i:

—Moodibbo, noy kaanumi wadude faa mi heba nguurndam nduumidam?

²⁶ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Dume winndaa ley Tawreeta?
Dume njannngataa ley toon?

²⁷ Jannnginoowo Tawreeta oon jaabii, wi'i:

—Njidiraa Laamdo, Joomiraado maa e bernde maa fuu e yonki maa fuu e semme maa fuu e hakkillo maa fuu. Njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.

²⁸ Iisaa wi'i mo:

—Jaabu maa o woodii. Wadu noon, ndeen a wuuran!

²⁹ Kaa jannnginoowo Tawreeta oon ina yidi heedude e goonga, wi'i mo:

—Moy woni gondo am?

³⁰ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Gorko gomma yuurii Urusaliima, ina yaha Yeriko, hawri e yanoobe. Be borti mo, be piyi mo faa be mbayri mo imo badii maayde. ³¹ Tawi almaami gooto ina wara dow laawol ngool. Nde o yi'unoo janaado oon ina waalii doon fu, o wosii dum, o faltii. ³² Noon Lewinke gomma du wari nokku oon. Nde yi'unoo mo fu, wosii mo, faltii. ³³ Ammaa Samariyanke jahoowo wari to makko, yi'i mo, yurmii mo, ³⁴ bat-tii mo, sawriri barme makko deen nebbam e cabijam, fiili dum leppi. Caggal duum, o waddini dum araawa makko, o yaari dum nokkuure to weerbe njippotoo, o hinnii dum. ³⁵ Jaango majjum, o itti buudi cardi didi, o hokki jom weerduude oon, o wi'i dum: «Hinna mo. Si o nyaamii ko buri dum, nde ngartumi fu, mi yobete.»

³⁶ Nde Iisaa hantunoo banndol ngol ndeen, wi'i:

—E miilo maa, moy e tato been laatii gondo janaado oon?

³⁷ Jannnginoowo Tawreeta oon jaabii, wi'i:

—Jurmiido mo oon.

Iisaa wi'i mo:

—Aan du, yahu, wadoy hono noon!

No Iisaa jipporii to Marta e Mariyama

³⁸ E jahaangal mabbe ngaal, Iisaa fanti wuro wooto, de debbo bi'eteedo Marta jippini dum. ³⁹ Marta ina woodi minyiiwo bi'eteedo Mariyama. Oon ina joodii dakkol koyde Iisaa, ina het-tindii haala muudum. ⁴⁰ De Marta le, golleeji muudum keewdi diin tan ngoni e hakkillo muudum, wari, wi'i:

—Joomam, a hillaaka ko minyam o yoppidi kam e golleeji di duum naa? Wi'u mo, o walla kam!

⁴¹ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Marta, Marta, ada tampina hoore maa e kujje keewde, ada jiiba hakkillo maa. ⁴² Ammaa huunde wootere tan woni ko haani. Ko Mariyama subii duum wo ngedu lobbu, o teetataake dum du.

No Iisaa jannnginiri taalibaabe muudum no du'ortee

(Matta 6.9-13, 7.7-11)

11 Nyannde gomma, Iisaa ina du'oo e nokku gomma. Nde o tilinoo ndeen, gooto e taalibaabe makko been wi'i mo:

—Joomii amin, janngin min no min ndu'ortoo, hono no Yaayaa jannnginiri taalibaabe muudum noon.

² O wi'i be:

—Nde ndu'otodon fuu, mbi'on:
«Baabiiwo,

innde maa laatoo seniinde,
laamu maa wara.

³ Kokkoraa min nyannde fuu nyaamdu heyooru min.

⁴ Njaafonodaa min hakkeeki amin, sabo minen du miden njaafoo wadoobe min hakkeeki fuu.

Taa accu min njarribee.»

⁵ O wi'i be katin:

—Si gooto mon yehii to yigoo muudum hakkunde jemma, wi'ii dum: «Yigoo am, nyamlam buuruuje tati, ⁶ sabo yigoo am gondo e laawol jippake

wuro am, de mi walaa ko mi hokka dum», ⁷yalla yigoo maa oon jaabete ley galle toon, wi'e: «Taa torram, sabo dammbugal ngal sokaama, miin e sukaabe am du min puklake, mi waawaa ummaade faa mi hokke fay huunde»? ⁸Midó wi'a on, fay si o ummaaki o hokkire saabe wo a yigiiko, o ummoto, o hokke haddi ko kaajadaa duum, taa o hersa. ⁹Miin, midó wi'a on: ñaree, on keban. Pilee, on njiitan. Calminee, on omtante. ¹⁰Sabo ñaariido fuu heban. Piliido fuu yiitan. Calmino fuu omtante. ¹¹Moy e moodon woni baabiiwo mo biyum ñaarotoo liingu, de hokka dum mboddi? ¹²Naa ñaroo dum bocconde, de hokka dum yaare? ¹³Ndelle no mbonirfon nii fuu, odon anndi no kokkirton biɓɓe moodon kulle lobbe, sakko Baaba moodon gonɗo dow kammuuli. Ñaariido mo fuu, o hokkan dum Ruuhu Ceniido.

**No Iisaa riiwrata ginnaaji e
Baawde Laamdo**

(*Matta 12.22-30, Marku 3.20-27*)

¹⁴Nyannde gomma, Iisaa ina riiwa ginnaaru muumɗinndu godɗo. Nde ginnaaru nduun wurtinoo ndeen, muumo oon fuddi haalude. Dum haaynii jama'aaje deen. ¹⁵De wɓɓe maɓɓe ina mbi'a:

—Wo e baawde Beeljebul, hooreejo ginnaaji oon, o riiwrata ginnaaji.

¹⁶Wɓɓe ñarii mo maande yuuroore dow kammu faa ndaartindoo mo. ¹⁷Kanko le, imo anndi miilooji maɓɓe, o wi'i be:

—Laamu fuu pecciingu ina habda, halkan. Katin du, si galle feccake na habda fu, cankitoto.[§] ¹⁸Si Seydaani e hoore mum feccake fu, noy laamu mum heddortoo? Midó wi'a on dum saabe ko

mbiifon wo e baawde Beeljebul ndiiwrammi ginnaaji duum. ¹⁹Si tawii miin mido riiwra ginnaaji e baawde Beeljebul, jokkuɓe on been le, moy ndiiwrata di? Ndelle golle maɓɓe jaati kollata on ngalaa e goonga! ²⁰Ammaa si tawii junngo Laamdo ndiiwrammi ginnaaji, dum ina holla laamu Laamdo warii to moodon. ²¹Gorko jom semmbe tiigiido kabitirde, si haybii galle mum, jawdi mum reenoto. ²²Ammaa si burdo dum semmbe warii to muudum, jaalake dum fu, teetan dum kabitirde mum de yownoo hoolaare muudum dow muɓɓen deen, fecca jawdi muudum ndiin e wɓɓe. ²³Mo waldaa e am fuu, wo ganyo am. Mo wallataa kam mi hawrun-dura fuu, wo cankitoowo.

Haala yeccagol ginnaaru

(*Matta 12.43-45*)

²⁴Si ginnaaru wurtake e neddo fu, ndu yiiltoyto e nokkuuje joorde indu filoo do ndu ñootta, de ndu hebataa. Ndeen ndu wi'an: «Mi yeccoto suudu am ndu eggunoomi e muudum nduun.» ²⁵Nde ndu warti fu, ndu tawan suudu nduun fiisaama, moyyinaama. ²⁶Ndeen, ndu yahan, ndu waddowa ginnaaji jeddi burdi ndu bonde. Di naata, di koda ley toon. Nii cakitte neddo oon burdata arande muudum bonde.

Haala burdo hebude barke

²⁷Nde o haalannoo dum ndeen, debbo gooto ley jamaa oon yepti daande muudum, wi'i:

—Barke woodanii debbo deeduɗo ma mo muynudaa!

²⁸Ammaa Iisaa jaabii, wi'i:

—Nanooɓe haala Laamdo de njokki ka been, kam'en furi hebude barke!

§11:17 Timmoode aayaare nde ina waawi fiirtireede: *Laamu fuu pecciingu ina haba, halkan, cuudi maggu fuu bobɓoto.*

No yimbe pilorii maande

(*Matta 12.38-42, Marku 8.12*)

²⁹ Wakkati mo jama'aaje deen billunduri e makko ndeen, o fuddi wi'ude:

—Yimbe jamaanu o been wo yimbe bonbe. Ibe piloo maande, de be kokkataake si wanaa maande annabi Yuunusa ndeen. ³⁰ Sabo no Yuunusa laatoranii Niniwenkoobe maande ni, hono noon Bii Neddo du laatorantoo yimbe jamaanu o maande. ³¹ Nyannde darngal, kaananke debbo leydi hordoore ummodoto e worbe jamaanu o, hiitodoo e muɓben, de liba dum'en. Sabo o yuwii faa hoore leydi, o warii faa o hettindoo haalaaji Suleymana kebbinaadi hakkilantaaku. Haya, burdo Suleymana ina do! ³² Yimbe Niniwe du ummodoto e yimbe jamaanu o nyannde darngal, kiitodoo e muɓben, liba dum'en. Sabo be tuubii gilla nde be nannoo waaju Yuunusa ndeen. De inan, burdo Yuunusa ina do!

Banndol annoora banndu

(*Matta 5.15, 6.22-23*)

³³ —Fay gooto huɓɓataa lampal, de suuda dum naa hippa dum kaakol. Ko wadata dey, ngal bilete, faa ngal yaynana naatoobe. ³⁴ Gite maa ngoni lampal banndu maa. Si gite maa ina mboodi, banndu maa fuu heewan annoora. Ammaa si de mboodaa, banndu maa fuu heewan nimre. ³⁵ Ndelle, haybu, taa annoora gondo e maada oon niɓɓa. ³⁶ Sabo si banndu maa fuu heewii annoora, tawa faa'e e mayru walaa e nimre, ndu fuu ndu heewan annoora hono no lampal yaynirante noon.

No Iisaa feliri Farisa'en e jannginoobe Tawreeta

(*Matta 23.1-36, Marku 12.38-40, Lukka 20.45-47*)

³⁷ Nde Iisaa tilinoo haalde ndeen, Farisaajo gooto noddii dum faa wottodoo e muudum. O naatowi, o joodii faa o nyaama. ³⁸ Farisaajo oon, dum haayinii dum nde yi'unoo o fuddii nyaamude tawi o lootaay juude makko. ³⁹ De Iisaa wi'i mo:

—Onon Farisa'en, odon lawya caggal kore e caggal kaake, tawee le, berde moodon ina keewi nguyka e bonanda! ⁴⁰ Onon majjuɓe! Wanaa Tagudo dow oon tagi ley du naa? ⁴¹ Cakkee ko woni ley kore e kaake deen. Ndeen, ko heddii duum fuu laatanto on ko laabi.

⁴² Bone woodanii on, onon Farisa'en! Sabo odon ittana Laamdo jakka naanaa e jakka haako lekkoy ngokkoy e ko aawoton fuu. Kaa odon kuyfini dartaare, odon kuyfini yidde Laamdo. Wo kanjum kaannodon wadude tawee on njoppaay ko heddii duum. ⁴³ Bone woodanii on, onon Farisa'en! Sabo odon njidi joodaade nokkuuje tedduɗe ley cuudi baajordi, odon njidi salmineede e nokkuuje de yimbe keewi. ⁴⁴ Bone woodanii on! Sabo odon nanndi hono caabeeje de ngalaa maande, de yimbe njahata dow muɓben, tawee anndaa.

⁴⁵ Gooto e jannginoobe Tawreeta jaabii Iisaa, wi'i:

—Moodibbo, no kaalirtaa ni, na huyfina min, minen du.

⁴⁶ O jaabii, o wi'i:

—Onon jannginoobe Tawreeta du, bone woodanii on! Sabo odon ndonnda yimbe donje tedduɗe, tawee onon e ko'e mon, on meemirtaa de fay e hoore honndu moodon. ⁴⁷ Bone woodanii on, sabo odon moyyintinoo caabeeje annabaabe be maamiraabe mon mbarnoo been. ⁴⁸ Ndelle odon ceedoo

golle maŋbe deen ina mbeli on. Sabo kambe, be mbarii annabaabe, onon du, odon moyyintinoo caabeeje mubben! ⁴⁹Dum le, Laamdo hakkilanteejo wi'i: «Mi nuldani be annabaabe e nulaabe, be mbara yoga, be torra yoga.» ⁵⁰Dum wadi de yiyaam annabaabe ndufaadam gilla e fuddoode adunaaru daam, ina yomnitoree e yimbe jamaanu o, ⁵¹gilla e yiyaam Haabiila faa e yiyaam Jakariyaa baraado hakkunde hirsirde e suudu dewal mawndu nduun. Mido haalana on goonga: dum fuu dum yomnitorte e jamaanu o. ⁵²Bone woodanii on, onon jannginoobe Tawreeta! Sabo on teetii cokitirgal anndal. Onon e ko'e mon on naataay, de yidube naatude been du, on accaay naata.

⁵³Nde Iisaa dillunoo doon, jannginoobe Tawreeta e Farisa'en ina bernani dum sanne sanne. Ibe yama mo kulle keewde, ⁵⁴heddii ibe tuufa mo faa be keba e hunnduko makko ko be nanngira mo.

Haala kulol Laamdo

(Matta 10.26-31)

12 Wakkati oon yimbe ujunaaje sowre kawriti faa ina njaabundura. Ndeen Iisaa wi'i taalibaabe mum been:

—Ndeentee e rabilla Farisa'en, dum woni naafikaare. ²Walaa fuu ko suddii ko sudditaaake, walaa ko suudii ko fangintaake. ³Dum wadi huunde fuu ko kaaldon ley nimre nanete ley annoora. Katin du ko cowndidon ley cuudi ommbaadi fuu, gooynete faa dow cuudi.

⁴Mido haalana on, onon yigiraabe am: taa kulee waroobe banndu de walaa fuu ko mbaawi gada duum. ⁵Mi hollan on mo kaandon hulde: kulon baroowo neddo, jogiido baawde nannude dum ley

jahannama. Goonga, mido wi'a on: oon kaandon hulude! ⁶Wanaa pooloy njoyoy ina coottee buudi didi tan naa? Ammaa fay e noon, Laamdo yeggitataa fay gootel e makkoy. ⁷Ko buri noon du, fay ngaasa ko'e moodon fuu limaama faa laabi. Ndelle, taa kulee, sabo odon buri pooli keewdi teddude.

Haala jabande

Almasiihu yeeso yimbe

(Matta 10.32-33, 12.32, 10.19-20)

⁸Mido wi'a on: neddo fuu jabando kam yeeso yimbe, miin Bii Neddo du mi jaban dum yeeso maleyka'en Laamdo. ⁹Ammaa caliido kam yeeso yimbe, salete yeeso maleyka'en Laamdo. ¹⁰Neddo fuu kaaldo ko boni e dow Bii Neddo, ina waawi yaafeede. Ammaa mbonkiido Ruuhu Ceniido yaafataake. ¹¹Nde yimbe njaari on to cuudi baajordi naa yeeso hooreebe naa laamiibe taa mbemmedon ko njaabotodon, naa ko kaaloton, ¹²sabo Ruuhu Ceniido anndinan on wakkati oon ko kaandon haalde.

Bannol dow jom jawdi pamaro hakkillo

¹³Goddo ley jamaa oon wi'i:
—Moodibbo, wi'u mawnam o hokka kam ngedu am e ndongu amin.

¹⁴O jaabii dum, o wi'i:
— Hey gorko, moy wadi kam carotoodo mon naa peccoowo jawdi mon?

¹⁵O wi'i jamaa oon:
—Tinnee ndeentee e eelgal** jawdi fuu, sabo wanaa jawdi wuurnata neddo, fay si tawaa wo jom jawdi.

¹⁶O banndani be bannol, o wi'i:
—Jom jawdi gomma, gese muudum mboodiino sanne. ¹⁷Imo miiloo e hoore makko: «Noy ngadammi? Sabo mi walaa fuu do mi resa nyaamri am ndi. ¹⁸Ayyo, nii ngadammi: mi liban beembe am

**12:15 Maanaa *eelgal* do wanaa njaraade, wo muuyude naa suunaade ko jeyaa.

deen, mi nyiɓa godde burde de manngu, mi resa nyaamri am ndi e jawdi am fuu toon. ¹⁹De mi wi'a e hoore am: A hebii jawdi mbaawndi jogaade ma duubi keewdi. Fowtu, nyaamaa, njaraa, mbeltodaa.» ²⁰Ammaa Laamdo wi'i mo: «Aan pamduɗo hakkillo! Yonki maa itete e jemma o. Moy adata ko paggidaa duum?» ²¹Nii woni sifa neddo fuu pagganiido hoore muudum jawdi, de wanaa jom jawdi yeeso Laamdo.

Haala hoolaade Laamdo

(Matta 6.25-34)

²²Ndeen o wi'i taalibaabe makko been:

—Dum wadi mido wi'a on: taa nguurndam mon habba on ko'e e ko nyaamoton. Taa balli mon du kabba on ko'e e ko bornotodon. ²³Sabo nguurndam ina buri nyaamdu, banndu du ina buri koltal. ²⁴Taykee dowdaake le: de aawataa, de tay'ataa, de ngalaa resirde, de ngalaa beembe, ammaa Laamdo ina nyaamna de. Onon, odon buri pooli diin to woddi! ²⁵Moy e moodon waawi beydude balde muudum fay nyalooma gooto saabe kabɓu-ko'u muudum? ²⁶Ndelle, si tawii on mbaawaa wadude fay hono dum e famdude, ko wadi odon kabbi ko'e mon e dow ko heddi duum? ²⁷Yeewee pindiiji no mawnirta. Di tampataa, di motataa. Ammaa mido wi'a on, fay Suley-maana e darja muudum fuu holtiraay hono gootel e majji ni. ²⁸Laamdo ina holtinira ni huɗo wonko ley ladde handen, faddeteeko e yiite jaango, sakko onon, onon famduɓe hoolaare! ²⁹Taa kilnee filaade ko nyaamete e ko yaretee, taa dum habba on ko'e! ³⁰Sabo kulle deen fuu, wo yimbe adunaaru pilotoo de. De Baaba mon ina anndi odon kaajaa de. ³¹Ammaa pilodon laamu Laamdo, ndeen on beydante ko heddi duum.

Haala jawdi dow kammu

(Matta 6.19-21)

³²Taa kulee, onon coggal pamaral, sabo Baaba moodon ina seyorii hokkude on laamu muudum. ³³Connee jawdi mon fuu, cakkon. Moyyinanee ko'e mon danngaaji di mbonataa, njogodon jawdi ngonndi dow kammu ndi timmataa, ndi gujjo badaatako, mooyu du bonnataa. ³⁴Sabo do jawdi moodon woni fuu, doon berde moodon du ngonata.

Haala segilaniibe jakkitaade jom muɓɓen

(Matta 24.45-51)

³⁵—Kabɓee kabɓordi mon faa ngollon, kuɓɓee lampe mon. ³⁶Laatee hono yimbe segilaniibe jakkitaade jom muɓɓen nde wartata weltaare bangal, faa omtanon dum wakkati nde yottii salmini fu. ³⁷Barke woodanii maccube be jom muɓɓen tawi ina kakkilani dum. Goonga kaalanammi on: o habboto kabɓorgol makko saabe golle, o joyyina be faa be nyaama, o wara o gollana be. ³⁸Si o wartii hakkunde jemma, naa hejjere fu, barke woodanii be o tawri noon been.

³⁹Paamee dum do: si jom galle ina anndunoo wakkati mo gujjo warata, yoppataano o naata suudu muudum. ⁴⁰Onon du, cegilee, sabo Bii Neddo waran e wakkati mo on miilaaki.

⁴¹Piyeer wi'i mo:

—Joomam, banndol ngol le, wo minen tan kaaldataa naa yimbe fuu?

⁴²Iisaa jaabii, wi'i:

—Moy woni golloowo koolniido, jom hakkillo, mo joomum halfinta golloobe mum faa hokka be ngedu mabbe nyaamdu e wakkati kaando? ⁴³Barke woodanii golloowo mo joomum warti, tawi ina wada noon. ⁴⁴Goonga kaalanammi on: joomiiko oon halfinan mo jawdi muudum fuu.

⁴⁵ Ammaa si golloowo oon wi'ii ley bernde mum joomum oon booyii wartaay, de fuddi ina fiya maccube e horbe, ina nyaama ina yara ina suloo, ⁴⁶ ndeen kaa, joomiiko wartyan nyalooma mo o anndaa e wakkati mo o miilaaki. Joomiiko oon jukkoto mo jukkungo naawngo, watta mo hakkunde be ngoondinaay. ⁴⁷ Golloowo anndudo ko joomum yidi, de segilaaki, gollaay ko joomum yidi fu, fiyete boggi keewdi. ⁴⁸ Kaa mo anndaa ko joomum yidi, de wadi ko jeyi fiyeede, fiyete boggi seeda. Kokkaado ko duudi, yamete ko duudi. Kalfinaado ko heewi, yamete ko furi heewde.

No Iisaa laatorii sabaabu ceedaagu yimbe

(Matta 10.34-36)

⁴⁹ —Mi warii faa mi fadfa yiite e leydi ndi. Mido heppi nge hubba law! ⁵⁰ Ina woodi lootagal batisima naawngal ngal looteteemi. Mido torroo faa dum tabita! ⁵¹ Odon miiloo wo jam ngardumi adunaaru naa? Wanaa! Mido wi'a on: ko ngardumi dey, wo senndude. ⁵² Gilla joonin yimbe njoyo wondube ley wuro wooto ceedan, tato kabdan e dido, dido kabdan e tato. ⁵³ Baaba habdan e biyum gorko, biddo gorko du habdan e bammum, inna habdan e biyum debbo, biddo debbo du habdan e inna muudum, esiyo debbo habdan e dee biyum, dee biddo du habdan e esum debbo.

Haala senndude wakkatiiji

(Matta 16.2-3)

⁵⁴ Iisaa wi'i jama'aje deen katin:

—Si on nji'ii ruulde ina yuura gorgalan, on mbi'an nde toban. Laatorto hono noon du. ⁵⁵ Si henndu hordoore wifii, on mbi'an wulan jaw. Dum laatorto noon du. ⁵⁶ Onon munaafiki'en! Odon mbaawi

senndude alhaali leydi e kammu. Ko wadi de on mbaawaa senndude alhaaliiji jamaanu o?

No neddo haaniri rewritinde e gondo muudum

(Matta 5.25-26)

⁵⁷ Ko wadi on mbaawaa annditande ko'e mon ko fonnditii? ⁵⁸ Si ada yaada e kabdo maa faa cardowon, fila rewritinde e makko gilla e dow laawol, taa o yaare to carotoodo, de carotoodo oon hokke doomoowo kasu, de doomoowo oon du udde ley kasu. ⁵⁹ Mido haalane: abada a wurtataako, si a yobaay ko ndewetefaa duum faa laafi.

Haala tuubugol e halkugol

13 Wakkati oon, wobb'e ngari kaalani Iisaa ko hewtii Galilinkoo'be wobb'e. Be mbi'i Pilaatu^{††} jillundurii yiy'am mabbe e yiy'am sadakaaji mabbe. ² Iisaa jaabii be, wi'i:

—Yalla odon miiloo kambe furi lutude diina e Galilinkoo'be heddiibe been fuu naa? Odon miiloo wo saabe duum wadi de be torrira noon naa? ³ Mido haalana on: wanaa noon. De si on tuubaay, on fuu hono noon kalkirton. ⁴ Odon miccoo yimbe sappo e njetto be suudu Silowam toowndu nduun saami dow mu'ben faa maayi been. Yalla odon miiloo kambe furi yimbe Urusaliima fuu junuuba naa? ⁵ Mido haalana on: wanaa noon. De si on tuubaay, on fuu hono noon kalkirton.

⁶ Ndeen o banndani be banndol ngol, o wi'i:

—Yibbi ngooti ina wonnoo ley ngesa neddo gomma. O wari borude ki, de o tawraay ki fay huunde. ⁷ O wi'i golloowo ngesa oon: «Nii woni duubi tati mido wara filaade bibbe yibbi ki, de mi tawaay. Soppu ki! Ko wadi iki itta

^{††} 13:1 Pilaatu wo hooreejo leydi Yahuudiya.

sembe leydi ndi?»⁸ Golloowo oon wi'i mo: «Joomam, accu ki do faa mawuuri. Do e ndeen, mi reman mi fiiltina ki, mi watta birgi. ⁹Ina hasii ki rima do e mawuuri. Si ki rimaay du, coppaa ki.»

No Iisaa danniri debbo nyannde fowteteende

¹⁰ Nyannde fowteteende gomma, Iisaa ina waajoo ley suudu waajordu wooturu. ¹¹ Debbo gomma mo ginnaaru nyawni ko wadi duubi sappo e jeetati ina tawaa doon. O turiido tan, o waawaa dar-taade fey. ¹² Nde Iisaa yi'unoo mo ndeen, noddi mo, wi'i mo:

—Bannam debbo, a dadii nyawu maa ngu.

¹³ Iisaa yowi juude mum dow makko, de wakkati gooto o dartii cet, imo yetta Laamdo. ¹⁴ De hooreejo suudu waajordu nduun na mettaa ko Iisaa dannii goddo nyannde fowteteende duum, wi'i yimbe been:

—Balde jeegom jeyde golleede ina ngoodi. E ley balde deen kaandon warude ndannedon, wanaa nyannde fowteteende.

¹⁵ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Onon munaafiki'en! Wanaa mono e moodon fuu ina habbita ngaari muudum naa araawa muudum nyannde fowteteende yarnowa dum naa? ¹⁶ Debbo o wo taan Ibrahiima, mo Seydaani habbiri duubi sappo e jeetati. Wanaa imo jeyi habbiteede nyannde fowteteende naa?

¹⁷ Nde o haalannoo dum ndeen, waybe mo been fuu cemti. De jamaa oon fuu ina ceyii e dow kaayeeffiji di o wadata diin.

Bannadol haala gabbel pamarel

(Matta 13.31-32, Marku 4.30-32)

¹⁸ Iisaa wi'i:

—Noy laamu Laamdo wai? Dume nanndinammi dum? ¹⁹ Laamu Laamdo ina nanndi e gabbel lekki mutaari ngel neddo hooyi, aawi ley sardiye muudum.

Aawdi ndiin fufi, laatii lekki faa pooli piirooji nyibi cuufi muɓben e licce makki.

Bannadol haala rabilla

(Matta 13.33)

²⁰ O wi'i katin:

—Dume nanndinammi e laamu Laamdo? ²¹ Ina nanndi e rabilla mo debbo hooyi, diibunduri e etirde conndi tati mawde faa dum fuu dum yuufi.

Haala dammbugal paadungal

(Matta 7.13-14, 21-23)

²² Iisaa ina rewa ley galluuje e ley gure fuu, ina waajoo, ina fonndii Urusaliima.

²³ Neddo gomma yami mo:

—Joomam, yimbe seeda tan kisata naa?

O wi'i be:

²⁴ —Ndurwee naatiron dammbugal paadungal sabo mido wi'a on: heewbe tefan naatude, de kunngoo. ²⁵ Si jom galle oon ummake, sokii dammbugal muudum, tawi onon odon keddii yaasin, odon calma, odon mbi'a: «Joomii amin, omtan min», ndeen o jaaboto on: «Mi anndaa to njeyaadon!» ²⁶ Ndeen, on puddan wiide: «Min nyaamdii e maa, min njardii e maa, a waajake dow laabi amin.» ²⁷ Ndeen o jaaboto on: «Mi anndaa to njeyaadon. Mboddee kam, onon wadoobe ko boni!» ²⁸ On mboyan, on nyeryunduran nyiye nde nji'oton Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba, kam'en e annabaabe fuu ley laamu Laamdo, tawa onon on fadfaabe yaasin. ²⁹ Yimbe yuuran lettugal e gorgal, hordoore e sobbiire, njoodoo nyaamda ley laamu Laamdo. ³⁰ Goonga ni, sakitiibe wobbe ardoto, ardiibe wobbe du cakitoto.

No Iisaa woyri yimbe Urusaliima

(Matta 23.37-39)

³¹ Wakkati oon, Farisa'en wobbe ngari, mbi'i mo:

—Dillu do, njahaa e yaadu maa, sabo Hirudus kaananke oon ina muuyi warude ma.

³²O wi'i be:

—Njehee mbi'owee baagayel ngeel: «Ndaar, mi riiwan ginnaaji, mi dannan nyawbe hannden e jaango. De nyannde tataberde mi yottinan golle am. ³³Ammaa ina tilsii mi yaha hannden e jaango e fabbi-jaango, sabo annabaajo haanaa maayde si wanaa ley Urusaliima.»

³⁴Kay Urusaliima, Urusaliima! Ada wara annabaabe, ada warda nulaabe to maa kaaye! Kile keewde njidumi hawrundurde bibbe maa hono no cofal hawrundurta coppi muudum ley bippeele muudum ni. De on njabaay. ³⁵Paamon, Laamdo yoppidii on e suudu mon. Mido wi'a on: on nji'ataa kam katin si wanaa faa wakkati mo mbi'oyton: «Barke woodanii gardo e dow innde Joomiraado!»^{‡‡}

No Iisaa danniri gorko buutudo

14 Nyalaande fowteteende gomma, Iisaa naatii suudu hooreejo Farisa'en gooto faa nyaama. Wonbe toon been ina taykoo mo. ²Gorko buutudo ina tawaa yeeso makko doon. ³Iisaa haaldi e jannginoobe Tawreeta e Farisa'en, wi'i dum'en:

—Dannude nyawdo nyalaande fowteteende, ina dagii naa dagaaki?

⁴De be keddii ibe ndeyyinii. Iisaa tuggi nyawdo oon, dannii dum, de yoppi dum dilli. ⁵Ndeen o wi'i be:

—Moy e moodon biyum naa ngaarim saamata ley bunndu de hunngoo wurtinde dum law law, fay si dum nyalaande fowteteende?

⁶Be kunnngii jaabaade fay huunde e dow majjum.

Haala subaade joonnde e noddude yimbe

⁷Wakkati Iisaa yi'i noddaabe been ina cuboo nokkuuje burde teddude, o bann-dani be, o wi'i:

⁸—Si a noddaama bangal fu, taa jooda e joonnde burnde teddude. Sabo burdo ma teddude ina waawi warude, ⁹de noddudo ma oon wara, wi'e: «Hokku oodo joodorgal ngal!» Ndeen a semtan, kooyaa joonnde burnde leeyude ndeen. ¹⁰Ammaa si a noddaama bangal fu, njoododaa to leeyi, faa noddudo ma oon wara, wi'e: «Yigoo am, hewtu dow to woodi toon!» Ndeen, dum laatante teddeengal yeeso joododiibe maa been fuu. ¹¹Sabo mawninkiniido fuu, leeyinte, leeyinkiniido du teddinte.

¹²O wi'i noddudo mo oon du:

—Si ada nodda yimbe mbottaari naa hiraande, taa noddu yigiraabe naa bann-diraabe naa sakiraabe naa hoddiiibe maa jogiibe jawdi. Hasii be nodditete de dum laatoo njobdi maa. ¹³Jonkaa si a wadii weltaare fu, noddaa talkaabe e woybe e bonnguube e wumbe. ¹⁴Ndeen, a barkinte, sabo been ngalaa ko njobire. A yobete nyannde dartiibe ummintinaa.

Banndol dow weltaare

(Matta 22.1-10)

¹⁵Gooto e nyaamoobe been, nde nan-noo haala ka ndeen, wi'i mo:

—Barke woodanii nyaamoowo ley laamu Laamdo.

¹⁶Iisaa wi'i mo:

—Gorko gomma wadii nyaamdu mawndu, noddii yimbe faa heewi. ¹⁷Wakkati nyaamdu nduun segilinoo fu, o neli maccudo makko to yimbe been, wi'a: «Ngaree, nyaamduuji diin cegilaama.» ¹⁸Be fuu, be puddi saloraade gooto gooto. Goddo mabbe

^{‡‡}13:35 Jabuura 118.26.

wi'i: «Mi soodii ngesa, ina tilsi mi yaha mi ndaarowa nga, mido njaare njaafodaa kam.» ¹⁹ Goddo du wi'i: «Mi soodii ga'i demooji sappo. Mi yahan mi ndaarowa di, mido njaare njaafodaa kam.» ²⁰ Goddo katin wi'i: «Mi bañudo kesum, duum wadi de mi hebataa warude.» ²¹ Maccudo oon warti, haalani dum joomum. Oon berni, wi'i mo: «Yahu law ley nokkuuje e dow laabi ngalluure nde, ngaddaa talkaabe e woybe e wumbe e bonnguube.» ²² Maccudo oon warti, wi'i: «Joomam, ko mbiidaa duum fuu wadaama, de faa joonin nokkuure ina heddii.» ²³ Ndeen joomiiko oon wi'i mo: «Yahu dow laabi jaajudi e paadufi, ndooldaa yimbe ngara naata, faa suudu am ndu heewa.» ²⁴ Sabo mido wi'a on: fay gooto e be noddunoomi been meedataa nyaamdu am ndu.»

No neddo laatortoo taalibaajo Iisaa

(*Matta 10.37-38*)

²⁵ Yimbe heewbe ina njaada e Iisaa. O hucciti e mañbe, o wi'i be:

²⁶ —Gardo to am fuu, sanaa mi burana dum bammum e inna muudum e jom suudu muudum e sukaaabe muudum e minyiraabe mum e mawniraabe mum, mi burana dum fay hoore muudum. Si wanaa noon fu, joomum waawaa laataade taalibaajo am. ²⁷ Katin du, mo wakkaaki leggal muudum palaangal de jokki kam fuu, waawaa laataade taalibaajo am. ²⁸ Si won muuydo e moodon nyibude suudu toowndu, wanaa joomum jooftoto tafon, hiisoo ko haajaa, de ndaara yalla na jogii ko tannyata ndu naa? ²⁹ Si wanaa noon, si joomum joyyini de waawaay tannyude, jido ndu fuu jalan dum, ³⁰ wi'a: «Neddo o fuddii nyibude, de hunngii tannyude!» ³¹ Katin, si kaananke yehii faa habdowa

e kaananke goddo, wanaa o jooftoto tafon o fonnda yalla worbe makko uju-naaje sappo been ina mbaawi habdude e jogiido worbe ujunaaje noogayo? ³² Si tawii o waawaa, o nulan yimbe to joomum gilla battaaki, faa jam wada hakkunde mañbe. ³³ Hono noon, fay gooto moodon waawaa laataade taalibaajo am si yoppaay ko jogii fuu.

(*Matta 5.13, Marku 9.50*)

³⁴ Lamdam ina woodi, ammaa si dam selii lamsude, dume lamsinta dam katin? ³⁵ Walaa fuu ko dam nafata, wanaa e leydi, wanaa e birgi. Dam faddete yaasin.

Jom nowru nanooru fuu, nana.

Banndol dow mbaalu lallungu

(*Matta 18.12-14*)

15 Nanngoobe lampo e luttube wofbe fuu ina badii mo faa kettindanoo mo. ² Farisa'en e jannginoobe Tawreeta ina nformoo, ina mbi'a:

—Gorko o ina jabboo luttube, ina nyaamda e muñben!

³ Ndeen o banndani be banndol ngol, o wi'i:

⁴ —Si gooto moodon ina jogii baali hemre, de ngootu lalli, wanaa yoppaan capande jeenay e jeenay diin fuu ley ladde, de filowoo lallungu nguun faa yiita dum naa? ⁵ Si o yiitii dum fu, o towiran dum seyo. ⁶ Nde o warti galle makko fuu, o noddan yigiraabe makko e hoddiiibe makko, o wi'a dum'en: «Ceyodee e am, sabo mi yiitii mbaalu am lallunoongu.» ⁷ Mido haalana on: hono noon seyo laatortoo dow kammuuli si luttoowo gooto tuubii. Ingo buri seyo capande njeenayo e njeenayo dartiibe be kaajaaka tuubude.

[¶]14:27 Ndaaree Lukka 9.23.

Banndol dow mbuufu cardi lallungu

⁸—Katin du, si debbo ina jogii buufi cardi sappo, de ngootu lalli fu, wanaa o hubban lampal, o fiisoo galle oon, o filoroo hakkillo faa o yiita dum naa? ⁹Nde o yiiti dum fu, o hawrunduran yigiraabe makko e hoddiibe makko, o wi'a: «Ceyodee e am, sabo mi yiitii mbuufu am lallunoongu.» ¹⁰Mido haalana on: hono noon maleyka'en Laamdo ceyor-too, si luttudo gooto tuubii.

Banndol dow biddo majjudo

¹¹Iisaa wi'i katin:

—Gorko gomma ina woodunoo bibbe worbe dido. ¹²Minyiiwo oon wi'i bammum: «Baaba, hokkam ngedu am e jawdi ndi.» Ndelle, baabiiko oon fecci jawdi muudum ndiin hakkunde mabbe. ¹³Faa wadi balde seeda, minyiiwo oon hawrunduri ko jogii fuu, dilli, yehi leydi mbodfundu. Toon o bonniri ngedu makko nguun fuu e fijirde. ¹⁴Nde o hantunoo ndi fuu ndeen, rafo bonngo wadi e leydi ndiin, o fuddi tampude. ¹⁵O yehi o takkowi e gorko jeyaado e leydi ndiin. Oon nuli mo gese mum faa o duranowa dum girooji muudum. ¹⁶Imo muuyi nyaamude fay nyaamdu girooji diin, ammaa fay gooto hokkataa mo. ¹⁷Ndeen hakkillo makko warti, o wi'i e hoore makko: «Gollanoobe baaba am nyaaman faa kedda, inani kam do, mido maaya rafo. ¹⁸Mi ummoto, mi hoota to baaba am, mi wi'a dum: Baaba, mi toonyake jom kammuuli, mi toonyake ma aan du, ¹⁹mi haandaa e fay wi'eede biya katin. Ndelle, jogoram hono wo mi gooto e golloobe maa been!» ²⁰Jonle o ummii, o fonndii to baabiiko. Gilla imo woni to woddi, baabiiko oon haccii mo, yurmii mo sanne, doggi, gorfi mo, muccii mo. ²¹Biddo oon wi'i mo: «Baaba, mi toonyake jom kammuuli, mi toonyake ma, mi haandaa e fay wi'eede

biya katin!» ²²De baabiiko oon wi'i maccube muudum: «Karee, ngaddowee saaya burka fuu woodde bornon mo! Ngatton hootonnde e honndu makko, ngatton pade e koyde makko. ²³Ngaddon ngaari payndi du, kirson dum faa nyaamen, mbeltoden!» ²⁴Sabo biyam o, o maaynoodo de o ummitii, o majjunoodo de o yiitaa.» Nii be puddiri weltaare.

²⁵Wakkati oon, biddo mawniiwo oon ina woni ley ngesa. Nde wartannoo faa badii wuro ndeen, nani jimi fiyo e dip-paali. ²⁶O noddi gooto e golloobe been, o yami dum ko woni duko ko. ²⁷Oon wi'i mo: «Minya oon warti de bammaa hirsani mo ngaari payndi, sabo o wartii, imo reenii.»

²⁸Ndeen mawniiwo oon tikki, salii naatude galle oon. Baabiiko oon wur-tii, ina sura mo faa o naata. ²⁹O jaabii baabiiko, o wi'i: «Ndaar, duubi keewdi mido gollane, fay nde wootere mi salaaki yamiroore maa. Ammaa dum e laataade fuu, abada a hokkaay kam miin kaa fay damngel faa mi weltodoo e yigiraabe am. ³⁰De biya nyaamrudo jawdi maa e rewbe fijooobe oon kaa, ko warti, a hirsanii dum ngaari payndi.» ³¹Baabiiko wi'i mo: «Binngel am, abada enen ngondi, ko njeymi fuu, wo aan jeyi. ³²Ina haani ceyoden, mbeltoden. Sabo minya oon, o maaynoodo de o ummitii, o majjunoodo de o yiitaa.»

Banndol dow howruujo carudo

16 Iisaa wi'i taalibaabe mum been katin:

—Jom jawdi gomma halfiniino howruujo muudum jawdi. O haalanaa howruujo oon ina bonna jawdi makko. ²O noddi dum, o wi'i: «Ko nanumi e maada duum wo dume? War, hiisa ko kalfinadaa duum, sabo a waawaa halfineede katin.» ³Howruujo oon wi'i e hoore muudum: «Noy ngadammi? Sabo joomam ittan kam e golle. Mi walaa

sembe remude, mido semta njaaraade. ⁴Ayyo! Mido anndi no ngadammi, faa yimbe njabbitoo kam e ley cuudi mubben si mi bortaama golle.» ⁵Jonle o noddi be joomiiko rewata nyamaale been, gooto gooto. O wi'i arandeejo oon: «Noy foti joomam rewete?» ⁶Oon wi'i mo: «Paali hemre nebbam ndeweteemi.» Howruujo oon wi'i mo: «Hooyu talkuru maa nyamaale, hara, jooda mbinndaa capande joy.» ⁷O wi'i goddo katin: «Aan le, noy foti ndewetefaa?» Oon wi'i mo: «Bootooji alkama hemre.» O wi'i oon: «Hooyu talkuru maa nyamaale, mbinndaa bootooji capande jeetati.» ⁸Jom howruujo oonyiido oon mani dum saabe yoyre muudum. Sabo yimbe adunaaru been buri yimbe annoora gollirde yoyre hakkunde mubben. ⁹Miin, mido wi'a on: Pilanee ko'e mon yigiraabe, piloree be jawdi adunaaru faa nde ndi hantii fu, njabbitedon ley nguurndam nduumiidam.

¹⁰Koolniido e ko famdi, hoolnoto e ko mawni du. Mo laamnaay ko famdi, laam-nataa ko mawni du. ¹¹Ndelle, si on kollaay hoolaare e jawdi adunaaru ndi, moy halfinta on jawdi ngoongalaari ndiin? ¹²Katin du si on kollaay hoolaare e jawdi njananndi, moy hokkata on ko njejdun duum? ¹³Maccudo fay gooto waawaa gollande joomiraabe dido. Sabo wanyan gooto, de yida keddiido oon, maa du nanngunduran e gooto, de yawa keddiido oon. On mbaawaa gollande Laamdo e jawdi fuu nde wootere.

(Matta 11.12-13, 5.18, 31-32)

¹⁴Farisa'en, yidube ceede been, ina kettindii dum fuu, ina njala mo. ¹⁵Iisaa wi'i be:

—Onon le, odon moyyina ko'e moodon yeeso yimbe, ammaa Laamdo ina anndi berde mon. Sabo ko yimbe teddinta duum, ina nyiddinii to Laamdo.

¹⁶Tawreeta e annabaabe ina ngoodunoo faa warude wakkati Yaayaa. Gilla e Yaayaa Kabaaru Lobbo laamu Laamdo ina banginee. Mono fuu ina durwa naatude ley maggu. ¹⁷Ammaa e noon fu, timmugol kammu e leydi buri hoyude diina ittude tobbel gootel e ley Tawreeta oon.

¹⁸Neddo fuu ceerudo deekum de baji goddo, jeenii. Katin du neddo fuu bajiido debbo ceeraado, jeenii.

Bannol dow jom jawdi e Laajaru

¹⁹—Ina woodunoo gorko gomma jom jawdi bornotoodo kaddule bodfeeje daatude, buurdudo nyannde fuu e weltaare e mbelirka. ²⁰Talkaajo gomma keewdo buuye, bi'eteedo Laajaru, ina fukkoo dambugal galle makko. ²¹Imo muuynoo nyaamude kedde jom jawdi oon. Fay dawaadi ina ngara ina metta buuye makko deen. ²²Talkaajo oon maayi, maleyka'en njaari dum faa to Ibrahiima. Jom jawdi oon kam du maayi, uwaa. ²³Ley nokkuure maaybe imo torroo, o banti gite makko, o haccii Ibrahiima to woddi, Laajaru ina woni dakkol muudum. ²⁴O yeewnii o wi'i: «Baaba am Ibrahiima, yurmam, nulu Laajaru, suuwa hoore honndu muudum ley ndiyam, de wara feewnana kam demngal am. Sabo mi torrake sanne ley yiite nge.» ²⁵Ammaa Ibrahiima wi'i: «Binnigel am, miccita a hebii kulle lobbe e ley nguurndam maada, Laajaru kaa wo bone tan hefi. Joonin, kanko o hebii hinneede do, de aan torroada. ²⁶Ko buri dum du fuu, luggere mawnde woni hakkunde amin e moodon. Ndelle si won yidube yuurude to amin njaha to moodon, naa yuurude to moodon ngara to amin, tawan mbaawaa.» ²⁷Jom jawdi oon wi'i: «Ndelle baaba, mido nyaage, nulu Laajaru suudu baaba am, ²⁸sabo mido woodi sakiraabe worbe njoyo, faa o gongina be taa be ngara e nokku

torra o.» ²⁹ Ammaa Ibrahiima wi'i mo: «Ibe njogii haala Muusaa e haalaaji annabaabe, accu be kettindanoo di.» ³⁰ O jaabii dum: «Wanaa noon, baaba am Ibrahiima! De si goddo yuurii hakkunde maaybe yehi to mabbe fu, be tuuban.» ³¹ Ibrahiima wi'i mo: «Si be kettindanaaki Muusaa e annabaabe, fay si goddo ummitii e maaybe, be ngoondintaa.»

Haala luttude e yaafeede

(*Matta 18.6-7, 21-22, Marku 9.42*)

17 Iisaa wi'i taalibaabe muudum been:

—Sikke walaa ko fergata yimbe faa luttina dum'en waran, ammaa bone woodanii laatiido sabaabu majjum. ² Hayre teddunde habbee e daande joomum faddee ley maayo manngo, dum buri woodde diina luttinde gootel e cukaloy koy. ³ Kaybee ko'e moodon: si sakiike maa luttii, pelaa dum. Si tuubii, njaafodaa dum. ⁴ Si o toonyake ma kile jeddi e ley nyalooma gooto, de o warti to maa kile jeddi imo tuubane, njaafodaa mo.

Haala goondinal e downtanaade

⁵ Nulaabe been mbi'i Iisaa:

—Beydan min goondinal.

⁶ Iisaa jaabii, wi'i:

—Si goondinal moodon fotii fay no gabbel lekki mutaari ni, si on mbi'ii lekki kiido doofoo, darowoo ley maayo, ki jabanen on.

⁷ Moy e moodon maccudo muudum demoowo naa duroowo yuurata ladde, warta, de wi'a dum: «Hara jooda, nyaamu?» ⁸ Walaa! A wi'an mo: «Wadanam nyaamdu, habba kaddule maa de ngollanaa kam faa mi nyaama mi yara, de sakitoo aan du nyaama njaraa.» Wanaa noon worri naa? ⁹ Yalla a yettan maccudo oon saabe wadii ko njamirdaa duum naa? ¹⁰ Onon du

hono noon. Si on ngadii huunde fuu ko njamiradon, mbi'ee: «Min maccube tan, ko min njeyi wadude ni min ngadi.»

No Iisaa danniri seppinbe sappo

¹¹ Nde Iisaa yahannoo Urusaliima ndeen, rewii hakkunde leyde Samariya e Galili. ¹² O wari faa o naata wuro wonggo, de seppinbe sappo ngari to makko, ndarii to toowti, ¹³ yeewnii, mbi'i:

—Iisaa, joomii amin, yurma min!

¹⁴ Nde o yinoo fe ndeen, o wi'i be:

—Njehee, kollowee ko'e mon al-maami'en been.

E ley yaadu mabbe nduun be cellinaama. ¹⁵ Gooto mabbe, nde yi'unoo dadii ndeen, yeccii, ina teddina Laamdo e daande toownde. ¹⁶ O sujidi e leydi dakkol koyde Iisaa, imo yetta dum. Oon wo Samariyanke. ¹⁷ Iisaa jaabii, wi'i:

—Wanaa sappo been fuu ndadii naa? Toy njeenayo been le ngoni? ¹⁸ Ndele walaa fuu jecciido faa teddina Laamdo si wanaa janano o naa?

¹⁹ Ndeen, o wi'i gorko oon:

—Umma, yahu, goondinal maa dannii ma.

Haala maandeeji garol laamu Laamdo

(*Matta 24.23-28, 37-41*)

²⁰ Farisa'en been yami Iisaa ndey laamu Laamdo warata. O jaabii be, o wi'i:

—No laamu Laamdo wardata noon, yi'ataake. ²¹ Fay gooto waawaa wiide inani dum naa inana dum, sabo andee, laamu Laamdo ina woni hakkunde moodon.

²² Ndeen o wi'i taalibaabe makko:

—Wakkati waran mo muuyoton yiide fay nyannde wootere e ley nyalaade Bii Neddo, de on nji'ataa. ²³ On mbi'ete: «inani o to» naa «inani o ga», de taa njehee, taa njokkee be. ²⁴ Sabo hono no mayyere yainirta illa hoore kammu do faa yaade hoore kammu to, hono

noon Bii Neddo laatortoo nyannde gartol muudum. ²⁵ Ammaa ko artii dum, ina tilsi o torree torraaji keewdi, yimbe jamaanu o du caloto mo. ²⁶ Hono no laatorinoo wakkati Nuuhu oon, noon du nyalaade Bii Neddo laatortoo: ²⁷ yimbe ina nyaama, ina njara, ina baaja, ina bahee, faa nyannde Nuuhu naati laana kaan. De ilam tuufaandu daam wari, halki be fuu. ²⁸ Laatoto hono no wakkati Luudu noon du, yimbe ina nyaama, ina njara, ina cooda, ina conna, ina aawa, ina nyiba. ²⁹ Ammaa nyannde nde Luudu wurtinoo Sodoma ndeen, Laamdo tomni yiite e sitti,^{§§} halki be fuu. ³⁰ Hono noon nyannde bangugol Bii Neddo du laatortoo. ³¹ Nyannde ndeen, si neddo ina woni dow suudu, de gineeji mum ina ngoni ley suudu fu, taa wi'a jippanto di. Tawaado ngesa du, taa yeccoo faa hooya ko woni ley wuro. ³² Miccitee dee Luudu oon. ³³ Neddo fuu piliido reenude yonki muudum, mursan ki, de neddo fuu mursudo ki, reenan ki. ³⁴ Mido haalana on: ley jemma oon, yimbe dido fukkodiibe dow sekko wooto, gooto mubben hooyete, de gooto yoppee. ³⁵ Rewbe dido undoobe, gooto mubben hooyete, de gooto yoppee. [³⁶ Worbe dido wonbe ley ngesa ngoota, gooto mubben hooyete, de gooto yoppee.]*

³⁷ Taalibaabe been njaabii, mbi'i mo:

—Joomii amin, toy dum wadata?

O wi'i be:

—To ko saadi woni fuu, toon jigaaje kawritata.

Banndol dow carotoodo onyyiido

18 Iisaa banndani be banndol faa hollita be ina tilsi be keddodoo e du'aare, taa be njoppa saabe tampiri. ² O wi'i:

—Ina woodunoo e wuro gomma carotoodo mo hulataa Laamdo, yaagataako fay gooto. ³ Debbo mo gorum maayi ina woni ley wuro ngoon, ina wara to carotoodo oon, ina wi'a: «Saranam hakkunde am e kabdo am.» ⁴ Carotoodo oon jabaay faa booyi. De sakitii o wi'i e hoore makko: «Fay si taweede mi hulataa Laamdo mi yaagataako fay gooto du, ⁵ sabo debbo o na torra kam, mi saranto mo, faa o sela warude imo sukka noppi am.»

⁶ Caggal duum Iisaa wi'i:

—On nanii ko carotoodo bondo oon wi'i naa? ⁷ De wanaa Laamdo na walla subaabe muudum wullitotoobe dum jemma e nyalooma been fuu faa be keba sariya maaffe naa? O jaabataako be law naa? ⁸ Mido haalana on: o saranto be law. Ammaa wakkati Bii Neddo wartowi, yalla o tawan goondinbe mo ley adunaaru naa?

Banndol dow Farisaajo e nanngoowo lampo

⁹ Iisaa banndani yimbe jogoriibe ko'e mubben wo dartiibe de njawi wofbe, haalani be banndol ngol, wi'i:

¹⁰ —Worbe dido naati suudu de wal mawndu faa ngada du'aare. Gooto wo Farisaajo, gooto du wo nanngoowo lampo. ¹¹ Farisaajo oon darii ina du'oroo ley bernde muudum hono ni: «Laamdo, mi yettii ma ko mi nanndaay e yimbe wofbe laatiibe wuybe e bonbe e jeenoobe, e hono nanngoowo lampo o du. ¹² Mido suumoo e ley jeddiire fuu kile didi, mido itta jakka e huunde fuu ko kebumi.» ¹³ Nanngoowo lampo oon darii to toowti, suusaay fay tiggi-taade kammu, ina gufboo berndem, na wi'a: «Laamdo yurmam, mi jom hakke.» ¹⁴ Mido wi'a on: kanko hooti wo o

§§17:29 Sittiwo huunde oolde wuleteende ina luuba.

*17:36 E dereeji booydi, goddi ngalaa aaya 36.

jaafaado, wanaa ooto. Sabo mawninkiniido fuu leeyinte, leeyinkiniido du toownete.

No Iisaa barkiniri cukaloy

(Matta 19.13-15, Marku 10.13-16)

¹⁵Ina woodi waddoobe to Iisaa cukaloy, faa o meema koy. Nde taalibaabe been nji'unoo dum ndeen, ina ndukana yimbe been. ¹⁶Ammaa Iisaa noddii koy, ina wi'a:

—Accee cukaloy koy ngara to am. Taa kadee koy, sabo wo nanndufe e makkoy been njeysi laamu Laamdo.

¹⁷Goonga kaalanammi on: mo jabiraay laamu Laamdo hono no cukalel ni fuu, naatataa dum!

No Iisaa e gorko jom jawdi ngaddi

(Matta 19.16-30, Marku 10.17-31)

¹⁸Gooto ley hooreebe Alhuudiyankoobe yami mo, wi'i:

—Moodibbo lobbo, dume kaanumi wadude faa mi heba nguurndam nduumiidam?

¹⁹Iisaa wi'i mo:

—Ko wadi de ada noddira kam lobbo? Lobbo walaa si wanaa gooto, oon woni Laamdo. ²⁰Ada anndi jamirooje: «Taa jeenu, taa wadu war-hoore, taa wujuu, taa seeda fewre, teddin inna maa e bammaa.»[†]

²¹Hooreejo oon jaabii, wi'i:

—Midfo hayba dum fuu gilla e cukaaku am.

²²Nde Iisaa nannoo dum ndeen, wi'i mo:

—Huunde wootere heddanii ma tafon: sonnu ko njogidaa duum fuu, kokkaa ceede deen talkaabe. Ndeen, a heban mbarjaari dow kammu. De ngaraa, njokkaa kam.

²³Nde o nannoo dum ndeen, o sunii, sabo wo o jom jawdi keewndi. ²⁴Iisaa ndaari mo, wi'i:

—Naatugol joomiraabe jawdi ley laamu Laamdo ina tiidi koy! ²⁵Si goonga, ngeelooba naata wudde battal buri hoyude diina jom jawdi naata laamu Laamdo.

²⁶Hettindaniibe mo been mbi'i:

—Ndelle, moy woni kisoowo?

²⁷Iisaa jaabii:

—Ko yimbe mbaawaa duum, Laamdo kaa na waawi.

²⁸Ndeen Piyeer wi'i:

—Ndaar, minen min njoppii ko min njogii duum fuu, min njokkii ma.

²⁹O wi'i be:

—Goonga kaalanammi on: joppudo wuro muudum, naa deekum, naa saki-raabe muudum, naa saaraabe mum, naa sukaabe mum saabe laamu Laamdo, ³⁰heban dum kile keewde e wakkati mo ngonden e muudum joonin o, heban nguurndam nduumiidam e ley wakkati garoowo oon du.

No Iisaa banginiri katin maayde muudum e iirtagol muudum

(Matta 20.17-19, Marku 10.32-34)

³¹Iisaa noddii taalibaabe muudum sappo e dido been, wi'i dum'en:

—Inani eden njaha Urusaliima. Ko annabaabe mbinndunoo e dow Bii Neddo duum fuu, tabitan. ³²Sabo o wattete e juude be nganaa Alhuudiyankoobe, be njalnoro mo, be torra mo, be tutta dow makko, ³³be piya mo dorri, be mbara mo. De nyannde tataberde, o ummitoto.

³⁴Taalibaabe been paamaay haala kaan fes. Maanaa makka na suufanii be, be annditaay ko o haali duum.

[†]18:20 Wurtagol 20.12-16.

No Iisaa wumtiniri bumdo

(Matta 20.29-34, Marku 10.46-52)

³⁵Nde Iisaa battinoo Yeriko ndeen, tawi bumdo ina joodii dakkol laawol ngool, ina garbina. ³⁶O maati jamaa ina faltoo, de o yami dum wo dume. ³⁷Be mbi'i mo:

—Iisaa mo Nasaraatu faltotoo.

³⁸O yeewnii, o wi'i:

—Iisaa, taan Daawda, yurmam!

³⁹Ardiibe been ina njawana mo faa o deyyinoo. Ammaa o beydi yeewnaade sanne, imo wi'a:

—Taan Daawda, yurmam!

⁴⁰Iisaa darii yamiri be ngadda mo to muudum. Nde o battinoo ndeen, Iisaa yami mo:

⁴¹—Dume njidfaa mi wadane?

O wi'i:

—Joomam, mi wumta!

⁴²Iisaa wi'i mo:

—Wumtu, goondinal maa dannii ma.

⁴³Wakkati gooto o wumti, o jokki dum, imo teddina Laamdo. Nde yimbe been nji'unoo dum ndeen, njetti Laamdo.

No Jakayus goondiniri Iisaa

19 Iisaa naati Yeriko, ina rewii ley wuro ngoon. ²Gorko bi'eteedo Jakayus ina woni ley toon. O hooreejo nanngoobe lampo, wo o jom jawdi du. ³Imo filoo yiide moy woni Iisaa, de o hunggii saabe jamaa oon, sabo wo o dabbo. ⁴O doggi, o arditii, o yeeji lekki hono yibbi do Iisaa rewata doon faa o yi'a dum. ⁵Nde Iisaa yottinoo nokkuure ndeen, tiggittii, wi'i mo:

—Jakayus, hara jippa, sabo ina tilsii mi weera wuro maa hannden.

⁶Jakayus harii jippii, jakkitorii mo seyo. ⁷Yiibe dum been fuu ina njurjurta, ina mbi'a:

—O weeranowii luttoowo.

⁸De Jakayus darii, wi'i Iisaa:

—Joomam, hettina, mi hokkan feccere jawdi am fuu talkaabe. Si won mo teetumi huunde, mi yoban dum kile nay.

⁹Iisaa wi'i:

—Hannden, kisindam naatii galle o, sabo kanko du wo o taan Ibrahiima! ¹⁰Sabo Bii Neddo warii filaade majjuube faa hisina dum'en.

Bannadol dow tino buudi

(Matta 25.14-30)

¹¹Ko yimbe been kettindii duum, Iisaa beydi haala, bannadani be bannadol gonngol, sabo o battake Urusaliima. Katin du yimbe miilii laamu Laamdo bangan joonin joonin. ¹²Ndelle, o wi'i:

—Gorko dimo teddufo yehi leydi mbodfundi faa hokkee laamu, de gada duum warta. ¹³O noddi maccube makko sappo, o hokki mono e mabbe fuu mbuudu kanje, o wi'i dum'en: «Ngolliree dum faa mi warta.» ¹⁴Ammaa yimbe leydi ndiin njidfaa mo, be ummini nulaabe gada makko, be mbi'i: «Min njidfaa o laamoo min.» ¹⁵Nde o hokkanoo laamu, o warti ndeen, o yamiri o nod-danee maccube be o halfini jawdi been. Imo yidi faamude ko mono e mabbe fuu hebi e ko golliri duum. ¹⁶Aran-deejo oon wari, wi'i: «Joomam, mbuudu maa nguun tinake buudi sappo.» ¹⁷O wi'i dum: «Gasii sanne, maccudo lobbo. Sabo a hoolnake e ko famdi, a laamoto dow galluuje sappo.» ¹⁸Didabo oon wari, wi'i: «Joomam, mbuudu maa tinake buudi joy.» ¹⁹O wi'i: «Aan du, a laamoto dow galluuje joy.» ²⁰Caggal duum keddiido oon wari, wi'i: «Joomam, inan mbuudu maa, mi saawii dum e tekkere ²¹sabo mido hule. Sabo a gorko tiidudo alhaali, ada hooya ko a resaay, ada taya ko a aawaay.» ²²O wi'i dum: «Dara! Haalaaji maa jaati carortomaami, aan maccudo bondo. Adfa anndunoo mi gorko tiidudo alhaali, mi hooyan ko mi resaay, mi tayan ko mi aawaay. ²³Ndelle

ko wadi a wattaay jawdi am ndi to tinoobe buudi, faa nde ngartumi fu mi jabida ndi e tino mayri fuu?»²⁴ Ndeen joomiiko oon wi'i tawaaɓe doon been: «Teetee mo mbuudu ngu, de kokkon dum jom buudi sappo oon.»²⁵ Be mbi'i mo: «Joomii amin, kanko, imo jogii buudi sappo.»²⁶ O wi'i: «Mido haalana on, jogiido fuu beydante. Ammaa mo walaa oon, fay seeda ko jogii duum, teetete.²⁷ De wayɓe kam be njidaa mi laamoo dum'en been, ngaddee be do, mbaron be yeeso am.»

No Iisaa naatiri Urusaliima

(Matta 21.1-11, Marku 11.1-11, Yuhanna 12.12-19)

²⁸ Nde Iisaa haalnoo dum ndeen, ardii, fonndii Urusaliima. ²⁹ Nde o battinoo gure Baytifaaji e Baytaniya gonɗe dow waamnde wi'eteende Jaytun, o nuli taalibaabe makko dido, ³⁰ o wi'i be:

—Njehee, naatowee wuro wonngo yeeso mon ngo, on tawan mola araawa nga fay gooto wadɗaaki abada ina habbbii. Kabbiton nga, ngaddon nga do. ³¹ Si godɗo yamii on, «Ko wadi odon kabbita nga?», mbi'on: «Joomii amin ina haajaa nga.»

³² Nulaabe been njehi, tawri no o wi'iri dum'en noon. ³³ E ley habbitingol maɓɓe mola nga, jeyɓe mola nga been mbi'i:

—Dume kabbitanton mola nga?

³⁴ Be njaabii, be mbi'i:

—Joomii amin haajaa nga.

³⁵ Be njaari nga to Iisaa, be njowi saayaaji maɓɓe dow mola nga, be mbaddini Iisaa dow magga. ³⁶ No o yaarata noon, be mbeerti saayaaji maɓɓe dow laawol ngool. ³⁷ Joonin o badake Urusaliima to jippitorde waamnde Jaytun. Taalibaabe heewɓe been fuu ina keewi seyo, puɗɗi ina njetta Laamɗo e

daaɗe toowɗe, saabe kaayeeffiji di be nji'unoo diin fuu. ³⁸ Ibe mbi'a:

—Barke woodanii kaananke gardo e dow innde Joomiraado! Jam won dow kammu. Manngu woodanii Laamɗo faa dow kammuuli!

³⁹ Yoga e Farisa'en tawaaɓe ley jamaa oon been mbi'i mo:

—Moodibbo, haɗu taalibaabe maa been dukude!

⁴⁰ O jaabii be, o wi'i:

—Mido haalana on, si kambe be, be ndey'ɗinake fu, wo kaaye de yeewnotoo.

No Iisaa woyri Urusaliima

⁴¹ Iisaa battii ngalluure ndeen. Nde o ndaarunoo nde fu, o woyi nde, ⁴² o wi'i:

—Mido muuyi tawee hannden ada andunoo aan du ko hokkete jam! De joonin kaa, dum suudaama e gite maa.

⁴³ Balde ngaran de wayɓe ma yolata leydi ngada yeenjirɗe, piile, bille gereeeji fuu, ⁴⁴ niise, kalke aan e biɓɓe maa fuu. Be njoppantaa ma fay hayre wootere dow wonnde, sabo a annditaay wakkati mo Laamɗo wari wallude ma.

No Iisaa riiwri luumotoobe ley suudu dewal mawndu

(Matta 21.12-17, Marku 11.15-19, Yuhanna 2.13-22)

⁴⁵ Iisaa naati ley suudu dewal mawndu nduun, fudɗi riiwude luumotoobe. ⁴⁶ Imo wi'a dum'en:

—Ina winndaa: «Suudu am laatoto wadirdu du'aare».[‡] Onon kaa, on ngadii ndu suudirdu yanoobe.

⁴⁷ Iisaa ina waajoo nyannde fuu ley suudu dewal mawndu nduun. Hooreebe almaami'en e jannginoobe Tawreeta e mawɓe lenyol ngool been ina piloo no mbardata mo, ⁴⁸ ammaa be kunngake hebude laawol sabo yimbe been ina

[‡]19:46 Esaaya 56.7, Yereimiya 7.11.

ngattani haalaaji makko diin hakkillo sanne.

Yamol dow toy baawde Iisaa yuuri

(Matta 21.23-27, Marku 11.27-33)

20 E ley balde deen nyannde gomma Iisaa ina janngina yimbe ina waajoo Kabaaru Lobbo ley suudu de wal mawndu. Hooreebe almaami'en e jannginooŋe Tawreeta e mawbe yimbe ngari to makko, ²mbi'i mo:

—Haalan min: Laamu guye hokki ma baawde gollude ko ngollataa dum? Moy hokki ma laawol ngollaa dum?

³Iisaa jaabii be, wi'i:

—Miin du huunde wootere tan yamammi on. Njaabodon kam dum: ⁴lootagal batisima Yaayaa ngaal, wo to Laamdo yuuri naa to yimbe?

⁵Be paamiri hakkunde maŋbe, be mbi'i:

—Si en mbi'ii wo to Laamdo, o yaman en ko wadi de en ngoondinaay Yaayaa? ⁶De si en mbi'ii wo to yimbe, yimbe be fuu limnan en kaaye, sabo be fuu be tanyorii Yaayaa wo annabaajo.

⁷Nii be njaaborii be mbi'i be paamaay to lootagal batisima Yaayaa yuuri. ⁸Iisaa wi'i be:

—Haya miin du, mi haalantaa on baawde deye ngollirammi ko ngollammi duum.

Banndol dow remooŋe bonŋe

(Matta 21.33-46, Marku 12.1-12)

⁹Iisaa fuddi banndande yimbe banndol ngol, wi'i:

—Neddo gomma darni ngesa cabiije, halfini nga remooŋe, de wadi jahaangal, booyi wartaay. ¹⁰Nde boreede cabiije yottinoo fu, o nuli golloowo makko to remooŋe been toon faa jaba ngedu makko biŋbe cabiije deen. Ndeen remooŋe been piyi nulaado oon, njeccini

dum juude bole. ¹¹O nuli to maŋbe golloowo goddo. Be piyi oon du, be kuyfini dum, be njeccini dum juude bole. ¹²O nuli katin golloowo tatabo. Be mbarmini dum, be ndiwi dum. ¹³Wakkati oon, jom ngesa oon wi'i: «Noy ngadammi? Mi nelan biyam gorko mo korsinmi, hasii be njaagoto mo!» ¹⁴Ammaa nde remooŋe been nji'unoo biŋdo oon ndeen, iŋe mbi'undura: «O woni donoowo oon. En mbara dum, kewten ngesa nga!» ¹⁵Be padfi mo faa gada ngesa toon, be mbari mo. Joonin le, noy jom ngesa oon wadata be? ¹⁶O waran, o halka remooŋe been, o halfina ngesa ngaan woŋbe.

Nde yimbe been nannoo dum ndeen, mbi'i:

—Taa dum laato!

¹⁷Iisaa ndaari be, wi'i:

—Ndelle, dume woni maanaa ko winndaa duum:

«Hayre nde nyiboŋe been calii ndeen, wo kayre laatii hoore nyimngo ngoon?»^f

¹⁸Caamudo dow hayre ndeen fuu, helan. Mo nde saami dow muudum du, diggan.

Haala yobugol lampo

(Matta 22.15-22, Marku 12.13-17)

¹⁹Jannginooŋe Tawreeta e hooreebe almaami'en paamii banndol ngol wo kam'en sappii. Be pilii no be nannigira Iisaa wakkati oon, ammaa be kullii yimbe. ²⁰Be taykii Iisaa. Be nuli horooŋe nanndinkiniibe e lobbube, yalla ina kebira laawol no nannigirta mo e haala makko, faa ngatta mo ley juude laamu, saroo mo. ²¹Been yami mo:

—Moodibbo, miden anndi ko kaalataa duum e ko mbaajotodaa duum ina fonniditii, miden anndi a burdintaa fay gooto, ada jannginira laawol Laamdo ngol goonga. ²²Yalla ina daganii min

^f20:17 Jabuura 118.22

min kokka kaananke Roma mawdo oon lampo naa dagaaki?

²³ Ammaa o annditii hiila maβbe ka, o wi'i be:

²⁴ —Kollee kam mbuufu cardii! Natal moy e innde moy woni do?

Be mbi'i:

—Kaananke Roma!

²⁵ Ndeen o wi'i be:

—Ndelle kokkee kaananke Roma oon ko jeyi, kokkon Laamdo du ko jeyi.

²⁶ Be kunngii nanngirde mo e ko o haalata yeeso yimbe duum. Jaabu makko oon haayni be, be ndeyyini.

Haala ummitagol maaybe

(Matta 22.23-33, Marku 12.18-27)

²⁷ Wobbe e Saduki'en ngari to makko. Been ngoni yeddooβe ummital. Be yami mo, be mbi'i:

²⁸ —Moodibbo, Muusaa yamirii en, si neddo banji debbo, maayii, hebaay biddo, minyum naa mawnum dewla debbo joppaado oon faa hebana maaydo oon beyngu. ²⁹ Ina woodunoo rimdaabe njeddo. Arandeejo oon banji debbo, maayi, hebaay biddo. ³⁰ Didabo oon dewli debbo oon, maayi, ³¹ tataβo oon jokkiti. Hono noon njeddo been fuu banjiri mo, kebaay biddo, maayi. ³² De sakitii, debbo oon du maayi. ³³ Ndelle, nyannde ummital, moy e maβbe laato-tooo goroo debbo oon? Sabo be njeddo fuu be banjiino mo.

³⁴ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Yimbe jamaanu o ina banja, ina banje. ³⁵ Ammaa fotube hebude ummitagol e nguurndam garoojam been, banjataa, banjataake, ³⁶ sabo be mbaawaa maayde katin. Be laatake hono maleyka'en noon. Wo be biβbe Laamdo, sabo be ummintinaabe

e maayde. ³⁷ Woodi ko maaybe ummitotoo duum, fay Muusaa sappake dum ley taariki wuumoore hubboore. Sabo toon o noddiri Joomiraado Laamdo Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba.[§] ³⁸ Laamdo wanaa Laamdo maaybe, wo o Laamdo wuurbe. Sabo to makko yimbe fuu wo wuurbe.

³⁹ Wobbe e janninoobe Tawreeta, mbi'i:

—Moodibbo, a haalii goonga.

⁴⁰ Caggal duum be cuusaay yamude mo yamde godde katin.

Kabaaru Almasiihu e Daawda

(Matta 22.41-46, Marku 12.35-37)

⁴¹ Iisaa wi'i be:

—Noy be mbaawri wiide Almasiihu wo taan Daawda? ⁴² Daawda e hoore muudum wi'i ley dewtere Jabuura:

«Joomiraado wi'i Joomam:

Jooda gere nyaamo am,

⁴³ faa mi wada njaabaa waybe ma.»**

⁴⁴ Daawda ina noddira mo «Joomam». Ndelle, noy o laatoroo taanum?

No Iisaa feliri janninoobe Tawreeta

(Matta 23.1-36, Marku 12.38-40, Lukka 11.39-54)

⁴⁵ E ley ko yimbe been fuu kettindanii mo, o wi'i taalibaabe makko been:

⁴⁶ —Ndeentee e janninoobe Tawreeta yidube yiilodaade e saayaaji mawdi e jowteede jowtaali teddudi ley luumooji, foodantoobe joodorde burde teddude ley cuufi baajordi e nokkuuje teddude to nyaamduuji. ⁴⁷ Ibe nyaama jawdi rewbe talkaabe be goriraabe muβben maayi, de be njuutina du'aawuuji maβbe faa be nanndinkino e lobbube. Kambe, jukkungo naawngo burata jippineede dow muβben.

§20:37 Wakkati Muusaa, tawi Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba maayiino gilla ko booyi.

**20:43 Jabuura 110.1.

Haala sadaka burdo woodude

(Marku 12.41-44)

21 Iisaa yepti gite muudum, yi'i joomiraa'be jawdi ina ngatta sadakaaji muβben e keesu sadaka. ²O yi'i debbo talkaajo mo gorum maayi, kam du ina watta toon buudi didi, ³de o wi'i:

—Goonga kaalanammi on: debbo talkaajo o, ko watti duum, furi ko be fuu be ngatti. ⁴Sabo be fuu, wo ko bonnantaa be fay huunde tan be ngattiri hono dokke. Ammaa debbo o kaa, e ley talkaaku muudum, watti haddi ko joginoo faa wuurda duum fuu.

Haala halkere suudu dewal e sifaaji timmoode adunaaru

(Matta 24.1-14, Marku 13.1-13)

⁵Ina woodi wobbe ina kaala haala suudu dewal mawndu nduun, e no ndu ngardiniraa kaaye e kulle cakkaade. Ndeen Iisaa wi'i:

⁶—Ko nji'oton duum, wakkati waran nde fay hayre wootere heddataako do ina yowii dow wonnde. Fuu wurjinte.

⁷Be yami mo, be mbi'i:

—Moodibbo, anndin min nde dum wadata. Maande ndeye hollata kulle deen badake wadude?

⁸O wi'i:

—Ndeentee taa mbosinedon e goonga. Heewbe ngardan e innde am, ina mbi-itoo: «Miin woni kanko», ina mbi'a du: «Wakkati oon badake.» Taa njokkee be. ⁹Nde nanoydon woldeejji e muurtereji, taa kulee. Sabo tilay dum wada tafon, ammaa dum wanaa timmoode wakkati oon.

¹⁰O heddi imo wi'a be:

—Lenyol habdan e lenyol, laamu habdan e laamu. ¹¹Dimbande leydi mawde ngadan, rafooji e nyawuujji bondi du ngaran e nokkuuje feere feere. Kulle kulbiniide e sifaaji mawdi yuu-

ran dow kammu. ¹²Ammaa gilla dum fuu wadaay, yimbe nanngan on, torredon, njaaredon to cuudi baajordi e ka-suuji. Be ngadda on yeeso kaanankoo'be e hooree'be saabe innde am. ¹³Dum hokkan on laawol seedanaade kam. ¹⁴Pi'bee anniya e berde mon on milataako ko njaabotodon. ¹⁵Sabo mi hokkan on waawde haala, mi hokkan on hakkilantaaku ko waybe on been fuu mbaawaa salaade naa yeddude. ¹⁶Fay saaraabe mon e sakiraabe mon e koreeji mon e yigiraabe mon njamboto on, mbara wobbe moodon. ¹⁷Yimbe fuu mbanyan on saabe am, ¹⁸ammaa fay leembol ko'e moodon halkataa. ¹⁹Tinni-taare moodon ndannirton yonkiiji mon.

Haala halkere Urusaliima e gartol Almasiihu

(Matta 24.15-31, Marku 13.14-27)

²⁰—Nde nji'udon konuujji ina pi-illoo Urusaliima fuu, anndon halkeede mayre badake. ²¹Wakkati oon, tawaabe leydi Yahuudiya fuu, ndoggira baamle. Tawaabe ley ngalluure nde fuu, njalta e mayre. Tawaabe ladde du, taa naata ngalluure ndeen. ²²Sabo balde deen wo balde yomnitagol, faa ko winndaa duum fuu tabita. ²³Kay, debereedu'en e musintee'be njaran torra ley balde deen! Sabo torraaji mawdi njanan e leydi ndi, tikkere Laamdo jippoto e lenyol ngol. ²⁴Be camminirte kaafaahi, be nannee, be njaaree hakkunde lenyi fuu. Lenyi ndampan Urusaliima faa nde wakkati dawrugol muβben timmiri no fodora.

²⁵Sifaaji ngadan dow naange e lewru e kooode. Ley adunaaru du kulol wadan e leyde deen. De fuu de mbemboto saabe feekaango maayo manngo e bempyye muudum. ²⁶Yimbe pekkoran saabe kulol si miilake dow ko waroyta e adunaaru ndu, sabo fay baawde kammu deen ndimboto. ²⁷Wakkati oon, yimbe been nji'an Bii Neddo ina wara e duule,

ina warda e baawde e teddeengal manngal. ²⁸ Onon, si dum fudfii wadude, tiggitodon, banton ko'e moodon, sabo Laamdo badake rimfinde on.

Banndol dow yibbi

(*Matta 24.32-35, Marku 13.28-31*)

²⁹ Caggal duum, o banndani be bannadol ngol, o wi'i:

—Ndaaree yibbi e ledde godde de fuu.

³⁰ Si on nji'i de mbilitii, ofon anndi ndunngu badake. ³¹ Noon du, si on nji'i kulle deen ina ngada, annditon laamu Laamdo badake. ³² Goonga kaalanammi on: jamaanu o timmataa, tawee kulle deen fuu ngadaay. ³³ Kammu e leydi timman, de haalaaji am kaa timmataa abada.

Haala reentaade e gartol Almasiihu

³⁴ —Ndeenee ko'e mon taa yidde fiyo suloowo e sulargol doro e kabbu-ko'u adunaaru njowoo dow berde mon de nyannde ndeen juha on ³⁵ hono tuugol^{††}. Sabo inde wara dow yimbe adunaaru fuu. ³⁶ Ndelle, kakkilon wakkati fuu, ngadon du'aare, faa kebon dadude e kulle gadooje deen fuu, mbaawon daraade yeeso Bii Neddo.

³⁷ Nyalooma fuu, Iisaa ina waajoo ley suudu dewal mawndu, de jemma, o wurtoo, o waalowa dow waamnde wi'eteende Jaytun. ³⁸ Yimbe fuu ina njaha to suudu dewal mawndu illa fajiri faa kettindanoo mo.

No hooreebe ndawriri faa nannga Iisaa

(*Matta 26.1-5, 14-16, Marku 14.1-2, 10-11, Yuhanna 11.45-53*)

22 Wakkati iidi buuru mo wattaaka rabilla ndiin badake. Dum woni iidi nyannde Faltagol. ² Hooreebe almaami'en e jannginooobe Tawreeta been

ina piloo no mbarda Iisaa, de si goonga ife kula yimbe been.

³ Ndeen Seydaani naati Yahuuda bi'eteedo Isikariyotto, gooto e sappo e dido been. ⁴ O yehi o haaldowi e hooreebe almaami'en e doomoobe suudu dewal mawndu no o wattirta Iisaa e juude muβben. ⁵ Be ceyii, be ndewri be kokkan mo ceede. ⁶ O jabi, imo filoo wakkati mo o jambotoo Iisaa e cuncukka, tawa jamaa oon faamaay.

No Iisaa wadiri hiraande iidi Faltagol e taalibaabe muudum

(*Matta 26.17-30, Marku 14.12-26, Yuhanna 13.21-30*)

⁷ Nyalaande iidi buuru mo wattaaka rabilla yottake. Wo nyalaande nde dammuuli iidi Faltagol njeyi hirseede. ⁸ Iisaa nuli Piyeer e Yuhanna, wi'i dum'en:

—Njehee cegilaneen en hiraande iidi Faltagol faa nyaamen.

⁹ Be yami mo:

—Toy njiddaa min cegiloo nde?

¹⁰ O wi'i be:

—Ndaaree, si on naatii ngalluure nde, on kawran toon e gorko, ina ronndii loonde ndiyam. Njokkon mo faa e suudu do o naatata doon, ¹¹ mbi'on jom galle oon: «Moodibbo na yame toy woni suudu ndu nyaamdata e taalibaabe mum been iidi Faltagol?» ¹² O hollan on suudu sooro mawndu moyyinaandu. Wo dow toon cegilotodon hiraande ndeen.

¹³ Be njehi, be tawi hono no o wi'iri be noon, be cegilani hiraande iidi Faltagol ndeen.

¹⁴ Nde wakkati oon yottinoo ndeen, o joodii kanko e sappo e dido been. ¹⁵ O wi'i be:

—Mido muuyi nyaamdude e moodon hiraande iidi Faltagol nde sanne, gilla mi torraaka. ¹⁶ Sabo mido wi'a on, mi nya-

^{††}21:35 *Tuugol*wo ko wofbe mbi'ata huuseeru maa bedorgal.

mataa nde katin faa nyannde nde dum tabiti ley laamu Laamdo.

¹⁷O hooyi horde, o yetti Laamdo, o wi'i:

—Njabee dum, peccee dum hakkunde moodon, ¹⁸sabo mido wi'a on, illa joonin mi yarataa cabijam katin faa nde laamu Laamdo wari.

¹⁹Katin, o hooyi buuru, o yetti Laamdo, o heltii, o hokki be, o wi'i:

—Dum wo banndu am hokkaandu saabe moodon. Ngadon dum faa miccifofofon kam.

²⁰Hono noon du, nde be tilinoo e hiraande ndeen, o hooyi horde cabijam, o hokki be, o wi'i:

—Horde nde woni amaana keso tabintiniraado yiy'am am ndufeteedam saabe moodon. ²¹Ammaa paamee, jambotoodo kam oon ina nyaamda e am e le'al gootal. ²²Tilay Bii Neddo yoppira adunaaru hono no fodoranaa noon. Ammaa bone woodanii jambotoodo mo oon!

²³Ndeen be pudfi y'amundurde hakkunde mabbe moy e mabbe wadata huunde ndeen.

Jeddi dow moy woni burdo teddude

²⁴Jeddi ngadi hakkunde mabbe du e dow moy buri teddude. ²⁵Iisaa wi'i be:

—Kaanankooŋe leyde ina ndawrana jaalaabe muŋben. Jom'en doole dow yimbe been du ina njidi noddireede walloobe. ²⁶Onon kaa, wanaa hono noon. Sanaa burdo teddude e moodon laatoon hono cukalel, ardiido du laatoon hono golloowo. ²⁷Sabo moy buri teddude, joodiido faa nyaama naa golloowo gad-dowo nyaamdu? Wanaa nyaamoowo oon buri naa? De miin kaa, mido woni hakkunde moodon hono golloowo oon.

²⁸Onon ngoni heddodiiŋe e am ley torraaji am. ²⁹Saabe duum, miin du, mi hokkii on laamu hono no Baaba am hokkiri kam laamu ni, ³⁰faa nyaam-

mon, njaron to nyaamirde am ley laamu am. On njoodoto dow joodorde laamu, carodon lenyi Israa'iila sappo e didi diin.

No Iisaa sapporii Piyeer wi'an anndaa dum

(Matta 26.31-35, Marku 14.27-31, Yuhanna 13.36-38)

³¹Simon, Simon, Seydaani nyaagake hefude on faa seda on hono no alkama sedirtee ni. ³²Ammaa mi du'anake mataa goondinal maa mursee. Aan le, nde ngartoydaa to am, cemmbindinaa saki-raabe maa.

³³Piyeer wi'i mo:

—Joomam, mido segilii yaadude e maada ley kasu e wardeede e maada!

³⁴De Iisaa wi'i:

—Mido haalane, Piyeer, fadde ndon-toori e joggude hannden tawan a wi'ii kile tati a anndaa kam.

³⁵O wi'i be katin:

—Nde nulunoomi on ndeen, on kooy'aay dannga e mbasu e pade, won ko nyakani on naa?

Be mbi'i:

—Walaa!

³⁶O wi'i be:

—Joonin kaa, jogiido dannga hooya, jogiido mbasu hooya, mo walaa kaafaahi du, sootta saaya muudum sooda ngooti. ³⁷Sabo ina winndaa, «O limaama ley bonŋe.» Mido haalana on: ina tilsi dum tabita dow am. Sabo ko winndaa dow am fuu tabitan.

³⁸Be mbi'i:

—Joomii amin, inan kaafaaje didi!

O wi'i be:

—Heyii!

No Iisaa nyaagorii Laamdo dow waamnde Jaytun

(Matta 26.36-46, Marku 14.32-42)

³⁹Iisaa wurtii, fonndii waamnde Jaytun no woowri noon. Taalibaabe makko

been njokki mo. ⁴⁰Nde o yottinoo nokkuure ndeen, o wi'i be:

—Ndu'ee faa taa naaton ley jarribe.

⁴¹Caggal duum, o toowti be ko wadata hono limnere hayre. O hofii, imo wada du'aare, ⁴²imo wi'a:

—Baaba, si a muuyii, woddinam horde torra nde. Ammaa taa dum laatoroo muuyo am, dum laatoroo muuyo maa aan!

⁴³Wakkati oon, maleyka yuurudo dow kammu bangi e makko, semmbini mo.

⁴⁴Ley mettorgal bernde makko o beydi tekkinde du'aare makko, nguli makko laatii hono tobbe yiyam ina simta e leydi. ⁴⁵Nde o hantunoo du'aare ndeen, o yeccii to taalibaafe makko been, o tawi ibe daanii saabe mettorgal berde mabbe. ⁴⁶O wi'i be:

—Ko wadi de ofon daanii? Ummee ndu'ee, faa taa naaton ley jarribe!

No Iisaa nanngiraa

(*Matta 26.47-56, Marku 14.43-50, Yuhanna 18.3-11*)

⁴⁷Imo woni e haala ka faa jamaa wari. Bi'eteedo Yahuuda, gooto e sappo e dido been, ardii be de battitii Iisaa faa mucchoo dum. ⁴⁸De Iisaa wi'i mo:

—Yahuuda, muccaango njambor-todaa Bii Neddo naa?

⁴⁹Nde wondufe e Iisaa been nji'unoo ko anniyii laataade fu, mbi'i:

—Joomii amin, min coppa be kaafaaje naa?

⁵⁰Ndeen gooto mabbe soppi maccudo Almaami Mawdo, tayi nowru muudum nyaamru. ⁵¹Iisaa jaabii, wi'i:

—Celdee ni.

De o meemi nowru maccudo oon, o danni dum. ⁵²Iisaa haalani warbe faa nannga dum been, hooreebe almaami'en e doomoobe suudu dewal mawndu e mawbe Alhuudiya'en been, wi'i:

—On ngardii e kaafaaje e cabbi hono wo mi gujjo! ⁵³Nyannde fuu mido

wondunoo e moodon ley suudu dewal mawndu, on njowaay junngo dow am. Ammaa joonin wo wakkati mon, joonin wo wakkati mo nimre laamii.

No Piyeer wi'iri anndaa Iisaa

(*Matta 26.57-58, 69-75, Marku 14.53-54, 66-72, Yuhanna 18.12-18, 25-27*)

⁵⁴Be nanngi Iisaa, be njaari dum faa ley galle Almaami Mawdo. Piyeer ina jokki to toowti. ⁵⁵Tawi yiite na hubbaa hakkunde taliyaare galle oon, Piyeer wari joododii e yulutoobe doon. ⁵⁶Korfo gooto yi'i imo hucciti e jayngol, ndaari mo faa woodi, wi'i:

—O du na wondunoo e makko.

⁵⁷De Piyeer yeddi mo, wi'i:

—Hey debbo, mi anndaa mo.

⁵⁸Nde booytunoo seeda, goddo yi'i mo, wi'i:

—Aan du e mabbe njejadaa!

De Piyeer wi'i:

—Hey gorko, mi wanaa!

⁵⁹Faa wadi yamnde wootere gada duum, goddo katin siini dow haala kaan, wi'i:

—Goonga ni, gorko o ina wondunoo e makko, sabo kam du wo Galilinkeejo.

⁶⁰De Piyeer jaabii, wi'i:

—Gorko, mi faamataa ko kaalataa duum!

O selaay haalude, faa ndontoori joggi. ⁶¹Iisaa hucciti e Piyeer, ndaari dum. Ndeen Piyeer micciti haala ka Iisaa haalannoo dum kaan: «Fadde ndontoori e joggude hannden, a wi'an kile tati a anndaa kam.» ⁶²O wurtii yaasin, imo woya bojji cattudi.

(*Matta 26.67-68, Marku 14.65*)

⁶³Yimbe nanngube Iisaa been ina njal-noroo dum, ina piya dum. ⁶⁴Be cuddi yeeso makko, ibe yama mo, ibe mbi'a:

—Hey annabaajo! Haalan min moy fiyi ma!

⁶⁵Heddii ibe njenna mo jennooje godde keewde.

No mawbe diina carorii Iisaa

(Matta 26.59-66, Marku 14.55-64, Yuhanna 18.19-24)

⁶⁶Nde weetunoo ndeen, yimbe Saahiibe been kawriti, been ngoni mawbe lenyol maβbe e hooreebe almaami'en e jannginooβe Tawreeta. Iisaa waddaa yeeso maβbe. ⁶⁷Be mbi'i dum:

—Si aan woni Almasiihu haalan min.

O wi'i be:

—Fay si mbiimi on noon du, on njabataa. ⁶⁸Si mi yamii on du, on njaabataako. ⁶⁹Ammaa gilla joonin, Bii Neddo joodoyto gere nyaamo Laamdo, Jom baawde.

⁷⁰Be fuu be mbi'i:

—Ndelle aan woni Bii Laamdo naa?

O wi'i be:

—Onon e ko'e mon kaali, wo miin jaati.

⁷¹Jonle be mbi'i:

—En kaajaaka seedaaku katin, sabo ko o haali e hunnduko makko duum, en fuu en nanii.

No Pilaatu yamiri Iisaa

(Matta 27.1-2, 11-14, Marku 15.1-5, Yuhanna 18.28-38)

23 Caggal duum, yimbe Saahiibe been fuu ummii, njaari Iisaa to Pilaatu hooreejo oon. ²Be pudfi ibe pela mo, ibe mbi'a:

—Gorko o min tawi ina wosina lenyol amin, ina hada dum'en yobude kaananke mawdo oon lampo, ina wi'a hoore muudum wo Almasiihu, kaananke.

³Pilaatu yami mo, wi'i:

—Aan woni kaananke Alhuudiyankooβe naa?

Iisaa jaabii, wi'i:

—Aan e hoore maa haali.

⁴Pilaatu jaabii, wi'i hooreebe almaami'en e jamaa oon fuu:

—Mi yi'aay fuu feloore e makko.

⁵Ammaa be ciini e haala maβbe sanne, ibe mbi'a:

—Ko o waajotoo duum ina waddun-dura yimbe ley leydi Yahuudiya fuu, gilla Galili to o fuddiri toon faa e do.

⁶Wakkati Pilaatu nannoo dum, yami yalla gorko o wo Galilinkeejo. ⁷Nde o faamunoo Iisaa na yuura e ley laamu Hirudus ndeen, o nuldi dum Hirudus. Sabo ley balde deen tawi Hirudus ina woni ley Urusaliima. ⁸Nde Hirudus yi'unoo Iisaa ndeen, berndem weli sanne, sabo booyii ko yidunoo yi-ide mo saabe ko nanannoo dow makko duum. Katin du ina yeloo yiide mo imo wada ko haaynii. ⁹O yami dum yamde keewde, de Iisaa jaabaaki fay huunde. ¹⁰Hooreebe almaami'en e jannginooβe Tawreeta na ndarii doon, ina pelda mo no mbaawri fuu. ¹¹Hirudus du huyfini mo, jalnorii mo, kam e sordaasiibe muudum, borni mo saaya lobba, nultiri mo Pilaatu. ¹²Nyannde ndeen Pilaatu e Hirudus laatii yigiraabe, arande be wanyundurnooβe.

No Iisaa hiitoraa

(Matta 27.15-26, Marku 15.6-15, Yuhanna 18.39-19.16)

¹³Pilaatu noddi hooreebe almaami'en e mawbe Alhuudiyankooβe been e yimbe fuu, ¹⁴wi'i dum'en:

—On ngaddanii kam neddo o hono wo o bosinoowo yimbe. Ndaaree, mi yamii mo yeeso mon, de ley ko peloton mo duum fuu, mi tawaay fuu sabaabu jukko-toodo mo. ¹⁵Hirudus du yi'aay faa'e e makko, sabo yeccinii mo to meeden. Paamee, gorko o wadaay fay huunde ko jeyi warude dum. ¹⁶Ndelle, mi fiyan mo, mi yoppa mo.

¹⁷Ina tilsi wakkati iidi Faltagol fuu Pilaatu yoofana be kasunke gooto. ¹⁸Be fuu be ndukidi daande wootere, be mbi'i:

—War mo, njoofanaa min Barabas!

¹⁹Barabas le wo uddanoodo e kasu saabe muurtere wadunoonde e ngallu-ure ndeen, e saabe war-hoore. ²⁰Pilaatu haaldi e maŋbe diɗaɗe saabe muuyo muudum yoofude Iisaa. ²¹Ammaa ɓe keddii iɓe nduka, iɓe mbi'a:

—Tontu mo! Tontu mo e leggal palaangal!

²²Pilaatu wi'i ɓe tataɓeɗe:

—Dume o wadi ko boni? Mi tawaay e makko sabaabu fuu ko haani warude mo! Ndelle, mi fiyan mo, mi yoppa mo.

²³Ammaa ɓe beydi feekaade peekaali mawdi, iɓe mbi'a o tontee. Peekaali maŋbe diin njaaltii Pilaatu. ²⁴O hokki ɓe laawol faa ko ɓe ɗaarii duum laato. ²⁵O yoofani ɓe mo ɓe ɗaarii yoofaneede oon, kam woni uddanoodo ley kasu saabe muurtere e war-hoore. De Iisaa kaa, o watti dum e muuyɗe maŋbe.

No Iisaa tontiraa dow leggal palaangal

(Matta 27.32-44, Marku 15.21-32, Yuhanna 19.17-27)

²⁶Nde ɓe njaarannoo mo ndeen, ɓe nanngi gorko jeyaado Sireene bi'eteedo Simon, yuuruɗo ley ladde. ɓe mbakkini dum leggal palaangal ngaal faa jokka caggal Iisaa, yaara ngal. ²⁷Yimɓe heewɓe na njokki dum. Rewɓe du ina ngoni ley maŋbe, ina mboya ina piira ɓeɗe muɓɓen mettorgal saabe majjum. ²⁸Iisaa hucciti e rewɓe ɓeen, wi'i dum'en:

—Rewɓe Urusaliima, taa mboyye kam, ammaa mboyye ko'e moodon e ɓiɓɓe mon! ²⁹Sabo dey, balɗe ngaran nde yimɓe mbi'ata: «Barke woodanii rewɓe rimarɓe e ɓe ndeedaay e endi di musinaaka.» ³⁰Ndeen, yimɓe mbi'an baamle caama dow muɓɓen, mbi'a tile udda dum'en. ³¹Sabo si ɓe ngadii nii gilla liccal ngal wo keccal, noy laatooytoo si ngal yoorii?

³²ɓe njaaridi Iisaa e yimɓe diɗo bonɓe. Been du wo wareteeɓe. ³³Nde ɓe njottinoo nokkuure wi'eteende Laalagal Hoore ndeen, ɓe tonti mo e leggal palaangal, kanko e bonɓe diɗo ɓeen, gooto gere nyaamo makko, gooto du gere nano makko. ³⁴O wi'i:

—Baaba, yaafa ɓe sabo ɓe anndaa ko ɓe ngadɗa.

Ndeen ɓe pecciri kaddule makko cumnal. ³⁵Yimɓe ndarii doon ina ndaara. Hooreeɓe ɓeen du ndarii ina njalnoro mo, ina mbi'a:

—O hisinii wobɓe, o hisina hoore makko si o Almasiihu, Cubaado Laamɗo.

³⁶Sordaasiibe ɓeen du njalnorii mo. ɓe battii, ɓe kokki mo ndiyam lam-mudam, ³⁷iɓe mbi'a:

—Si aan woni kaananke Alhuudiyankooɓe oon, hisin hoore maa!

³⁸Tawi du alluwal takkaama dow hoore makko. Binndi dow maggal na mbi'a: O wo Kaananke Alhuudiyankooɓe.

³⁹Gooto e bonɓe diɗo tontidaaɓe e makko ɓeen ina mbonkoo mo, ina wi'a:

—Wanaa aan woni Almasiihu naa? Hisin hoore maa, de kisinaa min minen du!

⁴⁰Ammaa gooto oon feli oyo oon, wi'i:

—A hulataa Laamɗo naa? Aan e makko fuu, on potu jukkungo. ⁴¹Enen, jukkungo meeden wo goonga jaati, sabo ko foti e ko ngolluden tan njobeteden. De kanko kaa, o wadaay fay huunde ko boni.

⁴²Ndeen o wi'i:

—Iisaa, miccitodaa kam wakkati ngar-toyɗaa e laamu maa.

⁴³Iisaa wi'i mo:

—Goonga kaalanammaami: hannden jaati a wondowan e am ley aljanna.

Haala maayde Iisaa

(Matta 27.45-56, Marku
15.33-41, Yuhanna 19.28-30)

⁴⁴Wakkati hakkunde naange, nimre wadi e leydi fuu faa wakkati yamnde tati kiiral naange. ⁴⁵Naange nibbi, lefol paliingol ley suudu dewal mawndu ngool seekii ceeki didi. ⁴⁶Iisaa feekii feekaango manngo, wi'i:

—Baaba, mi wattii yonki am ki ley junngo maa.

Gada o haalii dum, o seedi e yonki.

⁴⁷Caggal mawdo sordaasi'en oon yi'i ko laatii duum, yetti Laamdo, wi'i:

—Goonga, neddo o wo dartiido!

⁴⁸Jamaa garudo ndaarude mo oon fuu yi'i ko wadi duum. Be njeccii, ibe piya berde mabbe. ⁴⁹Ammaa anndube mo been fuu, ina ndarii to toowti ina ndaara dum fuu. Rewbe jokkunoobe mo gilla leydi Galili been ina ngoni ley mabbe.

No banndu Iisaa wattiraa ley saabeere

(Matta 27.57-61, Marku
15.42-47, Yuhanna 19.38-42)

⁵⁰Ina woodi gorko bi'eteedo Yuusufi jeyaado e waaldeere Saahiibe ndeen, wo o gorko lobbo, dartiido. ⁵¹Kanko o jabaay ko Saahiibe been kaali e ko be ngolli. Imo yuura Arimatiya, ngalluure ley leydi Yahuudiya. Imo hedii bangugol laamu Laamdo. ⁵²O yehi to Pilaatu, o naarii dum banndu Iisaa, ⁵³o jippini dum e leggal ngaal, o fiili dum e kasanke, o watti dum ley saabeere wasaande ley hayre, do fay gooto wattaaka. ⁵⁴Dum hawrii e nyannde segilanteende tawi nyannde fowteende badake fuddude.

⁵⁵Rewbe wondunoobe e Iisaa gilla Galili been njokki Yuusufi, nji'i saabeere ndeen e no o wattiraa ley mayre. ⁵⁶Be

kooti, be moyy'inowi nebbeele uurde e turaaje.

Caggal duum, be powti nyannde fowteende hono no yamiroore ndeen wi'iri.

No Iisaa ummitorii

(Matta 28.1-10, Marku
16.1-8, Yuhanna 20.1-10)

24 Gilla pudal naange nyannde go'aberde e jeddfiire,^{††} rewbe been ponndii to saabeere toon, be kooyii nebbeele uurde de be moyy'innoo deen. ²Be tawi hayre ndeen tallitaama, ittaama e dammbugal saabeere ndeen. ³Ammaa nde be naatunoo ndeen, be tawaay banndu Iisaa, joomii be. ⁴E ley no hakkillooji mabbe mbemmborii noon, inan worbe dido punti, ina ndarii yeeso mabbe, ina bornii kaddule jalbooje. ⁵Kulol nanngi be, be leeyini geese mabbe e leydi. Wakkati oon worbe been mbi'i be:

—Ko wadi odon piloo buurdo hakkunde maaybe? ⁶O walaa do, o ummitake. Miccitee ko o haalannoo on leydi Galili duum ⁷nde o wi'unoo: «Ina tilsi Bii Neddo watee e juude luttube, de tontee e leggal palaangal, de ummitoo nyannde tataberde.»

⁸Ndeen be miccii haala Iisaa kaan. ⁹Be yuwi to saabeere toon, be njeccii, be kaalanowi dum sappo e ngo'o been e wondube e mubben fuu. ¹⁰Rewbe been ngoni: Mariyama mo Magdala, e Yowanna, e Mariyama inna Yaakuuba e rewbe wondube e mubben. Be kaalani dum nulaabe been. ¹¹Nulaabe been ndaardi haala mabbe kaan hono njiibiika, njaabaay goondinde be. ¹²De Piyeer kaa ummii, doggi, yehi saabeere toon. Nde o yuurninoo ley mayre ndeen, kasanke oon tan o yi'i. O yeccii wuro, imo wemmbii saabe ko wadi duum.

^{††}24:1 Dum woni nyannde alan.

No Iisaa bangirani taalibaabe mum dido dow laawol Emayus

(Marku 16.12-13)

¹³Nyalooma oon pay, dido e ley taalibaabe been kooyi laawol wuro wi'eteengo Emayus. Hakkunde wuro ngoon e Urusaliima ina wada kilooji sappo e go'o. ¹⁴Ibe pillodoo e dow ko wadi duum fuu. ¹⁵E ley filla maɓɓe do be kokkundurta hakkillooji doon, Iisaa e hoore muudum hewti be, ina yaada e maɓɓe. ¹⁶Ammaa gite maɓɓe uddaa taa be anndita mo. ¹⁷O wi'i be:

—Dume pillotodon e jahaangal moodon ngal?

Be ndarii, berde maɓɓe metti. ¹⁸Gooto maɓɓe bi'eteedo Kiliyopas jaabii mo, wi'i:

—Ndelle hakkunde weerbe Urusaliima wo aan tan woni mo faamaay ko wadi toon ley balde de naa?

¹⁹O wi'i be:

—Dume?

Be mbi'i mo:

—Ko wadi e Iisaa Nasaraatuujo oon. Wo o annabaajo, jom baawde ley haala makko e golle makko yeeso Laamdo e yimbe fuu. ²⁰De hooreebe almaami'en e mawbe meeden ngatti mo ley juude laamu faa o jukkee jukkungo maayde, tonti mo e leggal palaangal. ²¹Min cikkiino kanko rimdinta Israa'iila. Ammaa katin du, hannden woni nyalooma tatabo ko dum wadi. ²²Woodi rewbe amin wobbe du ngadii min kaayeeffi. Be njehii to saabeere toon illa fajiri, ²³de be tawaay banndu makko toon. Be ngarti, be mbi'i maleyka'en banganii be, mbi'i imo wuuri. ²⁴Caggal duum, wobbe amin njehi to saabeere toon, tawri no rewbe been mbiiri noon, de be nji'aay mo kanko kaa.

²⁵Ndeen Iisaa wi'i be:

—Hey onon famdube hakkillo! Berde moodon njaawaa goondinde

ko annabaabe kaali fuu! ²⁶Wanaa ina tilsi Almasiihu torree de naata ley teddeengal muudum naa?

²⁷Ndeen o faamini be ko Binndi Ceniidi diin fuu kaali dow makko, gilla e Tawreeta Muusaa faa e dewte annabaabe.

²⁸Nde be battinoo wuro ngo be pondii ngoon ndeen, o wadi hono o jidɗo faltaade. ²⁹Ammaa be nyaagii mo, be mbi'i:

—Heddoda e amin, sabo hiirii, jemma warii.

O naati, o jippodii e maɓɓe. ³⁰Nde be njoodinoo ibe nyaama ndeen, o hooyi buuru, o yetti Laamdo, o heltii buuru oon, o hokki be. ³¹Ndeen gite maɓɓe peertii, be annditi mo. Wakkati oon o lalli e gite maɓɓe. ³²Ndeen ibe mbi'undura hakkunde maɓɓe:

—Wanaa berde men na mbeli, na muuyi nanude sanne nde o haaldannoo e meeden dow laawol ndeen, imo faamina en Binndi diin naa?

³³Wakkati oon, be ummii be njeccii Urusaliima. Be tawtowii toon sappo e ngo'o been, ina kawriti e yaadiraabe muɓɓen. ³⁴Been mbi'i be:

—Goonga, Iisaa Joomiraado ummitake, o banganii Simon.

³⁵Dido been du kaalani be ko wadi e laawol muɓɓen, e no be annditiri Iisaa nde heltunoo buuru ndeen.

No Iisaa bangirani taalibaabe mum sappo e ngo'o

(Matta 28.16-20, Marku 16.14-18, Yuhanna 20.19-23, Golle Nulaabe 1.6-8)

³⁶Nde be kaalannoo dum ndeen, Iisaa funti darii hakkunde maɓɓe, wi'i be:

—Jam wundu e moodon!

³⁷Nesiji maɓɓe tayi, be kuli, be miilii ko be nji'ata duum wo mbeelu. ³⁸De o wi'i be:

—Dume kuldon? Ko wadi odon cikkitira ley berde mon? ³⁹Ndaaree juude am

e koyde am, wo miin jaati. Meemee kam, ndaaron. Sabo mbeelu walaa teewu, walaa yi'e hono no njiirudon kam ni.

⁴⁰Nde o haalunoo dum ndeen, o holli be newe juude makko e koyde makko.

⁴¹E ley ko be kunngii goondinde saabe seyo mabbe e kaayeeffi, o wi'i be:

—Odon ngoodi do ko nyaametee naa?

⁴²Be ngaddani mo tayre liingu ndupaangu. ⁴³O jabi nde, o nyaami yeeso mabbe.

⁴⁴Caggal duum, o wi'i be:

—Ko winndaa ley Tawreeta Muusaa e dewte annabaabe e Jabuura dow am duum fuu, ina tilsi dum tabita. Kulle deen jaati ngoni ko kaalanoomi on nde ngondunoomi e moodon ndeen.

⁴⁵Wakkati oon, o omti hakkillooji mabbe faa be paama Binndi diin. ⁴⁶O wi'i be:

—Ina winndaa Almasiihu torrete faa maaya, ummitoto hakkunde maaybe

nyannde tataberde, ⁴⁷de tuubugol e yaafagol hakkeji gooynete e lenyi fuu saabe innde makko. Dum fuddan gilla Urusaliima. ⁴⁸Onon ngoni seedotoobe kulle deen! ⁴⁹Miin, mi nuldun on ko Baaba aadii duum. Onon kaa, keddee ley ngalluure nde, faa nde baawde gonde dow deen njippii e moodon.

No Iisaa yeentiri dow kammu

(Marku 16.19-20, Golle Nulaabe 1.9-11)

⁵⁰O yaari be faa dakkol Baytaniya, o yepti juude makko, o barkini be.

⁵¹Wakkati mo o barkini be oon, o seedi e mabbe, o yeentinaa dow kammu. ⁵²Be kujidani mo. Caggal duum, be njeccodii Urusaliima e seyo manngo. ⁵³Wakkati fuu ife tawee ley suudu dewal mawndu, ife njetta Laamdo.

*Linjiila Iisaa***mo Yuhanna winndi****No Konngol Laamdo laatorii neddo**

1 Gillama e fudfoode bi'eteedo Konngol ina woni. Bi'eteedo Konngol oon ina wondi e Laamdo, wo o Laamdo du. ²Imo wondi e Laamdo gilla fudfoode. ³E makko Laamdo tagiri huunde fuu. Fay huunde tagaaka si wanaa e makko. ⁴E makko nguurndam woni, nguurndam daam laatani yimbe annoora. ⁵Annoora oon ina yayna ley nimre. Nimre ndeen du waawaay jaalaade o.

⁶Ina woodi neddo mo Laamdo nuli bi'eteedo Yaayaa. ⁷O warii faa o seedanoo annoora oon, faa yimbe fuu ngoondinira saabe makko. ⁸Wanaa kanko woni annoora oon, de o warii faa o seedanoo annoora oon. ⁹Oon woni annoora goongalaajo gardo ley adunaaru faa yaynana yimbe fuu.

¹⁰Bi'eteedo Konngol oon ina woni ley adunaaru, wo e makko adunaaru ndu tagiraa, de adunaaru nduun kaa annditaay mo. ¹¹O warii to jeydaabe makko, de jeydaabe makko been njaɓbaaki mo. ¹²Ammaa jaɓɓiiɓe mo de ngoondini mo been, o hokkii dum'en baawde laataade fiɓɓe Laamdo. ¹³Wo ɓe rimiraabe ko wanaa e yiyam, ko wanaa muuyo terde, ko wanaa muuyo gorko du, ammaa ɓe rimiraabe e baawde Laamdo.

¹⁴Konngol ngool laatii neddo jom terde de joodii hakkunde meeden. Min nji'ii darja makko, darja mo Bajjo hemrata Baabiiwo. Ley darja makko oon

Baabiiwo ɓanginiri keewal hinney e goonga muudum.

¹⁵Yaayaa seedanake mo, yeewnii, wi'i:

—Kanko woni mo kaalanoomi haala muudum oon nde mbi'unoomi: «Caggal am ardiido kam waran, sabo imo woni gilla mi tagaaka.»

¹⁶No hinney makko foti heewude, en fuu en kebii, hinney dow hinney.

¹⁷Saabe Muusaa kebirden jamirooje, ammaa hinney e goonga wo saabe Iisaa Almasiihu hebiraa. ¹⁸Fay gooto yi'aay Laamdo abada. Ammaa Biddo bajjo gondudo e Baabiiwo oon, kam humpiti en mo.

No Yaayaa seedoranii Almasiihu

(Matta 3.1-12, Marku 1.1-8, Lukka 3.1-18)

¹⁹Alhuudiyankoobe Urusaliima neli Lewinkoobe[¶] e almaami'en to Yaayaa yama dum kam wo moy. ²⁰O salaaki jaabaade ɓe, o haalani ɓe faa laabi:

—Miin, mi wanaa Almasiihu.

²¹Be yami mo, ɓe mbi'i:

—Aan, wo a moy? A annabi Iliyaasa naa?

O wi'i:

—Mi wanaa.

Be mbi'i mo:

—Wo a Annabaajo oon naa?

O wi'i:

—Mi wanaa!

²²Be mbi'i mo:

—Wo a moy ndelle? Haalan min ko min kaaltanowa nelufe min been. Moy mbi'ataa laatidfaa?

²³O jaabii, o wi'i:

—Wo mi yeewnootofo ley ladde mido wi'a: «moyyintinee laawol Joomi-

[¶]1:19 *Yimbe lenyol Lewi* ngonnoo ndaaranooɓe golle dewal Laamdo gilla e jaamanu Muusaa.

raado»,^{§§} hono no annabi Esaaya wi'iri ni.

²⁴ Ndeen nulaabe yuuruɓe to Farisa'en been ²⁵ yami mo:

—Ko wadi ada loota yimɓe lootagal batisima*, si tawii a wanaa Almasiihu a wanaa Iliyaasa a wanaa Annabaajo oon?

²⁶ Yaayaa jaabii ɓe, wi'i:

—Miin, mido loota lootagal batisima, de na woodi dariɗo hakkunde moodon mo on anndaa. ²⁷ Kanko, o waran caggal am. Miin, mi fotaa fay habbitinde ɓoggi pade makko.

²⁸ Dum fuu wadii Baytaniya lettugal gooruwol Urdun, do Yaayaa lootata yimɓe lootagal batisima doon.

²⁹ Jaango majjum, Yaayaa yi'i Iisaa ina wara to muudum, wi'ii:

—Inan jawgel Laamɗo donndotoongel hakkeji adunaaru. ³⁰ Dum woni ko mbi'unoomi e makko: «Nedɗo waran gada am, ardiɗo kam, sabo imo woni gilla mi walaa.» ³¹ Miin, mi anndaano mo, ammaa mi warii mido loota lootagal batisima faa o bangana Israa'iilankooɓe.

³² Yaayaa seedii, wi'i:

—Mi yi'ii Ruuhu ina wa'i hono wuu-gaandu ina yuura dow kammu ina jippoo faa hodi dow makko. ³³ Miin, mi anndaano mo. Ammaa Nulɗo kam mi loota lootagal batisima oon, kam wi'i kam: «Mo nji'udaa Ruuhu ina jippoo dow muudum oon, kam woni lootoowo lootagal batisima e Ruuhu Ceniɗo.» ³⁴ Miin, mi yi'ii, mi seedake kanko woni Bii Laamɗo.

No Iisaa suborii taalibaabe muudum arandeeɓe

³⁵ Jaango majjum katin Yaayaa ina darodii e taalibaabe muudum ɗiɗo. ³⁶ O yi'i Iisaa ina faltoo, o wi'i:

—Inan jawgel Laamɗo!

³⁷ Taalibaabe ɗiɗo been nani ko o haali duum, njokki Iisaa. ³⁸ Iisaa yeeyii, yi'i iɓe njokki dum, wi'i ɓe:

—Dume pilotodon?

Be njaabii, ɓe mbi'i:

— *Rabbi* (ɗum na fiirta «Moodibbo»), toy njoodiɗaa?

³⁹ O wi'i ɓe:

—Ngaree ndaaree!

Ndeen ɓe ngari, ɓe nji'i do o joodii doon. Wakkati oon wo yamnde nay laasara. Be ngondi e makko ko heddi e nyalaande ndeen.

⁴⁰ Andire sakiike Simon Piyeer oon wo gooto e ɗiɗo nanɓe haala Yaayaa de njokki Iisaa. ⁴¹ Ko Andire artii e wadude fu wo filowaade sakiike muudum Simon oon. O wi'i dum:

—Min nji'ii Almasiihu (ɗum na fiirta «Mo Laamɗo subii»).

⁴² O yaari ɗum to Iisaa. Iisaa ndaari Simon, wi'i dum:

—Aan Simon ɓii Yuhanna, caggal joonin a inndirte Kefas.

(Kefas e Piyeer fuu wo gootum. Maanaa inde ɗeen wo «Hayre».)

No Iisaa noddiri Filipu e Natanayel

⁴³ Jaango majjum, Iisaa anniyii yaade Galili. O hawri e Filipu, o wi'i dum:

—Jokkam!

⁴⁴ Filipu ina jeyaa Baytisayda, ngalluure nde Andire e Piyeer fuu njeyaa e muudum ndeen. ⁴⁵ Filipu hawri e Natanayel, wi'i dum:

—Min nji'ii mo haala muudum windaa ley Tawreeta Muusaa e ley dewte annabaabe oon. Wo Iisaa Nasaraatuujo ɓii Yuusufi oon.

⁴⁶ Natanayel wi'i mo:

§§1:23 Esaaya 40.3.

*1:25 Do wi'ete *lootalgal batisima* dow haala batisima Yaayaa fu, *lootalgal tuubu* maa *mutineede* du na wi'ee.

—Yalla ko woodi ina waawi yuurude Nasaraatu naa?

Filipu jaabii mo, wi'i:

—War ndaar!

⁴⁷ Iisaa yi'i Natanayel ina fonndii dum, de haali haala makko wi'i:

—Inan Israa'iilanke jaati, mo hiila fuu walaa e muudum.

⁴⁸ Natanayel wi'i mo:

—Toy anndudaa kam?

Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Mi yi'ii ma ley y'ibbi gilla Filipu nod-daay ma.

⁴⁹ Natanayel jaabii, wi'i:

—Moodibbo, wo a 'Bii Laamdo, wo a kaananke Israa'iila!

⁵⁰ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Saabe mi wi'ii mi yi'ii ma ley y'ibbi duum tan ngoondinirfaa naa? A yi'an ko furi dum haaynaade.

⁵¹ Ndeen o wi'i Natanayel:

—Goonga kaalanammi on: on nji'an kammu ina udditoo, on nji'an maleyka'en Laamdo ina yeeja ina njippoo dow 'Bii Neddo.

No Iisaa wafiri maande ley bangal

2 Balde didi caggal duum, bangal wadi ley ngalluure wi'eteende Kaana ley leydi Galili. Inna Iisaa ina tawaa toon. ² Iisaa e taalibaabe muudum du noddaama ngara kawra e bangal ngaal. ³ Nde cabijam maβbe timmunoo ndeen, inna Iisaa wi'i:

—Be ngalaa cabijam.

⁴ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Debbo, dume dum wadata en?[†] Wakkati am yonaay tafon.

⁵ Inniiko wi'i golloobe been:

—Ko o yamiri on fuu, ngadon.

⁶ Doon ina woodi loode kaaye jeegom, ndee fuu na hooya liitereeji capande jee-tati faa yottoo hemre e noogay. Loode deen wo faa Alhuudiyankoobe lootoroo saabe diina. ⁷ Iisaa wi'i be:

—Kebbinee loode deen ndiyam.

Be kebbini de faa de keewi. ⁸ O wi'i be:

—Joonin kaa, nyedee dam njaanee hooreejo bangal oon.

Be njaari. ⁹ Nde hooreejo oon meedfunoo ndiyam mbaylitaadam cabijam daam ndeen, annditaay to dam ittaa. De golloobe nyedube ndiyam daam been kaa ina anndi. O noddi bangudo oon, ¹⁰ o wi'i dum:

—Yimbe fuu cabijam mbeldam mboowi artoraade. Nde yimbe njari faa heewi fu, ndeen dam welaa daam du yaretee. De aan kaa, adfa resi mbeldam dam faa joonin.

¹¹ Nii Iisaa golliri maande muudum haayniinde arandeere ley ngalluure Kaana ley leydi Galili. O bangini teddeengal makko, taalibaabe makko been ngoondini mo. ¹² Caggal duum, o dilli Kaana, o yehi ngalluure wi'eteende Kafarnahum, kanko e inniiko e minyiraaabe makko e taalibaabe makko. Be ngoni toon balde seeda.

No Iisaa riiwri luumotoobe ley suudu dewal mawndu

(Matta 21.12-13, Marku

11.15-17, Lukka 19.45-46)

¹³ Nde iidi Alhuudiyankoobe mbi'eteendi Faltagol[‡] badinoo ndeen, Iisaa yehi Urusaliima. ¹⁴ To taliyaare suudu dewal mawndu toon o tawi luumotoobe ga'i e baali e buugaali e weccoobe ceede ina njoodii. ¹⁵ O sowi

[†]2:4 E geresankooore haala ka ina waawi fiirtireede nii: *Debbo, walaa ko suudii hakkunde meeden*. Dum hollii Iisaa ina muuyi inna muudum hooloo dum e ko wadata duum.

[‡]2:13 *Iidi Faltagol* wo miccinoori nyannde nde Laamdo wurtini Israa'iila'en Misira. Indi miccina no maleyka faltorii suudu fuu ndu yiy'am mooytaa e dammbugal muudum.

boggi, o wadi dorowol, o riiwi be fuu be mburtoo suudu dewal mawndu nduun, kambe e ga'i mabbe e baali mabbe. O sankiti ceede weccoobe been, o hippa taabaaje mabbe. ¹⁶O wi'i soottoobe buugaali been:

—Ittee dum do! Taa ngadon suudu Baaba am ndu suudu luumo!

¹⁷Taalibaabe makko been miccitii ko Binndi diin mbi'i duum:

«Hirande suudu maa laatanake kam kaβbu-ko'u.»¹

¹⁸Ndeen hooreebe Alhuudiyankooobe mbi'i mo:

—Haaynde ndeye kollataa min ada foti wadude ko ngadudaa duum?

¹⁹Iisaa jaabii be, wi'i:

—Libee suudu dewal ndu. Si on libii ndu, on nji'an mido nyibtoo ndu ley balde tati.

²⁰Be njaabii mo:

—Suudu ndu nyibiraama duubi capande nay e jeegom. De aan, a nyibtototo ndu ley balde tati naa?

²¹Ammaa ko Iisaa wi'i suudu nduun duum, wo hoore muudum sappii. ²²Nde Iisaa ummitinoo ndeen, taalibaabe muudum been miccitii ko haalnoo dum. Be ngoondini ko Binndi diin mbi'i duum e haala ka o haalnoo kaan.

²³Nde Iisaa wonnoo Urusaliima iidi Faltagol ndeen, heewbe ngoondinii mo sabo nji'ii kaayefiiji di o wadi diin.

²⁴Ammaa Iisaa hoolaaki be faa hokkita be hoore muudum, sabo imo anndi be fuu. ²⁵Walaa ko fay gooto seedanoo mo ko woni e bibbe-Aadama, sabo imo anndi ko woni e muβben.

No Iisaa haaldiri e Nikodemu

3 Ina woodi gorko Farisaajo bi'eteedo Nikodemu, gooto e hooreebe Alhuudiyankooobe. ²Gorko oon yehi to Iisaa jemma, wi'i dum:

—Moodibbo, miden anndi a jannginoowo yuurudo to Laamdo, sabo fay gooto waawaa wadude maandeeji kaayniidi di ngadataa diin si Laamdo waldaa e muudum.

³Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Goonga kaalanammaami: fay gooto waawaa yi'ude laamu Laamdo tawee rimtaaka katin.

⁴Nikodemu wi'i mo:

—Noy mawdo waawiri rirtireede? Imo waawi yeccaade e reedu inniiko, de o rimee katin naa?

⁵Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Goonga kaalanammaami: si wanaa neddo rirtiree ndiyam e Ruuhu fu waawaa naatude laamu Laamdo.

⁶Ko bii-Aadama rimata duum wo bii-Aadama. Ko Ruuhu oon du rimata wo ruuhu. ⁷Taa dum haayne saabe mi wi'ii ma sanaa ndimtedon katin.

⁸Henndu ina wifira do muuyri fuu. Ada nana bifi mayru, de a anndaa to ndu yuuri, a anndaa to ndu yahata. Hono noon dimraado Ruuhu oon du worri.

⁹Nikodemu wi'i mo:

—Noy dum laatortoo?

¹⁰Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Wo a jannginoowo mawdo ley Israa'iila de a anndaa dum naa? ¹¹Goonga kaalanammaami: minen, ko min anndi min kaalata, ko min nji'i min ceedotoo, de onon le, on njabataa seedaaku amin.

¹²Si on ngoondintaa nde kaalanammi on haala kulle adunankooje fu, noy ngoondinirton si mido haalana on haala kulle dow kammu? ¹³Fay gooto yeejaay dow kammu, si wanaa yuurudo dow kammu oon, dum woni Bii Neddo.

¹⁴Hono no Muusaa toowniri mboddi njamndi mbodeeri ley ladde ni, sanaa Bii Neddo du toowniree hono noon, ¹⁵faa goondindo mo fuu heba nguurndam nduumidam.

¹2:17 Jabuura 69.10.

¹⁶Sabo Laamdo ina yidi yimbe adunaaru faa hokkitiri Biyum bajjo, faa goondindo oon fuu taa halka ammaa heba nguurndam nduumiidam.

¹⁷Laamdo nuliraa Biyum oon e adunaaru faa Biyum oon saroo adunaaru ndu. Ko o nuliraa dey, faa yimbe adunaaru kisira saabe makko. ¹⁸Goondindo mo fuu sarataake. Mo goondinaay mo fuu saraama gilla joonin, sabo goondinaay Bii Laamdo bajjo oon.

¹⁹Inan sariya oon: annoora warii e adunaaru, de yimbe cubii nimre dow annoora sabo golleeji muβben wo bondi. ²⁰Bondo tagu yidaa annoora, battataako dum saabe hulde taa golleeji muudum bondi diin bangu. ²¹Ammaa goongante waran e annoora faa golleeji di wadiri saabe Laamdo diin banga.

No Yaayaa seedorii kabaaru Iisaa

²²Caggal duum, Iisaa yaadi e taalibaabe muudum leydi Yahuudiya. O booytidi e maβbe toon, imo loota yimbe lootagal batisima. ²³Yaayaa du ina loota yimbe lootagal batisima to Aynon toon dakkol Salim, sabo ndiyam ina heewi toon. Yimbe ina ngara ina lootiree ndiyam daam. ²⁴Tawi Yaayaa nangaaka wattaa ley kasu tafon.

²⁵Taalibaabe Yaayaa been njeddun-duri e Alhuudiyanke haala laafal. ²⁶Be njehi to Yaayaa, be mbi'i dum:

—Moodibbo, gorko gondunoodo e maa gere ooto gooruwol Urdun mo ceedanidaa oon, kanko du imo loota yimbe lootagal batisima, de yimbe fuu ina njaha to makko.

²⁷Yaayaa jaabii be, wi'i:

—Neddo waawaa hebude fay huunde si wanaa ko Laamdo hokki dum. ²⁸Onon e ko'e mon, on seedeefe am mi wi'ii mi wanaa Almasiihu, de mido artii mo nuleede. ²⁹Gaddanaado debbo banjaado, kam woni banjudo. Dammodi-

ido e gorko oon ina darii, ina hettindii. Si o nanii daande banjudo oon, o seyoto sanne. Nii seyo am ngoon hibbiri. ³⁰Na tilsi kanko o toowa, de miin le mi leeya.

³¹Yuurudo dow oon, kam woni dow huunde fuu. Yuurudo e leydi wo jeyaado e leydi, ina haala haalaaji jeyaado e leydi. Yuurudo dow kammu oon, kam woni dow huunde fuu. ³²Ko o yi'i e ko o nani o seedotoo, de yimbe kaa jabataa seedaaku makko. ³³Jabudo seedaaku makko oon, laabinii Laamdo wo goongante. ³⁴Mo Laamdo nuli oon, wo ko Laamdo haali duum haaltata, sabo Laamdo hokkii mo Ruuhu mo walaa haddi. ³⁵Baabiiwo oon ina yidi Biddo oon faa watti huunde fuu e junngo makko. ³⁶Goondindo Biddo oon hebii nguurndam nduumiidam. Mo goondinaay Biddo oon hebataa dam, tikkere Laamdo du ina heddi e muudum.

No Iisaa haaldiri e Samariyanke debbo

4 Farisa'en nanii wi'aama Iisaa ina loota yimbe lootagal batisima, ina heba taalibaabe faa buri Yaayaa. ²Tawi Iisaa e hoore muudum kaa lootaay fay gooto, wo taalibaabe muudum. ³Nde Iisaa nannoo ko haalanoo e muudum fu, dilli leydi Yahuudiya, yeccii leydi Galili. ⁴Sanaa o rewa ley leydi Samariya. ⁵O yottii ngalluure Samariya wi'eteende Sikar dakkol ngesa nga Yaakuuba hokkunoo biyum Yuusufi ngaan. ⁶Doon bunndu Yaakuuba nduun woni. Tawi Iisaa tampii du e ja haangal ngaal, de joodii daande bunndu nduun faa fowta. Wakkati oon wo hakkunde naange. ⁷Samariyanke debbo wari yooogude. Iisaa wi'i mo:

—Hokkam ndiyam, mi yara!

⁸Tawi taalibaabe makko been njehii ley ngalluure toon faa coodowa nyaamdu. ⁹Debbo oon wi'i Iisaa:

—Noy wadi de aan, Alhuudiyanke, ada njaaroo kam miin, Samariyanke, ndiyam faa njaraa?

Sabo Alhuudiyankooɓe e Samariyankooɓe wo harmundurɓe.

¹⁰ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si ada anndunoo no dokke Laamɗo poti, e bi'udɗo ma kokkaa dum ndiyam yara oon, a nyaagotono mo, o hokke ndiyam nguurnam njaraa.

¹¹ Debbo oon wi'i mo:

—Joomam, a walaa cafirgal. Bunndu ndu ina luggi. Toy kebataa ndiyam nguurnam daam? ¹² Aan, ada ɓuri maama amin Yaakuuba kokkudɗo min ɓunndu ndu oon teddude naa? Kanko e ɓiɓɓe makko e daabaaji makko fuu, e mayru ɓe njaratano.

¹³ Iisaa jaabii mo:

—Nedɗo fuu jardo ndiyam dam domɗan katin, ¹⁴ ammaa jardo ndiyam dam kokkammi daam fuu, domɗataa faa abada. Sabo ndiyam dam kokkammi daam laatanto dum ndiyam iloojam mbuurnoojam dum nguurnam nduumiɗam.

¹⁵ Debbo oon wi'i:

—Joomam, hokkam ndiyam daam taa mi domɗa katin, sakko mi wartana yooɗude do katin.

¹⁶ Iisaa wi'i mo:

—Yahu noddoy gora, ngardon!

¹⁷ Debbo oon jaabii mo:

—Mi walaa goriwo.

Iisaa wi'i mo:

—A haalii goonga ko mbiɗfaa a walaa goriwo duum. ¹⁸ A ɓaranooma worɓe njoyo. Mo ngondudaa joonin oon du, wanaa gora. A haalii goonga.

¹⁹ Debbo oon wi'i mo:

—Joomam, laabani kam a annabaajo. ²⁰ Maamiraaɓe amin ndewii Laamɗo dow waamnde nde, de onon Alhuudiyankooɓe kaa, oɗon mbi'a to Urusaliima tan Laamɗo haani reweede.

²¹ Iisaa wi'i mo:

—Banndam debbo, goondinam: wakkati waran, nde ndewoton Baabiiwo tawee wanaa e waamnde nde, wanaa Urusaliima. ²² Onon Samariyankooɓe, oɗon ndewa ko on anndaa, de minen Alhuudiyankooɓe, ko min anndi min ndewata, sabo kisindam to Alhuudiyankooɓe yuurata. ²³ Wakkati ina wara, yottake jaati, nde rewirooɓe Laamɗo goonga been ndewirta dum Ruuhu e goonga. Wo rewooɓe hono been Baabiiwo filotoo. ²⁴ Laamɗo wo Ruuhu. Rewooɓe mo been sanaa ndewirta mo ruuhu e goonga.

²⁵ Debbo oon wi'i:

—Mido anndi Cubaaɗo bi'eteɗo Almasiihu oon wo garoowo. Nde o wari fu, o humpitan min huunde fuu.

²⁶ Iisaa wi'i mo:

—Wo dum miin, mo kaaldataa oon.

No Samariyankooɓe heewɓe ngoonɗiniri Iisaa

²⁷ Wakkati oon fu, taalibaaɓe makko been njottii. Ko Iisaa haaldata e debbo oon duum haaynii ɓe, de fay gooto maɓɓe yamaay mo dume o haajaa e debbo oon naa ko wadi imo haalda e muudum. ²⁸ Ndeen debbo oon yoppi loonde muudum toon, fornyii wuro haalanowi yimɓe, wi'i:

²⁹ —Ngaree ndaaree gorko kaaltando kam ko ngadunoomi fuu. Yalla wanaa kanko woni Almasiihu naa?

³⁰ Be njalti ngalluure, ɓe ponndii to Iisaa.

³¹ Wakkati oon, taalibaaɓe been nyaagii mo, ina mbi'a:

—Moodibbo, tinna nyaamu!

³² O jaabii ɓe, o wi'i:

—Mido jogii ko mi nyaama ko on anndaa.

³³ Taalibaaɓe been ina yamundura:

—Dum le, won gaddando mo ko nyaameteɗe naa?

³⁴ Iisaa wi'i ɓe:

—Nyaamdu am wo wafude muuyde Nuldo kam oon e yottinde golle muudum. ³⁵ Onon, odon mbi'a: «Faa hannden lebbi nay de tayri wara.» De miin kaa mido wi'a on: yeptee gite mon, yeewee gese fuu benndii, njonii tayeede. ³⁶ Tayoowo heban mbarjaari, resana nyaamri ndi nguurndam nduumiidam, faa aawudo e tayudo fuu ceyodoo. ³⁷ Dum tabintinta banndol bi'owol: «Godfo ina aawa, godfo ina taya.» ³⁸ Mi nulii on tayowon ngesa nga on tampanaay. Wobbe tampi, de odon mbeltii e tampiri mubben.

³⁹ Samariyankoobe heewbe ley ngal-luure ndeen ngoondinii Iisaa saabe haala debbo ceediido de wi'i: «O haal-tanii kam ko ngadunoomi fuu.» ⁴⁰ Nde Samariyankoobe been njottinoo Iisaa ndeen, nyaagii mo o wonda e mubben. O wadi doon balde didi. ⁴¹ Yimbe heewbe ngoondini mo katin saabe kongol makko. ⁴² Be mbi'i debbo oon:

—Joonin, wanaa saabe haalaaji maa diin tan min ngoondiniri. Ko min ngoondiniri dey, minen e ko'e amin, min nanii konngol makko, min annditii kanko jaati woni Kisinoowo adunaaru.

No Iisaa selliniri bii howruujo kaananke

⁴³ Caggal balde didi deen, o dilli doon, o yehi Galili. ⁴⁴ Kanko e hoore makko o seedake: «Annabaajo teddintaake e ley wuro muudum.» ⁴⁵ Nde o yottinoo Galili ndeen, Galilinkoobe njabborii mo juude didi, sabo kambe du be njehiino iidi Urusaliima, be nji'iino ko o gollunoo ley iidi ndiin duum.

⁴⁶ Ndeen Iisaa warti Kaana ley leydi Galili, do o waylitinoo ndiyam o wadi dam cabijam doon. Ina woodi howruujo

kaananke gomma mo biyum sellaa ley Kafarnahum. ⁴⁷ Nde howruujo oon nan-noo Iisaa yuurii Yahuudiya wartii Galili fu, yehi to Iisaa, nyaagii dum jippoo dan-nanowa dum biyum badiido maayde. ⁴⁸ Iisaa wi'i mo:

—Si on nji'aay maandeeji e kaayefiiji fu, on ngoondintaa.

⁴⁹ Howruujo kaananke oon wi'i mo:

—Joomam, en njaha gilla biyam oon maayaay.

⁵⁰ Iisaa wi'i mo:

—Hootu, biya dadii.

Gorko oon goondini ko Iisaa wi'i dum, hooti. ⁵¹ Ko o hootata duum, golloobe makko kawrowi e makko dow laawol, kaalani mo, mbi'i:

—Biya oon dadii.

⁵² O yami be wakkati oye suka o sam-tanaa. Be mbi'i mo:

—Yamnde go'o badagol sallifana keernan jontere ndeen yoppi mo.

⁵³ Baaba suka oon annditi wakkati oon jaati Iisaa wi'unoo dum: «Biya oon dadii!» Nii kanko e koreeji makko fuu be ngoondiniri Iisaa. ⁵⁴ Dum woni maande didaberde nde Iisaa golli leydi Galili. O wadii dum nde o yuurnoo leydi Yahuudiya.

No Iisaa selliniri bonnguujo

5 Caggal duum, iidi Alhuudiyankoobe ina wada. Iisaa yehi Urusaliima faa fota e iidi ndiin. ² Ley Urusali-ima toon, dakkol dammbugal wuro bi'eteengal Dammbugal Baali ngaal, ina woodi luggere ndiyam. Inde wi'ee Bayti-jata e ibraninkoore. Dande joy ina pi-ili nde. ³ Nyawbe heewbe ina pukki ley dande deen: wumbe e bonnguupe e be balli mubben fuu mbaati. [⁴§] ⁵ Gorko nyawrudo duubi capande tati e jeetati

§5:4 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 4: *Ibe ndoomi faa ndiyam dam iiroo, sabo maleyka Joomiraado ina jippoo e luggere nde wakkati wakkati, ina iira ndiyam dam. Nyawdo artiido jippaade e ndiyam daam nde dam irii ndeen, dadan ko nyawu muudum laatii fuu.*

ina woni doon. ⁶ Iisaa yi'i imo fukkii, annditi o booydii e nyawu nguun, yami mo:

—Ada yidi sellude naa?

⁷ Nyawdo oon jaabii mo, wi'i:

—Joomam, mi walaa fay gooto balloowo kam naatude ley luggere nde wakkati ndiyam mayre iirii. Nde piliimi naatude fuu, tawan goddo artake kam.

⁸ Iisaa wi'i mo:

—Umma, hooyu daddo maa, yahu!

⁹ Wakkati on fu, gorko oon dadi, hooyi daddo mum fudditi yaade.

Dum hawrii e nyalaande fowteteende.

¹⁰ Saabe majjubm hooreebe Alhuudiyankoobe mbi'i cellinaado oon:

—Hannden wo nyalaande fowteteende, daganaaki ma ndonndoda daddo maa.

¹¹ O jaabii be, o wi'i:

—Cellindo kam oon, kam wi'i kam mi hooya daddo am mi yaha.

¹² Be yami mo:

—Moy woni biido ma kooyaa daddo maa njahaa oon?

¹³ Ammaa cellinaado oon faamaay fuu wo moy, sabo tawii Iisaa soorake ley jamaa keewdo gondo doon oon, dilli.

¹⁴ Caggal duum, Iisaa hawri e dannaado oon ley suudu dewal mawndu nduun, wi'i mo:

—Ndaaru, joonin kaa, a dadii. Taa luttu katin de ko furi dum bonde hebe.

¹⁵ Gorko oon yehi haalanowi hooreebe Alhuudiyankoobe been wo Iisaa woni cellindo dum oon.

Kabaaru Baabiiwo e Biddo

¹⁶ Ndeen hooreebe Alhuudiyankoobe puddi torrude Iisaa sabo wadii dum nyalaande fowteteende. ¹⁷ Iisaa wi'i be:

—Baaba am ina golla faa joonin, miin du, mido golla.

¹⁸ Ndeen hooreebe Alhuudiyankoobe beydi filaade warude mo, wanaa saabe ko o luttu nyannde fowteteende ndeen

duum tan, ammaa ko o wi'i Laamdo wo baabiiko duum du. O fonndii hoore makko e Laamdo.

¹⁹ Iisaa wi'i be:

—Goonga kaalanammi on: Biddo waawaa gollude fay huunde kam tan, sanaa ko yi'i Baabiiwo ina golla. Sabo ko Baabiiwo oon gollata duum, Biddo du gollata. ²⁰ Sabo Baabiiwo ina yidi Biddo oon, ina holla dum huunde fuu ko gollata. O hollan dum golleeji furdi dii do fuu sembe faa haaynoo on. ²¹ Sabo hono no Baabiiwo ummintinirta maaybe de hokka dum'en nguurndam ni, noon Biddo du hokkirta nguurndam mo muuyi hokkude. ²² Baabiiwo, kam kaa sarataako fay gooto. O wattii sariya oon fuu e junngo Biddo, ²³ faa yimbe fuu teddinirta Biddo oon hono no teddinirta Baabiiwo oon ni. Neddo fuu mo teddinaay Biddo oon, teddinaay Baabiiwo nuldo mo oon du.

²⁴ Goonga kaalanammi on: nando haala am de goondini Nuldo kam oon hebii nguurndam nduumiidam. O sarataake, o diwii maayde, o naatii nguurndam. ²⁵ Goonga kaalanammi on: wakkati ina wara, o yottake jaati, wakkati mo maaybe nanata daande Bii Laamdo oon. Nanbe been mbuuran. ²⁶ Hono no Baabiiwo oon wuurniri hoore muudum nii, hono noon o hokkiri Biddo oon du baawde wuurnira hoore muudum. ²⁷ O hokkii dum baawde saraade, sabo wo Bii Neddo. ²⁸ Taa dum haaynoo on. Wakkati waran mo maaybe wonbe ley caabeeje fuu nanata daande makko, ²⁹ de njalta. Gollube golleeji lobbi ummitanoo nguurndam, gollube golleeji bondi ummitanoo sariya. ³⁰ Miin, walaa fuu ko mbaawumi gollude e hoore am. Ko nanumi duum carotoomi. Sariya am ina dartii, sabo mi filataako muuyde am, wo muuyde Nuldo kam oon pilotoomi.

Haala seedantooŋe Iisaa

³¹—Si mi seedanake hoore am, seedaaku am sellataa. ³²Ina woodi goddo ceedantooŋe kam. Midō anndi seedaaku ngu o seedantoo kam nguun wo goonga. ³³Onon, on neliino yimbe to Yaayaa. Kam du seedake goonga. ³⁴Miin kaa, mi haajaaka seedaaku bii-Aadama, de mido haalana on kabaaru seedaaku Yaayaa nguun faa kison. ³⁵Yaayaa laatake lampaal kuŋboowal, jaynoowal. On njabii weltaade e annoora makko faa booyti seeda. ³⁶Miin, mido jogii seedaaku burngu ngu Yaayaa nguun semmbe: gollleeji di Baabiiwo yamiri kam mi golla diin, kanji jaati ceedantoo kam Baabiiwo nuli kam. ³⁷Katin du, Baabiiwo nuldo kam oon, kam e hoorem seedantoo kam. Abada on nanaay daande makko, abada on nji'aay mo, ³⁸haala makko du walaa e moodon, sabo on ngoondinaay mo o nuli oon. ³⁹Odon taykoo Binndi sabo on miilii on keban e majji nguurndam nduumiidam. De wo kanji jaati ceedantoo kam. ⁴⁰Ammaa on njabaay warude to am faa kebon nguurndam.

⁴¹Mi filataako manooje yimbe. ⁴²De mido anndi on, mido anndi njinngu Laamdo walaa e moodon. ⁴³Miin, mi wardii saabe innde Baaba am, de on njabbaaki kam. Kaa si goddo wardii saabe hoore muudum fu, on njabboto dum. ⁴⁴Odon manundura, de on pilataako manooje yuurooje to Laamdo gooto. Ndelle noy mbaawrudon goondinirde? ⁴⁵Taa miilee wo miin felata on to Baabiiwo. Wo Muusaa mo njowudon jikke moodon dow muudum oon, kam felata on. ⁴⁶Sini on ngoondiniino Muusaa, on ngoondinan kam miin du, sabo wo miin o sappii e binndi makko. ⁴⁷De si on ngoondinaay

ko Muusaa winndi duum, noy ngoondinirton haala am?

No Iisaa nyaamniri worbe ujunaaje njoyo

(Matta 14.13-21, Marku 6.30-44, Lukka 9.10-17)

6 Caggal duum, Iisaa feyyiti maayo Galili wi'eteengo Tiberiyas. ²Jamaa keewdo ina jokki mo sabo be nji'ii kaayeeffiji di o wadunoo nde o sellinnoo nyawbe been ndeen. ³Iisaa yeeji dow waamnde, joododii toon e taalibaabe muudum. ⁴Tawi iidi Alhu-udiyankooŋe mbi'eteendi Faltagol ndiin badake. ⁵Iisaa banti gite muudum, haccii jamaa keewdo ina wara to muudum. O wi'i Filipu:

—Toy coodeten nyaamdu ko nyaam-nata bee fuu?

⁶Tawi wo faa o ndaartindoo Filipu o wiirii noon, sabo imo anndi ko o anniyii gollude. ⁷Filipu jaabii mo:

—Buruu buudi cardi keme didi hey'ataa be faa mono e mabbe fuu heba seeda.

⁸Taalibbo makko goddo, bi'eteedo Andire minyoo Simon Piyeer, wi'i mo:

⁹—Inan, suka gorko gooto ina jogii buuruuje joy e liyyi didi, de dume dum nafirta yimbe heewbe hono be?

¹⁰Iisaa wi'i:

—Mbi'ee be njoodoo!

Tawi nokku oon ina heewi hudo. Be njoodii doon, fay worbe tan na ngada hono ujunaaje njoyo. ¹¹Iisaa hooyi buuruuje deen, yetti Laamdo, hokki taalibaabe muudum been. Been du kokki joodiibe been. Noon o wadi liyyi diin du. Yimbe fuu nyaami faa kaari. ¹²Nde be kaarnoo ndeen, Iisaa wi'i taalibaabe muudum:

—Kawrunduree kedde de taa fay huunde bona.

¹³Be kawrunduri kedde taye buuruuje joy de nyaamnoobe been keddi deen,

de keewi kandeeje sappo e didi. ¹⁴Nde yimbe been njiinoo maande haayniinde nde Iisaa golli ndeen, mbi'i:

—Kanko jaati woni Annabaajo cappanoodo ina wara e adunaaru ndu!

¹⁵Iisaa annditi ife cegilii nanngirde dum doole faa be ngada dum kaananke. Ndelle dilli doon, yeenji dow waamnde kam tan.

No Iisaa yehiri dow ndiyam e koyde

(Matta 14.22-33, Marku 6.45-52)

¹⁶Nde hiirnoo fu, taalibaabe Iisaa ndegii e maayo. ¹⁷Be naati laana faa be peyyita, be njaha Kafarnahum. Jemma warii, tawi Iisaa hewtaay be. ¹⁸Henndu mawndu ina wifa, bempyye ummii. ¹⁹Tawi be ndorbake laana kaan faa be kebi hono kilooji joy naa jeegom. Wakkati oon, be kaynii Iisaa ina wara e koyde muudum dow ndiyam daam, ina battii be, de be kuli sanne. ²⁰Iisaa wi'i be:

—Wo miin. Taa kulee!

²¹Ndeen be muuyi o naata laana kaan. De wakkati oon fu ka yottii nokku do be ponndinoo doon.

²²Jaango majjum, jamaa keddinoodo gere ooto maayo ngoon oon paami laana ngoota tan wonnoo toon. Be nji'i du Iisaa naatidaay e taalibaabe muudum laana kaan. Be nji'i taalibaabe been tan ndillidi e makka. ²³Laanaaji godfi yurufi Tiberiyas ngarii dakkol do Iisaa yettunoo Laamdo de nyaamni yimbe buuru doon. ²⁴Nde jamaa oon yiinoo Iisaa e taalibaabe muudum fuu ngalaa doon ndeen, be naati laanaaji diin, be ponndii Kafarnahum faa be pilowoo Iisaa.

No Iisaa wi'iri kam woni nyaamdu wuurnooru

²⁵Nde be tawnoo Iisaa gere ooto maayo ndeen, be mbi'i dum:

—Moodibbo, ndey ngardaa do?

²⁶Iisaa jaabii be:

—Goonga kaalanammi on: wanaa saabe ko njiidon maandeeji kaayni-idi duum pilortodon kam. Ko pilortodon kam dey, saabe on nyaamino buuru faa kaardon. ²⁷Taa ngollanee nyaamdu murseteendu. Ko kaardon gollande dey, nyaamdu heddotoondu wuurnooru yimbe nguurndam nduumiidam. Nyaamdu nduun wo Bii Neddo hokkata on. Sabo Laamdo Baabiiwo oon wadi maande muudum e makko.

²⁸Ndeen be yami mo:

—Dume min ngadata faa min ngolla golleeji di Laamdo yidi?

²⁹Iisaa jaabii be:

—Gollal ngal Laamdo yidi ngaal woni ngoondinon mo o nuli.

³⁰Be njaabii mo:

—Haaynde ndeye ngadataa faa min nji'a, de min ngoondine? Dume ngollataa? ³¹Maamiraabe amin nyaamii nyaamdu wi'eteendu «manna» ley ladde, hono no winndiraa ni: «O hokkii be nyaamdu yuurundu dow kammu faa be nyaama.»**

³²Iisaa jaabii be:

—Goonga kaalanammi on: wanaa Muusaa hokki on nyaamdu yuurundu dow kammu nduun. Wo Baaba am, kam woni kokkoowo on nyaamdu goongalaaru yuurundu dow kammu. ³³Sabo nyaamdu ndu Laamdo hokkata nduun woni yuurooru dow kammu, hokkooru yimbe adunaaru nguurndam.

³⁴Be mbi'i mo:

—Joomii amin, hokku min nyannde fuu nyaamdu nduun.

³⁵Iisaa wi'i be:

—Miin woni nyaamdu wuurnooru. Gardo to am fuu, yolbataa abada. Goondindo kam fuu domdataa abada. ³⁶Mi wi'ii on: on nji'ii kam, de on

**6:31 Wurtagol 16.4, Jabuura 78.24.

ngoondinaay. ³⁷Mo Baabiiwo hokki kam fuu, waran to am. Gardo to am fuu, mi riiwataa dum. ³⁸Sabo wanaa faa mi wada muuyde am yuurirmi dow kammu, wo faa mi wada muuyde Nuldo kam oon. ³⁹Inan muuyde Nuldo kam oon: taa fay gooto be o hokki kam been majja, de mi ummintinan dum'en nyalaande sakitotoonde. ⁴⁰Inan muuyde Baaba am oon: neddo fuu ndaardo Biddo oon de goondini dum heban nguurndam nduumiidam, mi ummintinan dum nyalaande sakitotoonde.

⁴¹Hooreebe Alhuudiyankoobe been ina njormoo haala makko sabo o wi'ii «Miin woni nyaamdu yuurundu dow kammu nduun.» ⁴²Be mbi'i:

—Oo le, wanaa Iisaa bii Yuusufi mo annduden inna muudum e bammum oon naa? Noy o wiirata wo dow kammu o yuuri?

⁴³Iisaa wi'i be:

—Taa njormee hakkunde moodon!

⁴⁴Fay gooto waawaa warude to am si Baabiiwo nuldo kam oon foodaay dum. Gardo to am fuu, mi ummintinan dum nyalaande sakitotoonde. ⁴⁵Ina winndaa ley dewte annabaabe: «Be fuu, Laamdo anndinan be.»^{††} Neddo fuu kettindaniido Baabiiwo oon de faami, waran to am. ⁴⁶Fay gooto yi'aay Baabiiwo, si wanaa yuurudo to muudum oon. Kanko tan yi'i Baabiiwo. ⁴⁷Goonga kaalanammi on: goondindo kam, hebii nguurndam nduumiidam. ⁴⁸Miin woni nyaamdu wuurnooru. ⁴⁹Maamiraabe moodon nyaamiino «manna» ley ladde. Dum fuu dum hadaay be maayde. ⁵⁰Ammaa ndu joonin ndu do wo nyaamdu yuurundu dow kammu, faa si neddo nyaamii ndu, maayataa. ⁵¹Miin woni nyaamdu wuurnooru yuurundu dow kammu. Si neddo nyaamii nyaamdu nduun

fuu, wuuran faa abada. Nyaamdu ndu kokkammi nduun wo terde am, faa yimbe adunaaru keba nguurndam.

⁵²Ndeen Alhuudiyankoobe puddi dukidinde ko mbaawi fuu e dow haala kaan, ina mbi'a:

—Noy o waawiri hokkude en terde makko faa nyaamen?

⁵³Iisaa jaabii be:

—Goonga kaalanammi on: si on nyaamaay terde Bii Neddo, on njaraay yi'iyam muudum, nguurndam walanaa on.

⁵⁴Neddo fuu nyaamdo terde am de yari yi'iyam am hebii nguurndam nduumiidam. Miin du mi ummintinan dum nyalaande sakitotoonde. ⁵⁵Sabo terde am wo nyaamdu jaati, yi'iyam am du wo njaram jaati. ⁵⁶Neddo fuu nyaamdo teewu am de yari yi'iyam am ina woni e am, miin du mido woni e muudum.

⁵⁷Hono no Baabiiwo nuldo kam oon laatorii buurdo, de miin du mido wuuri saabe muudum, noon du nyaamdo kam fuu wuurdata saabe am. ⁵⁸Kayru woni nyaamdu yuurundu dow kammu:

ndu waldaa e ndu maamiraabe moodon nyaamunoo de maayi nduun. Nyaamdo nduun nyaamdu wuuran faa abada.

⁵⁹Iisaa waajii waajuuji di ley waa-jordu Kafarnahum.

Haala haalaaji kokkooji nguurndam

⁶⁰Nde taalibaabe makko been nannoo dum ndeen, heewbe muβben mbi'i:

—Waajuuji di njoorii sanne. Moy waawi hettindaade di?

⁶¹Iisaa faamii e ley bernde muudum taalibaabe mum been ina njormoo dum, de wi'i be:

—Yalla dum fonnditanaaki on faa ina nesa wosinde on naa? ⁶²Ndelle si on nji'ii Bii Neddo yeengtii to wonnoo toon, noy ngadoton? ⁶³Ruuhu, kam hokkata nguurndam. Terde bii-Aadama kaa nafa-

^{††}6:45 Esaaya 54.13.

taa fay huunde. Haalaaji di kaalanmi on diin, kanji ngoni ruuhu, kanji ngoni nguurndam. ⁶⁴De ina woodi ley moodon be ngoondinaay.

Tawi Iisaa ina anndi gilla e fuddoode be ngoondintaa dum been e jambotoodo dum oon. ⁶⁵O beydi, o wi'i:

—Dum wadi de mbiimi on: fay gooto waawaa warude to am si Baabiiwo hokkaay dum no warda.

⁶⁶Caggal duum, heewbe e taalibaabe makko been ndilli, jokkiti mo. ⁶⁷Ndeen Iisaa wi'i sappo e dido been:

—Onon du, ofon njidi dillude naa?

⁶⁸Simon Piyeer jaabii mo:

—Joomam, to moy min njahata? Sabo wo haalaaji kokkooji nguurndam ndu-umiidam njogidaa. ⁶⁹Min ngoondinii, miden anndi a Ceniido yuurufo to Laamfo.

⁷⁰Iisaa wi'i:

—Onon sappo e dido be, wanaa miin subii on naa? De gooto moodon wo seydaani.

⁷¹Haala ka o haali kaan wo Yahuuda bii Simon Isikariyotto. Oon woni jambotoodo mo oon, gooto e sappo e dido been.

Haala dow rafi goondinal minyiraabe Iisaa

7 Caggal duum, Iisaa yiili ley Galili. O muuyaay yiiltaade ley Yahuudiya sabo hooreebe Alhuudiyankooɓe ina piloo faa mbara mo. ²Tawi iidi Alhuudiyankooɓe mbi'eteendi Hukumuuji badake. ³Minyiraabe Iisaa worɓe mbi'i dum:

—Dillu do, njahaa Yahuudiya faa taalibaabe maa been nji'a golleeji di ngollataa diin. ⁴Fay gooto suudataa ko gollata si ina yidi anndeede. Si ada golla golleeji diin, ɓanginan yimbe fuu wo a moy.

⁵Tawi fay minyiraabe makko been du ngoondinaay mo. ⁶Iisaa wi'i be:

—Wakkati am waraay tafon, onon le, wakkati fuu wo wakkati mon. ⁷Yimbe adunaaru mbaawaa wanyude on, de miin kaa iɓe mbanyi kam, sabo mido seedii golleeji maɓɓe di mboodaa. ⁸Onon kaa, njehee iidi ndiin. Miin kaa mi yahataa ndi sabo wakkati am yottaaki tafon.

⁹O haalani be dum tan, o heddi Galili.

¹⁰Nde minyiraabe Iisaa been njahunoo iidi ndiin ndeen, Iisaa du yehi toon, de o ɓanginaay hoore makko, o suudii.

Haala waaju Iisaa wakkati iidi Hukumuuji

¹¹Hooreebe Alhuudiyankooɓe ina piloo mo ley jamaa iidi ndiin, ina mbi'a:

—Toy o woni?

¹²Yimbe heewbe ina njeddundura dow haala makko. Wobbe ina mbi'a:

—O neddo lobbo!

Wobbe du ina mbi'a:

—O wanaa koy, o majjinoowo yimbe.

¹³Ammaa fay gooto suusaay haalde haala makko faa nanee, sabo iɓe kula hooreebe Alhuudiyankooɓe.

¹⁴Nde iidi ndiin feccirnoo fu, tawi Iisaa fuddii waajaade ley suudu dewal mawndu. ¹⁵Dum haaynii Alhuudiyankooɓe sanne, be mbi'i:

—Noy gorko mo janngaay o anndiri Binndi diin ni?

¹⁶Iisaa jaabii be, wi'i:

—Waaju mo mbaajotoomi o, yuurataa e am, wo to Nuldo kam oon o yuurata. ¹⁷Si neddo muuyii gollude muuyde Laamfo, annditan yalla waajuuji am di to Laamfo yuuri, naa wo haala am tan. ¹⁸Baajortoodo haalaaji yuuri e muudum oon ina filoo mawwande hoore muudum. Ammaa mawwinoowo nuldo dum oon wo goongalaajo, oonyaare walaa e muudum. ¹⁹Wanaa Muusaa hokkii on dewtere Tawreeta naa? Ammaa fay

gooto moodon jokkataa jamirooje deen.
Ko wadi de odon piloo warude kam?

²⁰ Yimbe been njaabii mo:

—Aan, a kaajaado. Moy filotoo warude ma?

²¹ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Huunde wootere tan ngadumi, de dum haaynake on, on fuu. ²² Muusaa yamiri on taadagol. De dum yuuraay to Muusaa, wo to maamiraabe meeden dum yuuri. Odon taada neddo fay nyalaande fowteteende. ²³ Sini neddo ina taadee nyannde fowteteende faa taa lutton jamirooje Muusaa, dume tikkiranton kam saabe mi dannii neddo faa laatoo kibbudo nyalaande fowteteende? ²⁴ Taa cariree huunde e alhaali muudum, de cariree goonga.

No yimbe yamiri yalla Iisaa woni Almasiihu

²⁵ Wobbe ley yimbe Urusaliima mbi'i:

—Wanaa o woni mo be pilotoo warude oon naa? ²⁶ Inani mo, imo waa-joo yeeso yimbe fuu de be mbi'ataa mo fay huunde. Yalla mawbe been tannyorii kanko woni Almasiihu jaati naa? ²⁷ Oodo kaa, eden anndi do yuurata, ammaa nde Almasiihu oon warata, fay gooto anndataa to yuurata.

²⁸ Tawi Iisaa ina waajoo ley suudu dewal mawndu nduun. O yeewnii, o wi'i:

—Odon anndi kam, odon anndi do yuurammi? Wanaa miin waddi hoore am. Nuldo kam oon wo goongaajo, de onon kaa, on anndaa dum. ²⁹ Miin kaa, mido anndi dum sabo to muudum yuurumi. Wo kam du nuli kam.

³⁰ Ndeen be pilii nanngude mo, de fay gooto meemaay mo, sabo wakkati makko waraay tafon. ³¹ Ammaa e noon fu, heewbe ley jamaa oon ngoondinii mo, mbi'i:

—Si Almasiihu warii fu, yalla gollan maandeeji kaayniidi burdi di gorko o golli diin naa?

No ndaaroofo suudu dewal mawndu neliraa nannga Iisaa

³² Farisa'en nani ko yimbe been cifoto e dow Iisaa duum. Hooreebe almaami'en e Farisa'en neli doomoobe suudu dewal mawndu nduun nannga mo. ³³ Ndeen Iisaa wi'i:

—Miin, mido wondi e moodon seeda tafon. Caggal duum, mi fornyoto to Nuldo kam oon. ³⁴ On piloto kam, de on njiitataa kam, sabo on mbaawaa yaade to ngonammi toon.

³⁵ Alhuudiyankoofo yamunduri:

—Toy o yahata faa tawee en mbaawaa yiitude mo? Yalla o yahan to yimbe meeden ferdube ley yimbe Geres, o waa-joo dum'en naa? ³⁶ O wi'i en piloto mo, en njiitataa mo, sabo en mbaawaa yaade to o tawetee toon. Dume woni maanaa haala kaa?

Kabaaru ndiyam kokkoojam nguurdam

³⁷ Nyalaande sakitotoonde teddunde e iidi, Iisaa darii, yeewnii, wi'i:

—Neddo fuu domdudo wara to am, yara. ³⁸ Neddo fuu goondindo kam, bub-birdi ndiyam mbuurnoojam ilan ley bernde muudum, hono no winndiraa e Binndi di ni.

³⁹ Ko o haali duum wo haala Ruuhu mo goondindo mo fuu hebata. Ndeen Ruuhu waraay, sabo Iisaa teddinaaka to Laamdo tafon.

No yimbe njeddunduri e kabaaru Iisaa

⁴⁰ Nde keewal jamaa oon nannoo haala kaan ndeen, mbi'i:

—Kanko jaati woni Annabaajo oon.

⁴¹ Wobbe mbi'i:

—Kanko woni Almasiihu.

Wobbe katin mbi'i:

—Almasiihu, wo Galili yuurata naa?

⁴² Binndi diin mbi'ii e lenyol Daawda Al-

masiihu yuurata, ley wuro Baytilaama ngo Daawda yuuri e muudum goon.

⁴³ Jamaa oon feccii saabe makko.

⁴⁴ Wobbe mabbe ina njidi nanngude mo, ammaa fay gooto yowaay junngom dow makko.

No mawbe Alhuudiyankoobe calorii goondinde Iisaa

⁴⁵ Doomoobe suudu dewal mawndu been ngarti to hooreebe almaami'en e Farisa'en. Been mbi'i doomoobe been:

—Ko wadi de on ngaddaay mo?

⁴⁶ Doomoobe been njaabii be, mbi'i:

—Abada fay gooto waajoraaki no gorko o waajortoo ni.

⁴⁷ Farisa'en njaabii be, mbi'i:

—Onon du on majjinaama naa?

⁴⁸ Yalla na woodi fuu goondindo mo hakkunde hooreebe Alhuudiyankoobe maa Farisa'en naa? ⁴⁹ Yimbe be paamaay jamirooje Muusaa, wo be hudaabe.

⁵⁰ Gooto e Farisa'en bi'eteedo Nikodemu, jahunoodo to Iisaa jemma oon, wi'i be:

⁵¹ —Yalla sariya meeden ina saroo neddo tawee hettindanaaka ko wi'i, andaaka ko golli naa?

⁵² Be njaabii mo, be mbi'i:

—Aan du, a Galilinkeejo naa? Tayka Binndi diin, a yi'an annabaajo fuu yuurata Galili.

No Iisaa waddi e debbo nanngaado e jeenu

⁵³ Caggal duum, mono fuu hooti suudu muudum.

8 Ndeen Iisaa yeenowi waamnde wi'eteende Jaytun. ² Gilla pudal naange o warti ley suudu dewal mawndu. Jamaa oon fuu wari. O joodii, imo waajoo be. ³ Jannginoobe Tawreeta e Farisa'en ngaddani mo

debbo nanngaado e jeenu. Be ndarni dum hakkunde jamaa oon. ⁴ Be mbi'i Iisaa:

—Moodibbo, debbo o wo nanngaado ina jeena. ⁵ Muusaa yamirii min ley Tawreeta min mbarda hono been rewbe kaaye. Aan le, dume mbi'ataa?

⁶ Be kaaldi nii faa be tuufina mo, faa be keba ko be pelda mo. Iisaa kaa turii, ina diidira honndu muudum leydi. ⁷ Be keddii ibe yama mo. Ndeen Iisaa turtii, wi'i be:

—Neddo moodon mo luttaay abada artoo limnude mo hayre.

⁸ O turii katin, imo diida e leydi. ⁹ Nde be nannoo dum ndeen, be ndilliri gooto gooto. Nayeebe been fuu artii dillude faa heddi Iisaa tan e debbo oon na darii hakkunde taliyaare doon. ¹⁰ Iisaa turtii, wi'i mo:

—Banndam debbo, toy feloobe ma been ngoni? Fay gooto jukkaaki ma naa?

¹¹ O jaabii, o wi'i:

—Joomam, fay gooto.

Iisaa wi'i mo:

—Miin du, mi jukkataako ma. Yahu, taa luttaa katin.††

No Iisaa wi'iri kam woni annoora adunaaru

¹² Iisaa waajii be katin, wi'i:

—Miin woni annoora adunaaru ndu. Jokkudo kam fuu hefan annoora ngurndam, yahataa ley nimre.

¹³ Ndeen Farisa'en mbi'i mo:

—Ada seedanoo hoore maa, ndelle seedaaku maa sellataa.

¹⁴ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Fay si ceedaniimi hoore am, seedaaku am wo goonga, sabo mido anndi do yuurumi, mido anndi to njahammi du. Onon le, on anndaa do yuurumi, on anndaa to njahammi. ¹⁵ Onon, no njiirudon yimbe noon

††8:11 Aaya 7.53 yaade 8.11 tawaaka e derejeji burdi fuu booyude.

carortodon dum'en. Miin kaa, mi sarataako fay gooto. ¹⁶Fay si mido saroo, sariya am wo goonga, sabo mi sarataako miin tan, Baabiiwo nuldo kam oon ina wondi e am. ¹⁷Ina winndaa e ley Tawreeta moodon: seedaaku yimbe dido wo goonga. ¹⁸Miin, mido seedano hoore am. Baabiiwo nuldo kam oon du, ina seedano kam.

¹⁹Be mbi'i mo:

—Toy Baaba maa oon woni?

Iisaa jaabii, wi'i:

—On anndaa kam miin, sakko Baaba am. Si odon anndunoo kam, on anndanno Baaba am du.

²⁰Iisaa haali haalaaji diin nde waa-jotonoo ley suudu dewal mawndu, nokku do keesuwal sadakaaji ngaal woni doon. Fay gooto nanngaay mo, sabo wakkati makko yottaaki tafon.

²¹Iisaa wi'i be katin:

—Inan mido dilla, de on piloto kam, ammaa on maaydan e hakkeeki moodon. On mbaawaa yaade to njahammi toon.

²²Ndeen Alhuudiyankoobe mbi'i:

—Ko o wi'i en mbaawaa yaade to o yahata toon, dum le, wo o bartoytoodo naa?

²³Iisaa wi'i be:

—Onon, wo ley njeядon. Miin le, wo dow njeяaami. Onon, e adunaaru njeядon, de miin kaa, mi jeyaaka e mayru. ²⁴Dum wadi de mbiimi on: on maaydan e hakkeeki mon. Sabo si on ngondinaay miin woni mo ngonumi oon, on maaydan e hakkeeki mon.

²⁵Be mbi'i mo:

—Aan wo a moy?

Iisaa jaabii:

—Ko mbi'unoomi on gilla arande duum ngonumi. ²⁶Midu joganii on ko heewi ko haalettee e ko saretee. Woodi Nuldo kam oon wo goongante. Ko nar-runoomi mo duum kaalanammi yimbe adunaaru.

²⁷Be paamaay wo haala Baabiiwo o haalanta be. ²⁸Ndeen Iisaa wi'i be:

—Nde Bii Neddo toownaa fuu, ndeen paamoton miin woni mo ngonumi oon. On paaman du mi wadirtaa fay huunde e hoore am, ammaa ko Baabiiwo ann-dini kam, wo duum kaalammi. ²⁹Nuldo kam oon ina wondi e am, o yoppaay kam mi perwudo, sabo ko weli mo tan ngad'ammi wakkati fuu.

No goonga rimdinirta

³⁰Nde Iisaa haalannoo haalaaji di ndeen, heewbe ngoondinii dum. ³¹Ndeen Iisaa wi'i Alhuudiyankoobe goondinbe dum been:

—Si odon keddii e konngol am, wo on taalibaabe am jaati. ³²Ndeen anndoton goonga. Goonga oon du rimdinan on.

³³Be njaabii mo:

—Minen, min yuwdi Ibrahiima, abada fay gooto maraay min. Noy mbiirataa min ndimdan?

³⁴Iisaa jaabii be, wi'i:

—Goonga kaalanammi on: luttoowo fuu wo maccudo luttal. ³⁵Maccudo tabi-tataa ley wuro, de biddo tabitan ley maggo faa abada. ³⁶Si Biddo rimdinii on, on laatoto rimbe laabu be tal. ³⁷Midu anndi on yuwdi Ibrahiima, ammaa odon piloo warude kam sabo waaju am naataay on. ³⁸Miin, ko njiirumi Baaba am mbaajotoomi. Onon, ko narrudon baaba moodon ngadoton.

³⁹Be njaabii mo, be mbi'i:

—Ibrahiima woni baaba amin.

Iisaa wi'i be:

—Si wo on yuwdi Ibrahiima fu on ngollan golle Ibrahiima. ⁴⁰De joonin odon piloo warude kam, miin kaalandu on goonga mo narrumi Laamdu oon. Ibrahiima kaa wadaayno hono dum. ⁴¹Onon le, wo golle baaba moodon ngolloton.

Be mbi'i mo:

—Minen, min nganaa jaali. Baaba gooto min njogii, kam woni Laamdo.

⁴² Iisaa wi'i be:

—Si Laamdo wonnoo baaba moodon fu, on njidanno kam, sabo to Laamdo yu-urumi, de ngarumi. Mi waddaay hoore am, wo kanko nuli kam. ⁴³ Ko wadi de on paamataa haala am? Wo sabo on mbaawaa nanude ko kaalammi duum. ⁴⁴ Onon, Ibiliisa woni baaba moodon. Muuyde baaba moodon ngolloton. O gafoowo bar-ko'e gilla fuddfoode. O walaa e goonga sabo goonga walaa e makko. Si o fenii fu, jikku makko tan o wadi, sabo wo o penoowo, wo o baaba fewre du. ⁴⁵ De miin, saabe mido haala goonga wadi de on ngoondinaay kam. ⁴⁶ Moy e moodon waawi felirde kam hakkeeki? Si mi haalii goonga, ko wadi de on ngoondintaa kam? ⁴⁷ Neddo Laamdo hettintoo haala Laamdo. Onon le, on kettintaako sabo on nganaa yimbe Laamdo.

No Iisaa burdi Ibrahiima

⁴⁸ Alhuudiyankooobe mbi'i mo:

—Wanaa min kaalii goonga ko min mbi'i a Samariyanke, a gondudo e ginnaaru naa?

⁴⁹ Iisaa jaabii, wi'i:

—Mi wanaa gondudo e ginnaaru, mido teddina Baaba am. Onon, odon kuyfina kam. ⁵⁰ Miin, mi filantaako hoore am teddeengal. Ina woodi pilantoodo kam ngal. Oon woni carotoodo. ⁵¹ Goonga kaalanammi on: neddo fuu jokkudo konngol am maayataa abada.

⁵² Alhuudiyankooobe mbi'i mo:

—Joonin kaa laabanii min a gondudo e ginnaaru. Ibrahiima e annabaabe fuu maayii, de aan kaa, ada wi'a neddo fuu jokkudo konngol maa, meedataa deddere maayde. ⁵³ Yalla ada furi baaba amin Ibrahiima naa? Oon le maayii, annabaabe du maayii. Dume cikkuadaa ngondaa?

⁵⁴ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Miin, si hoore am mawninammi, manngu am wo bolum. Baaba am mo mbi'oton Laamdo moodon oon, kam mawninta kam. ⁵⁵ On anndaa mo. Miin kaa, mido anndi mo. Si mi wi'ii mi anndaa mo, mi laatake penoowo hono moodon. Mido anndi mo, mido jokki konngol makko. ⁵⁶ Baaba moodon Ibrahiima ina seyorinoo yi'ude nyalaande am. O yi'ii nde, woodi o seyake.

⁵⁷ Alhuudiyankooobe mbi'i mo:

—Fay duubi capande joy a hebaay tafon, de a yi'ii Ibrahiima naa?

⁵⁸ Iisaa jaabii be:

—Goonga kaalanammi on: gilla Ibrahiima tagaaka, miin, mido woni.

⁵⁹ Nde Iisaa wi'unoo dum fu, be kooyi kaaye faa be limna dum. Ammaa o uddii ley yimbe, o yalti suudu dewal mawndu nduun.

No Iisaa wumtiniri dimdaado e mbumndam

9 Nde Iisaa yahannoo ndeen yi'i gorko dimdaado e mbumndam. ² Taalibaabe makko yami mo:

—Moodibbo, moy lutti de o rimdaa e mbumndam, kanko naa saaraabe makko?

³ Iisaa jaabii be, wi'i:

—Wanaa kanko lutti, wanaa saaraabe makko du. Ammaa dum wadii faa baawde Laamdo banga e makko. ⁴ Baawo nyalooma ina heddi, ina haani ngollen golle Nuldo kam, sabo jemma waran nde fay gooto waawaa gollude. ⁵ E ley ko keddiimi e adunaaru ndu, miin woni annoora mayru.

⁶ Nde o haalnoo dum ndeen, o tutti e leydi, o diibunduri tutte deen e loope, o wuji e gite bumdo oon. ⁷ O wi'i dum:

—Yahu sulmowa luggere wi'eteende Silowam (maanaa majjum woni «Nulaado»).

O sulmowii, o warti imo yi'a. ⁸Hoddi-ife makko, kambe e yi'annoobe mo imo garbina been, mbi'i:

—Yalla wanaa oo woni joodinoodo ina garbina oon naa?

⁹Wobbe mabbe mbi'i:

—Dum kanko!

Wobbe du mbi'i:

—Wanaa! Wo nanndi makko!

Gorko oon e hoore muudum wi'i:

—Wo miin jaati!

¹⁰Be mbi'i mo:

—Noy mbumtirdaa?

¹¹O jaabii:

—Gorko bi'eteedo Iisaa diibunduri loope, wuji e gite am, wi'i kam mi yaha luggere Silowam mi sulmowoo, de culmowiimi, mbumtumi.

¹²Be mbi'i mo:

—Toy gorko oon woni?

O wi'i:

—Mi anndaa.

No Farisa'en yamiri bumtinaado oon

¹³Ndeen be njaari bumnoodo oon to Farisa'en. ¹⁴Nde Iisaa diibundurnoo loope de wumtini mo ndeen, wo nyalaande fowteteende. ¹⁵Ndeen Farisa'en du yami mo:

—Noy mbumtirdaa?

O wi'i be:

—O wujii loope e gite am, culmiimi de mbumtumi.

¹⁶Farisa'en wobbe mbi'i:

—Gorko oon yuuraay to Laamdo sabo o jokkaay yamiroore nyalaande fowteteende.

Wobbe mbi'i:

—Noy neddo jom hakke waawiri wadirde kaayefiiji hono di?

Ndelle be luuri dow majjum.

¹⁷Farisa'en been yami bumnoodo oon katin:

—Aan le, dume mbi'ataa dow makko, e ko o wumtini ma duum?

O jaabii be, o wi'i:

—Wo o annabaajo.

¹⁸Ammaa e duum fuu hooreebe Alhu-udiyankooobe been njabaay wo o bumnoodo de o wumtinaa faa be noddi saaraabe makko. ¹⁹Be yami dum'en:

—Oodo wo biddo moodon naa? Mbiidon wo e mbumndam o rimdaa naa? Ndelle noy o wumtiri joonin?

²⁰Saaraabe been njaabii, mbi'i:

—Miden anndi o bii amin, e mbumndam du o rimdaa. ²¹Ammaa no o wumtiri joonin, min anndaa. Min anndaa du moy wumtini mo. Kanko du o mawdo, yamee mo! Imo waawi jaa-banaade hoore makko.

²²Saaraabe makko mbi'ii noon sabo ife kula hooreebe Alhuudiyankooobe. Sabo dey, tawi hooreebe been ndewrii mbi'i neddo fuu biido Iisaa woni Almasiihu oon, riiwete wurtoo waajordu.

²³Dum wadi de saaraabe makko been mbi'i: «O mawdo, yamee mo!»

²⁴Farisa'en nodditi bumnoodo oon, mbi'i mo:

—Teddin Laamdo, haalu goonga! Minen kaa miden anndi gorko oon wo jom hakke.

²⁵O jaabii be, o wi'i:

—Si o jom hakke du, miin kaa, mi anndaa. Gootel tan anndumi: mi bumnoodo, de joonin mi wumtii.

²⁶Be mbi'i mo:

—Dume o wadi e maada? Noy o wumtiniri ma?

²⁷O jaabii be:

—Mi haalaniino on dum, de on njabaay. Ko wadi de odon njidi hettindaade dum katin? Yalla onon du, odon njidi laataade taalibaabe makko naa?

²⁸Be njenni mo, de be mbi'i mo:

—Aan woni taalibaajo makko! Minen kaa, min taalibaabe Muusaa. ²⁹Minen, miden anndi Laamdo haaldii e Muusaa, de kanko kaa, min anndaa fay to o yuurata.

³⁰Gorko oon jaabii be, wi'i:

—Hey, ko haayinii! O wumtini kam. Onon, odfon mbi'a on anndaa to o yuura-rata! ³¹Eden anndi Laamdo jaabantaako luttube, ammaa imo jaabanoo kuldo mo, gadoowo muuyde makko. ³²Abada nanaaka buntindo dimdaado e mbumndam. ³³Si wanaa to Laamdo gorko oon yuuri, o waawataa wadude faa'e.

³⁴Be mbi'i mo:

—Aan le, a fuu ley hakkeeki ndimedaa! De ada waajoo min naa?

Be mburtini mo yaasin.

Haala mbumndam berde

³⁵Iisaa nani be mburtini mo, yi'i mo katin, yami mo:

—Aan le, ada goondini Bii Neddo oon naa?

³⁶O jaabii, o wi'i:

—Joomam, moy woni oon faa mi goondina dum?

³⁷Iisaa wi'i mo:

—A yi'ii mo. Kaaldoowo e maada oon woni kanko.

³⁸O wi'i:

—Joomam, mido goondini!

O sujidani dum. ³⁹Ndeen Iisaa wi'i mo:

—Saraade waddi kam ley adunaaru ndu, faa wumbe nji'a, yi'oo be du mbuma.

⁴⁰Farisa'en tawanoobe doon been, nani haala kaan, de yami mo:

—Minen le, min wumbe naa?

⁴¹Iisaa jaabii be, wi'i:

—Si on wumbe, on ngalaano hakke. De ko mbiifon joonin odfon nji'a duum, hakke moodon heddake.

Haala duroowo lobbo

10—Goonga kaalanammi on: neddo fuu naatudo hoggo baali de naatiraay dammbugal wo gujjo, wo janoowo. ²Ammaa naatirdo dammbugal oon, kam woni duroowo baali diin. ³Kayboowo dammbugal oon udditanan mo, baali diin kettindoo

daande makko. O noddira baali makko diin, mbaalu fuu e innde muudum, o wurtina di. ⁴Nde o wurtini di fuu, o ardoto di de di njokka mo, sabo idi anndi daande makko. ⁵Di njokkataa janano, di ndoggan dum sabo di anndaa daande muudum.

⁶Iisaa banndani be banndol ngol, de be paamaay ko o muuyiri ngol.

No Iisaa wi'iri kam woni duroowo lobbo

⁷Iisaa wi'i be katin:

—Goonga kaalanammi on, miin woni dammbugal hoggo baali.

⁸Artiibe kam warude been fuu wo wuybe, wo yanoobe, ammaa baali diin kettindanaaki be. ⁹Miin woni dammbugal. Neddo fuu naatirdo kam, hisan, naatan, yaltan, heban durdude. ¹⁰Gujjo warataa si wanaa faa wujja, hirsaa, bonna. Miin kaa, mi warii faa yimbe keba nguurdam, be mbuura nguurdam kibbudam dam fay huunde nyakaay. ¹¹Miin woni duroowo lobbo. Duroowo lobbo woni kokkoowo yonki muudum saabe baali muudum. ¹²Adaado durngo le, walaa ko wonani dum e dammuuli diin. Si yi'ii suundu fu, yoppa di dogga. Suundu nduun nannga ko nanngata, keddiidi diin du caakoo. ¹³Adaado durngo oon doggan yoppa di sabo o jobeteedo tan, o hillaaka e majji. ¹⁴Miin woni duroowo lobbo. Mido anndi baali am, baali am du ina anndi kam. ¹⁵Hono noon du Baabiwo anndiri kam, miin du mido anndi dum. Mi hokkitiran yonki am saabe baali am diin. ¹⁶Mido jogii baali godfi katin di ngalaa ley hoggo ngoon. Diin du sanaa mi wadda di. Di kettindoo daande am, di fuu di laatoo coggal gootal, duroowo gooto. ¹⁷Baabiwo ina yidi kam sabo mi hokkan yonki am, de sakitoo mi hewta ki katin. ¹⁸Fay gooto ittanta kam ki.

Miin e hoore am hokkitirta ki. Mido jogii baawde hokkitirde ki. Mido jogii baawde wartirde ki. Yamiroore nde yuuri to Baaba am.

¹⁹Haalaaji diin beydi waddundurde Alhuudiyankoobe. ²⁰Heewbe mabbe ina mbi'a:

—Wo o gondudo e ginnaaru, wo o kaarḥaado. Ko wadi de oḥon kettindanoo mo?

²¹De wobbe du ina mbi'a:

—Waajuuji dii le nganaa waajuuji gondudo e ginnaaru. Yalla ginnaaru ina waawi wumtinde bumdo naa?

No Alhuudiyankoobe calorii goondinde Iisaa

²²Wakkati oon iidi miccinoori laam-nugol suudu dewal mawndu wadii Urusaliima. Dum hawrii e dabbunde.

²³Do suudu dewal mawndu ḥoon, Iisaa ina yiiltoo ley danki Suleymaana kiin.

²⁴Ndeen Alhuudiyankoobe piilii mo, mbi'i mo:

—Faa ndey ittanta min wemmberere? Haalan min faa laaba, aan woni Almasihu naa?

²⁵Iisaa jaabii be:

—Mi haalanii on, de on ngoondinaay. Golleeji di ngollirmi e innde Baaba am diin, kanji ceedantoo kam. ²⁶Onon le, on ngoondinaay sabo on nganaa baali am.

²⁷Baali am ina kettindoo daande am. Mido anndi di, idi njokka kam. ²⁸Mido hokka di nguurndam nduumiidam, di mbaatataa abada. Fay gooto ittataa di e junngo am. ²⁹Baabiiwo kokkuḥo kam di oon buri huunde fuu teddude. Fay gooto waawaa ittude di e junngo Baaba am.

³⁰Miin e Baabiiwo, wo min gootum.

³¹Alhuudiyankoobe kooyi kaaye katin faa padda mo. ³²Iisaa wi'i be:

—Mi gollii yeeso moodon golleeji lobbi keewḥi yuuruḥi e Baabiiwo. E ley golleeji diin, saabe oye e majji paddirton kam kaaye?

³³Alhuudiyankoobe been njaabii mo:

—Wanaa saabe golleeji lobbi min paddirte kaaye, de wo saabe ko mbonkotodaa Laamdo duum. Aan wo a neddo, de a wadii hoore maa a Laamdo.

³⁴Iisaa jaabii be:

—Yalla winndaaka ley Dewtere mon toon: Laamdo wi'i «onon on laamdo'en»?^{¶¶} ³⁵Laamdo noddirii be haaldi been laamdo'en. Ko Binndi diin mbi'i duum sottataa. ³⁶Baabiiwo subii kam, seni kam^{§§} de nuli kam e adunaaru ndu. Ndelle noy mbiiroton mi mbonkake Laamdo saabe ko mbiimi mi 'Bii Laamdo? ³⁷Si mi gollaay golleeji Baaba am, taa ngoondinee kam. ³⁸De si mido golla di, fay si on ngoondintaa kam, ngoondinee golleeji di faa anndon, faa paamon Baabiiwo ina woni e am, miin du mido woni e muudum.

³⁹Be pilii nanngude mo katin de o hisi e juude mabbe.

⁴⁰O yehi gere ooto gooruwol Urdun nokku ḥo Yaayaa lootannoo lootagal batisima arande ḥoon katin, o booyti toon. ⁴¹Yimbe heewbe ngari to makko, mbi'i:

—Yaayaa wadaay maande haayniinde fay wootere. De ko o haali e gorko oon duum fuu goondii.

⁴²Yimbe heewbe ngoondini Iisaa toon.

Haala maayde Laajaru

11 Gorko nyawḥo bi'eteedo Laajaru ina woni wuro Baytaniya, kam e banndiraaḥe muudum rewbe Mariyama e Marta. ²Mariyama oon

^{¶¶}10:34 Jabuura 82.6.

^{§§}10:36 E ley geresankoore haala *Senude* kaan ina holla ko Laamdo subii de senndi faa golla muuyde muudum.

woni joornoodo nebbam uurdam dow Joomiiwo de mooytiri koyde makko sukundu muudum. Laajaru nyawdo oon wo sakiike makko gorko. ³Banndiraabe makko rewbe been neli e Iisaa, mbi'i:

—Joomii amin, yigoo maa mo korsindaa oon nyawii.

⁴Nde Iisaa nannoo dum ndeen, wi'i:

—Nyawu ngu wanaa nyawu saate. Nyawu ngu wo tabintinoowu manngu Laamdo, faa Bii Laamdo mawninee saabe maggu.

⁵Iisaa ina horsini Laajaru e banndiraabe muudum rewbe, Marta e Mariyama. ⁶Ko o nani Laajaru sellaa duum fu, hadaay mo joodaade do o wonnoo doon faa wadi balde didi.

⁷Caggal duum, o wi'i taalibaabe makko:

—En pornyoo Yahuudiya!

⁸Taalibaabe been njaabii mo, mbi'i:

—Moodibbo, booyaa fey ko Alhuudiyankooobe pili wardude ma kaaye toon, de a fornyoto toon katin naa?

⁹Iisaa jaabii, wi'i:

—Wanaa wakkatiji sappo e didi ngoni ley nyalooma naa? Si neddo ina yaha nyalooma fu, fergataako sabo ina yi'a annoora adunaaru ndu. ¹⁰Ammaa si neddo ina yaha jemma fu, fergoto sabo annoora walaa e muudum.

¹¹Gada o haalii haalaaji diin, o wi'i be:

—Yigoo men Laajaru daanake, mi yahan mi findinowa mo.

¹²Taalibaabe been mbi'i:

—Joomii amin, si tawii wo o daani ni, o dadan.

¹³Ammaa wo haala maayde Laajaru o haali. Kambe be miilii wo haala doyngol o haali. ¹⁴Iisaa laabinani be:

—Laajaru heddaaki! ¹⁵Mi seyorake saabe moodon ko mi tawaaka toon duum faa ngoondinon. Woodi jonkaa, en njaha to makko.

¹⁶Ndeen Tomaa noddirteedo Funereejo oon wi'i taalibaabe wobbe been:

—En njaada e Joomii en enen du faa maayden e muudum.

No Iisaa wi'ri kam woni ummital e nguurdam

¹⁷Nde Iisaa yottinoo toon fu, tawi wadii balde nay ko Laajaru uwiraa. ¹⁸Hakkunde Baytaniya e Urusaliima buraa hono kilooji tati.

¹⁹Alhuudiyankooobe heewbe ngari to Mariyama e Marta faa mbaaltina berde muβben e maayde sakiike muβben.

²⁰Nde Marta nannoo Iisaa ina wara ndeen, yehi jakkitowii dum. Mariyama kaa heddii ley suudu toon na joodii.

²¹Marta wi'i Iisaa:

—Joomam, sini ada wonnoo do, minyam gorko oon maayataano. ²²De fay joonin du mido anndi huunde fuu ko gaaridaa Laamdo, wafante.

²³Iisaa wi'i mo:

—Minya gorko oon ummitoto.

²⁴Marta wi'i:

—Mido anndi o ummitoto nyannde ummital, nyalaande sakitotoonde.

²⁵Iisaa wi'i mo:

—Miin woni ummital, miin woni nguurdam. Neddo fuu goondindo kam, fay si maayi, wuuran. ²⁶Goondindo kam de hebi nguurdam saabe am fu, maayata abada. Ada goondini dum naa?

²⁷O jaabii, o wi'i:

—Ayyo Joomam! Mido goondini aan woni Almasiihu Bii Laamdo bi'anoodo waran ley adunaaru ndu oon.

²⁸Nde Marta haalnoo dum fu, yehi noddowi minyum Mariyama, haalani dum, wi'i:

—Moodibbo warii, imo nodde.

²⁹Nde Mariyama nannoo dum ndeen, henyii law, nootowii. ³⁰Tawi dum fuu Iisaa naataayno wuro ngoon tafon. Imo heddii do Marta jakkitinoo mo doon. ³¹Alhuudiyankooobe ina ngondi e Mariyama ley suudu, ina mbaaltina bernde muudum. Be nji'i o gurbitii, o

yalti. Be njokki mo. Be miilii o woyowan dow saabeere toon. ³²Mariyama yottii do Iisaa woni doon, yi'i mo tan, hippii dakkol koyde makko, wi'i mo:

—Joomam, sini ada wonnoo do, minyam gorko oon maayataano.

³³Nde Iisaa yiinoo Mariyama e Alhuudiyankooɓe wondufe e muudum been ina mboya ndeen, bernde muudum heccidi sanne, torrii sanne. ³⁴O wi'i:

—Toy ndesudon mo?

Be njaabii:

—Joomii amin, war ndaar!

³⁵Iisaa woyi. ³⁶Alhuudiyankooɓe been mbi'i:

—Ndaaree no o foti horsinirde mo.

³⁷Wobɓe maɓɓe mbi'i:

—Imo woodunoo baawde wumtinde bumdo, de o waawaa hafude Laajaru maayde naa?

No Iisaa iirtiniri Laajaru

³⁸Bernde Iisaa heccidi katin, yehi timoyde saabeere ndeen. Saabeere ndeen wo loho uddiraako hayre. ³⁹Iisaa wi'i:

—Ittee hayre ndeen!

Marta, sakiike maaydo oon, wi'i mo:

—Joomam, tawan o luubii joonin, sabo hannden woni balde nay ko o wat-tiraa toon.

⁴⁰Iisaa jaabii mo:

—Yalla mi wi'aay ma, si a goondinii, a yi'an manngu Laamdo?

⁴¹Be itti hayre ndeen. Iisaa tiggittii kammu, wi'i:

—Baabiiwo, mido yettire ko njaaban-idaa kam duum. ⁴²Miin kaa, mido anndi nyannde fuu ada jaabanoo kam. Ammaa wo saabe yimbe fiiliibe kam been wafi de kaaldirmi ni, faa be goondina aan nuli kam.

⁴³Caggal haalaaji diin, o yeewnii semmbe, o wi'i:

—Laajaru, wurta yaasin!

⁴⁴Maaydo oon wurtii, juude muudum e koyde mum ina piilaa leppi, yeeso muudum du ina suddii. Iisaa wi'i be:

—Kabbitee mo, njoppon mo o yaha!

No waalde Saahiibe dawriri faa nannga Iisaa

(Matta 26.1-5, Marku

14.1-2, Lukka 22.1-2)

⁴⁵Heewɓe e Alhuudiyankooɓe warnooɓe to Mariyama been nji'i ko Iisaa wafi duum, de ngoondini dum.

⁴⁶Ammaa wobɓe maɓɓe njehi to Farisa'en, kaaltani dum'en ko Iisaa wafi duum. ⁴⁷Ndeen Farisa'en e hooreebe almaami'en kawrunduri waalde Saahiibe ndeen, mbi'i:

—Gorko o ina wafa kaayefiiji keewdi. Noy ngadeten? ⁴⁸Si en njoppirii mo nii fu, jamaa oon fuu goondinan mo. Ndeen kaa, Romankooɓe ngaran mbonna nokku meeden ceniido e lenyol meeden ngol.

⁴⁹Gooto maɓɓe bi'eteedo Kayafas, laatiido Almaami Mawdo e hitaande ndeen, wi'i be:

—Onon kaa on anndaa fay huunde.

⁵⁰On anndaa neddo gooto maayana yimbe fuu furi woodude e meeden diina lenyol meeden fuu halka.

⁵¹Tawi ko o haali duum yuuraay e hoore makko, ammaa saabe wo o Almaami Mawdo hitaande ndeen, o sappake sanaa Iisaa maayana lenyol ngool. ⁵²De wanaa lenyol ngool tan o maayanta. Ko o maayanta dey wo biɓɓe Laamdo sankitiibe been fuu faa o hawrundura dum'en laatoo gootum. ⁵³Gilla nyalooma oon, be ndawridi faa be mbara mo.

⁵⁴Dum wafi de Iisaa seli yiiltaade hakkunde Alhuudiyankooɓe. O yuwi do o wonnoo doon, o yehi ngalluure wi'eteende Efrayim hettunde e ladde. O joododii toon e taalibaabe makko.

⁵⁵Tawi iidi Alhuudiyankoobe mbi'eteendi Faltagol ndiin badake. Heewbe e yimbe leydi ndiin njehi Urusaliima faa laamna ko'e muβben gilla iidi ndiin yottaaki. ⁵⁶Ibe piloo Iisaa. Ibe keddi ley suudu dewal mawndu nduun, ibe kaalda, ibe mbi'a:

—Odon miiloo o waran e iidi ndiin naa on miilaaki?

⁵⁷Tawi hooreebe almaami'en e Farisa'en njamiriino neddo fuu annudoo to o woni haala faa o nanngée.

No Mariyama joordi nebbam dow koyde Iisaa

(Matta 26.6-13, Marku 14.3-9)

12 Balde jeegom fadde iidi Faltagol yottaade, Iisaa yehi Baytaniya do Laajaru mo o iirtinnoo e maayde oon jeyaa doon. ²Be ndefani mo nyaamdu doon. Marta gollani be, Laajaru du wo gooto e nyaamdoobe e Iisaa been. ³Ndeen Mariyama hooyi fecere liitere nebbam laabudam, uurdam, tiidudam coggu, joori dam dow koyde Iisaa, mooytiri de sukundu muudum. Suudu nduun fuu heewi uurngol nebbam daam. ⁴Gooto e taalibaabe Iisaa been, dum woni Yahuuda Isikariyotto jambotoodo mo oon, wi'i:

⁵—Ko wadi de nebbam dam sonnaaka buudi cardi keme tati,* hokkee talkaabe?

⁶O wiiraay noon saabe imo yurmoo talkaabe, ammaa saabe wo o gujjo wadi de o wi'i noon. Kanko woni kawjotoodo dangga jawdi maβbe, imo woowi wujjude ko resaa ley toon. ⁷Iisaa wi'i:

—Celee debbo o. O resii dam faa nyannde ngatteteemi e saabeere. ⁸Si goonga, talkaabe ina tawdee e moodon wakkati fuu. De miin kaa, mi tawdataake e moodon wakkati fuu.

No hooreebe almaami'en anniyorii warude Laajaru

⁹Alhuudiyankoobe heewbe paami Iisaa ina woni Baytaniya, njehi toon. Wanaa saabe Iisaa tan be njahani toon, wo faa be nji'a Laajaru iirtinaado oon du. ¹⁰Ndeen hooreebe almaami'en ndawridi mbaran Laajaru du, ¹¹sabo Alhuudiyankoobe heewbe na cela jokkude be ina ngoondina Iisaa saabe Laajaru.

No Iisaa naatiri Urusaliima

(Matta 21.1-11, Marku

11.1-11, Lukka 19.28-40)

¹²Jaango majjum, jamaa keewdo wari hawrude e iidi ndiin nani Iisaa wo garoowo Urusaliima. ¹³Be kooyi licce tamarooje, be njakkitowii mo. Ibe yeewnoo, ibe mbi'a:

—Jettooje e barke ngoodanii gardo e dow innde Joomiraado oon!† Jettooje ngoodanii mo, kanko kaananke Israa'iila!

¹⁴Iisaa hebi molel araawa, waddii ngel. Dum foti e ko Binndi diin mbi'i:

¹⁵«Taa kulee onon yimbe ngalluure Siyona!

Ndaaree, kaananke moodon ina wara, ina waddii molel araawa.»‡

¹⁶Wakkati oon taalibaabe makko been paamaayno ko dum woni. Ammaa gada Iisaa teddinaama, be miccitii ko sapanoo e dow makko ley Binndi diin duum e no dum fuu dum hawriri e ko yimbe been ngafani mo. ¹⁷Jamaa tawdanoo do e Iisaa nde noddunoo Laajaru e ley saabeere de iirtinii dum ndeen, kam'en du ina kumpita yimbe kabaaru oon. ¹⁸Duum wadi de yimbe heewbe njehi njakkitowii mo sabo be

* **12:5 Buudi cardi keme tati** ina fota e njobdi neddo hitaande.

† **12:13** Jabuura 118.25-26.

‡ **12:15** Jakariyaa 9.9.

nanii o wadii maande haayniinde ndeen.

¹⁹Ndeen Farisa'en mbi'unduri:

—On nji'ii, walaa fuu ko mbaawanden mo. Ndaaree no aduna oo fuu jokkiri mo.

²⁰Woodi, ina woodi yuuruube leydi Geres tawaabe hakkunde warbe Urusali-ima faa ndewa Laamdo ley balde iidi deen. ²¹Be battitii Filipu jeyaado Bayti-sayda ley leydi Galili, be mbi'i dum:

—Joomii amin, miden njidi yi'ude Iisaa.

²²Filipu yehi haalanowi Andire. Be njottinowi haala kaan Iisaa. ²³Iisaa jaabii be, wi'i:

—Wakkati mo Laamdo hollata teddeengal Bii Neddo oon yottake.

²⁴Goonga kaalanammi on: si wabbere alkama uwake e leydi de nyolaay fu, heddoto wo wabbere wootere. Ammaa si nde uwake e leydi nde nyolii fu, nde riman faa heewa. ²⁵Neddo fuu jiddo yonki muudum, mursan ki, ammaa jeebiido yonki mum e adunaaru ndu, damman ki, heban nguurndam nduumiidam. ²⁶Si neddo ina yidi gollande kam fuu, jokka kam. Do ngonumi fuu, doon golloowo am du wonata. Baabiiwo teddinan gollanoowo kam.

No Iisaa sapporii maayde muudum

²⁷—Joonin bernde am torrake. Dume mbi'ammi? Mi wi'an Abba hisinam e wakkati o naa? Mi waawaa wi'ude noon sabo wakkati o ni waddi kam. ²⁸Abba, mawnin innde maa.

Ndeen daande yuuri dow kammu wi'i:

—Mi mawninii nde, mi mawninan nde katin.

²⁹Nde yimbe darinoobe doon been nannoo daande ndeen, mbi'i dum wo riggaango kammu. Wobbe mbi'i:

—Maleyka haaldi e makko!

³⁰Iisaa wi'i be:

—Wanaa saabe am daande ndeen wardi, wo saabe moodon. ³¹Joonin adunaaru ndu sarete. Joonin laamiido adunaaru bondo oon faddete yaasin. ³²Miin le, si mi toownaama e leydi ndi, mi foodan yimbe fuu ngara to am.

³³Tawi haalaaji diin o sapporii no o maayrata. ³⁴Yimbe been njaabii mo, mbi'i:

—Tawreeta oon anndinii min Almasi-ihu wo duumotoodo. Noy aan mbiirataa sanaa Bii Neddo oon toownee? Moy woni Bii Neddo oon?

³⁵Iisaa jaabii be, wi'i:

—Annoora ina wondi e moodon wakkati seeda tafon. Njahon gilla annoora ina heddi e moodon, taa nimre hippoo on. Jahoowo ley nimre anndaa do yahata. ³⁶Ngoondinee annoora gilla imo wondi e moodon yalla odon laatoo bibbe annoora.

No yimbe calorii goondinde Iisaa

Iisaa haalu dum tan, yehi suudowii be.

³⁷Maandeeji kaayniidi di o wadi yeeso mabbe diin fuu, wadaay de be ngoondini mo, ³⁸faa haala annabi Esaaya kaan tabita:

«Joomiraado, moy goondini waaju amin oon?

Moy bangananaa baawde Joomiraado?»[†]

³⁹Be mbaawaano goondinde, sabo Esaaya wi'iino du:

⁴⁰«Laamdo wumnii gite mabbe, yoonii berde mabbe, taa gite mabbe nji'a, taa berde mabbe paama, taa be tuuba, de o danna be.»[§]

⁴¹Esaaya wi'ii dum nde yiinoo darja Iisaa, de haali haala makko.

⁴²Ammaa dum fuu e laataade, hooreebe Alhuudiyankooobe heewbe

[†]12:38 Esaaya 53.1.

[§]12:40 Esaaya 6.10.

ngoondinii Iisaa. De wo saabe Farisa'en wadi de be kuli hollude be ngoondinii taa be mburtinee ley waajordu. ⁴³Sabo yimbe mana be, dum burani be Laamdo mana be.

⁴⁴Iisaa yeewnii, wi'i:

—Goondindo kam, wanaa miin tan goondini, ammaa goondinii Nuldo kam oon du. ⁴⁵Neddo fuu jiido kam, yi'ii Nuldo kam oon. ⁴⁶Miin, mi warii ley adunaaru ndu wo mi annoora, faa goondindo kam fuu taa heddo ley nimre. ⁴⁷Si neddo nanii waaju am de jokkaay dum fu, wanaa miin sarotoo dum. Sabo mi waraay faa mi saroo adunaaru, ammaa wo faa mi hisina ndu ngardumi. ⁴⁸Caliido kam de jabaay waa-juuji am fu, ina jogii carotoodo. Haala ka kaalumi kaan sarotoo dum nyalaande sakitotoonde. ⁴⁹Sabo ko kaalumi duum yuuraay e am. Baabiiwo nuldo kam oon hokki kam yamiroore ko kaalammi e ko mbaajotoomi. ⁵⁰Mido anndi yamiroore makko ina hokka nguurndam nduumidam. Duum wadi de ko kaalumi duum fuu, wo ko Baabiiwo wi'i kam mi haala.

No Iisaa lootiri koyde taalibaabe muudum

13 Gilla iidi Faltagol yottaaki, Iisaa ina anndi wakkati mo dillata adunaaru faa yeccoo to Baabiiwo oon warii. To adunaaru ga imo yidi yimbe makko, imo yidi be kaddi njinngu fuu. ²Wakkati mo be kiirtotoo oon, Ibiliisa watti e bernde Yahuuda bii Simon Isikariyotto jambaade mo. ³Iisaa na anndi Baabiiwo wattii huunde fuu e junnngo muudum, ina anndi to Laamdo yuuri, to Laamdo yeccotoo du. ⁴O ummii e hiraande ndeen, o bortii saaya makko, o hooyi gudel, o fiili e makko. ⁵Ndeen o wayli ndiyam e kaakol lootorkol, o naati e lootude koyde taalibaabe makko, imo

yiggira de gudel ngel o fiilii ngeel. ⁶Nde o yottinoo Simon Piyeer ndeen, wi'i mo:

—Joomam, aan lootata koyde am naa?

⁷Iisaa jaabii mo, wi'i:

—A faamaay ko ngadammi duum tafon, de a faamowan caggal joonin.

⁸Piyeer wi'i mo:

—A lootataa koyde am abada!

Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si mi lootanaay ma koyde maa fu, a walaa ngedu to am.

⁹Simon Piyeer wi'i mo:

—Joomam! Si wo noon, taa haafu e koyde am tan, lootu juude am e hoore am du.

¹⁰Iisaa wi'i mo:

—Lootiido fuu wo laabudo. Walaa ko lootee si wanaa koyde muudum tan. Onon on laabuube, de wanaa on fuu.

¹¹Tawi imo anndi jambotoodo mo oon. Dum wadi de o wi'i wanaa on fuu ngonni laabuube.

¹²Nde Iisaa lootunoo koyde mabbe ndeen, hooyi saaya muudum, bornii, joodii katin, wi'i be:

—On paamii ko ngadumi on duum naa? ¹³Odon noddira kam «Moodibbo», odon noddira kam «Joomam». Ko mbi'oton duum wo goonga, sabo duum ngonumi. ¹⁴Ndelle, miin Joomii on, miin Moodibbo, mi lootii koyde mon, tilay onon du lootunduron koyde. ¹⁵Ko ngadumi on duum wo tindinoore faa onon du, ngadunduron hono ko ngadumi on duum. ¹⁶Goonga kaalanammi on: maccudo buraa joomum teddude, nulaado du buraa nuldo dum. ¹⁷Joonin kaa on paamii dum. Sini on njokkirii noon fu, barke na woodanii on. ¹⁸Wanaa haala mon on fuu kaalumi. Mido anndi be cubiimi been, de sanaa ko Binndi diin mbi'i duum tabita: «Nyaamdudo e am oon,

kam latiri kam teppere muudum.»**

¹⁹Gilla joonin mido haalana on dum, fadde majjum e yottaade, faa nde dum yottii fuu, ngoondinon miin woni mo ngonumi. ²⁰Goonga kaalanammi on: neddo fuu jabbiido mo nulumi, jabbake kam. Neddo fuu jabbiido kam, jabbake Nuldo kam oon du.

No Yahuuda jamborii Iisaa

(Matta 26.20-25, Marku 14.17-21, Lukka 22.21-23)

²¹Caggal Iisaa haalii haalaaji di fu, bernde muudum metti sanne, wi'i:

—Goonga kaalanammi on: gooto moodon jamboto kam.

²²Taalibaabe been yeewunduri. Be paamaay mo o haalata haala mum.

²³Gooto e taalibaabe been, mo Iisaa horsini oon, ina joodii dakkol muudum.

²⁴Simon Piyeer tamyani mo gite o yama Iisaa haala moy haalata. ²⁵Taalibbo oon wahii dakkol makko, wi'i:

—Joomam, dum wo moye mbi'ataa?

²⁶Iisaa jaabii, wi'i:

—Mo kokkammi lonngere nde cuuwammi nde oon.

O suuwi nde, o hokki Yahuuda bii Simon Isikariyotto oon. ²⁷Nde Yahuuda jabunoo lonngere ndeen, Seydaani naati dum. Iisaa wi'i mo:

—Wadu ko ngadataa duum law!

²⁸Tawi fay gooto e joodiibe doon been faamaay ko Iisaa haalani mo duum.

²⁹Sabo ko Yahuuda tiigii dannga ceede mabbe duum, yoga miilii Iisaa wi'i o somonowoo iidi, naa danya ko o hokki talkaabe. ³⁰Nde Yahuuda nanngunoo lonngere ndeen fu, yalti wakkati oon pay. Wo dum jemma.

Haala yamiroore heyre

³¹Nde Yahuuda wurtinoo ndeen, Iisaa wi'i:

—Joonin Bii Neddo teddinaama, Laamdo du teddiniraama saabe makko.

³²Si Laamdo teddiniraama saabe makko,†† kam du teddinan mo e hoore muudum, teddinan mo law. ³³Sukaabe am, mido wondi e moodon seeda tafon.

On piloto kam. Mido wi'a on joonin hono ko mbi'unoomi Alhuudiyankoofo:

on mbaawaa yaade to njahammi toon.

³⁴Mido hokka on yamiroore heyre: njidunduree! Hono no njidirmi on ni, onon du njidunduron noon. ³⁵Wo noon yimbe fuu annditirta wo on taalibaabe am, ko njidundurdon duum.

No Iisaa holliri Piyeer wi'an anndaa dum

(Matta 26.31-35, Marku 14.27-31, Lukka 22.31-34)

³⁶Simon Piyeer wi'i mo:

—Joomam, toy njahataa?

Iisaa jaabii mo:

—To njahammi joonin toon, a waawaa jokkude kam. De caggal joonin a jokkowan kam!

³⁷Piyeer wi'i mo:

—Joomam, ko wadi de mi waawaa jokkude ma joonin? Yonki am kokkitirammi saabe maada.

³⁸Iisaa jaabii mo:

—Yalla a hokitiran yonki maa saabe am naa? Goonga kaalanammaami: fadde ndontoori e joggude a wi'an a anndaa kam kile tati.

No Iisaa wi'iri kam woni laawol

14 Iisaa wi'i taalibaabe muudum been:

** 13:18 Jabuura 41.10.

†† 13:32 Fuddoode aaya 32, «Si Laamdo teddiniraama saabe makko», tawaaka e dereeji burdi fuu booyude diin.

—Taa umminee hakkilooji mon. Ngoondinee Laamdo, ngoondinee kam miin du. ²Cuudi keewdi ina ngoni ley wuro Baaba am. Si dum wanaano goonga mi haalantaa on dum. Mi yahan, mi moyyinanowa on nokku toon. ³Ndelle, si mi moyyinanowii on nokku, mi wartin katin mi hooya on faa onon du ngonon to ngonammi toon. ⁴Odon anndi laawol njahoowol to njahammi toon.

⁵Tomaa wi'i mo:

—Joomii amin, min anndaa to njahataa, noy min anndirta laawol muudum?

⁶Iisaa jaabii mo:

—Miin woni laawol, miin woni goonga, miin woni nguurdam. Fay gooto waawaa yahude to Baabiiwo si rewaay to am. ⁷Si odon anndi kam, on anndan Baaba am oon du. Gilla joonin odon anndi mo, on nji'ii mo du.

⁸Filipu wi'i mo:

—Joomii amin, hollu min Baabiiwo, duum ina hey'a min.

⁹Iisaa wi'i mo:

—Filipu, no ngondirmi e moodon faa booyi nii fuu, de faa hannden a anndaay kam naa? Jiido kam fuu, yi'ii Baabiiwo. Noy mbiirataa: «Hollu min Baabiiwo»? ¹⁰Yalla a goondinaay mido woni e Baabiiwo, Baabiiwo du ina woni e am naa? Waajuuji di mbaajjimi on diin fuu, yuuraay e hoore am. Wo Baabiiwo gondo e am oon gollata golle muudum. ¹¹Ngoondinee kam ko mbiimi mido woni ley Baabiiwo, Baabiiwo du ina woni ley am. Fay si on ngoondinaay haala ka, ngoondiniron kam saabe gollleeji diin. ¹²Goonga kaalanammi on: neddo fuu goondindo kam, kam du gollan gollleeji di ngollammi diin, gollan ko buri di, sabo mi yahan to Baaba am. ¹³Mi wadanan on huunde fuu ko jaaridon Laamdo saabe am. Mi wadan dum faa Baabiiwo teddiniree saabe Biddo

oon. ¹⁴Si won ko jaaridon Laamdo saabe am, mi wadanan on.

No Iisaa wi'iri nuldán Ruuhu Ceniido

¹⁵—Si odon njidi kam, on njokkan jamirooje am. ¹⁶Mi nyaagoto Baabiiwo hokka on Ballo goddo, wonda e moodon faa abada. ¹⁷Oon woni Ruuhu Goonga. Adunaaru waawaa jabude mo, sabo nji'ataa mo, anndaa mo. Onon le, odon anndi mo sabo imo wondi e moodon, o heddoto ley moodon du. ¹⁸Mi yoppataa on wo on atiime'en. Mi wartowan to moodon. ¹⁹Si booytii seeda aduna oo yi'ataa kam katin. De onon kaa, on nji'an kam. Saabe mido wuuri, onon du on mbuuran. ²⁰Nyannde ndeen on paaman mido woni ley Baabiiwo, odon ngoni e am, mido woni e moodon. ²¹Neddo fuu tiigiido jamirooje am de jokki de, kam woni jiddo kam. Jiddo kam, Baaba am yidan dum. Miin du, mi yidan dum, mi banginanan dum hoore am.

²²Yahuuda, mo wanaa Yahuuda Isikariyotto oon, jaabii mo, wi'i:

—Joomam, noy banginirantaa min hoore maa, tawee a banganaay adunaaru?

²³Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si neddo ina yidi kam, jokkan haala am. Baaba am du yidan dum. Miin e Baaba am oon min ngaran to muudum min njoofodoo e muudum. ²⁴Neddo fuu mo yidaa kam, jokkataa haala am. Haala ka nanoton kaan, ka wanaa haala am, wo ka haala Baabiiwo nuldo kam oon. ²⁵Dum kaalanammi on gilla mido tawdaa e moodon. ²⁶Ruuhu Ceniido, Balloowo on mo Baabiiwo nuldata on e dow innde am oon, kam anndinta on kulle fuu. O miccintinan on ko mbaajinoomi on duum fuu.

²⁷Jam njoppidammi on, jam am kokkammi on. Miin, mi hokkirtaa on no aduna oo hokkirta on ni. Taa um-

minee hakkillooji mon, taa kulee. ²⁸On nani ko mbiimi on: «mi yahan, de caggal duum mi warta to moodon.» Si on njidii kam fu, on ceyoto ko njahhammi to Baabiiwo, sabo Baabiiwo buri kam teddude. ²⁹Mi haalanii on joonin gilla dum waraay, faa si dum warii fu, ngoondinon. ³⁰Mi haaldataa e moodon ko heewi katin, sabo laamiido adunaaru bondo oon ina wara. Fay huunde o waawanaa kam. ³¹Ammaa ko Baabiiwo yamiri kam, wo duum ngadammii, faa adunaaru faama mido yidi dum. Um-mee, ndillen do!

No Iisaa wi'iri kam woni cabiilhi ngoongalaahi

15—Miin woni cabiilhi ngoongalaahi, Baaba am woni jom ngesa cabiije. ²Liccal am dimaral fuu o tayan dum. Dimoowal du fuu, o saltoto dum faa beyda rimude. ³Onon du, gilla joonin on laabuŋe saabe waaju mo mbaajjimi on oon. ⁴Ngonee e am, miin du mi wonan e moodon. Hono no liccal cabiilhi waawiraa rimude e hoore muudum sanaa tawee ingal woni e cabiilhi ni, hono noon onon du, on mbaawaa rimude si on ngonaay e am. ⁵Miin woni cabiilhi, onon ngoni licce. Neddo fuu gondo e am, tawi miin du mido woni e muudum, rima faa heewa. On mbaawaa wadude fay huunde si on ngalaa e am. ⁶Neddo fuu mo wonaay e am, faddete yaasin hono no liccal tayaangal ni, de yooraa. Licce joorde deen kawrundurte, paddee ley yiite, de kubba. ⁷Si odon ngoni e am, waaju am du ina woni e moodon fu, nyaagee Laamdo ko muuydon fuu on keban. ⁸Si on ndimii faa heewii, duum hollan wo on taalibaabe am. Ndeen Baaba am mawninte. ⁹Hono no Baabiiwo yidiri kam noon, miin du njidirmi on. Ngonee ley njinngu am. ¹⁰Si on njokkii jamirooje am,

on ngonan ley njinngu am hono no njokkirmi jamirooje Baaba am de ngonumi e njinngu muudum ni.

¹¹Mi waajake on dum faa seyo am wona ley moodon, de seyo mon ngoon laato hibbungo. ¹²Inan yamiroore am: njidunduree hono no njidirmi on ni. ¹³Huunde fuu buraa njinngu ngu do mawnude: neddo hokitira yonki muudum saabe yigiraabe muudum. ¹⁴Onon, wo on yigiraabe am, si on ngadii ko njamirmi on duum. ¹⁵Mi noddirtaa on maccuŋe katin sabo maccudo anndaa ko joomum gollata. De mi noddirii on yigiraabe, sabo ko narrumi Baaba am duum fuu, mi anndinii on. ¹⁶Wanaa onon cubii kam, wo miin subii on de yamiri on njahon ndimowon bibbe, de bibbe moodon keddo, faa Baabiiwo hokka on huunde fuu ko nyaagoridon saabe am. ¹⁷Inan ko njamirammi on: njidunduree.

No aduna o wanyiri Iisaa e taalibaabe muudum fuu

¹⁸—Si yimbe adunaaru been ina mbanyi on fu, anndee, miin be artii wanyude. ¹⁹Sini on laatakeno adunankooŋe fu, be njidanno on. Ammaa on nganaa adunankooŋe. Mi subake on mi senndii on e yimbe adunaaru. Dum saabanii be wanyude on. ²⁰Miccitee ko mbi'unoomi on duum: «Maccudo buraa joomum.» Si be torrii kam, be torran on, onon du. Si be njokkii haala am, be njokkan haala moodon kaan du. ²¹Be ngadiranan on dum fuu saabe am, sabo be anndaa Nuldo kam oon. ²²Si mi waraayno, mbaajjimi be, be ngalaano hakke. De joonin kaa mi warii, mi waajake be, be ngalaa geldol fuu e dow hakkeji mabbe. ²³Neddo fuu banyudo kam, wanyii Baaba am oon du. ²⁴Mi gollii gollleeji yeeso mabbe di fay gooto gollaay. Si mi gollaayno kujje deen fu,

be ngalaano hakke. Ammaa joonin be nji'ii de fuu, de ibe keddi ibe mbanyi kam, miin e Baaba am. ²⁵Dum wadii faa tabintina ko winndaa ley Tawreeta maɓbe: «Be mbanyii kam ɓolum.»[‡]

²⁶Ruuhu Goonga yuuroowo to Baabi- iwo, Balloowo on mo nuldammii on oon, nde wari fu, kam seedantoo kam. ²⁷Onon du, on ceedanto kam sabo ofon ngondi e am gilla fuddoode.

16—Mi waajake on dum faa taa njoppon goondinal. ²Be mburtinan on cuudi baajordi. Wakkati warowan nde bardo on fuu miilotoo wadii ko weli Laamɗo. ³Be ngadan dum sabo be anndaa Baabiiwo on, be anndaa kam miin du. ⁴Mi waajake on dum, faa nde wakkati oon waroyi fu, miccodon mi haalaniino on dum.

Haala golle Ruuhu Ceniido

—Mi haalanaay on gilla arande sabo mido wondi e moodon. ⁵Joonin inan mido yeccoo to Nulɗo kam oon, de fay gooto moodon yamaay kam to njahammi. ⁶On cunake sanne saabe ko kaalanmi on duum. ⁷Dum fuu e laataade, mido haalana on goonga: mi yaha ni furi nafude on. Sabo si mi yahaay, Balloowo on oon warataa to moodon. De si mi yehii, mi nuldani on mo. ⁸Si o warii fu, o laabinanan yimbe adunaaru dow hakkeji muɓben e dow fonnditaare e sariya. ⁹Dow hakkeji, sabo be ngoondinaay kam. ¹⁰Dow fonnditaare, sabo mido yeccoo to Baabiiwo oon, on nji'ataa kam katin. ¹¹Dow sariya du, sabo laamiido adunaaru bondo oon saraama.

¹²Mido jogii ko heewi katin ko mi waajoo on, ammaa on mbaawtataa dum joonin. ¹³Nde Ruuhu Goonga oon wari fuu, dowan on faa paamon goonga fuu. Sabo ko o haalata duum wanaa e makko

yuurata. Wo ko o nani o haalanta on, o humpitan on ko waroyta. ¹⁴O teddinan kam, sabo o hooyan ko njeymi duum, de o humpita on. ¹⁵Ko Baabiiwo oon jogii fuu, miin jeyi. Dum wadi mbiimi o humpitan on ko o hebi e am duum.

No mettorgal waylitortoo seyo

¹⁶—Si ɓooytii seeda, on nji'ataa kam, de si ɓooytowii seeda katin, on nji'owan kam.

¹⁷Yoga e taalibaaɓe makko been ya- munduri, mbi'i:

—Dume woni maanaa haala makko ko o wi'i «si ɓooytii seeda, on nji'ataa kam de si ɓooytowii seeda fu, on nji'owan kam katin»? Dume woni maanaa ko o wi'i «sabo mi yahan to Baabiiwo» duum?

¹⁸Be mbi'i:

—«Si ɓooytii seeda», dume dum fiir- tata? Min paamaay ko o wi'i duum.

¹⁹Iisaa faamii ibe njidi lamndaade dum, de wi'i be:

—Ofon yamundura maanaa haala am ka: «Si ɓooytii seeda on nji'ataa kam, de si ɓooytowii seeda fu, on nji'owan kam katin.» ²⁰Goonga kaalanammi on: on mboyan, on mboytoto, tawee yimbe adunaaru been ina ceyii. On cunoto, ammaa cunu moodon waylitoto seyo. ²¹Si debbo na rima fu, bernde muudum mettan sabo wakkati muudum warii. Ammaa si cukalel ngel rimaama fu, o miccitataako naawalla ndimu makko saabe seyo ko o hebi bidɗo ley adunaaru duum. ²²Onon du hono noon cunortodon joonin, ammaa mi yiitan on katin, de berde moodon ceyoo sanne. Ndeen fay gooto waawaa bonnude seyo moodon. ²³Nyannde ndeen, on yamataa kam fay huunde. Goonga kaalanammi on: huunde fuu ko nyaagidon Baabiiwo oon, hokkiran on saabe am. ²⁴Faa joonin, walaa fuu ko

[‡]15:25 Jabuura 35.19, 69.5.

nyaagoridon saabe am. Nyaagee, on keban, faa seyo moodon heewa.

Haala jaalagol Iisaa adunaaru

²⁵—Ko kaalanmi on joonin duum wo haala kippaaka. De wakkati waran mo mi hippataa haala. Ndeen kaa mi haalanan on haala Baabiiwo faa laaba. ²⁶Nyannde ndeen on nyaagorto Laamdo saabe am. Mi wi'aay mi nyaaganto on Baabiiwo, ²⁷sabo Baabiiwo e hoore muudum ina yidi on. O yidirii on saabe ko njidufon kam, on ngoondinii to Laamdo yuurumi. ²⁸Mi yuurii to Baabiiwo, mi warii e adunaaru. Joonin mido dilla adunaaru ndu, mi yeccoo to Baabiiwo.

²⁹Taalibaabe makko mbi'i mo:

—Joonin kaa, a haalii faa laabi, walaa fuu ko kippudaa. ³⁰Joonin kaa, min paamii ada anndi huunde fuu, a haajaaka fay gooto yame. Saabe duum wadi de min ngoondini wo a yuurudo to Laamdo.

³¹Iisaa jaabii be, wi'i:

—Joonin, on ngoondinii naa? ³²Wakkati ina wara, o warii joonin, do on fuu caakotodon, mono fuu hoota suudu muudum, njoppon kam mi perwudo. Ammaa mi wanaa perwudo, sabo Baabiiwo oon ina wondi e am. ³³Mi haalanii on dum, faa kebon jam ley gondal am. Ley adunaaru ndu on keban torra, ammaa cemminee berde mon, sabo miin, mi jaalake adunaaru ndu!

No Iisaa du'orii saabe taalibaabe muudum

17 Nde Iisaa waajinoo waajuuji diin ndeen, tiggiti kammu, wi'i:

—Baabiiwo, wakkati oon warii, teddin Biya, faa Biya oon du teddine. ²Sabo a hokkii mo baawde dow neddo fuu, faa o hokka be kokkudaa mo been fuu nguurndam nduumiidam. ³Nguurndam ndu-

umiidam wo anndude ma, aan Laamdo gooto goongaajo oon, e anndude Iisaa Almasihu mo nuldaa oon. ⁴Mi teddinii ma e dow leydi ndi, mi yottinii golal ngal kokkudaa kam mi golla ngaal. ⁵Joonin kaa, Baabiiwo, teddinam yeeso maa darja mo ngoodunoomi to maada gilla adunaaru ndu tagaaka.

⁶Yimbe be kokkudaa kam e adunaaru ndu been, mi banginanii dum'en innde maa. Aan jeyi be, a hokkii kam be, ife njokki haala maa. ⁷Joonin kaa, be anndii ko kokkudaa kam duum fuu to maada yuuri, ⁸sabo mi haaltanii be haalaaji di kokkudaa kam diin. Be njabii di, be kebii tannyoral wo to maada yuurumi, be ngoondinii aan nuli kam.

⁹Mido nyaage saabe maaffe. Mi nyaagataako saabe adunaaru nduun, mido nyaagoo saabe be kokkudaa kam been, sabo aan jeyi be. ¹⁰Be njeymi fuu, wo aan jeyi, be njeydaa fuu, wo miin jeyi. Mi teddiniraama saabe maaffe.

¹¹Joonin mi heddataako ley adunaaru katin. To maada njahammi. De kambe kaa, be keddoto e mayru. Aan Baabiiwo Ceniido, reenir be baawde innde maada nde kokkudaa kam ndeen, faa be laatoo gootum hono no meeden ni. ¹²Nde ngondunoomi e maaffe ley adunaaru ndu ndeen, mi reenirii be baawde innde maa nde kokkudaa kam ndeen, mi tinnake e maaffe. Fay gooto halkaay si wanaa jeydo halkude oon, faa ko sappaa e Binndi diin duum tabita.

¹³Joonin kaa mido wara to maada. Mido haala haalaaji di gilla mido heddi e adunaaru ndu tafon, faa seyo am heewa ley maaffe. ¹⁴Mi yottinani be haala maa. Adunaaru ndu wanyii be, sabo be njeyaaka e mayru, hono no miin du mi jeyiraaka e mayru ni. ¹⁵Mi nyaagaaki ittaa be e adunaaru ndu, de mido nyaage ndeenaa be e bondo oon. ¹⁶Be njeyaaka e adunaaru ndu, hono no miin du mi jeyiraaka e mayru ni.

¹⁷Ceniraa be e goonga.[¶] Haala maa woni goonga. ¹⁸Hono no nulirdaa kam e adunaaru ndu noon, miin du nulirmi be e mayru. ¹⁹Mido senira hoore am saabe mabbe, faa kambe du be laatoo seniraabe goonga.

²⁰Wanaa saabe mabbe tan nyaagan-tomaami. Mido nyaaganoo du saabe goondinirbe kam e waajuuji mabbe been. ²¹Mido nyaage faa be fuu be laatoo gootum. Hono no aan Baabiiwo ngonirdaa e am noon, e miin du ngonirmi e maada, kambe du be ngona e meeden, faa adunaaru ndu goondina aan nuli kam. ²²Mi hokkii be teddeengal ngal kokkudaa kam ngaal, faa be laatoo gootum, hono no laatoriden gootum ni, ²³miin e mabbe, aan du e am. Dum wo faa be laatodoo gooto kibbudu. Ndeen adunaaru ndu faaman aan nuli kam, ndu faaman du ada yidi be hono no njidirdaa kam ni. ²⁴Baabiiwo, mido yidi be kokkudaa kam been ngonda e am nokku fuu do tawaami, faa be nji'a teddeengal ngal kokkudaa kam ngaal sabo a yidii kam gilla adunaaru ndu joojyinaaka.

²⁵Baabiiwo ponnditiido, adunaaru ndu anndaa ma, de miin kaa mido anndi ma. Bee do du ina anndi aan nuli kam. ²⁶Mi anndinii be ko ngonndaa, mi beydan anndinde be, faa njinngu ngu njidirdaa kam nguun wona e mabbe, miin du mi wona e mabbe.

No Iisaa nanngiraa

(Matta 26.47-56, Marku 14.43-50, Lukka 22.47-53)

18 Nde Iisaa du'inoo dum fu, yaadi e taalibaabe muudum, peyyiti gooruwol bi'eteengol Kedoron. Toon na woodi nokku keewdo ledde. Be naati toon. ²Yahuuda jambotoodo mo oon

ina anndi nokku oon, sabo Iisaa e taalibaabe muudum ina mboowi hawritinde toon. ³Yahuuda yaari oorngal sordaasiibe e golloobe yuuruube to hooreebe almaami'en e Farisa'en. Be ngari toon, ibe njogii fitillaaji e jaynorde e kabitirde. ⁴Iisaa ina anndi ko warata e muudum fuu, jakkiti be, wi'i:

—Moy pilotodon?

⁵Be njaabii mo:

—Iisaa Nasaraatuujo oon.

O wi'i be:

—Wo miin.

Yahuuda jambotoodo mo oon du ina darii doon ina wondi e mabbe. ⁶Nde Iisaa wi'unoo «Wo miin» ndeen, be njaatiri gada be caami e leydi. ⁷Iisaa yami be katin:

—Moy pilotodon?

Be njaabii, be mbi'i:

—Iisaa Nasaraatuujo oon.

⁸Iisaa wi'i be:

—Mi wi'ii on, wo miin! Si wo miin pilotodon, accee bee kaa njaha.

⁹Noon dum laatorii, faa haala Iisaa kaan tabita: «Mi lallinaay fay gooto e be kokkudaa kam been.»

¹⁰Simon Piyeer ina jogii kaafaahi, soorti ki, soppi maccudo Almaami Mawdo nowru nyaamru faa ndu tayi. Golloowo oon ina wi'ee Malkus.

¹¹Ndeen Iisaa wi'i Piyeer:

—Soornu kaafaahi maa ki e hulgo muudum. Ada miilii mi yardataa horde torra nde Baabiiwo hokki kam ndeen naa?

¹²Doon sordaasiibe e mawdo mubben e gollanoobe hooreebe Alhuudiyankooobe nanngi Iisaa, kabbi dum. ¹³Be njaari dum to Annas tafon. Annas wo esoo Kayafas laatiido Almaami Mawdo ley hitaande ndeen.

¹⁴Tawi kanko Kayafas oon dawranoo

[¶]17:17 E ley geresankooore haala *Senude* kaan ina holla ko Laamdo subii de senndi faa golla muuyde muudum.

hooreeβe Alhuudiyankooβe dabare, tindini βe, wi'i: ko βuri woodde e yimβe lenyol ngol, nedfdo gooto maayana βe.^{§§}

No Piyeer wi'iri anndaa Iisaa

(*Matta 26.69-70, Marku 14.66-68, Lukka 22.55-57*)

¹⁵ Simon Piyeer e taalibaajo godfdo njokki Iisaa. Taalibaajo oon ina anndunduri e Almaami Mawfdo oon, duum wadi de o heβi naaddude e Iisaa galle Almaami Mawfdo oon. ¹⁶ Piyeer kaa darii yaasin to dammbugal toon. Taalibaajo anndundurdo e Almaami Mawfdo oon, yalti haaldi e debbo doomoowo dammbugal ngaal oon, nanni Piyeer. ¹⁷ Korfo doomoowo dammbugal oon yami Piyeer:

—Aan le, a wanaa gooto e taalibaabe gorko oon naa?

Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Mi wanaa!

¹⁸ Tawi gollooβe e doomooβe kuββino yiite ina yuuloo sabo jaangol ina woodi. Piyeer du na darodii e maββe ina yuuloo.

No mawβe diina carorii Iisaa

(*Matta 26.59-66, Marku 14.55-64, Lukka 22.66-71*)

¹⁹ Ndeen Almaami Mawfdo oon yami Iisaa haala taalibaabe muudum e waaju mum. ²⁰ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Mi βanginanii adunaaru ndu waaju am. Wakkati fuu mido waajoo ley cuufdi baajordi e ley suudu dewal mawndu to Alhuudiyankooβe fuu kawritata toon. Walaa fuu ko kaaldumi cuncukka. ²¹ Ko saabii ada yama kam? Yamu hettindaniife kam βeen. Kamβe kaa, iβe anndi ko mbaajjiimi duum.

²² Nde Iisaa haalnoo dum ndeen, gooto e doomooβe βeen feenyi dum, wi'i:

—Nii njaabortodaa Almaami Mawfdo naa?

²³ Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si ko boni mbiimi, haalanam ko boni e majjum. Si tawii ko woodi mbiimi du, ko wadi de piidaa kam?

²⁴ Ndeen Annas nuldi mo to Kayafas Almaami Mawfdo oon, imo haββaa.

No Piyeer wi'iri anndaa Iisaa katin

(*Matta 26.71-75, Marku 14.69-72, Lukka 22.58-62*)

²⁵ Simon Piyeer ina darii toon ina yuuloo. βe mbi'i mo:

—Aan, a wanaa gooto e taalibaabe makko βeen naa?

O yeddi, o wi'i:

—Mi wanaa!

²⁶ Gooto e gollooβe Almaami Mawfdo oon, sakiike mo Piyeer tayunoo nowru muudum oon, wi'i:

—Wanaa mi yiidii ma e makko ley nokku keewfdo ledde toon naa?

²⁷ Piyeer yeddi katin, de wakkati oon pay, ndontoori joggi.

No Iisaa saroraa yeeso Pilaatu

(*Matta 27.1-2, 11-14, Marku 15.1-5, Lukka 23.1-5*)

²⁸ Caggal duum, βe itti Iisaa to Kayafas gilla fajiri kecco, βe njaari mo to laamordu goforneer oon. Yaaruβe mo βeen naataay suudu nduun, sabo si βe naatiino fu, βe tuunan e ley diina, de βe mbaawaa nyaamude nyaamdu iidi Faltagol nduun. ²⁹ Pilaatu, goforneer oon, yalti yehi to maββe yaasin toon, wi'i βe:

—Dume peldoton gorko o?

³⁰ βe njaabii mo:

—Si o gollaayno ko boni, min ngaddataano mo to maafda.

³¹ Ndeen Pilaatu wi'i βe:

—Njaaree mo, carodon mo sariya moodon.

§§18:14 Yuhanna 11.49-50.

Alhuudiyankooɓe been njaabii:

—Laamu hokkaay min laawol warude fay gooto.

³²Nii haala ka Iisaa haalnoo dow maayde muudum kaan tabitiri. ³³Pilaatu yeccii naati laamordu nduun, noddii Iisaa, wi'i dum:

—Aan woni kaananke Alhuudiyankooɓe oon naa?

³⁴Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Aan e hoore maa wi'i noon naa wobbe narrudaa?

³⁵Pilaatu jaabii mo:

—Miin, mi Alhuudiyanke naa? Dume ngadufaa de lenyol maa e hooreebe almaami'en ngaddi ma to am?

³⁶Iisaa jaabii, wi'i:

—Laamu am jeyaaka e adunaaru ndu. Sini ingu jeyanoo e adunaaru ndu, golloobe am kabanno taa mi naata juude hooreebe Alhuudiyankooɓe. De si goonga laamu am yuuraay e adunaaru ndu.

³⁷Ndeen Pilaatu wi'i mo:

—Ndelle, a kaananke naa?

Iisaa jaabii, wi'i:

—Aan e hoore maa haali, wo mi kaananke. Walaa fuu ko ndimiraami de ngarmi ley adunaaru ndu si wanaa faa mi seedoo goonga. Neddo fuu jidfo goonga, ina nana daande am.

³⁸Pilaatu wi'i mo:

—Goonga? Dume woni goonga?

Nde Pilaatu yamunoo dum fu, yalti katin, tawtowii Alhuudiyankooɓe been to yaasin toon, wi'i be:

—Mi hebaay feloore fay wootere e makko. ³⁹Kaa ley al'aada moodon, iidi Faltagol fuu mido yoofana on kasunke gooto. Odon njidfi mi yoofana on kaananke Alhuudiyankooɓe oon naa?

⁴⁰Be fuu be peekii, be mbi'i:

—Wanaa oon, Barabas min njidfi.

Barabas le wo muurtunoodo.

19Ndeen Pilaatu yamiri Iisaa nangee, fiyee dorri. ²Sordaasiibe been canyi taarde gi'e, kippi e hoore makko, borni mo saaya mbodeeha. * ³Be battitii mo, ibe mbi'a:

—Foofoo, kaananke Alhuudiyankooɓe!

Ibe peenya mo. ⁴Pilaatu yalti katin, wi'i Alhuudiyankooɓe been:

—Mi wurtinan mo faa anndon mi hebaay feloore fay wootere e makko.

⁵Ndeen Iisaa wurtinaa yaasin ina hippii taarde gi'e ndeen, ina bornii saaya mbodeeha kaan. Pilaatu wi'i be:

—Inan gorko oo!

⁶Nde hooreebe almaami'en e golloobe muɓben been njiinoo mo ndeen, peekii mbi'i:

—Tontu mo e leggal palaangal! Tontu mo e leggal palaangal!

Pilaatu wi'i be:

—Nangee mo onon tonton mo, sabo miin kaa, mi hebaay feloore e makko.

⁷Alhuudiyankooɓe njaabii mo:

—O luttii sariya amin. E ley sariya amin oon kaa tilay o waree, sabo o wadii hoore makko o Bii Laamdo.

⁸Nde Pilaatu nannoo haala kaan ndeen, kulol muudum beydii. ⁹O naati suudu nduun katin o wi'i Iisaa:

—Toy yuurataa?

Iisaa jaabaaki mo fay huunde.

¹⁰Ndeen Pilaatu wi'i mo:

—Yalla a haaldataa e am naa? Yalla a anndaa mido waawi yoppude ma, mido waawi tontude ma?

¹¹Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si wanaa Laamdo hokki ma baawde, a waawanaa kam fay huunde. Duum wadi de gattudo kam e junngo maada oon ina buri maa hakkeeki.

¹²Gilla ndeen Pilaatu ina filoo yoppude mo. Dum wadi de Alhuudiyankooɓe ina peekoo, ina mbi'a:

* 19:2 Wakkati Iisaa, *saaya mbodeeha* wo saaya ka kaananke bornotoo.

—Sini a yoppii mo, a wanaa yigoo kaananke Roma mawdo oon. Nefdo fuu gadudo hoore muudum kaananke wo ganyo kaananke Roma.

¹³Nde Pilaatu nannoo haalaaji diin ndeen, wurtini Iisaa, joodii dow joodorgal sariya, nokku bi'eteedo Kaaye Cehaade (e ibraninkoore na wi'ee Gabbata). ¹⁴Ndeen wo nyannde segilanteende iidi Faltagol, wakkati hakkunde naange. Pilaatu wi' Alhuudiyankooፎ:

—Inan kaananke moodon!

¹⁵Be yeewnii semmbe:

—War mo! War mo! Tontu mo e leggal palaangal!

Pilaatu jaabii, wi'i:

—Mi tonta kaananke moodon oon naa?

Hooreeፎe almaami'en been mbi'i:

—Min ngalaa kaananke si wanaa kaananke Roma mawdo oon.

¹⁶Ndeen o hokki ፆe Iisaa faa ፆe tontowa dum.

No Iisaa tontiraa dow leggal palaangal

(Matta 27.32-44, Marku 15.21-32, Lukka 23.26-43)

Ndelle sordaasiibe been nanngi Iisaa, njaadi e muudum. ¹⁷Iisaa yalti ina ronndii leggal muudum palaangal faa yottii nokku bi'eteedo Laalagal Hoore (e ibraninkoore na wi'ee Golgata). ¹⁸Doon ፆe tontidi mo e wobፆe dido: oo gere nano, oo du gere nyaamo, Iisaa ina tumbii. ¹⁹Pilaatu yamiri ፆe mbinnda e alluwal, ፆe takka ngal e leggal palaangal ngaal. Binndi dow maggal na mbi'a: Iisaa Nasaraatuujo, Kaananke Alhuudiyankooፎe. ²⁰Alhuudiyankooፎe heeweፆe njanngi binndi diin sabo do Iisaa tontaa doon wodፊaa ngalluure

ndeen. Alluwal ngaal winndaama e ibraninkoore e geresankoore e romankoore. ²¹Ndeen hooreeፆe almaami'en been mbi'i Pilaatu:

—Taa winndu: «Kaananke Alhuudiyankooፎe», winndu: «o wi'ii kanko woni kaananke Alhuudiyankooፎe».

²²Pilaatu jaabii:

—Ko mbinndumi duum winndaama, tilake.

²³Nde sordaasiibe been tilinoo tontude Iisaa ndeen, pecci kaddule makko pecece nay. Mono fuu hooyi feccere muudum. Be kooyi saaya makko du. Saaya kaan walaa nyoogol. Ka fuu ka lefol gootol. ²⁴Sordaasiibe been kaaldi:

—Taa ceeken saaya ka. Ngaden ka cumnal, ndaaren moy hebata ka.

Dum wadii, faa ko sappaa e Binndi diin duum tabita:

«Be peccii kaddule am hakkunde maፆፆe, ፆe ngadii saaya am cumnal.»[†]

Noon sordaasiibe been ngadi.

²⁵Inna Iisaa, e sakiike inna muudum debbo, e Mariyama dee Kolopa, e Mariyama mo Magdala ina ndarii dakkol leggal ngal Iisaa tontaa e muudum ngaal. ²⁶Iisaa yi'i inna muudum e taalibaajo muudum korsudo oon ina ndarodii, wi'i inna mum:

—Inna, inan biya!

²⁷Ndeen o wi'i taalibaajo oon:

—Inan inna maada.

Gilla wakkati oon taalibaajo oon yaari Mariyama wuro muudum.

Haala maayde Iisaa

(Matta 27.45-56, Marku 15.33-41, Lukka 23.44-49)

²⁸Caggal duum, Iisaa anndi walaa fuu ko heddi. Faa tabintina ko Binndi diin mbi'i duum, o wi'i:

—Mi domፊii![‡]

[†]19:24 Jabuura 22.19.

[‡]19:28 Jabuura 22.16.

²⁹Loongel keewngel ndiyam lammudam ina woni doon. Be cuuwi tekkere e ndiyam lammudam daam, be kabbi e loosol lekki hisop, be battini e hunnduko makko. ³⁰Nde Iisaa meedunoo dam ndeen, wi'i:

—Tilake!

O turi hoore makko, o yoofi yonki makko. ³¹Ndeen wo nyannde segilanteende iidi. Hooreebe Alhuudiyankooɓe nyaagii Pilaatu faa koyɗe tontaabe been kelee, de be adee, taa terɗe deen keddo e leɗɗe deen nyalaande fowteteende. Sabo nyannde ndeen wo teddunde. ³²Ndelle sordaasiibe been ngari, keli korre worbe dido tontidanoobe e Iisaa been. ³³Ammaa nde be njottinoo Iisaa ndeen, be tawi o maayii. Dum wadi de be kelaay korre makko. ³⁴De gooto e sordaasiibe been yuwi Iisaa labbo e wuttudu. Wakkati oon fu, yiyam e ndiyam njuppii. ³⁵Neddo ceediido dum oon yi'i dum. Seedaaku makko du wo goonga. Kaaldoo oon ina anndi haalii goonga, faa onon du, ngoondinon. ³⁶Dum fuu wadii, faa ko Binndi diin mbi'i duum tabita:

«Fay gootal e yi'e makko helataake.»[†]

³⁷Di mbi'i katin:

«Be ndaaran mo be njuwnoo oon.»[§]

No banndu Iisaa wattiraa e saabeere

(Matta 27.57-61, Marku 15.42-47, Lukka 23.50-56)

³⁸Caggal duum, Yuusufi Arimatiyanke nyaagii Pilaatu faa hooya banndu Iisaa. Pilaatu jabani mo dum. O hooyi ndu. Tawi Yuusufi oon wo taalibaajo Iisaa e cuncukka, sabo imo hula hooreebe Alhuudiyankooɓe. ³⁹Nikodemu jaanoodo to Iisaa jemma

oon du wari, waddi urdiiji jillunduraafi bi'eteedi miiri e alowe.** Teddeefi majjum wo hono kilooji capande tati e didi. ⁴⁰Kambe dido be kooyi banndu Iisaa, be piili ndu e kasanke gattaado urdiiji diin hono no Alhuudiyankooɓe mboowiri uwirde maaybe muɓben ni. ⁴¹Do Iisaa tontanoo doon ina woodi nokku keewdo leɗɗe. Ley nokku oon ina woodi saabeere heyre do fay gooto wattaaka abada. ⁴²Be ngatti banndu Iisaa ley saabeere ndeen sabo nyannde ndeen wo nyannde nde Alhuudiyankooɓe cegilantoo nyannde fowteteende, de saabeere ndeen ina badii do Iisaa tontanoo doon.

Haala iirtagol Iisaa

(Matta 28.1-8, Marku 16.1-8, Lukka 24.1-12)

20 Nyannde alan, go'aɓerde e jeddi-ire ndeen, Mariyama mo Magdala hejji, yehi to saabeere toon. O tawi hayre uddiranoonde saabeere ndeen tal-litaama. ²O doggi, o yehi to Simon Piyeer e taalibaajo mo Iisaa horsinnoo oon, o wi'i be:

—Be ittii Joomii en e saabeere ndeen, mi anndaa fuu do be ngatti mo.

³Piyeer e taalibaajo oon njalti, njehi to saabeere toon. ⁴Be dido fuu, iɓe ndogga. Taalibaajo oon dadi Piyeer, artii dum e saabeere ndeen. ⁵O yuurnii, o yi'i kasanke oon wo folo, de o naataay. ⁶Simon Piyeer, kam kaa nde yottinoo fu, naati, tawi kasanke oon ina waalii. ⁷Lefol piilanoongol e hoore Iisaa ngool tawdaaka e kasanke oon, ngol tawaama ingol sowii e feere maggol. ⁸Ndeen taalibaajo artinoodo yottaade oon, kam du naati, yi'i, goondini. ⁹Tawi be paa-maayno tafon ko Binndi diin mbi'i ina

[†]19:36 Wurtagol 12.46, Jabuura 34.21.

[§]19:37 Jakariyaa 12.10.

**19:39 Miiri wo dakkere uurnde. Alowe du wo conndi leɗɗe uurde.

tilsi Iisaa ummitoo e maayde. ¹⁰ Caggal duum, taalibaabe dido been kooti.

**No Iisaa bangirani
Mariyama mo Magdala**

(Matta 28.9-10, Marku 16.9-11)

¹¹ Mariyama le ina darii do dammbugal saabeere doon, ina woya. O turii, o yuurnii ley saabeere ndeen. ¹² O yi'i maleyka'en dido be kaddule daneeye ina njoodii do banndu Iisaa nduun wonnoo doon, gooto faro hoore, gooto oon du faro koyde. ¹³ Maleyka'en been mbi'i mo:

—Banndam debbo, dume mboyataa?

O jaabii be, o wi'i:

—Be ittii Joomam do, de mi anndaa fuu to be ngattowi dum.

¹⁴ Nde o haalnoo haala kaan ndeen, o waylitii, o yi'i Iisaa ina darii, de o annditaay dum. ¹⁵ Iisaa wi'i mo:

—Banndam debbo, dume mboyataa?

Moy pilotodaa?

Mariyama miilii wo golloowo nokku oon haaldata e muudum, wi'i mo:

—Joomam, si aan itti mo do, haalanam do ngattudaa mo, faa mi hooya mo.

¹⁶ Iisaa wi'i mo:

—Mariyama!

O yeeyii, o wi'i e ibraninkoore:

— *Rabbunii!* (dum na firta «Moodibbo»).

¹⁷ Iisaa wi'i mo:

—Taa meemam, sabo mi yeenjaay to Baabiiwo tafon. Yahu to sakiraaabe am, mbi'aa be mi yeenjan mi yaha to Baaba am, wo Baaba moodon du, to Laamdo am, wo Laamdo moodon du.

¹⁸ Mariyama mo Magdala haalanowi taalibaabe been, wi'i be:

—Mi yi'ii Joomii en oon.

O haalani be ko Iisaa haalani mo duum fuu.

**No Iisaa bangirani
taalibaabe muudum**

(Matta 28.16-20, Marku 16.14-18, Lukka 24.36-49)

¹⁹ Nde kiiral naange alan warnoo ndeen, taalibaabe Iisaa been na ngoni ley suudu na cokitii saabe kulul hooreebe Alhuudiyankooebe. Ndeen Iisaa wari darii hakkunde maabe, wi'i be:

—Jam wonda e moodon!

²⁰ Nde o jowtunoo be ndeen, o holli be newe juude makko e wuttudu makko. Taalibaabe been ceyii nde njiinoo Joomiraado ndeen. ²¹ Caggal duum Iisaa wi'i be katin:

—Onon e jam! Hono no Baabiiwo nuliri kam ni, miin du nulirammi on.

²² Nde o haalnoo haalaaji diin ndeen, o fuufi dow maabe, o wi'i:

—Njaabee Ruuhu Ceniido! ²³ Mo njaafanidon hakkeji muudum, yaafanaama di. Mo on njaafanaaki hakkeji muudum du, yaafantaake di.

No Iisaa bangirani Tomaa

²⁴ De Tomaa noddirteedo Funereejo, gooto e sappo e dido been, tawaaka doon nde Iisaa bangunoo hakkunde maabe ndeen. ²⁵ Taalibaabe been mbi'i mo:

—Min nji'ii Joomii en!

O jaabii be:

—Si mi yi'aay batite tontande deen e newe makko, de mi watta honndu am e majje, mi watta junngo am e wuttudu makko fu, abada mi goondintaa.

²⁶ Jeddiire wootere caggal duum, taalibaabe been kawriti katin. Tomaa ina wondi e maabe. Gampuuje deen fuu ina cokii. Iisaa bangi, darii hakkunde maabe, wi'i:

—Onon e jam!

²⁷ O wi'i Tomaa:

—Wattu do honndu maa, ndaar juude am. Battin junngo maa, wattu ngo e wut-tudu am. Sel sikkitirde, goondin tan.

²⁸ Tomaa jaabii, wi'i mo:

—Joomam, Laamdo am!

²⁹ Iisaa wi'i mo:

—Saabe ko njiidaa kam duum wadi de ngoondindaa. Barke woodanii be nji'aay kam de ngoondini.

Haala anniya dewtere nde

³⁰ Iisaa wadi yeeso taalibaabe muudum maandeeji kaayniidi godfi keewdi di mbinndaaka ley dewtere nde.

³¹ Di do mbinndaama, faa ngoondinon Iisaa woni Almasiihu Bii Laamdo, faa si on ngoondinii, kebon nguurdam saabe makko.

No Iisaa bangirani taalibaabe muudum njeddo

21 Caggal duum, Iisaa bangani taal-ibaabe muudum been katin sera maayo Tiberiyas. Inan no o bangiri: ² Simon Piyeer e Tomaa noddirteedo Funereero oon e Natanayel mo Kaana leydi Galili e bibbe Jebede worbe been e taal-ibaabe wobbe dido, be fuu ibe tawdaa toon. ³ Simon Piyeer wi'i be:

—Mi yahan nanngoyde liyyi.

Be mbi'i mo:

—Minen du, min njaadan e maa.

Be njalti, be naatowi laana ndiyam. Jemma oon, be kebaay fay huunde. ⁴ Nde pooyngol feccinoo ndeen, tawi Iisaa na darii to hunduko maayo ngoon, ammaa taalibaabe been annditaay yalla wo dum Iisaa. ⁵ O wi'i be:

—Hey banndiraabe, yalla on kebii ko nyaamete naa?

Be mbi'i:

—Min ngalaa.

⁶ O wi'i be:

—Paddee fiil oon gere nyaamo laana ka, on keban.

Ndelle be padfi fiil oon. Be kebi liyyi faa be kungii suuwture o. ⁷ Taalibaajo mo Iisaa horsini oon wi'i Piyeer:

—Wo dum Joomiraado!

Nde Simon Piyeer nannoo dum wo joomiraado ndeen, bornii saaya muudum, sabo o bortinoodo ley laana toon. O fitti o fiyi e ndiyam daam. ⁸ Taalibaabe heddiibe been ngaddi laana kaan, ina ndaasa fiil keewdo liyyi oon. Tawi be mboddaa e hunduko ndiyam daam buraa hono piye keme didi. ⁹ Nde be njippinoo laana kaan ndeen, be nji'i liyyi ina njowii dow yulbe yiite, be nji'i buuru du. ¹⁰ Iisaa wi'i be:

—Ngaddee yoga e liyyi di nanngufon joonin diin.

¹¹ Simon Piyeer naati laana kaan, foodi fiil oon faa wurtini yaasin. O keewdo liyyi mawdi. Liyyi diin wo hemre e capande joy e tati. No di poti heewude nii fuu, fiil oon seekaaki.

¹² Iisaa wi'i be:

—Ngaree, nyaamee!

Fay gooto e taalibaabe been suusaay yamude mo «Aan wo a moy?» Be fuu be annditii wo dum Joomiraado. ¹³ Ndeen Iisaa wari, hooyi buuru e liyyi, hokki be. ¹⁴ Ngol woni tatafol ko Iisaa bangani taalibaabe muudum gada ummitagol muudum.

No Iisaa haaldiri e Piyeer

¹⁵ Nde be tilinoo e fummude ndeen, Iisaa wi'i Simon Piyeer:

—Simon bii Yuhanna, ada buri bee do yidude kam naa?

O jaabii, o wi'i:

—Goonga, Joomam, ada anndi mido yidi ma.

Iisaa wi'i mo:

—Nyaamnaa mbaaloy am kooy!

¹⁶ Iisaa wi'i mo katin:

—Simon, bii Yuhanna, ada yidi kam naa?

O jaabii, o wi'i:

—Goonga, Joomam, afa anndi mido yidi ma!

Iisaa wi'i mo:

—Nduraa baali am diin!

¹⁷ Iisaa wi'i mo katin:

—Simon, bii Yuhanna, afa yidi kam naa?

Piyeer sunii sabo joonin woni kilol tatabol ko Iisaa wi'i mo «Afa yidi kam naa?» Piyeer wi'i mo:

—Joomam, afa anndi huunde fuu, afa anndi mido yidi ma.

Iisaa wi'i mo:

—Nyaamnaa baali am diin! ¹⁸ Goonga kaalanammaami, e njokollaaku maa a bornake kaddule maa, a yehii to njiddaa fuu. Ammaa si a naywii fu, a foortan juude maa, de goddo borne de, yaare to a yidaa.

¹⁹ E haalaaji diin Iisaa sapporii no Piyeer maayrata e no teddirirta Laamdo. Nde o haalnoo dum ndeen, o wi'i dum:

—Jokkam!

No Iisaa haaliri haala taalibaajo muudum korsudo oon

²⁰ Piyeer yeeyii, yi'i taalibaajo mo Iisaa horsini oon ina jokki dum'en. Oon

woni bahinoodo dakkol Iisaa nde be kirtotonoo ndeen, de wi'i: «Joomam, moy woni jambotoodo ma oon?»

²¹ Nde Piyeer yiinoo taalibaajo oon ndeen, wi'i Iisaa:

—Joomam, noy oo le wattinirta?

²² Iisaa jaabii mo, wi'i:

—Si mido muuyani mo nguurndam faa nde ngartoyimi, dume jomi ma e majjum? Aan kaa, jokkam tan.

²³ Ndelle haala ka sankitii hakkunde goondinbe Iisaa ina mbi'a taalibaajo oon maayataa. Ammaa Iisaa wi'aay o maayataa, ko o wi'i dey: «Si mido muuyani mo nguurndam faa nde ngartoyimi, dume jomi ma e majjum?»

²⁴ Oon woni taalibaajo ceediido kulle deen de winndi de. Efen anndi du seedaaku makko oon wo goonga.

Timmoode dewtere nde

²⁵ Iisaa wadi kulle godde keewde katin. Si de mbinndiranooma gootel gootel, mido miiloo dewte deen keyi-dataano ley adunaaru ndu.

Golle Nulaabe

1 Banndam Tawfilus, e ley dewtere am arandeere ndeen, mi winndii ko Iisaa fuddi gollude e waajaade fuu, ² faa nyannde yeentinaa ndeen. Gilla nde o yeentinaakano ndeen o haaldii e nulaabe be o subinoo been, o tindiniri dum'en e baawde Ruuhu Ceniido.

³ Caggal nde o torranoo ndeen, o hollitii be hoore makko. O hollirii be e daliiliiji keewdi imo wuuri. O wondi e maabe balde capande nay, imo haalana be kabaaru laamu Laamdo. ⁴ Nyannde gomma imo nyaamda e maabe, o tindini be taa be mbofdo Urusaliima, ammaa be kedoo aadi Baabiiwo ndi be narri mo ndiin.

O wi'i:

⁵—Yaayaa na lootirannoo yimbe batisima e ndiyam, de onon, ley balde seeda, on lootirte batisima e Ruuhu Ceniido.

⁶ Be fuu be kawriti, ibe yama mo, ibe mbi'a:

—Joomiraado, wo joonin ngartirtaa laamu Israa'iila naa?

⁷ Iisaa jaabii be, wi'i:

—On mbaawaa anndude jamaanuujii e wakkatiiji di Baabiiwo darniri baawde muudum. ⁸ Ammaa nde Ruuhu Ceniido wari jippii e moodon fuu, on keban baawde, de laatodon seedee'en humpitoobe kabaaru am ley Urusaliima e ley leydi Yahuudiya fuu, kam e Samariya, faa to adunaaru haafi.

⁹ Nde o haalnoo dum ndeen, o yeentinaa. Be tiggiti, ibe ndaara faa ruulde suddi mo.

¹⁰ Do be tiggitotoo kammu ibe ndaara imo yeentinee doon, inan worbe dido be kaddule daneeye punti, ndarodii e maabe, ¹¹ mbi'i:

—Galilinkoobe, ko wadi de ndaridon, odon tiggitoo kammu? Iisaa ittaado e moodon de yeentinaa dow kammu oon wartan. O wartiran hono no njiirudon imo yeentiniraa dow kammu noon.

¹² Ndeen nulaabe been ndilli waamnde wi'eteende Jaytun doon, be njeccii Urusaliima. Toon e Urusaliima na wada kilomeetere gooto. ¹³ Nde be njottinoo fu, be yeegowi suudu dowuuru to be mbeerunoo toon. Piyeer e Yuhanna e Yaakuuba e Andire e Filipu e Tomaa e Bartolome e Matta e Yaakuuba bii Alfaa e Simon kiranoowo suudu baaba e Yahuuda bii Yaakuuba fuu tawaama doon. ¹⁴ Be fuu be kawriti, be laatii bernde wootere, ibe tinnii e du'aare, kambe e minyiraabe Iisaa e Mariyama inna Iisaa e rewbe wobbe.

No Matiyas loomtiri Yahuuda

¹⁵ Ley balde deen, goondinbe ko wadata hono hemre e noogay kawriti. Piyeer ummii, darii hakkunde maabe, wi'i:

¹⁶—Sakiraabe, ina tilsi ko woni e Binndi diin tabita dow Yahuuda, kolludo nannguube Iisaa laawol oon. Ruuhu Ceniido haalii dow majjum e hunduko Daawda. ¹⁷ Yahuuda na hiisenoo e meeden, o hebii ngedu makko e gollal ngal ngollanten Joomiraado. ¹⁸ Kaalisi mo o yeenanoo e gollal makko bonngal ngaal, o soodi dum ngesa. O bobfii ley magga, reedu makko seekii, teketti makko fuu mburtii, ndufi. ¹⁹ Yimbe Urusaliima fuu nani dum. Dum wadi de be inndiri ngesa ngaan Akeldama. E ley demngal maabe idum fiirta «Ngesa Yiyam». ²⁰ Si goonga du, dewtere Jabuura haalii e dow majjum, wi'i:
«Wuro makko laatoowinnde, taa fay gooto hoda toon.» Ina winndaa du:

«Godfo loomta mo.»^{††}

²¹ Woodfi ndelle, tilay godfo loomta mo, tawee wo gondudo e meeden ko juuti wakkati mo Joomiraado men Iisaa wondunoo e meeden ndeen. ²² Dum wo gilla nde Yaayaa lootunoo mo lootagal batisama faa yaade nyannde nde o yeentinaa dow kammu ndeen. Gorko oon laatodoto e meeden seedee ummitagol Iisaa.

²³ Ndeen be ndarni worbe dido: Yusuufi bi'eteedo Barasaba coowirteedo Yustus, kam e Matiyas. ²⁴ Be ndu'ii, be mbi'i:

—Joomiraado, aan anndudo berde yimbe fuu, faamin min mo cubidaa e bee do dido ²⁵ faa ronndoo gollal nulal, loomta Yahuuda joppudo dum de yehi nokku to jeyi yahude toon.

²⁶ Be ngadi cumnal mabbe. Cumnal ngaal hawri e Matiyas. O hiisodaa e nulaabe sappo e ngo'o been.

No Ruuhu Ceniido jipporii dow goondinbe

2 Nde iidi benndal alkama warnoo ndeen,^{‡‡} tawi goondinbe Iisaa been fuu ina kawriti nokku gooto. ² Wakkati gooto, sawtu ga'udo hono henndu mawndu yuuri dow kammu, heewi suudu do be njoodii doon fuu. ³ Ko wa'i hono demle yiite ni bangani be. De peccii, de njowii dow mono e mabbe fuu. ⁴ Be fuu be keewi Ruuhu Ceniido, be pudfi haalude demle janane no Ruuhu oon hokkiri be kaalda noon.

⁵ Tawi worbe Alhuudiyankooobe hulbe Laamdo yuurube e leyde adunaaru fuu ina njoodii Urusaliima. ⁶ Nde sawtu oon wadunoo ndeen, jamaa oon fuu hawriti. Dum jiiibii hakkillooji mabbe, sabo

mono fuu nanii demngal^{¶¶} muudum ina haalee. ⁷ Be fuu be mbemmbaa, dum haaynii be, ibe mbi'undura:

—Haaloobe be fuu nganaa Galilinkooobe naa? ⁸ Ndelle, noy mono e meeden fuu nanirta ko be kaalata e demngal ngal muyni? ⁹ En Partiyankooobe e Mediyankooobe e Elamiyankooobe, en joodiibe Mesopotami, kam e Yahuudiya e Kapadokiya e Ponta e Aasiya ¹⁰ e Firigiya e Pamfiliya e Misira e leyde sera Libiya dakkol Sireene. Wobbe meeden yuurii Roma. En Alhuudiyankooobe, kam e naatube diina Alhuudiyankooobe. ¹¹ Wobbe katin yuurii Kereta, wobbe yuurii leydi Arabiya. Ammaa dum e laataade fuu, en fuu eden nana ibe kaala haala golleeji mawdi di Laamdo wadi diin. Ibe kaala dum fuu e demle meeden!

¹² Dum haaynii be be fuu, dum habbi be ko'e, ibe y'amundura:

—Dume woni maanaa majjum?

¹³ Wobbe ina njalnoroo goondinbe been, ina mbi'a:

—Be kaaru doro de be culii!

No Piyeer waajorii jamaa oon

¹⁴ Ndeen Piyeer darodii e sappo e ngo'o been, banti daande muudum, de wi'i jamaa oon:

—Onon Alhuudiyankooobe e joodiibe Urusaliima fuu, kettinee haala am de paamon kabaaru gadudo oon. ¹⁵ Yimbe be nganaa suliibe hono no miilortodon ni. Joonin fay yamnde jeenay beetee faltaaki, sakko neddo yara faa suloo. ¹⁶ Ammaa dum warii faa tabintina ko annabi Jowiila wi'i:

¹⁷ «Laamdo wi'ii:

^{††}1:20 Jabuura 69.26, 109.8.

^{‡‡}2:1 Innde iidi benndal alkama wo «Pentekosta» ley Geresankooore. Inde fiirta «candé joy», sabo ina wadee balde 50 caggal iidi Faltagol. Wo wakkati mo bibbe aawitirdi artiindi tay'etee faa cakkane Joomiraado.

^{¶¶}2:6 Maanaa *demngal* do wo sii haala.

E ley balde cakitotoode de mi jippinan Ruuhu am dow tagaabe fuu. Biŋbe moodon worbe e rewbe kaaliran annabaaku.

Jokolŋbe moodon nji'an holleede, nayebe moodon koydinte.

¹⁸ Woodi golloobe am worbe e rewbe du, mi jippinan Ruuhu am dow muŋben e ley balde deen,

ŋe kaaldan annabaaku.

¹⁹ Mi wadŋan kaayefiiji dow kammu, mi wadŋan maandeeji kaayniidi dow leydi,

di laatoo yiyaam e yiite e curki.

²⁰ Fadde nyalaande gartol Joomiraado mawnde teddunde ndeen warude, naange nibbinte,

lewru du wojjan hono no yiyaam ni.

²¹ Ndeen, neddo fuu noddudo innde Joomiraado hisinte.»^{§§}

²² Piyeer wi'i katin:

—Israa'ilankooŋbe, kettinee haalaaji di: Iisaa Nasaraatuujo oon wo neddo mo Laamdo laabinani on wo yuurodo e muudum. Laamdo hokki dum baawde, hokki dum wadude kaayefiiji e maandeeji kaayniidi hakkunde moodon, hono no onon e ko'e mon anndirdon ni.

²³ Neddo oon, Laamdo muuynoo gilla arande watee e juude mon. Onon le, on nduŋanake mo yimbe ŋe anndaa jamirooje, on tontii mo, on mbarii mo.

²⁴ Ammaa Laamdo iirtinii mo, itti mo e naawalla maayde, sabo maayde ndeen waawaano tiigaade mo. ²⁵ Si goonga du, inan ko Daawda haali dow makko, wi'i: «Wakkati fuu mido yi'a Joomiraado na wondi e am.

Imo woni gere nyaamo am, faa taa mi diwna kulol.

²⁶ Saabe majjum bernde am seyake, demngal am na mana,

faa banndu am du waaltoo dow jikke celludo,

²⁷ sabo a yoppataa yonki am hakkunde maaybe,

a accataa Ceniido maa oon nyola.

²⁸ A anndinii kam laabi nguurndam,

a hebbinan kam seyo sabo ada wondi e am.»*

²⁹ Piyeer beydi katin, wi'i:

—Sakiraabe, mido haalana on laabal haala maami en Daawda: o maayii, o uwaama, saabeere makko ndeen ina woni do meeden do faa hannden. ³⁰ Ammaa wo o annabaajo, imo anndi Laamdo hunanake mo gooto e taaniraabe makko loomtan laamu makko. ³¹ O yi'i ko warata, o haali haala ummitagol Almasiihu. O wi'i yonki muudum accataake hakkunde maaybe, banndu muudum du nyolataa. ³² Oon woni Iisaa mo Laamdo ummintini, min fuu miden ceedii. ³³ Laamdo bantii mo, heedinii mo gere nyaamo muudum. O hebi e Baabi-iwo Ruuhu Ceniido hono no aadorinoo noon, o saaki dum. Joonin odon nji'a dum, odon nana dum. ³⁴ Sabo Daawda meedaay yeentude dow kammu, ammaa wi'ii:

«Joomiraado wi'i Joomam:

Jooda gere nyaamo am,

³⁵ faa mi wada njaabaa waybe ma.»†

³⁶ Lenyol Israa'iila fuu tannyora: Iisaa mo tontudon e leggal palaangal oon, Laamdo wadii dum Joomiraado, wadii dum Almasiihu.

Haala kawrital artiibe goondinde

³⁷ Nde ŋe nannoo haala kaan ndeen, ka yuwi berde mabbe sanne, ŋe mbi'i Piyeer e nulaabe heddiibe been:

—Sakiraabe, dume min kaani wadude?

§§2:21 Jowiila 3.1-5.

*2:28 Jabuura 16.8-11.

†2:35 Jabuura 110.1.

³⁸Piyeer jaabii be, wi'i:

—Tuubee, gooto moodon fuu lootiree lootagal batisima e innde Iisaa Almasi-ihu, faa lutti moodon njaafee. Ndeen Laamdo hokkan on Ruuhu Ceniido. ³⁹Sabo Laamdo wadanii on aadi, onon e biibe moodon e yimbe woddube fuu. Indi woodani neddo mo Laamdo Joomiraado meeden noddii fuu.

⁴⁰Caggal dum, Piyeer gongini be haalaaji godfi keewdi, ina waajoo be, ina wi'a:

—Ndeenee ko'e mon e yimbe jamaanu onnyiido o.

⁴¹Jafube haala makko been lootaa lootagal batisima. Nyannde ndeen, yimbe hono ujunaaje tato naati e kawrital goondinbe ngaal.

⁴²Ibe tinnoo e waaju nulaabe been, ibe nanngunduri e gondal goondinbe ngaal, ibe keltoo buuru,[‡] ibe ngadida du'aawuujii. ⁴³Kulol naati e mono fuu, sabo nulaabe been ina ngada kaayeeffii e maandeeji kaayniidi keewdi.

⁴⁴Goondinbe been fuu na kawti. Ko be njogii fuu, wo be kawtu. ⁴⁵Ibe connajawdi mabbe, ibe kokka mono fuu ko haajaa. ⁴⁶Nyannde fuu be kawritan ley suudu dewal mawndu nduun, ibe laatii bernde wootere. Ibe keltoo buuru, ibe nyaamda ley cuudi mabbe e seyo e berde laabude. ⁴⁷Ibe njetta Laamdo, yimbe fuu ina njidi be. Nyannde fuu Joomiraado ina beydana kawrital ngaal hisinaabe.

No Piyeer selliniri bonnguujoo e no waajorii yimbe

3 Piyeer e Yuhanna naaddi ley suudu dewal mawndu wakkati du'aare yamnde tati. ²Tawi gorko dimdaado e bonngaaku ina yaaree to dammbugal suudu dewal mawndu bi'eteengal Dammbugal Lobbal. Nyannde fuu yimbe makko ina njoyyina mo doon faa o

garbina naatoobe suudu dewal mawndu been sadaka. ³Nde o yi'unoo Piyeer e Yuhanna ina naata ndeen, o garbini dum'en. ⁴Be ndaari mo, de Piyeer wi'i:

—Ndaaru min!

⁵Gorko oon ndaari be faa woodi, sabo na miilii hemrude be huunde. ⁶De Piyeer wi'i:

—Mi walaa cardii, mi walaa kanje, ammaa mi hokkete ko njogiimi duum: e dow innde Iisaa Almasi-ihu Nasaraatuujoo oon, umma yahu!

⁷O nanngi junngo muudum nyaamo, o ummini dum. Wakkati gooto, koyde muudum e kolbule mum celli. ⁸O gurbitii, o darii, imo yaha! O naatidi e mabbe ley suudu dewal mawndu nduun, imo yaha, imo fitta, imo yetta Laamdo. ⁹Yimbe been fuu nji'i mo, imo yaha, imo yetta Laamdo. ¹⁰Be annditi wo kankoojootonoo to dammbugal bi'eteengal Lobbal ngaal ina garbina. Kaayeeffii e wemmbere nanngi be sanne saabe ko o hebi duum.

¹¹Neddo oon na takkii Piyeer e Yuhanna doon sanne. Yimbe been fuu ndoggi, kawriti e mabbe to danki mbi'eteeki danki Suleymaana no huunde nde foti haaynaade be. ¹²Nde Piyeer yinoo dum fu, wi'i yimbe been:

—Israa'ilankooobe, ko wadi de idum haaynii on? Ko wadi de odon tufi min gite? Si goonga, wanaa baawde amin naa kulol amin Laamdo wadi de gorko o ina yaha e koyde muudum.

¹³Laamdo Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba, Laamdo maamiraabe meeden, teddini golloowo muudum Iisaa. Onon kaa, on ngattii mo e juude laamu, on calake mo yeeso Pilaatu, fay si taweede Pilaatu ina yidi yoofude mo. ¹⁴Onon, on calake Ceniido Ponnditiido oon. On nyaagake njoppaonedon gaddo war-hoore. ¹⁵Jom Nguurdam oon mbarudon. Ammaa

[‡]2:42 *Heltaade buuru* ina fiirta rewruude Laamdo hiraande seniinde.

Laamdo iirtini mo e maayde. Miden ceedii dum. ¹⁶Wo saabe goondinal Iisaa e baawde innde muudum wadi de gorko o dadi. Odon nji'a mo, odon anndi no o worrunoo du. Ayyo, hoolaare Iisaa ndeen wadi de o laatii celludo kibbudo.

¹⁷Woodi, sakiraabe, ko onon e hooreebe moodon ngadudon Almasiihu duum, mido anndi wo saabe majjere tan. ¹⁸Ammaa hono noon Laamdo tabintiniri ko annabaabe muudum fuu kaali duum: Almasiihu torroto. ¹⁹Ndelle tuubee, ngarton, faa lutti moodon mooytee. ²⁰Ndeen Joomiraado waddanan on wakkatiiji powtiri e ndakam. O nuldani on Almasiihu mo o subanii on gilla arande, oon woni Iisaa. ²¹Ina tilsii o heddo dow kammu faa nde Laamdo heydintini kulle deen fuu, no annabaabe seniibe been kaaldunoo haala majjum gilla arande noon.

²²Sabo Muusaa wi'ii: «Laamdo Joomiraado moodon nuldani on annabaajo hono am, sakiike moodon. Njaban huunde fuu ko o haalanta on. ²³Neddo fuu mo jabanaay annabaajo oon, yaltinte e yimbe Laamdo, de halkee.»^f

²⁴Gilla e Samuwiila faa e annabaabe warbe caggal muudum, be fuu be kaalii haala nyalaade de. ²⁵Onon ngoni ronoobe annabaabe been, onon ngoni ronoobe amaana mo Laamdo nanngani maamiraabe men been nde wi'unoo Ibrahiima: «Wo e yuwdi maa lenyi adunaaru ndu fuu kebirta barke.»^g

²⁶Nde Laamdo ummintinoo Iisaa golloowo muudum oon fu, wo e moodon o artii nulde dum. O nuli dum faa o barkina on e ley ko o ooncata mono fuu yoppa golleeji muudum bondi.

Kabaaru Piyeer e Yuhanna yeeso waalde Saahiibe

4 Nde Piyeer e Yuhanna kaaldannoo e yimbe been ndeen, almaami'en e mawdo ndaaroobe suudu dewal mawndu, kam e Saduki'en, ngari to mabbe. ²Ibe mettaa sabo Piyeer e Yuhanna ina njanngina yimbe ina mbaajoo dum'en Laamdo umminan maaybe sabo iirtinii Iisaa. ³Be nanngi been, be ommbi dum'en e kasu faa jaango muudum, sabo tawii hiiriino. ⁴Ammaa yimbe heewbe e nanbe waaju oon been ngoondinii, faa wadi hono worbe ujunaaje njoyo.

⁵Jaango majjum, hooreebe mabbe e mawbe e jannginooobe Tawreeta kawritowi Urusaliima. ⁶Almaami Mawdo bi'eteedo Annas na tawaa toon, woodi du Kayafas e Yuhanna e Alesandere e yuwdi hooreebe almaami'en ndiin fuu na toon. ⁷Be ndarni Piyeer e Yuhanna yeeso mabbe, be yami dum'en e dow baawde deye naa innde ndeye be celliniri bonnguujoo oon.

⁸Ndeen, Piyeer keewdo Ruuhu Ceniido wi'i be:

—Hooreebe yimbe e mawbe, ⁹si on yamtii min hannden moyyere nde min ngadani bonnguujoo o fu, on yamii min no o danniraa, ¹⁰odon njeyi anndineede dum do, onon e Israa'iilankooobe fuu: Wo saabe Iisaa Almasiihu Nasaraatu-ujoo gorko o darorii yeeso moodon wo dadudo. On tontiino Iisaa oon, ammaa Laamdo iirtinii dum. ¹¹Kam woni mo Joomiraado wi'i:

«Hayre nde onon nyiboobe calidon, wo kayre laatii hoore nyimngo ngoon.»^{**}

^f3:23 Fillitagol Tawreeta 18.15, 18, 19.

^g3:25 Fuddfoode 12.3.

**4:11 Jabuura 118.22.

¹²Kisindam hebirtaake e goddo fay gooto. Laamdo hokkaay yimbe innde wonnde fuu ley adunaaru ndu faa kebiren kisindam.

¹³Nde waalde Saahiiɓe yi'unoo cusal Piyeer e Yuhanna fu, dum haayinii ɓe, sabo ɓe paamii been wo laddeɓe, nganaa jannguɓe. ɓe annditi been ina ngondunoo e Iisaa. ¹⁴Ammaa nde ɓe njiinoo gorko cellinaado oon ina darii yeeso maɓɓe, walaa fuu ko ɓe mbaawi yeddude. ¹⁵ɓe njamiri Piyeer e Yuhanna njalta sarorde ndeen. Ibe ndawrida, ¹⁶ibe mbi'a:

—Dume ngadeten worɓe dido ɓe? Si goonga, wonɓe Urusaliima fuu tabintinii ɓe ngadii maande haayniinde. Katin du en mbaawaa yeddude dum. ¹⁷Joonin kaa, dum haanaa sankitaade e ley yimbe. Ndelle cappanen ɓe, kaden ɓe haalande fay gooto innde Iisaa ndeen.

¹⁸Ndeen ɓe nodditi dum'en katin, ɓe cappani dum'en taa mbaajoo, taa njanngina innde Iisaa fey. ¹⁹Ammaa Piyeer e Yuhanna njaabii ɓe, mbi'i:

—Onon e ko'e moodon ndaaree ko buri woodde yeeso Laamdo, min dōwtanoo on, naa min dōwtanoo Laamdo? ²⁰Minen kaa, min mbaawaa selude haalde ko min njiiri gite amin e ko min naniri noppi amin.

²¹ɓe cappani dum'en katin, de ɓe njoofi dum'en. ɓe keɓaay fuu ko ɓe njukkoroo dum'en, sabo yimbe been fuu na njetta Laamdo dow ko wadi duum. ²²Danniraado haaynde ndeen oon, duubi muudum ina buri capande nay.

²³Nde Piyeer e Yuhanna njoppanoo ndeen, njeccii to yimbe muɓɓen, kaalani ɓe ko hooreɓe almaami'en e mawɓe mbi'i dum'en fuu. ²⁴Nde ɓe nannoo dum ndeen, ɓe yepti daade maɓɓe to Laamdo e ɓernde wootere, ɓe mbi'i:

—Laamdo Joomiraado, aan tagi kammu e leydi e maayo manngo e ko woni e muɓɓen fuu. ²⁵Aan du haaliri dow baawde Ruuhu Ceniido e hunnduko maama amin Daawda, golloowo maa oon, de wi'i:

«Ko saabii de lenyi na peekoroo mawnitaare?»

Ko saabii de yimbe na miiloo miilooji ɓoli?

²⁶Kaanankooɓe adunaaru ndaranake wolde,

ardiiɓe kawriti faa kaba

e Joomiraado e Almasiihu muudum.»^{††}

²⁷Dum wo goonga, sabo ley ngalluure ndeen Hirudus e Pontiyu Pilaatu nanngunduri e Israa'iilankooɓe e lenyi goddi faa kaba e Iisaa, golloowo maa ceniido mo cubidaa oon. ²⁸Hono nii ɓe ngolliri ko podinodaa baawde maa e muuyde maa fuu. ²⁹Joonin Joomiraado, ndaar gidi^{‡‡} maɓɓe diin. Kokkaa gollooɓe maa waajoraade haala maa e cuusal mangal. ³⁰Bangin baawde maa, ndannaa nyawɓe, ngadaa maandeeji kaayniidi e kaayeeɓii saabe Iisaa, golloowo maada ceniido oon.

³¹Nde ɓe tilinoo nyaagaade Laamdo ndeen, nokkuure do ɓe kawriti doon dimmbii. ɓe fuu ɓe kebbinaa Ruuhu Ceniido, ibe mbaajoo konngol Laamdo e cuusal.

No goondinɓe been kawtiri huunde fuu

³²Jamaa goondinɓe oon fuu wo ɓernde wootere, wo hakkillo wooto. Ko ɓe njogii fuu ɓe kawtu. Fay gooto maɓɓe wi'ataa fay huunde e jawdi muudum. ³³Nulaabe been ina ceedoroo ummitagol Iisaa Joomiraado e baawde mawde. Moyyere mawnde ina woni e maɓɓe ɓe fuu. ^{34–35}Fay gooto maɓɓe

^{††}4:26 Jabuura 2.1-2.

^{‡‡}4:29 Maanaa *gidaade* wo hulbinirde e haalaaji.

waasaay, sabo jogiiḅe gese e galleeji fuu ina conna, ina ngadda ceede ḅeen to nulaabe. Ndeen mono e maḅḅe fuu ina hokkee ko haajaa.

³⁶Ina woodi ḅoon godḅo bi'eteedo Yuusufi, mo nulaabe been coowirannoo Barnabas (ḅum na fiirta «Bii cellinoowo berde»). Wo o yuuruḅo e lenyol Lewi,^{¶¶} dimaado Kipirus. ³⁷Imo woodunoo ngesa. O sonni nga, o waddi ceede ḅeen to nulaabe been.

No Ananiyas e Safiira penirani Ruuhu Ceniido

5 Gorko gomma bi'eteedo Ananiyas e deekum Safiira, kam'en du conni ngesa muḅḅen. ²O suudi feccere ceede ḅeen, tawi deekiiko oon ina anndi. O yaari ko heddii ḅuum, o hokki nulaabe been. ³Piyeer wi'i:

—Ananiyas, ko wadi de Seyḅaani heewi bernde maa faa penandaa Ruuhu Ceniido, cuudufaa feccere coggu ngesa ngaan? ⁴Wo aan e hoore maa jeynoo nga. Ko connudaa nga ḅuum du, wo aan jeyi ceede ḅeen. Ndelle ko wadi de anniyidaa wadude ni? Wanaa yimḅe penandaa koy, wo Laamḅo penandaa!

⁵Nde Ananiyas nannoo haala kaan fu, saami, maayii. Dum laatani nanḅe ḅum been fuu kulol manngol. ⁶Jokolḅe ummii, ngatti mo e kasanke, ndonndii mo, njaltini yaasin, uwi mo.

⁷Hono leeruuji tati caggal ḅuum, deekiiko naati, tawi nanaay ko wadi ḅuum. ⁸Piyeer wi'i mo:

—Haalanam yalla wo ḅum jaati con-nufon ngesa moodon ngaan naa?

O wi'i:

—Ayyo, nii foti.

⁹Ndeen Piyeer wi'i mo:

—Noy de aan e gora dewrudon faa ndaartindodon Ruuhu Joomiraado?

Inan, uwoyḅe gora ina ngara, faa ḅe njaare, aan du!

¹⁰De wakkati gooto, kanko du, o saami yeeso Piyeer, wo o maayḅo. Jokolḅe been naati, tawi o maayii. ḅe ndonndii mo, ḅe njaltini yaasin, ḅe uwi mo dakkol goriiko. ¹¹Kulol manngol nanngi kawrital goondinḅe e nanḅe ḅum fuu.

No nulaabe been ngolliri maandeeji kaayniidi e kaayefiiji

¹²Nulaabe been ina ngada maandeeji kaayniidi e kaayefiiji keewḅi hakkunde yimḅe. Tawi goondinḅe been fuu ina kawrita ley danki Suleymaana kiin, ḅe fuu ḅe bernde wootere. ¹³Yimḅe heddiibe been, fay gooto e muḅḅen suusaa hawtude e maḅḅe. Ammaa yimḅe ḅoon na teddina ḅe. ¹⁴Goondinḅe Joomiraado been ina beydorooyimḅe heewḅe, worḅe e rewḅe. ¹⁵Faa ḅum hewtini yimḅe wad-doyde nyawḅe, iḅe mburtina ḅum'en dow laabi, iḅe mballina ḅum'en e dow leese e daage, faa nde Piyeer waroyi fu, ḅowki muudum meema yoga maḅḅe. ¹⁶Yimḅe heewḅe yuuri e gure piiliide Urusaliima, ngaddi nyawḅe e wondube e ginnaaji. Been fuu ndanna.

No nulaabe been torriraa

¹⁷Ndeen, Almaami Mawḅo e battaa'en muudum been, ḅum woni Saduki'en, keewi kiram. ¹⁸ḅe nanngi nulaabe been, ḅe ommi ḅum'en ley kasu. ¹⁹Ammaa e jemma oon, maleyka Joomiraado gooto omti dammbude kasu ḅeen, wurtini ḅe, wi'i:

²⁰—Njehee ndarowee ley suudu de-wal mawndu toon, mbaajodon yimḅe haala nguurndam goongalajam ḅam fuu.

²¹Nde ḅe nannoo ko maleyka oon wi'i fu, ḅe njehi, ḅe naatowi suudu

^{¶¶}4:36 *Yimḅe lenyol Lewi* ngonnoo ndaaranooḅe golle dewal Laamḅo gilla e ja-manu Muusaa.

dewal mawndu nduun gilla fajiri, ibe njanngina.

Ndeen Almaami Mawdo oon e bat-
taa'en muudum noddii waalde Saahi-
ibe e mawbe Israa'iila fuu batu. Be
njamiri nulaabe been ittowee to kasu
toon, ngaddee. ²² Ammaa nde doomoobe
been njottinoo ndeen, tawaay be e ley
kasu toon. Be njeccii, be kaaltani waalde
Saahiiibe been, be mbi'i:

²³—Min tawii kasu nguun ina ud-
dii ina sokii, doomoobe been ina ked-
dii yaasin ina kuccunduri e damm-
bude deen, ammaa nde min udditinoo
ndeen, min tawaay fay gooto ley toon.

²⁴Nde mawdo doomoobe suudu de-
wal mawndu oon e hooreebe almaami'en
been nannoo dum fu, be mbemmbaa,
be kunnngii faamude fuu ko dum waawi
laataade. ²⁵Ndeen goddo wari, humpiti
be, wi'i:

—Inan, worbe be ommbunodon ley
kasu been, ina ndarii ley suudu dewal
mawndu, ina njanngina yimbe!

²⁶Ndeen, mawdo doomoobe oon
yaadi e doomoobe been, ngartiri
nulaabe been. Ammaa be ngadiraay
dum doole sabo ibe kula taa yimbe
padfa be kaaye.

²⁷Nde be ngartirnoo nulaabe been fu,
be ndarni dum'en yeeso waalde Saahiiibe
ndeen. Almaami Mawdo oon yami be,
²⁸ wi'i:

—Min cappanii on sappannde sat-
tunde, taa mbaajodon e innde gorko
oon. De ndaree ko ngadufon! On canki-
tii waaju moodon oon ley Urusaliima
fuu. Katin du, odon njidi yowude dow
amin wareede gorko oon.

²⁹Piyeer e nulaabe been njaabii, mbi'i:

—Ina tilsi neddo dwtanoo Laamdo,
wanaa yimbe. ³⁰Laamdo maamiraabe
meeden iirtinii Iisaa mo tontudon e leg-
gal de mbardon dum oon. ³¹Wo kanko
Laamdo teddini faa toowni, de joyyini
mo gere nyaamo muudum. Laamdo

wadi mo hooreejo, wadi mo kisinoowo
faa o hokka Israa'ilankooobe no tuubira,
faa keba yaafaneede lutti mubben. ³²Mi-
nen ngoni seedeebe kabaaruuji diin. Ru-
uhu Ceniido mo Laamdo hokki dwtani-
ibe dum du na seedii dum.

³³Nde waalde Saahiiibe been nannoo
dum ndeen, tikki sanne, anniyii warude
be. ³⁴Ammaa ina woodi toon gorko
jeyaado e waalde Farisa'en bi'teedo
Gamaliyel, janninoowo Tawreeta
Muusaa, teddufo e yimbe fuu. Gorko
oon ummii, darii hakkunde waalde
Saahiiibe ndeen, yamiri nulaabe been
njaltinee seeda. ³⁵Caggal duum, o wi'i
be:

—Israa'ilankooobe, ndeenee ko'e mon
e yimbe be, e ko anniyidon wadude
duum. ³⁶Booyaay ko Tewdas bangunoo.
Imo jogorinoo hoore makko won ko o
laatii. Ko wadata yimbe keme nayo ina
njokkunoo mo. O waraama, jokkunoobe
mo been fuu cankitake, de dum fuu
laatake bolum. ³⁷Caggal makko, Yahu-
uda Galilinkeejo oon wariino wakkati
lingal. Yimbe heewbe njokki dum. Kam
du halkaa, jokkuibe dum been fuu canki-
tii. ³⁸Joonin, mido haalana on: accee
yimbe been, celon be. Sabo si anniyaaji
mabbe e golle mabbbe to yimbe yuuri
fu, dum fiirtoto. ³⁹Ammaa si tawii to
Laamdo dum yuuri du, on mbaawaa
sakkaade dum. Kaybee, taa on kabu e
Laamdo!

⁴⁰Waalde Saahiiibe ndeen jabi dabare
makko. Be nodditi nulaabe been, be
piyi dum'en, be cappani dum'en taa
kaala e dow innde Iisaa katin, be njoofi
dum'en. ⁴¹Nulaabe been ndilli yeeso
waalde Saahiiibe ndeen. Be ceyii sabo
Laamdo ndaardii be ibe poti huufineede
saabe innde Iisaa. ⁴²Nyannde fuu be
njoppaay waajaade e jannginge Kabaaru
Lobbo haala Iisaa Almasiihu kaan ley su-
udu dewal mawndu e ley galleiji.

No worbe njeddo cuboraa faa mballa nulaabe

6 E balde deen, tawi taalibaabe been ina beydoo heewude. Alhuudiyankooɓe haaloobe geresankooɓe mbuykani Alhuudiyankooɓe haaloobe ibraninkooɓe, mbi'i kam'en kaa, rewbe muɓben ɓe goriraabe muɓben maayi been njeddataake ko njeyi heɓude e neema nyannde fuu. ²Nulaabe sappo e diɗo been noddi jamaa goondinbe oon fuu, mbi'i:

—Min kaanaa yoppude konngol Laamɗo faa min peccana yimbe nyaamdu. ³Sakiraabe, cubee hakkunde moodon worbe njeddo anndiraabe ko woodi, heewbe Ruuhu Ceniido e hakkillo, faa min kalfina dum'en gollal ngaal. ⁴Minen kaa, accon min tinnoo e du'aare e waajaade konngol Laamɗo.

⁵Haala kaan weli goondinbe been fuu. Ndeen ɓe cubii Etiyen, gorko keewɗo goondinal e Ruuhu Ceniido, kam e Filipu e Porokor e Nikanor e Timon e Parmena e Nikolas, jeyaado Antiyoki naatudo e diina Alhuudiyankooɓe oon. ⁶Be ngaddi subaabe been yeeso nulaabe. Been njowi juude muɓben e dow maɓbe, ndu'anii ɓe.

⁷Konngol Laamɗo ina yaaja yaade. Taalibaabe ina beydoo heewude sanne e ley Urusaliima. Almaami'en heewbe ngoondini Iisaa.

No Etiyen nanngiraa

⁸Etiyen, kebbinaado moyyere e baawde Laamɗo oon, ina wada kaayeeɗii e maandeeji kaayniidi mawdi hakkunde yimbe. ⁹Ammaa yimbe wobbe ngari ndukidi e Etiyen. Been ngoni jeyaabe e waajordu wi'eteendu waajordu rimɗinaabe. Ley maɓbe ina woodi yuurube Sireene e Alesandiri e Silisi e Aasiya. ¹⁰Ammaa

ɓe kunngii jaalaade mo sabo imo haalda e maɓbe hakkilantaaku e Ruuhu.

¹¹Ndeen ɓe nyoyyi yimbe mbi'a nanii imo mbonkoo Muusaa e Laamɗo. ¹²Nii ɓe umminiri hakkillooji jamaa oon e mawbe been e jannginoobe Tawreeta been. Be ngari, ɓe nanngi Etiyen, ɓe njaari dum to waalde Saahiibe toon. ¹³Be ngaddi seedeebe fewreebe, ina mbi'a:

—Gorko o selataa wi'ude ko boni dow wuro seniingo ngo e Tawreeta Muusaa. ¹⁴Min nanii imo wi'a Iisaa Nasaraatu-ujo oon liban suudu ndu, de waylita al'aadaaji di Muusaa yoppidi en diin.

¹⁵Saahiibe joodiibe doon been fuu ndaari Etiyen faa woodi, nji'i yeeso makko ina wa'i hono yeeso maleyka ni.

Waaju Etiyen

7 Ndeen Almaami Mawɗo oon yami Etiyen:

—Yalla ko ɓe mbi'i duum, wo noon worri naa?

²Etiyen jaabii, wi'i:

—Sakiraabe e baabiraabe, kettindanee kam! Laamɗo jom teddeengal oon ɓanganii maami en Ibrahiima nde wonnoo leydi Mesopotami, fadde muudum hodoyde Haran, ³wi'i dum: «Eggu e leydi maa e lenyol maa, njahaa e leydi ndi kollanmaami ndiin.»^{§§}

⁴Ndeen Ibrahiima dilli leydi Kaldiya, yehi hodowi Haran. Caggal maayde bammum, Laamɗo eggini dum doon, waddi dum e leydi ndi kodufon e muudum joonin ndi. ⁵Laamɗo hokkaay mo e leydi ndi tafon, fay taabannde. Ammaa aadake hokkude mo ndi, ndi laato halal makko, kanko e yuwdi makko, fay si taweede o walaa biɗɗo tafon. ⁶Inan ko Laamɗo wi'i: «yuwdi maa feran joodowoo leydi njananndi, maree, torree duubi keme nay. ⁷Ammaa

§§7:3 Fudɗoode 12.1.

leydi marundi be ndiin, mi jukkoto ndi. Caggal duum, be njaltan leydi ndiin, be teddina kam e nokku oodo.»* Wo noon Laamdo wi'i. ⁸Ndeen Laamdo habbidi e Ibrahiima amaana. Taadagol laatii maande amaana oon. Hono noon, ko Ibrahiima hebi Isiyaaka duum, taadi dum nde wadunoo balde jeetati. Hono noon Isiyaaka taadiri Yaakuuba. Hono noon Yaakuuba du wadiri bibbe muudum sappo e dido, laatiibe maamiraabe lenyi meeden sappo e didi.

⁹Maamiraabe been kaasidii Yuusufi, conni dum Misira. Ammaa Laamdo ina wondi e makko, ¹⁰hisini mo e torraaji di o torraa fuu, hokki mo moyyere e hakkilantaaku yeeso Fira'awna kaananke Misira oon. Oon wadi mo dawranoowo galle muudum e Misira fuu. ¹¹Ndeen rafo wadi ley Misira e Kanaana fuu. Billaare mawni faa maamiraabe meeden kunngii nyaamdu. ¹²Nde Yaakuuba nannoo nyaamri ina woni ley Misira ndeen, neli toon maamiraabe meeden. Be njehi, be ngarti. ¹³Nde be njeccinoo Misira didaberde fu, Yuusufi anndintinii sakiraabe muudum been hoore mum. Suudu baaba Yuusufi du bangani Fira'awna. ¹⁴Ndeen Yuusufi neli noddanee bammum Yaakuuba e koreji muudum fuu. Wo be yimbe capande njeddo e njoyo. ¹⁵Yaakuuba nootowii Yuusufi Misira. O maayi toon, kanko e maamiraabe meeden been. ¹⁶Be njaaraa Sikem, be uwaa e saabeere nde Ibrahiima soorunoo e bibbe Hamor buudi cardo to Sikem toon.

¹⁷Nde amaana mo Laamdo wadannoo Ibrahiima badinoo yottaade ndeen, Ibraninkooobe keewi ley Misira. ¹⁸Wakkati oon, kaananke goddo mo annaano Yuusufi laamii Misira.

¹⁹Kaananke oon hiili lenyol meeden, torri maamiraabe meeden faa tilsinani be be njoppa cukaloy mabbe faa maaya. ²⁰Ley wakkati oon, Muusaa rimaa, wo korsudo Laamdo. O muyninaa lebbi tati ley galle baabiiko. ²¹Nde o yoppaano ndeen, bii Fira'awna debbo hooyi mo, jogorii mo biyum. ²²Hono noon Muusaa jannngiri anndal Misirankooobe fuu, o laatii barkinaado e haalaaji e golle fuu.

²³Nde Muusaa hefunoo duufi capande nay ndeen, muuyi wallude sakiraabe muudum bibbe Israa'iila. ²⁴O yi'i Misiranke ina toonyoo gooto mabbe. O yomnitanii neddo makko oon ko toonyaa duum, o fiyi Misiranke oon, o wari dum. ²⁵Imo sikka sakiraabe makko been paaman Laamdo ina hisinira dum'en e makko, de be paamaay. ²⁶Jaango majjum o tawdi dido mabbe ina kaba. O tefi rewrintinde be, o wi'i: «Yigiraabe am, onon, on sakiraabe! Dume wadi de odon kaba?» ²⁷Ndeen toonyiido gondo muudum oon dunyi mo, wi'i: «Moy wadi ma hooreejo naa carotoodo amin? ²⁸Dum le a jidudo warude kam no mbardunodaa Misiranke oon keegan naa?»[†] ²⁹Muusaa doggi saabe konngol ngool, de laatowii janano ley leydi Madiyan. O hebi toon bibbe worbe dido.

³⁰Nde o hibbinnoo toon duufi capande nay ndeen, maleyka bangi e makko e ley demle yiite e wuumoore hubboore, ley ladde dakkol waamnde wi'eteende Sinayi. ³¹Nde Muusaa yi'unoo dum ndeen, dum haayni dum. Imo battitoo faa o ndaara, de daande Joomiraado wi'i: ³²«Miin woni Laamdo maamiraabe maafa, Ibrahiima e Isiyaaka e Yaakuuba.» De Muusaa na diwna, suusaa ndaarude toon katin. ³³Joomiraado wi'i mo: «Borta pafe

*7:7 Fuddoode 15.13-14.

†7:28 Wurtagol 2.11-14.

maa, sabo nokkuure do ndaridaa doon wo seniinde. ³⁴Mi yi'ii torra kewtiido yimbe am been to Misira, mi nanii uumaali maβbe. Mi jippake faa mi fillita be. Joonin le, war, mi nule Misira.»[‡]

³⁵Muusaa mo be calanii de be mbi'i: «Moy wadi ma hooreejo naa carotoodo?», wo oon Laamdo nuli. Laamdo wadi dum hooreejo e kisinoowo, wadi dum e junngo maleyka bangannoodo dum e ley wuumoore oon. ³⁶Kanko wur-tini be, o wadi kaayeeffiji e maandeeji kaayniidi ley leydi Misira e ley maayo Maaliya e ley ladde duubi capande nay. ³⁷Oon woni Muusaa biido biβbe Israa'iila: «Laamdo nuldani on annabaajo hono am, sakiike moodon.» ³⁸Nde be kawritinnoo ley ladde ndeen, wo kanko wondi e maleyka kaaldunoodo e makko to waamnde wi'eteende Sinayi. Kanko laatii jottinoowo dum fuu to maamiraabe meeden. Wo kanko hebi haalaaji buurnooji faa o hokka en.

³⁹Ammaa maamiraabe meeden njabaay dwtanaade mo. Be calanii mo, hakkillooji maβbe pornyii Misira. ⁴⁰Be mbi'i Haaruuna: «Wadani en tooruuji ardotoodi en, sabo en anndaa ko hewtii Muusaa jaltinnoodo en leydi Misira oon.»[¶] ⁴¹Ley balde deen, be tafi tooru nanndundu hono ga'el. Be ngadani ndu kirsamaari, iβe ngada weltaare saabe golle juude maβbe. ⁴²Ndeen Laamdo tottiti be, yoppiri be rewude koode kammu, hono no winndiraa e dewtere annabaabe:

«Hey lenyol Israa'iila!

Duubi capande nay di ngadufon ley ladde diin,

on ngadani kam sadakaaji e kirsamaaji naa?

⁴³On ngadaay. On ndonndake hukum do tooru moodon Molok resaa, kam e tooru ndu ngadufon hoodere mon wi'eteende Refan,

nate de moyyindon faa kujidanon dum'en!

Dum wadi de mido eggina on, faa njaaredon caggal Baabiila.»[§]

⁴⁴Etiyen beydi katin:

—Maamiraabe meeden been ina njoginoo hukum seedaaku ley ladde. Hukum oon moyy'niraama hono no Laamdo tindiniri Muusaa, e sifa mo o holli dum. ⁴⁵Maamiraabe meeden ndoni hukum oon. Be eggidi e makko wakkati mo Yoosuwa ardinoow be. Be nanni dum leydi ndi be teeti e lenyi di Laamdo riiwi diin. Dum worri noon faa jamaanu Daawda. ⁴⁶Daawda hebi moyy'ere Laamdo, o nyaagii dum faa yardoo o nyibana Laamdo Yaakuuba joonnde. ⁴⁷De wo Suleymaana, kam nyibi suudu nduun. ⁴⁸Ammaa Laamdo Toowdo oon joodataako e cuudi di yimbe nyibi, hono no annabaajo wi'iri:

⁴⁹«Joomiraado wi'i:

Kammu wo joodorgal am, leydi woni to koyde am njaabata. Suudu nduye nyibanton kam?

E nokku oye powtintoomi?

⁵⁰Wanaa miin tagiri kulle deen fuu baawde am naa?»^{**}

⁵¹Etiyen beydi katin, wi'i:

—Onon sattube, yoorbe berde, faadinkiniibe! Abada on celaay salanaade Ruuhu Ceniido! On laatake hono maamiraabe moodon been ni.

⁵²Moy woni annabaajo mo maamiraabe moodon torraay? Be mbarii

[‡]7:34 Wurtagol 3.1-10.

[¶]7:40 Wurtagol 32.1.

[§]7:43 Amos 5.25-27.

^{**}7:50 Esaaya 66.1-2.

haalannooፎ haala garol Ponnditiido. Joonin onon e ko'e moodon du, on njambake Ponnditiido oon, on mbarii dum. ⁵³On kebii Tawreeta Muusaa mo maleyka'en njippini de on njokkaay dum.

No Etiyen wardaa e kaaye

⁵⁴Nde Saahiiፎ been nannoo haalaaji diin fu, be tikkani mo sanne sanne faa ife nyeryundura nyiye maፎፎ. ⁵⁵Ammaa kanko kebbinaado Ruuhu Ceniido oon, o tiggatii kammu, o yi'i manggu Laamdo, o yi'i Iisaa ina darii gere nyaamo Laamdo. ⁵⁶O wi'i:

—Ndaaree! Mido yi'a kammu ina udditii, Bii Neddo ina darii gere nyaamo Laamdo!

⁵⁷Be mbulli semmbe, be cukki noppi maፎፎ, be fuu be ngurbitanii mo. ⁵⁸Be mburtini mo ngalluure ndeen, be limni mo kaaye. Seedeefe been bortii saayaaji muፎፎen dowuuji, mballini dakkol koyde jokolle bi'eteedo Sool. ⁵⁹Wakkati mo be limnata Etiyen kaaye oon, du'ii, wi'i:

—Iisaa Joomiraado, inan yonki am, jaፎu ki!

⁶⁰Ndeen, o hofii, o feekii faa toowi, o wi'i:

—Joomiraado, taa rewta be e hakke o! Nde o haalnoo dum ndeen, o maayi.

8 Sool ina yardii ko be mbari Etiyen duum.

Nyalooma oon, torra mawdo hewtii kawrital goondinፎ wonፎ Urusaliima toon. Be fuu be cankitii ley leyde Yahuudiya e Samariya, si wanaa nulaabe been. ²Worፎe hulፎe Laamdo uwi Etiyen, mboyi dum bojji keewdi. ³Sool kaa yehi na halka kawrital goondinፎ ngaal. Imo naata cuudi, imo nannga worፎe e rewፎe, imo daasa dum'en, imo uddowa dum'en

ley kasu. ⁴Ammaa sankitiiፎ been naati e yiilaade ina mbaajoo Kabaaru Lobbo.

No Filipu waajorii Kabaaru Lobbo ley leydi Samariya

⁵Filipu du yehi ngalluure wonnde ley leydi Samariya, ina waajoo yimፎe kabaaru Almasiihu. ⁶Yimፎe toon heewፎe nani kabaaru maandeeji kaayniidi di Filipu wadi, woodi nji'i dum du. Ndelle be kettindii waaju makko faa woodi. ⁷Wondufe e ginnaaji heewፎe, ginnaaji diin njaltiri bullaali mawdi. Heewፎe be ፋalli muፎፎen mbaati ndadi, kam'en e bonnguufe. ⁸Dum laatanii ngalluure ndeen seyo manngo.

⁹Gorko bi'eteedo Simon ina wanno ley ngalluure ndeen. Imo gollannoo ndaggadaaku, imo haayninoo Samariyankooፎe sanne, imo wiitoo wo o neddo mawdo. ¹⁰Yimፎe been fuu ina njabani mo, gilla suka faa mawdo. Be mbi'i:

—Gorko o jogii baawde Laamdo bi'eteede «Baawde mawde».

¹¹Be njokkii mo ko ፋooyi sabo imo haayninoo be e dabare makko. ¹²Ammaa nde Filipu waajinoo be Kabaaru Lobbo haala laamu Laamdo e haala Iisaa Almasiihu ndeen, be ngoondini. Worፎe e rewፎe du lootaa lootagal batisima^{††}. ¹³Simon e hoore muudum goondini, kam du. Nde o batisaa ndeen, o takkunduri e Filipu. O yi'i maandeeji kaayniidi e kaayeeፋiji mawdi gadaadi diin, de dum haaynii mo.

¹⁴Nulaabe wonፎe Urusaliima been nani Samariyankooፎe ngoondinii kongol Laamdo. Be nuldi dum'en Piyeer e Yuhanna. ¹⁵Nde been njottinoo ndeen, ndu'anii be faa be keፎa Ruuhu Ceniido, ¹⁶sabo Ruuhu Ceniido jippaaki e dow fay gooto maፎፎe tafon. Wo dow innde

^{††}8:12 Do wi'ete *lootagal batisima* dow haala batisima, *lootagal tuubu* maa mutineede du na wi'ee.

Iisaa Joomiraado oon tan be mbatisiraa. ¹⁷Ndeen Piyeer e Yuhanna njowi juude muɓben dow maɓbe de be kebi Ruuhu Ceniido.

¹⁸Nde Simon yi'unoo Piyeer e Yuhanna ina njowi juude muɓben dow maɓbe ina kokka be Ruuhu Ceniido ndeen, innandi be ceede, ¹⁹wi'i:

—Kokkee kam miin du baawde de faa mo njowumi juude am e dow muudum fuu hefa Ruuhu Ceniido.

²⁰Ndeen Piyeer jaabii mo, wi'i:

—Wo Laamdo halke, aan e cardi maa, sabo a miilii dokkal Laamdo na hefiree ceede! ²¹A walaa ngedu ley golle amin, dum walanaa ma, sabo bernde maa fonniditaaki to Laamdo. ²²Tuubu, wurta e bonanda maa oon, nyaagoda Joomiraado yalla imo yaafe e anniya maa bondo oon. ²³Sabo mi yi'ii ma a kaadufo bernde, hakke maa haɓɓii ma.

²⁴Simon jaabii, wi'i:

—Nyaagane kam Joomiraado taa fay huunde e ko mbiidon duum hewtoo kam.

²⁵Woodi, Piyeer e Yuhanna ceedanii Almasiihu, mbaajii konngol Joomiraado toon. Caggal duum, be njeccii Urusaliima. Dow laawol ngool du, ife mbaajoo Kabaaru Lobbo oon e gure Samariya keewde.

No Filipu batisiri howruujo kaananke Etiyopi

²⁶Maleyka Joomiraado wi'i Filipu:

—Umma, yaru hordoore, kooyaa laawol jeewniingol yuuroowol Urusaliima ina fonndii Gaaja ngool.

²⁷O ummii, o yehi. O hawri e gorko Etiyopiyanke. Gorko oon wo howruujo Kandasa. Maanaa Kandasa wo «laamiido debbo Etiyopi». Wo o coortaado, kayboowo beembal jawdi kaananke debbo

oon. Tawi o yehiino Urusaliima sujidande Laamdo. ²⁸Ko o wartata duum, imo joodii e dow torkooru makko puccu, imo jangga ley dewtere annabi Esaaya. ²⁹Ruuhu wi'i Filipu:

—Batta, samnda torkooru nduun.

³⁰Filipu doggi hewti ndu, nani imo jangga dewtere annabi Esaaya, de wi'i mo:

—Ndelle ada faama ko njanngataa duum naa?

³¹Gorko oon jaabii, wi'i:

—Noy paamirammi si fay gooto fiirtanaay kam?

O nyaagii Filipu yeeɗa joododoo e makko. ³²Inan aayaaje de o janggi ley dewtere ndeen:

«O yaaraama hono mbaalu kirsoyteengu ni.

No baalel deyyinortoo yeeso kesoowo leebi muudum ni,

hono noon o muɓbiri hunduko makko.

³³Be leeyinii mo, be carii mo sariya bondo.

Moy waawi fillaade filla yuwdi makko? Sabo be ittii yonki makko ley adunaaru ga.»^{††}

³⁴Howruujo oon wi'i Filipu:

—Mido ɗaare, haalanam dow moy annabaajo oon haalata haala ka. Wo dow hoore muudum naa wo goddo?

³⁵Ndeen Filipu fuddi haalude dow aayaaje deen, de waajii mo Kabaaru Lobbo haala Iisaa. ³⁶Ife njokki laawol maɓbe ngool faa be nji'i ndiyam. Howruujo oon wi'i:

—Inan ndiyam! Dume hadata kam looteede lootagal batisima? ³⁷[Filipu wi'i:

—Si tawii ada goondini e bernde laabunde fu, walaa ko hadete batiseede. O jaabii, o wi'i:

^{††}8:33 Esaaya 53.7-8.

—Midó goondini Iisaa Almasiihu woni Bii Laamdo.]^{¶¶}

³⁸ O yamiri torkooru nduun daroo. Be dido fuu be njippii, be naati ndiyam daam. Filipu looti mo lootagal batisima. ³⁹ Nde be mburtinoo ndiyam dam ndeen, Ruuhu Joomiraado hooyi Filipu. Howru- ujo oon yiitaay mo katin, jokki laawol muudum, ina seyii. ⁴⁰ Filipu tawowaa Ajootus.^{§§} Gilla doon faa Kaysariya, wuro fuu ngo o wari e muudum, o waa- joto Kabaaru Lobbo.

No Sool tuubiri

9 Sool ina heddii na haala haalaaji kulbiniidí dow taalibaabe Joomi- raado been, na wi'a o waran dum'en. O yehi to Almaami Mawdo. ² O ŋaarii dum derewol yamiroore nannoore mo cuudi Alhuudiyankooŋe baajordi gonfi Damas. Hono nii, si o tawii toon yimbe jokkuŋe laawol Iisaa, gorko e debbo fuu, o nannga dum'en, o habba, o yaara Urusaliima. ³ Nde o yahunoo faa o batti- tii Damas ndeen, wakkati gooto annoora yuuri dow kammu fiilii mo. ⁴ O saami e leydi, o nani daande ina wi'a mo:

—Sool, Sool, ko wadi de ada torra kam?

⁵ Sool yami:

—Aan wo a moy, joomam?

Nde o yamunoo dum fu, jaabu wari e makko:

—Miin, wo mi Iisaa mo torrataa oon.

⁶ Umma naatu e ley ngalluure ndeen. Be kaalante ko tilsí ngadaa.

⁷ Worŋe wonduŋe e makko been nani daande ndeen ammaa nji'aay fay gooto. Be ndarii, be mbemmbaa faa be muumdi. ⁸ Sool ummii e leydi, ina feerti gite muudum ammaa yi'ataa fay huunde. Ndeen o dowaa, o nannaa Damas. ⁹ O

wadi balde tati o bumdo. O nyaamaay, o yaraay.

¹⁰ Ley Damas doon ina woodi taalibaajo bi'eteedo Ananiyas. E ley holleede, Joomiraado noddí dum, wi'i:

—Ananiyas!

O jaabii, o wi'i:

—Naam, Joomiraado.

¹¹ Joomiraado wi'i mo:

—Umma rewu laawol bi'eteengol Dar- tiingol, naataa galle Yahuuda, pilodaa gorko bi'eteedo Sool, jeyaado Tarsus, sabo joonin imo wada du'aare. ¹² O yi'i e ley holleede gorko bi'eteedo Ananiyas ina naata, ina yowa juude muudum e makko faa o wumta.

¹³ Ananiyas jaabii, wi'i:

—Joomiraado, mi narrii yimbe heewŋe haala gorko o e torraaji keewdi di o wadi seniibe maa wonŋe Urusaliima. ¹⁴ O wardii do e yamiroore hooreeŋe almaami'en, faa o habba noddooŋe innde maa fuu.

¹⁵ Ammaa Joomiraado wi'i mo:

—Yahu wadoy no mbiimi ni, sabo mi suŋake gorko o faa o gollana kam. O an- dina lenyi e kaanankooŋe e biŋbe Is- raa'iila du innde am. ¹⁶ Mi hollan mo na tilsí o torree torraaji keewdi saabe am.

¹⁷ Ndeen, Ananiyas yehi, naatowi su- udu nduun, yowi juude muudum e makko, wi'i:

—Sakiike am Sool, Joomiraado meeden Iisaa bangannoodo ma e laawol nde ngarannodaa oon, nulli kam faa mbumtaa, keewaa Ruuhu Ceniido.

¹⁸ Wakkati oon fu, huunde wa'unde hono kobolaaje nii hobbitii e gite Sool. O wumti, o ummii, de o lootaa lootag- al batisima. ¹⁹ O nyaami, de semmbe makko warti. O heddodii e taalibaabe wonŋe Damas been balde seeda.

^{¶¶}8:37 E dereeji booydi, goddi ngalaa aaya 37.

^{§§}8:40 E amaana kiidfo wuro *Ajootus* wi'etaakenaa Asdot.

No Sool waajorii kabaaru Iisaa ley Damas

²⁰Wakkati oon fu, Sool fuddi waa-jaade ley cuufi baajordi. Imo wi'a Iisaa jaati woni Bii Laamdo. ²¹Dum haayinii hettindaniibe mo been fuu, mbi'i:

—Wanaa kanko wonnoo torrannoodo goondinbe Iisaa wonbe ley Urusaliima oon naa? Wanaa faa o habba goondinbe o yaara dum'en to hooreebe almaami'en waddi mo do naa?

²²De Sool ina heddi na beydoro semmbe e ley waaju muudum oon, faa dum jiiibi Alhuudiyankooobe wonbe Damas been fuu. O laabinani be Iisaa woni Almasiihu oon.

²³Balde njehi, ngarti, Alhuudiyankooobe ndawridi faa mbara Sool. ²⁴Sool humpitii dabare mabbe ndeen. Yimbe ina kayba dammbude ngalluure ndeen jemma e nyalooma fuu, faa be keba no be mbarda mo. ²⁵Jemma gooto taalibaabe makko kooyi mo, ngatti mo e hanndeere, kabbi boggol, njaltiniri mo kokuwol piilingol ngalluure ngool.

No taalibaabe wonbe Urusaliima kebiri hoolaade Sool

²⁶Nde Sool warnoo Urusaliima ndeen, muuyi hawritinde e taalibaabe Iisaa been. Ammaa be fuu ife kula mo, be koolaaki yalla o laatake taalibbo Iisaa goonga goonga. ²⁷Ndeen Barnabas yaari mo to nulaabe been, haalani dum'en no o yiiri Joomiraado ina haalda e makko e laawol ngool, e no o waajorii haala Iisaa e cuusal ley Damas toon. ²⁸Caggal duum, Sool wondi e mabbe, ina naata ina wurtoo ley galleeji mabbe Urusaliima, ina waajoroo haala Joomiraado e cuusal. ²⁹Imo haalda e Alhuudiyankooobe haalannoobe geresankooore been, imo yeddundura e mabbe, de kambe kaa ife piloo warude mo. ³⁰Nde sakiraabe makko goondinbe

been annditinnoo dum ndeen, njaari Sool Kaysariya. Caggal duum, be neli mo Tarsus.

³¹Ndeen kawrital goondinbe ngaal hebi jam ley Yahuudiya e Galili, kam e Samariya fuu. Ngal beydi semmbe, ngal yehi yeeso e kulol Joomiraado, ngal beydii heewude saabe ballal Ruuhu Ceniido.

No Piyeer danniri yimbe ley Lidda e Joffe

³²Piyeer ina yiiloo e ley leydi ndiin fuu. O jippanii seniibe wonbe Lidda been du. ³³O tawi toon gorko nyawdo mo banndu muudum fuu waati, bi'eteedo Eneya. O wadii duubi jeetati imo waalii.

³⁴Piyeer wi'i mo:

—Eneya, Iisaa Almasiihu dannii ma! Umma, moyyin dadfo maa!

Wakkati oon pay, o ummii. ³⁵Wonbe Lidda e ngenndi Saron fuu nji'i mo, de tuubani Joomiraado.

³⁶Ley wuro Joffe ina woodi taalibaajo debbo bi'eteedo Tabita (maanaa majjum woni «Lewla»). Dum woni Dorkas e geresankooore. Imo golla golleeji lobbii, imo wadana talkaabe moyyere. ³⁷E balde deen o nyawi, o maayi. O lootaa, de o wallinaa ley suudu sooro tafon.

³⁸Wuro Joffe ngoon woddunduraa e Lidda, woodi du, taalibaabe been nani Piyeer ina woni to Lidda toon. Ndelle be neli worbe dido naaroo mo o yot-too dum'en law. ³⁹Piyeer ummii, yaadi e mabbe. Nde be njottinoo ndeen, be njaari mo ley suudu sooro toon. Rewbe talka'en be goriraabe muβben maayi been fuu battii dum ina mboya, ina kolla dum saayaaji e kaddule godde de Dorkas nyo'unoo nde wondunoo e muβben ndeen. ⁴⁰Piyeer wurtini yimbe been fuu, hofii, ina du'oo. Caggal duum, hucciti e maaydo oon, wi'i:

—Tabita, umma!

Ndeen Tabita feerti gite muudum, yi'i Piyeer, ummii joodii. ⁴¹Piyeer nan-

ngi junngo makko, ummini mo. Caggal duum, o noddɪ seniibe been e rewbe talkaabe been, o holli dum'en Tabita wo buurɔ. ⁴²Dum nanaama e ley Joffe fuu, heewbe ngoondini Joomiraado. ⁴³Piyeer booyti Joffe balde keewde to ceeloowo guri bi'eteedo Simon.

No Piyeer noddiraa to suudu Korneliyus

10 Ley Kaysariya ina woodi gorko bi'eteedo Korneliyus. O mawɔ fedde sordaasi'en wi'eteende «fedde Italiyankooɓe». ²O tinniido e diina, kanko e koreeji makko fuu be hulbe Laamɔ. Imo sakkana Alhuudiyankooɓe sadakaaji keewɔi, imo wada du'aare to Laamɔ wakkati fuu. ³Nyannde gomma wakkati yamnde tati, o yi'i e ley holleede maleyka ina naata suudu makko. Maleyka oon ina wi'a mo:

—Korneliyus!

⁴O ndaari dum faa woodi, o huli, o wi'i dum:

—Joomam, dume?

Maleyka oon wi'i mo:

—Du'aawuuji maa e sadakaaji di ngadandaa talkaabe diin ina mbeli Laamɔ. Laamɔ yeggitaay ma. ⁵Nulu joonin worbe to wuro Joffe, faa nod-dowa Simon, bi'eteedo Piyeer. ⁶Imo jippii to ceeloowo guri bi'eteedo Simon, mo suudu muudum hetti e maayo manngo.

⁷Nde maleyka kaaldannooɔ e makko oon dillunoo ndeen, o noddɪ golloobe makko dido e sordaasi gooto kulɔ Laamɔ jeyaado e howruube makko. ⁸O haalani be ko maleyka oon wi'i duum fuu, o neli be Joffe.

⁹Jaango majjum, ibe ngoni e laawol. Nde worbe tato been battinoo wuro ngoon ndeen, Piyeer yeenji dow suudu do weeri doon wakkati hakkunde naange faa wada du'aare. ¹⁰O yolbii sanne, imo yidi nyaamude. Nde be moyyinanta o nyaamdu ndeen, Laamɔ

holli mo. ¹¹O yi'i kammu udditii, de hu-unde wa'unde hono disaare mawnde ina jippinee e leydi. Cobɓuli muudum nay fuu ina kabɓaa. ¹²Sii daabaaji fuu di koyɔe nay, e kulle ladooje, kam e sii pooli fuu ina ngoni e mayre. ¹³Daande wi'i mo:

—Piyeer, umma, hirsu, nyaam!

¹⁴Piyeer wi'i:

—A'aa, abada Joomiraado! Abada mi nyaamaay ko harmi naa ko tuuni.

¹⁵Daande ndeen wi'i mo katin:

—Taa harmin ko Laamɔ laabini.

¹⁶Dum wadi noon kile tati. Ndeen disaare ndeen yeentinaa dow kammu.

¹⁷Piyeer ina wembii dow ko hol-laa duum, ko dum fiirtata. Tawi worbe be Korneliyus nelunoo been, yamiino galle Simon, de joonin be ngari. Be ndarii e dammbugal. ¹⁸Be noddɪ, be yami yalla Simon bi'eteedo Piyeer doon jippii. ¹⁹Piyeer ina heddii na miiloo dow ko yi'i duum, faa Ruuhu wi'i dum:

—Worbe tato ina pile. ²⁰Umma, jippa, njaadaa e mabbe tawa a sikkitiraay, sabo miin nuli be.

²¹Piyeer jippii, wi'i worbe been:

—Inani kam, miin woni mo pilotodon oon. Dume waddi on?

²²Be njaabii, be mbi'i:

—Korneliyus mawɔ sordaasi'en neli min. O gorko dartiido, kulɔ Laamɔ, mo lenyol Alhuudiyankooɓe fuu seedanii moy'ere. Maleyka ceniido yamirii mo min nodde, ngaraa suudu makko, faa o nana waaju maada.

²³Piyeer silmini be, weerni be jemma oon.

Jaango majjum, o ummii, o dillidi e mabbe. Sakiraabe wobbe jeyaabe Joffe njaadi e makko. ²⁴Jaango majjum katin be njottii ngalluure Kaysariya. Korneliyus ina hedinoo be, noddɪ sakiraabe muudum e yigiraabe muudum badiibe.

²⁵Nde Piyeer naatannoo ndeen, Kor-

neliyus jabbi dūm, sujidani dūm. ²⁶De Piyeer ummini mo, wi'i:

—Umma, sabo miin du mi neddo tan.

²⁷Piyeer ina haalda e makko, faa be naati suudu nduun, tawi toon yimbe heewbe ina kawriti. ²⁸O wi'i be:

—Odon anndi daganaaki Alhuudiyanke jokkundura e mo wanaa Alhuudiyanke, naa weerande dūm. Ammaa Laamdo hollii kam taa mi ndaarda fay gooto karmudo naa tuundo. ²⁹Dum wadi nde nelandon kam ndeen, mi warii, mi salaaki. Dum le, kaalanee kam, saabe dume noddirdon kam?

³⁰Korneliyus jaabii, wi'i:

—Hannden woni balde nay, mido wada du'aare ley suudu am e wakkati hono o, yamnde tati ni, faa gorko mo kaddule jalbooje wari, darii yeeso am, ³¹wi'i: «Korneliyus, Laamdo jaabanake ma du'aawuujii maa e sadakaaji maa. ³²Joonin, nulu e wuro wi'eteengo Joffe, noddanedaa Simon, bi'eteedo Piyeer. Imo jippii to ceeloowo guri bi'eteedo Simon, mo suudu muudum hetti e maayo manngo.» ³³Dum wadi de nelumi noddowedaa wakkati oon. A gaynii ko ngardaa duum. Joonin min fuu inani min yeeso Laamdo faa min kettindoo ko Joomiraado yamiri ma mbaajodaa min fuu.

³⁴Ndeen Piyeer fuddi haalude, wi'i:

—Joonin mi yi'ii goonga jaati Laamdo burdintaa yimbe. ³⁵Neddo kuloowo mo, gadoowo ko fonnditii, o jaban dum ko lenyol muudum laatii fuu. ³⁶Odon anndi konngol ngol Laamdo nuldi bi'ibbe Israa'iila ngool. Konngol lobbol ngool na holla jam na hebiree saabe Iisaa Almasiihu, kam woni Joomiraado yimbe fuu. ³⁷Odon anndi kabaaru o huubii leydi Yahuudiya fuu. Dum fuddii gilla Galili, caggal ko Yaayaa waajii yimbe loote batisima. ³⁸Odon anndi no Laamdo suborii Iisaa Nasaraatuujo oon, no jip-piniri e muudum Ruuhu Ceniido e

baawde. Odon anndi no Iisaa yiilorii e nokkuuje fuu ina golla gollleeji lobbii, ina danna be Ibiliisa jaalii na torra fuu, sabo Laamdo ina wondi e muudum. ³⁹Minen, min seedeefe ko o golli Yahuudiya e ko o golli Urusaliima fuu. Be bili o e leggal palaangal, be mbari mo. ⁴⁰Ammaa Laamdo iirtinii mo nyannde tataberde, de bangini mo hakkunde amin. ⁴¹Kaa wanaa yimbe fuu o bangani. O banganii seedeefe be Laamdo artii subaade been, minen nyaamdufe e makko de njardi e makko caggal iirtagol makko been. ⁴²O yamirii min mbaajoo yimbe, min ceedoo kanko woni mo Laamdo wadi carotoodo wuurbe e maaybe. ⁴³Kanko du woni mo annabaabe fuu ceedanii, mbi'i goondindo mo fuu heban yaafaneede hakkeji muudum saabe innde makko.

⁴⁴Wakkati Piyeer waajotoo waaju oon ndeen, Ruuhu Ceniido jippii e het-tindiibe been fuu. ⁴⁵Alhuudiyankoobe goondinbe wardunooobe e Piyeer been fuu dum haaynii dum'en, no dokkal Ruuhu Ceniido ngaal saakorii e yimbe be nganaa Alhuudiyankoobe ni. ⁴⁶Sabo ibe nana yimbe been ina kaala e demle janane, na njetta Laamdo. Ndeen, Piyeer jaabii, wi'i:

⁴⁷—Yimbe been kebii Ruuhu Ceniido hono no meeden ni. Moy waawi hadufe be looteede lootagal batisima?

⁴⁸O yamiri be mbatisiree e innde Iisaa Almasiihu. Caggal duum, be nyaagii mo o wonda e mabbe balde seeda.

No Piyeer jaaborii kawrital goondinbe goongal Urusaliima

11 Nulaabe e sakiraabe wonbe be nganaa Alhuudiyankoobe du kebii konngol Laamdo. ²Nde Piyeer yeentunoo Urusaliima fu, goondinbe tilsinbe taadagol been peli dūm, ³mbi'i:

—A jippanake yimbe be taadaaki, a nyaamdii e mu'ben!

⁴Ndeen Piyeer haalani be ko wafi duum gilla e fuddoode faa e timmoode, wi'i:

⁵—Wuro Joffe ngonnoomi, mido du'oo faa nji'umi e ley hollende huunde banganii kam. Huunde wa'unde hono disaare mawnde nde cobbuli muudum nay fuu kabbaa, ina jippinee yuuwde e kammu warde to am. ⁶Taykiimi nde faa woodi, nji'umi daabaaji fuu di koyde nay, e kulle ladde e ladoopje e sii pooli fuu. ⁷Nanumi daande ina wi'a kam: «Piyeer, umma, hirsu, nyaam!» ⁸Mbiimi: «A'aa, abada Joomiraado! Abada mi nyaamaay ko harmi naa ko tuuni.» ⁹Daande dow kammu ndeen jaabitii kam katin, wi'i: «Taa harmin ko Laamdo laabini.» ¹⁰Dum wafi noon kile tati. Caggal duum, kulle deen fuu yeentinaa dow kammu. ¹¹De wakkati oon pay, worbe tato nulaabe to am yuuruube Kaysariya ngari to suudu do min ngonnoo doon. ¹²Ruuhu Ceniido wi'i kam mi yaada e mabbe taa mi sikkitira fay huunde. Sakiraabe njeegomo bee do njaadi e am, de min naaddi suudu Korneliyus. ¹³O haalani min no o yiiri maleyka ina darii ley suudu makko ina wi'a mo: «Nulu e wuro wi'eteengo Joffe noddanedaa Simon bi'eteedo Piyeer. ¹⁴O haalante haalaaji kisinoowo ma, aan e koreji maa fuu.» ¹⁵Nde pudfumi haalude ndeen, Ruuhu Ceniido jippii e mabbe hono no jipporinoo e meeden arande ni. ¹⁶Ndeen, miccitiimi konngol ngol Joomiraado wi'unoo: «Yaayaa batisirannoo ndiyam, ammaa onon, on mbatisirte Ruuhu Ceniido.» ¹⁷Si Laamdo fonnidii en e mabbe, hokkii be ko hokkunoo en duum nde ngoondinnoden Joommen Iisaa Almasiihu ndeen, ndelle miin wo mi moy? Yalla mido waawi hafude Laamdo naa?

¹⁸Nde be nannoo dum ndeen, be ndeyyiinii, ibe njetta Laamdo, ibe mbi'a: —Laamdo tuubinii yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe du faa keba nguurn-dam ngoongalajam.

No Kabaaru Lobbo waajoraa ley Antiyoki

¹⁹Nde Etiyen waranoo ndeen, goondinbe torraama faa cankitii. Wobbe njehi faa Finisi e Kipirus e Antiyoki. Ibe mbaajoo Alhuudiyankooobe tan konngol ngool. ²⁰Ammaa goondinbe wobbe yuuroobe Kipirus e Sireene naati Antiyoki ina mbaajoo Kabaaru Lobbo haala Iisaa Joomiraado oon hakkunde Geresankooobe. ²¹Baawde Joomiraado ina ngondi e mabbe. Yimbe heewbe ngoondini, tuubi, ngarti to Joomiraado.

²²Kawrital goondinbe wonbe Urusali-ima ngaal nani kabaaru gadudo Antiyoki oon, neli toon Barnabas. ²³Nde oon yottinoo de yi'i e mabbe moyyere Laamdo fu, seyii, tindini be fuu be tinnoo, be tabita e Joomiraado e berde laabude. ²⁴Barnabas wo gorko lobbo, kebbinaado Ruuhu Ceniido e goondinal. Jamaa keewdo goondini Joomiraado saabe makko.

²⁵Caggal duum, Barnabas yehi Tarsus faa filowoo Sool. ²⁶Nde o yitunoo dum ndeen, o yaari dum Antiyoki. Be ngondi e kawrital goondinbe wonbe toon been hitaande hibbunde, be njanngini yimbe heewbe. Taalibaabe wonbe Antiyoki been artii fuu wi'eede Almasiyankooobe.

²⁷E balde deen, annabaabe ley goondinbe yuuri Urusaliima ngari Antiyoki. ²⁸Gooto mabbe bi'eteedo Agabus, ummii, darii, holliri saabe Ruuhu rafo manngo wafan ley laamu Roma fuu. (Woodi, rafo ngoon wadii e laamu kaananke mawdo bi'eteedo

Kalawdiyus.)^{*} ²⁹Taalibaabe been anniyii hawrundurde mballa, mono fuu ko waawi, faa be nelda sakiraabe maβbe wonbe Yahuudiya been. ³⁰Be ngadi dum, be nuldi mballa kaan e juude Barnabas e Sool faa kokkowa mawbe kawrital Urusaliima.

No goondinbe torriraa

12 Wakkati oon, kaananke bi'eteedo Hirudus fuddi torrude wofbe ley kawrital goondinbe ngaal. ²O yamiri Yaakuuba sakiike Yuhanna oon wardee kaafaahi. ³Nde o yiinoo idum weli Alhuudiyankooβe ndeen, o nanngi Piyeer du. Dum hawri e wakkati iidi buuru mo wattaaka rabilla. ⁴Nde o nanngunoo Piyeer ndeen, o ommbi dum ley kasu. O yamiri pece sordaasiibe nay loomtundura e haybugol dum, fedde fuu yimbe nayo. O anniyii jaarude dum yeeso yimbe fuu, si iidi Faltagol tilake. ⁵Dum wadi de Piyeer haybaa e ley kasu nguun, ammaa kawrital goondinbe ngal selaay nyaaganaade mo Laamdo.

⁶Nde Hirudus anniyinoo jaarude mo sariya ndeen, jemma oon imo daanii hakkunde sordaasiibe dido, imo habbiraa callali didi. Ndaarooβe wofbe du ina kayba dammbugal kasu doon. ⁷Wakkati oon, maleyka Joomiraado wari to makko, annoora yayni ley suudu nduun. Maleyka meemi mo, findini mo, wi'i:

—Umma law!

Ndeen callali diin kabbitii, yuwi e juude makko, caami. ⁸Maleyka oon wi'i mo:

—Habba kabborgol maa, borna pade maa.

Piyeer wadiri noon. Maleyka oon wi'i mo:

—Waana suddamaare maa, njokkaa kam.

⁹Piyeer wurtii, jokki mo, de o faamaay ko maleyka oon wadata duum wo goonga. Imo miiloo wo o yi'u dum ley holleede. ¹⁰Be paltii kayboowo arandeejo oon e didaβo fuu. Be njottii dammbugal njamndi naarrugal ngalluure ndeen. Ngal omtanii hoore maggal yeeso maβbe. Be njalti, be njokki laawol ngool. Wakkati oon, maleyka oon seedi e makko.

¹¹Hakkillo Piyeer warti, wi'i:

—Joonin mi tannyorii Joomiraado nuli maleyka muudum, faa hisina kam e junngo Hirudus e ko Alhuudiyankooβe njelinoo faa mi wadee fuu.

¹²Nde o faamunoo ko wadi fu, o yehi suudu Mariyama, inna Yuhanna bi'eteedo Marku. Toon yimbe heewbe kawriti ina ngada du'aare. ¹³Nde Piyeer gokkinoo dammbugal galle toon ndeen, golloowo debbo bi'eteedo Roda battitii faa ndaara wo moy. ¹⁴Nde o annditinoo daande Piyeer ndeen, o yeggiti omtude dammbugal ngaal no o foti seyaade. O doggi, o naatowi, o humpiti be wo Piyeer darii dammbugal toon. ¹⁵Be mbi'i mo:

—A kaajaado!

Ammaa imo heddi siinude sikke walaa wo dum Piyeer. Be mbi'i katin:

—Dum wo maleyka makko.

¹⁶De dum fuu Piyeer ina heddi ina gokkoo. Nde be udditinoo, be njiinoo mo ndeen, dum haayni be sanne. ¹⁷O huncani be junngo faa be ndeyy'inoo, o fillanii be no Joomiraado yaltiniri mo kasu, o wi'i:

—Kaalanee dum Yaakuuba, kam e sakiraabe wofbe been.

Caggal duum, o yalti, o yehi nokku goddo.

^{*}11:28 *Kalawdiyus* wo kaananke Roma mawdo njoyaβo. O laamake hakkunde duubi 41 e 54 caggal rimeede Iisaa. Taariki jamaanu oon ina holla rafo manngo wadii ley laamu Roma fuu hakkunde duubi 46 e 48 caggal rimeede Iisaa.

¹⁸Nde weetunoo fu, fitina mawdo ummii hakkunde sordaasiibe been. Ibe ya-mundura noy Piyeer wadi. ¹⁹Hirudus yamiri be piloo be nannga mo, ammaa be njiitaay mo. Ndelle o yami ndaarooobe been ko laatii, de o yamiri be mbaree. Caggal duum, Hirudus jippii Yahuudiya, yehi Kaysariya joodowii toon.

No Hirudus maayiri maayde bonnde

²⁰Hirudus tikkani yimbe Tirus e Sidon. De yimbe been kaa muuyaay noon, sabo wo leydi makko ndiin be keƙata nyaamdu. Ndelle be ndawridi, be nuli wobbe nyaagoo faa be ndewra e makko. Be paamiri e Bilastus dawra-noowo golloobe kaananke.

²¹Be itti nyalaande faa be kaalda e Hirudus kaananke oon. Nde nyannde ndeen yottinoo fu, o ɓornii kaddule kaananke, o joodii dow joodorgal laamu, o haaldi e maɓbe. ²²Yimbe been peekii, mbi'i:

—Dum wo daande laamdo, wanaa daande neddo!

²³Wakkati oon fu, maleyka Joomiraado fiyi Hirudus, sabo o hokkitaay Laamdo teddeengal muudum. O yumi gildi, o maayi.

²⁴Ammaa konngol Laamdo ngool ina yaara yeeso, ina beyda sankitaade. ²⁵Nde Barnabas e Sool tilinoo e golle muɓben Urusaliima fu, be njeccodii e Yuhanna bi'eteedo Marku.

Jahaangal Pool aranal

No Barnabas e Pool nuliraa faa ngolla golle Laamdo

13 Annabaabe e jannginoobe ina ngoni ley kawrital goondinbe gonngal Antiyoki ngaal. Kambe ngoni Barnabas e Simeyon

noddirteedo Baleejo e Lukiyus mo Sireene e Manahen, mawnidindo e Hirudus hooreejo leydi oon, kam e Sool. ²Nyannde gomma ibe teddina Joomiraado tawi ibe ngondi e suumayeere, ndeen Ruuhu Ceniido wi'i be:

—Cenndanee kam Barnabas e Sool saabe gollal ngal noddirmi be ngaal.

³Caggal suumayeere e du'aare maɓbe, be njowi juude maɓbe e dow yimbe dido been, be nuli dum'en.

⁴Nii Ruuhu Ceniido nuliri be. Be njehi Selewkiya, be naati laana maayo manngo be ponndii ruunde[†] Kipirus.

⁵Nde be njottinoo Salamis dow ruunde ndeen, be mbaajii konngol Laamdo ley cuudi Alhuudiyankooobe baajordfi. Yuhanna bi'eteedo Marku ina wondi e maɓbe, ina walla be. ⁶Be peyyiti ruunde ndeen faa be njottii ngalluure wi'eteende Pafos. Toon be tawi daggada Alhuudiyanke bi'eteedo Bar-Iisaa, biitotoodo wo annabaajo. ⁷Wo o howru-ujo kaananke bi'eteedo Sergiya Pool. Oon wo jom hakkillo. O noddi Barnabas e Sool sabo imo yidi nanude konngol Laamdo. ⁸Ammaa Elimas mo inndem fiirtata «daggada» oon salake be. Imo filoo bonnitinde goondinal kaananke oon. ⁹Ndeen Sool bi'eteedo Pool, kebbinaado Ruuhu Ceniido, ndaari mo faa woodi, ¹⁰wi'i:

—Bii Ibiliisa! Aan keewdo jamba e hiila, ganyo ko laabi fuu! A selataa oonyude laabi Joomiraado ponnditiidi naa? ¹¹Joonin jukkungo Joomiraado saaman e maada, a wuman, a yi'ataa naange faa sardi[‡] oon yottoo.

Wakkati oon ni, gite makko cuddini, de niɓbi. Imo memmemta, imo filoo dowoowo. ¹²Nde kaananke oon yi'unoo ko wadi duum ndeen, goondini Iisaa.

[†]13:4 *Ruunde* wo leydi tummbiindi hakkunde maayo manngo.

[‡]13:11 *sardi* wo wakkati podanoodo.

Waaju haala Joomiraado kaan haaynake dum.

No Pool waajorii ley ngalluure Antiyoki

¹³Pool e yaadiraabe muudum naati laana maayo manngo, ndilli Pafos, njottii Perge ley leydi Pamfiliya. Doon Yuhanna bi'eteedo Marku seedi e mabbe, yeccii Urusaliima. ¹⁴Be ndilli Perge, be ngari Antiyoki ley leydi Pisidiya. Be naati waajordu nyalaande fowteteende, be njoodii. ¹⁵Caggal janngeede Tawreeta Muusaa e dewte annabaabe, hooreefe waajordu nduun neli be noddee be ngara yeeso mubben. Be mbi'i:

—Sakiraabe, si odon njogii haala cemmbinooha yimbe do fu, kaalee.

¹⁶Pool ummii, hunci junngo muudum faa be kakkilana dum, wi'i:

—Israa'iilankoobe e hulbe Laamdo wobbe, kettinee: ¹⁷Laamdo Israa'iilankoobe oon subake maamiraabe meeden, teddinii lenyol mabbe nde ngol hodoynoo leydi Misira ndeen. O yaltiniri be toon baawde makko. ¹⁸O munyanii⁴ be ley ladde faa wadi duubi capande nay. ¹⁹Caggal ko o halki lenyi jeddi e ley leydi Kanaana, o hokki ndi yimbe makko ndona ndi. ²⁰Ko be ngonni ley Misira faa warde ko be naati leydi Kanaana fu wadii hono duubi keme nay e capande joy. Caggal duum, o hokki be sarotoobe faa jamaanu annabi Samuwiila. ²¹Nde dum faltinoo ndeen, be nyaagii Laamdo hokka be kaananke. Laamdo hokki be Sawulu bii Kis yuurufo e lenyol Benyamin. Oon laamii be duubi capande nay.

²²Ndeen Laamdo borti Sawulu, hokki Daawda laamu. O haali kabaaru muudum, o wi'i: «Mi hebii Daawda

bii Yesa gorko belnoowo bernde am, gadoowo muuyde am fuu.» ²³E yuwdi makko Laamdo wurtini Iisaa, kisinoowo Israa'iila no aadorinoo noon. ²⁴Fadde Iisaa warude, Yaayaa waajake yimbe Israa'iila fuu tuuba, lootee lootagal batisima. ²⁵Katin, nde Yaayaa timminanno golle muudum ndeen, wi'i be: «Mi wanaa mo miiltonon ngonni oon. Ammaa ina woodi garoowo caggal am, mo mi fotay fay e habbitinde boggi pade muudum.»

²⁶Sakiraabe, onon yuwdi Ibrahiima e hulbe Laamdo wobbe, wo enen nullo kabaaru kisinoowo o. ²⁷Sabo wonbe Urusaliima been e hooreefe mubben fuu annditaay Iisaa. Katin du be pamaay haalaaji annabaabe janngeteedi nyalaande fowteteende fuu. Annabaabe been mbi'i Iisaa sarete. Ko be carii mo duum, be tabintinii haalaaji diin. ²⁸Fay si taweede be kebaay daliili fuu no be mbarda mo, be nyaagake Pilaatu o waree.

²⁹Nde be ngollunoo ko Binndi diin mbi'i e makko duum faa hibbi ndeen, be njippini mo e leggal palaangal, be ngadi mo e saabeere. ³⁰Amaa Laamdo iirtinii mo. ³¹Balde keewde o bangani wondunoo e makko been gilla Galili faa Urusaliima. Been ngonni seedantoo be mo yeeso yimbe joonin. ³²Minen, miden ngaddana on Kabaaru Lobbo: ko Laamdo aadaninoo maamiraabe meeden duum, ³³yottinani en, enen taaniraabe mubben. O wadii dum e ley ko o iirtini Iisaa. Noon winndiraa ley jimol Jabuura suura didi:

«Wo a biyam, hannden mi laatake Baabaa maa.»[§]

³⁴Katin du, Laamdo iirtinii mo e hakkunde maaybe, accaay banndu

⁴13:18 Won binndi bi'udiiO nyaamnii be.

§13:33 Jabuura 2.7.

makko nyoli. Noon haaldunoo nde wi'unoo:

«Mi hokkan on barkeeki ceniidi di mbonataa,

di podaninoomi Daawda diin.»**

³⁵Dum wadi de o wi'i e Jabuura suura goddo:

«A accataa Ceniido maa nyola.»††

³⁶Daawda gollii ko Laamdo muuyi golla e jamaanu muudum. Caggal duum, o maayi. Bannu makko hawrunduraa e maamiraabe makko, ndu nyoli. ³⁷Ammaa mo Laamdo iirtini oon nyolaay. ³⁸Sakiraabe, anndee wo saabe makko de mbaajadon yaafeede hakkeeki. ³⁹Tawreeta Muusaa waawaa wadude neddo ponnditiido. De kanka kaa, goondindo mo fuu, o ndaardan dum ponnditiido. ⁴⁰Dum le, kaybee taa ko annabaabe cappinoo duum hewtoo on:

⁴¹«Onon jalnortooabe golle am, ndaaree, de dum haaynoo on, de kalkon!

Sabo mi wadan goddum e ley wakkati moodon,

mo on ngoondintaa fay si neddo haalanoo on.»‡‡

⁴²Caggal Pool e Barnabas njaltii waajordu nduun, jamaa oon nyaagii be be ngarta fowteteende waroore, faa be njaha yeeso e waaju mabbe. ⁴³Caggal ko kawrital ngaal wadi duum, Alhuudiyankooabe heewbe e naatube e diina mubben njokki Pool e Barnabas. Been dido fuu ina kaalda e mabbe, ina tindina be be keddo e moyyere Laamdo.

⁴⁴Fowteteende jokkunde ndeen, yimbe ngalluure ndeen fuu kawriti faa kettinoo konngol Laamdo. ⁴⁵Ammaa nde Alhuudiyankooabe been njiinoo jamaa oon ndeen, kiram naati be. Ibe

njedda ko Pool waajotoo duum, ibe njenna dum. ⁴⁶Ndeen Pool e Barnabas kaaldirani be tannyoral, mbi'i:

—Waajibi onon min artotoo haalande konngol Laamdo ngol. Ammaa saabe on paddii ngol, on ndaardaay ko'e moodon odon poti hebude nguurndam nduumiidam, min njahan po yimbe be nganaa Alhuudiyankooabe. ⁴⁷Sabo inan ko Joomiraado yamiri min:

«Mi darnii ma faa laatanodaa lenyi diin annoora,

faa kisinaa haddi adunaaru ndu fuu.»¶¶

⁴⁸Nde yimbe lenyi goddi diin nanoo haalaaji diin ndeen, ceyii, teddini konngol Joomiraado ngool. Be Laamdo subanii nguurndam nduumiidam been fuu ngoondini.

⁴⁹Konngol Joomiraado ngool sankitii e leydi ndiin fuu. ⁵⁰Ammaa Alhuudiyankooabe been ummini hakkillooji rewbe rewoobe Laamdo saahiibe, kam e mawbe ngalluure ndeen. Be ummini torra dow Pool e Barnabas, be ndiwi dum'en leydi mabbe. ⁵¹Kam'en du pididi colla koyde mubben e mabbe, de njehi Ikoniya. ⁵²Taalibaabe been kebinanaa seyo e Ruuhu Ceniido.

No Pool e Barnabas mbaajorii ley wuro Ikoniya

14 Ley Ikoniya du Pool e Barnabas naati e ley waajordu Alhuudiyankooabe. Ley ko be mbaajii duum, Alhuudiyankooabe e yimbe lenyi goddi heewbe ngoondini. ²Ammaa Alhuudiyankooabe saliiibe goondinde been ummini hakkillooji lenyi goddi, mbonni berde mubben faa mbanya sakiraabe goondinbe been. ³Ammaa dum fuu hadaay be booyude toon, ibe mbaa-

**13:34 Esaaya 55.3.

††13:35 Jabuura 16.10.

‡‡13:41 Habakuk 1.5.

¶¶13:47 Esaaya 49.6.

joroo haala Joomiraado cuusal, ife kolla hinney Joomiraado. Yimbe been annditii ko be mbaajotoo duum wo goonga, sabo Laamdo hokki be baawde wadude maandeji kaayniidi e golleeji kaayniidi. ⁴Yimbe wuro ngon peccii: wobbe keedani Alhuudiyankoobe, wobbe du keedani nulaabe been.

⁵Yimbe lenyi goddi e Alhuudiyankoobe e ardiife mubben anniyii torrude be e wardude be kaaye. ⁶Nde be maatunoo dum ndeen, be ndoggani Listara e Derbe e gure seraaji mubben ley leydi Likoniya. ⁷Toon du ife mbaajoo Kabaaru Lobbo oon.

No Pool e Barnabas mbaajorii ley wuro Listara

⁸Ley Listara doon ina woodi gorko bonnguujoo, dimdaado e bonngaaku. Abada o yahaay e koyde makko. ⁹Imo hettinii waaju Pool. Pool ndaari mo, yi'i o goondinii faa imo waawi danneede, ¹⁰haali semmbe, wi'i:

—Umma, dara e koyde maa!

Gorko oon gurbitii, darii, ina yaha. ¹¹Nde yimbe been njiinoo ko Pool wadi duum ndeen, mbulli, mbi'i e ley haala Likoniya'en:

—Alla'en njippake dow meeden, na nanndinkinii e yimbe!

¹²Be inndiri Barnabas «Jewus», be inndiri Pool du «Hermes»,^{§§} sabo Pool wonnoo kaaloowo. ¹³Suudu tooru mabbe wi'eteendu Jewus ina woni yaasin ngalluure toon. Almaami oon yuuri toon waddi ga'i maysiniraadi pinndi to dammbude narrude ngalluure toon. Kanko e yimbe been ina njidi wadude di kirsamaaji. ¹⁴Ammaa nde Barnabas e Pool nannoo dum ndeen, dum metti dum'en faa ceeki kaddule

mubben, kenyanii jamaa oon ina peekoo, ¹⁵ina mbi'a:

—Worbe, dume ngadoton do? Minen du min yimbe hono moodon. Miden mbaajoo Kabaaru Lobbo oon faa tu-ubon, celon golleeji boli di, ngarton e Laamdo buurdo, tagudo kammu e leydi e maayo manngo e ko woni e mubben fuu. ¹⁶E jamaanuujii paltiidi diin o accii lenyi fuu njokka laabi mubben. ¹⁷E dum fuu, imo golla ko woodi faa dum seedanoo mboodirka makko. Imo tomanana on yuwoonde, imo benndinana on nyaamri e wakkati muudum. Imo waaltinira hakkillooji mon nyaamdu e seyo.

¹⁸No Pool e Barnabas mbaajorii nii fu, faa hannden wo e semmbe kadiri jamaa oon hirsande dum'en ga'i diin.

¹⁹Caggal duum, Alhuudiyankoobe yuuri Antiyoki e Ikoniya. Be kebi hakkillooji yimbe been faa limni Pool kaaye. Be ndaasi dum, be njoppowi dum faa caggal wuro ngon, sabo be miilii wo maaydo. ²⁰Ammaa nde taalibaabe been ngarnoo piilii mo ndeen, o ummii, o soyyitii ley wuro ngon.

No Pool e Barnabas njeccorii Antiyoki

Jaango majjum, o yaadi e Barnabas wuro wi'eteengo Derbe. ²¹Nde be mbaajinoo toon Kabaaru Lobbo fu, yimbe heewbe laatii taalibaabe Iisaa. Caggal duum, be njeccii Listara e Ikoniya, kam e Antiyoki. ²²Ife beydana taalibaabe semmbe, ife tindina dum'en keddo e goondinal, ife mbi'a:

—Sanaa tampen tampiriiji keewdi fadde men e naatude laamu Laamdo.

²³E ley kawrite goondinbe deen fuu, be cubanii dum'en mawbe. Caggal duum, be cuumii, be ndu'ii, be kalfini dum'en Joomiraado mo be ngoondini oon.

§§14:12 E ley diina Geresankoobe *Jewus* woni hooreejo tooruuji, *Hermes* woni nelaado majji.

²⁴Nde be ceekunoo leydi Pisidiya ndeen, be ngari leydi Pamfiliya. ²⁵Be mbaajii konngol ngol ley wuro Perge. Caggal duum, be njippowii Ataliya. ²⁶Toon be naati laana maayo manngo, be pornyii Antiyoki do be kalfinanoo moyyere Laamdo faa be ngolla gollal ngal be tilii ngaal.

²⁷Nde be njottinoo ndeen, be kawrunduri yimbe kawrital goondinbe ngaal, be kaalani ngal no Laamdo nawtorii be, no o omtirani yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe dammbugal goondinal. ²⁸Be keddii doon faa booyti, ibe ngondi e taalibaabe been.

Haala kawrital gadaangal Urusaliima

15 Yimbe wobbe yuuri Yahuudiya ngari Antiyoki, ina njanngina sakiraabe been, ina mbi'a:

—Si on taadiraaka hono no Muusaa wi'iri noon fu, on kisataa.

²Pool e Barnabas poodunduri e mabbe, ndukidi e mabbe faa tiidi. Ndelle be tabintini nelde Pool e Barnabas e yimbe wobbe faa Urusaliima, be kaaldowa e nulaabe e mawbe goondinbe been dow majjum. ³Ndelle kawrital goondinbe ngaal neli be. Be peyyiti leyde Finisi e Samariya, ibe kaalana goondinbe toon haala tuubugol yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe. Dum laatani sakiraabe been fuu seyo manngo. ⁴Nde be njottinoo Urusaliima ndeen, kawrital goondinbe ngaal e nulaabe e mawbe been njabbii be. Be kaalani dum'en ko Laamdo gollitiri be.

⁵Ammaa wobbe ley goondinbe jeyaaabe e fedde Farisa'en ummii, mbi'i:

—Wajjibi be taadee, be njamiree jokkude Tawreeta Muusaa.

⁶Nulaabe e mawbe been kawriti faa ndaara haala kaan. ⁷Caggal ko haalaaji diin keewii, Piyeer ummii, wi'i be:

—Sakiraabe, odon anndi Laamdo subake kam e ley moodon gilla ko booyi. O subake kam faa mi waajoo Kabaaru Lobbo oon hakkunde yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe, faa be nana, be ngoondina. ⁸Laamdo anndudo berde oon hollii jabanii be, nde hokkunoo be Ruuhu Ceniido hono no meeden ni. ⁹Walaa fuu ko o senndiri en e mabbe, e ley ko o laabiniri berde mabbe e goondinal. ¹⁰Joonin, ko wadi de odon ndaartindoo Laamdo? Odon njowa e taalibaabe been donngal ngal enen e maamiraabe meeden fuu en mbaawaay ronndaade. ¹¹A'aa. Wo moyyere Joomiraado meeden Iisaa de tannyorden hisineede. Hono noon kambe du.

¹²Kawrital ngaal fuu deyy'inii siw, ina hettinii ko Barnabas e Pool pillotoo no Laamdo hokkiri dum'en wadude maandeji kaayniidi e kaayeejiiji hakkunde lenyi godfi. ¹³Nde be kettinoo haalaaji diin faa woodi fu, Yaakuuba beydi haala, wi'i:

—Sakiraabe, kettinane kam! ¹⁴Simon humpitii en no Laamdo artorii hakkilande yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe, faa wada dum'en yimbe muudum. ¹⁵Dum hawrii e haalaaji annabaabe diin, hono no winndiraa ni:

¹⁶«Joomiraado wi'i:

Caggal duum, mi wartan,
mi nyibtoo suudu Daawda saamundu
nduun,

mi fonndita ko boni e mayru,

mi darna ndu katin,

¹⁷faa yimbe heddiibe fuu tewta
Joomiraado,

lenyi di noddammi fuu, faa laatoo yimbe
am.

¹⁸Joomiraado tabintindo kulle de andunoo wadan gilla arande, kam wi'i noon.»*

¹⁹Dum saabii miin kaa ko nji'lumi, taa tiidinanen lenyi goddi tuubudi ngarti e Laamdo diin. ²⁰Ammaa mbinndanen be be ndeentoo e ko tooruuji tuunini e jeenu e nyaamude ko saadi e nyaamude yiy'am. ²¹Gilla e jamaanuuji booydi, Tawreeta Muusaa ina jannginee ley gure deen fuu, ibe njannga dum nyalaande fowteteende fuu ley cuudi baajordi.

Haala bataaki yaade to goondinbe be nganaa AlhuudiyankooBe

²²Ndeen nulaabe been e mawbe e kawrital goondinbe ngaal fuu paamiri faa cuboo worbe e ley muɓben faa nela dum'en Antiyoki, be njaada e Pool e Barnabas. Be cubii Yahuuda bi'eteedo Barasaba, kam e Silas. Dido been fuu wo ardiibe ley sakiraabe goondinbe. ²³Inan bataaki ki be kokki dum'en:

Minen sakiraabe moodon nulaabe e mawbe, miden njowta on, onon sakiraabe amin lenyi goddi gondi Antiyoki e Siiriya e Silisi.

²⁴Min nanii yimbe yuurube to amin mettinirii berde moodon haalaaji, njiiibii hakkillooji moodon. Minen le, min njamiraay be. ²⁵Min ndawridii, min paamiri min cuboo worbe faa min nela dum'en to moodon, be njaada e yigiraabe amin horsube Barnabas e Pool, ²⁶farritinbe† yonkiiji muɓben saabe Joommen Iisaa Almasiihu. ²⁷Dum wadi de min neli Yahuuda e Silas, paamina on ko min mbinndi e moodon duum hunnduko e hunnduko. ²⁸Minen e Ruuhu

Ceniido, min anniyake taa min njowa on dorje teddude si wanaa ko tilsi duum: ²⁹ndeentodon e kirsanaadi tooruuji e yiy'am e ko saadi e jeenu. Si on ndeenii ko'e moodon e kujje de, on ngadii ko woodi. Laamdo reena en!

³⁰Woodi, be kokkaa laawol, be njehi Antiyoki. Nde be njottinoo ndeen, be kawrunduri kawrital goondinbe ngaal, be kokki ngal bataaki kiin. ³¹Nde been janngunoo ki ndeen, ceyii sabo haalaaji diin cembinii berde muɓben. ³²Yahuuda e Silas wo annabaabe. Be mbaaltiniri berde sakiraabe e haalaaji keewdi, be cemmuni dum'en. ³³Nde be booytunoo toon seeda fu, be ceedi e sakiraabe been e dow jam, be njeccii to nelnoobe be toon. [³⁴De Silas, kam kaa, heddi toon.]‡

³⁵Pool e Barnabas keddi ley Antiyoki doon. Kam'en e wofbe heewbe ina njanngina ina mbaajoo konngol Joomiraado.

Jahaangal Pool didabal

No Pool e Barnabas ceediri

³⁶Caggal balde seeda, Pool wi'i Barnabas:

—Njeccoden e gure de mbaajinoden konngol Joomiraado deen fuu, njippanoden sakiraabe meeden been, ndaaren no be ngorri.

³⁷Barnabas ina yidi be njaada e Yuhanna bi'eteedo Marku. ³⁸De Pool kaa muuyaay be njaada e gorko oon, sabo oon seediino e maɓbe Pamfiliya, yaadaay e maɓbe faa gollida e maɓbe. ³⁹Barnabas e Pool luuri faa ceedi. Mono e maɓbe fuu subii neddo goddo. Barnabas yaadi e Marku, naati laana maayo,

*15:18 Amos 9.11-12.

†15:26 *Farritaade* wo rafi reenude yonki muudum.

‡15:34 E dereeji booydi, goddi ngalaa aaya 34.

fondii ruunde⁴ Kipirus. ⁴⁰Pool du subii yaadude e Silas. Sakiraafe been kalfinii fe e hinney Joomiraado de fe ndilli. ⁴¹Be ndewi leyde Siiriya e Silisi, ibe cemmbina kawrite goondinbe deen.

No Timote yaadi e Pool e Silas

16 Pool wari Derbe. Caggal duum, o yottii Listara. Goondindo bi'eteedo Timote ina tawaa doon. Inniiko wo Alhuudiyanke goondindo, de baabiiko wo neddo yuurufo Geres. ²Sakiraafe wonbe Listara e Ikoniya been ina ceedanoo mo wo o lobbo. ³Pool ina yidi faa o yaada e mubben. Ndelle yaari mo faa o taadee tafon, sabo Alhuudiyankoofo wonbe e leyde deen been fuu ina anndi baabiiko wo yuurufo Geres. ⁴Ley gure de fe peyyiti deen, ibe njottinana goondinbe jamirooje de nulaabe e mawbe wonbe Urusaliima been kolli fe njokka. ⁵Hono noon, kawrite goondinbe deen ina beydoo semmbe ley goondinal, ina beydoo heewude nyannde fuu.

No Pool noddiraa Makedoniya

⁶Ruuhu Ceniido hadi fe waajaade konngol ngol ley Aasiya. Saabe majjum fe ndewi leydi Firigiya e leydi Galaatiya. ⁷Nde fe ngarnoo keerol Misiya ndeen, fe pilii yaade Bitiniya, ammaa Ruuhu Iisaa accaay fe naata. ⁸Saabe duum, fe paltii Misiya, fe naati e wuro wi'eteengo Torowas. ⁹Jemma oon, Pool hefi holleede. O yi'i gorko Makedoniyanke ina darii, ina nyaagoo mo ina wi'a:

—Ngaraa Makedoniya, mballaa min!

¹⁰Nde Pool yiinoo ko hollaa dum ndeen, wakkati oon ni, filii yahude Makedoniya. Min tannyorii Laamdo noddii min faa min mbaajoo fe Kabaaru Lobbo.

No Lidiya goondiniri waaju Pool ley Filipi

¹¹Hono noon, min naati laana maayo yuuruka Torowas, min ponndii ruunde Samotaras. Jaango majjum, min ponndii Neyapolis. ¹²Min yuwi doon, min ponndii Filipi. Filipi wo ngalluure mawnde e leydi Makedoniya nde Romankoofo ndawranta. Min ngadi balde seeda doon. ¹³Nyalaande fowteteende, min njaltiri wuro ngoon hedde daande maayo to min miili Alhuudiyankoofo na mboownoo wafude du'aare. Min tawi doon rewbe ina kawriti. Min njoodii, min mbaajii fe. ¹⁴Gooto maaffe wo debbo jokkufo Laamdo bi'eteedo Lidiya. Wo o connoowo kaddule boddeeje, jeyaado ngalluure wi'eteende Tiyatira. Imo hettindii waaju oon, de Joomiraado omti bernde makko faa o jaba ko Pool waajotoo duum. ¹⁵Kanko e koreeji makko fuu fe lootaa lootagal batisima. Caggal duum, o nyaagii min, o wi'i:

—Si odon tiigorii kam mi goondindo Joomiraado fu, ngaree suudu am, mbeeranon kam.

O tilsinani min faa min njabi.

No Pool e Silas ngattiraa ley kasu

¹⁶Nyannde wootere miden njaha to nokkuure wafirde du'aare. Kordo gondudo e ginnaaru hawriti e amin. Wo o ji'owoo ko warata. Joomiraafe makko kepii kaalisi keewdo e ndaggadaaku makko nguun. ¹⁷O jokki min, minen e Pool, imo feekoo, imo wi'a:

—Yimbe fe wo gollanoofe Laamdo Toowdo! Ibe mbaajoo on laawol kisindam!

¹⁸Balde keewde imo wafa noon faa bernde Pool ummii, hucciti e makko, wi'i ginnaaru nduun:

⁴15:39 *Ruunde* wo leydi tummbiindi hakkunde maayo manngo.

—Saabe Iisaa Almasiihu, yaltu e debbo o!

GINNAARU nduun yalti wakkati oon pay. ¹⁹Nde joomiraabe kordo oon paa-munoo laawol muɓben hemrude ceede e makko timmii fu, nanngi Pool e Silas, ndaasi dum'en ngaddi faa ley luumo yeeso sarotoobe wuro ngoon. ²⁰Ndeen be njaari dum'en to hooreebe, be mbi'i:

—Worbe dido be wo Alhu-udiyankooɓe. Iɓe ngadda baasi e wuro meed'en ngo. ²¹Iɓe mbaajoo al'aadaaji di ndaganaaki en njaɓen naa ngollen, sabo en Romankooɓe.

²²Jamaa oon ummanii be. Hooreebe been njamiri be fortee kaddule maɓɓe, de be piiree loosi. ²³Be piyaa faa naawi, be padfaa ley kasu. Hooreebe been njamiri kayboowo kasu oon hayba be faa wooda. ²⁴Oon le, nde hebunoo yamiroore ndeen fu, nanni be e ley suudu kasu hakkundeeru. O geyyiri koyɗe maɓɓe geyyelle leɗɗe.

²⁵Hakkunde jemma oon, Pool e Silas ina ngada du'aare, ina njimana Laamɗo. Kasunkooɓe wɓɓe been du ina kettindanii be. ²⁶De wakkati gooto, leydi dimmbii dimmbagol manngol faa joyyinirɗe kasu deen njergii. Wakkati oon du, dammbude deen fuu omtii, geyyelle kasunkooɓe deen fuu kabɓitii. ²⁷Nde kayboowo oon finnoo de yi'i dammbude kasu deen ina omtii fu, soorti kaafaahi muudum faa waritoo, miilii kasunkooɓe been ndoggii. ²⁸Pool yeewnii faa toowi, wi'i mo:

—Taa waɗu hoore maa ko boni, min fuu do min ngoni!

²⁹Ndeen kayboowo oon ɗaarii jaynorgol. O doggiri kasu to Pool e Silas ngoni toon, o hippii yeeso muɓben, heddii imo diwna. ³⁰Caggal duum, o wurtini be, o wi'i be:

—Joomiraabe, noy kaanumi waɗude faa mi hisa?

³¹Be njaabii mo, be mbi'i:

—Goondin Iisaa Joomiraado, ndeen a hisan, aan e koreeji maa fuu.

³²Be mbaajii mo konngol Joomiraado, kanko e koreeji makko fuu. ³³Faa ɓooyti seeda, ley jemma oon o yaari be, o lootowi barme maɓɓe. Wakkati oon du o lootaa lootagal batisima, kanko e koreeji makko fuu.

³⁴O nanni Pool e Silas suudu makko, o hokki dum'en nyaamdu. Kanko e koreeji makko fuu be ceyii sabo be keɓii goondinde Laamɗo. ³⁵Nde weetunoo ndeen, hooreebe Romankooɓe neli yimbe laamu mbi'a kayboowo oon yoppa worbe dido been. ³⁶Kayboowo oon haalanowi dum Pool, wi'i:

—Hooreebe been nului njoppedon. Mburtee joonin, njehee e jam.

³⁷Ammaa Pool jaabii, wi'i:

—Be njamirii min piyee yeeso yimbe tawa min caraaka, fay si min dido fuu min Romankooɓe. Be nanni min e kasu. Joonin be njaltiniran min cuncukka naa? Dum kaa laatataako. Sanaa kambe e ko'e maɓɓe, be ngara be njaltina min!

³⁸Yimbe laamu been kaaltani hooreebe Romankooɓe been haala kaan. Been kuli nde nannoo Pool e Silas wo Romankooɓe ndeen. ³⁹Be njehi, be curowi dum'en, be mburtini dum'en kasu toon. Be nyaagii dum'en ndilla wuro ngoon. ⁴⁰Nde Pool e Silas njaltunoo e kasu ndeen, naati galle Lidiya. Be nji'i sakiraabe been, be cembini berɗe muɓben. Caggal duum, be ndilli.

No Pool e Silas mbaajorii ley Tesaloniiki

17 Pool e Silas peyyiti Amfipolis e Apoloni faa njottii Tesaloniiki. Ina woodi waajordu Alhuudiyankooɓe toon du. ²Pool waɗi no woowri, naati ley waajordu nduun. Nyalaade powteede tati imo liddundura e maɓɓe imo fiirtana be Binndi diin. ³O fiirtani be, o

holli be ina tilsunoo Almasiihu oon torree, ummintinee e maayde. O wi'i be:

—Iisaa mo mbaajotoomi on haala muudum oon, kam woni Almasiihu.

⁴Wobbe mabbe tannyori dum goonga, njokki mo, kanko Pool, e Silas. Yimbe Geresankooƙe rewoobe Laamdo heewbe e rewbe saahiibe duuduƙe du njokki be. ⁵Alhuudiyankooƙe be nganaa goondinbe been kiri Pool e Silas, nanngi yimbe huyfuƙe yiilotoobe ley luumo, kawrunduri dum'en. Be njirkiti ngalluure ndeen fuu. Be naati e galle Yason, ibe piloo Pool e Silas faa be njaara dum'en yeeso yimbe wuro. ⁶Nde be kunnginoo yiitude dum'en ndeen, be ndaasi Yason e sakiraabe wobbe, be ngaddi dum'en to sarotoobe ngalluure ndeen, ibe peekoo, ibe mbi'a:

—Yimbe umminoobe baasi e aduna o fuu ngarii do. ⁷Yason weerni dum'en! Be fuu ko be ngadata duum ina luttunduri e sariya kaananke Roma mawdo oon. Ibe mbi'a kaananke goddo ina woodi, bi'eteedo Iisaa.

⁸Haalaaji diin njirkiti jamaa oon e sarotoobe ngalluure ndeen. ⁹Sarotoobe been njomnii Yason e wondube e muudum been, njaabi buudi diin, de njooƙi dum'en.

No yimbe Bereya njaabborii Kabaaru Lobbo

¹⁰Jemma oon pay, sakiraabe been neli Pool e Silas Bereya. Nde be njottinoo ndeen, be njehi to waajordu Alhuudiyankooƙe. ¹¹Yimbe wonbe doon ina furi Alhuudiyankooƙe wonbe Tesaloniiki been jikku lobbo. Be njakkitorii konngol Pool ngool e juude didi. Ibe piloo ley Binndi diin nyannde fuu faa be ndaara yalla ko Pool waajii duum wo goonga. ¹²Heewbe e mabbe ngoondini, kam e rewbe Geresankooƙe saahiibe e

worbe Geresankooƙe heewbe. ¹³Nde Alhuudiyankooƙe Tesaloniiki paamunoo Pool waajake konngol Laamdo ley Bereya ndeen, be ngari toon, be njirkiti jamaa oon, be ummini hakkillooji muɓben. ¹⁴Wakkati oon fu, sakiraabe been neli Pool to maayo manngo faa hooya laana, de Silas e Timote keddi doon. ¹⁵Dowtuƙe Pool been njaadi e muudum faa Ateena. Pool yeccini be Bereya faa be kaalana Silas e Timote ngara to muudum law.

No Pool waajorii ley ngalluure wi'eteende Ateena

¹⁶Pool ina doomi be Ateena fadde mabbe warude. Bernde muudum naawi sanne ko yi'i no ngalluure ndeen foti heewde tooruuji noon. ¹⁷Dum wadi de o haaldi e Alhuudiyankooƙe e rewoobe Laamdo wonbe ley waajordu nduun. Nyannde fuu imo haalda e yimbe wuro ngoon taliyaare to be kawritata toon. ¹⁸Wobbe ley filotoobe paamal wi'eteefe Epikuri'en e Sitoƙo'en njaabunduri e makko. Wobbe ina mbi'a:

—Dume borbortoowo o haalata?

Wobbe du ina mbi'a:

—Imo nanndi e baajotoodo haala tooruuji janani.

Walaa ko be mbiiri noon si wanaa haala Iisaa e ummital maaybe o waajinoo be.

¹⁹Ndeen be kooyi Pool, be njaari dum waamnde to kawrital Areyopagus[§] wadata. Be mbi'i dum:

—Miden njidi anndude diina keso mo mbaajotodaa oon. ²⁰Si goonga, ada toɓɓa e noppi amin haalaaji di min mboowaa nanude. Miden njidi anndude maanaa majji.

²¹Tawi Ateenankooƙe e jananbe joodiibe toon been ngollataa huunde

[§]17:19 *Areyopagus* wo kawrital burngal fuu toowude e ardiibe ngalluure Ateena.

fuu si wanaa hettindaade huunde heyre naa fillitaade nde.

²²Ndeen Pool darii hakkunde kawrital Areyopagus, wi'i:

—Ateenankooɓe, mi yi'i on yidufe di-ina moodon sanne. ²³Sabo ko njiilimi e ngalluure moodon duum, mi yi'i cu-udfi moodon dewirdi, mi tawii ina win-ndaa e ittirde sadaka wootere: «Saabe Alla mo anndaaka». ^{**} Ndelle, Alla mo on anndaa oon, kam mbaajotoomi on. ²⁴Laamɗo tagudo adunaaru e ko woni e muudum fuu oon, kam woni jom kammu e leydi. O joodataako ley cuufi nyibiraafi juufe. ²⁵O haajaaka yimbe ngollana mo fay huunde, sabo kanko hokkata tageefo ngoon fuu nguurdam e foofaango e huunde fuu. ²⁶E nedɗo gooto Laamɗo wurtiniri lenyi diin fuu, joyyini dum'en e adunaaru ndu. Gilla dum wadaay, o darnii wakkatiiji e keeri kodorde muɓɓen. ²⁷Laamɗo wadii dum faa ɓe piloo dum, ɓe memmemta faa ɓe njiita dum. E dum fuu o wodɗaaki fay gooto e meeden. ²⁸Kam wadi de eden mbuura, eden njaha, eden ngoni ɗo. Hono noon du yimoobe moodon wɔɓɓe mbi'i: «Enen du, en yuwdi makko.»

²⁹Sabo en yuwdi makko, en kaanaa miilaade imo nanndi e tooru moyyini-raandu kanɓe naa cardi naa hayre sehaande, nde nedɗo moyyiniirta nyeenyal e hakkillo. ³⁰Laamɗo rewɗidaaki yimbe nde ngonnoo ley majjere ndeen. Joonin, o yamirii yimbe fuu tuuba ɗo tawaa fuu. ³¹Sabo o wadii nyannde nde o sarotoo adunaaru ndu e fonnditaare. O sarotoo dum e nedɗo mo o subii oon. O hollii yimbe fuu dum wo goonga nde o um-mintinnoo nedɗo oon e maayde.

³²Nde ɓe nannoo Pool ina waajoo haala ummital maayɓe ndeen, wɔɓɓe na njalnoro mo, de wɔɓɓe na mbi'a:

—Min kettindoto waaju maa o nyannde wonnde.

³³Nii Pool wurtorii ley maɓɓe. ³⁴Wɔɓɓe njokki mo, ngoondini. Gooto maɓɓe ina wi'ee Diyoniisus, jeyaado e kawrital Areyopagus. Kam e debbo bi'eteedo Damaris, e wɔɓɓe katin du ngoondini.

No Pool golliri ley ngalluure wi'eteende Korintu

18 Caggal duum, Pool dilli Ateena, yehi Korintu. ²O tawi toon Alhuudiyanke bi'eteedo Akila, jeyaado leydi mbi'eteendi Ponta. Booyaay ko oon e deekum bi'eteedo Pirusilla yuuri Itali, sabo Kalawdiyus kaananke mawɗo oon yamiriino Alhuudiyankooɓe fuu mburtoo Roma. ^{††} Pool yehi ndaarude ɓe. ³O wondi e maɓɓe doon, imo gollida e maɓɓe sabo wo o gadoowo hukumuuji hono no maɓɓe ni. ⁴Nyalaande fowteende fuu, Pool ina liddundura e Alhuudiyankooɓe e Geresankooɓe ley waajordu. Imo filoo faa ɓe ngoondina.

⁵Nde Silas e Timote yuurnoo Make-doniya njottii Korintu ndeen, Pool watti hakkillo muudum fuu e waajaade, ina seedanoo Alhuudiyankooɓe been Iisaa woni Almasiihu. ⁶Ammaa saabe ko ɓe calanii mo, ibe njenna mo, o fidɗi kad-dule makko, o wi'i ɓe:

—Si Laamɗo jukkake on fu, wo feloore moodon! Miin kaa, mi walaa feloore. Gilla joonin mi yahan to ɓe nganaa Alhuudiyankooɓe.

⁷O dilli doon, o yehi to gorko jokkudo Laamɗo, bi'eteedo Tiitu Yustus, mo galle muudum takkii e waajordu

**17:23 Ateenankooɓe ngadi e rewruude innde alla mo anndaaka, taa tooru ndu ɓe njeggiti fuu mettina.

††18:2 Yamiroore Kalawdiyus riiwude Alhuudiyankooɓe Roma ndeen darnaama hitaande 49 naa 50 caggal rimeede Iisaa.

nduun. ⁸ Kirispus, hooreejo waajordu nduun oon, kam e koreeji muudum fuu ngoondini Joomiraado. Heewbe e Korintunkooɓe hettindiiɓe been ngoondini, de lootaa lootagal batisima.

⁹ Jemma gooto Joomiraado haaldi e Pool ley holleede, wi'i:

—Taa hulu, taa deyyina. Waaja, ¹⁰ sabo mido wondi e maada. Fay gooto waawaa torrude ma. Mido woodi yimbe heewbe ley ngalluure nde.

¹¹ Pool joodii hakkunde maɓɓe hitaande e lebbi jeegom, ina janngina ɓe konngol Laamɗo.

¹² Nde Galliyo laaminoo leydi Akaya ndeen, Alhuudiyankooɓe paamiri, ummanii Pool, njaari dum suudu sariya, ¹³ peli dum, mbi'i:

—Gorko o na nannga hakkillooji yimbe faa ndewra Laamɗo e laawol ngol wanaa Tawreeta Muusaa.

¹⁴ Pool anniyii faa jaaboo ɓe, de Galliyo wi'i Alhuudiyankooɓe been:

—Alhuudiyankooɓe, si tawii wo toonya naa gollal bonngal o wadi on, mi jabanani on ko mbullitidon dow makko duum. ¹⁵ Ammaa wo dum jeddi dow haalaaji diina moodon e inde tan. Wo jeddi dow sariya moodon onon. Ndelle sanaa carodon onon e ko'e moodon. Miin kaa, mi sarataako kulle deen!

¹⁶ Caggal duum, o wurtini ɓe suudu sariya nduun. ¹⁷ Joonin le, ɓe fuu ɓe nangi Sosteni, hooreejo waajordu nduun, ɓe piyi dum yeeso suudu sariya doon. Ammaa e dum fuu Galliyo hillaaka fey.

No Pool yeccorii Antiyoki

¹⁸ Pool booyti doon balde keewɗe. Caggal duum, o waynunduri e sakiraabe been, o naati laana, o fonndii Siiriya, kanko e Pirisilla e Akila. Fadde makko naatude laana kaan, o labi hoore makko nokku bi'eteedo Kankiriya saabe ko o hunii Laamɗo. ¹⁹ Be njottii Efeesu. Pool

yoppi doon Pirisilla e Akila. Kam kaa naati waajordu ina liddundura e Alhuudiyankooɓe been. ²⁰ Be nyaagii mo o wonda e maɓɓe, de o jabaay. ²¹ Nde o waynundurannoo e maɓɓe ndeen, o wi'i:

—Mi wartowan to moodon si Laamɗo jabii.

O naati laana, o dilli Efeesu. ²² O yehi faa o yottii Kaysariya, de o yeenti Urusaliima faa o jowta kawrital goondinɓe ngaal. Caggal duum, o yehi Antiyoki.

Jahaangal Pool tatabal

²³ Pool booyti toon seeda de dilli. O feyyiti leydi Galaatiya e leydi Firigiya, imo yaha imo semmbina berde taalibaabe toon fuu.

No Apolos waajorii ley Efeesu e Korintu

²⁴ Alhuudiyanke bi'eteedo Apolos, di-maado Alesandiri, wari Efeesu. Wo o baawɗo haala, annduɗo Binndi diin, ²⁵ jannguɗo laawol Joomiraado. Imo teenji e waaju sanne, imo janngina kabaaru Iisaa faa laaba. De wo lootagal batisima ngal Yaayaa wadunoo ngaal tan o anndi. ²⁶ Imo waajoroo tannyorol e ley waajordu nduun. Nde Pirisilla e Akila kettindaninoo mo fu, njaari mo, piirtani mo laawol Laamɗo ngool, beydani mo ko o anndaano. ²⁷ Nde Apolos anniyinoo yaade leydi Akaya ndeen, sakiraabe been mballi mo. Be mbinndani taalibaabe wonɓe toon been bataaki njabboo mo faa wooda. Nde o yottinoo toon ndeen, o walli goondinɓe been e dow moyyere Laamɗo sanne. ²⁸ Sabo imo yedda Alhuudiyankooɓe imo liba haala muɓɓen hakkunde yimbe, imo hollira dum'en ley Binndi Ceniidi wo Iisaa woni Almasihu.

**No Pool sembindiniri
goondinbe ley Efeesu**

19Nde Apolos wonnoo Korintu ndeen, Pool jokki laawol ley baamle, yehi Efeesu. O tawi toon taalibaabe. ²O yami dum'en, o wi'i:

—Nde ngoondinnod'on ndeen yalla on kebii Ruuhu Ceniido naa?

Be njaabii mo:

—Min nanaay yalla Ruuhu Ceniido ina woodi du, sakk min keba.

³O yami be, o wi'i:

—Ndelle, lootagal batisima ngale kebudon?

Be njaabii, be mbi'i:

—Lootagal batisima Yaayaa ngaal.

⁴Pool wi'i:

—Yaayaa lootirii yimbe batisima tu-ubugol hakke, ina wi'a yimbe been ngoondina garoowo caggal muudum oon, dum woni Iisaa.

⁵Nde be nannoo dum ndeen, be lootaa lootagal batisima dow innde Iisaa Joomiraado. ⁶Nde Pool yownoo juude muudum dow maβbe fu, Ruuhu Ceniido jippii e maβbe, iβe kaalda demle janane, iβe kaalda annabaaku. ⁷Iβe ngada hono yimbe sappo e dido.

⁸Pool naati e ley waajordu nduun, ina waajoroo be tannyoral haddi lebbi tati. Imo haalda e maβbe, imo liddundura e maβbe, imo filoo faaminde be haala laamu Laamdo. ⁹Ammaa yoorbe berde na ngonni ley maβbe, njabaay goondinde, ina mbonna laawol Joomiraado ngool yeeso yimbe fuu. Dum wadi de Pool seedi e maβbe, yaari taalibaabe been feere, ina waajoo dum'en nyannde fuu e ley janngirde neddo bi'eteedo Tiranus. ¹⁰O golliri noon faa hiβbi duubi didi, faa joodiibe e leydi Aasiya been fuu nani konngol Joomiraado ngool, gilla e Alhu-udiyankooβe faa e Geresankooβe.

¹¹Laamdo hokki Pool wadude kaay-eefiiji mawdi. ¹²Fay tekke e kaddule meemude banndu makko ina njaaree, njowee e dow nyawbe. Nyawbe been ndada e nyawuuji muβben, ginnaaji na mburtoo e muβben. ¹³Wobbe ley Alhu-udiyankooβe na njiiloo faa ndiwa ginnaaji. Be pili riiwrude dum'en e innde Iisaa, be mbi'i:

—E Innde Iisaa mo Pool waajotoo haala muudum oon, njaltee!

¹⁴Gooto e hooreebe almaami'en, Alhuudiyanke bi'eteedo Sikewa, biβbe muudum worbe njeddo ngadii noon, ¹⁵faa ginnaaru jaabii dum'en, wi'i:

—Mid'o anndi Iisaa, Pool du mid'o anndi haala muudum. De onon kaa, wo on beye?

¹⁶Neddo gondudo e ginnaaru oon hipporii be semmbe faa jaalii be, torri be faa be ndoggi. Be njalti suudu nduun balli boli barmudi. ¹⁷Kabaaru majjum sankitii hakkunde Alhuudiyankooβe e Geresankooβe joodiibe Efeesu fuu. Kulol nanngi be fuu, innde Iisaa Joomiraado teddinaa. ¹⁸Heewbe e goondinbe been ngari, kaalti lutti di ngadunoo. ¹⁹Dabarankooβe heewbe kawrunduri dewte muβben, mbuli de yeeso yimbe fuu. Be kiisii coggu majje, be tawi ina wada buudi cardi ujunaaje capande joy.†† ²⁰Hono nii, haala Joomiraado kaan beydorii sankitaade e heewude semmbe.

**No fitina mawdo wadiri ley Efeesu
saabe laawol Joomiraado**

²¹Caggal duum, Pool siini feyyitinde Makedoniya e Akaya faa fonndoo Urusaliima. O wi'i:

—Si mi tilake toon fu, tilay mi yaha Roma du.

²²O neli gollidoobe e makko dido, Timote e Erasta, njaha Makedoniya.

††19:19 Dum hawrata e golle jokolle faa wada duubi hemre e capande joy.

Kanko kaa, o heddii leydi Aasiya seeda. ²³Wakkati oon, fitina mawdo wadi saabe laawol Joomiraado ngool. ²⁴Baylo tafoowo cardi bi'eteedo Demetirus ina tafa cuuroy cardi nanndukoy e suudu tooru wi'eteendu Artemis. Imo heba e majjum tino heewngo, kanko e golloobe makko. ²⁵O hawrunduri dum'en, kam'en e golloobe golle juude hono maβbe, o wi'i be:

—Yigiraabe, odon anndi wo e gollal ngal jawdi meeden fuu yuuri. ²⁶Odon nji'a, odon nana no Pool oon hebiri hakkillo yimbe heewbe, ina wosina dum'en, wanaa ley Efeesu do tan, ley leyde Aasiya fuu. Imo wi'a be kulle deweteede de yimbe moyy'iniri juude muβben deen nganaa deweteede. ²⁷Si jokkirii nii fu, yimbe mbonnan golle meeden. Wanaa dum tan, yimbe ndardan suudu tooru Artemis nduun du hono bolum. Yimbe celan teddinde tooru meeden mawndu ndu wonbe Aasiya e adunaaru ndu fuu ndewata nduun.

²⁸Nde be nannoo haalaaji diin ndeen, berde maβbe kubbi, heddii ibe peekoo, ibe mbi'a:

—Artemis Efeesunkooβe wo mawdo!
Artemis Efeesunkooβe wo mawdo!

²⁹Ngalluure ndeen fuu jiiβii. Jamaa oon fuu doggiri taliyaare fiyo ndeen. Be ndaasi Gayus e Aristarka Makedoniyankooβe, yaadiraabe Pool been. ³⁰Pool ina yidi naatude hakkunde jamaa oon, ammaa taalibaabe been kadi mo. ³¹Wobbe ley hooreebe leydi Aasiya, yigiraabe makko, neli e makko ina nyaagoo mo taa o naata taliyaare toon. ³²Wakkati oon, jamaa oon ina jiiβii sanne. Bee do ina mbullana dum, bee to ina mbullana dum ga. Ko buri heewude e yimbe been, anndaa fay ko waddi dum'en doon. ³³Yoga e jamaa oon kaaltani haala ka gorko bi'eteedo Alesandere mo Alhuudiyankooβe been ngadi kaaloowo muβben. Alesandere

muuyi jakkanaade yimbe muudum been, de huncani jamaa oon junngo faa haalda e muβben. ³⁴Ammaa nde be annditinoo wo o Alhuudiyanke ndeen, be fuu be keddii ibe yeewnoo faa wadi leeruuji didi, ibe mbi'a:

—Artemis Efeesunkooβe wo mawdo!

³⁵Ko sakitii, binndoowo ngalluure ndeen deyy'ini jamaa oon, wi'i:

—Onon Efeesunkooβe, ngalluure Efeesu nde woni hayboore suudu dewal Artemis deweteedo mawdo oon, kam e natal muudum yuurungal dow kammu ngaal. Yimbe fuu na anndi dum. ³⁶Fay gooto waawaa yeddude dum. Ndelle odon njeji jippinde hakkillooji moodon taa ngolliron fay huunde e henyaa. ³⁷Worbe be ngaddudon been, nganaa wujjoobe kulle suudu dewal, nganaa yennoobe deweteedo meeden oon. ³⁸Si tawii Demetirus e tafoobe cardi been ina ngoodi ko njidi wullitaade fu, nyalaade careteede ina ngoodi, sarotoobe du na ngoodi. ³⁹De si na woodi ko pilotodon ko buri dum fu, wo to kawrital saahiibe dum saroytee. ⁴⁰Efen mbaawi felireede muurtere wadunde hannden ndeen, sabo fitina ga'udo nii walaa sabaabu fay gooto.

Caggal haalaaji diin, o yoofi jamaa oon sankitii.

No Pool yaari leyde Makedoniya e Geres

20 Nde fitina oon faltinoo ndeen, Pool hawrunduri taalibaabe been, de semmbiniri dum'en e haala. Caggal duum, waynii dum'en, fonndii Makedoniya. ²O yiiltii ley leydi ndiin, imo semmbina yimbe toon e waajuuji keewdi. Caggal duum, o yottii Geres. ³O wadi toon lebbi tati. Nde o segilinoo faa o naata laana yaade Siiriya fu, o nani Alhuudiyankooβe ndawridii faa mbara mo. Ndelle o anniyii yeccoraade laawol Makedoniya. ⁴Inan yaadiraabe

makko: Sopater bii Pirrus jeyaado Bereya, e Aristarka e Sekundus jeyaabe Tesaloniiki, e Gayus jeyaado Derbe, e Timote. Woodi du Tikiku e Torofim jeyaabe leydi Aasiya. ⁵Been ardii min, ndoomowi min wuro wi'eteengo Torowas. ⁶Minen, min naati laana yaade Filipi caggal iidi buuru mo wattaaka rabilla. E ley balde joy min kewti be Torowas, min ngadi doon jeddiire.

No Pool iirtiniri Ewtikus

⁷Nyannde arandeere e jeddiire, tawi miden kawriti faa min keltoo buuru.^{¶¶} Pool ina waajoo yimbe been, sabo imo anniyii dillude jaango majjum. O hed-dii e waaju oon faa hakkunde jemma. ⁸Lampe keewde ina ngoni e ley suudu dowuuru ndu min kawriti ley muudum nduun. ⁹Suka jokolle bi'eteedo Ewtikus ina joodii dow feneetere. Ko Pool juutini waaju muudum oon duum, Ewtikus njonji, faa daanii doyngol teddungol. O saami yuuwde e feneetere sooro tatafo ngoon. Nde be kuncunoo mo ndeen, tawi o maayii. ¹⁰Ammaa Pool jippii, hippii e makko, hooyi mo e juude muudum, wi'i: —Mbaaltee! Yonki makko wartii!

¹¹Ndeen Pool yeenti, heltii buuru, nyaami. Caggal duum, o warti e waaju makko faa weeti, de o dilli. ¹²Suka jokolle oon hooraa ina wuuri. Dum waaltini berde maabe sanne.

No Pool waynorii hooreebe goondinbe wonbe Efeesu

¹³Minen, min artii yaade, min naati laana yaade Asos do min njeji nannude Pool, sabo imo anniyii jaarude toon koyde. ¹⁴Nde min tawunduri Asos ndeen, min nanni mo laana, min njot-tii Mitilene. ¹⁵Min yuwi doon e laana,

min njottowii jaango muudum yeeso ruunde^{§§} Kiyos. Fabbi-jaango muudum min paltorii dakkol ruunde Samos, de fabbiti-jaango mum min njottii Mile-tus. ¹⁶Pool anniyii wosaade Efeesu, faa taa booya ley leydi Aasiya ndiin. Imo henyanii yottaade Urusaliima nyannde iidi benndal alkama si tawii na laatoo.

¹⁷Nde Pool wonnoo Miletus ndeen, nelani hooreebe kawrital goondinbe Efeesu been. ¹⁸Nde be ngarnoo ndeen, o wi'i be:

—Odon anndi no ngorrumi e moodon gilla nde koyngal am naatunoo e leydi Aasiya ndi faa warde hannden. ¹⁹Mi golliranii Joomiraado leeyinkinaare fuu, kam e gondi keewdi e torraaji di Al-huudiyankooobe umminani kam diin. ²⁰Odon anndi mi suudaay on huunde fuu ko nafata on, mi waajake on, mi jannginii on hakkunde yimbe e ley galleeji moodon. ²¹Mi tindinii Al-huudiyankooobe e Geresankooobe fuu tubana Laamdo, ngoondina Joomiraado meeden Iisaa. ²²Joonin, Ruuhu Ceniido na yaara kam Urusaliima, mi anndaa ko hewtoytoo kam toon. ²³Ko anndumi tan, Ruuhu Ceniido oon na holla kam ley gure deen fuu ina wi'a kam geyy'elle e torraaji ina ndoomi kam. ²⁴De miin kaa, mi hiisaaki nguurndam am e maayde am fuu si mi timminii dadundurgol, mi hebii yottinde gollal ngal Iisaa Joomiraado halfini kam ngaal. Gollal ngaal woni seedaade Kabaaru Lobbo haala hinney Laamdo.

²⁵Mi yiilake hakkunde moodon, mido waajoo haala laamu Laamdo. De joonin mido anndi on nji'oytaa kam katin. ²⁶Dum wadi de mido sappoo on hannden dum do: si tawii gooto moodon halkii, wanaa feloore am. ²⁷Sabo mi waajake on anniyaaji Laamdo fuu, mi su-

^{¶¶}20:7 *Heltaade buuru* ina fiirta rewruude Laamdo hiraande seniinde.

^{§§}20:15 *Ruunde* wo leydi tummbiindi hakkunde maayo manngo.

udaaay on fay huunde. ²⁸Ndeenee ko'e moodon, ndeenon coggal ngal Ruuhu Ceniido halfini on faa kaybon ngaal. Laatonдон duroobe kawrital goondinbe Laamdo, ngal soodiri yi'iyam biyum. ²⁹Miin, mido anndi caggal am yimbe bonbe cooroto e ley moodon hono no pobbi jolbudi, katin du di accataa coggal ngaal. ³⁰Fay e ley moodon danyan worbe ummiibe ina mbaajoo waajuuji fewreeji faa pooda taalibaabe been njokka dum'en. ³¹Dum le, kakkilon! Miccitodon, jemma e nyalooma fuu faa wadi duubi tati, mi selaay tindinirde gooto moodon fuu e gondi.

³²Joonin, mido halfina on Laamdo, e konngol hinney muudum. Konngol ngool ina waawi semmbinde on e ley goondinal mon, hokka on ko resani senife fuu. ³³Abada mi muuyaay fay huunde e moodon, wanaa cardi, wanaa kanje, wanaa kaddule. ³⁴Onon e ko'e moodon, ofon anndi juude am de kumti haajuuji am e haajuuji wondube e am. ³⁵Mi hollii on e kabaaruuji diin fuu, sanaa ngolliron noon, mballon tampube. E ley duum fuu, miccodon dii do haalaaji di Joomiraado meeden Iisaa haali kam e hoorem: «Kokkudo buri kokkaado barke.»

³⁶Nde Pool tilinoo haalde dum ndeen, kam e maabe fuu be kofii, be ndu'ii. ³⁷Be fuu be mboyi bojji mawdi, be kippii e Pool, be mucii dum. ³⁸Ko buri metude be fu, ko o wi'i be nji'ataa mo katin duum. Caggal duum, be dowti mo faa o naata laana maayo.

No Pool yaari Urusaliima

21 Nde min ceedunoo e maabe ndeen, min naati laana maayo, min mbosaaki, min njehi ruunde Kos. Jaango majjum, min njehi ruunde Rodosa. Min yuwi doon, min njottii wuro

Patara. ²Min kebi laana peyyitooha yaade leydi Finisi. Min naati, min ndunni. ³Nde min njahunoo faa min kaynii Ruunde Kipirus dakkol amin gere nano fu, min ponndii leydi Siiriya. Min njottii toon, min njippii wuro wi'eteengo Tirus.

Wo doon laana kaan jippinta gineeji muudum. ⁴Min tawi taalibaabe, min ngondi e mubben doon balde jeddi. Ibe mbiira Pool ley Ruuhu Ceniido taa yaha Urusaliima. ⁵Nde jeddiire ndeen hibbunoo ndeen, min ndilli. Be fuu be dowti min faa min njalti wuro ngoon, kambe e rewbe e sukaabe. Min kofii hunduko maayo manngo, min ndu'ii. ⁶Nde min mbaynundurnoo ndeen, minen kaa min naati laana, kambe du be njeccii cuudi maabe.

⁷Nde min naatunoo laana Tirus min ndilli fu, min njehi Potolemays. Min njowtowi sakiraaabe toon, min nyallidi e maabe, min mbaali. ⁸Jaango majjum, min ndilli doon, min njehi Kaysariya. Min naatowi suudu Filipu baajotoodo Kabaaru Lobbo oon, min njippanii dum. Wo o gooto hakkunde subaabe njeeddo Urusaliima been.* ⁹Imo jogii bibbe rewbe nayo be bangaaka, haaldoobe annabaaku. ¹⁰Nde min ngadunoo doon balde seeda fu, annabaajo bi'eteedo Agabus yuuri Yahuudiya, ¹¹wari to amin. O hooyi kabborgol Pool, o habbi juude makko e koyde makko. O wi':

—Ruuhu Ceniido wi'i: nii Alhuudiyankooobe wonbe Urusaliima been kabbirta jeydo kabborgol ngol oon, ngatta dum e juude yimbe be nganaa Alhuudiya'en.

¹²Nde min nannoo dum ndeen, minen e jeyaabe doon been fuu, min nyaagii Pool taa yaha Urusaliima. ¹³Pool kaa jaabii, wi':

—Dume wadi de ofon mboya, ofon keccindina bernde am? Miin, mido segi-

*21:8 Golle Nulaabe 6.1-6, 8.5.

lanii ko wanaa habbeede tan, mido segilani fay maayde ley Urusaliima saabe innde Iisaa Joomiraado.

¹⁴Nde min paamunoo min mbaawaay waylitinde anniya makko ndeen, min celi mo, min mbi'i:

—Joomiraado wada muuyde muudum!

No Pool yottorii Urusaliima de hawriti e Yaakuuba

¹⁵Nde wadunoo balde seeda fu, min cegilii, de min ponndii Urusaliima.

¹⁶Taalibaabe Kaysariya wobbe njaadi e amin, njaari min galle gorko bi'eteedo Manason faa min njippanoo dum. Manason wo jeyaado Kipirus, laatiido taalibaajo gilla ko booyi.

¹⁷Nde min njottinoo Urusaliima ndeen, sakiraabe been njaaborii min seyo. ¹⁸Jaango majjum, min njaadi e Pool to Yaakuuba. Mawbe kawrital goondinbe been fuu ina tawaa toon. ¹⁹Caggal ko o jowti be duum, o fillitanii be huunde fuu ko Laamdo wadani yimbe be nganaa Alhuudiyankooobe saabe golle makko. ²⁰Nde be nannoo dum ndeen, be njetti Laamdo. Be mbi'i Pool:

—Sakiike amin, a yi'i Alhuudiyankooobe ujunaaje ngoondinii. Faa hannden ibe tinnii e jokkude Tawreeta Muusaa. ²¹Be kaalanaama ada jangina Alhuudiyankooobe wonbe hakkunde lenyi goddi njoppa Tawreeta Muusaa, mbiidaa taa taada sukaabe mubben katin, taa njokka al'aadaaji diin katin. ²²Ndelle, noy ngadeten? Sabo tannyoral be nanan a warii. ²³Wadu ko min kaalante duum. Miden njogii do worbe nayo wadanbe Laamdo hunayeere. ²⁴Yaadu e mabbe, de laamnidaa hoore maa e mabbe, njobaa ko be kaani yobude duum, faa be labee. Ndeen yimbe fuu anndan ko haalettee dow maada duum fuu wanaa goonga.

Be anndan aan e hoore maa ada jokki Tawreeta Muusaa. ²⁵Goondinbe yuurube e lenyi goddi been, min mbinndanii dum'en ndeentoo e ko hirsanaa tooruuji e yiy'am e ko saadi, kam e jeenu.

²⁶Pool hooyi worbe been, yaadi e mubben. Jaango majjum, o laamnidaa e mubben laabal diina. O naati suudu dewal mawndu nduun, o haalani almaami'en been. O wi' si nyalaade laamnugol deen kibbi fu, mono e mabbe fuu wadane sadaka.

No Pool nanngiraa ley suudu dewal mawndu

²⁷Nde balde jeddi deen badinoo hibbude ndeen, Alhuudiyankooobe wobbe yuurube leydi Aasiya nji'i Pool e ley suudu dewal mawndu nduun. Be ummini hakkillooji yimbe been fuu, be nanngi mo. ²⁸Ibe peekoo, ibe mbi'a:

—Israa'iilankooobe, mballee min! O woni gorko jannginoowo yimbe e ley nokkuuje deen fuu ina liddoo yimbe lenyol meeden, ina liddoo Tawreeta meeden, ina liddoo nokku ceniido o. Joonin kaa, o waddii fay Geresankooobe e ley suudu dewal mawndu ndu. O tuninii nokku ceniido o!

²⁹Walaa ko be mbiiri noon si wanaa ko be njiinoo Torofim Efeesunke oon ina wondi e Pool ley ngalluure ndeen. Ibe cikka Pool nanniino mo e ley suudu dewal mawndu nduun.

³⁰Jirkitaango ngoon huubi ngalluure ndeen. Yimbe ina njaltira tatteegi diin fuu. Be nanngi Pool, be ndaasi dum faa be mburtini dum suudu dewal mawndu nduun, de be ommbi dammbude deen wakkati oon law. ³¹Nde be pilotonoo faa be mbara Pool ndeen, tawi hooreejo sordaasiibe oon humpitake Urusaliima fuu jiiibake. ³²Wakkati oon, o hooyi sordaasiibe e mawbe mubben, o doggani jamaa oon. Nde yimbe been njiinoo mo

kanko e sordaasiibe been ndeen, celi fiyude Pool. ³³Hooreejo oon battii Pool, yamiri Pool nannee, habbiree callali didi. O yami,

—Gorko o wo moy? Dume o wadi?

³⁴Jamaa oon ina feekoo. Bee ina yeewnoo dum, bee to ina yeewnoo dum to. Duko jiiibiiko koon hadi mo faamude. Ndelle o yamiri Pool yaaree ley suudu sooro sordaasiibe toon. ³⁵Nde Pool warnoo faa yeeja kalikali sooro oon, sordaasiibe been ndonndii mo saabe nyangere jamaa ndeen, ³⁶sabo yimbe heewfe ina njokki mo ina peekoo, ina mbi'a:

—Ittu yonki makko!

No Pool jaaborii yimbe Urusaliima

³⁷Nde sordaasiibe been ngarnoo faa nanna Pool ley sooro muɓben ndeen, Pool wi'i hooreejo oon:

—Ina daganoo kam mi haalda e maa naa?

Oon wi'i mo:

—Aa? Ada waawi geresankooe naa?

³⁸Ndelle a wanaa Misiranke gaduɗo muurtere ko booyaay oon naa? A wanaa garduɗo e wadfoobe bar-ko'e ujunaaje nayo, de njaarudaa dum'en ley ladde naa?

³⁹Pool jaabii, wi'i:

—Miin, mi Alhuudiyanke dimaado Tarsus ley leydi Silisi. Ngalluure ndeen wanaa nde anndaaka koy. Mid'o nyaage ndujanodaa kam mi haalda e yimbe been.

⁴⁰Hooreejo oon dujanii mo dum. Pool darii e dow yeentirde ndeen, bantani yimbe been junngo. Nde be ndeyyinoo ndeen, o haali e ibraninkooe, o wi'i:

22—Sakiraabe e baabiraabe, kettinee joonin faa mi seedanoo on mi jeyaa feloore nde njowudon dow am.

²Nde be nannoo wo ibraninkooe o haaldata e mabbe fu, deyyinaare ndeen beydii katin. O wi'i:

³—Wo mi Alhuudiyanke dimaado Tarsus ley leydi Silisi. Ammaa Urusaliima do mawnumi. Gamaliyel wonnoo moodibbo am. Kanko janngini kam Tawreeta maamiraabe meeden oon faa laabi tal. Mido jinngana Laamdo hono no ngorrudon hannden on fuu ni. ⁴Mi torrii jokkuɓe Laawol ngool faa maayi. Mi nanngii worbe e rewbe, mi uddii dum'en ley kasu. ⁵Almaami Mawdo e waalde Saahiibe been fuu ina ceedanoo kam, kam'en du. Wo e muɓben kebumi derewol faa mi holla sakiraabe muɓben wonbe Damas been. De njahumi faa mi habbowa jokkuɓe laawol Iisaa wonbe toon been, faa mi wadda dum'en Urusaliima faa njukkee.

No Pool haaliri haala tuubugol muudum

(Golle Nulaabe 9.1-19, 26.12-18)

⁶Woodi, mid'o yaha faa badiimi Damas, wakkati hakkunde naange. Wakkati gooto annoora mawdo yuuri dow kammu, yayni, fiilii kam.

⁷Caamumi e leydi, nanumi daande ina wi'a kam: «Sool, Sool, ko wadi de ada torra kam?» ⁸Njaabiimi, mbiimi: «Aan wo a moy, joomam?» Nde mbi'unoomi noon fu, o wi'i kam: «Miin, wo mi Iisaa Nasaraatuujo mo torrataa oon.»

⁹Wondufe e am been nji'i annoora oon, ammaa be nanaay daande haaldunde e am ndeen. ¹⁰Ndeen, mbiimi: «Joomiraado, dume ngadammi?» Joomiraado wi'i kam: «Umma, yahu Damas. A haalante toon ko Laamdo anniyii ngadaa fuu.» ¹¹Wondufe e am been dowi kam, njaari kam faa ley Damas, sabo delkugol annoora ngool wumnii kam.

¹²Ananiyas wo gorko kuldo Laamdo, jokkuɗo Tawreeta Muusaa. Alhuudiyankooɓe wonbe toon fuu ceedanii mo wo o moyyo. ¹³O wari, o darii yeeso am, o wi'i kam: «Sool,

sakiike am, wumtu!» De wakkati oon ni, mbumtumi, njiimi mo. ¹⁴O wi'i: «Laamdo maamiraabe meeden oon subake ma faa paama muuyde muudum, faa nji'aa Ponnditiido oon, nanaa haala e hunnduko muudum. ¹⁵Sabo aan seedantoo mo yeeso yimbe fuu ko njiidaa e ko nanudaa. ¹⁶Joonin, dume ndoomataa katin? Umma, lootedaa lootagal batisima, de njaaforedaa lutti maa e noddude innde Joomiraado.»

¹⁷Caggal mi yeccake Urusaliima, mido wada du'aare ley suudu dewal mawndu, de won ko njiimi e holleede.

¹⁸Ley holleede oon mi yi'i Joomiraado, wi'i kam: «Hanya law, yaltu Urusaliima, sabo be njabataa seedaaku ngu ceedantodaa kam nguun.» ¹⁹Njaabiimi, mbiimi: «Joomiraado, ibe anndi mido yahannoo ley cuudi baajordi diin fuu, mido uddannoo mido fiyannoo goondinbe ma been. ²⁰Nde yiyyam Etiyen seedee maada oon yuppetenoo ndeen, mido darii, idum weli kam ko o waraa duum. Miin haybannoo kaddule warbe mo been.» ²¹Joomiraado jaabii kam, wi'i: «Yahu, mi nulete to woddi, to yimbe be nganaa Alhuudiyankoo.»

No Pool wi'iri wo Romanke

²²Ibe kettinani mo faa o haali haala ka. Ndeen be yepti daade mabbe, be mbi'i:

—Ittu mo e adunaaru ndu! O haanaa wuurude katin!

²³Ibe peekoo, ibe njiila saayaaji mabbe, ibe mbicca leydi. ²⁴Hooreejo oon yamiri Pool yaaree ley suudu sooro mubben doon, lamndoree piide faa be paama ko wadi de jamaa oon ina wulla e makko hono ni. ²⁵Nde be kabannoo mo faa be piya mo ndeen, o wi'i mawdo sordaasiibe gondo doon:

—Yalla na daganoo on piyon Romanke, sakko mo saraaka naa?

²⁶Nde mawdo oon nannoo dum ndeen, yehi to hooreejo mubben oon, wi'i:

—Ada anndi ko nesudaa wadude naa? Gorko oon wo Romanke!

²⁷Ndeen hooreejo oon wari to Pool, yami dum, wi'i:

—Haalanam, yalla a Romanke naa?

Pool jaabii, wi'i:

—Wo mi kam!

²⁸Ndeen hooreejo oon jaabii, wi'i:

—Miin kaa, ceede keewde njobumi de kebumi laataade Romanke.

Pool wi'i mo:

—Miin, mi finii tawumi mi kam.

²⁹Wakkati oon anniyiibe fiyude mo faa tilsinana mo haaltude been acciti. Hooreejo oon huli, sabo anndii Pool wo Romanke woodi habbiino dum.

No Pool yaariraa yeeso waaalde Saahiibe

³⁰Jaango majjum, hooreejo oon habbiti Pool, sabo na yidi tannyorde ko Alhuudiyankoo be been mbullitii dum. O yamiri hooreebe almaami'en e waaalde Saahiibe ndeen fuu kawrita. Caggal duum, o waddi Pool, o darni dum yeeso mabbe.

23 Pool ndaari waaalde Saahiibe been, wi'i:

—Sakiraabe, wo bernde nde walaa feloore mbuurdumi yeeso Joomiraado faa yottaade nyalooma hannden o.

²Ndeen Ananiyas, Almaami Mawdo oon, yamiri darinoo be dakkol makko been piya mo hunnduko. ³Ndeen, Pool wi'i mo:

—Laamdo fiyete, aan kokuwol dawn-inaangol nanndungol wo lobbol! Ada joodii faa carorodaa kam e Tawreeta Muusaa, de a luttii Tawreeta Muusaa ko njamirdaa mi fiyee duum.

⁴Darinoo be doon been mbi'i Pool:

—Yalla a mbonkoto Almaami Mawdo mo Laamdo joyyini o naa?

⁵Pool jaabii, wi'i:

—Sakiraabe, mi faamaayno yalla wo o Almaami Mawdo. Si goonga, mido andni ina winndaa: «Taa mbonka hooreejo lenyol maa!»†

⁶Pool ina andni wobbe ley Saahiibe been wo Saduki'en, wobbe muɓben du wo Farisa'en. Ndelle yeewnii semmbe hakkunde kawrital doon, wi'i:

—Sakiraabe, miin mi Farisanke, bii Farisanke. Wo saabe yowugol jikke e ummital maaybe carorteemi!

⁷Nde o haalnoo dum ndeen, Farisa'en e Saduki'en been njeddunduri, kawrital ngaal feccii. ⁸Sabo Saduki'en ina mbi'a ummital walaa, maleyka'en ngalaa, ruu-huuji du ngalaa. Ammaa Farisa'en ina ngoondini dum fuu. ⁹Duko koon beydii mawnude. Jannginoobe Tawreeta wobbe heedanbe Farisa'en been, na ngada kalala mawdo, ina mbi'a:

—Walaa fuu ko boni ko min nji'i e gorko o! Ina waawi taweede ruuhu naa maleyka haaldi e makko!

¹⁰Jeddi diin mawni faa hooreejo sordaasiibe oon huli taa be ceeka Pool. Dum wadi de o yamiri sordaasiibe njippoo to kawrital toon, itta Pool e juude yimbe been, njeccina dum to suudu sooro muɓben toon.

¹¹Jemma jokkudo oon, Joomiraado ɓangi e Pool, wi'i dum:

—Sellin bernde maa! No ceedoraniɗaa kam Urusaliima noon, na tilsi ceedanodaa kam ley Roma du.

No Alhuudiyankooɓe mbatiri faa mbara Pool

¹²Nde weetunoo ndeen, Alhuudiyankooɓe been mbati, kunii nyaamataa njarataa sanaa nde mbari Pool. ¹³Batidinbe been ina buri worbe capande nayo. ¹⁴Be njehi to hooreebe almaami'en e mawbe, be mbi'i:

—Min kunake hunayeere fay huunde min nyaamataa min njarataa gilla joonin, sanaa nde min mbari Pool. ¹⁵Joonin, onon e waalde Saahiibe been, mbi'ee hooreejo sordaasiibe oon waddana on Pool. Mbi'on odon njidi faamitaade ko o haalata duum. Minen, miden cegilii faa min mbara mo gilla o yottaaki.

¹⁶Bii sakiike Pool debbo nani ko be anniyii duum, yehi to suudu sordaasiibe toon, naati, humpiti Pool. ¹⁷Pool noddii gooto e mawbe sordaasiibe been, wi'i dum:

—Yaaru suka gorko o to hooreejo toon, sabo won ko o yidi haalande dum.

¹⁸Mawdo sordaasiibe oon yaari mo to hooreejo muudum toon, wi'i dum:

—Pool ommbaado oon noddii kam, nyaagii kam mi wadda suka gorko o to maa, sabo won ko o yidi haalande ma.

¹⁹Hooreejo oon nanngi junngo makko, toowtidi e makko, de yami mo:

—Dume kaalantaa kam?

²⁰Suka oon wi'i mo:

—Alhuudiyankooɓe ndawridii. Be nanndinkinto e yidube faamitaade kabaaru Pool. Be nyaagete jaango ngaddanaa be Pool yeeso waalde Saahiibe ndeen. ²¹Taa njabanaa be! Sabo ko furi worbe capande nayo na duppinanii mo, kunake nyaamataa njarataa si mbaraay mo. Be cegilake, ibe ndoomi yamiroore maa.

²²Hooreejo oon wi'i suka gorko oon:

—Taa haalan fay gooto yalla a faaminii kam dum.

O yoppa dum dilli.

No Pool nulduraa Kaysariya

²³Caggal duum, o noddii mawbe sordaasiibe makko dido, o wi'i dum'en:

—Kawrunduree worbe keme dido e waddiibe pucci capande njeddo, kam e jom'en labbe keme dido. On fuu, cegi-

†23:5 Wurtagol 22.27.

lanee yaade Kaysariya wakkati yamnde jeenay jemma. ²⁴Cegilee pucci faa njaaron Pool e jam, to Filiki goforneer oon.

²⁵Hooreejo oon winndi bataaki ki, wi'i:

²⁶Miin, Kalawdiyus Lisiya, mido jowte, aan Filiki goforneer teddufo.

²⁷Gorko mo neldumaami o, wo Alhuudiyankooɓe nanngunoo dum, anniyi warude dum. Nde kumpitinoomi o Romanke ndeen, naatumi, miin e fedde sordaasiibe ndeen, itumi mo. ²⁸Ngaddumi mo yeeso waalde Saahiibe maɓɓe, sabo mido yidi faamude ko be peldi mo duum.

²⁹Tawumi wo dow sariya maɓɓe tan be peldi mo, de dum wanaa huunde waawunde warude mo naa uddude mo. ³⁰Caggal duum, maatumi Alhuudiyankooɓe ndawridii faa mbara mo. Dum wadi de neldumaami mo wakkati oon. Mi yamirii felooɓe mo been du njaha to maa, pela mo toon.

³¹Sordaasiibe been ngadi ko njami-
raa duum, kooyi Pool ley jemma, njaari dum faa Antipatiri. ³²Jaango majjum, sordaasiibe yaarannoobe e koyde been njeccii to suudu muɓɓen Urusaliima. Be njoppidi Pool e waddiibe pucci been, njottinowa dum. ³³Nde been njottino Kaysariya ndeen, kokki goforneer oon bataaki kiin, njoppi Pool e junngo makko. ³⁴Nde goforneer oon janngunoo bataaki kiin fu, yami toy Pool jeyaa. Nde nannoo wo Silisi o jeyaa ndeen, ³⁵wi'i mo:

—Mi nanan haala maa si felooɓe ma been ngarii.

O yamiri Pool doomowee to suudu Hirudus laamordu toon.

No Pool feldaa yeeso Filiki goforneer

24 Balde joy caggal duum, Ananiyas Almaami Mawdo oon yottii Kaysariya. Imo wondi e mawɓe wobɓe, kam e janngudo sariya Roma'en bi'eteedo Tertulu. ²Nde Pool noddanoo ndeen, Tertulu fuddi felude mo yeeso kaananke oon, wi'i:

—Filiki kaananke teddufo, wo saabe maada de min kefi jam booydo. Woodi ko moyyinaa ley lenyol ngol du wo haybugol maada wadi. ³Min annditii fuu ko ngadufadaa, yimbe tatteeji fuu na njettire berde belde. ⁴Mi yidaa joonnde ndeen juuta, de mido nyaage saabe moyyuki maa, kettindanodaa min seeda. ⁵Min tawii gorko o wo daaboowo bone sanne. Wo o gaddoowo fitina hakkunde Alhuudiyankooɓe wonbe ley adunaaru fuu. O ardiido laawol Nasaraatunkooɓe. ⁶O filake tuuninde suudu dewal mawndu nduun, de min nanngi mo. [⁷Miden njidi saraade mo sariya amin, tawi Lisiya hooreejo sordaasiibe oon ittirii mo semmbe e juude amin, yamiri felooɓe mo been ngara yeeso maa.][‡] ⁸Aan e hoore maa, lamndodaa mo, paamaa ko min peldi mo duum fuu.

⁹Alhuudiyankooɓe tawaabe toon been keedani kaaloowo oon, mbi'i noon jaati worri.

¹⁰Ndeen Filiki, goforneer oon, hokki Pool laawol faa haala. Pool wi'i:

—Mido anndi wadii duubi ada saroo lenyol ngol. Dum wadi de mido seyaroo jakkanaade hoore am. ¹¹Buraa balde sappo e didi ko ngarumi Urusaliima faa mi sujidana Laamdo. Si a taykake fu, a tawan hono noon worri. ¹²Fay gooto tawaay kam mido dukida e neddo naa mido jirkita jamaa, wanaa e ley suudu dewal mawndu nduun, wanaa e

[‡]24:7 E dereeji booydi, goddi ngalaa aaya 7.

ley cuudi baajordi, wanaa e ley ngal-luure ndeen. ¹³Be mbaawaa tabintinde ko be peldi kam joonin duum. ¹⁴Ammaa mido jabi yeeso maa: mido rewri Laamdo maamiraabe meeden oon e laawol ngol be mbi'ata feerewol ngool. Mido goondini ko winndaa e Tawreeta Muusaa duum e ko winndaa e dewte annabaabe duum fuu. ¹⁵Woodi, mido tannyori Laamdo iirtinan fonnditiibe e bonbe fuu, hono no Alhuudiyankoobe du tannyori ni. ¹⁶Saabe duum mido tinnoo wondude e bernde nde walaa feloore yeeso Laamdo e yeeso yimbe wakkati fuu.

¹⁷Caggal duubi keewdi, mi wartii faa mi wafana yimbe am dokke, mi itta sadakaaji. ¹⁸Wakkati oon be tawi kam e ley suudu dewal mawndu nduun caggal ko ngadumi al'aada senagol. Mi waldaa e jamaa, mi waldaa e duko. ¹⁹Alhuudiyankoobe wobbe yuurube leydi Aasiya wonnoobe doon, wo been kaanoo warude pela kam yeeso maa, si tawii won ko ngadumi. ²⁰Yimbe bee do, sanaa kam'en e ko'e mubben kaala boofi di nji'i e am nde ndarinoomi yeeso waalde Alhuudiyankoobe Saahiiibe ndeen. ²¹Be mbaawaa wiide mi wadii faa'e si wanaa konngol gootol ngol ndariimi de yeewnimi: «Wo saabe ummital maaybe wadi de mido saree hannden!»

²²Filiki oon, na anndi laawol Iisaa ngool, hanti haala, wi'i:

—Si Lisiya hooreejo sordaasiibe oon warii fu, ndeen carotoomi haala moodon ka.

²³O yamiri mawdo sordaasiibe oon hayba Pool, de newnana dum, taa hada fay gooto e yigiraabe muudum been warude walla dum.

²⁴Balde seeda caggal duum, Filiki wardi e deekum Alhuudiyanke bi'eteedo Durusiila. O neli Pool waddowaa, o het-tindanii dum ina haala haala goondinal

Iisaa Almasiihu. ²⁵Kaa nde Pool haalanoo haala fonnditaare e nanngitaare e sariya garoowo ndeen, Filiki huli, wi'i:

—Joonin kaa heyii! Yahu. Nde kebindiimi fuu, mi nodditete.

²⁶O miilli Pool hokkan mo ceede. Dum wadi de imo noddada dum kile keewde faa be njewtida.

²⁷Nde wadunoo duubi didi fu, Porsiyus Festus loomti Filiki, laatii kaananke. Ammaa Filiki yoppi Pool e ley kasu doon, sabo na yidi welnande Alhuudiyankoobe been.

No Pool nyaagorii sariya muudum yaaree to kaananke Roma

25 Balde tati caggal ko Festus wari e ley leydi ndiin duum, yuwi Kaysariya, yehi Urusaliima. ²Doon, hooreebe almaami'en e ardiibe Alhuudiyankoobe ngari to makko de peli Pool. Be nyaagii mo semmbe ³o walla be, o wadda Pool Urusaliima. Ko be mbiiri mo noon dey, ibe piloo duppinanaade dum dow laawol faa be mbara dum. ⁴Festus jaabii be, wi'i:

—Pool ina uddii ley kasu Kaysariya toon. Miin e hoore am du, mi yec-coto wuro ngoon law. ⁵Mawbe moodon ngara njaada e am Kaysariya, pela gorko oon si tawii won ko wadi.

⁶Festus waddaay e mabbe ko buri balde jeetati naa sappo, de yeccii Kaysariya. Jaango majjum, o joodowii to sarorde toon, o yamiri Pool waddee. ⁷Nde Pool yottinoo ndeen, Alhuudiyankoobe yuurube Urusaliima been piilli dum, peldi dum kulle bonde keewde. Ammaa be mbaawaay laabinde pelooje deen. ⁸Ndeen Pool jakkani hoore muudum, ina wi'a:

—Mi wadaay ko boni, wanaa e sariya Alhuudiyankoobe oon, wanaa e suudu dewal mawndu nduun, wanaa e kaananke Roma mawdo oon du.

⁹Festus ina yidi welnande Alhuudiyankooɓe been. Ndelle yami Pool, wi'i:

—Ada jaba yaade Urusaliima faa mi sarowoo toon kabaaru maa oon naa?

¹⁰Nde o yamunoo duum fu, Pool jaabii, wi'i:

—Wo e sarorde kaananke Roma mawdo ngonumi, wo do kaanumi sareede. Mi wadaay Alhuudiyankooɓe been fuu ko boni. Aan e hoore maa du, ada anndi. ¹¹Si mi wadii ko boni, ko foti warude kam fu, mi salataako wareede. Ammaa si fay huunde e ko be peldi kam duum wanaa goonga fu, fay gooto waawaa wattude kam e juude mabbe. Sariya am faltake do. Wo kaananke Roma mawdo oon, kam sarotoo kam.

¹²Caggal nde Festus haaldunoo e tindinoobe dum ndeen, jaabii Pool, wi'i:

—Ada yidi kaananke Roma mawdo sare, ndelle a yahan to kaananke Roma mawdo oon!

No Pool waddiraa yeeso Agirippa e Bereniika

¹³Balde seeda caggal duum, Agirippa kaananke oon e Bereniika, sakiike mum debbo, ngari Kaysariya faa njowta Festus. ¹⁴Nde be booytunoo doon balde seeda fu, Festus haalani kaananke oon haala Pool, wi'i:

—Ina woodi gorko mo Filiki yoppi do ley kasu. ¹⁵Nde njahunoomi Urusaliima ndeen, hooreeɓe almaami'en e mawbe Alhuudiyankooɓe kaalanii kam haala makko, nyaagii kam mi saroo mo o jukkee. ¹⁶Njaabiimi be: Al'aada Romankooɓe jabataa saraade neddo si hawritaay e feloobe dum been. Sanaa tawee ina fotti faa jaaboo ko feldaa duum. ¹⁷Ndelle be fuu be ngarii do. Miin le, mi neebinaay dum fes, sabo jaango majjum njoodowiimi to sarorde toon,

njamirmi gorko oon waddee. ¹⁸Feloobe mo been ndarii, kaali, de be ngad-daay fay feloore wootere ko nanndani kam wo bonanda. ¹⁹Be peldii mo haala diina mabbe, kam e gooto bi'eteedo iisaa maaydo, mo Pool wi'ata ina wuuri. ²⁰Woodi miin kaa, mi yi'aay fuu no njiitirammi goonga e haala kaan. Dum wadi de lamndiimi mo yalla imo jaba saroweede Urusaliima. ²¹Ammaa o nyaagake kabaaru makko watee e juude kaananke mawdo oon. Ndelle njamirmi o haybee faa mi heɓa neldude mo kaananke Roma mawdo oon.

²²Agirippa wi'i Festus:

—Mido yidi hettindanaade gorko o, miin e hoore am.

Festus wi'i:

—A hettindanto mo jaango.

²³Jaango majjum, Agirippa e Bereniika ngardi e yukkinaare mawnde, naati e ley sarordu nduun, kam'en e hooreeɓe sordaasiibe e mawbe ngalluure ndeen. Festus yamiri Pool waddee. ²⁴Nde wad-danoo fu, Festus wi'i:

—Agirippa kaananke e kawrital tawaabe do! On nji'ii gorko o. Alhuudiyankooɓe fuu pelii mo to am ley Urusaliima e do fuu. Ibe yeewnoo, ife mbi'a o haanaa yoppeede o wuura. ²⁵De miin e hoore am kaa, mi tawii o wadaay fay huunde ko haani warude mo. Ammaa kanko e hoore makko, o nyaagake sariya makko yaaree faa to kaananke Roma mawdo oon. Ndelle mi anniyake neldude mo toon. ²⁶Ammaa mi walaa ko mi winndana kaananke oon dow kabaaru makko. Dum wadi de ngaddumi mo yeeso moodon, e ko buri dum fuu, yeeso maada aan kaananke Agirippa. Hono nii, si en kettindake haala makko fu, mi heɓan ko mi winnda. ²⁷Sabo hakkillo am jabaay neldude kasunke to kaananke tawee hollitaay ko nanngiraa.

26 Agirippa wi'i Pool:
—A hokkaama laawol. Haalu haala maa.

Ndeen, Pool banti junngom, jaabii, wi'i:

²—Agirippa kaananke, mi seyorake laamnude hoore am yeeso maa handnden ko Alhuudiyankooƙe peldi kam duum fuu. ³Aɗa anndi al'aadaaji Alhuudiyankooƙe e haalaaji muɓben fuu. Saabe majjum mido nyaage, kettindanodaa kam e munyal.

⁴Alhuudiyankooƙe fuu ina anndi no mbuurdumi gilla mi cukalel. Ibe anndi no ngorrunoomi e ley yimbe leydi am e ley Urusaliima fuu. ⁵Ibe anndi gilla arande, si be njabii seedaade: mido jokki laawol diina amin ɓurngol tiidude ngol, mido hiisodaa e Farisa'en. ⁶Joonin, mi darake faa mi saree saabe mi yowii jikke am dow amaana mo Laamɗo waɗfani maamiraabe meeden oon. ⁷Yuwɗiiji meeden sappo e diɗi diin ina njowi jikke muɓben e tabintingol amaana oon, ina ndewira semmbe jemma e nyalooma. Kaananke, wo saabe jikke o Alhuudiyankooƙe peldi kam! ⁸Ko waɗi de miilidon Laamɗo waawaa iirtinde maaybe?

⁹Miin e hoore am, ley ko faltii mi tannyoriino mido haani bonnude innde Iisaa Nasaraatuujo oon, no laatorii fuu. ¹⁰Wo dum pay ngadumi Urusaliima du. Hooreeƙe almaami'en been kokkii kam baawɗe mi udda seniibe heewbe e kasu. Nde be caranoo faa be mbaree ndeen, mi yardake dum. ¹¹Mi torrii be kile keewɗe e cuuɗi baajordi diin fuu. Mido tilsina be njedda Almasiihu mo be ngoondini oon. Tikkere am dow maɓbe ina mawnunoo sanne, faa mido tewna be ley gure janane, mido torra be.

No Pool haaliri haala tuubugol muudum

(Golle Nulaabe 9.1-19, 22.6-16)

¹²Wo hono nii njaarumi Damas. Hooreeƙe almaami'en nelii kam, kokkii kam baawɗe nanngude goondinbe toon. ¹³Kaananke, mido wonnoo dow laawol wakkati hakkunde naange, nji'umi annoora ina yuura dow kammu ina fiiloo kam, miin e yaadiraabe am been fuu. Annoora oon ina ɓuri fay naange jalbude. ¹⁴Min fuu, min caami e leydi. Wakkati oon, nanumi daande ina wi'a kam e ley ibraninkooƙe: «Sool, Sool, ko waɗi de aɗa torra kam? Si ndemoori wi'i saloto tufirgel joomum fu, beydan nawnaade.» ¹⁵Njaabiimi, mbiimi: «Aan wo a moy, joomam?» Joomiraado wi'i: «Miin, wo mi Iisaa mo torrataa oon. ¹⁶Umma dara, sabo mi ɓanganii ma, mi suɓake ma faa ngollanaa kam. Wo faa ceedanodaa kam ley ko njiidaa joonin e ko nji'oytaa si mi ɓangii e maa caggal hannden. ¹⁷Mi reenete e Alhuudiyankooƙe e yimbe lenyi godɗi be nullooma e muɓben joonin been. ¹⁸Mi nulete faa peertaa gite maɓbe, be yuwa e nimre, be ngarta e annoora, be yuwa e baawɗe Seyɗaani, be ngarta e Laamɗo, be keɓa yaafeede hakkeeki maɓbe, be ndonida e seniibe saabe ko be goondini kam duum.»

¹⁹Ndelle saabe majjum, kaananke Agirippa, mi salaaki dowlanaade ko nji'umi, ko yuurani kam dow kammu duum. ²⁰Be artiimi waajaade wo yimbe Damas e yimbe Urusaliima e piilol Yahuudiya fuu. Caggal duum, njokkinmi yimbe lenyi godɗi tuuba, ngarta e Laamɗo, ngolla gollleeji kollooji tuubii. ²¹Saabe duum, Alhuudiyankooƙe nanngiri kam ley suudu dewal mawndu nduun, pilii warude kam. ²²Ammaa Laamɗo wallii kam illa ndeen faa warde hannden. Mido seedanoo yimbe fuu,

gilla lo'ube faa e teddube. Mi waajataako fay huunde si wanaa ko annabaabe e Tawreeta Muusaa mbi'i warowan duum. ²³Dum woni: Almasihu torroto faa maaya, de artoo maaybe ummitaade. De si ummitake fu, waajoto yimbe meeden e lenyi goddi fuu kisindam, dam laatanoo be annoora.

²⁴Nde Pool haalannoo dum ndeen, Festus feekii e semmbe, wi'i:

—Pool, a haanjaama! Heewgol maada annal ngol haanji ma!

²⁵Pool jaabii, wi'i:

—Festus teddufo, mi haanjaaka. Ko kaalammi duum wo haalaaji goongaaji, celludi. ²⁶Agirippa kaananke oon ina annidi kulle deen. Dum wadi de mido hoolii haalude dum yeeso makko. Si goonga, mido tannyori dum fuu suudanaaki mo, sabo dum wadaay e cuncukka. ²⁷Kaananke! Ada goondini annabaabe naa? Mido annidi ada goondini!

²⁸Agirippa wi'i Pool:

—Ada miilii wadude kam Almasiyan-keejo law law hono nii naa?

²⁹Pool jaabii, wi'i:

—Nde yaawi e nde hanndii fuu, dum laatoo muuyde Laamdo faa aan e hettindaniibe kam joonin fuu laatodon hono am, de tawee wanaa e callali gondi e am di.

³⁰Kaananke oon e goforneer oon e Bereniika e joododinoobe e mubben fuu ummii. ³¹Nde be njaltunoo suudu nduun ndeen, ibe mbi'undura:

—Gorko o wadaay ko foti warude dum naa habbude dum callali.

³²Agirippa wi'i Festus:

—Imo waawnoo yoofeede si o wi'aayno sariya makko faltiniree to kaananke Roma mawdo oon.

No Pool neldiraa Roma

27 Nde yaareede amin Itali e laana tabitinnoo ndeen, Pool e kasunkoobe wobbe ngattaa e junngo mawdo sordaasiibe bi'eteedo Yuliyus. Oon wo jeyaado e fedde sordaasiibe kaananke Roma mawdo. ²Min naati laana maayo yuuruka Adaramati njahooha ina fanta gure ley leydi Aasiya. Min ndunnyi. Miden ngondi e Aristarka gorko Makedoniyanke yuurudo Tesaloniiki. ³Jaango majjum, min njottii Sidon. Yuliyus wadani Pool hinney, dujanii dum yaha to yigiraabe mum faa mballira dum ko haajaa. ⁴Nde min yuwunoo doon ndeen, min battitowii fonngo ruunde^f Kipirus, sabo min kawrii e henndu mawndu. ⁵Min peyyiti maayo manngo ngoon hedde Silisi e Pamfiliya, min njottii Mira ley leydi Lisiya. ⁶Doon, mawdo sordaasiibe oon tawi laana yuuruka Alesandiri ina fonnidii Itali. O nanni min ley makka.

⁷Balde keewde laana amin kaan wadi ina yaara heese. Semmbe e doole min njottorii wuro Kinidus. Henndu nduun na hada min yahude to min ponndii. Ndelle min takkii ruunde Kereta gere to henndu walaa, min panti Salmone. ⁸Miden takkii senngo, miden tampi e yaade. Faa min njottii nokku bi'eteedo Jipporde Lobbere nde woddaa e wuro Lasiya.

⁹Min booyi sanne faa wakkati iidi nyannde ittugol hakkeeki faltii. Wakkati dabbunde maayo ngoon ina hulbinii sanne, na tiidi laana dilla ndeen. Pool tindini be dow majjum. ¹⁰O wi'i:

—Sakiraabe, mi yi'i jahaangal ngal wo keewungal torra e mursey, wanaa laana ka e gineeji di tan, ina waawi laataade yonkijji meeden du.

^f27:4 Ruunde wo leydi tummbiindi hakkunde maayo manngo.

¹¹ Ammaa mawdo sordaasiibe oon, wo haala sofeere laana kaan e joomiika buri jabude e dow haala Pool. ¹² Jipporde laanaaji nde be ngoni e muudum ndeen, welaa dabbude. Dum wadi de burbe heewude ley laana been mbi'i be njaha be piloo yottaade Fenika faa be ndabba toon. Dum wo jipporde wonnde Kereta huccitinde hordoore-gorgaare e sobbiire-gorgaare.

¹³ Nde henndu seeda yuurundu hordoore fuddunoo wifude ndeen, be cikki be mbaawan yottaade to be njidi toon. Be yeentini jamde darnooje laana deen, be takkii e fonngo Kereta, ibe njaha. ¹⁴ Ammaa caggal duum seeda, henndu mawndu wi'eteendu henndu sobbiire-lettugaare yuuri to ruunde toon, jippii. ¹⁵ Henndu nduun faddii laana kaan. Min kunngii huccitinde e henndu nduun faa min njaha yeeso. Min acci ika roya. ¹⁶ Nde min paltotonoo duungel bi'eteengel Kawda ndeen, min kawri e henndu seeda. E ley tampiri, min poodi laanayel pamarel ngel min ndaasannoo ngeel. ¹⁷ Min yepti ngel, min njowi ngel dow laana mawka. Ndeen be kooyi boggi, be piilii laana mawka kaan. Be njippini jamde darnooje laana deen du, be njoppi ika roya, sabo be kulii taa be njanoy e sobbundu ruunde Sirta. ¹⁸ Henndu nduun ina heddi na wifa min semmbe. Saabe duum, jaango majjum be pudfi faddude donngal laana kaan ley maayo manngo. ¹⁹ E nyalooma tatabo oon, be kooyi anniya, be paddi fay ginereeri jaarooji laana ley ndiyam diin. ²⁰ Naange e koode du nji'ataake faa wadi balde keewde. No henndu nduun foti mawnude, min tayi jikke amin fuu e hisude.

²¹ Nde booynoo yimbe been kebaay ko nyaama fu, Pool darii hakkunde mabbe, wi'i:

—Si on njabiino haala am, on ndillaayno Kereta fu, torraaji di e mursey o hewtataakono en. ²² Joonin, mido haalana on: cellinee berde mon, sabo fay gooto moodon mursataa yonki muudum, laana ka tan mursetee. ²³ Jemma hankin, Laamdo jeydo kam mo ndewammi oon nuli maleyka to am. ²⁴ Maleyka oon wi'i kam: «Pool, taa hulu, tilay a daroto yeeso kaananke Roma mawdo oon. Laamdo reenete, aan e yaadiraabe maa been fuu.» ²⁵ Ndelle, cellinee berde mon, sabo mido hoolii ko Laamdo haalani kam duum, hono noon jaati worrata. ²⁶ Ammaa tilay en njanowan e ruunde wonnde ley maayo ngo.

²⁷ E ley jemma sappo e nayaabo oon, miden ndoya ley maayo Adiriyati ngoon faa hannden. Wakkati hakkunde jemma, donnoobe laana kaan been cikki badake leydi. ²⁸ Be paddii boggol ponndirgol, be tawi luggeefi kiin wo haddi darande noogay. Be njehi yeeso seeda, be paddi katin, be tawi luggeefi kiin wo haddi darande sappo e joy.[§] ²⁹ Be kuli taa be njanoy e kaaye. Ndelle be njippini jamde nay darnooje laana deen caggal laana kaan, ibe keppi weetaay. ³⁰ Ndeen golloobe laana kaan been njippini laana pamara kaan e ndiyam, ina njidi faa ndilla kam'en tan. Be mbi'i wobbe be njippinowan jamde to yeeso laana kaan toon faa ndarna ka. ³¹ Pool wi'i mawdo oon e sordaasiibe been:

—Si yimbe been keddaaki e ley laana ka fu, onon, on ndadataa.

³² Ndeen sordaasiibe been tayi boggi nanngunoodi laana pamara kaan diin, njoppi ngel dilli kangel tan.

§27:28 Darande noogay wo meetereeri 37. Darande sappo e joy wo meetereeri 27.

³³Nde badinoo weetude ndeen, Pool nyaagii be fuu be nyaama, wi'i:

—Hannden woni balde sappo e nay odon ndoomi on nyaamaay. Odon ked-dii on meedaay fay huunde. ³⁴Ndelle mido nyaagoo on sanne, nyaamon. Odon kaajaa dum faa ndadon. Si goonga, fay gooto moodon leebol hoore muudum solataa de saama.

³⁵Nde o haalnoo dum ndeen, o hooyi buuru, o yetti Laamdo yeeso maŕbe be fuu, o heltii, o fuddi nyaamude. ³⁶Ndeen be fuu berde maŕbe cuusinaa, kambe du be kooyi, be nyaami. ³⁷Minen wonbe ley laana kaan been, min yimbe keme dido e capande njeddo e njeegom. ³⁸Nde be nyaamnoo faa be kaari ndeen, be kooyi bootooji alkama gondi e laana kaan diin, be padfi di ley maayo manngo faa dum huyfintina ka.

³⁹Nde weetunoo ndeen, be kaynii leydi, de be annditaay ndi. Be nji'i nokkuure njaareendi yaajunde seeda. Ibe njidi jaarude toon laana kaan si be mbaawii. ⁴⁰Be tayi jamde deen, be njoppi de ley maayo. Be kabbiti boggi kabbaadi e ooncirde deen du. To hoore laana toon du, be yeentini wudere dow, be peerti nde faa henndu nduun duni'ira ka yeeso. Be ponndii daande maayo ngoon. ⁴¹Ndeen laana kaan fiyii e tilde, nufi. Becce makka cokkii e ley njaareendi ndiin faa ka hunngii dimmbaade. Bempeyye du keli caggal makka faa diggi.

⁴²Sordaasiibe been anniyii warude kasunkoobe been taa fay gooto e muŕben yinoo de dogga. ⁴³Ammaa mawdo sordaasiibe oon ina yidi dannude Pool. Ndelle o hadi be wadude anniya maŕbe oon. O yamiri waawbe yinaade been artoo njinoo mburtowoo, ⁴⁴de heddiibe been du tiigoo kelte laana kaan naa goddum yuurdum e makka. Hono nii min fuu min njottorii leydi e jam.

28 Nde min kisunoo ndeen, min nani ruunde ndeen Malta wi'etee. ²Jeyaabe doon been njabborii min caahu mawdo. Wakkati oon kammu ina toba, jaangol du na woodi. Ndelle be kubhani min yiite faa min yuuloo. ³Pool hawrunduri ledde, watti e yiite ngeen. Nguleefi wurtini mboddi e majje, ndi soppi junngo makko. ⁴Nde jeyaabe doon been njiinoo mboddi ndiin ina bilii e junngo Pool ndeen, mbi'unduri hakkunde muŕben:

—Tannyorol, gorko o wo gaddo warhoore. Fay si o dadi to maayo manngo toon du, sariya accataa mo o wuura.

⁵Ndeen o fidfi mboddi ndiin ley yiite, dum torraay mo fay huunde. ⁶Be miilii o buutan naa o saaman wakkati oon, o maaya. Ammaa nde be kedinoo faa booyi, be nji'i dum torraay mo fay seeda fu, hakkillooji maŕbe mbaylitii e makko. Be mbi'i o wo gooto e alla'en.

⁷Pubiliyus, hooreejo ruunde ndeen oon, gese muudum ina ngoni sera nokkuure ndeen. O jabbii min faa woodi, o weerni min faa haddi balde tati, o saahanii min. ⁸Tawi baaba Pubiliyus ina fukkii sellaa, wo jontaado, reedu muudum du na dogga yiy'am. Pool yehi to makko, du'ii, yowi juude muudum e dow makko, danni mo. ⁹Nde dum wadunoo ndeen, nyawbe wonbe e ruunde ndeen been ina ngara, na ndannee. ¹⁰Be teddini min teddeengal manngal. Nde min cegilinoo faa min ndilla e laana ndeen, be njoobini min ko min kaajaa e jahaangal amin.

No Pool yaari yuuwde Malta yaade Roma

¹¹Midin ngonnoo toon faa haddi lebbitati. Ndeen min naati e laana yu-uruka Alesandiri, ndabbunooka e ruunde ndeen. Min ndilli. Laana kaan

ina nenyaa nenyi tooruuji funereebe.**

¹²Min njottii wuro wi'eteengo Sirakus, min ngadi doon balde tati. ¹³Min yuwi doon, min takkii e daande maayo manngo faa Regiyus. Jaango majjum, hennu hordoore wifii. E ley balde didi min njottii Potiyoli. ¹⁴Min tawi toon sakiraabe, nyaagii min min ngonda e muβben jeddiire. Ndeen sakitii, min njottowii Roma. ¹⁵Nde sakiraabe wonbe Roma been nannoo garol amin fu, ngari faa Luumo Abiya e nokku bi'eteedo Jipporde Tati faa njakkitoo min. Nde Pool yiinoo be ndeen, yetti Laamdo, beydorii cuusal. ¹⁶Nde min njottinoo Roma ndeen, Pool hokkaa laawol jippoo e feere muudum. Sordaasiijo ina hayba dum.

No Pool waajorii ley Roma

¹⁷Balde tati caggal duum, Pool noddi mawbe Alhuudiyankooβe. Nde be kawritinoo ndeen, o wi'i be:

—Sakiraabe! Mi wadaay fay huunde ko luttundurta kam e yimbe meeden naa aadiiji maamiraabe meeden. Ammaa mi nanngaama Urusaliima, mi wattaama e juude Romankooβe. ¹⁸Been du yamtindake kam, de iβe muuyunoo yoppude kam, sabo be tawraay kam fay sabaabu gooto kaando warude kam. ¹⁹Ammaa saabe Alhuudiyankooβe been calake mi yoppee, dum waddani kam nyaagaade sariya am faltiniree to kaananke Roma mawdo oon. Mi walaa fuu ko mi felda lenyol am. ²⁰Dum wadi de noddumi on faa mi yi'a on, mi haalana on. Mido habborii callali di saabe mo Israa'iilankooβe kedii garol muudum oon.

²¹Be mbi'i mo:

—Min kebaay bataaki yuuruki Yahuudiya kaaloohi haala maa. Katin du fay gooto e sakiraabe been waraay

humpiti min naa haalani min ko boni ko ngadufaa. ²²Ammaa miden njidi kaalanaa min ko njiidaa e hakkillo maa, sabo miden anndi yimbe nokkuuje fuu na njedda laawol ngol njokkudaa ngool.

²³Be kokkunduri nyalaande nde be ngartoyta. Nyalaande ndeen yottii, heewbe ngari kawriti to jipporde makko toon. Gilla fajiri faa caggal kiraade imo fiirtana be haala laamu Laamdo, imo waajoo be. Imo holla be kabaaru iisaa gondo ley Tawreeta Muusaa e ley dewte annabaabe. ²⁴Wobbe maβbe njabi ko o haali duum, wobbe njabaay. ²⁵Nde be cankitotonoo ndeen tawi be ndewraay hakkunde maβbe. Ndeen Pool beydi konngol gootol, wi'i:

—Ruuhu Geniido haalii goonga nde haalnoo e hunduko annabi Esaaya, wi'i maamiraabe moodon:

²⁶«Yahu to lenyol ngol, mbi'aa dum:

On nanan faa wooda, de on paamataa.

On ndaaran faa laaba, de on nji'ataa.

²⁷Sabo lenyol ngol bernde muudum yoorii.

Be cukkii noppi maβbe, be muβbii gite maβbe.

Si wanaa noon fu gite maβbe nji'an, noppi maβbe nanan,

hakkillooji maβbe paaman.

Ndeen be ngartan be ndewa kam

de mi danna be.»††

²⁸Pool beydi katin, wi'i:

—Anndee, kisindam Laamdo nuldaama yimbe be nganaa Alhuudiyankooβe. Kambe be kettindoto! [²⁹Nde Pool haalnoo haalaaji diin ndeen, Alhuudiyankooβe been ndilli ina njeddundura sanne hakkunde muβben.]‡‡

³⁰Pool joodii suudu to luwi toon duubi didi kibbudii. Imo jabboo waroobe

**28:11 E jamaanu oon, dorbotoobe laanaaji na mbi'a kanji ndeenata dum'en.

††28:27 Esaaya 6.9-10.

‡‡28:29 E dereeji booydi, goddi ngalaa aaya 29.

ndaarude mo been fuu. ³¹Imo waa-
joo laamu Laamdo. Imo janninira tan-

nyoral kabaaru Iisaa Almasiihu Joomi-
raado, wala fuu ko hadi mo.

*Bataaki Pool yaade to***Romankooŋe**

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool. Mi maccudo Iisaa Almasiihu, mi noddaado faa mi laato nulaado muudum. Wo mi cubaado faa mi yottina Kabaaru Laamdo Lobbo. ²Kabaaru Lobbo oon wo mo Laamdo aadiinoo gilla e annabaabe muudum ley Binndi ceniidfi diin. ³Kabaaru oon wo haala Biyiiko haalata. Fodde neddaaku muudum wo yuurodo e Daawda. ⁴Fodde Ruuhu ceniido du, holliraama wo Bii Laamdo jom baawde ko ummitii e maayde duum. Oon woni Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. ⁵Saabe makko min kebiri moyyere laataade nulaabe faa yimbe yuuruŋe e lenyi fuu ngoondina mo, downtanoo mo, de innde makko teddinee. ⁶Onon du, odon njeyaa e mabbe, onon be Laamdo noddi faa kawton e Iisaa Almasiihu been. ⁷Mido jowta on fuu, onon wonbe ley Roma be Laamdo horsini de noddi faa laato seniibe. Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu kokku on moyyere e jam.

**No Pool yidiri yi'ude
goondinbe wonbe Roma been**

⁸Ko artii fuu, mido yetta Laamdo e dow innde Iisaa Almasiihu saabe moodon on fuu, sabo haala goondinal moodon ina haalee ley adunaaru fuu. ⁹Laamdo mo ndewammi e bernde am fuu e ko ngollanammi Kabaaru Lobbo haala Biyum duum, wo seedee mido miccoo on wakkati fuu ¹⁰e ley du'aawuuji am fuu. Mido ŋaroo Laamdo newnana kam laawol e ley muuyde muudum no mi warda to

moodon. ¹¹Sabo mido yidi yi'ude on sanne, faa mi yottinana on dokkal yuurungal e Ruuhu faa sembindina on. ¹²Woodi, ko njidumi wi'ude wo faa cembunduren ley goondinal ngal kawtuden ngaal, goondinal am semmbina on, ngal moodon du semmbina kam. ¹³Sakiraabe, mido yidi paamon: kile keewde ngadumi anniya mi waran to moodon de mido faddaa faa hannden. Mido yidi warude faa danya be kebumi hakkunde moodon saabe Almasiihu hono no kebiri yimbe hakkunde lenyi godfi ni. ¹⁴Tilay mi yaha to yimbe fuu, yimbe ngallu e wonbe ladde, to joomiraabe anndal e majjube. ¹⁵Dum wadi de mido yidi waajaade on Kabaaru Lobbo oon, onon yimbe Roma du.

Haala baawde Kabaaru Lobbo

¹⁶Mi semtirtaa Kabaaru Lobbo oon, sabo wo o baawde Laamdo faa hisina goondindo mo fuu: Alhuudiyankooŋe tafon, de caggal duum, lenyi godfi fuu. ¹⁷Sabo Kabaaru Lobbo oon ina bangina no Laamdo fonnditorii, ina bangina wo e goondinal tan neddo ndaardetee ponditiido yeeso Laamdo, illa fuddoode faa e timmoode. Wo noon Binndi diin mbiiri: «Ponnditiido wurdan goondinal.»[¶]

**Haala tikkere Laamdo
dow luttal yimbe**

¹⁸Tikkere Laamdo ina banga illa dow kammu ina jippoo dow luttugol yimbe e oonyaare muβben fuu. Ibe kada goonga bangude saabe oonyaare maβbe ndeen. ¹⁹Si goonga ko neddo waawi annude e Laamdo duum ina laabani be, sabo Laamdo hollii be dum. ²⁰Sabo gilla Laamdo tagi adunaaru ndu faa hannden, golle muudum ina bangina sifa muudum mo yi'ataake oon faa laaba,

[¶]1:17 Habakuk 2.4.

dum woni baawde makko faa abada deen e no o worri fuu. Saabe duum, yimbe been ngalaa ko be njaaboo fey. ²¹Fay si taweede iŋe anndi Laamdo, be teddiniraay dum no foti teddiniireede noon, be njettaay mo du. Miilooji maŋbe diin laatake boli, berde maŋbe puuyde deen du niŋbbii. ²²Iŋe njaara wo be jom'en hakkillo, jako wo be majjube. ²³Be loomtinirii teddeengal Laamdo duumiido oon tooruuji nanndufi e yimbe maayoobe e pooli e kulle de koyde nay e daasotoode.

²⁴Saabe duum, Laamdo yoppidi be e muuyde yonkiiji maŋbe tuunde faa be kuyfini balli maŋbe hakkunde maŋbe. ²⁵Be loomtinirii Laamdo goongaajo oon e fewre, be teddini ko tagaa, be ndewi dum, be njoppi Tagudo oon. Oon woni jetteteedo faa abada! Aamiina. ²⁶Saabe duum, Laamdo yoppidi be e muuyde terde maŋbe cementiide. Rewbe maŋbe been mbattiti ko haani wadeede e balli muŋben e ko haanaa. ²⁷Hono noon worbe been du njoppi wondude e rewbe faa naati na muuyundura. Worbe ina ngadundura ko semtinii, de be njomnitoree ley balli maŋbe fodde majjere maŋbe.

²⁸Saabe ko be miilinoo anndude Laamdo walaa ko nafata duum, Laamdo yoppidi be e majjere maŋbe, faa be ngadi ko neddo haanaa wafude. ²⁹Iŋe keewi oonyaare e bonanda e eelgal e nganyaandi fuu. Iŋe keewi kiram e warhoore e poodundural e jamba e anniya bondo. Wo be nyo'oobe yimbe, ³⁰wo be mbonkotoobe, wanyube Laamdo. Wo be huyfinoobe yimbe, wo be mawninkiniibe, mantotoobe. Iŋe piloo laabi kesi faa be ngada ko boni. Iŋe calanoo saaraabe maŋbe. ³¹Be ngalaa hakkillo, be koolnaaki, be yoorbe berde, be ngalaa yurmeende. ³²Iŋe anndi ko Laamdo yamiri: gadoowo golleeji di fuu ina haani maayde. Ammaa wanaa golleeji

diin tan be ngadata, iŋe njardoo wobbe du ngada di.

Haala jukkungo Laamdo

2 Ndelle, aan peloowo wobbe oon, mo laatidaa fuu a walaa ko njaabodaa. Sabo si a felii goddo, ada liba hoore maa, sabo aan du ada wada dum. ²Eden anndi Laamdo ina saroo wadoobe hono golleeji diin fodde goonga. ³Aan peloowo wadoobe iri golleeji diin tawee hono noon ngadirtaa, yalla ada sikki a dadan jukkungo sariya Laamdo ngoon naa? ⁴Naa a jawdo moyyuki Laamdo mawki kiin, kam e munyal muudum e heese muudum naa? Yalla a faamaay moyyuki muudum ina yaare faa tuubaa? ⁵Ammaa ko a joordo bernde, a calido tuubude duum, ada waddana hoore maa tikkere Laamdo nyannde Laamdo ŋanginta tikkere muudum e sariya mum ponnditiido oon. ⁶Sabo Laamdo barjoto mono fuu golle muudum. ⁷Wadoobe ko woodi e ley munyal, filotoobe darja e teddeengal e ko duumotoo been, keban nguurndam nduumiidam. ⁸Ammaa filotoobe ko nafata ko'e muŋben, saliiŋe goonga de ina kabbi e bonanda been, jukkungo naawngo kebata. ⁹Torra e bil-laare ngoodanii gadoowo ko boni fuu: Alhuudiyankooŋe tafon, de lenyi goddi njokka. ¹⁰Ammaa darja e teddeengal e jam ngoodanii gadoowo ko woodi fuu, Alhuudiyankooŋe tafon, de lenyi goddi njokka. ¹¹Sabo Laamdo burdintaa yimbe.

¹²Kala gadoowo hakke mo anndaa Tawreeta Muusaa halkan tawa sara-raaka Tawreeta oon. Katin du gadoowo hakke tawi na anndi Tawreeta, sarorte Tawreeta oon. ¹³Yimbe ndaardataake fonnditiibe yeeso Laamdo e hettindanaade Tawreeta tan. Wo wadoobe ko Tawreeta wi'i been ndaardete wo fonnditiibe. ¹⁴Be nganaa Alhuudiyankooŋe been, e rafi muŋben anndude Tawreeta

fuu, si ɓe ngadirii no Tawreeta oon wi'iri ni e ley muuyɗe ko'e maḔḔe, ɓe kollii iɓe njogii Tawreeta e ley hakkil-looji maḔḔe fay si ɓe ngalaa Tawreeta Muusaa oon. ¹⁵Be kollii ko Tawreeta Muusaa oon yamiri duum ina windaa e ɓerde maḔḔe. ɓerde maḔḔe ina ceedanoo ɓe, wakkati wakkati miilooji maḔḔe na pela ɓe, wakkati gom du na laamna ɓe. ¹⁶Dum ɓangowan nyannde Laamɗo yamirta Iisaa Almasiihu saroo ko suudii ley ɓerde duum, no fotirta e Kabaaru Lobbo mo mbaajotoomi oon.

No AlhuudiyankooḔe ngorri e Tawreeta Muusaa

¹⁷Aan, bi'udɗo wo a Alhuudiyanke, aɗa tuugii Tawreeta Muusaa, aɗa mantaroo kawtal maa e Laamɗo, ¹⁸aɗa anndi muuyɗe Laamɗo, aɗa waawi subaade ko woodi sabo a jannginaama Tawreeta oon. ¹⁹A tannyorii wo a dowoowo wumɓe, wo a annoora wonɓe e nimre ɓeen. ²⁰Aɗa waajoo ɓe njanngaay ɓeen, aɗa janngina sukaaɓe saabe ko njogidaa anndal e goonga faa hiɓɓi e ley Tawreeta Muusaa oon duum. ²¹Woodi ndelle, aɗa tindina wobɓe, yalla a tindintaa hoore maa naa? Aɗa waajoo taa mbujjee, a wujjataa naa? ²²Aɗa wi'a taa njeenee, a jeenataa naa? Aɗa harmina tooru-uji, a wujjataa ley cuudi majji toon naa? ²³Aan mantortooɗo Tawreeta, a huyfintaa innde Laamɗo e luttugol maa Tawreeta oon naa? ²⁴Dum waɗi de Binndi diin mbi'i: «Onon ngadi de yimɓe ɓe nganaa AlhuudiyankooḔe ɓeen ina mbonkoo innde Laamɗo.»^{§§}

²⁵Woodi, si aɗa hayba jamirooje Tawreeta, taadagol AlhuudiyankooḔe ina waawi nafude ma. Ammaa si aɗa lutta jamirooje deen, a laatake hono mo taadaaki ni. ²⁶Si mo taadaaki hay-

bii jamirooje Tawreeta, wanaa Laamɗo ndaardan joomum hono o taadiido nii naa? ²⁷Mo taadaaki de na hayba Tawreeta Muusaa oon, kam saroyte aan luttuɗo Tawreeta oon, fay si a taadiido annduɗo Binndi diin. ²⁸Sabo wanaa ko yi'etee duum waɗata nedɗo Alhuudiyanke jaati, wanaa ko gollatee e ɓannu duum woni taadagol. ²⁹Wo ko yi'ataake duum waɗata nedɗo Alhuudiyanke jaati, taadagol du ley ɓerde muudum tawetee. Wo Ruuhu gollata ɗum, wanaa binndi. Manooɓe nedɗo oon, wanaa to yimɓe yuurata, wo to Laamɗo nde yuurata.

3 Ndelle, ɗume Alhuudiyen ɓurdi lenyi godɗi? Dume woni nafaa taadagol? ²Ina heewi e alhaaliiji fuu. Ko artii fuu, Laamɗo halfinii ɓe konngol muudum. ³Goonga, wobɓe maḔḔe koolnaaki. Yalla ɗum ina waawi bonnude ko Laamɗo wo koolniido duum naa? ⁴Dum waawaa koy! Fay si yimɓe fuu wo fewoobe, tilay Laamɗo kaa annditee wo goongante. Wo hono noon winndiraa: «Fonnditaare maada ina annditee e ko kaalataa duum,

si a sardaama du fu, a liɓan.»*

⁵Do mi haaldan hono no wobɓe kaaldata ni: si onyaare meeden ina ɓeyda hollude fonnditaare Laamɗo ndeen, noy mbi'eten? Yalla en mbi'an Laamɗo wo oonyiido si jippinii tikkere muudum dow meeden naa? ⁶Fay seeda! Sabo si Laamɗo wo oonyiido, noy o sarortoo adunaaru ndu? ⁷Godɗo na waawi wi'ude faa hannden: si fewre am ɓeydii hollude goongalaaku Laamɗo faa ɗum mawninii teddeengal muudum, ko waɗi mido saree hono wo mi luttoowo? ⁸Si nedɗo na miilira nii fu, wi'an: «Ngaden ko boni faa ko woodi funta.» Won mbonkotoobe ina mbi'a enen du eɗen mbiira noon. Yimɓe

§§2:24 Esaaya 52.5.

*3:4 Jabuura 51.6.

been kaa, jukkungo muŋben ina foti e golle muŋben.

No yimbe fuu ndonkiri laataade fonnditiibe

⁹ Ndelle, enen Alhuudiyankooŋe been, eden furi yimbe heddiibe naa? En buraa koy. Sabo mi hollii Alhuudiyanke e mo wanaa Alhuudiyanke fuu e ley hakkeeki ngoni. ¹⁰ Wo hono no winndiraa:

«Walaa fuu ponnditiido, fay gooto,

¹¹ fay gooto walaa paamal, fay gooto filataako Laamdo.

¹² Yimbe fuu mbosake laawol, fuu laatake bolŋe.

Walaa fuu gadoowo ko woodi, fay gooto.»[†]

¹³ «Kunndufe maŋbe ina nga'i hono caabeeje udditiide ni, demle maŋbe ina kaala hiila. Toni maŋbe ina caawi tooke bolle.»[‡]

¹⁴ «Kunndufe maŋbe ina keewi kuddi e haalaaji mettudi.»[¶]

¹⁵ «Koyde maŋbe ina njaawi rufude yiyyam.

¹⁶ Bonanda e mettorgal ina njokki be to be njahata fuu,

¹⁷ be anndaa laawol jam.»[§]

¹⁸ «Kulol Laamdo walaa e berde maŋbe fey.»^{**}

¹⁹ Eden anndi huunde fuu ko Tawreeta Muusaa oon wi'i, wo wonbe e ley muudum been haaldi, faa kunndufe fuu ndeyyinoo, de yimbe adunaaru fuu paama ina poti e hiiteede kiite Laamdo.

²⁰ Sabo fay gooto ndaardataake ponnditiido yeeso Laamdo saabe haybude muudum Tawreeta Muusaa. Si goonga,

golle Tawreeta oon haadii e anndinde yimbe ko woni hakke.

No yimbe laartoo fonnditiibe yeeso Laamdo

²¹ Ammaa joonin Laamdo banginii no fonnditaare muudum hebirtee ko wanaa haybude Tawreeta Muusaa. Tawreeta oon e dewte annabaabe deen kaalino kabaaru majjum: ²² o ndaardan goondinbe been fuu wo fonnditiibe saabe goondinal muŋben Iisaa Almasiihu. Sabo walaa ko senndi yimbe: ²³ yimbe fuu luttii, kewtaay yottaade darja Laamdo. ²⁴ Ammaa Laamdo tiigorake be fonnditiibe e dokkal saabe hinney muudum. O wadirii dum e Iisaa Almasiihu dimdindo be oon. ²⁵ Wo kam Laamdo wadi kirsamaari ittoori hakkeeki^{††}, faa ittiri hakkeeki goondinbe diin e yiyyam muudum. Hono noon Laamdo holliri fonnditaare muudum, fay si jukkaakino luttube arande ²⁶ saabe munyal muudum. O wadirii dum faa o bangina fonnditaare makko ley jamaanu mo ngonden o, faa o holla wo o ponnditiido, woodi du, neddo fuu goondindo Iisaa, o ndaardan dum ponnditiido.

²⁷ Ndelle, dume neddo waawi mantoraade? Walaa! Haybude Tawreeta Muusaa oon wadi dum naa? Wanaa! Goondinal tan wadi dum! ²⁸ Sabo miden anndi neddo ndaardete ponnditiido saabe goondinal muudum, wanaa saabe haybugol muudum Tawreeta. ²⁹ Naa Laamdo wo Laamdo Alhuudiyankooŋe tan naa? Wanaa wo o Laamdo lenyi goddi diin du naa? Goonga, wo o Laamdo lenyi goddi diin du. ³⁰ Sabo

[†]3:12 Jabuura 14.1-3, 53.2-4.

[‡]3:13 Jabuura 5.10, 140.4.

[¶]3:14 Jabuura 10.7.

[§]3:17 Esaaya 59.7-8.

^{**}3:18 Jabuura 36.2.

^{††}3:25 Haala *kirsamaari* kaan, e geresankooŋe ina waawi hollude kirsamaari ittoori hakke, ittoori nganyaandi hakkunde yimbe e Laamdo du.

Laamŋo gooto woodi, ndaardoowo taadiibe been fonnditiibe saabe goondinal muɓben, ɓe taadaaki been du o ndaardan dɔm'en fonnditiibe saabe goondinal muɓben. ³¹Ndelle, min ngadii Tawreeta Muusaa oon wo ɓolum saabe goondinal naa? Fay seeda! Min ɓoldinaay mo, min tabintinii mo!

Haala goondinal Ibrahiima

4 Dume mbi'eten dow Ibrahiima maami en oon? Dume o ekitii dow kabaaru oon? ²Si tawiino o laatake ponnditiido saabe golleeji makko diin, ndeen imo waawunoo mantaade. De yeeso Laamŋo kaa o waawaa mantaade. ³Sabo Binndi diin mbi'ii: «Ibrahiima goondinii Laamŋo, de Laamŋo hiisorii mo saabe majjum wo o ponnditiido.»^{‡‡} ⁴Woodi, si nedŋo gollii fu, njobdi muudum hiisortaake hono moyyere, wo ko tilsi yoɓeede. ⁵Ammaa yeeso Laamŋo nedŋo waawaa yowude jikke muudum dow golle mum. Sanaa o goondina Laamŋo baawŋo nanngirde bonɓe wo fonnditiibe oon, ndeen goondinal makko hiisete wo fonnditaare. ⁶Noon Daawda du haaliri dow barke nedŋo mo Laamŋo hiisorii ponnditiido baka golleeji ngalaa. O wi'ii:

⁷«Barke woodanii yimɓe ɓe lutti muɓben njaafaa, ɓe hakkeji muɓben mooytaa.

⁸Barke woodanii nedŋo fuu mo Joomiraado hiisaaki hakkeji muudum.»^{¶¶}

⁹Yalla taadiibe been tan njeyi barke oon naa? Yalla ɓe taadaaki been ngalaa toon naa? En mbi'ii: wo saabe goondinal Laamŋo hiisorii Ibrahiima wo ponnditiido. ¹⁰Ndelle, noy Ibrahiima worunoo nde ndaardanoo wo ponnditiido

ndeen? O taadiido naa o wanaa? Si goonga, o ndaardaama o ponnditiido gilla o taadaaki. ¹¹Taadagol makko du wo maande holloore fonnditaare makko saabe goondinal ngal o woodunoo gilla o taadaaki. Hono noon, o laatorii maama goondinɓe ɓe taadaaki been fuu, faa been du kiisoree wo fonnditiibe. ¹²Kanko woni baaba taadiibe du, de ɓe kaadaay e taadagol tan. Wo ɓe jokkuɓe laawol makko du, kanko baaba meeden Ibrahiima goondindo Laamŋo gilla taadaaki.

Amaana mo Laamŋo waɗani Ibrahiima

¹³Laamŋo aadake hokkude Ibrahiima e yuwdi muudum adunaaru ndu. Amaana oon daraaki dow ko Ibrahiima jokki Tawreeta oon, ammaa darake dow fonnditaare nde Ibrahiima heɓi saabe goondinal muudum ndeen. ¹⁴Sabo si amaana oon darake dow jokkugol Tawreeta fu, goondinal laatake ɓolal, woodi amaana oon du nafataa. ¹⁵Sabo jamirooje Tawreeta deen wo jukkungo Laamŋo ngaddata. De si jamirooje ngalaa fu, lutti du ngalaa.

¹⁶Ndelle, amaana Laamŋo oon wo dow goondinal yowii, faa laato moyyere makko. O tabitan e yuwdi Ibrahiima fuu, wanaa hokkaabe Tawreeta tan, ammaa goondinirɓe no Ibrahiima goondiniri ni been fuu. Kanko woni maama meeden en fuu. ¹⁷Dum ina hawra e ko winndaa dow Ibrahiima: «Mi waɗii ma baaba lenyi keewɗi.»^{§§} Wo noon dɔm laatorii yeeso Laamŋo mo Ibrahiima goondini, kokkoowo maayɓe nguurndam, jamiroowo ko walaa duum laato. ¹⁸Fay si Ibrahiima walaa daliili dow ko yowa jikke muudum hebude

^{‡‡}4:3 Fudfoode 15.6.

^{¶¶}4:8 Jabuura 32.1-2.

^{§§}4:17 Fudfoode 17.5.

Ƴuwdi katin, o heddii imo goondini. Wo nii o laatorii baaba lenyi keewḔi no LaamḔo wiirunoo mo ni: «Hono nii Ƴuwdi maada fotata.»^{*} ¹⁹Ibrahiima duubi muudum ina ngada hono hemre, ammaa goondinal mum lokkidaay nde yi'unoo banndu mum naywii, deekum Saaratu oon du naywii, faltake rimude. ²⁰O sikkitiraay amaana LaamḔo oon. Ko laatii dey, goondinal makko beydii semmbe, o teddini LaamḔo. ²¹O tannyorii LaamḔo ina waawi tabintinde amaana muudum. ²²Saabe duum, «LaamḔo hiisorii mo wo o ponnditiido.» ²³Ko Binndi diin mbi'i «LaamḔo hiisorake mo wo o ponnditiido» duum, wanaa saabe makko tan winndiraa. ²⁴Idum winndiraa saabe meeden enen du. LaamḔo hiisorto en fonnditiibe, enen goondinbe LaamḔo iirtinii Joomiraado meeden Iisaa e maayde oon. ²⁵O hokkitiraama, o maayi saabe luttii men, de o iirtinaa faa ndaardeden fonnditiibe.

Haala jam hakkunde meeden e LaamḔo

5 Ko kebuden ndaardeede fonnditiibe saabe goondinal duum, wadii jam hakkunde meeden e LaamḔo saabe Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ²Kam udditani en dammbugal hinney LaamḔo mo ngonden joonin saabe goondinal meeden. Ley majjum eden ceyoroo jikke wondude e darja LaamḔo. ³Wanaa dum tan, eden ceyoroo torraaji meeden du sabo eden anndi torraaji ndimata munyal, ⁴munyal du rima ne'aaku, ne'aaku du rima jikke. ⁵Jikke oon du waasaataake, sabo Ruuhu Ceniido mo kokkaden oon hebbinii en njinngu LaamḔo.

⁶Sabo ley wakkati mo LaamḔo subii oon, nde tawanoo en ngalaano semmbe ndeen, Almasiihu maayani en, enen lut-

tuḔe LaamḔo. ⁷Ina tiidi ko goddo jaba maayande neddo fay si wo ponnditiido. Ina hasii goddo suusa maayande lobbo. ⁸Ammaa LaamḔo hollii no yidiri en ko Almasiihu maayanii en gilla en luttuḔe. ⁹Joonin ko ndaardaden en fonnditiibe saabe yi'iyam makko duum, tannyoral en ndadan tikkere LaamḔo du saabe makko. ¹⁰Sabo nde laatinoden waybe LaamḔo ndeen, LaamḔo rewrintinii en e muudum saabe maayde Biyum. Ko ndewrintinaden e makko joonin duum, sikke fuu walaa en kisinte saabe ngurndam Biyiiko oon du. ¹¹De wanaa duum tan, ammaa eden ceyoroo LaamḔo saabe Joomiraado men Iisaa Almasiihu, dewrintindo en e LaamḔo oon.

No Aadama nannditirta e Almasiihu

¹²Joonin le, wo saabe neddo gooto de hakke naati e adunaaru, woodi hakkeji diin du ngaddi maayde. Noon maayde ndeen yottorii yimbe fuu, sabo be fuu be luttii. ¹³Si goonga, gilla Tawreeta Muusaa oon jippinaaka, hakkeji ina ngoodi e adunaaru ndu. De si jamirooje Tawreeta ngalaa, hakkeji kiisataake. ¹⁴Gilla e Aadama faa e Muusaa, walaa fuu mo maayde jaalaaki, fay yimbe be ngadaay hakke iri mo Aadama wadi nde luttunoo yamiroore LaamḔo. Aadama oon wo alhaali garoowo oon.

¹⁵Ammaa en kaanaa fonndude luttal Aadama e dokkal LaamḔo. Goonga, yimbe heewbe maayii saabe luttal neddo gooto. Ammaa hinney LaamḔo, kam e dokkal ngal hokki yimbe heewbe saabe neddo gooto ina buri dum fuu manngu. Neddo oon woni Iisaa Almasiihu. ¹⁶Katin du en kaanaa fonndude ko dokkal LaamḔo rimata duum e ko luttal neddo gooto rimata duum. Sabo sariya wadaama dow luttal gootal ngaal, de dum waddi jukkungo. Ammaa

* 4:18 FudḔoode 15.5.

moyyere Laamdo mawnde wari caggal lutt keewdi, de dum waddi fonnditaare. ¹⁷Wo saabe luttal neddo gooto maayde laamorii yimbe. Ammaa dum waawaa fonndeede e laamagol heboobe moyyere Laamdo heewnde e dokkal fonnditaare been. Been laamortoo e nguurndam saabe neddo gooto. Oon woni Iisaa Almasiihu.

¹⁸Ndelle, no luttal neddo gooto wadirani yimbe fuu jukkungo ni, hono noon du gollal ponnditiingal ngal neddo gooto golli ina laatanoo yimbe fuu fonnditaare e nguurndam. ¹⁹No salaare neddo gooto wadiri yimbe heewbe luttube ni, hono noon dowtaare neddo gooto du wadiroyta heewbe ndaardee fonnditiibe.

²⁰Tawreeta naatii faa luttu beyda anditeede. Ammaa fay ko luttu keewi duum fu, hinney Laamdo buri heewude. ²¹Hono no luttal laamorii de waddi maayde ni, hono noon hinney Laamdo oon du laamortoo saabe fonnditaare, faa yaara en to nguurndam nduumidam saabe Iisaa Almasiihu Joomiraado meeden.

Haala maaydude e Almasiihu e wurdude e muudum

6 Ndelle, dume mbi'eten? En kedoto e hakkeji yalla hinney Laamdo ina beydoo naa? ²Kayto! Dum waawaa laataade! En ceedii e hakkeji faa laa-tofen maaybe to majji. Ndelle noy mbu-urdirten ley majji katin? ³Odon andi lootagal meeden batisima kabbugal en e Iisaa Almasiihu ngaal hawtii en e maayde muudum du. ⁴Ndelle, e ley lootagal batisima ngaal en maaydii e makko, en uwidaama e makko. Ndeen du, no Almasiihu iirtorii e hakkunde maaybe saabe baawde Baabiiwo teddufe deen, enen du en mbuurda noon nguurndam kesam. ⁵Sabo si en kawtii e makko ley maayde nanndunde e maayde makko, en kawtan e makko ummitagol

nanndungol e ngol makko. ⁶Ndelle eden paami dum do: tomottaaku meeden kiinngu nguun tontidaama e makko dow leggal palaangal, faa baawde balli men luttooji diin kalka, faa tawee en nganaa maccube hakke katin. ⁷Sabo si neddo maayii fu, yaltii e hawju hakke. ⁸Ko maaydufen e Almasiihu duum, eden koolii en mbuurdan e makko du. ⁹Sabo eden anndi ko Almasiihu iirtii e hakkunde maaybe duum, maayataa katin. Maayde walaa baawde dow makko katin. ¹⁰Ko o maayi duum, wo saabe hakkeji yimbe nde wootere faa abada. Joonin ko o wuuri duum, wo muuyde Laamdo o wuurani. ¹¹Hono noon, onon du, laatee maaybe be hakkeji laamaaki, de laatanodon Laamdo wuurube e kawtal Iisaa Almasiihu.

¹²Ndelle, taa accee hakke laamoo balli moodon maayooji diin faa njokkon muuyde majji. ¹³Taa kokkitiree terde balli mon hakke, taa ngadon de kabitirde oonyaare. Kokkee ko'e mon Laamdo, sabo on iirtinaama e maayde, odon mbuuri. Kokkee terde moodon Laamdo faa de laato kabitirde fonnditaare. ¹⁴Hakke laamataako on katin, sabo on ngalaa ley jamirooje Tawreeta. Wo ley hinney Laamdo ngondon.

No yimbe laaortoo golloobe dwtaniibe fonnditaare

¹⁵Ndelle noy? Yalla en ngadan hakke sabo ley hinney ngonden wanaa ley Tawreeta naa? Kayto! Dum waawaa laataade! ¹⁶On paamaay naa? Si on kokkii goddo ko'e mon faa ngollanon dum, dwtanodon dum fu, on laatake maccube mo dwtanodon oon. Ndelle, naa on laatake maccube hakke jaaroowo on e maayde, naa on dwtanake Laamdo jaaroowo on e fonnditaare. ¹⁷Ammaa jettooje ngoodanii Laamdo! Arande wo on maccube hakke, de joonin on laatake jokkirbe laawol ngol njan-

nginaŋon ngool e berde laabude. ¹⁸On ndimdinaama e hakke, on laatake maccube fonnditaare. ¹⁹Mido haalda do no yimbe paamirta ni saabe lokkaaku moodon. Arande oŋon ngattunoo terde mon ley hawju tuundi e bonanda faa ko boni beydoo. Joonin kaa, ngadiron de noon ley hawju fonnditaare faa ngollon ko senii.

²⁰Nde ngonnodon ley maccungaaku hakke ndeen, on laataakino gollooŋe d'owtaniibe fonnditaare. ²¹Nafaa oye kebudon e majjum wakkati oon? Fay huunde, si wanaa ko cementirton handen duum, sabo cakitte majjum wo maayde. ²²Ammaa joonin, on ndimdinaama e maccungaaku hakke, on laatake maccube Laamdo. Nafaa mo kebudon wo joonnde seniinde, de cakitte majjum du wo nguurndam nduumiidam. ²³Sabo njobdi hakke wo maayde, ammaa dokkal Laamdo wo nguurndam nduumiidam e ley kawtal Iisaa Almasiihu Joomiraado meeden.

No yimbe kabbitiraa e jamirooje Tawreeta

7 Sakiraabe, mido haalana on onon anndube Tawreeta Muusaa. Oŋon anndi jamirooje Tawreeta na ndawrana neddo haddi nguurndam muudum tan. ²Hono nii debbo banjaado du, jamirooje kabbiiri dum e gorum oon si gorum oon ina wuuri. Ammaa si gorum oon maayii fu, o habbitaama e jamirooje kabbinooŋe mo deen. ³Si goddo banjii mo e ley nguurndam goriiko oon, wi'ete wo o jeenoowo. Ammaa si goriiko oon maayii, jamirooje deen njoppa mo, o wi'ataake jeenoowo si o banjundurii e gorko goddo. ⁴Sakiraabe am, onon du, fodde Tawreeta Muusaa, on laatake maaybe. On yuwii e ley muudum saabe banndu Almasiihu tontanaandu on nduun faa njeyaŋon e muudum. Kam

woni mo Laamdo iirtini e hakkunde maaybe oon faa ngollen ko welata Laamdo. ⁵Wakkati nde ngonnoden ley hawju muuyde terde ndeen, muuyde meeden bonde de Tawreeta ummini deen ina ngolla e balli men faa njaara en to maayde. ⁶Ammaa joonin, en ndimdinaama e Tawreeta. Fodde Tawreeta kabbinooŋe en oon, en laatake maaybe, faa mbaawen gollande Laamdo dow laawol kesol ngol Ruuhu muudum hawjii, wanaa dow laawol kiinnngol ngol binndi njamirnoo.

No Tawreeta Muusaa anndiniri ko woni luttal

⁷Ndelle, dume mbi'eten? Tawreeta Muusaa oon wo hakke naa? Wanaa koy! Ammaa, si Tawreeta walaa fu, mi anndaano ko woni hakke. Sabo mi anndaano ko woni muuyude ko jeyaa si Tawreeta wi'aayno: «Taa muuyu ko a jeyaa!» ⁸Ammaa hakke adii ko jamirooje kadi duum, de wadi e am siyiiji muuyde terde fuu. Sabo si Tawreeta walaano fu, hakke wo huunde waatunde. ⁹Miin e hoore am, nde mi anndaano Tawreeta arande ndeen, mido wuurnoo, ammaa ko kadaadi diin ngari duum, hakkeji laatii buurdi, ¹⁰de miin du, maayumi. Jamirooje kaanunooŋe wadande kam nguurndam deen, laatii jaarooje kam to maayde. ¹¹Sabo hakke adii kadaadi diin, de hiili kam, wardi kam di. ¹²Ndelle, Tawreeta Muusaa wo ceniido, jamirooje deen du wo ceniide, wo ponditiide, wo moyyude.

¹³Ndelle, yalla ko woodi waddanii kam maayde naa? Dum waawaa laataade! Wo hakke wadi dum. Hono nii hakke annditirtee wo hakke jaati, sabo o nawtorake ko woodi faa rimana kam maayde. Ndelle, jamirooje deen kolli hakke oon wo huunde bonnde faa faltii haddi.

Haala durwugol neddo e hakke

¹⁴Eden anndi Tawreeta Muusaa oon to Ruuhu Ceniido yuuri. De miin kaa, mi adunanke tan mo hakke dawrani. ¹⁵Sabo mi faamaay ko ngadammi duum: ko njidumi wadude duum, mi wadataa dum, de ko mbanyumi duum, wo duum ngadammi. ¹⁶Si mido wada ko mi yidaa wadude duum, ina holla mi jabii jamirooje Tawreeta deen ina mboodi. ¹⁷Ndelle, wanaa miin wadirta noon, wo hakke gondo ley am. ¹⁸Mido anndi e ley am, dum woni e ley banndu am, ko woodi walaa e muudum. Yidude wadude ko woodi ina woni e am, de mi waawaa wadude dum. ¹⁹Mi wadataa ko woodi ko njidumi duum, wo ko boni ko mi yidaa duum ngadammi. ²⁰Ammaa si mi wadii ko mi yidaa, wanaa miin gollirta noon, wo hakke gondo ley am oon. ²¹Ko taykiimi dey: wakkati fuu mido yidi wadude ko woodi, de ko boni ina woni e am, ina hada kam. ²²E ley bernde am mido seyoroow Jamirooje Laamdo deen. ²³Ammaa mido maata al'aada bondo e ley banndu am, ina haŋa e laawol ngol hakkillo am wi'i na woodi ngool. Al'aada bondo oon ina wada kam maccudo hakke gondo ley banndu am oon. ²⁴Kay, mido yurminii! Moy waawi dannude kam e banndu yaarooru kam to maayde ndu? ²⁵Jettooje ngoodanii Laamdo saabe Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu!

Ndelle miin, e ley hakkillo am wo mi maccudo jamirooje Laamdo, ammaa e banndu am wo mi maccudo laawol hakke.

Haala nguurndam kawtudam e Ruuhu Laamdo

8Joonin kaa, jukkungo fuu walaa e hawtuŋe e Iisaa Almasiihu been, ²sabo baawde Ruuhu kokkooje en nguurndam saabe Iisaa Almasiihu

deen ndimdinii en e baawde hakke e maayde fuu. ³Ko Tawreeta Muusaa waawaayno wadude saabe lokkaaku balli men, wo duum Laamdo wadi. O nuli Biyiiko e ley tagaadi nanndundi e biŋbe-Aadama jom'en hakkeeki been faa itta hakke. E ley tagaadi ndiin o jukkii hakke golloowo e ley balli men. ⁴Dum fuu wo faa laaŋal ngal Tawreeta yamiri ngaal hiŋŋa e dow meeden, enen jokkuŋe Ruuhu ŋe nganaa jokkuŋe muuyde terde been. ⁵Jokkuŋe muuyde terde been, muuyde terde na ndawrana hakkillooji muŋŋen. De jokkuŋe Ruuhu been, wo Ruuhu dawranta hakkillooji muŋŋen. ⁶Hakkillo jokkoowo muuyde terde muudum, na waddana joomum maayde. Hakkillo jokkoowo ko Ruuhu jeyi du, na waddana joomum nguurndam e jam. ⁷Sabo hakkillo jokkoowo muuyde terde muudum tan ina wanyi Laamdo. Joomum downtantaako Jamirooje Laamdo deen. Si goonga du, waawaa. ⁸Jokkuŋe muuyde terde been mbaawaa welude Laamdo.

⁹De onon le, on njokkataa muuyde terde, ammaa odon njokka Ruuhu, si goonga fuu Ruuhu Laamdo ina woni ley berde moodon. Neddo fuu mo walaa Ruuhu Almasiihu oon, waldaa e Almasiihu. ¹⁰Kaa si Almasiihu ina woni e moodon, fay si taweede balli mon wo maaydi saabe hakke, yonkiiji mon kaa wo buurdi saabe on ndaardaama on fonditiibe. ¹¹Si Ruuhu Laamdo ina woni ley berde moodon, Laamdo buurtindo Iisaa Almasiihu e hakkunde maayŋe oon, hokkan balli mon maayooji diin nguurndam, hokkiran dum Ruuhu muudum gondo ley berde mon oon.

¹²Ndelle, sakiraabe, won ko tilsani en, de dum wanaa jokkude muuyde terde. ¹³Sabo si on mbuurdii odon njokka muuyde terde, on maayan. Ammaa si on mbardii muuyde deen Ru-

uhu Laamdo fu, on mbuuran. ¹⁴Be Ruuhu Laamdo dowata fuu wo biŋbe Laamdo. ¹⁵Laamdo hokkaay on Ruuhu gadoowo on maccuŋe faa ngarton e kulol. O hokkii on Ruuhu gadoowo on biŋbe Laamdo. Kam wadata faa nod-diren Laamdo «Abba». ¹⁶Ruuhu oon e hoore muudum na hawta e berde meeden faa laamna en wo en biŋbe Laamdo. ¹⁷Si en biŋbe, wo en ronoobe du. En ndonan ko Laamdo aadinoo duum, en ndondan e Almasiihu du. Sabo sini en njardi torra e makko fu, en kebidan e makko teddeengal du.

Haala teddeengal garoowal

¹⁸Mi hiisake torraaji wakkati joonin mbaawaa fonndeede e teddeengal ngal Laamdo ŋanginanta en. ¹⁹Si goonga, tagoore fuu ina heppi nyannde nde Laamdo ŋanginta biŋbe muudum ndeen. ²⁰Sabo tagoore ndeen ina faddee hiŋbinde ko nde jeyi gollude. Wanaa e muuyde mayre dum wadaa, wo Laamdo muuynoo dum. Ammaa jikke ina heddii, ²¹sabo tagoore ndeen rimdinte e maccuŋgaaku nyolngu, yaaree e ley ndimaaku e teddeengal ngal biŋbe Laamdo ndesanaa. ²²Sabo eden anndi, faa joonin tagoore ndeen fuu ina uuma ina tampi e naawalla n̄atawere. ²³Wanaa ko tagaa tan uumata, enen hefirbe Ruuhu Laamdo oon hono dokkal Laamdo artiingal, enen du eden uuma. Eden keppi Laamdo wadaay en biŋbe muudum, de rimdina balli men. ²⁴En kisinaama, de wo ley jikke dow ko warata tafon. De jikke kebaado selii laataade jikke, sabo neddo yowataa jikke e dow ko hefi. ²⁵Ammaa si eden njowi jikke e dow ko en kebaay tafon, en ndoomiran dum munyal.

²⁶Katin du, Ruuhu waran na walla en e lokkaaku men. Sabo si goonga, en an-

ndaa no kaanden wadirde du'aare ni. Ammaa Ruuhu oon e hoore muudum nyaaganto en Laamdo, nyaagoranoo en uumaali burdi haalaaji luggude. ²⁷Laamdo kumpitiido ko woni ley berde men oon du ina anndi anniya Ruuhu, sabo wo e muuyde makko Ruuhu oon nyaagirantoo seniibe been.

²⁸Eden anndi Laamdo ina gollira huunde fuu faa laatanoo yidufe dum ko woodi, be o noddi fodde anniya makko. ²⁹Sabo be Laamdo anndi gilla tagaaka been, o fodanake dum'en nanndude e Biyiiko oon, faa Biddo oon laatoo afo ardiido dow sakiraabe heewŋe. ³⁰Katin du be o fodanii been, o noddii dum'en, be o noddi been, o tiigorake dum'en fonnditiibe, be o tiigorii fonnditiibe been du, o hokkii dum'en ngedu muŋben e teddeengal makko.

Haala njinngu Almasiihu

³¹Caggal duum fuu, dume mbi'eten? Si Laamdo ina wondi e meeden, moy waawani en? ³²Kanko, fay Biyiiko oon e hoore muudum o hadaay en, o hokkitirii dum saabe meeden en fuu. Si noon woni moy'ere makko, wanaa o hokkidan en e muudum huunde fuu naa? ³³Moy jaarata be Laamdo subii been sariya? Fay gooto, sabo Laamdo tiigorake be fonnditiibe! ³⁴Moy waawi felude be yeeso sariya? Fay gooto, sabo Iisaa Almasiihu maayii, ko buri dum du, o iirtake. Imo joodii gere nyaamo Laamdo, imo nyaaganoo en. ³⁵Dume waawi sendude en e njinngu Almasiihu? Tiidallaaji naa, billaare naa, torra naa, yobere naa, kolndam naa, masiiba naa, maa kaafaahi naa? ³⁶Wo hono no Bindi diin mbiiri:

«Saabe maada miden nesa maayde nyannde fuu,

miden ndaardee hono baali kirseteedi ni.»[†]

³⁷ Ammaa e ley majjum fuu, saabe jid̄do en oon, eden buri fay jaalotooŋe. ³⁸ Sabo mido tannyori, wanaa maayde, wanaa nguurndam, wanaa maleyka'en, wanaa laamu, wanaa ko wari joonin, wanaa ko waroyta, wanaa semmbe, ³⁹ wanaa ko woni faa dow, wanaa ko woni faa ley, huunde fuu ko tagaa waawaa senndude en e njinngu ngu Laamdo wadani en ley kawtal meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu.

Haala lenyol ngol Laamdo subii

9 Wo goonga kaalammi miin kawtudo e Almasiihu, mi fenataa. Bernde am nde Ruuhu Ceniido dowata ndeen, ina seedanoo kam mido haala goonga. ² Bernde am ina woodi mettorgal cattungal, nde selataa naawude ³ saabe Alhudiyankeoŋe been. Mi jabanno laataade kudaaŋo mi seeda e Almasiihu miin e hoore am si ina nafannoo sakiraabe am be kawtumi yuwdi been. ⁴ Been ngoni Israa'iila'en. Laamdo wadi be biŋbe muudum, holli be teddeengal muudum. Kambe njeyi aadiiji diin e Tawreeta Muusaa oon. Wo kambe Laamdo anndini no be ndewirta dum, kambe Laamdo wadani amaanaaji muudum. ⁵ Kambe yuuri e maamiraabe Israa'iila arandeeŋe been. Almasiihu du, neddaaku muudum yuuri e lenyol ngool. Jettooje ngoodanii Laamdo tiimudo huunde fuu faa abada! Aamiina.

⁶ Dum fuu wanaa wi'ude konngol Laamdo ngool hunngake laataade. Sabo

wanaa yuuruŋe e Israa'iila been fuu ngoni Israa'ilankooŋe, ⁷ wanaa yuuruŋe e Ibrahiima been fuu ngoni biŋbe muudum jaati. Sabo Laamdo wi'ii Ibrahiima: «Wo faro Isiyaaka yuwdi maa hisortee.»[‡] ⁸ Inan ko dum yidi wi'ude: wanaa biŋbe Ibrahiima rimiraabe no yimbe fuu ndimirtee nii ngoni biŋbe Laamdo, ammaa wo rimiraabe saabe amaana been tiigoraawo yuwdi makko. ⁹ Sabo Laamdo wadii amaana e haalaaji diin, wi'i, «Mi wartan e hono wakkati o mawuuri, de Saaratu heban bid̄do gorko.»[¶] ¹⁰ Wanaa dum tan. Ndaaren no Rebeka hooyiri reedu biŋbe dido du. Baaba mabbe wo gooto, Isiyaaka, maami en oon. ¹¹⁻¹² Gilla biŋbe been ndimaaka sakkoo be ngada ko woodi naa ko boni, ndeen Laamdo wi'i Rebeka: «Mawniiwo oon laatoto maccudo minyiiwo oon.»[§] O wadii noon faa anniya makko dow subagol tabita. Subagol makko ngool yowaaki e golle yimbe, wo e Laamdo noddooŋo oon ngol yowii. ¹³ Wo noon Binndi diin mbiiri: «Yaakuuba korsinmi, de Isuwa mbanyumi.»^{**}

¹⁴ Ndelle, dume mbi'eten? Laamdo wo oonyiido naa? Kayto! Fay seeda! ¹⁵ Inan ko o wi'i Muusaa:

«Mi hinnoto mo muuyumi hinnaade, mi yurmoto mo muuyumi yurmaade.»^{††}

¹⁶ Ndelle, subagol makko yowaaki e muuyde neddo naa e tinnaare muudum, ammaa wo dow Laamdo jurmotoodo oon ngol yowii. ¹⁷ Sabo e ley Binndi diin, Laamdo wi'ii Fira'awna: «Ko ngadirmaami kaananke dey, faa mi hollira baawde am e maada, katin du faa in-

[†]8:36 Jabuura 44.23.

[‡]9:7 Fuddoode 21.12.

[¶]9:9 Fuddoode 18.10, 14.

[§]9:11-12 Fuddoode 25.23.

^{**}9:13 Malakiya 1.2-3.

^{††}9:15 Wurtagal 33.19.

nde am gooynee e adunaaru ndu fuu.»^{‡‡}
¹⁸Ndelle, Laamdo yurmoto mo muuyi, yoonan bernde mo muuyi.

¹⁹Ndelle on yaman kam: «Si wo noon worri fu, dume Laamdo felirta yimbe? Moy waawi salaade muuyde makko deen?» ²⁰Aan bii-Aadama oon, wo a moy faa njeddaa Laamdo? Yalla loonde mahaande ina yama mahudo dum oon: «Ko wadi de mahirdaa kam ni?» ²¹Mahooowo loode ina waawi wadude e loope deen ko yidi fuu: e loopal gootal o maha loonde gollirteende ko teddi, o maha wonnde du gollirteende ko hebaa fuu. ²²Woodi, fay si taweede Laamdo muuyi banginde tikkere muudum e baawde muudum, o munyanii be o tikkani been munyal cattungal, dum woni haandube e halkude been. ²³O wadirii noon du faa o bangina keewal darja makko dow be o yurmotoo been, be o segilanii gilla ko booyi faa ngonda e darja makko. ²⁴Dum woni enen be o noddii been. De wanaa e ley Alhuudiyankooŋe tan, wo e ley lenyi goddi diin du. ²⁵Dum woni ko Laamdo wi'i e annabi Hoseya:

«Yimbe be nganaa yimbe am,
 mi noddiran be yimbe am,
 yimbe be korsinaaka been,
 mi noddiran be yimbe am horsube.

²⁶Katin du, nokku do be mbi'etee be nganaa yimbe am,
 doon be inndiroytee biŋbe Laamdo burdo.»^{¶¶}

²⁷Annabi Esaaya du haalii haala Israa'iilankooŋe, wi'i: «Fay si biŋbe Israa'iila keewiri no njaareendi maayo ni, seeda maŋbe tan hisintee, ²⁸sabo Joomiraado tabintinan konngol muudum dow adunaaru, hiŋbinan ngol fuu law.»^{§§}

²⁹Katin du wo nii Esaaya wiirunoo gilla arande:

«Sini Joomiraado jom baawde fuu oon accidaayno en yuwdi,
 tawanno en laatake hono wuro Sodoma ni, en nanndii e wuro Gomoora.»^{*}

No Laamdo ndaardata goondinbe Iisaa been fonnditiibe

³⁰Ndelle, dume mbi'eten? Inan ko mbi'eten: yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe be pilaakino fonnditaare been, be kebii fonnditaare, dum woni fonnditaare saabe goondinal.

³¹Ammaa Israa'iilankooŋe pilorake fonnditaare e jokkugol Tawreeta, de be kebaay fonnditaare ndeen. ³²Ko wadi? Sabo be piloraaki dum goondinal, wo e golle maŋbe be pilorii dum. Ndelle be pergake e «hayre fergoore ndeen» ³³hono no Binndi diin mbiiri ni:

«Inan, mi joyyanan e Siyona hayre nde yimbe pergotoo e muudum,
 tefaafe liboore dum'en.

De goondindo nde fuu semtintaake.»[†]

10 Sakiraabe, ko muuyumi ley bernde am e ko nyaagotoomi Laamdo wo Israa'iilankooŋe kisinee. ²Mido seedanoo be be njinnganii Laamdo sanne, de jinngi diin ngaldaa e paamal. ³Be paamaay fonnditaare nde Laamdo hokkata ndeen, faa be pilanii ko'e maŋbe dabare laataade fonnditiibe. Duum wadi de be dwtanaaki laawol ngol Laamdo ndaardata neddo wo ponnditiido ngool. ⁴Sabo Almasiihu woni timmoode jamirooje Tawreeta faa goondindo dum fuu ndaardee ponnditiido.

^{‡‡}9:17 Wurtagal 9.16.

^{¶¶}9:26 Hoseya 2.25, 2.1.

^{§§}9:28 Esaaya 10.22-23.

^{*}9:29 No *Sodoma* e *Gomoora* kalkiraa ni winndaama e ley Fuddoode 19.1-29.

[†]9:33 Esaaya 28.16.

**No kisindam woodirani
goondindo Almasiihu fuu**

⁵Inan ko Muusaa winndi dow fonditaare yuurunde e Tawreeta ndeen: «Neddo gadoowo jamirooje Tawreeta, kam wuurdata saabe majje.»[‡] ⁶Ammaa inan ko haala Laamdo wi'i dow fonditaare yuurunde e goondinal ndeen: taa wi'u e bernde maa «Moy yeenata dow kammu?» Dum woni faa jippina Almasiihu, ⁷naa «Moy yahata laakara?» Dum woni faa ummintina Almasiihu e hakkunde maayŋe. ⁸Ndelle, dume Binndi diin mbi'i? «Konngol Laamdo ina badii ma, ingol woni e hunduko maa, ingol woni e bernde maa.»[¶] Konngol ngool woni kabaaru goondinal ngal min mbaajotoo ngaal. ⁹Si a wi'ii e hunduko maa Iisaa wo Joomiraado, de a goondinii e bernde maa Laamdo iirtinii mo e maayde fu, a hisinte. ¹⁰Sabo wo e bernde neddo goondinta, de Laamdo ndaardan dum ponnditiido. Wo e hunduko neddo haaldata ko goondini, de Laamdo hisina dum. ¹¹Wo hono Binndi diin mbiiri: «Goondindo mo fuu semtintaake.» ¹²Joonin, walaa ko senndi Alhuudiyanke e mo wanaa Alhuudiyanke. Be fuu Joomii ŋe wo gooto, kam woni kebbinoowo moyyereji muudum e noddoŋe dum been fuu. ¹³Sabo «neddo fuu noddudo innde Joomiraado, hisinte.»[§]

¹⁴Ammaa noy ŋe kebirta noddude mo si ŋe ngoondinaay mo? Noy ŋe

ngoondinirta mo si ŋe nanaay kabaaru makko? Noy ŋe nanirta kabaaru makko si baajotoodo walaa? ¹⁵Noy yimŋe mbaajortoo du si nulaaka? Binndi diin mbi'ii: «Ndaar, koyde jottinooje Kabaaru Lobbo na mbelna bernde koy!»^{**} ¹⁶De wanaa yimŋe fuu njabani Kabaaru Lobbo oon. Annabi Esaaya wi'ii: «Joomiraado, moy goondini waaju amin?»^{††} ¹⁷Ndelle goondinal ina yuura e nanude waaju, waaju du ina yuura e konngol Almasiihu.

¹⁸De mido yama yalla Israa'iilankooŋe nanaay naa? Be nanii koy! Aayaare wi'ii: «Daade mabŋe nanaama e adunaaru fuu, konngi mabŋe njottake faa hoore leydi.»^{‡‡}

¹⁹Midu yama katin: Israa'iilankooŋe paamaay naa? Gilla arande Muusaa winndii ko Laamdo wi'i:

«Mi wadan faa kiron yimŋe ŋe nganaa yuwdi goongaari, mi wadan faa tikkanon yuwdi ndi walaa hakkillo.»^{¶¶}

²⁰Ndeen kaa, annabi Esaaya hulaay wi'ude caggal duum:

«Yimŋe ŋe pilaakino kam been njiitii kam,

yimŋe ŋe yamanaay kam been du, mi banganii dum'en hoore am.»^{§§}

²¹Ammaa to Israa'iila, Laamdo wi'ii: «Fajiri faa futuro mido filoo jabŋaade yimŋe saliiŋe, sattuŋe.»^{*}

[‡]10:5 Lewinkooŋe 18.5.

[¶]10:8 Fillitagol Tawreeta 30.12-14.

[§]10:13 Jowiila 3.5.

^{**}10:15 Esaaya 52.7.

^{††}10:16 Esaaya 53.1.

^{‡‡}10:18 Jabuura 19.5.

^{¶¶}10:19 Fillitagol Tawreeta 32.21.

^{§§}10:20 Esaaya 65.1.

^{*}10:21 Esaaya 65.2.

No Laamdo holliri ina yurmoo Israa'iilankooŋe

11 Ndelle, mido yama yalla Laamdo yoppii yimbe muudum Israa'iilankooŋe been naa? O yoppaay! Sabo miin e hoore am wo mi Israa'iilanke, wo mi yuwdi Ibrahiima, wo e lenyol Benyamin njeyaami. ²Laamdo yoppaay yimbe muudum be subinoo gilla arande been. Yalla on anndaa ko Binndi diin mbi'i nde annabi Iliyaasa woyanannoo Israa'iilankooŋe been to Laamdo naa? O wi'ii: ³«Joomiraado, be mbarii annabaabe maa, be kalkii kirsirde maa sadaka. Miin tan heddi, de ibe ndaara no be mbarda kam.» ⁴Ammaa dume Laamdo jaabii mo? O wi'ii: «Mi resanii hoore am worbe ujunaaje njeddo be kujidanaay tooru wi'eteendu Ba'al.» ⁵Hono noon, hakkunde yimbe hannden been, ina woodi yimbe seeda be Laamdo suborii saabe hinney muudum. ⁶De si o suborake be hinney fu, en anndan o suboraaki be saabe golle maŋbe. Si wo saabe golle maŋbe fu, hinney Laamdo oon heddataako laataade hinney katin.

⁷Ndelle, dume laatii? Ko laatii dey, Israa'iilankooŋe been kebaay ko pilotonoo duum, wo be Laamdo subii been ni kebi dum. Heddiibe been, berde muŋben njoornaa ⁸hono no winndiraa ni: «Laamdo uddii hakkillooji maŋbe, wumnii gite maŋbe, faadinii noppi maŋbe.

Faa hannden noon worri.»[†]

⁹Daawda du wi'ii:

«Wo rewugol maŋbe bonngol ngool laatanoo be tuugol[‡] faa be njana ley maggol, laatanoo be fergere faa be njukkee.

¹⁰Wo gite maŋbe niŋbinee taa be nji'a, wo baawe maŋbe turee faa abada!»[¶]

¹¹Ndelle, mido yama: ko Alhuudiyankooŋe been pergii duum, yalla wo faa be caama faa abada naa? Wanaa koy! De wo saabe lutti maŋbe diin, yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe been keŋbiri kisindam, faa Alhuudiyankooŋe been kira. ¹²Si lutti maŋbe diin laatanake yimbe adunaaru barke, si mursey maŋbe du laatanake be nganaa Alhuudiyankooŋe been barke, barke oon furan dum manngu sanne si Alhuudiyankooŋe been fuu tuubii.

Haala hisineede yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe

¹³Joonin, wo onon yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe been kaaldammi: ko laatiimi nulaado e moodon duum, mido mantaroo gollal ngal kokkaami ngaal ¹⁴de na hasii mi heban waddude kiram e ley lenyol am, faa mi hisina wobbe maŋbe. ¹⁵Sabo si woddineede Alhuudiyankooŋe wadi de yimbe adunaaru ndewrintinaa e Laamdo fu, dume laatoytoo si be njaŋbowaama? Dum laatorto hono wo be yaltube e maayde!

¹⁶Si tamre arandeere sakkaama Laamdo, tame keddiide deen du cakkaama. Si dadi lekki cakkaama Laamdo, licce deen du cakkaama. ¹⁷Joonin le, Israa'iilankooŋe ina nga'i hono no lekki jaytun ki licce muudum godde caltaa. Aan mo wanaa Alhuudiyanke nanndudo e liccal jaytun laddeehi, a waddaama, a dobaama e jaytun kiin. Nii kebirdaa ngedu e ko yuurata e dadi jaytun kiin. Ada heba barke lekki kiin, ada mawnida e licce godde deen. ¹⁸Saabe majjum,

[†]11:8 Fillitagol Tawreeta 29.3, Esaaya 29.10.

[‡]11:9 *Tuugol*wo ko wobbe mbi'ata huuseeru maa bedorgal.

[¶]11:10 Jabuura 69.23-24.

taa mantodaa yeeso licce caltaade deen. De si ada mantoo fu, miccodaa wanaa aan wuurni dadi diin, wo dadi diin mbuurni ma. ¹⁹Ina woodi tawee ada wa'i: «Ko wadi de licce deen caltaa dey, wo faa miin mi naata, mi dobee do.» ²⁰Goonga! Ammaa ko de caltiraa dey, wo rafi goondinal majje. Aan ada heddii e dobeede saabe goondinal maa. Ndelle, taa mawninkina, ammaa hulu. ²¹Sabo si Laamdo accaay licce arandeeje deen fu, accataa ma aan du. ²²Ndelle, taykita moyyuki Laamdo e tikkere muudum fuu: tikkere makko na woni e saamuŋe been, de moyyuki makko na woni e maada sini ada tabiti e moyyuki kiin. Si wanaa duum fu, aan du a saltete. ²³Israa'iilankooŋe du, si be njoppii salaare maŋŋe de be ngoondini fu, Laamdo nannan be katin hono no licce ndobirtee e lekki. Sabo Laamdo ina jogii baawde doode be e lekki kiin katin. ²⁴Ndelle aan yuurudo e lekki laddeehi oon, si a saltaama e makki a dobaama e lekki jaytun aawaaki kiin, haala fuu walaa licce yuurde e lekki aawaaki kiin, si caltanooma ina mbaawi dobeede e inna muŋŋen.

No Laamdo yurmortoo yimbe fuu

²⁵Sakiraaŋe, mi yidaa ndullon ko su- udi dum do, heŋa taa ndaardon ko'e mon wo on jom'en hakkillo: Israa'iilankooŋe laatake yoorbe berde, de dum timman wakkati siyiiji yimbe be nganaa Alhu- udiyankooŋe fuu ngoondini, naati laamu Laamdo. ²⁶Hono noon Israa'iilankooŋe been fuu kisinirtee, no Binndi diin mbiiri ni:

«Kisinoowo yuuran e Siyona, ittan luttal fuu e yuwdi Yaakuuba.»[§]

²⁷«Dum woni amaana am e maŋŋe wakkati nde mooytammi hakkeegi maŋŋe.»^{**}

²⁸Ko Alhuudiyankooŋe been njabaay Kabaaru Lobbo oon duum, be laatorii waybe Laamdo, ammaa wo dum saabe moodon faa kebon Kabaaru oon. De ko Laamdo subii be duum, be laatake be o yidi saabe maamiraaŋe maŋŋe. ²⁹Wo noon, sabo Laamdo waylitataa anniya dow mo moyyini dokke muudum, e dow mo noddii. ³⁰Onon yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe, arande on calakeno Laamdo, de joonin kaa on keŋii yurmeende saabe sattere Alhu- udiyankooŋe. ³¹Noon du, joonin wo been calii Laamdo, de Laamdo yurmii on. De dum laatake faa been du keba yurmeende makko. ³²Sabo Laamdo udi- dii yimbe fuu e ley salaare, faa o yurmoo be fuu.

³³Hey barkeegi Laamdo korsudi ina keewi! Hakkilantaaku makko e andal makko ina luggi! Fay gooto waawaa annude anniyaaji makko. Fay gooto waawaa faamude laabi no o gollirta.

³⁴Wo hono noon winndiraa: «Moy anndi miilooji Joomiraaŋe? Moy laatii tindinoowo dum?»^{††}

³⁵«Moy artii hokkude mo sakko o yoba dum?»^{‡‡}

³⁶Si goonga, huunde fuu e makko yuuri, huunde fuu wo kanko tiigii, huunde fuu wo kanko jeyi. Wo teddeengal woodan mo faa abada! Aamiina.

No goondinbe Iisaa kaani wuurdude

12 Ndelle sakiraaŋe, mido nyaagoo on sanne saabe yurmeende Laamdo, cakkee ko'e mon laatonon sadaka buurdo, ceniido, beldo Laamdo.

§11:26 Esaaya 59.20.

**11:27 Yeremiya 31.33-34.

††11:34 Esaaya 40.13.

‡‡11:35 Ayuuba 41.3.

Dum woni dewal ngal kaandon rewruude mo ngaal. ²Taa nyemmbitee adunaaru, ammaa accee Laamdo heydintina hakkillooji mon faa berde moodon mbaylitoo. Ndeen, on mbaawan annude muuyde Laamdo: ko woodi e ko weli mo e ko hibbi.

³Saabe moyyere nde Laamdo hokki kam ndeen, mido wi'a mono e moodon fuu: taa njaaree ko'e moodon to on njot-taaki, ammaa ndaaron ko'e mon e milooji hakkilantaaku, kawrooji e goondinal ngal Laamdo etani on ngaal. ⁴Gooto e meeden fuu ina jogii terde keewde, de terde deen fuu kawtaa golle. ⁵Hono noon, enen e keewal meeden fuu, wo en neddo gooto e ley kawtal meeden e Almasiihu. En fuu eden njeydaa no terde fuu njejdiraa e banndu ni.

⁶En kokkaama dokke ceedude de Laamdo hokkiri en moyyere muudum. Si Laamdo hokkii neddo haaltude kongol ngol watti e muudum, haaltira ngol no fotiri e goondinal muudum. ⁷Mo Laamdo hokki dokkal wallude wobbe, o walla be. Mo o hokki dokkal jannginde, o janngina. ⁸Mo o hokki dokkal semmbindina yimbe, o semmbindina dum'en. Mo o hokki dokkal moyyande wobbe du, o hokkira e yardaamuye. Mo o hokki dokkal ardaade, o ardoroo tinnaare. Mo o hokki dokkal yurmeende du, o yur-moroo wobbe e seyo.

⁹Njinngu moodon laato ngal waldaa e naafikaaku. Mbanyee ko boni, kabbee e ko woodi. ¹⁰Njidfunduree njinngu saki-raagu, mono fuu teddina banndum faa burna dum hoore muudum. ¹¹Taa accee tinnitaare mon feewa. Ngollanon Joomiraado e berde mon fuu. ¹²Mbeltee e ley jikke moodon, munyee torra, tinnee keddododon e du'aare. ¹³Mballee seniife Laamdo e haajuuji mubben, laatee

jabbotooŋe weerbe. ¹⁴Mbarkinee tor-roobe on. Mbarkinon be, taa kudon be. ¹⁵Ceyodee e seyiibe, mboydee e woyooŋe. ¹⁶Laatodee miilo wooto. Taa pilee manngu ammaa kawtee ko'e mon e lokkaabe. Taa tiigoree ko'e mon on jom'en hakkillo. ¹⁷Si goddo wadii on ko boni, taa njomnitee dum. Kakkilane wadude ko yimbe fuu ndaarata na jardi. ¹⁸Si na laato, ngondiree e yimbe fuu e jam. Pilodon dum haddi no mbaawrudon. ¹⁹Sakiraabe horsuŋe, taa njomnitane ko'e mon. Ko kaandon wadude dey, accee tikkere Laamdo ndeen yomnitanoo on. Sabo e ley Bindi diin Joomiraado wi'ii: «Miin woni jomnitotoodo, miin yoboyta be.»^{¶¶} ²⁰Ina winndaa katin: «Si ganyo ma yolbii fu, nyaamnaa dum, si domdii njarnaa dum. Si a wadii nii fu, a wadan o semta saabe ko o wadi ko boni duum.»^{§§} ²¹Taa accu ko boni jaale, ammaa jaalora ko boni duum e ko woodi.

Haala downtanaade laamiife

13 Mono fuu downtanoo laamiife, sabo laamu walaa si wanaa yurungu to Laamdo. Laamiife fuu wo Laamdo joyyini dum'en. ²Saabe duum, neddo fuu caliido laamu leydi salake ko Laamdo yamiri. Caliido yamiroore Laamdo du foodanan hoore muudum jukkungo. ³Gaŋoowo ko woodi walaa ko huldata hoorebe been, wo gaŋoowo ko boni hulata be. Ada yidi tawee a hulataa laamiife leydi naa? Ndelle, ngadaa ko woodi. Ndeen laamu yet-tete. ⁴Sabo laamiife wo gollanoobe Laamdo faa nafe. Ammaa si tawii wo ko boni ngadataa, kulaa, sabo wanaa bolum laamiife mbakkorii kaafaahi. Wo be gollanoobe Laamdo faa be tabintina jukkungo muudum dow gaŋoowo ko

^{¶¶}12:19 Fillitagol Tawreeta 32.35.

^{§§}12:20 Banndi 25.21-22.

boni fuu. ⁵Ndelle, tilay dowtanodon laamiibe been, wanaa saabe hulde jukkeede tan, ammaa faa taa berde mon pela on du. ⁶Dum wadi de odon njoba lampo, sabo laamiibe been wo gollanoobe Laamdo, hokkuŋe wakkatiiji muŋben fuu faa laamoo. ⁷Kokkee mono fuu ko jeyi hokkeede. Kokkee lampo mo kaandon hokkude lampo, kokkon tino mo kaandon hokkude tino. Kulon mo kaandon hulude, teddinon mo kaandon teddinde.

No yimbe njeŋri yidundurde

⁸Taa njoganee fay gooto nyamaande. Huunde wootere tan haani laataade nyamaande, dum woni yidundurde. Sabo jiddo gondo muudum fuu, tabintinii jamirooje Tawreeta. ⁹Odon anndi kadaadi dii do: «Taa jeenu, taa wadu war-hoore, taa wujju, taa muuyu ko a jeyaa». Kanji e jamirooje godde deen fuu ina kawriti e yamiroore wootere. Ndeen woni: «Njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.» ¹⁰Jiddo gondo muudum wadataa dum ko boni. Ndelle njinngu na tabintina Tawreeta oon.

¹¹Taykee kujje deen, sabo odon anndi wakkati mo ngonden e muudum. Wakkati mo kaandon finude oon yonii. Sabo joonin kisindam buri badaade en diina nde naatunoden e goondinal ndeen. ¹²Jemma badake timmude, nyalooma battake. Ndelle, celen gollude golle nimre, kooyen kabitirde annoora. ¹³Mbuurden no haaniri, hono no wonbe ley annoora nyalooma. Wanaa e ley fijirde bonnde e sulagol, wanaa e gollaeji balli tuundi e rafi semto, wanaa e poodundural e kiram. ¹⁴Bornoree Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu hono no kaddungal ni, taa kilnee muuyde terde moodon, taa nyaamnon de.

Haala lokkaaŋe e jom'en sembe

14 Njaŋbee mo goondinal muudum lokkidi tawa on peldaay dum ko miilotoo. ²Hasii goddo ina woodi goondinal faa na waawi nyaamude huunde fuu, tawee goddo du goondinal muudum ina lokkidi faa nyaamataa teewu. ³Nyaamoowo teewu oon taa yawa mo nyaamataa teewu oon. Mo nyaamataa teewu oon taa fela nyaamoowo teewu oon, sabo Laamdo jabbake mo. ⁴Aan, wo a moy faa pela gollanoowo goddo? Yalla imo darii faa woodi naa o saamii, dum fuu wo dongal joomiiko. O daroto faa wooda du, sabo Joomiraado ina woodi baawde jogaade mo faa o daroo.

⁵Hasii goddo ina jogorii nyalaande wootere ina buri godde teddude, tawee goddo du ina jogorii nyalaade fuu wo potu. Mono fuu tannyora ko miilotoo dum e ley hakkillo muudum. ⁶Burdindo nyalaande oon wadirii dum saabe Joomiraado. Katin du, nyaamoowo ko yidi fuu oon wadirii dum saabe Joomiraado, sabo imo yetta Laamdo. Mo nyaamataa teewu oon du wadirii dum saabe Joomiraado, imo yetta Laamdo kanko du. ⁷Sabo fay gooto e meeden wuurantaa hoore muudum, katin du fay gooto e meeden maayantaa hoore muudum. ⁸Si en mbuurii, wo Joomiraado mbuuranden. Si en maayii du, wo Joomiraado maayanden. Si en mbuurii naa si en maayii fu, wo Joomiraado oon jeyi en. ⁹Sabo Almasiihu maayii, de ummii e maayde faa laatoo Joomiraado wuurbe e maaybe fuu.

¹⁰Aan, ko wadi de ada fela sakiike maa goondindo oon? Naa aan, ko wadi de ada yawa sakiike maa goondindo oon? En fuu, en ndaroyto yeeso sarorde Laamdo. ¹¹Sabo ina winndaa:

«Joomiraado wi'ii:

«Tannyoree, no tannyordon mi buurdo:

Koppi fuu kofanto kam,
dehle fuu ceedoto miin woni Laamdo.)

»*

¹²Ndeen mono e meeden fuu jaabanto
hoore muudum yeeso Laamdo.

¹³Dum le, taa pelunduren hakkunde
meeden katin. Kooyee anniya reentaade
e huunde fuu ko waawi fergude sakiike
mon naa ko libata dum. ¹⁴Saabe kawtal
am e Joomiraado men Iisaa mido tanny-
ori nyaamdu fuu e hoore muudum har-
maa. Ammaa si neddo miilii godfum wo
karmudum, dum harmanan dum kam
kaa. ¹⁵Si a torrii sakiike maa goondindo
oon saabe ko nyaamudaa, a jokkaay laa-
wol njinggu. Taa halku mo Almasiihu
maayani dow ko nyaamete. ¹⁶Ndelle,
ko ndardon na woodi duum, tinnee
taa wobbe mbonkoo on saabe majjum.
¹⁷Sabo laamu Laamdo wanaa kabaaru
nyaamdu naa njaram, wo kabaaru fon-
nditaare e jam e seyo ley kawtal Ru-
uhu Ceniido. ¹⁸Golliranoowo Almasiihu
hono noon fuu, welan Laamdo, yimbe
du teddinan dum. ¹⁹Ndelle, piloden ko
beydata jam hakkunde meeden. Mono
fuu filoo ko semmbindinta bannum ley
goondinal.

²⁰Taa mbonnon golle Laamdo saabe
haala nyaamdu. Si goonga, nyaamdu
fuu ina laabi, ammaa si nyaamdu ndu
nyaamataa nduun ina ferga sakiike maa,
nyaamude ndu woodaa. ²¹Ko woodi
dey, wo taa nyaamon teewu naa njaron
doro, naa ngadon huunde fuu ko fer-
gata sakiike moodon. ²²Huunde fuu ko
ngoondindaa, njogodaa dum hakkunde
maa e Laamdo. Barke woodanii mo
sikkitirtaa ko woni e hakkillo muudum.
²³Ammaa si neddo wadii sikki-sakka
de nyaami fu, jukkete, sabo joomum

nyaamiraay goondinal. Huunde fuu ko
waldaa e goondinal wo luttal.

15 Enen sellube goondinal been,
eden kaani wallude be goondinal
muβben lokiidi been. Haanaa ngaden
ko weli en tan. ²Gooto e meeden fuu
filoo ko welata gondo muudum, faa nafa
dum, de semmbindina dum ley goondi-
nal. ³Sabo fay Almasiihu jokkaay mbe-
lirka yonki muudum, ammaa laatake
no winndiraa ni: «Mbonkaaji mbonki-
ibe ma diin e am njani.»[†] ⁴Ko winn-
danoo arande e ley Binndi diin duum,
winndaama faa janngina en. Idi kolla en
munyal, idi cellina berde men, faa keben
tannyoral ley jikke men. ⁵Laamdo jom
munyal, cellinoowo berde oon, hokku
on laataade jom'en miilo wooto hono no
Iisaa Almasiihu anndiniri on ni. ⁶Noon
teddinirton Laamdo e anniya gooto e
daande wootere. Oon woni Baaba Iisaa
Almasiihu Joomiraado men.

⁷Njabbunduree no Almasiihu jabborii
on ni, faa Laamdo teddinee. ⁸Mido
wi'a on: Almasiihu warii gollani Alhu-
udiyankooŋe. Ko o gollani be duum hol-
litii Laamdo wo koolniido, sabo tabin-
tini amaanaaji di wadannoo maami-
raabe maβbe diin. ⁹Woodi du, wo
faa lenyi goddi diin teddina Laamdo
dow yurmeende muudum, hono no
winndiraa:

«Saabe duum, mi yettete hakkunde
lenyi,
mi yimante faa teddina innde maa.»[‡]

¹⁰Ina winndaa katin:

«Onon lenyi, mbeltodee e yimbe Joomi-
raado been.»[¶]

¹¹Katin du:

«Njettee Joomiraado, onon lenyi fuu!

*14:11 Esaaya 45.23.

†15:3 Jabuura 69.10.

‡15:9 2 Samuwiila 22.50, Jabuura 18.50.

¶15:10 Fillitagol Tawreeta 32.43.

Manee mo, onon siyiji yimbe fuu!»[§]

¹² Annabi Esaaya du wi'ii:

«Yuurudo e lenyol Yesa warowan,
oon ummoytoo faa laamoo lenyi
adunaaru.

Di njowan jikke majji e makko.»^{**}

¹³ Laamdo jom jikke oon hebbin on seyo
e jam fuu saabe ko ngoondindon mo, faa
jikke moodon beydoo heewude saabe
baawde Ruuhu Ceniido!

No Pool haaldi kabaaru golle muudum

¹⁴ Sakiraabe am, mido tannyori odon
keewi mboodirka, odon keewi anndal,
katin du mono fuu na waawi tindinde
banndum. ¹⁵ Ammaa ley bataaki ki
mido suusi haalande on haalaaji goddi
faa laaba faa mi miccintina on di.
Mi haaldirii noon saabe moyere nde
Laamdo hokki kam ¹⁶ laataade gol-
lanoowo Iisaa Almasiihu e ley yimbe
ŋe nganaa Alhuudiyankooŋe. Ko mbaa-
jotoomi Kabaaru Lobbo oon duum wo
gollal ceniingal faa ŋe nganaa Alhu-
udiyankooŋe been laatoo sadaka beldo
Laamdo mo Ruuhu Ceniido senini.
¹⁷ Ndelle, e kawtal am e Iisaa Almasi-
ihu, mido waawi mantoraade golleeji di
ngollanmi Laamdo diin. ¹⁸ Sabo walaa
fuu ko cuusumi haalude si wanaa ko
baawde Almasiihu tabintini e ley golle
am faa waddana ŋe nganaa Alhu-
udiyankooŋe been dwtanaade Laamdo.
O wadii dum ley haala am e ley golle
am, ¹⁹ e ley baawde maandeeji e kaay-
eefiiji, fuu dow baawde Ruuhu Laamdo.
Hono noon njottinirmi Kabaaru Lobbo
haala Almasiihu oon nokkuuje fuu gilla
Urusaliima e seraaji muudum faa leydi
Illiriya. ²⁰ Katin du, gilla arande anniya
am wo waajaade Kabaaru Lobbo do in-

nde Almasiihu yottaakino, faa taa mi ny-
iba dow nyimngo neddo goddo. ²¹ De mi
wada hono no winndiraa ni:

«Be kumpitaakano haala makko been
nji'owan,

ŋe nanaayno been du paamowan.»^{††}

Haala anniyaaji Pool

²² Wo gollal waajaade ngaal hadi
kam warude to moodon kile keewde.
²³ Joonin kaa, gollal ngaal huubii leyde
dee do. Katin du wadii duubi keewdi
ko njidumi warude to moodon. ²⁴ Mido
yidi fantude to moodon si mido yaha Es-
panya. Si mi ndaarii on de ceyodiimi e
moodon fu, odon mbaawi wallude kam
e jahaangal am faa mi yottowoo toon.

²⁵ De joonin kaa mi yahan Urusaliima
faa mi walla seniibe wonbe toon. ²⁶ Sabo
kawrite goondinbe gonde Makedoniya
e Akaya deen anniyake hawrundurde
mballa faa kokka talkaabe jeyaabe e
seniibe Urusaliima been. ²⁷ Be anniyorii
dum berde belde, de na tilsani ŋe hono
njobdi du. Sabo si Alhuudiyankooŋe
been mballii lenyi goddi diin keba ngedu
e barkeeki Ruuhu fu, lenyi diin du ina
kaani wallirde Alhuudiyankooŋe e ku-
jje adunaaru. ²⁸ Si mi yottinii dum, mi
hokkii ŋe ko hawrunduraa duum fu, mi
yahan Espanya, mi fantan to moodon.
²⁹ Mido anndi si mi warii to moodon fu,
mi wardan e barke Almasiihu keewdo.

³⁰ Sakiraabe, saabe Joomiraado
meeden Iisaa Almasiihu e saabe njingnu
ngu Ruuhu oon hokkata nguun, mido
nyaagoo on sanne: kawton e am e
ley du'aawuuji moodon to Laamdo
saabe am. ³¹ Ŋaarodon Laamdo danna
kam e yimbe ŋe ngoondinaay wonbe
Yahuudiya been, katin du seniibe
wonbe Urusaliima been njaaboo ballal

§15:11 Jabuura 117.1.

**15:12 Esaaya 11.10.

††15:21 Esaaya 52.15.

ngal njaaranammi dum'en ngaal. ³²Hono noon, mi yottorto on e bernde welnde saabe muuyde Laamdo, de kebden powtiri seeda. ³³Laamdo jom jam wundu e moodon, on fuu. Aamiina.

Jowtaali

16 Mido haalana on kabaaru sakiike meeden debbo bi'eteedo Febe, gollanoowo kawrital goondinbe gonnal ley Kankiriya oon. ²Njaabborodon mo ley innde Joomiraado no seniibe been kaaniri njaaboreede ni. Katin du mballee mo e huunde fuu ko o haajaa, sabo o wallii heewbe, miin du o wallii kam. ³Njowtanon kam Pirisilla e Akila, gollidoobe e am golle Iisaa Almasiihu been. ⁴Kambe nesi mursude yonkiji maŋbe faa be ndanna yonki am. Wanaa miin tan yettata be, kawrite goondinbe be nganaa Alhuudiyankoobe deen fuu ina njetta be. ⁵Njowtanon kam goondinbe hawroobe ley suudu maŋbe been fuu. Njowton Epaynetus, gido am korsudo oon. Kanko artii goondinde Almasiihu ley leydi Aasiya fuu. ⁶Njowton Mariyama tampando on sanne oon. ⁷Njowton Andoronika e Yuniya, banndiraabe be uddidanoomi e kasu been. Wo be nulaabe anndaabe sanne, katin du kambe artii kam goondinde Almasiihu.

⁸Njowton Ampiliyaatu mo korsinirmi saabe Joomiraado oon. ⁹Njowton Urbaanu, gollidoowo e meeden golle Almasiihu oon, kam e Estaaki gido am korsudo oon. ¹⁰Njowton Apeles, tabintinaado wo jokkudo Almasiihu e goonga. Njowton yimbe galle Aristobul. ¹¹Njowton Herodiyon banndam oon. Njowton yimbe galle Narsisi hawtuŋbe e Joomiraado been. ¹²Njowton Tirifena e Tirifosa, rewbe gollanoobe Joomiraado been. Njowton Persis mo korsinni, oon

wo debbo tampudo sanne e ley gollande Joomiraado. ¹³Njowton Rufus mo Joomiraado subii oon. Njowton inniiko mo ndaardumi wo inna am ni, miin du. ¹⁴Njowton Asinkiriti e Felegon e Hermes e Patorooba e Hermasa e goondinbe Iisaa wondube e maŋbe been. ¹⁵Njowton Filoloogu e Yuliya, njowton Nere e sakiikem debbo, kam e Olimpa. Njowton seniibe wondube e maŋbe been fuu. ¹⁶Jowtunduron e jowtaali ceniidi. Kawrite goondinbe Almasiihu fuu ina njowta on.

¹⁷Sakiraabe, mido jaaroo on sanne, kakkilon e waddoobe ceedaagu. Ibe perga yimbe sabo be calake jannde nde kebudon ndeen. Mboddee be! ¹⁸Sabo yimbe wa'ube hono noon ngollantaa Joomiraado meeden Almasiihu. Ko be ngollanta dey, wo deedi maŋbe. Wo e haalaaji maŋbe beldi e manooje maŋbe jaayde be majjiniirta hakkillooji yimbe be anndaa been. ¹⁹Onon le, kabaaru dowtaare moodon yottake yimbe fuu. Saabe duum mido weltoroo on, de mido muuyani on laatodon jom'en hakkillo e dow ko woodi, laatodon be ngalaa feloore du e dow ko boni. ²⁰Laamdo jom jam oon wadan niison Seydaani ley teppe moodon ko booyataa. Hinney Joomiraado meeden Iisaa wundu e moodon.

²¹Timote gollidoowo e am oon ina jowta on. Lukiyus e Yason e Sosipatoro banndiraabe am been ina njowta on. ²²Miin, Tertiyu, binndando Pool bataaki ki oon, mido jowta on saabe kawtal meeden e Joomiraado. ²³Gayus, beero am mo kawrital goondinbe ngaal hawrata galle muudum oon, ina jowta on. Erasta kalfinaado kaalisi ngalluure nde oon ina jowta on, kam e Kuwartus sakiike meeden oon. [²⁴†]

†16:24 E dereeji booydi, goddi ina beyda aaya 24: *Hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wundu e moodon on fuu. Aamiina.*

Jettooje

²⁵ Jettooje ngoodanii Laamɗo baawɗo sembinde on fodde Kabaaru Lobbo haala Iisaa Almasiihu mo mbaajiimi oon. Kabaaru Lobbo oon wo bangugol sirri Laamɗo cuudanoodo gilla arande ²⁶de joonin o banginaama.

Dewte annabaabe anndinii ɗum lenyi ɗiin fuu no Laamɗo duumiɗo oon yamiri ni, faa ɗi ngoondina Laamɗo, ɗi ɗowntanoo ɗum. ²⁷Laamɗo kam tan woni hakkilanteejo. Teddeengal woodan mo faa abada saabe Iisaa Almasiihu. Aamiina.

Bataaki Pool arandeehi yaade to

Korintunkooŋe

1 Bataaki ki to amin yuuri, miin Pool, e sakiike meeden Sosteni. Miin Pool, mi noddaado saabe muuyde Laamdo faa mi laato nulaado Iisaa Almasiihu. ²Miden njowta kawrital goondinŋe Laamdo gonngal ngalluure Korintu.^{¶¶} Laamdo noddii on faa laatodon yimbe muudum seniibe, seniraabe kawtal Iisaa Almasiihu. O noddii on, onon e noddoobe innde Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu do tawaa fuu. Oon woni Joomiraado mabbe, wo Joomiraado meeden du. ³Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu kokku on moyyere e jam.

No Pool yettiri Laamdo dow Korintunkooŋe

⁴Mido yetta Laamdo saabe moodon wakkati fuu ko hokki on moyyere muudum ley kawtal Iisaa Almasiihu. ⁵Si goonga, ley kawtal muudum on kebii ko woodi fuu e ley haala e ley anndal fuu. ⁶Seedaaku amin haala Almasiihu tabitii e moodon jaati. ⁷Dum wadi de on nyakiraaka dokkal Laamdo fay gootal e ley ko kedidon gartol Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. ⁸Kam hokkata on semmbe faa do adunaaru haadi, yalla odon laato be ngalaa feloore nyannde gartol Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ⁹Laamdo nodduo on faa kawton e Biyum Iisaa Almasiihu Joomiraado meeden wo koolniido.

Haala poofundural hakkunde goondinŋe

¹⁰Sakiraabe, mido nyaagoo on sanne e innde Joomiraado men Iisaa Almasiihu: tiigunduree, laatodon daande wootere. Taa peccodon, ammaa laatodon jogiibe hakkillo wooto e anniya gooto faa hibbi. ¹¹Sakiraabe am, si goonga mi narrii yimbe suudu Kolowe poofundural ina woni hakkunde moodon. ¹²Ko njidumi wi'ude dey, wobbe moodon ina mbi'a wo Pool ngoodani, wobbe ina mbi'a wo Apolos ngoodani,^{§§} wobbe du ina mbi'a wo Piyeer ngoodani, wobbe katin du ina mbi'a wo Almasiihu ngoodani. ¹³Yalla Almasiihu wo pecciido naa? Yalla wo Pool maayani on dow leggal palaangal naa? Wo e innde Pool lootiraŋon lootagal batisima* naa? ¹⁴Mido yetta Laamdo ko mi lootaay fay gooto moodon lootagal batisima, si wanaa Kirispus e Gayus. ¹⁵Hono noon, fay gooto waawaa wi'ude wo e innde am lootiraŋon lootagal batisima. ¹⁶Ayyo, goonga, mi batisiino katin du galle Estefaana. Ko faltii dum, mi anndaa yalla mi batisii goddo katin. ¹⁷Sabo Almasiihu nulaay kam mi batisa. Ko o nuldi kam dey, mi haala Kabaaru Lobbo oon, tawa wanaa dow haalaaji am nyeenyudi dum joodii, faa taa maayde makko dow leggal palaangal ndeen laato folum.

No Almasiihu holliri baawde Laamdo e hakkilantaaku Laamdo

¹⁸Si goonga, haala maayde Iisaa dow leggal palaangal wo puuyndam to halkooŋe been, ammaa to meeden enen hisinteeŋe been, wo ka baawde Laamdo. ¹⁹Sabo ina winndaa:

^{¶¶}1:2 Golle Nulaabe 18.1-17.

^{§§}1:12 Golle Nulaabe 18.24-28.

*1:13 Do wi'ete **lootalgal batisima** dow haala batisima, **lootalgal tuubu** maa mutineede du na wi'ee.

«Mi bonnan hakkilantaaku jom'en hakkillo,

paamal faamuŋe du, mi jiiŋan ngal.»[†]

²⁰Ndelle won ko jom hakkillo woni naa? Won ko jannginoowo Tawreeta woni naa? Won ko baawde haala e jamaanu o woni naa? Walaa, sabo Laamdo wayl-itii hakkilantaaku adunaaru ndu, wadi dum puuyndam. ²¹Yimbe adunaaru ndu e hakkilantaaku muŋŋen fuu annditaay no Laamdo holliri hoore muudum e ley hakkilantaaku mum. Duum wadi de Laamdo muuyi hisinirde goondinbe dum been e waaju amin nanndudo e puuyndam oon. ²²Alhuudiyankooŋe ina piloo kaayeeŋiiji, Geresankooŋe du ina njidi hakkilantaaku. ²³De enen kaa, kabaaru tonteede Almasiihu e leggal palaangal mbaajotoden. To Alhuudiyankooŋe wo dum haala cementiniika mettuka, to lenyi goddi du wo dum puuyndam. ²⁴Ammaa to yimbe be Laamdo noddi ley Alhuudiyankooŋe e ley lenyi goddi, Almasiihu wo baawde Laamdo, wo hakkilantaaku Laamdo. ²⁵Sabo ko nanndi e puuyndam Laamdo duum ina buri hakkilantaaku biŋŋe-Aadama. Katin du ko nanndi e lokkaaku Laamdo duum ina buri semmbe biŋŋe-Aadama.

²⁶Ndaaree ko'e moodon, onon sakiraabe be Laamdo noddi: be yimbe njogorii wo jom'en hakkillooji keewaa e ley moodon, jom'en baawde keewaa e ley moodon, yuurube e lenyi tedduŋi du keewaa e ley moodon. ²⁷Ammaa Laamdo subake ko adunaaru jogorii wo puuyndam faa huyfina jom'en hakkillo been. Laamdo subake ko adunaaru jogorii wo lokkaaku faa huyfina ko jogii semmbe. ²⁸O subake ko hoyi, ko yawonii, ko adunaaru ndu jogorii wo bolum duum, faa o wada ko tayketee duum laato bolum. ²⁹O wadii dum taa fay gooto

mantoo yeeso makko. ³⁰Kanko hawti on e Iisaa Almasiihu. Kam laatani en hakkillo yuurungo to Laamdo, laatani en fonnditaare e senaare e rimdineede. ³¹Wo hono nii faa ko Binndi diin mbi'i duum laato: «mantotoodo fuu mantoroow Joomiraado.»[‡]

Haala hakkilantaaku Laamdo

2 Sakiraabe, miin du, nde ngaroomi to moodon faa mi waajoo on goonga Laamdo tedduŋo ndeen, mi waajoraaki on haalaaji nyeenyal, mi waajoraaki on hakkilantaaku yimbe. ²Sabo mi aniyakeno mi waajataako on fay huunde si wanaa haala Iisaa Almasiihu e tonteede muudum dow leggal palaangal. ³Nde ngondunoomi e moodon ndeen, mido lokkidii, mido huli sanne faa mido diwna. ⁴Haala am e waaju am yowaaki dow nyeenyal haala nann-gooha hakkillo. Ko dum yowinoo dow muudum dey, wo baawde de Ruuhu Ceniido hollata deen, ⁵taa goondinal mon yowoo dow hakkilantaaku yimbe, ammaa yowoo dow baawde Laamdo.

⁶De si goonga, wo hakkilantaaku min mbaajotoo hakkunde mawnuŋe e ley goondinal. Wanaa hakkilantaaku adunaaru ndu min mbaajotoo, maa hakkilantaaku jom'en baawde halkeeteŋe e ley jamaanu o. ⁷Wo hakkilantaaku Laamdo min mbaajotoo. Hakkilantaaku nguun wo goonga tedduŋo cuudaado yimbe mo Laamdo fodanii en gilla adunaaru tagaaka faa teddinen. ⁸Fay gooto e laamiibe adunaaru been faamanaay hakkilantaaku nguun, sabo sini be paamaniino dum fu, be ton-tataano Joomiraado tedduŋo oon. ⁹Ammaa dum laatake hono no winndiraa: «Yitere fuu yi'aay, nowru fuu nanaay, bernde fay gooto miilaaki,

[†]1:19 Esaaya 29.14.

[‡]1:31 Yeremiya 9.23.

ko Laamdo moyy'inani yidube dum.»[†]

¹⁰Enen kaa, Laamdo hollirii en dum Ruuhu muudum. Ruuhu oon ina tiima huunde fuu, fay ko luggi to Laamdo. ¹¹Moy waawi anndude miilooji neddo si wanaa yonki ngonki e muudum kiin? Hono noon du, fay gooto anndaa miilooji Laamdo si wanaa Ruuhu muudum oon. ¹²Enen le, en keŋii Ruuhu, de wanaa to adunaaru o yuuri, wo to Laamdo o yuuri. En keŋii dum faa paamen moyyere nde Laamdo wadani en ndeen fuu. ¹³Si miden mbaajoo dum, min mbaajortaako haalaaji di hakkilantaaku biŋbe-Aadama kokkata min. Ammaa min mbaajorto haalaaji di Ruuhu oon hokkata min. Miden piirtira goongaaji Ruuhu diin e haalaaji di hokkata diin. ¹⁴Amaa mo hebaay Ruuhu Laamdo oon jabataa kulle Ruuhu deen, sabo wo de puuyndam to muudum. O waawaa faamude de, sabo Ruuhu oon tan waawi hollude no kulle deen carortee. ¹⁵De neddo keŋudo Ruuhu oon ina waawi saraade huunde fuu ley hakkillo mum, de fay gooto waawaa saraade dum. ¹⁶Wo hono no Binndi diin mbiiri:

«Moy anndi miilooji Joomiraado?

Moy waawi jannginde dum?»[§]

De enen kaa, eden ngoodi miilo Almasiihu.

Haala gollanoobe Laamdo

3 Miin kaa, sakiraabe, mi waawaay haalirande on hono no kaaldirammi e jogiibe Ruuhu Ceniido ni. Ammaa mi haaldiranii on hono wo on jokkufe muuyde terde, hono wo on cukaloy kec-coy e ley goondinal Almasiihu. ²Wo biraadam kokkumi on, wanaa nyaamdu tekkundu, sabo on mbaawanaano ndu. Fay joonin du, on mbaawanaa ndu, ³sabo wo muuyde terde mon tan

njokkudon tafon. Ko kirundural bonngal e kalala woni hakkunde moodon duum, wanaa duum ina holla wo muuyde terde njokkudon naa? Ayyo, odon laatii hono jokkufe adunaaru tan. ⁴Si gooto moodon wi'ii Pool heedani, goddo katin wi'ii Apolos heedani, wanaa dum ina holla miilooji adunaaru ndu njokkudon naa?

⁵Dume Apolos woni? Dume Pool woni? Min gollanoobe Laamdo tan, yarooŋe on to goondinal. Mono fuu gollii ko Joomiraado hokki dum. ⁶Miin, mi aawii, Apolos du wiccii, ammaa Laamdo woni mawninoowo. ⁷Hono noon, aawudo oon e jarnudo oon fuu nganaa fay huunde. Laamdo mawninoowo oon tan woni baawdo. ⁸Aawudo e jarnudo fuu potu. Mono e muŋben fuu barjete ko fotata e tampiri muudum. ⁹Sabo minen, min gollidoobe e Laamdo. Onon wo on ngesa Laamdo, wo on nyimngo Laamdo.

¹⁰E dow moyyere nde Laamdo wadani kam ndeen, mi wasii joyy'inirde hono no nyiboowo jom hakkillo wadata ni. Joonin goddo ina nyiba e dow mayre. Ammaa mono fuu hakkila no nyimrata. ¹¹Fay gooto waawaa wasude joyy'inirde wonnde, sabo arandeere ndeen tabitii. Kayre woni lisa Almasiihu. ¹²Woodi, neddo na waawi nyibude dow joyy'inirde ndeen kanje naa cardi naa kaaye dime. Imo waawi nyibude ledde naa hudo naa yommbe. ¹³De mono fuu, golle muudum banginte nyannde gartol Almasiihu. Sabo ndeen, yiite banginan golle mono fuu, hollan no golleeji diin ngorri. ¹⁴Mo golle muudum heddi ino darii dow joyy'inirde ndeen, heban mbarjaari. ¹⁵Amaa mo yiite ngeen nyaami golle muudum, wasii mbarjaari mum. Kam

[†]2:9 Esaaya 64.3.

[§]2:16 Esaaya 40.13.

e hoorem kaa hisinte, de na wa'i hono peyyitindo yiite ni.

¹⁶Yalla on anndaa wo on suudu Laamdo, woodi Ruuhu Laamdo oon ina woni e moodon naa? ¹⁷Ndelle, neddo fuu kalkudo suudu Laamdo nduun, Laamdo halkan dum. Sabo suudu Laamdo nduun wo seniindu. Woodi, onon ngoni suudu nduun.

¹⁸Taa fay gooto hiila hoore muudum. Si goddo moodon miilake ina jogii ko yimbe adunaaru ndaardata wo hakkillo duum, joomum laatoo puuydo, faa hefa hakkillo jaati. ¹⁹Sabo hakkilantaaku e adunaaru ndu wo puuyndam yeeso Laamdo. Wo hono noon winndiraa: «Laamdo nanngiran jom'en hakkillo been caral muɓben.»** ²⁰Ina winndaa katin: «Joomiraado ina anndi miilooji jom'en hakkillo been, wo di boli.»††

²¹Ndelle, taa fay gooto mantaroo yimbe, sabo si goonga onon njeji huunde fuu: ²²Pool e Apolos e Piyeer, e adunaaru ndu, e nguurndam e maayde e ko woni joonin e ko warata - fuu onon njeji. ²³Onon du, Almasiihu jeyi on. Almasiihu du, Laamdo jeyi dum.

Haala golle nulaabe Almasiihu e tampiriiji muɓben

4 Ndelle, njogoree min wo min golanoobe Almasiihu, halfinaabe goongaaji Laamdo cuudiidi diin. ²Woodi, halfinaabe, ina haani tawee wo hoolniife. ³Miin e hoore am, si on pelii kam, naa si mi darnaama e sarorde fiɓɓe-Aadama wi'oobe mi wanaa koolniido fu, walanaa kam baasi. Mi sarataako hoore am du. ⁴Si goonga ni, bernde am feldaay kam fay huunde. Ammaa wanaa duum wadata kam ponnditiido. Wo Joomiraado, kam sarotoo kam. ⁵Ndelle, taa caree fay gooto illa wakkati oon yot-

taaki, illa Joomiraado waraay. Kam yaltinta ko suudinoo e nimre, kam banginta anniyaaji berde yimbe. Nyannde ndeen, mono fuu heban to Laamdo jettooje de foti hebude.

⁶Sakiraabe, ko mbiimi dow amin, miin e Apolos, wo saabe moodon. Wo faa min ekintina on maanaa haala ka: «Taa ndiwton ko winndaa». Ndeen on mawnintaa neddo gooto e dow heddiife. ⁷Moy furni on wobbe? Ko njogidon duum, wanaa Laamdo hokki on? Si wo noon worri, ko wadi de ofon mantaroo dum hono dum wanaa dokkal Laamdo?

⁸Woy on kaarii, woy on kebii jawdi! On laatake laamiibe, de dum fuu, min laamaaki! Haya, miden njidi laamodon jaati, faa minen du min laamodoo e moodon! ⁹Sabo mido miilii, minen nulaabe, Laamdo heedinii min caggal hono no saraabe sariya wareede ni. Min laatake fijirteebe yeeso adunaaru ndu fuu: yeeso maleyka'en e yimbe fuu. ¹⁰Minen, wo min fuuybe saabe Almasiihu, de onon kaa, wo on jom'en hakkillo ley kawtal Almasiihu. Minen, wo min lokkaabe, de onon, wo on jom'en semmbe. Onon, on teddinaabe, de minen, min huufinaabe. ¹¹Fay wakkati mo ngonden joonin o, min ceedaay e yobere e domka. Miden koli. Yimbe na piya min. Min ngalaa do min koota. ¹²Miden ngollira semmbe juude amin faa min tampa. Si yimbe njennii min, min mbarkinan dum'en. Si be torrii min, min munyanan be. ¹³Si be mbonkake min du, min njaaborto be haalaaji jam. Faa joonin miden njogoraa wo min mbuwudi ley adunaaru ndu, hono tuundi ndi yimbe fuu paddata.

¹⁴Mi winndiraay dum faa mi hersina on. Ko mbinndirmi dum dey, faa mi tindinira on wo on sukaabe am hor-

**3:19 Ayuuba 5.13.

††3:20 Jabuura 94.11.

suŋe ni. ¹⁵Fay si taweede e ley kawtal mon e Almasiihu oŋon njogii ɔwoowoŋe ujunaaje sappo, on keewaa baabiraabe kaa. Sabo ley kawtal Iisaa Almasiihu, miin laatii baaba moodon nde mbaajinoomi on Kabaaru Lobbo oon ndeen. ¹⁶Ndelle mido nyaagoo on, nyemmbiton kam. ¹⁷Wo saabe kulle ɔeen wadi de nelumi Timote to moodon. Wo o biyam korsudo, koolniido ley kawtal Joomiraado. O miccintinan on laabi ɔi njokkirmi saabe Almasiihu. Mido janngina laabi ɔiin nokku fuu e ley kawrite goonɔinŋe fuu. ¹⁸Wobbe moodon ina mawnitoo sabo iŋe miiloo mi warataa to moodon. ¹⁹Ammaa ɔooyataa de mi wara to moodon si Joomiraado jabii. Ndeen mi faaman yalla mawninkiniibe been wo haaloobe tan, naa iŋe njogii baawɔe. ²⁰Sabo laamu Laamɔo wanaa haalaaji, wo baawɔe. ²¹Noy njidirdon mi warda to moodon? Sawru naa njinngu e heese?

Haala ko semtini hakkunde goonɔinŋe

5 Haya, haala jeenu hakkunde moodon nanaama nokku fuu. Tuundi hono ndiin wadaay fay hakkunde heeferbe: gooto moodon ina wondi e dee bammum. ²Katin du oŋon mantoroɔ dum! Ko haannoo dey, dum metta on, faa itton gaɔuɔo noon oon hakkunde moodon.

³Miin kaa, fay si ɔanndu am na wodɔi on, ruuhu am ina wondi e moodon. Gilla joonin mi sarake gaɔuɔo dum oon hono wo toon tawaami. ⁴Mi sarake mo e dow innde Joomiraado men Iisaa. Nde kawritindon fu, hakkillo am ina tawdee e moodon, ina wondi e baawɔe Joomiraado meeden Iisaa - ⁵sanaa neɔɔo oon watee e juude Seyɔaani wakkati oon, faa ɔanndu muuɔum halkee, de yonki

muuɔum heba hisinee nyannde gartol Joomiraado.

⁶Ko mantortodon ɔuum woodaa! Yalla on anndaa rabilla seeda ina yuufina conndi ndiibaandi fuu? ⁷Laabinee ko'e mon, itton rabilla kiidɔo oon hakkunde moodon, faa laaton conndi keyri ndi walaa rabilla. Wo ɔuum ngondon du, sabo jawgel meeden iidi Faltagol ngeel hirsama, dum woni Almasiihu. ⁸Ndelle, teddinen iidi ndiin, de wanaa e rabilla kiidɔo mo hakke e bonanda oon teddirten. Ammaa teddiniren ndi buuru mo walaa rabilla, buuru laabal e goonga.

⁹E ɔataaki ki mbinndannoomi on kiin, mi wi'ii on e ley makki taa ngondon e fijoobe. ¹⁰Nde mbi'unoomi noon ndeen, wanaa haala fijoobe wonbe ley adunaaru been kaalumi, naa haasidi'en naa wuybe naa rewoobe tooruuji. Sabo si wo haala been kaalannoomi fu, tilay mburton adunaaru ndu. ¹¹De ko njidunoomi wi'uɔe on, taa ngondon e bi'oowo wo sakiike meeden de tawee wo pijoowo naa haasidi naa dewoowo tooruuji naa mbonkotooɔo yimbe naa jaroowo doro naa gujjo. Taa fay nyaamdon e ga'uɔo hono noon du. ¹²⁻¹³Sabo mi sarataako yimbe ɔe ngalaa ley kawrital goonɔinŋe been. Wo Laamɔo sarotoo ɔe. De oŋon njeji saraade wonbe ley kawrital. Wo hono noon winndiraa: «Ittee neɔɔo bonɔo oon e ley moodon.»^{‡‡}

Haala pelundural hakkunde sakiraabe goonɔinŋe

6 Si wobbe moodon potaay fu, noy joomum'en cuusirta wullitaade sarotoobe ɔe ngoonɔinaay been de njoppa yimbe Laamɔo? ²Yalla on anndaa wo yimbe Laamɔo been caroytoo adunaaru ndu naa? Ndelle, si onon yimbe Laamɔo caroytoo adunaaru ndu, ɔume haɔata

^{‡‡}5:12-13 Fillitagol Tawreeta 13.6, 17.7.

on saraade ko ɓuri famɗude duum? ³Yalla on anndaa wo enen caroytoo maleyka'en been naa? Sakko ko woni ley nguurndam ɗam! ⁴Ndelle, si luural wadii hakkunde moodon dow kulle adunaaru, ko wadi de ofon njaara dum to yimbe ɓe kawrital goondinbe ngaal hiisaaki been? ⁵Ko mbi'umi duum na haani semtinoo on. Yalla on ngalaa fay jom hakkillo gooto baawɗo saraade sakiraaɓe moodon luuruɓe naa? ⁶Ee, goondindo na yaara goondindo bannum faa saroo dum, woodi du wo yeeso yimbe ɓe ngoondinaay!

⁷Haya, fay ko cardoton hakkunde moodon duum wo semteende bonnde. Ko wadi de on cubaaki munyude toonya? Ko wadi de on cubaaki munyude teeteede ko ngooduɗon? ⁸Ammaa wo onon e ko'e mon toonyotoo, wo onon teetata, fay sakiraaɓe moodon.

⁹Yalla on anndaa oonyiibe naatataa e ley laamu Laamɗo naa? Taa kiilon ko'e mon: fijooɓe e rewoɓe tooruuji, jeenoɓe e worɓe woykuruuɓe e luudunkooɓe, ¹⁰wuyɓe e haasidi'en, sulotoɓe e mbonkotoɓe e yanoɓe, fay gooto maɓɓe naatataa e laamu Laamɗo. ¹¹Noon du woɓɓe moodon ngorrnunoo. Ammaa joonin on lootaama, on cernaama, on ndaardaama fonnditiibe e dow innde Joomiraado men Iisaa Almasiihu e Ruuhu Laamɗo men oon.

No goondinbe kaaniri teddinirde Laamɗo e balli muɓɓen

¹²Woɓɓe moodon ina mbi'a: «Huunde fuu ina daganii kam.» Ayyo, ammaa wanaa fuu nafata. Si goonga «huunde fuu ina daganii kam», ammaa mi jabataa huunde dawrana kam. ¹³Odon mbi'a: «Nyaamdu jeyi reedu, reedu du jeyi nyaamdu.» Ayyo, de Laamɗo halkan ɗi, ɗi ɗiɗi fuu. Banndu ɓii-Aadama tagi-

raaka saabe fijirde. Ko ndu tagiraa dey, faa ndu rewa Joomiraado. Joomiraado du wo joomiiru. ¹⁴Laamɗo ummintindo Joomiraado meeden e maayde oon, ummintiniran en, enen du e baawɗe muudum. ¹⁵Yalla on anndaa balli mon ngoni terɗe Almasiihu? Ndelle, ina da-goo mi hooya terɗe Almasiihu deen, de mi hawrundura de e terɗe pijoowo naa? Abada koy! ¹⁶Yalla on anndaa kawtuɗo e pijoowo fuu, laatodake e muudum bannu wooturu? Sabo na winndaa: «Be ɗiɗo fuu ɓe laatoto gootum.»[¶] ¹⁷Ammaa kawtuɗo e Joomiraado laatodake e muudum ruuhu gooto.

¹⁸Ndoggee fijirde! Hakkeeki godɗi ɗi nedɗo waɗata fuu takkataa e bannu muudum, sanaa fijirde. Pijoowo na waɗana bannu mum hakke. ¹⁹Yalla on anndaa bannu gooto moodon fuu wo suudu Ruuhu Ceniido gondo e moodon mo Laamɗo hokki on oon? On njeyaa ko'e moodon, ²⁰sabo Laamɗo soodii on coggu tiidungu. Ndelle, teddiniron dum e balli moodon.

Haala dewgal

7 Joonin kaa mi jaaboto yamɗe ɗe mbinndandon kam deen. Goonga, si tawii gorko naaddaay e deekum fu, na woodi. ²Ammaa faa taa fijirde waɗa, gorko fuu na haani tawdee e deekum, debbo du tawdee e gorum. ³Gorko fuu wondira e deekum no haaniri, debbo du humtana gorum haaju muudum. ⁴Debbo dawrantaa bannu muudum, wo gorum dawranta ndu. Gorko du dawrantaa bannu muudum, wo deekum dawranta ndu. ⁵Taa fay gooto moodon salanoo bannum si wanaa e dow ko ndewruɗon wakkati seeɗa faa ngadon du'aare. Ammaa caggal duum, keddododon ngondon no

[¶]6:16 Fudɗoode 2.24.

haaniri ni, taa mbaason nanngitaade de Seydaani jarriboo on.

⁶Ko kaalanammi on joonin duum, wanaa ko tilsi. Mi hollu on laawol lobbol ni. ⁷Ko burumi yidude dey, yimbe fuu laatoo hono am. Ammaa mono fuu no Laamdo hokkiri dum: wofbe kokkiraa nii, wofbe du kokkiraa nii. ⁸To be baŋaay e be baŋaaka been, kam e rewbe be goriraabe muŋben maayi, mido wi'a si ife keddorii noon, hono no am ni, dum furi woodde e maŋbe. ⁹Amaa si tawii be mbaawaa nanngitaade fu, be baŋa, be baŋee. Sabo dum furi joodoraade noon muuyo ina torra dum.

¹⁰Wonbe e dewle been, mido yamira dum'en yamiroore nde yuuraay to am, wo to Joomiraado nde yuuri: debbo haanaa seerude gorum. ¹¹Si tawii o seerii dum fu, o heddoroo noon, maa du o warta e muudum. Gorko du haanaa seerude deekum.

¹²Onon heddiibe du, miin e hoore am haalanta on, wanaa Joomiraado: si goondindo Iisaa ina jogii debbo mo goondinaay tawee debbo oon ina yardii wondude e makko fu, taa o seera dum.

¹³Naa si debbo goondindo dewlaama gorko mo goondinaay tawee gorko oon ina yardii wondude e makko fu, taa o seera dum. ¹⁴Sabo gorko mo goondinaay oon ina laamniree deekum. Katin du, debbo mo goondinaay oon ina laamniree gorum. Si wanaa noon, biŋbe moodon laatoto be laabaa, tawee le be seniife. ¹⁵Amaa mo goondinaay, si yidii seerude goondindo oon, seera. Goondindo oon, si wo debbo naa wo gorko, tilsinaaka e dewgal hono ngaal. Sabo Laamdo noddii en faa mbuurden e jam. ¹⁶Aan debbo goondindo, a anndaa yalla ada waawi hisinde gora. Aan gorko goondindo du, a anndaa yalla ada waawi hisinde deeka.

No mono fuu haani worrude hono no Joomiraado noddiri dum

¹⁷Dum le, mono fuu wuurda hono no Joomiraado yefiri dum ni, no worrunoo nde Laamdo noddii dum ndeen. Noon njamirammi kawrite goondinbe fuu. ¹⁸Tawaado wo taadiido nde Laamdo noddii dum ndeen, taa filoo wartude hono mo taadaaki. Noddaado de tawi taadaaki wakkati oon, taa taadoo. ¹⁹Taadaade e rafi taadaade fuu walaa ko nafata. Ko nafata dey, wo jokkude jamirooje Laamdo. ²⁰Mono fuu heddoroo no worrunoo wakkati nde Laamdo noddannoo dum ndeen. ²¹Nde noddadaa ndeen, si tawii a maccudo, taa dum laatane mettorgal. Ammaa si a hebii laawol no ndimfiraay fu, ndimdaa. ²²Sabo maccudo mo Joomiraado noddii, laatake dimfinaado Joomiraado. Dimo noddaado du, laatake maccudo Almasiihu. ²³On coodaama coggu tiidungu. Ndelle taa laatee maccube yimbe. ²⁴Sakiraabe, mono fuu no worrunoo nde noddannoo ndeen, heddoroo noon yeeso Laamdo.

Haala dewlude e rafi dewlude

²⁵To yimbe be ndewlaay been, mi walanaa dum'en yamiroore yuurunde to Joomiraado, de mi haalan ko woni miilo am, miin mo yurmeende Joomiraado wafi koolniido oon: ²⁶saabe torraaji joonin diin, mido miiloo neddo heddoroo no worri ni furi woodde e muudum. ²⁷Si dewgal ina woodi hakkunde maa e debbo, taa pilodaa tayude ngal. Si dewgal walaa hakkunde maa e debbo, taa pilodaa debbo. ²⁸Amaa si a baŋii du, a luttaay. Surbaajo du si baŋaama, luttaay. Ammaa naatube e baŋal been billoto e nguurndam muŋben. Mido yidi dannude on dum.

²⁹Sakiraabe, inan ko njidumi wi'ude: wakkati o na rabbidi. Joonin, baŋube

been ngada hono baŋaay ni, ³⁰woy-ooŋe ngada hono mboyaay, weliibe ngada hono mbeltaaki, soodoobe ngada hono njeyaa ko coodi, ³¹nawtortoobe adunaaru ndu ngada hono ndu nafaay dum'en. Sabo no adunaaru ndu worri joonin ni ina faltoo.

³²Ko njidumi dey, ndadon e kabbu-ko'u adunaaru. Mo dewlaay, hakkillo mum to kulle Joomiraado ndaarata, wo ko welata Joomiraado filotoo. ³³Ammaa dewludo, hakkillo muudum to kulle adunaaru ndaarata, wo ko welata deekum filotoo. ³⁴Bernde muudum feccitake. Debbo mo baŋaaka e surbaajo fuu, ina kilnii kabaaru Joomiraado, faa be laatooseniibe ley balli maŋŋe e yonkiiji maŋŋe fuu. Ammaa baŋaado, ina hilnii kabaaru adunaaru, wo ko welata gorum filotoo. ³⁵Wo faa nafa on mbi-irumi noon, wanaa faa tonnga on. Mido yidi mbuurdon no haaniri, ngollanon Joomiraado e bernde wootere e hakkillo wooto.

³⁶Si muuyo mawnii e neddo faa huli taa ronka nanngitaade e mo habbani fu, ndeen kaa dewgal ngaal ina haani wadeede. Ngal wadiree no o yidiri noon, o luttaay. ³⁷Ammaa ina waawi laataade gorko hooyi anniya e bernde muudum baŋataa, tawii wanaa tilay sabo na waawi nanngitaade. Si gorko oon anniyake baŋataa debbo oon fu, wadii ko woodi. ³⁸Ndelle, baŋudo mo habbani wadii ko woodi, mo baŋaay mo habbani du wadii ko furi woodude.

³⁹Debbo baŋaado wo kabbaado sini gorum ina heddii na wuuri. Ammaa si gorum oon yawtii, ina waawi baŋeede mo yidi. De sanaa tawee wo jokkudo laawol Joomiraado. ⁴⁰Dum le, si o hed-dake e ngortaalaaku fu, ndeen o burata bernde welnde. Dum woni miilo am, de mido miiloo ko kollammi on duum yu-urii e Ruuhu Laamdo.

Haala teewu cakkanaangu tooruuji

8 Joonin en ndaaran kabaaru teewu cakkanaangu tooruuji. Eden anndi «en fuu eden ngoodi anndal». Anndal le, waddan mawninkinaare. Wo njinngu semmbindinta goondinbe. ²Neddo fuu miiliido na jogii anndal, anndaa tafon no haani anndirde. ³Ammaa neddo fuu jiddo Laamdo, Laamdo ina anndi dum.

⁴Ndelle e dow nyaamugol teewu cakkanaangu tooruuji, eden anndi «tooru fuu ley adunaaru wanaa fay huunde». Eden anndi du, «Laamdo walaa si wanaa gooto oon». ⁵Yimbe na mbi'a reweteefe ina ngoodi dow kammu e dow leydi. Si goonga, wi'teefe «reweteefe» e «joomiraabe» na keewi. ⁶Ammaa to meeden, Laamdo gooto tan woodi, Baabiiwo tagudo huunde fuu mo mbuuranden oon. Woodi du, Joomiraado gooto tan woodi, Iisaa Almasiihu mo huunde fuu laatorii saabe muudum, kokkoowo en nguurndam oon.

⁷Ammaa wanaa yimbe fuu paami dum. Wobbe woownooŋe rewude tooru-uji, faa hannden si be nyaamii teewu cakkanaangu tooruuji fu, be miiloto wo tooruuji jaati njeyi teewu nguun. Ndeen berde maŋŋe pelan be, mbona, sabo na lokkidi. ⁸De nyaamdu kaa battintaa en Laamdo. Si en nyaamii, beydantaa en faa'e. Si en nyaamaay du, buytantaa en faa'e.

⁹Goonga, on kokkaama laawol faa mbaawon nyaamude huunde fuu. Ammaa kakkilee taa laawol ngool liba be tabitaay e ley goondinal been. ¹⁰Sabo aan bi'teedo jom anndal, si lokkaajo yi'ii ma ada nyaama ley suudu tooru fu, wanaa dum suusinan bernde mum faa nyaama teewu cakkanaangu tooru-uji kam du naa? ¹¹Hono noon, saki-ike men lokkaajo mo Almasiihu maayani oon, halkirta saabe anndal maa ngaal.

¹²Si on ngadii sakiraabe ƒe tabitaay e ley goondinal been hakke, si on nawnii ƒerde maƒƒe fu, on luttii Almasiihu. ¹³Ndelle, si tawii nyaamude teewu ina liƒa sakiike am fu, mi nyaamataa ngu katin abada, taa mi liƒa sakiike am.

Haala ko nulaaƒo haani wafaneede

9 Mi jeyaa hoore am naa? Mi laataaki nulaaƒo naa? Mi yi'aay Joomiraado meedƒen Iisaa naa? Wanaa saabe ko ngolanmi Joomiraado duum ngoondinirdon naa? ²Fay si to wobƒe mi wanaa nulaaƒo, to moodon kaa wo mi nulaaƒo, sabo ko ngoondindon Iisaa duum ina seedoo faa laabi Joomiraado nuli kam.

³Inan ko njaabotoomi felooƒe kam been: ⁴wanaa miden njeƒi hebude nyaamdu e njaram ley golle amin naa? ⁵Wanaa miden njeƒi yaadude e debbo goondindo hono no nulaabe wobƒe been naa? Hono no minyiraabe Joomiraado been ni, e no Piyeer? ⁶Naa wo miin e Barnabas tan ngoni nulaabe jeyuƒe gollude faa mbuura? ⁷Moy e moodon yi'i sordaasi joboowo hoore muudum? Moy woni demoowo mo nyaamataa ko tayi e ngesa muudum? Moy woni duroowo mo yarataa kosam kulle muudum?

⁸Ko kaalammi duum, wanaa miilooji yimbe tan. Tawreeta du haalii dow majjum. ⁹Inan ko winndaa e Tawreeta Muusaa: «Taa habbu hunduko ngaari wakkati ndi yaabata gawri faa sokkoo.»^{§§} Ko Laamƒo taykii do wo ga'i jaabooji naa? ¹⁰Wanaa wo saabe meedƒen o haaldata do naa? Sikke walaa, wo enen mbinndanaa konngol ngol, sabo demoowo e cokkoowo fuu ina ngollira jikke hebude ngedu muƒƒen. ¹¹Min aawii e moodon barkeeki Ruuhu. Si min tayii e moodon barkeeki adunaaru, yalla idum laatani on huunde mawnde naa? ¹²Si wobƒe na kaandi hebude barke

e juude moodon, wanaa minen ƒuri haanude hebude naa?

Ammaa e dum fuu, min nawtoraaki laawol ngol. Miden munya huunde fuu taa min kada Kabaaru Lobbo haala Almasiihu oon yaade yeeso. ¹³Yalla on anndaa gollooƒe e ley suudu deƒal mawndu been ina mbuurdi e kulle de yimbe kokkata suudu nduun deen naa? Yalla on anndaa halfinaabe golle hirsirde been ina keƒa ngedu muƒƒen e mayre naa? ¹⁴Hono noon du, Joomiraado yamirii waajotooƒe Kabaaru Lobbo been mbuurda e Kabaaru Lobbo oon.

¹⁵De miin kaa, mi nawtoraaki fay gootel e kulle deen. Ko mbinndammi e moodon joonin du, wanaa faa mi heba huunde. Maayde ƒurani kam diina nyaagaade huunde! Mi jaƒataa fay gooto itta mantagol am e majjum. ¹⁶Sabo wajaade Kabaaru Lobbo oon manataa kam, idum tilsani kam. Bone woodanii kam si mi waajaaki Kabaaru Lobbo oon! ¹⁷Sini mido gollannoo dum saabe muuyde am fu, ndeen kaa mi hebanno njobdi. De si goonga, laatake tilay ngollirammi dum, wo gollal ngal kalfinaami. ¹⁸Ndelle dume woni njobdi am? Njobdi am woni hebude waajaade Kabaaru Lobbo ƒolum, tawee du mi filataako hebude ko baajotooƒo Kabaaru Lobbo foti hebude.

¹⁹Sabo fay si mi dimo mo fay gooto dawrantaa, mi wadii hoore am maccuƒo yimbe fuu, yalla mido heba ko ƒuri heewude e muƒƒen. ²⁰Hakkunde Alhuudiyankooƒe, mi wadii hoore am Alhuudiyanke, faa mi heba dum'en. Hakkunde jokkuƒe Tawreeta Muusaa, mi wadii hoore am jokkuƒo Tawreeta Muusaa, faa mi heba dum'en, fay si wanaa tilay mi jokka jamirooje deen. ²¹Hakkunde yimbe ƒe ngalaa e Tawreeta Muusaa been, mi wadii hoore

§§9:9 Fillitagol Tawreeta 25.4.

am hono mo walaa e Tawreeta oon, faa mi heba dum'en. Mi wi'aay mi jokkataa jamirooje Laamdo deen, sabo ley yamiroore Almasiihu ngonumi. ²²E ley lokkaaŋe, mi wadii hoore am mi lokkaaŋe, faa mi heba dum'en. Walaa fuu no mi wadaay hoore am saabe yimbe fuu, faa mi hisina wobbe muŋben no waawi laatoraade fuu. ²³Mido wada dum fuu saabe Kabaaru Lobbo oon, faa mi heba barke muudum.

²⁴Yalla on anndaa ley doggudu wo yimbe heewe ndoggata, de gooto tan hebata mbarjaari? Ndelle, ndoggee faa keŋon. ²⁵Segilantooŋe dafundurde fuu eeltan balli muŋben eeltugol cattungol. Kambe, iŋe ngadira noon faa ŋe keba mbarjaari ndi duumataako. Enen le, wo faa keben mbarjaari nduumotoondi. ²⁶Ndelle miin le, mi doggataa hono jililtotoodo mo anndaa ko dogganta. Mi nanndaa du hono culkotoodo bolum. ²⁷Ammaa mido ekintina banndu am no naawiri faa mi dawrana ndu, taa mi waa-joo wobbe Kabaaru Lobbo, de miin e hoore am mi laato mo hebaay.

Haala hakkilde faa taa bobboo

10 Sakiraabe, mi yidaa ndullon ko hewtinoo maamiraabe meeden e jamaanu Muusaa duum. ŋe fuu iŋe ngonnoo ley ruulde, ŋe fuu ŋe peyyitiino maayo manngo. ²E ley ruulde ndeen e maayo ngon, ŋe fuu ŋe keŋii lootalgal batisima laatiŋe jokkuŋe Muusaa. ³Katin du ŋe fuu ŋe nyaamdii nyaamdu wooturu yuurundu to Laamdo. ⁴ŋe fuu ŋe njardii njaram ngootam yuurudam to Laamdo. Si goonga, iŋe njaranoo dam e tefaare Laamdo yaadoore e maŋbe. Tefaare ndeen woni Almasiihu. ⁵Ammaa ko buri heewude e maŋbe, mbelaay

Laamdo. Dum wadi de ŋe maayi, balli maŋbe cankitaa ley ladde ndeen.

⁶Kulle deen laatani en misaalu*, taa njokken muuyde terde bonde hono maŋbe ni. ⁷Taa laatee rewoobe tooru-uji hono no wobbe maŋbe ngadiri ni, hono no winndiraa: «Yimbe been njoodii ina nyaama ina njara, de ummii ina pija.»† ⁸Taa naaten e fiirde hono no wobbe maŋbe naatiri. Ko dum wadi, yimbe maŋbe ujunaaje noogay e tato maayi nyannde wootere. ⁹Taa ndaartindoden Almasiihu hono no wobbe maŋbe ngadi ni. Ko dum wadi, bolle kalki dum'en. ¹⁰Taa njormee hono no wobbe maŋbe ni. Ko dum wadi, maleyka baroowo oon halkii ŋe. ¹¹Kulle deen fuu kewtake ŋe faa laatanoo en misaalu. Dum winndaama faa dum tindina en, enen wonbe e cakitte jamaanu-uji been. ¹²Dum le, miiliido ina darii fuu, hakkila taa bobboo. ¹³Walaa torra ndaartintooŋe on mo hewtataa bii-Aadama fuu. Woodi, Laamdo wo koolniido, accataa ndaartindedon ko buri sembe mon. Ley ndaartindaare ndeen o hokkan on laawol no mburorodon nde faa mbaawon munyande nde.

¹⁴Saabe duum, sakiraabe am horsuŋe, mboddee dewal tooruuji. ¹⁵Mido haalana on hono wo on jom'en hakkillo ni. Ndelle caree onon e ko'e mon ko mbi'ammi duum. ¹⁶Horde-loonde hiraande seniinde nde njetteten Laamdo saabe muudum ndeen, si en njarii nde, en kawtii yiyam Almasiihu daam. Buroo mo tayeten oon, si en nyaamii dum, en kawtii banndu Almasiihu nduun. ¹⁷Caggal buuru oon wo gooto, enen du, enen e heewude fuu, wo en banndu wooturu, sabo eden njogii ngedu e buuru gooto oon. ¹⁸Taykee lenyol Israa'iila ngool: yimbe maŋbe nyaamooŋe kir-

* **10:6 Misaalu** wo yeru maa nanndingol.

† **10:7** Wurtagol 32.6.

samaaji been laatake gootum e ley teddingol Laamdo gadanaado hirsirde oon. ¹⁹Mi wi'ataa teewu cakkanaangu tooruuji nguun wo huunde dagiinde hono noon. Mi wi'ataa du, tooruuji diin, won ko ngoni. ²⁰Ko njidumi wiide dey, kirsamaaji di yimbe been cakkata diin, wo ginnaaji cakkantee, wanaa Laamdo. Mi yidaa laatodon hawtuŋe e ginnaaji. ²¹On mbaawaa yarduŋe horde Joomiraado ndeen de njardon katin horde ginnaaji. On mbaawaa nyaamude e le'al Joomiraado ngaal de nyaamron katin e le'al ginnaaji diin. ²²Naa umminde tikkere Joomiraado kiroowo oon njiduden naa? Yalla en miilii eden buri mo semmbe naa?

No neddo jeyi worruude ley ndimaaku

²³Mbiidon: «Huunde fuu ina dagii.» Ayyo, ammaa wanaa fuu nafata. Si goonga, «huunde fuu ina dagii», ammaa wanaa huunde fuu semmbinta goondinal wobbe. ²⁴Taa fay gooto filoo ko nafata hoore muudum tan, ammaa filoo ko nafata wobbe. ²⁵Teewu cootteteengu luumo fuu, odon mbaawi nyaamirde dum berde de pelataa on tawa on yamaay yalla wo dum teewu cakkanaangu tooruuji naa wanaa. ²⁶Sabo «leydi e ko woni e mayri fuu wo Joomiraado jeyi.»[‡] ²⁷Si neddo mo goondinaay noddii on faa nyaamdon, de on njabii nootaade fu, nyaamon ko kokkadon fuu, tawa berde mon pelataa on. ²⁸Ammaa si goddo wi'ii on: «Dum wo ko sakkanaa tooruuji», ndeen kaa, taa nyaamee dum, saabe biido noon oon e saabe miiloo bernde mum feloore dum. ²⁹Ko kaalammi haala miiloo bernde duum, wanaa saabe berde moodon onon, wo saabe bernde biido noon oon.

Sabo si goonga, walaa ko bernde neddo goddo saroo ndimaaku am. ³⁰Si

mido yetta Laamdo e dow ko nyaamammi, ko wadi de mido mbonkee saabe nyaamdu ndu njettirmi Laamdo nduun?

³¹Ndelle, si odon nyaama maa odon njara, maa ko ngadoton fuu, ngadiree dum faa Laamdo teddinee. ³²Taa laatane fay gooto fergere, wanaa Alhuudiyankooŋe, wanaa yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe, wanaa kawrital goondinbe Laamdo ngaal. ³³Ngolliree hono am ni. Mido filoo ko welata yimbe fuu e dow huunde fuu, tawee mi filaaki nafaa am miin tan. Wo ko nafata yimbe heewbe pilotoomi, faa be kisinee.

11 Nyemmbitee kam hono no nyemmbitirammi Almasiihu ni.

Haala dow suddugol hoore

²Mido yetta on ko miccitidon kam e huunde fuu, e ko njokkudon al'aadaaji di kollumi on diin. ³Ammaa, mido yidi paamon Almasiihu woni hooreejo gorko fuu, gorko woni hooreejo deekum, katin du Laamdo woni hooreejo Almasiihu. ⁴Ndelle, si gorko na du'oo maa na haalda konngol annabaaku de suddi hoorem fu, huyfinii hooreejo muudum oon. ⁵Ammaa si debbo na du'oo naa na haalda annabaaku de suddaa hoore muudum fu, huyfinii hooreejo muudum oon, sabo imo wa'i hono wo o toytido ni. ⁶Sabo dey, si debbo suddaa hoore muudum, ina haani taya sukundu mum fuu. Ammaa tayude sukundu mum naa toytude ndu ina semtina debbo. Ndelle na haani sudda hoore muudum. ⁷Taa gorko kaa sudda hoorem, sabo gorko wo tagaadi Laamdo, na holla darja muudum. Debbo kaa wo darja gorko. ⁸Sabo wanaa gorko ittaa e debbo, wo debbo ittaa e gorko. ⁹Katin du, wanaa gorko taganaa debbo, wo debbo

[‡]10:26 Jabuura 24.1.

taganaa gorko. ¹⁰Saabe duum, e saabe nulaabe laamu fu, ina tilsani debbo sudda hoore muudum.¹¹ Dum laatanto dum maande holloore ina woni ley hawju gorum. ¹¹Ammaa dum e laataade fuu, ley tagaadi Joomiraado, debbo ina haajaa gorko, gorko du ina haajaa debbo. ¹²Sabo no debbo yuuriri e gorko ni, hono noon gorko du yuurirta e debbo, rimee. De duum fuu to Laamdo dum yuuri. ¹³Caree onon e ko'e mon: si debbo na rewɩ Laamdo tawi suddaay hoorem, yalla na fonnditii naa? ¹⁴Wanaa tagaadi ndiin e hoore muudum ina faamina on sukundu juutundu ina semtinii e gorko? ¹⁵Ammaa debbo kaa, si na woodi sukundu juutundu fu, wo darja muudum. Sabo o hokkiraama sukundu juutundu faa o sudda hoore makko. ¹⁶De si godfo yeddii dum de jokki laawol gonngol fu, faama dum wanaa al'aada amin, dum wanaa al'aada kawrite goondinbe Laamdo deen du.

Haala hiraande seniinde

¹⁷Won ko njidumi haalande on joonin, haala no kawritirton. Haala majjum mi waawaa yettude on, sabo nde kawritindon fu, wo ko boni beydotoo, wanaa ko woodi. ¹⁸Ko artii fuu, mi nanii si on kawritii fu, luural ina woni hakkunde moodon. Miɗo miila du wo dum goonga. ¹⁹Ina tilsɩ pelle pelle ngada hakkunde moodon, faa hoolniibe jaati wonbe e ley moodon been annditee. ²⁰Nde kawritindon fu, wanaa nyaamude hiraande Joomiraado ndeen hawrunduri on. ²¹Sabo gooto moodon fuu henyoto nyaama hiraande muudum. Wobbe moodon ina njolba, wobbe moodon du ina culoo. ²²Yalla on ngalaa cuudi do kaandon nyaamude e

yarude naa? Naa wo on njawu kawrital goondinbe Laamdo ngaal? Yalla ofon njidi huyfinde be ngalaa faa'e been naa? Dume mbi'ammi on? Mi yetta on naa? Mi waawataa yettude on e dum.

Haala miccitagol hiraande seniinde arandeere

(*Matta 26.26-29, Marku 14.22-25, Lukka 22.14-20*)

²³Sabo miin, inan ko kebumi e Joomiraado de njottinmi on: ley jemma mo Joomiraado meeden Iisaa jambaa oon, hooyi buuru, ²⁴yetti Laamdo, heli buuru oon, wi'i: «Dum wo banndu am hokkaandu saabe moodon. Ngadon dum faa miccitodon kam.» ²⁵Hono nii du, nde be tilinoo e hiraande ndeen, o hooyi horde cabijam. O wi'i: «Horde nde woni amaana keso tabintiniraado yiyam am. Nde njaroton fuu, miccitodon kam.» ²⁶Sabo nde nyaamoton buuru oon e nde njardoton horde cabijam ndeen fu, ofon kaala haala maayde Joomiraado faa do wartowi.

²⁷Ndelle, neddo fuu nyaamirɗo buuru Joomiraado no fotiraay, yardi horde makko no fotiraay, wadii hakke e banndu Joomiraado nduun e yiyam makko daam fuu. ²⁸Ndelle, mono fuu taykoo hoore muudum fadde muudum nyaamude buuru oon naa yardude horde ndeen. ²⁹Sabo neddo fuu nyaamudo buuru oon, yardi horde ndeen, de miilaaki wo dum banndu Joomiraado nduun fu, foodanan hoore muudum sariya no nyaamiri e no yariri noon.

³⁰Dum wadi de nyawbe e lokkaabe ina keewi e moodon, wobbe moodon du njawtii. ³¹Sini en taykotonon ko'e meeden, en carataakeno. ³²Ammaa Joomiraado ina saroo en faa dartina en, taa njukkodeden e adunaaru ndu.

^{11:10} Wobbe ina paamira fuddoode aayaare nde hono nii: *Saabe duum, e saabe maleyka'en*. Ley Geresankooŋe, *nulaabe* e *maleyka'en*, fuu wo innde wootere.

³³Ndelle sakiraabe am, si oŋon kawrita faa nyaamdon hiraande Joomiraado ndeen, mono fuu njaaboo banndum. ³⁴Si goddo yobii fu, sanaa nyaama to suudu muudum. Ndeen kawrite moodon laatantaako on jukkungo.

Woodi, ko heddii duum mi biltan dum si mi warii.

Haala dokke Ruuhu Ceniido

12 Joonin en ndaaran kabaaru dokke Ruuhu Ceniido. Sakiraabe, mi yidaa tawee on paamaay. ²Nde on ngoondinaayno Joomiraado ndeen, oŋon anndi tooruuji muumfi diin na dowa on, na majjina on. ³Saabe duum mido yidi paamon: fay gooto waawaa wi'ude «Iisaa wo kudaado» si Ruuhu Laamdo ina woni e muudum. Katin du fay gooto waawaa wi'ude «Iisaa wo Joomiraado» si Ruuhu Ceniido walaa e muudum.

⁴Dokke de Ruuhu Ceniido hokkata en deen ina ceedi sifa, de Ruuhu oon wo gooto. ⁵Golleeji ballooji kawrital diin ina ceedi sifa, de Joomiraado oon wo gooto. ⁶Ko golleeji diin ndimata ina seedi sifa, ammaa Laamdo gooto oon kam gollata di fuu ley yimbe been fuu. ⁷Mono fuu hokkaama dokkal banginoowal Ruuhu faa ngal nafa kawrital fuu. ⁸Imo hokka oodo haala hakkilanteeha, o hokka ooto haala kebinaaka anndal. ⁹Kanko Ruuhu gooto oon hokkata oodo goondinal luggungal, ooto dannude nyawbe. ¹⁰O hokka oodo wadude kaayeeffiji, ooto haaldude annabaaku. O hokka oodo senndude ko yuuri e Ruuhu e ko yuuri e ginnaaji, ooto haalude demle de anndaaka. O hokka goddo du fiirtude demle deen. ¹¹Wo Ruuhu gooto oon gollata dum fuu. Wo kam feccata, de hokka mono fuu dokkal ngal muuyi.

No kawrital nanndiri e terde neddo

¹²Woodi banndu du wo wooturu, de na jogii terde keewde. Fay si terde banndu na keewi, banndu kaa wo wooturu. Hono noon banndu Almasihu du worri. ¹³Sabo en fuu en mbatisiraama Ruuhu gooto faa laatoden banndu wooturu, yalla wo en Alhuudiyankooŋe naa en nganaa, yalla wo en rimbe naa en rimaybe. Katin du en fuu en njarnaama Ruuhu gooto oon.

¹⁴Banndu wanaa tergal gootal, wo terde keewde. ¹⁵Si koyngal wi'ii: «Caggal mi wanaa junngo, mi jeyaaka e banndu», dum hadataa ngal jeyeede e banndu. ¹⁶Naa si nowru wi'ii: «Caggal mi wanaa yitere, mi jeyaaka e banndu», dum hadataa ndu jeyeede e banndu. ¹⁷Si terde deen fuu wo gite, noy neddo oon nanirta? Naa si de fuu wo de noppi, noy neddo oon maatirta ko uurata e ko luubata? ¹⁸Ammay, Laamdo hawrundurii terde deen fuu e banndu wooturu hono no muuyiri ni. ¹⁹Si tergal gootal tan woodunoo, dum kaa laatataako banndu. ²⁰Ndelle, terde deen ina keewi, de banndu nduun wo wooturu. ²¹Yitere waawaa wi'ude junngo: «Mi haajaaka ma.» Hoore du waawaa wi'ude koyde: «Mi haajaaka on.» ²²Ammay, terde banndu nanndude e burde lokkidinde, deen ngoni de kaajaden sanne. ²³Terde ndaardeteede wo kuyfude, deen burden teddinde. Burde semtinaade, deen burden haybude. ²⁴De terde meeden godde burde teddeengal deen kaajaaka wadeede noon. Laamdo hawrunduri terde fuu, hokki terde lokkaaje deen teddeengal faa buri deya deen. ²⁵O wadii dum faa taa luural wada e banndu nduun, ammaa faa terde deen fuu kaybundura. ²⁶Si tawii tergal gootal naawii, keddiide deen fuu naawdan e muudum. Si tergal gootal teddi-

naama, keddiide deen fuu mbeltodoto e muudum.

²⁷ Woodi onon, wo on banndu Almasi-ihu, mono e moodon fuu wo tergal e bannu makko nduun. ²⁸ Nii Laamdo darniri kawrital goondinbe ngaal: ko artii fuu o joyyini nulaabe, o beydi katin haaldooŋe annabaaku, de o jokkintini jannginoobe. Caggal duum, o joyyini wadoobe kaay-eefiiji e dannooŋe nyawbe e wallooŋe e ardotoobe e haaloobe demle de andaaka. ²⁹ Yalla yimbe fuu wo nulaabe naa? Yalla be fuu wo be haaldooŋe annabaaku naa? Be fuu wo be jannginoobe naa? Be fuu ibe ngada kaayeeffiiji naa? ³⁰ Yalla yimbe fuu kokkaa dannude nyawbe naa? Naa haalude demle de andaaka? Naa fiirtude demle deen naa? Wanaa noon! ³¹ Woodi ndelle, tinnee, poodanee dokke burde heewude nafaa deen.

Joonin le, mi hollan on laawol burngol fuu woodude ngol hono muudum walaa.

Haala njinngu

13 Si mi haalirii demle yimbe, fay demle maleyka'en, de njinngu walaa e am fu, wo mi lennguru senyooru, naa wo mi duko jamde gokkundurteede tan. ² Si mido woodi dokkal haaldude annabaaku, de mi faama sirriiji fuu e annde fuu, naa si mi tawraama goondinal faa mi dirna baamle, si njinngu walaa e am fu, mi wanaa fay huunde. ³ Si mi hokkii ko njogiimi fuu talkaabe naa mi hokkitirii banndu am duppee, de njinngu walaa e am fu, dum nafataa kam fay huunde.

⁴ Njinngu ina jogii munyal, ina jogii moyyuki. Njinngu waldaa e kiram, mantataako, mawninkintaako. ⁵ Njinngu wadataa ko semtinii, filataako muuyde hoore muudum. Ngu yaawaa bernude, ngu saawataa tikkere. ⁶ Njinngu seyortaako oonyaare, wo goonga seyortoo. ⁷ Wakkati fuu njinngu ina sawrii, selataa

hoolaade, de na hedoo Laamdo ley huunde fuu. Munyal muudum timmataa.

⁸ Njinngu saamataa abada. Haaldude annabaaku timminte, demle celan, andal du timminte. ⁹ Sabo anndal meeden ina nyaki, haala annabaaku du ina nyaki. ¹⁰ Ammaa si ko hibbi duum warri fu, ko nyaki duum fu faltoto.

¹¹ Nde laatinoomi cukalel ndeen, mido haaldannoo hono cukalel, mido milotonoo hono cukalel, mido yiiranoo du hono cukalel. De ko laatiimi mawdo duum, mi seedii e golle cukaaku.

¹² Ko nji'eten joonin duum laabaay, wo hono yuurnaade daandorgal nibbungal ni. Ammaa ley ko warata duum en njiran gite men faa laaba. Ko anndumi joonin duum hibbaay, ammaa wakkati waran nde anndammi faa hibba, hono no Laamdo anndiri kam faa hibbi ni.

¹³ Ndelle, kulle tati ngoni duumotoode: goondinal e jikke e njinngu. De ko buri mannngu hakkunde majje fuu wo njinngu.

Haala dokke Ruuhu Ceniido

14 Ndelle, poodanodon njinngu no mbaawrudon fuu. Eelon du dokke Ruuhu Ceniido deen. De ko buri fuu, pilodon haaldude annabaaku. ² Sabo kaaliroowo demle de andaaka wo Laamdo haaldata, wanaa yimbe. Si goonga, fay gooto faamataa ko o haalata. Imo haalda sirriiji ley kawtal Ruuhu. ³ Ammaa kaaloowo konngol annabaaku oon, wo yimbe haaldata, faa semmbina goondinal mubben, sellina berde mubben, de feewtina de. ⁴ Kaaliroowo demle de andaaka, wo hoore muudum nafata. Ammaa kaalidoowo annabaaku, wo kawrital goondinbe nafata. ⁵ Mido yidi kaaliron demle de andaaka on fuu, de ko burani kam, kaaldon annabaaku. Sabo kaalidoowo annabaaku buri kaaliroowo demle de andaaka, si wanaa tawa

nedŋo ina waawi fiirtude, faa kawrital goondinŋe ngaal heba nafaa.

⁶Ndelle sakiraabe, si mi warii to moodon de mido haalirana on demle de anndaaka, dume dum nafata on? Si haala am waddanaay on ko Laamdo ŋanginani kam duum, naa anndal, naa konngol annabaaku, naa waaju fu, dum fuu dum nafataa on. ⁷Taykodŋen du fay ko walaa yonki hono sereendu naa hoddu. Si munkariiji diin piyaaka faa laafi fu, noy annditirten ko sereendu nduun fuufata naa ko hoddu nduun hodfata? ⁸Naa si puufoowo luwal wolde fuufaay faa laafi, moy segilantoo wolde ndeen? ⁹Hono noon, onon du, si on njottinirii kabaaru oon demle de anndaaka de ko faaminii fuu walaa, noy paamirteŋon? On padfii haala mon ley henndu! ¹⁰Ina woodi demle keewde ley adunaaru. De no ceediri fuu, walaa haala ka nanataake. ¹¹Ammaa si nedŋo haaldii e am demngal[§] ngal mi nanataa fu, mi laatanake dum janano, kam du laatanake kam janano. ¹²Hono noon, onon du e ley foodanagol moodon dokke Ruuhu deen, tinnodŋon e hebude dokke cembinooje kawrital goondinŋe ngaal e semmbe moodon fuu.

¹³Ndelle, kaaliroowo demngal ngal anndaaka fuu ŋaroo Laamdo waawude fiirtude ngal. ¹⁴Sabo si mido wada du'aare e demle de mi anndaa fu, goonga, yonki am ina woni e du'aare, ammaa mi faamataa miin e hoore am. ¹⁵Ndelle, noy ngadammii? Mi wadan du'aare e yonki am, ammaa mi wadan nde e hakkillo am du. Mi yimiran yonki am, ammaa mi yimiran hakkillo am du. ¹⁶Si wanaa noon fu, si a yettirii Laamdo e ley yonki maa tan, noy tawaado toon mo woowaa dum

waawirta wi'ude «Aamiina» e yettugol maada ngool? Sabo joomum nanataa ko kaalataa duum. ¹⁷Fay si yettugol maa ngool ina woodi sanne, ngol nafataa joomum fey.

¹⁸Mido yetta Laamdo, ko kaaldammii demle de anndaaka faa buri on on fuu. ¹⁹Ammaa e ley kawrital goondinŋe, haalude karfeeje joy paaminiide faa janngina yimbe, burani kam haalirde karfeeje ujunaaje sappo demle de anndaaka.

²⁰Sakiraabe, taa laatodŋon hono cukaloy e ley hakkillooji moodon. Laatodŋon be ngalaa bonanda hono cukaloy, ammaa e ley hakkillooji mon laatodŋon mawbe. ²¹Ina winndaa e Tawreeta:

«Nde kaaldowammii e yimbe am, wo e kundude yimbe leyde godde, wo e demle janambe kaalirammi.

Dum fuu,
be kettindantaako kam.»**
Wo noon Joomiraado wi'i.

²²Hono noon, demle de anndaaka deen wo maande sariya do be ngoondinaay, de nganaa maande do yimbe goondinŋe. Haaldude annabaaku du wo maande do goondinŋe, wanaa do be ngoondinaay. ²³Ndelle, si goondinŋe fuu kawritii, ina kaalda demle de anndaaka, de yimbe be mboowaa dum naa yimbe be ngoondinaay ngarii fu, be mbi'an wo on haanjaabe. ²⁴Ammaa si gooto e yimbe been warii, de tawi yimbe fuu ina kaalda annabaaku, ko o nanata duum fuu ina faamina mo hakkeeki makko, ina saroo mo. ²⁵Ko suudii ley bernde makko ŋangan. Ndeen o hippoto e leydi, o sujidana Laamdo, o wi'a: «Si goonga ni, Laamdo ina wondi e moodon.»

[§]14:11 Maanaa *demngal* do wo sii haala.

**14:21 Esaaya 28.11-12.

No kawrital goondinŋe haani worruŋe

²⁶Ndelle sakiraaŋe, noy ngadoton? Si on kawritii, de gooto moodon ina woodi jimol, goddo du ina janngina, goddo ina woodi ko Laamdo ɓanginani dum, goddo ina haala demngal ngal anndaaka, goddo du na firta ngal, sanaa fuu wadiree faa semmbina kawrital goondinŋe ngaal. ²⁷Si demle de anndaaka kaalirtee, taa fura yimbe dido naa tato. Been du, sanaa be kaalira gooto gooto, de gooto moodon firta. ²⁸Ammaa si piirtoowo walaa, joomum deyyinoo e ley kawrital ngaal, haalda e Laamdo e ley bernde muudum. ²⁹Haaldooŋe annabaaku du, dido naa tato tan kaala, de heddiibe been kinya haala maŋŋe kaan. ³⁰De si won ko Laamdo ɓanginani gooto e joodiibe been, kaaloowo arandeejo oon deyyinoo. ³¹Sabo on fuu, odon mbaawi haaldude annabaaku gooto gooto, faa yimbe fuu keba paamal e berde cellinaade. ³²Haaldooŋe annabaaku been ina mbaawi nanngitinde ko'e muŋŋen. ³³Si goonga, Laamdo wadataa ko jiiɓii. Wo o Laamdo gaddoowo jam.

No worri e kawrite seniibe deen fuu, ³⁴sanaa rewbe ndeyyinoo ley kawrite deen, sabo be ngalaa laawol haalude ley doon. Be dowtoroo no Tawreeta wi'iri noon. ³⁵Si tawii won ko be njidi faamtindaade, be acca faa be koota, be yamowa jom'en cuudi maŋŋe. Sabo konngol debbo nanee ley kawrital ina semtinii. ³⁶Naa odon miiloo konngol Laamdo ngool to moodon yuuri naa? Wo onon tan kebi ngol naa?

³⁷Si neddo ina miilii wo annabaajo maa ina miilii wo jogiido baawde Ruuhu Ceniido, ina haani annditinde ko mbinndanammi on duum wo yamiroore Joomiraado. ³⁸Mo annditaay dum fuu,

Laamdo annditataa dum. ³⁹Ndelle sakiraaŋe, poodanodon haaldude annabaaku, katin du taa kadon demle de anndaaka haaleede. ⁴⁰Ammaa huunde fuu wadiree no haaniri, tawee fuu ina fonnditii.

Haala ummital Almasiihu

15 Sakiraaŋe, mido miccintina on Kabaaru Lobbo mo mbaajinoomi on. On njabii dum, odon keddii odon kabɓii e majjum. ²Wo saabe Kabaaru oon kisinirtedon, si tawii on tiigorake mo no kaaldanmi on ni. Si wanaa noon fu, goondinal mon laatoto bolum.

³Mi yottinani on kabaaru mo keɓumi, burdo huunde fuu oon. Dum woni: Almasiihu maayii saabe hakkeeki meeden, no Binndi diin mbiiri ni. ⁴O wattaama ley saabeere. O iirtake e nyalooma tatabo, no Binndi diin mbiiri ni. ⁵O ɓanganii Piyeer. Caggal duum, o ɓangani taalibaabe sappo e dido been. ⁶Caggal duum, o ɓangani ko furi sakiraaŋe keme njoyo ley wakkati gooto. Ko furi heewude e maŋŋe ina mbuuri faa joonin, de wobbe maŋŋe paltake. ⁷Jokkiti katin, o ɓangani Yaakuuba, de o ɓangani nulaabe been fuu. ⁸Sakitii, o ɓangani kam miin ga'udo hono ɓinngel dimaangel gilla wakkati muudum yottaaki ni. ⁹Si goonga, miin furi nulaabe been fuu famdude. Mi fotaay fay noddireede nulaado, sabo mi torriino kawrital goondinŋe Laamdo. ¹⁰Joonin le, saabe moyyere Laamdo ndeen laatoriimi ko ngonumi duum. Moyyere nde o wadani kam ndeen du rimaay bolum. Si goonga, miin furi nulaabe been fuu gollude. De wanaa miin gollata, wo moyyere Laamdo wonnde e am ndeen gollata. ¹¹Ndelle nde wo miin, nde wo kambe, fuu fotu. Wo duum min fuu min mbaajotoo, duum du goondindon.

Haala ummital maaybe

¹²Woodi, miden mbaajoo Almasiihu iirtake e maayde. Ndelle, noy wobbe moodon mbiirata maaybe ummitataako? ¹³Sini ummital maaybe walaa, Almasiihu e hoore muudum ummitaaki.

¹⁴De si Almasiihu ummitaaki, waaju amin wo bolum, goondinal moodon du wo bolal. ¹⁵Woodi si maaybe ummitataako du, idum holla ko min ceedanii Laamdo duum wo fewre. Sabo min mbi'ii Laamdo ummintinii Almasiihu, de dum wanaa goonga si maaybe ummitataako.

¹⁶Si maaybe ummitataako, Almasiihu e hoore muudum ummitaaki. ¹⁷Si Almasiihu ummitaaki, goondinal moodon wo bolal, ofon ngoni ley hakkeeki mon faa joonin. ¹⁸Si wo noon du, maaynoobe e ley goondinal Iisaa Almasiihu been kalkii. ¹⁹Si jikke meeden e Almasiihu wo ley nguurdam meeden do tan nafanoo, eden buri yimbe fuu yurminaade.

²⁰Ammaa si goonga, Almasiihu ummintinaama e maayde, laatake artiido e ummitotoobe. ²¹Sabo no maayde yu-urdi e neddo gooto, hono noon du ummital hakkunde maaybe yu-urdi e neddo gooto. ²²No yimbe fuu maayirta saabe kawtal muɓben e Aadama, hono noon du yimbe fuu ummintinirtee saabe kawtal muɓben e Almasiihu. ²³Ammaa mono fuu e wakkati muudum ummitotoo. Almasiihu woni arandeejo oon. Ndeen si wartii fu, be o jeyi been du ummitoto. ²⁴Ndeen timmoode waran. Almasiihu halkan kaanankaaku e baawde e sembe fuu, de hokkita Laamdo Baabi-iwo laamu. ²⁵Sabo ina tilsii Almasiihu laamoo faa nde Laamdo wadi mo o yaaba waybe mo been fuu. ²⁶Ganyo cakitotoodo halkeede oon wo maayde, ²⁷sabo ina winndaa: «Laamdo wattii huunde fuu ley koyde makko.»†† Ammaa

si wi'aama «huunde fuu wattaama ley koyde makko», na tannyoraa Laamdo gadudo dum oon kaa naataay. ²⁸Nde huunde fuu heedii ley baawde Almasiihu Bajjo oon ndeen, kam e hoore muudum heedan ley Laamdo gadudo o dawrana huunde fuu, faa Laamdo laamoo kala huunde fuu.

²⁹Woodi, ina woodi jaboobe lootireede lootagal batisima saabe maaybe. Si tawii maaybe ummitataakono, dume wadi de yimbe ina mbatisiree saabe maɓbe? ³⁰Minen e ko'e amin, ko wadi de miden njardoo masiibaaji wakkati fuu faa miden nesa maayde? ³¹Sakiraabe, nyannde fuu mido nesa wareede. Tannyoron wo dum goonga, hono ko mantortoomi on yeeso Joomiraado men Iisaa Almasiihu duum du laatorii goonga. ³²To Efeesu toon mi habaama wolde sattunde, hono wo daabaaji ladde bondi kabumi. Si mi goondinaayno ummintineede fu, dume dum nafata kam? Si maaybe ummitataakono fu, ngaden no wiiraa ni: «Nyaamen, njaren, sabo jaango en maayan.»

³³Taa kiilon ko'e mon: «Yaadude e bonbe ina bonna needi lobbiri.» ³⁴Ngartiree hakkillooji mon e ko fonnditii, celon wadude hakke. Sabo wobbe moodon anndaa Laamdo. Ko mbiirumi noon wo faa cemton.

³⁵Ammaa hasii goddo yaman: «Noy maaybe ummitortoo? Noy balli muɓben ngorrata?» ³⁶Aan pamaro hakkillo! Aawdi ndi aawudaa fuu, sanaa waata, de sakitoo fuda. ³⁷Aawdi ndi aawudaa du, si wo gawri naa wo aawdi feereeri, wo ndi wabbere tan. A aawataa wullere ndeen e hoore muudum. ³⁸Caggal duum, Laamdo wadata ndi sii wullere nde muuyi, aawdi fuu e sii wullere muudum. ³⁹Kulle jogiide yonki du

††15:27 Jabuura 8.7.

kawtaa terde: biŋbe-Aadama e terde muŋben, daabaaji e terde muŋben, pooli e terde muŋben, liyyi du e terde muŋben. ⁴⁰Ina woodi balli kammunkooji e balli leydinkooji. Kammunkooji diin e darja muŋben, leydinkooji diin du e darja muŋben. ⁴¹Naange e jalbugol muudum, lewru du e jalbugol muudum, koode e jalbugol muŋben. Fay hakkunde koode deen, jalbugol muŋben ina seedi.

⁴²Ummital maaybe du hono noon worri. Ko iretee duum ina nyola, ko ummitotoo duum nyolataa. ⁴³Ko iretee duum ina lokiidi, ko ummitotoo duum ina jogii teddeengal. Ko iretee duum ina lokiidi, ko ummitotoo duum ina jogii semmbe. ⁴⁴Ko iretee duum wo terde leydinkooje, ko ummitotoo duum wo terde ruuhunkooje. Terde leydinkooje ina ngoodi, ndelle terde ruuhunkooje du ina ngoodi. ⁴⁵Dum wafi de na winndaa: «Neddo arandeejo oon, dum woni Aadama, laatake yonki mburki.» Aadama cakitiido oon kaa laatake Ruuhu kokkoowo nguurdam. ⁴⁶Wanaa ko jeyaa e Ruuhu duum artii warude. Wo ko jeyaa e leydi duum artii, de ko jeyaa e Ruuhu duum jokki. ⁴⁷Neddo arandeejo oon e sallaare leydi tagiraa. Neddo difaŋo oon e kammu yuuri. ⁴⁸Yimbe yuuruŋe e sallaare leydi been ina ngorri hono Aadama yuuruŋo e sallaare leydi oon. Yimbe jeyaaŋe e kammu been ina ngorri hono yuuruŋo dow kammu oon. ⁴⁹Hono no nanndirden e yuuruŋo e sallaare leydi oon ni, hono noon nanndirden e yuuruŋo dow kammu oon du.

⁵⁰Sakiraabe, inan ko kaalammi duum: teewu e yiyaam mbaawaa naatude e laamu Laamdo. Katin du ko nyolata waawaa hebude ko nyolataa faa abada duum.

⁵¹Ndaar, mido ŋanginana on sirri: wanaa en fuu maayata, ammaa en fuu en mbaylitete. ⁵²Dum wadan wakkati gooto, no tamyango yitere ni, si buutatal cakitotoongal fuufaama. Sabo buutatal ngaal fuufete, de maaybe been ummodoo e balli di nyolataa. Enen du, en mbaylitete. ⁵³Sabo si goonga, ina tilsi terde nyolooje deen ŋornoo ko nyolataa, maayooje deen du ŋornoo ko maayataa. ⁵⁴Si terde nyolooje deen ŋornake ko nyolataa, maayooje deen ŋornake ko maayataa fu, ndeen konngol binndaangol ngol tabitan: «Maayde jaalaama, modaama.»^{‡‡}

⁵⁵«Maayde, toy jaalagol maa woni?

Maayde, toy tooke maa ngoni?»^{¶¶}

⁵⁶Tooke poodooje maayde wo hakke. Hakke du hemrii baawde saabe jamirooje Tawreeta. ⁵⁷Ammaa jettooje ngoodanii Laamdo kokkiroowo en jaalagol saabe Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu.

⁵⁸Ndelle sakiraabe am horsuŋe, laatee joottiibe ŋe ndimmbataako. Wakkati fuu beydon tinnaade e golle Joomiraado, sabo oŋon anndi ko ngolloton ley kawtal Joomiraado duum wanaa ŋolum.

Haala wallugol seniibe wonbe ngalluure Urusaliima

16 Joonin en ndaaran kabaaru hawrundugol ceede faa walla seniibe wonbe Urusaliima been. Ngadon ko njamirmi kawrite goondinbe gonde leydi Galaatiya deen. ²Alan fuu, mono e moodon fuu itta ko waawi, resa. Ndeen si mi warii, en pilataako hawrundurde dum katin. ³Nde ngarumi fu, mi hokkan ŋe cubidon been bataakiiji kollooji on cubake ŋe, ŋe njaara ballal moodon ngaal Urusaliima. ⁴Si na foti ko mi yaha miin du, min njaadan.

^{‡‡}15:54 Esaaya 25.8.

^{¶¶}15:55 Hoseya 13.14.

Haala anniyaaji Pool

⁵Si mi feyyitii leydi Makedoniya fu, mi waran to moodon, sabo toon ndewammi. ⁶Hasii mi weeranan on seeda naa mi dabban to moodon. Ndeen odon mbaawi wallude kam faa mi yaha yeeso e jahaangal am. ⁷Sabo mi yidaa fantude to moodon joonin de mi dilla law. Mido yidi booyude to moodon seeda si Joomiraado jabii. ⁸Ammaa mi booyan ley Efeesu ga faa iidi benndal alkama hewta. ⁹Sabo mi hebii do laawol manngol no mi gollira gollal nafoowal. Woodi, waybe du na keewi.

¹⁰Si Timote warii to moodon fu, njakkitoŋon dum faa wooda taa hula, sabo wo Joomiraado o gollanta hono am ni. ¹¹Ndelle, taa fay gooto yawa mo. Mballon mo e laawol ngool faa o warta to am e jam. Sabo mido hedii mo, kanko e sakiraabe been.

¹²Woodi, dow sakiike meeden Apolos, mi nyaagake mo sanne o yaada e sakiiraabe been to moodon, de o muuyaay yahude joonin. Si o hebii laawol fu, o waran.

Baynundural

¹³Kakkilon, ndarodon faa wooda ley goondinal. Laatodon suusube,

beydorodon semmbe. ¹⁴Ko ngadoton fuu, ngadiron dum njinngu.

¹⁵Odon anndi Estefaana e koreeji muudum. Kam'en artii fuu goondinde ley leydi Akaya. Ibe tinnii e gollande seniibe been. Sakiraabe, mido nyaagoo on sanne: ¹⁶njarranee yimbe wa'ube hono noon, kam'en e gollidoobe e muŋben, tinniibe e gollal ngaal fuu. ¹⁷Mido weltoroo garol Estefaana e Fortunaatu e Akayku ngool. Be ngadani kam ko onon on mbaawaa wadande kam saabe on ngalaa ga. ¹⁸Be mbaaltinii hakkillo am, kam e hakkillooji moodon fuu. Teddinee yimbe hono maŋbe.

¹⁹Kawrite goondinbe gonde leydi Aasiya deen ina njowta on. Akila e deekum Pirisilla e kawrital goondinbe kawroowal galle maŋbe ngaal ina njowta on sanne e innde Joomiraado. ²⁰Sakiraabe been fuu ina njowta on. Njowtunduron onon du e jowtaali ceniidi.

²¹Inan jowtaango am ngo mbinndirammi e junngo am: MIIN POOL. ²²Neddo fuu mo yidaa Joomiraado, kuddi woodanii dum! Yaa Joomiraado amin, war! ²³Wo hinney Joomiraado meeden Iisaa wonda e moodon. ²⁴Njingu am ina woni e moodon on fuu e ley kawtal meeden e Iisaa Almasiihu.

Bataaki Pool didabi to

Korintunkooŋe

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool e sakiike meeden Timote. Miin Pool, mi nulaado Iisaa Almasiihu saabe muuyde Laamdo. Miden njowta kawrital Laamdo gongal Korintu e seniibe wonbe leydi Akaya fuu. ²Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu kokku on moyyere e jam.

No Pool yettiri Laamdo

³Jettooje ngoodanii Laamdo Baaba Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. Oon woni Baabiiwo jom yurmeende, Laamdo cellinoowo berde e dow huunde fuu. ⁴Imo sellina berde men e ley torraaji men fuu, faa enen du, mbaawen sellinde berde wonbe e sii torraaji fuu no o sellinirta berde men ni. ⁵Sabo no kebirden torraaji saabe Almasiihu faa keewi, noon du Almasiihu sellinirta berde meeden faa heewa. ⁶Nde min torraa fuu, wo faa berde moodon cellinee, woodi du faa kisinedon. Nde berde amin cellinaa du, wo faa berde moodon peewa, de kebon munyal munyude sii torraaji di min torrete minen e ko'e amin diin. ⁷Jikke amin e moodon ina selli, sabo miden anndi ko kawtudon e amin torraaji duum, odon kawti e amin sellineede berde du.

⁸Si goonga sakiraabe, min njidaa ndullon torraaji kewtiidi min e leydi Aasiya. Torraaji kewtiidi min toon ina paltii semmbe amin sanne faa min miilaaki wuurude katin. ⁹Ley berde amin, miden maatanoo wo min saraabe sariya wareede. De dum wadirii faa taa min njowa jikke amin dow ko'e amin, ammaa min njowa de dow Laamdo ummintinoowo maaybe oon. ¹⁰Wo kam

danni min e maayde ndeen, kam danata min yeeso du. Wo dow makko min njowi jikke o dannan min katin. ¹¹Odon mballira min e majjum du'aawuuji mon, onon du. Hono noon, moyyere nde o wadanta min saabe du'aawuuji yimbe heewbe, wadata faa heewbe njetta Laamdo saabe amin du.

Haala ko haŋi Pool fantude Korintu'en

¹²Inan ko min mantortoo: berde amin ina ceedanoo min min mbuur-dii e goonga e laabal berde yuurungal to Laamdo ley adunaaru ndu, sakkoo hakkunde moodon. Min ngadiraay dum hakkillooji biibe-Aadama, ammaa wo e moyyere Laamdo. ¹³Sabo min mbinn-dantaa on faa'e si wanaa ko njanngoton de paamon. Midu yidi paamon faa laaba ¹⁴ko puddudon faamude joonin duum. Ndeen, nyannde Joomiraado men Iisaa wartowi fu, on mantorto min hono no minen du min mantortoo on noon.

¹⁵Saabe hoolaare ndeen, mi anniyakeno warude to moodon arande faa ceyodon kile didi. ¹⁶Ko njidunoomi dey, mi fanta to moodon, mi yaha leydi Makedoniya, de mi rewa to moodon katin nde ngartammi faa mballon kam mi yaha leydi Yahuudiya. ¹⁷Yalla nde mbi'ammi mi waran to moodon ndeen, mi tinnaaki naa? Si mi anniyake wafude huunde, yalla mido sikkitira hono no yimbe adunaaru anniyortoo, wi'oobe «ayyo» de wakkati gooto puddita wi'ude «a'aa» naa? ¹⁸No tannyorden Laamdo wo koolniido ni, hono noon konngol ngol min kaalani on ngool wanaa ayyo e a'aa fuu nde wootere. ¹⁹Sabo Iisaa Almasiihu Bii Laamdo oon wanaano ayyo e a'aa: wo ayyo tan woni e makko. Kanko woni mo miin e Silas e Timote min mbaajii kabaaru muudum to moodon oon. ²⁰Goonga ni, amaanaaji Laamdo

fuu tabitii e ley makko, laatii «ayyo». Ndelle wo saabe makko de eden mbi'a «Aamiina» faa Laamdo teddinee. ²¹Woodi, wo Laamdo tabintinani min, minen e moodon fuu, kawtal meeden e Almasiihu. Kanko subii en. ²²Katin kanko wadi maande makko e meeden, o watti Ruuhu makko e berde meeden laato maande laabinanoore en en keŋan moyerejeji garooji.

²³Laamdo na seedanoo kam, o jukkoo kam si mi fewii: wo faa taa mi haŋa e moodon wadi de mi yeccaaki Korintu. ²⁴Min pilataako dawrande goondinal moodon, de miden mballundura e moodon faa ceyodon, tawa on ndarake no woodiri ley goondinal.

2 Dum le, mi wadii anniya mi yecataako to moodon, taa mi mettina berde mon katin. ²Sabo si mi mettinii berde mon, moy seynata kam si wanaa onon be mettinanmi been? ³Dum wadi mbinndumi no mbinndirmi ni e ley bataaki am kiin. Mi yidaano warude to moodon de haanuŋe seynude kam been mettina bernde am. Midŋo tannyorani on, nde ceyiimi fu, onon du on ceyoto. ⁴Billaare e bernde mettunde e gondi keewdi mbinndiranmi on. Ko mbinndumi duum wanaa faa mi mettinana on, ammaa wo faa mi anndina on no njinngu am dow moodon foti mawnude.

No Pool yaaforii toonyiido

⁵Si gooto moodon laatake sabaabu mettorgal fu, wanaa miin o mettinani, wo on fuu – naa wofŋe moodon, taa mi faltoo goonga. ⁶Ko burŋe heewude e moodon njukkii nedŋo oon duum heyii. ⁷Joonin kaa, ko buri woodde dey: njaafodon mo, cellinon bernde makko taa mettorgal bernde jaaloo mo. ⁸Ndelle, midŋo ŋaaroo on sanne tabintinon njinngu moodon e makko. ⁹Si goonga, wo saabe majjum mbinndiranmi on, faa mi fonnda on, mi ndaara

yalla odon njokka haala am ley huunde fuu. ¹⁰Mo njaafidon fuu, miin du mi yaafake dum. Goonga ni, ko njaafimi duum – si ina woodi ko kaanumi yaafaade mo – mi yaafake dum yeeso Almasiihu faa nafa on ¹¹taa Seydaani jamboo en, sabo eden anndi anniyaaji muudum.

Haala saakugol anndal Almasiihu

¹²Nde njahunoomi Torowas faa mi waajoo Kabaaru Lobbo haala Almasiihu fu, mi tawii Joomiraado omtanii kam laawol gollude toon. ¹³Ammaa hakkillo am fukkaaki, sabo mi tawaay toon sakiike am Tiitu. Woodi ndelle, mbaynimi sakiraabe been, de ponndiimi leydi Makedoniya.

¹⁴Ammaa jattooje ngoodanii Laamdo kokkoowo en jaalagol wakkati fuu saabe kawtal meeden e Almasiihu. Laamdo hokkii min saakude anndal Almasiihu nokku fuu hono no uurdi mbelndi ni. ¹⁵Sabo si goonga, wo min uurdi ndi Almasiihu sakkanta Laamdo. Uurngol ngool yottake hisinteeŋe e halketeeŋe fuu. ¹⁶To halketeeŋe been, wo min luumngol maayde jaarowol dum'en to maayde, ammaa to hisinteeŋe been, wo min uurngol nguurndam jaarowol dum'en to nguurndam.

Moy foti gollude gollal ngaal? ¹⁷Min nganaa julortoofŋe konngol Laamdo hono no heewŋe ngadata. Ammaa miden kaalda berde laafude yeeso Laamdo. Miden kaalda hono nulaabe muudum e ley kawtal amin e Almasiihu.

Haala gollanoofŋe amaana keso

3 Yalla min pudŋitii mantaade katin naa? Naa miden kaajaa bataakiiji kollooji ko min ngoni, maa yuurudi to moodon hono no wofŋe kaajiraa naa? ²Wanaa. Onon jaati ngoni bataaki amin mbinndaaki e berde amin. Odon kolla ko min ngoni, hono bataaki ki yimŋe fuu

mbaawi anndude e janngude. ³Ina laafi, wo on b̄ataaki Almasiihu saabe golle amin. B̄ataaki kiin winndiraaka dawa, wo Ruuhu Laamdo buurdo ki winndiraa. Ki winndaaka dow alluuje kaaye, wo e berde yimbe ki winndaa.

⁴Miden mbi'a noon sabo miden ngoodi hoolaare mawnde e Laamdo saabe Almasiihu. ⁵Min ngalaa baawde faa min ngada fay huunde e semmbe amin. Baawde amin wo to Laamdo yuuri. ⁶Kam wadi min fotube laataade gollanoobe amaana keso. Amaana oon yowaaki dow jamirooje binndaade, wo dow Ruuhu yowii. Sabo jamirooje binndaade deen wo jaarooje to maayde, ammaa Ruuhu oon na hokka nguurndam.

⁷Jamirooje binndaade e alluuje kaaye, jaarooje to maayde deen, ina ngoodunoo darja faa Israa'iilankooŋe kunn̄gii ndaarude yeeso Muusaa saabe annoora gondo e darja oon, fay si taweede darja oon wo nyifoowo. ⁸Ndelle, golle Ruuhu buri darja oon, haala fuu walaa! ⁹Si ko foodata jukkungo duum ina woodunoo darja, wanaa haala ko waddata fonnditaare duum! ¹⁰Goonga ni, darja arandeejo oon walaa darja si fonndaama e darja gardo joonin mo walaa ko nanndi oon. ¹¹Si ko nyifata duum waawii jogaade darja, haala fuu walaa ko heddotoo duum burata darja oon sanne.

¹²Ko jikke amin dow amaana keso oon teenji sanne, duum wadi de miden kaalda cuusal yeeso yimbe. ¹³Min ngadataa hono no Muusaa ni, gattunoodo suddaa e yeeso muudum taa Israa'iilankooŋe keddoo ina ndaara fay darja nyifoowo oon faa timma. ¹⁴Ammaa miilooji berde maŋbe ina njoori. Sabo faa hannden nde be njanngata amaana kiidoo oon fu, suddaa ndeen ina heddii e geese maŋbe. Nde huncaaka tafon, sabo wo

ley kawtal Almasiihu tan nde huncetee. ¹⁵Goonga, faa warde hannden, si Tawreeta Muusaa janngaama fu, suddaa ndeen ina heddii ina suddi berde maŋbe. ¹⁶Ammaa si neddo wartii to Joomiraado fu, suddaa ndeen huncete e bernde muudum. ¹⁷Woodi, Joomiraado kam woni Ruuhu. To Ruuhu Joomiraado woni fuu, doon ndimaaku du woni. ¹⁸Enen be geese muŋben cudditaa been fuu, eden tiima darja Joomiraado hono ley daandorgal, ina yaynana en. Imo waylita en faa nannden e makko tagaadi, darja makko ina beydana en yahude yeeso. Dum woni golle Joomiraado, laatiido Ruuhu oon.

Haala jawdi ley loode

4 Laamdo hokki min gollal ngaal saabe yurmeende muudum. Ndelle, min tampataa. ²Min calake kulle cuudiide cemtinooje. Min kiilataa yimbe, min mbaylitataa konngol Laamdo. Ko min ngadata dey, miden bangina goonga yeeso Laamdo, faa mono fuu annditira e bernde mum fuu wo min goongalaabe. ³De si Kabaaru Lobbo mo min mbaajii oon suudaama fu, wo halkooŋe tan o suudantee. ⁴Been le, be ngalaa goondinal, sabo Ibiliisa wumnii hakkilooji maŋbe taa nji'a annoora Kabaaru Lobbo. Kabaaru oon na holla darja Almasiihu jogiido tagaadi Laamdo. ⁵Sabo wanaa haala amin min mbaajotoo, ammaa wo haala Iisaa Almasiihu, Joomiraado meeden oon min mbaajotoo. Ko min mbi'ata e dow ko'e amin tan, min maccube moodon saabe makko. ⁶Sabo Laamdo wi'ii: «annoora yaynu e ley nimre.» Kam yaynini annoora muudum e ley berde amin, faa anndina min darja muudum jaynoowo, gondo e yeeso Almasiihu.

⁷Anndude darja oon laatanake min jawdi korsundi, ammaa miden njogorii

ndi e ley amin hono no ley looŋe loope, faa anndee baawŋe mawŋe de wo to Laamŋo yuuri, wanaa to amin. ⁸Miden billee e huunde fuu, ammaa min pusaay. Miden ngoni e wemmbere wakkati fuu, ammaa min tayaay jikke. ⁹Miden torree, ammaa Laamŋo yoppaay min. Miden padŋee e leydi, ammaa min kalkaaka. ¹⁰Wakkati fuu, maayde Iisaa ina woni e balli amin, faa nguurndam Iisaa du y'ee e ley majji. ¹¹Si goonga, fay si miden mbuuri, miden nesa maayde wakkati fuu saabe Iisaa, faa nguurndam Iisaa du y'ee e terŋe amin maayooje deen. ¹²Ndelle, maayde na golla ley amin, de nguurndam na golla ley moodon.

¹³Ina winndaa: «Mi goonŋinii, duum wadi de mbaajjiimi.»⁸⁸ Minen du min goonŋinirii hono noon, duum wadi de miden mbaajoo. ¹⁴Sabo miden anndi iirtinŋo Joomiraado meeden Iisaa e maayde oon iirtindinan min e Iisaa minen du, de wadda min yeeso muudum, minen e moodon fuu. ¹⁵Ko hewti min fuu wo saabe moodon faa moyyere Laamŋo yottoo yimbe heewbe. Hono noon yimbe heewbe njettirta Laamŋo faa Laamŋo beyda teddineede.

Haala teddeengal duumiingal

¹⁶Dum wadi de min tampataa. Fay si terŋe amin deen na kalka, yonkiiji amin diin ina keydintinee nyannde fuu. ¹⁷Sabo torraaji di min torrete diin ina kuyfiti, ina paltoo law. De di cegilanto min teddeengal manngal ngal timmataa, burngal torraaji diin abada. ¹⁸Ndelle min taykataako ko y'i'etee, wo ko y'i'ataake min taykotoo. Sabo ko y'i'etee duum faltoto, ammaa ko y'i'ataake duum, heddoto faa abada.

Haala suudu wonndu dow kammu

5 Eden anndi si terde meeden laatiide suudu leydiiru ndu koduŋen e muudum joonin nduun halkii fu, Laamŋo moyyinanii en suudu dow kammu ndu junngo wadaay, heddo-toondu faa abada. ²Eden uuma ley adunaaru do, sabo eden keppe naatude e ley suudu meeden dow kammu nduun, bornoroŋen ndu hono kaddungal kesal. ³Goonga ni, si en bornake ndu fu, en laatataako yonkiiji di ngalaa balli. ⁴Sabo ko ngonden ley suudu ndu tafon, eden uuma saabe tiidallaaji. Woodi, wanaa hono eden njidi laataade bortiiŋe, ammaa eden njidi bornaade balli kesi dow kiidŋi, faa nguurndam moŋa ko halkata ley meeden. ⁵Wo Laamŋo kam segilanii en dum, hokki en Ruuhu muudum laattoo maande laabinanoore en moyyereji garooji.

⁶Ndelle, eden njogii berŋe pukkiide wakkati fuu. Eden anndi sini eden ked-dii e balli gonŋi ley adunaaru diin, eden mbodŋi to Joomiraado tafon. ⁷Sabo wo e goonŋinal mbuurdeten, wanaa e ko njiireten gite. ⁸Ndelle eden njogii berŋe pukkiide, de ko burani en ni, eggen e balli di faa njoodoŋen to Joomiraado. ⁹Amaa ko burŋen filaade fu, wo wafude ko welata mo, heddaade ley banndu ndu naa wurtaade e mayru fuu gootum. ¹⁰Sabo ina tilsi en fuu ndaroŋen yeeso Almasiihu faa careŋen, faa mono fuu heba mbarjaari gollleeji muudum gaŋooji e banndu ndu, nde wo ko woodi naa ko boni.

Haala dewral hakkunde yimbe e Laamŋo

¹¹Ndelle, ko min anndi no Joomiraado huldetee duum, min piloto hebude hakkillooji yimbe. Laamŋo ina anndi

min. Midŋ hoolii on onon du, on anditii min e ley miilooji berde moodon. ¹²Min kaalantaa on kabaaru amin lobbo katin. Ammaa miden piloo hokkude on daliili no mantorodŋ min, faa kebon ko njaabodŋ mantortoŋe ko yi'etee tan, wanaa ko woni ley bernde. ¹³Si min njogoraama hono min haanjaabe, wo dŋm saabe Laamdo. Si min njogoraama min jom'en hakkillo du, wo dŋm saabe moodon. ¹⁴Njinngu Almasiihu na dawrana min, sabo min tannyorii, gooto maayanii yimbe fuu, ndelle yimbe fuu laatii maaybe. ¹⁵O maayanii yimbe fuu, faa wuurbe been cela wuurande ko'e mubben, ammaa mbuurana maayando dŋm'en de iirtanii dŋm'en oon.

¹⁶Ndelle, gilla joonin, walaa fuu mo min ndaardata hono no biibe-Aadama ndaardata wobbe. Fay si miden ndaardunoo Almasiihu hono no biibe-Aadama ndaardata dŋm, min celii ndaardude dŋm noon. ¹⁷Neddo fuu kawtudo e Almasiihu, tagitaama tagu keso. Ko hiiddi dŋm faltake. Ndaar, fuu heydintinaama! ¹⁸Dŋm fuu to Laamdo yuuri. Kam nuli Almasiihu faa rewrintina en e muudŋm, de halfini min golle rewrintinde yimbe e muudŋm. ¹⁹Dŋm woni, Laamdo wonnoo e ley Almasiihu faa rewrintina yimbe adunaaru e muudŋm. O hiisaaki hakkeegi mubben katin. O halfini min du kabaaru rewrintingol ngool.

²⁰Woodi ndelle, min daraniibe Almasiihu, ina nanndi hono Laamdo ina haalda kundude amin faa nodda yimbe to muudŋm. Miden nyaagoo on e inde Almasiihu: ngartee to Laamdo! ²¹Almasiihu wadaay hakke abada. Ammaa Laamdo yowi hakkeegi meeden fuu dow makko, faa kawtal meeden e Almasiihu wada en fonnditiibe yeeso Laamdo.

No Pool'en ngolliranta Laamdo

6 Minen, saabe min gollidoobe e Laamdo, miden nyaagoo on taa accon moyyere Laamdo nde kebdŋ ndeen laatanoo on bolum. ²Sabo o wi'ii: «Wakkati lobbo kettindanimaami, nyalaande kisindam mballumaami.»* Ndaar, joonin jaati woni wakkati lobbo oon, joonin woni nyalaande kisindam. ³Min ngadataa fay huunde ko fergata yimbe, faa taa feloore tawee e golle amin. ⁴Ammaa e huunde fuu, miden kolla min gollanoobe Laamdo goongalaabe, ley tinnitaare mawnde, ley torraaji, ley sayya, ley billaare, ⁵ley piide, ley kasu, ley muurtere, ley tampiri, ley rafi doyngol, ley rafo. ⁶Miden kolla min golloobe goongalaabe ley laabal amin, ley anndal amin, ley munyal amin, ley moyyuki amin. Miden ngoodi Ruuhu Ceniido, miden ngoodi njinngu ngu waldaa e naafikaaku. ⁷Miden kaala goonga, miden ngoodi baawde Laamdo. Juude amin nane e nyaame fuu na tiigii kabitirde fonnditaare. ⁸Miden kolla min gollanoobe Laamdo ley teddeengal e ley koyeendam, ley ko yimbe mbuykata min e ko njettata min, ley ko min ndaardetee hono majjinoobe tawee min goongalaabe. ⁹Miden kolla dŋm ley ko min ndaardetee min anndaaka tawee min anndaabe, ley ko min ndaardetee min maayooobe, de inani min, miden mbuuri. Miden ndaardee min jukkaabe tawee min mbaraaka. ¹⁰Miden ndaardee min suniibe tawee min seyiibe wakkati fuu. Miden ndaardee min talkaabe tawee miden ngada heewbe joomiraabe jawdi. Miden ndaardee min ngalaa fay huunde tawee miden njogii huunde fuu.

¹¹Korintunkooŋe, min kaaldanii on laabal reedu, min njaajinanii on berde amin. ¹²Minen, min paadinanaay on

*6:2 Esaaya 49.8.

berde amin, ammaa onon kaa on paadinanii min berde moodon. ¹³Mido haalda e moodon hono wo on bikkoy am: ngadane min no min ngadirani on - njajaanee min berde moodon!

No neddo laatorii suudu Laamdo buurdo

¹⁴Taa kabunduron e be ngoondinaay. Yalla ko fonnditii na waawi hawritinde e ko oonyii naa? Yalla annoora na waawi hawritinde e nimre naa? ¹⁵Yalla Almasiihu na waawi hawritinde e Ibiliisa naa? Yalla goondindo na waawi hawritinde e mo goondinaay naa? ¹⁶Yalla amaana ina woodi hakkunde suudu Laamdo e tooruuji naa? Paamee, enen ngoni suudu Laamdo buurdo oon. Sabo Laamdo wi'i:

«Mi hodidan e maŋbe,
mi yaada e maŋbe,
mi laato Laamdo maŋbe,
kambe du, be laato yimbe am.»[†]

¹⁷Dum wadi de Joomiraado wi'i:

«Yuwee hakkunde maŋbe!
Ceedee e maŋbe!

Taa meeme ko tuuni!
Ndeen, mi jabboto on.»[‡]

¹⁸Mi laatanto on baaba,
onon du, on laatanto kam biŋbe worŋe e
rewŋe.

Noon Joomiraado jom baawde fuu
wi'i.»[¶]

7 Ndelle sakiraabe horsuŋe, saabe en ngadanaama amaanaaji diin fu, laabinen ko'e meeden e ko tuuninta balli men e yonkiiji men fuu. Tabintinen senaare men e ley kulol Laamdo.

Haala mettorgal e seyo

²Omtanee min berde moodon! Min toonyaaki fay gooto, min mbonnanaay fay gooto, min nyaamaay jawdi fay gooto. ³Mi haaldaay dum faa laatanoo on jukkungo. Sabo mi haaliino gilla naanen: berde amin na korsini on sanne, faa maayden naa mbuurden. ⁴Mido hoolii on faa woodi. Mido mantaroo on sanne. Bernde am sellinaama faa heewi, mido heewi seyo du e ley torraaji amin fuu.

⁵Si goonga, fay nde min njottinoo leydi Makedoniya ndeen, min powti-naaki fey. Torraaji tan min nji'i. Miden ngondi e luural yaasiyal, e kulol ley berde. ⁶Ammaa Laamdo cellinoowo berde suniibe oon, sellinirii berde amin e garol Tiitu. ⁷Wanaa garol makko tan sellini berde amin. Ko cellindon bernde makko duum sellinii hakkillooji amin. O haalanii min no njidirdon yi'ude kam sanne, e no cunoridon ko wadunoo, e no tinnoridon e jinngande kam. Dum fuu beydii seyo am. ⁸Si bataaki am kiin mettiino on, mi mimsitataa ko mbindumi ki. Goonga ni, mido mimsitinoo, sabo mi yi'ii bataaki kiin mettiino on, fay si wo haddi wakkati seeda tan. ⁹Joonin kaa mido seyii, de wanaa saabe ko mettadon duum, ammaa ko mettadon de tuubudon. Sabo mettorgal ngal maatudon ngaal, iri maggal hawri e muuyde Laamdo. Hono noon, walaa ko min mbonnannoo on. ¹⁰Sabo mettorgal kawroowal e muuyde Laamdo ina wada faa neddo tuuba, de hisa, mimsugol du fuu walaa e majjum. Ammaa mettorgal adunaaru, wo maayde wadata. ¹¹Ndaaree mettorgal kawroowal e muuyde Laamdo ngaal, ko wadi e moodon: ngal wadii faa ciinudon, faa du pilidon

[†]6:16 Lewinkooŋe 26.11-12, Esekiyel 37.27.

[‡]6:17 Esaaya 52.11.

[¶]6:18 2 Samuwiila 7.14, Esaaya 43.6.

laamnude ko'e moodon. Ngal wadii faa mettadon e ko boni, faa du kuludon. Ngal waddanii on yeeweede kam, ngal waddanii on tinnaare. Ngal wallii on jukkaade ko boni. E huunde fuu on kollii odon laabi e kabaaru oon. ¹²Ndelle si mi winndanii on fu, dum wanaa saabe toonyiido, wanaa saabe toonyaado du. Ammaa wo faa banganedon ciinal ngal njoganidon min yeeso Laamdo. ¹³Berde amin mbaaltorake saabe majjum.

Woodi, e dow waaltagol berde amin du min kebii seyo. Goonga ni, Tiitu seynii min sanne, sabo seyniraama ko mbaaltindon bernde muudum. ¹⁴Si mi mantorake on seeda yeeso makko du, on cemtinaay kam. Ammaa no min kaaldirani on goonga e huunde fuu ni, hono noon ko min mantorii on yeeso Tiitu duum du laatorii goonga. ¹⁵Njinngu bernde makko ina beydoo nde o miilotoo no dowtoranidon haala makko on fuu, e no njabboridon mo kulol e diwngol. ¹⁶Mido seyii ko mbaawumi hoolaade on ley huunde fuu.

Haala wallugol seniibe wonŋe Urusaliima

8 Sakiraabe, miden njidi anndinde on moyyere nde Laamdo hokki kawrite goondinbe Iisaa gonde leydi Makedoniya deen. ²Be ndaartindoraama torraaji cattudi, ammaa no seyo maŋbe heewri noon waddanii be hokkitirde ko heewi, fay si ibe ngoni e talkaaku cattungu. ³Mido seedanoo be: be kokkitirii ko be mbaawi fuu, fay ko buri baawde maŋbe. Yardaamuye be kokkiri. ⁴Be eeli min sanne be keba laawol be kawta e wofŋbe faa be mballa seniibe wonŋe Urusaliima. ⁵Be ngadii ko buri miilo amin. Sabo be artii, be kokki ko'e maŋbe Joomiraado, de be kokkiri min ko'e maŋbe minen du saabe muuyde Laamdo.

⁶Dum wadi de min jaarii Tiitu walla on njottinon dokkal ngaal no puddirnodon ngal ni. ⁷On joomiraabe jawdi e huunde fuu – goondinal e waaju e anndal, odon njogii tinnaare dow huunde fuu, odon korsini min du. Tinnodon faa ngadon kabaaru moyyere ndeen faa wooda du.

⁸Ko mbiimi duum wanaa yamiroore. Ammaa, mido haalana on tinnaare wofŋbe faa hokka on laawol hollude njingu moodon ina selli. ⁹Sabo odon anndi moyyere Joomiraado meedŋen Iisaa Almasihu: kam jom jawdi oon, wadii hoore muudum talkaajo saabe moodon faa laatorodon joomiraabe jawdi talkaku muudum nguun. ¹⁰Mido haalana on ko woni miilo am, woodi wo ko nafata on du. Gilla rawanin onon artii filaade wallude seniibe been, onon artii fuddude ballal ngaal du. ¹¹Joonin kaa, kibŋinee dum. No anniyiridon fiyude dabare oon ni, anniyorodon noon yottinde dum du. Kokkiron haddi baawde moodon. ¹²Sabo si neddo anniyake wadude moyyere fu, dokkal ngaal ina weli Laamdo fodde baawde kokkoowo oon. Laamdo yamataa neddo ko walaa. ¹³Mi wi'aay naaton e billaare faa bililiton wofŋbe been, de yimbe fuu laa-too fotube ni. ¹⁴No tawradon joonin e keewal moodon ni, odon mbaawi wallude wonŋe ley baasal muŋben. Caggal joonin, si tawii onon odon ngoni ley baasal fu, kambe e keewal maŋbe, ibe mbaawi wallude on. Hono noon yimbe potirta, ¹⁵no winndiraa ni: «Kawrundurdo ko heewi oon faltaaki ko haajaa, kawrundurdo ko famdi oon du nyakiraaka.»[§]

Kabaaru Tiitu e yaadiraabe muudum

¹⁶Jettooje ngoodanii Laamdo gattudo e bernde Tiitu tinnaare wallude

§8:15 Wurtagol 16.18.

on hono nde min njoganii on ndeen. ¹⁷Wanaa saabe min nyaagake dum tan wadi de jabi yahude to moodon. Wo tinnaare muudum wadi de anniyii yahude to moodon. ¹⁸Miden nulda mo, kanko e sakiike meeden jetteede e kawrite goondinbe fuu saabe waajagol muudum Kabaaru Lobbo oon. ¹⁹Wanaa dum tan, kawrite goondinbe deen cubii mo o yaada e amin, faa min njaara dokkal ngaal Urusaliima. Miden ndaranoo moyyere ndeen faa dum teddina Joomiraado, dum holla anniya amin lobbo du. ²⁰Miden ngada ko min mbaawi fuu taa min keba feloore e jawdi keewndi ndi min ndaranii ndiin. ²¹Sabo miden piloo wadude ko woodi, de wanaa yeeso Joomiraado tan, ammaa yeeso yimbe du.

²²Miden nula sakiike meeden godfo yaada e maŋbe mo min taykitii tinnaare muudum wakkatiiji keewdi e kulle keewde. Joonin o buri tinnaade sanne e wallude saabe hoolaare mawnde nde o joganii on ndeen. ²³Tiitu du wo kawtudo e am, gollidoowo am saabe moodon. Sakiraabe meeden yaadiraabe makko been wo nulaabe kawrite goondinbe deen, Almasiihu na teddiniree saabe maŋbe. ²⁴Woodi ndelle, kollee be njinngu moodon. Hono nii laabinirton kawrite goondinbe fuu miden njogii daliili mantoraade on.

No Laamdo yidiri kokkiroowo seyo

9Walaa ko mi winndana on dow wallugol seniibe wonbe Urusaliima been. ²Sabo mido anndi on muuyii wallude be sanne. Mi mantorake on dum yeeso Makedoniyankooŋe, mbiimi be onon yimbe Akaya, on cegilake wallude gilla rawanin. Tinnaare moodon dow mballa oon umminii anniya ko buri heewude e maŋbe du. ³De mido nela

to moodon sakiraabe been taa ko min mantorii on duum laato bolum, ammaa tawee odon cegilii hono no mbiirumi ni. ⁴Si wanaa noon fu, si yimbe Makedoniya ngardii e amin to moodon de tawi on cegilanaaki wallude, min cemtan ko min koolii on, onon du on cemtan. ⁵Dum le, ko nji'umi dey, ina tilsii mi ŋaaroo sakiraabe been artoo kam to moodon, ndaranoo ballal ngal aadidon wadude ngaal. Ndeen si mi warii fu, mi tawan ingal hawriti, ngal laatii ballal yardaamuye bernde, tawee wanaa doole. ⁶Inan ko njidumi paamon: aawudo seeda, seeda tayata. Aawudo ko heewi, ko heewi tayata. ⁷Mono fuu hokka ko anniyii e bernde muudum, tawa wanaa e met-torgal, wanaa e doole. Sabo Laamdo ina yidi kokkiroowo seyo. ⁸Laamdo ina waawi hebbinande on siyiji moyyere fuu. Hono noon kebiron ko heyata on wakkati fuu e ley huunde fuu, faa ked-dorodon ko heewi saabe gollal lobbal fuu. ⁹Wo hono noon winndiraa: «Imo saaka moyyere makko e ley talka'en, gollal makko moyyungal duumoto faa abada.»**

¹⁰Laamdo ina hokka aawoowo aawdi, ina hokka yimbe nyaamdu faa neemina dum'en du. Hono noon o hokkiran on aawdi keyoori on onon du. O funnan ndi faa duuda. Ndeen moyyere moodon riman faa heewa. ¹¹Noon du kebal mon beydorto e huunde fuu, faa mbaawon hokkirde yardaamuye wakkati fuu. Ndeen heewbe njettan Laamdo saabe ballal mon ngal min njaaranta be. ¹²Sabo ballal ngaal, wanaa ngal humtan haaju seniibe been tan, ammaa ingal waddana heewbe yettude Laamdo du. ¹³Si be ndarii ballal moodon ngaal, be teddinan Laamdo saabe dow-taare moodon holloore seedaaku mon

**9:9 Jabuura 112.9.

Kabaaru Lobbo haala Almasiihu. Be ted-dinan mo du saabe ko peccirdon bar-keeki mon e yardaamuye faa kokkon be, kambe e yimbe fuu. ¹⁴Be kolliran korsa maŋbe to moodon e du'aawuuji di be ndu'antoo on saabe moyyere mawnde nde Laamdo wadani on ndeen. ¹⁵Jet-tooje ngoodanii Laamdo saabe dokkal muudum ngal waawaa sifeede!

No Pool jaaborii feluŋe dum

10 Miin Pool, bi'eteedo wo lokkaajo si mido woni hakkunde moodon de wo cuusudo si na woddi on oon, mido waajoroo on heese e moyyuki Almasiihu, ²mido nyaagoo on: taa ngadee faa mi suusa hollude on semmbe nde ngarumi to moodon. Sabo mido hedii faa mi holla wobbe semmbe am, wi'oobe miden ngollana muuyde to-mottaaku been. ³Goonga, min biŋbe-Aadama tan, ammaa no min kabirtee ni wanaa no biŋbe-Aadama kabirtee. ⁴Sabo kaŋbitirde de min kabirtee deen nganaa de bii-Aadama. Baawde majje wo to Laamdo yuuri faa de kalka nokku-uje cemmbidinde. Wo nii min kalkirta miilooji bondi, ⁵miden keba jaalorgal dow mawnitaare fuu hadoore yimbe andude Laamdo. Woodi du, miden nanga miilooji muŋben fuu, miden njaara di faa di dowtanoo Almasiihu. ⁶Si dow-taare moodon hiŋbii fu, miden cegilanii jukkaade neddo fuu mo dowtaaki.

⁷Ndaaree kulle deen no ngorri ni – si goddo moodon hiisake hoorem wo neddo Almasiihu fu, inan ko haani mic-citaade: no Almasiihu jeyri dum fu, noon du o jeyri min, minen du. ⁸Fay si mantoriimi baawde am faa faltii seeda, dum semtintaa kam. Joomiraado meeden Iisaa hokkii min baawde de faa min cemmbindina goondinal mon, wanaa faa min kalka ngal. ⁹Mi yidaa mi-

ilodon hono mido filoo hulbinde on e bataakiiji am. ¹⁰Sabo ina wi'ee bataakiiji am diin ina nyaadi, ina njogii semmbe, ammaa si mido woni hakkunde moodon, mido lokkidi, haala am ina yawonii. ¹¹Neddo fuu bi'oowo hono noon, faama ko min mbinndata si miden mboddi on fu, duum min ngollata si miden ngondi e moodon du. ¹²Min cuusaa fonndude ko'e amin e jinnganoobe ko'e muŋben been. Min nanndaa e maŋbe du. Kambe, ife ponnda ko'e maŋbe e ponndirgal maŋbe. Ko be nanndinta ko'e maŋbe e maŋbe tan duum, ina holla be ngalaa hakkillo.

¹³Minen kaa, min mantataako faa fal-too keerol. Miden kaada keerol gollal ngal Laamdo halfini min ngaal, de onon du ley maggal ngondon. ¹⁴Ko min njottotoo to moodon duum, min paltataako keerol golle amin. Sabo si goonga, wo minen artii waddude to moodon Kabaaru Almasiihu Lobbo oon. ¹⁵Min mantortaako golle wobbe de ngalanaa min. Ammaa ko goondinal moodon beydotoo duum, miden njikka golle amin beydorto noon hakkunde moodon faa heewa, tawee min paltataaki ko Laamdo halfini min. ¹⁶Nii wadata de min keba no min mbaajoro Kabaaru Lobbo e nokkuuje gonde caggal moodon, min kaajaaka mantoraade gollleeji di wobbe ngadi ley gese muŋben. ¹⁷Ina winndaa: «Mantotoodo fuu, mantoro ko Joomiraado golli.»†† ¹⁸Sabo wanaa jinnganoowo hoore muudum woni jabaado, ammaa jabaado woni mo Joomiraado jinngani.

No Pool feliri nulaabe fewreebe

11 Joonin kaa mido yidi munyanon kam faa mi haalda e moodon puuyndam seeda. Si goonga, munyane kam. ²Mido joganii on kiram yuurufam to Laamdo, sabo mi habbii dew-

††10:17 Yeremiya 9.23.

gal moodon e gorko gooto, dūm woni Almasiihu. Mido yidi jaarude on to makko hono surbaajo laabudo. ³ Ammaa mido hula taa hakkillooji moodon mbonnee, nanndon e Hawwaa mo mboddi yoyundi hiili oon, de celon jukkude Almasiihu e laabal e bernde wootere. ⁴ Mido hula dūm, sabo si goddo warii, waajake on lisaa goddo mo waldaa e mo min mbaajii on oon, odon njabana dūm law. Si on kebii ruuhu goddo naa kabaaru lobbo mo waldaa e mo kefunodon e amin oon, odon njabana dūm du. ⁵ De mido miiloo nulaabe moodon haliibe been, walaa fuu ko burdi kam. ⁶ Ina waawi tawa mi wanaa baawdo haala, ammaa mi wanaa baasudo anndal. Wakkati fuu min kollii on dūm faa laabi e ley huunde fuu.

⁷ Mi haalanii on Kabaaru Laamdo Lobbo bolum. Mi leeyinii hoore am saabe teddinde on. Yalla mi woofii e ley majjum naa? ⁸ Mi jabii ko mbuurdammii e kawrite goondinbe godde. Mi teetirii de ni, faa mi gollana on. ⁹ Nde ngonnoomi to moodon tawi mido woodi haaju ndeen, mi yowaaki e dow fay gooto moodon. Sabo sakiraabe yuuruŋe Makedoniya been ngaddanii kam ko nyakannoo kam duum. Mi jogake hoore am taa mi laatanoo on donngal. Noon worri faa hannden du. ¹⁰ Wo goonga Almasiihu gondo e am oon kaalanammii on: ley leydi Akaya fuu fay gooto waawaa hadude kam mantoraade ko mi laatanaaki on donngal duum. ¹¹ Yalla mido haalira noon sabo mi yidaa on naa? Laamdo ina anndi mido yidi on!

¹² Ko ngadammi duum, mi heddoto e wadude dūm, faa mi hada mantortoobe wo nulaabe been laawol wi'ude iŋe ngollira hono amin. ¹³ Been wo nulaabe fewreebe, wo golloobe jambotoobe, iŋe nanndina ko'e maŋbe hono wo be nulaabe Almasiihu. ¹⁴ Dum haaynaaki, sabo fay Seydaani ina nanndina

hoore mum hono wo maleyka jom annoora. ¹⁵ Ndelle haaynaaki du si gollanoobe Seydaani ina nanndina ko'e muŋben hono wo gollanoobe fonnditaare. Ammaa jukkungo maŋbe fotan e golle maŋbe.

Haala torraaji kewtiidi Pool

¹⁶ Mido wi'a on katin: taa fay gooto moodon nanngira kam puuydo. Ammaa fay si odon tiigorii kam puuydo du, njabon kam faa miin du mi mantoo seefa. ¹⁷ Ko mantortoomi duum, wanaa hono Joomiraado muuyi mi haalira noon. Idum nanndi hono puuyndam ni, de na yaada e tannyoral mido woodi goonga. ¹⁸ Heewbe ina mantoroo kulle adunaaru. Woodi, miin du, mido waawi mantoraade noon. ¹⁹ Odon tiigorii ko'e mon wo on jom'en hakkillo. Hasii hakkillo mon saabii de munyandon fuuybe been hono iŋe mbeli on! ²⁰ Goonga, odon munyana nulaabe fewreebe been maccindina on, nyaama jawdi moodon, njana on, pamdina on, peenya on. ²¹ Mido semta wi'ude on minen kaa min ngalaa semmbe wadude hono noon.

Tawi le, si goddo suusii mantoraade huunde fu, miin du mido suusi mantoraade dūm. De dūm wo puuyndam kaaldammii ni. ²² Si be Alhuudiyankooŋe, miin du mi Alhuudiyanke. Si be Israa'iilankooŋe, miin du mi Israa'iilanke. Si be yuwdi Ibrahiima, miin du mi yuwdi Ibrahiima. ²³ Si be gollanoobe Almasiihu, miin buri be fuu laataade dūm – ina haani mi haaldira rafi semteende, hono wo mi kaŋaado ni! Miin buri be golleeji keewdi, buri be ommbeede ley kasu, buri be fiyeede. Wakkati fuu, mido nesa maayde. ²⁴ Kile joy Alhuudiyankooŋe ina piya kam, kilol fuu dorri capande tati e jeenay. ²⁵ Kile tati Romankooŋe ina piya kam cabbi. Mi faddaama kaaye nde wootere. Kile tati

laanaaji njoolodii e am ley maayo manngo. Wakkati gomma mi royii jemma e nyalooma ley maayo.²⁶ Mido woni e laawol wakkati fuu. Mido farritoo e gooruuji e yanoobe, mido farritoo e lenyol am e lenyi goddi, mido farritoo e ley galluujje e ley ladde, mido farritoo ley maayo e ley sakiraabe fewreebe.²⁷ Mi gollii sanne, faa mi tampii. Jemaaaji keewdi mi daanataako. Wakkatiiji keewdi mido yolbi, mido domdi, mido suumoo, mido jaangee, mido holi.²⁸ Mi limtataa ko heddii duum si wanaa huunde wootere: nyannde fuu kabaaru kawrite goondinbe fuu ina teddi e am, ina kaŋbi kam hoore.²⁹ Si goddo lokkidii fu, miin du mido maata lokkaaku muudum. Si goddo fergake du, ina naawa yonki am.

³⁰ Si ina tilsi mi mantoo fu, wo ko hollata lokkaaku am mantortoomi.³¹ Jettooje ngoodanii Laamdo Baaba Iisaa Joomiraado meeden faa abada. Kam anndi mi fenaay.³² Nde ngonnoomi Damas ndeen, kaananke bi'eteedo Aretas ina joginoo goforneer gomma. Goforneer oon joyyiini yimbe faa kayba ngalluure ndeen faa nannga kam.³³ Ammaa tummbaami e ley hanndeere, mburtiniraami feneetere kokuwol piilingol ngalluure ndeen, de njippinaami yaasin mayre. Noon kisirmi e junngo goforneer oon.

Haala ko ŋangani Pool ley holleede

12 Ina tilsi mi mantoo fay si nafataa faa'e. Dum e taweede fuu, mi haalan ko ŋangani kam, e ko Joomiraado holli kam duum.² Ina foti duubi sappo e nay, gorko gooto mo anndumi, kawtudo e Almasiihu, yeentii faa dow kammu tatafu. Mi anndaa yalla banndu makko du yeentinaama naa yeenti-naaka. Laamdo ni anndi.³ Mido anndi gorko oon nannaama aljanna. Jonkaa yalla imo heddorii banndu makko nduun naa o heddoraaki ndu? Mi anndaa,

Laamdo ni anndi.⁴ To aljanna toon o nani haala burka hakkillo, ka bii-Aadama fotaa haaltude.⁵ Kanko mantortoomi, mi mantortaako hoore am si wanaa ko hollata lokkaaku am.⁶ Fay si mi muuyiino mantaade, mi wanaa puuydo, sabo goonga kaalammi. Ammaa mi wadataa noon, taa yimbe mi iloo mido buri ko nji'i e am naa ko naniri kam.⁷ Ko kollaami duum ina buri hakkillo. De taa mi mana hoore am e majjum, ko nanndi hono gi'al wataama ley terde am. Dum laatanake kam nelaado Seydaani, ina fiya kam faa taa mi mawnitoo.⁸ Kile tati mido ŋaaroo Joomiraado ittana kam dum,⁹ ammaa o wi'i kam: «Hinne am oon heyii ma, sabo baawde am wo ley lokkaaku kibbirta.» Ndelle na weli kam mantoraade lokkaaku am, faa baawde Almasiihu deen ngonda e am.¹⁰ Dum wadi de mido seyoroo lokkaaku e jennooje e sayyaaji e torraaji e billaare fuu saabe Almasiihu. Sabo nde lokkidimmi fuu, wo ndeen ngoodumi semmbe.

No Korintunkooŋe kaŋbiri Pool hoore

¹¹ Jonle, mi laatake hono puuydo, ko mantoriimi noon, de wo onon ndunyi kam haaldude hono ni. Odon kaannoo jinngande kam, sabo fay si mi wanaa fay huunde du, nulaabe moodon haliibe been burdaay kam fay seeda.¹² Nde ngonnoomi to moodon ndeen, mi gollii maandeeji kaayniidi e kaayeefiiji e gollleeji di baawde. Mi gollirii dum haddi munyal fuu. Woodi, maandeeji diin fuu na kolla mi nulaado.¹³ Dume ngadanmi kawrite goondinbe Iisaa godde deen ko mi wadanaay on, si wanaa ko mi yowaaki dow moodon duum? Njaafanee kam gacce deen!

¹⁴ Joonin, mi segilake faa mi wara to moodon nde tataberde. Ndeen du mi yowataako e moodon, sabo wanaa jawdi moodon pilotoomi, wo onon e

ko'e moodon pilotoomi. Sabo wanaa biɓbe kaani filanaade saaraabe muɓben jawdi, wo saaraabe kaani filanaade biɓbe muɓben jawdi. ¹⁵ Miin le, mi sey-orto hokkude on ko njogiimi fuu, fay si wo hoore am du, faa mi walla on. Si mi beydii yidude on fu, yalla on buytoto yidude kam naa? ¹⁶ Ndelle na laabani en, mi yowaakino dow moodon. Kaa e noon fu, hasii godfo wi'an mi jom yoyre, mi hebirii on hiila. ¹⁷ Yalla fay gooto hakkunde nelaarabe am be nelumi been nyaamii jawdi moodon naa? ¹⁸ Mi nyaagake Tiitu yaha to moodon, de nelidinmi dum e sakiike meeden godfo du. Yalla Tiitu nyaamii jawdi moodon naa? Miin e Tiitu, miden kawti miilo wooto e laawol gootol.

¹⁹ Yalla oɗon miiloo ko booyi wo min laabinooŋe ko'e amin yeeso moodon naa? Wanaa noon. Wo yeeso Laamɗo ley kawtal amin e Almasiihu min kaaldata. Sakiraabe horsuɓe, ko min ngadata fu, wo faa semmbindina on. ²⁰ Si mi warii to moodon fu, mido hula taa mi tawra on no mi muuyraay, onon du tawron kam no on muuyraay. Mido hula taa mi tawda on e kalala e kiram mbondam e tikkere e yidde hoorem tan e nyinjundural e nyoore e mawninkinaare e muurtere. ²¹ Si mi wartii to moodon fu, mido hula taa Laamɗo leeyina kam hakkunde moodon, mi mettee saabe heewɓe luttunooŋe be tuubaay e golleeji muɓben tuundi e fijirde muɓben e rafi semto muɓben.

Baynundural

13 Mido wara to moodon joonin nde tataberde. Si mi warii fu, sey «haala fuu daroo dow seedaaku yimbe dido naa tato»^{††} hono no windiraa ni. ² Mi haalaniino luttunooŋe nde gonnoomi to moodon didaberde

ndeen, joonin du ko mi walaa to moodon duum, inan ko kollanmi be katin kambe e heddiibe been fuu: si mi wartii fu, mi yurmataako fay gooto. ³ Noon kolliranmi on baawde de pilidon, sabo oɗon njidi hebude tannyoral yalla Almasiihu kam haalirta hunnduko am. Almasiihu lokiɗaay ley moodon, ammaa ina golla hakkunde moodon e semmbe. ⁴ Goonga du, o tontiraama e leggal palaangal e ley lokkaaku makko, ammaa imo wuuri baawde Laamɗo. E ley kawtal amin e makko, minen du min lokkaabe, ammaa min kollan on, miden mbuurda e makko e dow baawde Laamɗo.

⁵ Wo onon e ko'e moodon njeyi taykaade ko'e mon faa ndaaron yalla oɗon ngondi e goondinal. Onon njeyi ndaartindaade ko'e mon. Si on tawaay Iisaa Almasiihu ina woni e moodon fu, on potaay ley ko ndaartindidon duum. ⁶ Ammaa mido hoolii on paaman min potii, minen kaa. ⁷ Miden njaroo Laamɗo taa ngadon fay huunde ko boni, de wanaa faa holla miden ngoni e goonga, ammaa faa ngollon ko moyyi, fay si miden ndaardee hono min potaay.

⁸ Sabo min ngalaa baawde faa min kaɗa goonga, ammaa faa min ndaranoo dum. ⁹ Fay si min lokkiɗi de tawi onon kaa oɗon njogii semmbe, miden ceyii e majjum. Wo duum min nyaagotoo Laamɗo du, faa laatodon hibbuɓe. ¹⁰ Saabe dum, mido winndana on dum gilla mi waraay tafon, faa si mi warii to moodon fu, taa mi bonnana on e ley baawde de Joomiraado hokki kam deen. Laamɗo hokkii kam baawde deen faa semmbindina on, wanaa faa bonnana on.

¹¹ Woodi, ko cakitotoomi wi'ude sakiiraabe, ceyodon. Kegintinee nguurndam mon faa wooda, njabee waajeede, njogee miilo wooto, mbuuree e jam. Ndeen,

^{††}13:1 Fillitagol Tawreeta 19.15.

Laamdo jom njinngu e jam wondan e moodon. ¹²Njowtunduron jowtaali ceni-
idi. Seniibe fuu ina njowta on.

¹³Hinney Joomiraado meeden Iisaa
Almasiihu e njinngu Laamdo e kawtal
Ruuhu Ceniido ngona e moodon, on fuu.

*Bataaki Pool yaade to***Galaatiyankooŋe**

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool nulaado. Wanaa yimbe nuli kam, baawde neddo fuu nulaay kam. Iisaa Almasiihu jaati nuli kam, kam e Laamdo Baaba meeden ummintindo mo e maayde oon. ²Miin e sakiraaŋe wondube e am been fuu, miden mbinnda bataaki ki yaade to moodon, onon kawrite goondinbe Iisaa gonde leydi Galaatiya deen. ³Wo on keŋu moyyere e jam to Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ⁴Almasiihu hokkitirii hoore muudum saabe hakkeji men, faa danna en e jamaanu bondo o. Nii o wadiri muuyde Laamdo Baaba meeden. ⁵Wo teddeengal woodan Laamdo faa abada abadin! Aamiina.

Haala kollooha Kabaaru Lobbo wo gooto

⁶Ina haayni kam sanne! Booyaay faa'e de on puddii yoppude Laamdo, noddirdo on e moyyere Almasiihu oon, de njokkudon kabaaru goddo. ⁷Paamon: kabaaru lobbo goddo fuu walaa, de wofbe ina mbemba on, ina njidi waylitinde Kabaaru Lobbo haala Almasiihu oon. ⁸De si neddo waajake on ko seedi e Kabaaru Lobbo mo min mbaajii on oon, fay si wo minen, naa maleyka yuurudo dow kammu, wo kuddi wonu e joomum. ⁹Min kaalaniino on dum, joonin du mido haaltana on: si neddo waajake on ko seedi e Kabaaru Lobbo mo keŋdon oon, wo kuddi wonu e muudum.

¹⁰Dum le, yardaamuye yimbe pilotoomi naa yardaamuye Laamdo? Yalla ko welata yimbe pilotoomi naa? Si faa joonin wo mi pilotonoodo ko we-

lata yimbe, mi laatataakono maccudo Almasiihu.

No Pool laatorii nulaado

¹¹Sakiraaŋe, mido yidi paamon: Kabaaru Lobbo mo mbaajotoomi oon, wanaa e neddo yuuri. ¹²Sabo neddo fuu hokkaay kam dum, jannginaay kam dum, wo Iisaa Almasiihu ŋanginani kam dum. ¹³On nanii no ngorrnoomi arande e ley diina Alhuudiyankooŋe. Mi torririi kawrital goondinbe Iisaa ngaal no mbaawrumi fuu, mi siinii halkude ngal. ¹⁴Mido burnoo heewbe e waaldeeŋe am jokkuba diina Alhuudiyankooŋe, sabo mido jinnganannoo al'aadaaji maamiraabe amin faa faltii. ¹⁵Ammaa Laamdo suŋake kam gilla mi rimaaka, noddi kam saabe moyyere muudum nde muuynoo ndeen. ¹⁶O ŋanginani kam Biyiiko faa mi waajoo kabaaru muudum ley lenyi di nganaa Alhuudiyankooŋe. Wakkati oon, mi yamaay fay gooto tindina kam. ¹⁷Mi yahaay Urusaliima to artiibe kam laataade nulaabe been, ammaa wakkati oon wo leydi Arabiya njahumi, de ngartumi Damas. ¹⁸Duubi tati caggal duum, njahumi Urusaliima faa mi anndundura e Piyeer. Ngondumi e muudum balde sappo e joy. ¹⁹Mi yi'aay nulaado goddo fuu, si wanaa Yaakuuba minyoo Iisaa Joomiraado oon. ²⁰Ko mbinndanammi on duum do wo goonga, Laamdo na seedii mi fenaay. ²¹Caggal duum, njahumi leydi Siiriya e leydi Silisi. ²²Wakkati oon, tawi kawrite kabbiide e Almasiihu gonde leydi Yahuudiya deen njiiraay kam gite muŋben abada. ²³Be nananno tan ina wi'ee: «Neddo torrannoodo en arande oon, ina waajoo joonin diina ka siinunoo nyifude kaan.» ²⁴Ndeen be teddini Laamdo saabe am.

No nulaabe njafirani Pool

2 Duubi sappo e nay caggal duum, njecciimi katin Urusaliima, miin e Barnabas. Tiitu du ina wondi e amin. ²Laamdoŋo banganani kam sanaa mi yaha toon. Duum wadi de njahumi, kawritoyimi toon e mawbe kawrital goondinbe, miin tan e mabbe. Mi annidini be Kabaaru Lobbo mo mbaajimi yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe oon. Sabo mi yidaa ko ngollunoomi e ko ngollammi joonin fuu laatoo bolom. ³Ammaa fay Tiitu jaado am yuuruŋo Geres oon du, tilsinaaka taadeede, ⁴fay si tawi sakiraabe fewreebe coorake e kawrital goondinbe ngaal. Ko be pili dey, wo horude no ngorruden e ndimaaku ngu keŋden e ley kawtal men e Iisaa Almasiihu, faa be ngartira en e maccungaaku. ⁵Min njabanaay be fay wakkati gooto, faa goonga Kabaaru Lobbo oon heddo saabe moodon.

⁶Woodi, be yimbe njogorii wo mawbe been, ko be laatinoo duum, miin kaa, walaa ko jomi kam e majjum, sabo Laamdoŋo burdintaa yimbe. Mawbe been tilsinanaay min fay huunde. ⁷Be paamii Laamdoŋo halfini kam waajaade Kabaaru Lobbo oon to yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe, hono no halfiniri Piyeer waajaade Alhuudiyankooŋe been ni. ⁸Sabo no Laamdoŋo wafiri Piyeer faa laatii nulaado to Alhuudiyankooŋe noon, o wafiri kam miin du nulaado to lenyi di nganaa Alhuudiyankooŋe. ⁹Yaakuuba e Piyeer e Yuhanna, ndaareteebe hono bimbbeeje kawrite goondinbe teddinaade been, nji'ii moyyere nde Laamdoŋo hokki kam ndeen. Miin e Barnabas fuu, be kokkii min juude faa tabintina kawtal hakkunde amin. Be paamiri e amin min njaha to lenyi di nganaa Alhuudiyankooŋe, kambe du be njaha to Alhuudiyankooŋe. ¹⁰Huunde wootere tan be nyaagii min,

min miccoo talkaabe. Mi tinnake e majjum jaati.

No Pool feliri Piyeer to Antiyoki toon

¹¹Ammaa nde Piyeer warnoo e wuro Antiyoki fu, mi felii dum yeeso yimbe sabo woofii. ¹²Si goonga, fadde nulaabe Yaakuuba been e warude, imo nyaamdannoo e goondinbe Iisaa be nganaa Alhuudiyankooŋe. Ammaa nde been ngarnoo ndeen, o woddii be nganaa Alhuudiyankooŋe been, o seli nyaamdude e muŋben, saabe hulude jokkuba sariya taadagol been. ¹³Alhuudiyankooŋe goondinbe Iisaa wobbbe du tawti mo faa njaari fay Barnabas e naafikaaku muŋben. ¹⁴Nde njiinoomi no be ngorri ni dartaaki, ibe mbosii goonga gondo e Kabaaru Lobbo fu, mbiimi Piyeer yeeso yimbe fuu: «Aan wo a Alhuudiyanke, de a worraa hono no Alhuudiyankooŋe ngorri ni, no lenyi goddi di ngorri noon ngorruŋaa. Noy mbaawruŋaa tilsinirde yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe been sanaa laatoo hono Alhuudiyankooŋe?»

No Laamdoŋo hisinirta yimbe saabe goondinal

¹⁵Minen, min yuwdi Alhuudiyankooŋe, min njeyaaka e lenyi goddi bosii. ¹⁶Tawi le, miden anndi neddo ndaardataake ponnditiido saabe jokkugol Tawreeta Muusaa, wo e goondinal muudum Iisaa Almasiihu ndaardetee ponnditiido. Dum wadi de minen du, min ngoondinii Iisaa Almasiihu, faa min ndaardee fonnditiibe saabe goondinal amin Almasiihu, tawee wanaa jokkugol Tawreeta Muusaa. Sabo fay gooto ndaardataake ponnditiido saabe jokkugol Tawreeta Muusaa. ¹⁷Minen, miden piloo ndaardeede fonnditiibe saabe kawtal amin e Almasiihu. E ley majjum si min tawaama min luttube minen du, yalla

dum na holla Almasiihu wo daraniido luttal naa? O wanaa koy!

¹⁸Sabo si mi wi'ii mi niyibtoto Tawreeta Muusaa mo libunoomi oon, ina holla wo mi luttoowo. ¹⁹Si goonga, miin kaa mi maayanii Tawreeta e sariyaaji muudum, kam jaati wadi dum, faa mi wuura e gollande Laamdo. Mi tontidaama e Iisaa Almasiihu dow leggal palaangal. ²⁰Mi wuuraa miin e hoore am katin, wo Almasiihu wuuri ley am. Nguurndam neddo dam mbuurammi joonin dam, e ley goondinal Bii Laamdo mbuurammi dam, kanko jiddo kam de hokkitiri hoore muudum saabe am oon. ²¹Mi huyfintaa moyyere Laamdo. Sabo si tawii jokkude Tawreeta oon wadata neddo ponnditiido fu, Almasiihu maayii bolum.

Haala jokkude Tawreeta Muusaa naa goondinde Iisaa

3 Hey Galaatiyankooḃe, oḃon pamdi hakkillo koy! Moy dabii on dabare nde[¶]? On cifanaama faa laabi tal no Iisaa Almasiihu tontiraa e leggal palaangal. ²Njaabee kam dum do tan: wo saabe ko njokkudon Tawreeta Muusaa kebirdon Ruuhu Ceniido oon, naa on kebirii mo saabe on nanii Kabaaru Lobbo de ngoondindon? ³Ko saabii oḃon pamdiri ni hakkillo? On puddirii semmbe Ruuhu Laamdo oon, de joonin kaa oḃon njidi timminirde e semmbe terde mon naa? ⁴Ko hewtii on duum fuu laatake bolum naa? Dum waawaa laataade bolum. ⁵Kokkooowo on Ru-

uhu de na wada kaayeeffiji hakkunde moodon oon, na wada dum saabe on nanii Kabaaru Lobbo de ngoondindon, wanaa saabe on njokkii Tawreeta o wadirta dum!

⁶Ina winndaa: «Ibrahiima goondinii Laamdo, de Laamdo hiisorii mo wo o ponnditiido saabe majjum.»^{§§} ⁷Ndelle andee: goondinirbe hono nii, kam'en jaati ngoni yuwdi Ibrahiima. ⁸Sappaama e ley Binndi, Laamdo ndaardan yimbe be nganaa Alhuudiyankooḃe been fonnditiibe saabe goondinal muḃben. Dum wadi de Binndi diin kumpiti Ibrahiima kabaaru lobbo oon gilla wadaa tafon, di mbi'i: «Lenyi diin fuu kebiran barke saabe maada.»^{*} ⁹Ndelle, goondinbe fuu keban barke no Ibrahiima goondindo oon hebiri barke ni.

¹⁰Ammaa yowuḃe jikke muḃben e jokkude Tawreeta Muusaa been kuddi ina woni dow muḃben. Sabo ina winndaa: «Kuddi woodanii neddo fuu mo jokkaay ko woni e dewtere Tawreeta ndeen faa hibbi.»[†] ¹¹Tannyoral, fay gooto ndaardataake wo ponnditiido yeeso Laamdo saabe Tawreeta. Sabo ina winndaa: «Ponnditiido wurdan goondinal.»[‡] ¹²Tawreeta kaa yowaaki e goondinal, sabo ina winndaa: «Gadoowo jamirooje Tawreeta, kam wurdadata saabe majje.»[¶] ¹³Almasiihu soottitii en e kuddi ndi Tawreeta yowi dow meeden ndiin, e ley ko loomtani en kuddi ndiin. Sabo ina winndaa: «Bilaado e leggal palaangal fuu wo kudaado.»[§] ¹⁴Wo duum Iisaa wadi faa yimbe be nganaa Alhuudiyankooḃe

[¶]**3:1** maanaa majjum wo waylitirde hakkillo neddo ndaggadaaku.

^{§§}**3:6** Fuddoode 15.6.

^{*}**3:8** Fuddoode 12.3.

[†]**3:10** Fillitagol Tawreeta 27.26.

[‡]**3:11** Habakuk 2.4.

[¶]**3:12** Lewinkooḃe 18.5.

[§]**3:13** Fillitagol Tawreeta 21.23.

been du keba barke mo Ibrahiima hebi oon saabe Iisaa Almasiihu, kebiren Ruuhu mo Laamdo aadii hokkude ley goondinal oon.

Haala Tawreeta e amaana

¹⁵ Sakiraabe, mido sifanoo on ko woowi wadude: si neddo moyyini talkuru ndongu faa sariya laamu jabii dum fu, fay gooto mooyataa dum, beydataa dum fay huunde. ¹⁶ Woodi, Laamdo wadani Ibrahiima e yuurudo e muudum amaanaaji. Binndi diin mbi'aay: «Yuurube e muudum» hono wo heewbe di cappii, wo gooto ni di cappii nde di mbi'unoo: «Yuurudo e maada». Oon woni Almasiihu. ¹⁷ Inan ko njidumi wiide duum: amaana mo Laamdo habbi oon, Tawreeta gardo duubi keme nay e capande tati caggal duum oon habbitataa dum, bonnataa amaana Laamdo oon. ¹⁸ Sabo si ndongu ngu Laamdo aadiinoo nguun wo dow Tawreeta oon yowinoo, ngu yowaakano dow amaana oon. Ammaa wo saabe amaana Laamdo hokkiri Ibrahiima ndongu nguun.

¹⁹ Ndelle, dume Tawreeta Muusaa nafata? O beydaama dow amaana faa o bangina hakkeji fadde yuurudo e Ibrahiima podanaado amaana oon e warde. Laamdo rewnii Tawreeta oon faro maleyka'en de been kokki curoowo waddana o yimbe. ²⁰ Curoowo na holla wanaa neddo gooto tan. Laamdo kaa wo gooto.**

²¹ Ndelle, Tawreeta oon ina luttunduri e amaanaaji Laamdo diin naa? Luttunduraa koy! Sini yamiroore waawnde hokkude yimbe nguurndam jippinanooma, ndaardeede ponnditiido yuuranno e yamiroore ndeen jaati. ²² Ammaa Binndi diin mbi'ii hakke na

dawrana huunde fuu, faa goondinbe Iisaa Almasiihu been kokkee ko aadanaa duum saabe goondinal muፎben.

²³ Fadde wakkati goondinal e warude, en kawjanooma ley hawju Tawreeta faa goondinal ngaal banginaa. ²⁴ Hono noon Tawreeta oon laatorii dowoowo en faa wakkati mo Almasiihu wari oon, faa ndaardeden fonnditiibe saabe goondinal. ²⁵ Joonin ko wakkati goondinal ngaal wari duum, en njaltii e maral dowoowo oon.

²⁶ Joonin on fuu wo on biፎፎ Laamdo saabe goondinal moodon Iisaa Almasiihu. ²⁷ Onon wadaabe batisima ley kawtal Almasiihu on fuu, o laatanake on hono kaddungal ngal bornidon. ²⁸ Ndelle, walaa katin ko senndata Alhuudiyanke e mo wanaa Alhuudiyanke, naa dimo e diimaajo, naa gorko e debbo, sabo on fuu wo on gootum e ley kawtal moodon e Iisaa Almasiihu. ²⁹ Si tawii Almasiihu jeyi on, wo on yuwdi Ibrahiima, on ndonan ko Laamdo aadiinoo duum.

4 Inan ko njidumi wi'ude: sini donoowo wo cukalel, walaa fuu ko senndata dum e maccudo, fay si wo kam jeyi jawdi ndiin fuu. ² O heddoto ley hawju ndaarooፎ mo e dawranooፎ jawdi makko been faa sardi^{††} mo baabiiko hokki mo oon yottoo. ³ Enen du, nde en sukaaፎ ndeen, wo en maccube tindinooje adunaaru deen. ⁴ Ammaa nde sardi oon yottinoo ndeen, Laamdo nuli Bajjo muudum mo debbo rimi, downtaniido Tawreeta Muusaa, ⁵ faa o soottita maccube Tawreeta been, faa keben laataade biፎፎ Laamdo.

⁶ Saabe wo on biፎፎ Laamdo du, o nuli Ruuhu Biyiiko oon e ley berde meeden. Ruuhu oon wadata de noddiren Laamdo «Abba». ⁷ Ndelle, en nganaa maccube

**3:20 Curoowo fay gooto naataay e amaana mo Laamdo hokki Ibrahiima oon.

††4:2 sardi wo wakkati podanoodo.

katin, wo en biḃḃe! Saabe wo en biḃḃe, Laamḃo du wadii en ronoobe ḃum.

No Pool tindiniri Galaatiyankooḃe

⁸Nde on anndaano Laamḃo ndeen, oḃon ngonnoo e maral alla'en be nganaa Laamḃo. ⁹De joonin kaa ko annduḃon Laamḃo duum, naa miḃo haannoo wiide joonin ko Laamḃo anndi on ḃuum: noy mbaawirton yeccaade e tindinooje adunaaru lokkaaje ḃe ngalaa nafaa ḃeen? Ko wadii de oḃon njidi laataade maccuḃe majje katin? ¹⁰Oḃon teddini balḃe godḃe e lebbi godḃi e wakkatiiji godḃi e kitaale godḃe. ¹¹Miḃo hula taa ko ngollanmi on ḃuum fuu laatoḃo bolum.

¹²Sakiraabe, miḃo nyaagoo on, nga'ee hono am ni. Miin e hoore am, mi laatakeno hono moodon. On ngacaaay kam fuu ko boni. ¹³Oḃon anndi rafi cellal waddani kam haalande on aranel fuu Kabaaru Lobbo oon. ¹⁴Nyawu am nguun torrii on, de ḃum fuu e laataade on kuyfinaay kam, on njawaay kam saabe nyawu nguun. Ko ngacuduḃon dey, on njabborake kam hono no maleyka Laamḃo ni, naa hono wo mi Iisaa Almasiihu. ¹⁵Wakkati oon, oḃon keewnoo seyo sanne! Miḃo waawi seedanaade on: si oḃon mbaawnoo, on doofanno gite moodon kokkon kam. Ndelle noy seyo moodon ngoon laatorii joonin? ¹⁶Mi laatake ganyo moodon saabe miḃo haalana on goonga naa? ¹⁷Yimḃe been na njoganii on anniyaaji, ammaa ḃi nganaa lobbi. Ko be njidi dey, sennuḃe on e am yalla oḃon ndaranoo be. ¹⁸Sikke walaa, daranaade neḃḃo na woodi si wo faa wooda. Katin du tilay ḃum waḃee wakkati fuu, wanaa yeeso am tan. ¹⁹Sukaabe am, miḃo naawee sanne katin saabe moodon hono no ḃatawere ni, faa tagaadi Almasiihu tawee e moodon.

²⁰Hey miḃo yidi tawdeede e moodon joonin faa mi heḃa haaldude e moodon ko wanaa no kaalirammi joonin, sabo kabaaru mon ina wemmbi kam sanne.

Haala amaana kiidḃo e amaana keso

²¹Onon yiduuḃe jokkude Tawreeta Muusaa, miḃo yama on: on nanaay ko Tawreeta wi'i naa? ²²Ina winndaa: Ibrahiima ina woodunoo biḃḃe worḃe ḃiḃo, gooto o heḃḃi e kordḃo, gooto du o heḃḃi e dimo. ²³Bii kordḃo oon rimiraama no yimḃe fuu ndimirtee ni, de bii dimo oon kaa rimiraama saabe amaana Laamḃo. ²⁴Dum wo banndol rewḃe ḃiḃo sapporaabe aadiiji ḃiḃi. Gooto, mo Haajara oon wo amaana waamnde wi'eteende Sinayi. Amaana oon, wo maccungaaku rimata. ²⁵Haajara wo waamnde wi'eteende Sinayi wonnde Arabiya ndeen, inde sapporaa ngalluure Urusaliima hannden ndeen. Sabo Urusaliima e wonḃe e muuduḃum been fuu e dawraneede ngoni. ²⁶Ammaa Urusaliima gondo dow kammu oon wo dimo, kanko woni inna meeḃen. ²⁷Sabo ina winndaa:

«Aan dimaro mo rimaay abada, welta!

Aan mo anndaa naawalla ḃatawere, ilina peekaali seyo!

Sabo debbo jeebaaḃo heḃan sukaabe faa fura debbo kaybaaḃo gorum.»^{‡‡}

²⁸Ammaa onon sakiraabe, wo on biḃḃe heḃaabe dow amaana Laamḃo oon hono no Isiyaaka ni. ²⁹Wakkati oon dimiraado no yimḃe ndimirtee oon ina torra dimiraado Ruuhu Laamḃo oon. Fay hannden du noon worri. ³⁰De ḃume Binndi ḃiin mbi'i? Di mbi'ii: «Riiwu kordḃo oon e biyum, sabo bii kordḃo oon rondataa e bii dimo oon abada.»^{¶¶} ³¹Ndelle sakiraabe,

^{‡‡}4:27 Esaaya 54.1.

^{¶¶}4:30 Fudḃoode 21.10.

en nganaa biḑḑe kordḑo oon, wo en biḑḑe dimo oon.

Haala ndimaaku goondinḑe Iisaa

5 Almasiihu rimḑinii en faa ndimḑen faa laaba. Dum le, tinnee ked-dorodḑon noon, taa ngartee ley donngal maccungaaku katin. ²Kettindanee kam! Miin Pool, midḑo haalana on: si on pi-lake taadeede, Almasiihu nafataa on fay huunde. ³Katin midḑo haalana on nedḑo fuu pilotoḑḑo taadeede: ina tilsani ḑum jokka haddi Tawreeta Muusaa oon fuu. ⁴Onon filotoḑḑe ndaardeede fonḑḑitiibe saabe Tawreeta been, on ceedii e Almasiihu, on mboḑḑfake moyyere Laamḑo ndeen. ⁵De minen kaa, saabe goondinal midḑen njowa jikke amin dow Laamḑo ndaardoowo en fonḑḑitiibe oon. Wo Ruuhu Ceniido hokki min jikke oon. ⁶Sabo kaḑḑiido e Iisaa Almasiihu, taadagol e rafi taadagol fuu fotu. Ko nafata tan, goondinal golliroawal njinngu.

⁷On puḑḑirii no woodiri. Moy hadi on jukkude goonga? ⁸Ko wayliti hakkillo moodon ḑuum yuuraay to Laamḑo noddudo on oon. ⁹Ina wi'ee: rabilla seeda ina yuufina conḑi ndiibaandi fuu. ¹⁰Dum fuu e laataade Joomiraado hokkii kam hoolaare e moodon, mi tannyorii miilo moodon seedataa e miilo am. Ammaa jiiḑoowo on oon, ko laatii fuu, jukkete. ¹¹Miin le sakiraabe, si tawanooma faa hannden midḑo waajoo sanaa nedḑo taadee, ko wadi de midḑo torree faa joonin? Sini ḑum mbaajotonoomi, waaju am haala maayde Iisaa dow leggal palaangal mettataano fay gooto. ¹²Jiiḑoḑḑe on yidube taadagol been, ḑe coortitoo!

¹³Sakiraabe, on noddaama faa ndimḑon. Joonin le, taa ngadḑon de

ndimaaku mon laatanoo on sabaabu faa njokkon muuyde terde. Ko kaandḑon wadude dey, mono fuu gollirana bannḑum e njinngu. ¹⁴Sabo Tawreeta oon fuu hawtaama e ley yamiroore wootere nde: «Njidiraa gondo maa hono no njidirdaa hoore maa ni.»^{§§} ¹⁵De si oḑon kedḑii oḑon ḑatundura, oḑon nyaamundura, tinnee taa kantundurḑon.

Haala Ruuhu Ceniido e muuyde terde

¹⁶Ndelle, midḑo wi'a on: accee Ruuhu Ceniido ḑowa on, ndeen on njokkataa muuyde terde mon. ¹⁷Sabo muuyde terde ina kaba e Ruuhu oon. Ruuhu oon ḑu ina haba e muuyde terde ḑeen. Ngela e majji fuu ina haba e gonngel faa mbaason gollude ko muuyḑon. ¹⁸Ammaa si wo Ruuhu ḑowata on, on ngalaa e ley Tawreeta Muusaa oon katin.

¹⁹Golleeji muuyde terde ina anḑḑaa. Dum wo jeenu e ko nyiddini e muuyde centiniide ²⁰e dewal tooruuji e ndag-gadaaku e nganyaandi e kalala e kiram e tikkere e yidde hoorem tan e luural e rafi kawral ²¹e haasidaaku* e sulagol e fijirde bonḑde e ko nanḑḑi e muudum. Midḑo haalana on ḑum ḑo hono no kaalirannoomi on ḑum ni: golloḑḑe kulle gaade noon been naatataa ley laamu Laamḑo.

²²Ammaa ko Ruuhu Ceniido rimata e meeden ḑuum woni njinngu e seyo e jam e munyal e moyyuki e mboḑḑirka e hoolnaare ²³e leeyinkinaare e nanningitaare. Sikke walaa, yamiroore fuu hadataa kulle gaade noon. ²⁴Jeyaabe e Iisaa Almasiihu been ngadii hono ḑe ton-tidii terde maḑḑe e muuyde majje bonḑe fuu dow leggal palaangal ni.

²⁵Wo saabe Ruuhu oon kebirden ngu-urndam kesam ḑam. Ndelle njaaden

§§5:14 Lewinkooḑe 19.18.

*5:21 Maanaa *haasidaaku* ḑo wo nganyaandi yuurundi e yidande hoorem tan. Joomum yidaa godḑo heba.

e Ruuhu. ²⁶Taa mawninkinoden, taa toonyunduren, taa haasidaaku tawee hakkunde meeden.

No goondinḃe kaaniri wallundurde

6 Sakiraabe, si gooto moodon luttii fu, onon jogiiḃe Ruuhu been njeji dartinde dum, tawee e ley heese. Ammaa mono e moodon fuu hayba hoore muudum taa jarribee kam du. ²Mbalundurde ronndaade donje moodon tedude, hono noon kibbinirton yamiroore Almasiihu. ³Si neddo miilii won ko woni, tawi walaa ko woni, hiilii hoore muudum. ⁴Mono fuu ndaara golle muudum. Ndeen si won ko waawi mantoraade fu, mantorto golle muudum jaati, hewtaay ko nanndina dum e golle goddo. ⁵Sabo mono fuu donngal muudum ronndotoo.

⁶Jannginteedo konngol Laamdo ngool ina haani ko hebi ko woodi duum fuu, feccida e janninoowo dum.

No mono fuu tayirta ko aawi

⁷Taa kiilee ko'e moodon, Laamdo jalnortaake. Ko neddo aawi fuu, wo duum tayata. ⁸Aawdo ko weli terde muudum, tayan maayde. Ammaa aawdo ko weli Ruuhu Ceniido, tayan nguurndam ndumiidam. ⁹Taa ndonken gollude ko woodi. Sabo si en ndonkaay, en tayan si wakkati oon warii. ¹⁰Ndelle, wakkati

keḃden laawol fuu, ngadanen yimbe fuu moyyere, burbe fuu haandude wo saki-raabe men goondinḃe Iisaa Almasiihu been.

Baynundural

¹¹Ndaaree binndi butti di mbinndirammi on e junngo am diin. ¹²Tilsinanbe on taadeede been wo filotoobe faa manee. Walaa ko be ngadiri noon si wanaa taa be torriree saabe maayde Almasiihu dow leggal palaangal ngaal. ¹³Sabo fay kambe taadaabe been, be njokkataa Tawreeta. Ko be njidiri taadodon dey, wo faa be mantaroo dum. ¹⁴Miin e hoore am kaa, taa mi mantaroo faa'e sanaa leggal Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu palaangal ngaal. Wo saabe maggal mi maayanii adunaaru, adunaaru du maayanii kam. ¹⁵Sabo taadaade naa rafi taadaade fu, walaa nafaa. Ko jogii nafaa dey, tagiteede tagu kesu. ¹⁶Jokkuḃe laawol ngol fuu, wo keḃu jam e hinney, hono no Israa'iilankooḃe Laamdo goongalaabe been.

¹⁷Joonin kaa, fay gooto taa tampina kam, sabo terde am ngadii batitande saabe Iisaa.

¹⁸Sakiraabe, wo hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wonda e moodon. Aamiina.

Bataaki Pool yaade to

Efeesunkooŋe

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool, nulaado Iisaa Almasiihu saabe muuyde Laamdo. Mido jowta seniife hoolniife e ley kawtal muŋben e Iisaa Almasiihu been. ²Wo on kebu moyyere e jam to Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu.

No Laamdo hokkirta yimbe moyyere saabe Almasiihu

³Jettooje ngoodanii Laamdo Baaba Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu! O wadonii en barkeeki di Ruuhu hokkata diin fuu to dow kammu saabe kawtal men e Almasiihu. ⁴Sabo fadde adunaaru ndu e joyyineede, Laamdo subake en saabe Almasiihu, faa laatoden seniife be ngalaa feloore yeeso makko. Saabe njinngu makko ⁵o fodoranii en gilla arande laatoden biŋbe makko saabe Iisaa Almasiihu. Dum wo muuyo makko, wadude moyyere ndeen na weli mo, ⁶faa o yettiree moyyere makko mawnde nde walaa kaaddi! O hokkii en moyyere ndeen saabe Biyiiko korsudo oon. ⁷E kawtal meeden e muudum en ndimdinaama saabe yiyyam muudum, en njaafanaama lutti meeden saabe keewal makko hinney. ⁸Hinney oon o wayli e meeden, o hokki en hakkilantaaku kibbungu e anndal kibbungal, ⁹o annidini en anniya makko cuudinoodo oon. Gilla arande o anniyorii tabintinirde anniya oon e Almasiihu saabe moyyere makko. ¹⁰Anniya oon wo hawrundurde huunde fuu e hawju Almasiihu, wanaa ko woni dow kammu wanaa ko woni e leydi. Laamdo yottinan dum si wakkati oon hiŋbii.

¹¹E ley kawtal men e Almasiihu du en cubaama faa laatoden ngedu Laamdo.

Laamdo tabintiniroowo huunde fuu no muuyiri oon, fodake dum. ¹²Noon wadata faa laatoden sabaabu mawninoowo teddeengal muudum, enen artube yowude jikke men e Almasiihu been.

¹³Onon hawtuŋe e Almasiihu du, on nanii konngol goongawol ngool, dum woni Kabaaru Lobbo kisindo on oon. Nde ngoondinnodon Almasiihu ndeen, Laamdo wattii e moodon maande muudum nde hokkunoo on Ruuhu Ceniido mo aadaninoo on. ¹⁴Ruuhu Ceniido oon wo maande laabinanoore en en keban moyyereeki di ndesanaden, faa wakkati mo Laamdo rimdinta en, enen jeyaabe muudum. Jettooje ngoodani Laamdo saabe teddeengal muudum!

Haala du'aare Pool

¹⁵Saabe majjum, gilla nanumi kabaaru goondinal moodon Joomiraado meeden Iisaa, e no njidirdon seniife been fuu, ¹⁶mi selataa yettude Laamdo saabe moodon nde nyaagantoomi on Laamdo fuu. ¹⁷Mido ŋaaroo Laamdo Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu, Baabiiwo jom darja oon, hokka on Ruuhu muudum Ceniido. Mido ŋaaroo faa Ruuhu oon wada on jom'en hakkillo, ŋanginana on Laamdo faa anndon dum. ¹⁸Mido ŋaaroo Laamdo uddita berde moodon faa tanyoron cakitte moodon de o noddiri on deen, paamon no moyyereeki desanaadi seniife diin keewiri e no teddiri, ¹⁹paamon katin no baawde makko mawde de ngalaa kaaddi deen ngorri e meeden, enen goondinbe. Baawde keewde semmbe deen ²⁰o hollii e ley Almasiihu nde o iirtini dum e maayde de o joyyini dum gere nyaamo makko dow kammu. ²¹Toon o burni dum laamu e baawde e semmbe e kaanankaaku fuu, kam e inde fuu baawde inndeede, wanaa ley jamaanu o tan, wo e jamaanu

garoowo du. ²²Laamŋo wattii huunde fuu ley baawŋe Almasiihu, waŋi mo hooreejo kawrital goonŋinŋe, hokki mo ŋurde huunde fuu. ²³Kawrital goonŋinŋe ngaal wo ŋanndu Almasiihu. Ngala hebbinaama mo, kanko kibbindo huunde fuu kala no laatorii fuu.

No kisindirteŋen saabe hinney Laamŋo

2 Onon, on maaynooŋe saabe luttii moodon e hakkeeki moodon, ²on jokkunooŋe laawol bonngol ngol adunaaru ndu jokki ngool, on downtaninooŋe laamiido baawŋe gonde dow mbeeyu† oon. Laamiido oon wo Ibiliisa golloowo faa hannden ley yimbe saliiŋe Laamŋo been. ³En fuu e maŋbe njejanoden, e muuyde terde meeden ngonnoden. Eden njokkunoo muuyde meeden e miilooji meeden bondi. No ngorrunoden nii jaati, eden kaandunoo e jukkungo Laamŋo ngoon hono maŋbe ni. ⁴Ammaa Laamŋo wo keewŋo yurmeende. Saabe njinngu manngu ngu o yidi en nguun, ⁵o iirtindinii en e Almasiihu, enen maaynooŋe saabe luttii meeden been. Goonga, saabe hinney Laamŋo oon kisindiradon. ⁶E ley kawtal meeden e Iisaa Almasiihu, Laamŋo iirtindinii en e makko, joyindinii en e makko dow kammu toon. ⁷Hono nii o ŋanginirta no hinney makko ŋurdi huunde fuu mawnude. Jamaanuujii garooji diin fuu nji'an moyyuki makko ki o waŋani en e Iisaa Almasiihu. ⁸Goonga, wo hinney Laamŋo oon kisindiradon, e dow ko koolidon Almasiihu. Kisindam dam, wanaa e golle moodon habbi, wo dam dokkal Laamŋo. ⁹Dam wanaa njobdi golle neddo taa fay gooto heŋa mantoraade dam. ¹⁰Sabo Laamŋo waŋi en ko ngonden joonin duum: e ley kawtal meeden e Iisaa Almasiihu o

tagiri en faa ngollen gollaeji lobbi di o segilanii en gilla arande.

No Almasiihu waŋiri en lenyol gootol

¹¹Ndelle miccitee ko ngonnodon arande, onon yuurube e lenyi di nganaa Alhuudiyaa'en. Mantortoobe wo «taadiiŋe» ina kuyfina on, ina noddira on «yimbe ŋe taadaaki» fay si taadagol maŋbe ngool wo ko junngo bii-Aadama gollata e terde tan. ¹²Miccitee, wakkati oon, on ngalaano Almasiihu, wo on jananbe wofdiibe lenyol Israa'iila ngol Laamŋo subii ngool, on ngaldaano e amaanaaji di Laamŋo aadorinoo e haala muudum diin. On mbuurdiino e rafi jikke, on ngaldaano e Laamŋo ley adunaaru ndu. ¹³De joonin kaa, e ley kawtal moodon e Iisaa Almasiihu, onon wofduunoobe e Laamŋo arande been, on battinaama saabe yiyyam makko.

¹⁴Sabo kanko Almasiihu woni jam meeden ko o waŋi Alhuudiyankooŋe e lenyi goddi fuu lenyol gootol duum. Nde o hokkitinnoo hoore makko ndeen, o libi kokuwol paliingol hakkunde meeden ngool, duum woni o ittii nganyaandi hakkunde lenyi diin. ¹⁵O ittii jamirooje e kadaadi Tawreeta Muusaa fuu faa o waŋa Alhuudiyankooŋe e lenyi goddi laato lenyol gootol kesol e ley kawtal maŋbe e makko. Nii o waŋiri jam oon. ¹⁶E maayde makko dow leggal palaangal o ittiri nganyaandi ndiin, o hawrunduri lenyi diin laatii ŋanndu wooturu, o rewrintini di e Laamŋo. ¹⁷O warii waajaade on jam, onon wofduunoobe e Laamŋo been, o warii waajaade badi-noobe been du jam. ¹⁸Saabe ko Almasiihu waŋii duum, en fuu kebirten laawol yottaade Baabiwo saabe en kawtii Ruuhu Ceniido gooto.

¹⁹Ndelle, on nganaa jananbe katin, on nganaa weerbe du. Ko ngonden

†2:2 *Mbeeyu* wo bolum hakkunde kammu e leydi. Duule ina ngoni e mbeeyu.

dey, wo on wonduŋe e seniibe, wo on jeyaabe e suudu Laamdo. ²⁰On maahaama e dow ko nulaabe e annabaabe nyibi, Iisaa Almasiihu e hoore muudum woni hayre arandeere nyimngo ngoon. ²¹Saabe muudum, nyimngo ngoon fuu nanngunduri, faa ngo toowa ngo laatoo suudu Joomiraado seniindu. ²²Ley kawtal moodon e makko on mahidaama faa laatidon suudu to Ruuhu Laamdo joodfii.

No Pool halfiniraa golle to yimbe Ɔe nganaa Alhuudiyankooŋe

3 Saabe majjum mido hofanoo Laamdo, miin Pool uddaado e kasu saabe Iisaa Almasiihu mo ngollanammi hakkunde moodon, onon yimbe Ɔe nganaa Alhuudiyankooŋe. ²Tannyoral on nanii Laamdo halfinii kam golle e ley moyyere muudum faa nafa on. ³Sabo o Ɔanginanii kam sirri makko. Mi winndanii on haala majjum no rabbidiri. ⁴Si on njannɡii dum on paaman no potumi anndirde sirri dow haala Almasiihu oon. ⁵Sirri oon faaminaaka Ɔiɓɓe-Aadama ley jamaanuui paltiidi diin, de joonin kaa Laamdo Ɔanginirii mo Ruuhu Ceniido faa nulaabe muudum e annabaabe muudum seniibe fuu paami mo. ⁶Inan no sirri oon worri: saabe Kabaaru Lobbo oon, yimbe Ɔe nganaa Alhuudiyankooŋe Ɔeen kebii ngedu e moyyereji desaadi diin no Alhuudiyankooŋe Ɔeen kebiri ni. Katin du Ɔe kawtii e muɓɓen Ɔanndu wooturu, Ɔe kawtii e muɓɓen amaana mo Laamdo wadi saabe kawtal maɓɓe e Iisaa Almasiihu.

⁷Wo Kabaaru Lobbo oon laatiimi golloowo muudum saabe moyyere nde Laamdo hokki kam. Laamdo golliri moyyere ndeen ley am e baawde muudum. ⁸Miin Ɔurdo seniibe Ɔeen fuu famdude oon, mi hokkaama moyyere faa mi waajoo yimbe Ɔe nganaa Alhuudiyankooŋe barkeeki gondi e Al-

masiihu di ngalaa haddu diin. ⁹Mi hokkaama du faamnde yimbe fuu no Laamdo tabintinirta fodoore muudum. Laamdo tagudo huunde fuu oon suudunoo fodoore ndeen gilla jamaanuui Ɔooyudi. ¹⁰Noon wadata de laamu e baawde gondi ley kammu de nji'ataake deen fuu paama no anndal Laamdo yaa-jiri e huunde fuu, paamira dum saabe kawrital goondinbe ngaal. ¹¹Dum fuu wo saabe anniya Ɔooydo mo Laamdo tabintiniri e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. ¹²Saabe en ngoondinii Almasiihu, en kawtii e muudum, eden mbaawi Ɔadoraade Laamdo e hoolaare, eden anndi o jafanan en. ¹³Dum wadi de mido Ɔaaroo on taa tayon jikke moodon saabe torraaji kewtotoodi kam. Mido yardii di saabe moodon, kanji ngoni teddeengal moodon.

Du'aare faa yimbe annda njinngu Almasiihu

¹⁴Saabe duum fuu, mido hofanoo Baabiiwo. ¹⁵Lenyi gondi dow kammu e gondi e leydi fuu yuurii e makko, kanko woni baaba majji di fuu. ¹⁶Mido Ɔaaroo mo kanko jom teddeengal manngal oon o semmbindina berde moodon saabe Ruuhu makko Ceniido. ¹⁷Mido Ɔaaroo Almasiihu wona e ley berde moodon saabe ko ngoondindon dum. Mido Ɔaaroo mo katin o darna on e ley njinngu, o tabintina on ley maggu. ¹⁸Faa paamon, onon e seniibe Ɔeen fuu, njuuteefi e njaajeeffi e tooweefi e luggeefi njinngu Almasiihu paltiingu haddi, ¹⁹de anndon dum faa keewon kiɓɓal Laamdo.

²⁰Teddeengal woodan Laamdo gollirde ley meeden baawde mawde oon, baawdo gollude ko Ɔuri du'aawuui men e miilooji men faa waawaa fondeede! ²¹Wo teddeengal woodan mo ley kawrital goondinbe, e saabe Iisaa Almasiihu ley jamaanuui diin fuu faa abada abadin! Aamiina.

No goondinŋe Iisaa been laatorii banndu wooturu

4 Miin uddaado ley kasu saabe gol-lande Joomiraado oon, mido ŋaaroo on sanne: mbuuron nguurndam njaadoodam e noddaango ngo Laamdo noddii on to muudum ngoon, ²tawdedon e leeyinkinaare e heese e munyal. Munyunduron e ley njinngu. ³Tinnee ked-dodon e ngootumbaaku yuurungu e Ruuhu Ceniido. Ngadon dum fuu e ley jam kaŋbundurdo on. ⁴Wo on bandu wooturu, odon njogii Ruuhu gooto. Jikke dow cakitte mo Laamdo noddiri on oon du wo gooto. ⁵Katin Joomiraado gooto woodi, goondinal gootal woodi, lootalgal batisima gootal woodi, ⁶kam e Laamdo gooto, Baaba yimbe fuu. Wo gondo dow maŋbe fuu, golloowo ley maŋbe fuu, gondo e maŋbe fuu.

⁷Mono e meeden fuu hebii moyyere Laamdo ko foti e no Almasiihu hokkiri dum. ⁸Sabo wo hono noon winndiraa: «O yeenjii dow, o hooyi honaabe heewbe, o hokki yimbe dokke.»[‡]

⁹Dume woni maanaa «o yeenjii»? Idum holla o artakeno o jippii e nokkuuje burde fuu leeyude e leydi. ¹⁰Jippinoodo oon, kam e hoore muudum woni yeenjudo faa tiimi kammuuli diin fuu, faa o heewa adunaaru ndu fuu. ¹¹Wo kanko wadi dokke deen: o wadi wobbe nulaabe, wobbe annabaabe, wobbe waajotoobe, wobbe duroobe yimbe, kam e jannginooŋe. ¹²Ko o wadiri noon, wo faa o segilanoo seniibe been faa ngolla ko njeji gollude, faa sembindina kawrital goondinŋe laatiingal banndu Almasiihu ngaal, ¹³de laaodon daande wootere e ley goondinal meeden e anndugol meeden Bii Laamdo, laaodon hibbuŋe du, faa njottoden darnde Almasiihu hibbunde

ndeen. ¹⁴Ndelle, en laataaako sukaabe hooyaaŋe hono no bempeyye e keni kooyirta laana ni. Jannde yimbe yidube yaarude wobbe ley majjere hiilataa en katin. ¹⁵Ko laaotoden dey, haaloobe goonga e ley njinngu. Noon wadata de mawnen e ley huunde fuu faro Almasiihu, laatiido hooreejo oon. ¹⁶Kanko waddani banndu nduun fuu nanngundurde faa wooda saabe jokkule de ndu hokkaa deen. Hono noon, si tergal fuu gollii golle muudum, ndeen banndu nduun mawnan, yaha yeeso ley njinngu.

Haala neddaaku kesu ley Almasiihu

¹⁷Ndelle, ko jokkata duum mbi'ammi on: mido ŋaaroo on e ley innde Joomiraado, taa mbuurdon katin hono no yimbe be anndaa Laamdo, sabo miilooji maŋbe diin wo boli. ¹⁸Hakkillooji maŋbe niŋbii, be njeyaaka e nguurndam dam Laamdo hokkata saabe majjere maŋbe e yoorugol maŋbe berde. ¹⁹Caggal be cemtataa, be ngadii ko'e maŋbe jaahili'en, be celataa gollude kulle nyiddiniide.

²⁰De onon kaa, wanaa noon njann-girdon haala Almasiihu. ²¹Tannyoral, on nanii kabaaru makko, on njannjii goonga gondo e makko oon. ²²Ndelle, ittee ko hiidfi ko woni ley moodon duum, njoppee nguurndam moodon arandeam dam muuyde kiilooje daam. ²³Accon yonkijii mon e hakkillooji mon keydintinee. ²⁴Njogitee neddaaku kesu ngu Laamdo tagi dow tagaadi muudum. Neddaaku kesu nguun na golla ko fonnditii e ko senii. Golleji diin e goonga yuuri.

²⁵Ndelle, celon fewre, mono fuu haalda e gondo muudum goonga, sabo mono e meeden fuu ina jeydaa e goddo no terde neddo gooto njeydi-

[‡]4:8 Jabuura 68.19.

raa ni. ²⁶Si on ɓernii fu, taa ngadfee hakke. Taa janal naange tawdu on e tikkere. ²⁷Taa kokkon Ibiliisa laawol e ley moodon. ²⁸Wo gujjo selu wujjude, ko haani wadude dey, gollira juude muudum ko nafata, faa heba ko wal-lira nyakoraabe. ²⁹Taa konngol bonngol yaltu e kunndude moodon. Ko kaandon wadude tan wo haalude haalaaji nafooji baawdi sembinde berde yimbe fodde haajuuji, faa di ngaddana hettindan-toobe on been moyyere. ³⁰Taa mettinanee Ruuhu Laamdo Ceniido, sabo Laamdo wadi maande Ruuhu oon e moodon saabe nyalaande nde Laamdo rimdinta on ndeen. ³¹Ittee mettorgal fuu e berde moodon, celon konnaagu e tikkere e duko e nyoore, kam e ko boni fuu. ³²Moyyunduree hakkunde moodon, njurmunduron, njaafunduron hono no Laamdo yaaforii on saabe kawtal moodon e Almasiihu ni.

Haala wuurude e ley annoora

5 Ndelle, laatee nyemmbitoobe Laamdo. Wo on ɓiɓɓe makko ɓe o horsini. ²Mbuurdon e yidfundurde, no Almasiihu yidiri en de hokkitiri hoore muudum saabe meeden laatani en kirsamaari, hono sadaka beldo Laamdo. ³Saabe wo on seniibe Laamdo, on kaanaa fay haalde haala huunde fuu ko wartata e fijirde e ko tuuni e eelgal. ⁴Taa kaalee haalaaji bondi naa ɓoli naa nyiddiniidi, sabo hono majji kaanaa taweede e moodon. Ko kaandon wadude dey, njetton Laamdo. ⁵Paamee dum do faa wooda: pijoowo e nyiddiniido e muuyoowo ko jeyaa, dum woni dewoowo tooruuji, been ngalaa ngedu e laamu Almasiihu e Laamdo. ⁶Taa fay gooto hiilira on haalaaji ɓoli, sabo hono majji caabotoo tikkere Laamdo e dow saliiɓe dum been. ⁷Ndelle, taa njokkunduree e maɓɓe. ⁸Arande e nimre njejanodon,

de joonin kaa saabe kawtal moodon e Joomiraado wo e annoora njejanodon. Ndelle mbuurdee no ɓiɓɓe annoora ni, ⁹sabo annoora rimata mboodirka e fonnditaare e goonga fuu. ¹⁰Pilodon faamude ko welata Joomiraado. ¹¹Taa kawtee e golleji di ngalaa nafaa golliteedi e ley nimre, de ko haani dey, duurton di. ¹²Ko yimbe been ngadaya e cuncukka duum, ina semtinii fay fillaade. ¹³Ammaa huunde fuu ko suurtaa ley annoora oon ɓanginte no worri, ¹⁴sabo huunde fuu ko ɓanginaa yaynan. Dum wadi de na wi'ee:

«Aan daaniido, finu!

Umma e hakkunde maayɓe,

Ndeen annoora Almasiihu yaynante.»

¹⁵Ndelle, ngadon hakkillo faa sanne no mbuurdoton, tawee wanaa no fuuyɓe ni, ammaa hono no jom'en hakkillo ni. ¹⁶Wakkati laatiido fuu, ngadon ko nafata, sabo jamaanu hannden o wo bondo. ¹⁷Saabe duum, taa laatee ɓe ngalaa hakkillo, ammaa pilodon faamude ko woni muuyde Joomiraado. ¹⁸Taa njaree doro faa culodon, sabo dum wo rafi nanngitaare. Ko haani dey, keewee Ruuhu, ¹⁹mbaajunduron jimi Jabuura e jettooje e jimi teddinooji Laamdo. Njimanon Joomiraado, njettiron mo berde laabude. ²⁰Njetton Laamdo Baaba meeden wakkati fuu dow huunde fuu e ley innde Joomiraado men Iisaa Almasiihu.

Haala rewɓe e goriraabe muɓɓen

²¹Mono e moodon fuu dowtanoo bannum saabe teddinde Almasiihu. ²²Onon rewɓe, dowtanodon goriraabe moodon hono no dowtoranodon Joomiraado ni. ²³Sabo gorko woni hoore deekum hono no Almasiihu laatorii hoore kawrital goondinɓe ngaal. Kam woni kisinoowo goondinɓe laatiibe bannu muudum been. ²⁴No kawrital goondinɓe ngaal dowtoranii

Almasiihu noon, nii du debbo fuu haani downtoranaade gorum e huunde fuu.

²⁵ Onon worŋe, njidiree deekiraabe moodon no Almasiihu yidiri kawrital goondinŋe ngaal de hokkitiri hoore muudum saabe maggal ²⁶ faa wadi ngal ceniingal, gada o laabinirii ngal ndiyam e haala makko. ²⁷ O wadi dum faa o darna kawrital goondinŋe ngaal yeeso makko, ngal yaynira darja, ngal laatoo ceniingal, ngal walaa ko semtinii naa ko tuuni naa nyoofi-nyoofi naa ko boni fuu. ²⁸ Hono noon, ina tilsi e worŋe njida deekiraabe muŋŋen hono no njidiri balli muŋŋen ni. Nedŋo fuu jidŋo deekum, wo hoore muudum yidi. ²⁹ Sabo fay gooto wanyaa ŋanndu muudum. Ko wadata dey, nyaamnan ndu, hinnoo ndu hono no Almasiihu hinnortoo kawrital goondinŋe ngaal ni, ³⁰ sabo wo en terde ŋanndu makko nduun. ³¹ Binndi diin mbi'ii: «Dum wadi de gorko yoppa inna muudum e bammum, de nanngundura e deekum, ŋe diŋo fuu ŋe laatoo nedŋo gooto.»[†] ³² Dum wo sirri lugudŋo. De miin, mido holla on, sirri oon wo kaaloowo no Almasiihu e kawrital goondinŋe ngondiri. ³³ No waawi laatoraade fuu, gorko fuu yidira deekum no yidiri hoore muudum ni. Debbo du teddina gorum.

Haala biŋŋe e saaraabe

6 Onon biŋŋe, downtanodon saaraabe moodon saabe Joomiraado, sabo dum woni ko dartii. ² «Teddin inna maa e bammaa.» Yamiroore nde woni arandeere nde amaana habŋii e muudum. ³ Amaana o woni: «yalla afa heba moyyere, balde maa du njuuta e leydi ndi.»[§] ⁴ Onon saaraabe, taa ŋerninee biŋŋe mon, ammaa ndartinon ŋe, tindi-

non ŋe, faa ŋe mawna dow laawol Joomiraado.

Haala maccuŋe e joomiraabe

⁵ Onon maccuŋe, downtanodon joomiraabe moodon dow kulol e diwngol tawee e berde laabuŋe no downtanodon Almasiihu ni. ⁶ Downtanee ŋe tawee wanaa yeeso maŋŋe tan, hono no filotooŋe welude biŋŋe-Aadama. Ko haani dey, downtanee ŋe no maccuŋe Almasiihu ngadirta muuyde Laamŋo e berde laabuŋe ni. ⁷ Ngolliranee ŋe aniya lobbo hono wo Joomiraado ngollanton, wanaa yimŋe. ⁸ Sabo odon anndi nedŋo fuu golludo ko woodi, si wo dimo naa diimaajo, Joomiraado yoban dum haddi golle muudum. ⁹ Onon joomiraabe, ngorree hono noon e maccuŋe moodon. Taa kulbinee ŋe. Anndon Joomii on, onon e maŋŋe fuu, ina woni dow kammu, de kam kaa burdintaa yimŋe.

Haala kabitirde de Laamŋo hokkata faa Ibiliisa jaaloree

¹⁰ Walaa ko heddii si wanaa wiide on keewon semmbe e ley kawtal moodon e Joomiraado, tiigodon baawde makko mawde deen. ¹¹ Kooyee kabitirde de Laamŋo hokki on deen fuu, faa mbaawon daraade de cakkodon dabareeji Ibiliisa. ¹² Sabo wanaa yimŋe kabeten, ko kabeten dey, wo laamuuji e baawde e hoorewaaku ley adunaaru niŋŋundu ndu, kam e seydaani'en bonŋe wonŋe hakkunde kammu e leydi ŋeen. ¹³ Saabe majjum, kooyee kabitirde de Laamŋo hokki on deen fuu, faa mbaawon dar-taade nde nyalaande bonnde ndeen wari, tawee caggal haŋo moodon ngoon on keddoto on dartiiŋe.

[†]5:31 Fudŋoode 2.24.

[§]6:3 Wurtagol 20.12, Fillitagol Tawreeta 5.16.

¹⁴Ndelle, ndarodon wo on segiliibe. Goonga laatanoo on kabborgol, bornodon fonnditaare hono saaya ndeenaagu. ¹⁵Segilanaade waajaade Kabaaru Lobbo gaddoowo jam oon laatanoo on pade. ¹⁶Wakkati fuu wo goondinal laatanoo on wawaade nde mbaawdon jakkoraade kure kuɓɓooje de Bondo oon faddata on deen fuu. ¹⁷Wo kisindam laatanoo on kufune njamndi. Nanngon kaafaahi Ruuhu Ceniido kiin, kanki woni konngol Laamdo. ¹⁸Wakkati fuu ngadon du'aawuuji e nyaagundeeji e ballal Ruuhu Ceniido. Kakkilee taa on celu wafande seniibe been fuu du'aare. ¹⁹Nyaaganodon kam miin du Laamdo hokka kam konngol, faa wakkati mo muɓɓitinmi hunnduko am fuu, mi haalira haala Kabaaru Lobbo cuudinoodo oon e cuusal. ²⁰Mido

daranii Kabaaru Lobbo oon ley kasu e geyyelle. Nyaagane kam faa mi waajoroo dum cuusal, no tilsirani kam ni.

Baynundural

²¹Tikiku, sakiike men korsudo golanoowo Joomiraado e hoolnaare oon, humpitan on dum fuu, faa onon du kumpitodon no ngorrumi e ko ngolammi. ²²Mi nelii mo e moodon faa pamon no min ngorri de o waaltina hakkilooji moodon du.

²³Sakiraabe, wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu ngadan on jam e njjingu ngondungu e goondinal. ²⁴Yidube Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu njjingu ngu timmataa been fuu, wo hinney Laamdo wonda e muɓɓen.

Bataaki Pool yaade to

Filipiyankooŋe

1 Miin Pool e Timote, maccuŋe Iisaa Almasiihu, mbinndani bataaki ki kawrital goondinŋe Almasiihu gonngal ngalluure Filipi. Miden njowta on, onon seniibe hawtuŋe e Iisaa Almasiihu been, onon e hooreeŋe e gollanooŋe kawrital ngaal fuu. ²Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu kokku on moyyere e jam.

No Pool yettirta Laamdo saabe Filipiyankooŋe

³Mido yetta Laamdo nde micciti-imi on fuu. ⁴Wakkati ndu'antoomi on fuu, wo e seyo. ⁵Sabo gilla nyannde ngoondindon Kabaaru Lobbo haala Iisaa faa joonin ofon ndarodii e am. ⁶Mido tannyori, Laamdo puɗɗudo gollal lobbal e moodon oon, jokkan dum faa dum hibba nyalaande gartol Iisaa Almasiihu. ⁷Mido haani miilanaade on dum, sabo hakkillo am ina woni e moodon. E ley ko kabbaami e ko ndaraniimi tabintinde Kabaaru Lobbo o duum, on fuu on kawtu e am moyyere nde Laamdo hokkata kam ndeen. ⁸Laamdo ina seedii mido horsiniri on fuu korsa Iisaa Almasiihu. ⁹Inan ko nyaagantoomi on Laamdo: wo njinngu moodon beydoroŋ yeeso, wondude e anndal e paamal, ¹⁰faa mbaawon subaade ko furi fuu moyyude. Ndeen on laatoto laabuŋe ɓe ngalaa feloore nyannde nde Iisaa Almasiihu wartowi. ¹¹On laatoto du hebbinaaŋe golleeji ponnditiidi yuuruɗi e Iisaa Almasiihu, faa Laamdo teddinee, yettee.

No uddeede Pool beydirani Kabaaru Lobbo yahude yeeso

¹²Sakiraabe, ko njidumi anndon dey, torra keɓudo kam oon waddanii

Kabaaru Lobbo oon yaarude yeeso. ¹³Si goonga doomoŋe laamordu ndu e heddiibe been fuu paamii wo saabe Iisaa Almasiihu kabɓiraami. ¹⁴Ko furi heewude e sakiraabe du, geyyelle am de beydaniidum'en hoolaare Joomiraado. Dum wadi de ibe mbaajoroŋ konngol Laamdo ngol rafi kulol.

¹⁵Goonga, woŋbe ina mbaajoo kabaaru Iisaa Almasiihu o saabe kiram e kalala, ammaa woŋbe na ngoni e anniyaaji lobbi. ¹⁶Been ngolliranta Almasiihu njinngu, sabo ibe anndi Laamdo hokkii kam daranaade Kabaaru Lobbo oon. ¹⁷Ammaa beya been mbaajorto kabaaru Almasiihu faa nafa dum'en kam'en tan. Anniyaaji maŋbe mboodaa. Ko ɓe miilotoŋ dey, beydande kam torra ley haɓbeede am. ¹⁸Dum kaa bonnataa fay huunde! Ko waawi laataade fuu, si Iisaa Almasiihu inndaama tan ina heya. Nde laatii anniya bonɗo naa anniya lobbo fuu, mido seyii.

Goonga, mi seyoto caggal muudum du ¹⁹sabo mido anndi dum fuu dum saktanto kam kisindam saabe du'aawuuji mon e ballal Ruuhu Iisaa Almasiihu. ²⁰Ko woni e hakkillo am e ko kedimi sanne, wo mi hersataa e dow fay huunde. Woodi du, mi heddodoo e cusul faa ko hewtii kam fuu mawnina Almasiihu gilla joonin faa abada, nde mbuurumi e nde maayumi fuu. ²¹Sabo miin e hoore am, Almasiihu woni nguurndam am, maayde du wo tino am. ²²Ammaa si mido heddiidum mido wuuri fu, dum waddanan kam gollude gollal nafoowal. Ndelle mi anndaa ko cubotoomi. ²³Hakkillo am feccake peccedi: ko burumi yidude, yahude mi joododowoo e Almasiihu. Duum furi fuu woodde. ²⁴Ammaa mi heddoŋ mido wuuri furi nafude on, onon kaa. ²⁵Mido tannyori dum, mido anndi mi heddoto e adunaaru mi wonda e moodon on fuu,

faa njaaron yeeso e goondinal, de cey-
odon ley maggal. ²⁶Ndeen gartol am
hakkunde moodon beydanan on man-
toraade Iisaa Almasiihu saabe ko wadani
kam.

Haala daranaade Kabaaru Lobbo

²⁷Ko laatii fuu, mbuuree nguurndam
kawroojam e Kabaaru Lobbo haala Iisaa
Almasiihu. Ndeen si mi warii mi ndaarii
on, naa si mi waraay fu, mi nanan
kabaaru moodon, mi faaman odon ked-
dii e anniya gooto, odon ndarodii goo-
tum e habbaade e goondinal Kabaaru
Lobbo oon. ²⁸Ndeen du, tawan on ac-
cataa waybe kulbina on e dow fay hu-
unde. Ko tinnododon duum wo maande
be kalkan, de onon kaa, kison. Dum fuu,
Laamdo wadata. ²⁹Laamdo wadani on
moyyere saabe Almasiihu. Wanaa faa
ngoondinon mo tan nde wadira, wo
faa torredon saabe makko du. ³⁰Sabo si
goonga, en kawtu habo ngo njiidon mido
habee, e ngo nanoton mido habee faa
hannden ngoon.

Haala leeyinkinaare Almasiihu e teddeengal muudum

2 Wanaa Almasiihu na sellina berde
mon naa? Wanaa njinngu muudum
na waaltina hakkillo mon naa? Wanaa
ko kawtudon e Ruuhu Ceniido, on kebii
korsa e yurmeende naa? ²Si wo noon
fu, laatodon hakkillo wooto, ngondon
e njinngu ngootu e bernde wootere e
anniya gooto. Ndeen on kibbinan seyo
am. ³Taa ngolliree huunde fuu saabe
yidde hoorem naa saabe mawnitaare
bolde. Ngolliree leeyinkinaare, faa mono
fuu ndaarda hoore muudum banndum
ina buri dum. ⁴Taa fay gooto moodon
ndaarta ko nafata hoore muudum tan,
ammaa ndaarta nafaa wofbe du. ⁵Ngor-

ron hakkunde moodon hono no Iisaa Al-
masiihu worrunoo:

⁶Kanko, fay si taweede tagaadi Laamdo
ina woni e makko,
o tiigaaki dum faa o heddo fotude e
Laamdo,

⁷de o jippini hoore makko faa ley,
o hooyi tagaadi maccudo,
o laatii hono bii-Aadama.

O jogoraama wo o neddo.

⁸O leeyini hoore makko,
o dwtanii Laamdo faa o maayi,
maayde dow leggal.

⁹Duum wadi de Laamdo toownii mo
sanne,

hokki mo innde burnde inde fuu,

¹⁰faa koppi fuu koforoo saabe innde
makko to tawaa fuu,

nde wo dow kammu, nde wo dow leydi,
nde wo ley leydi,

¹¹faa demle fuu ceedoo, mbi'a

Iisaa Almasiihu woni Joomiraado,

faa Laamdo Baaba meeden teddinee.

No goondinbe njaynirta ley adunaaru

¹²Saabe duum, sakiraabe am horsube,
tinnodon e gollande Laamdo saabe kisin-
dam dam hokki on daam faa dam rima
nafaa. Ngadiron dum kulol e diwngol.
Si goonga, on dwtanake mo wakkati
mo ngondunoomi e moodon oon fuu.
Ko mbodfiimi on joonin du, sanaa dwt-
tanodon mo faa bura noon. ¹³Sabo
Laamdo e hoore muudum ina golla e
moodon faa muuyon ko weli dum, de
ngollon muuyde deen.

¹⁴Ko ngolloton fuu, taa gurjurton,
taa ndukidon, ¹⁵faa laatodon laabube
be ngalaa feloore, laatodon bibbe
Laamdo be ngalaa laru** hakkunde
yimbe hannden oonyiibe bonbe been.
Sanaa njaynon hakkunde maabe hono
no koode njaynirta ley aduna ni,
¹⁶tawee odon tiigii konngol nguurndam

**2:15 Laru e sokottu fuu wo gootum. Wo nyakugol ley ko yi'etee e ko yi'ataake.

ngool faa woodi. Si on ngadii noon fu, mi mantorto on nyannde nde Almasiihu wartowi. Sabo hollan mi doggaay doggudu boldu, mi tampaay bolum. ¹⁷Ko ngollanton Laamdo ko cakkoton dum yonkiji mon duum, na holla goondinal moodon. Fay si yonki am laatoto sadaka dufeteedo dow goondinal moodon ngaal, mi seyoto, mi weltodoto e moodon. ¹⁸Onon du ceyoree hono noon, faa mbeltododen.

Haala gollidoobe dido hoolniibe

¹⁹Si Joomiraado meeden Iisaa jabii, mi nelan Timote to moodon ko booyataa. Ndeen si mi humpitake kabaaruuji mon diin fu, miin du, bernde am waaltoto. ²⁰Sabo kanko tan woni gondudo e am anniya gooto. Goonga, no ngorrudon fuu ina woni e bernde makko. ²¹Heddiibe been fuu wo hakkilanbe haajuuji muɓben tan, wanaa di Iisaa Almasiihu. ²²De Timote kaa, odon anndi no holliri neddaaku muudum lobbu, sabo wallii kam e waajaade Kabaaru Lobbo hono no biddo wallirta bammum ni. ²³Kanko anniyiimi nelude wakkati mo paamumi no joonnde am laatortoo fuu. ²⁴Mido hoolii Joomiraado du, miin e hoore am, mi waran to moodon ko booyataa.

²⁵Hono noon mi yi'ii na tilsi mi nela e moodon sakiike men Epaforit, gollidoowo e am oon. O wallii kam habande Kabaaru Lobbo oon. Kanko woni mo nelunodon faa walla kam e haaju am. ²⁶Imo yeewaa on fuu. Katin ko nandon o sellaano duum, na metti bernde makko sanne. ²⁷Tannyoral, o nyawiino faa o nesi maayde. Ammaa Laamdo yurmake mo, yurmake kam miin du, taa mi heba kabɓu-ko'u dow kabɓu-ko'u. ²⁸Dum wadi de kenyiimi law faa mi nela mo e moodon, faa si on nji'ii mo fu, ceyodon, miin du kabɓu-ko'u am buytoo.

²⁹Ndelle, njabboree mo saabe Joomiraado e seyo manngo. Teddinee yimbe wa'ube noon fuu. ³⁰Sabo kanko o nesii maayde saabe golle Almasiihu. O faririti^{††} yonki makko faa o wadana kam ballal ngal ndonkunodon wafande kam onon e ko'e moodon.

Haala anndude Iisaa Almasiihu

3 Ko heddii fu, sakiraabe am, ceyoree Joomiraado. Fay si mido winaadana on ko mbinndannoomi on arande, dum tampintaa kam, woodi, idum reena berde moodon onon du. ²Tinnodon e dawaadi – dum woni golloobe ko boni, dooldoobe taadagol ngol nafataa been! ³Sabo wo enen ngoni taadiibe jaati been, eden teddinira Laamdo e ballal Ruuhu muudum, eden mantaroo Iisaa Almasiihu, en njowaay jikke men dow gollleeji banndu. ⁴Si goonga, miin kaa mido waawnoo yowude jikke am dow gollleeji banndu. Si goddo miilii ina waawi yowude jikke muudum dow gollleeji banndum fu, miin buri haandude e majjum. ⁵Mi taadaama illa nde kibbinnoomi nyalaade jeetati. Wo mi Israa'iilanke yuurudo e suudu Benyamin. Wo mi Alhuudiyanke bii Alhuudiyanke. Ley Tawreeta Muusaa du, mido jeyaa e waalde Farisa'en. ⁶Mido jinnganannoo Tawreeta oon sanne faa mido torranoo kawrite goondinbe Iisaa deen. Fay gooto waawaano felude kam saabe fonditanaade Tawreeta oon.

⁷Duum fuu mido ndaardannoo wo tino am. Ammaa joonin saabe Almasiihu mi tawii wo dum mursey. ⁸Goonga, mido jogorii dum fuu wo mursey, sabo anndude Joomiraado am Iisaa Almasiihu buri kulle deen fuu. Wo saabe makko njardoriimi mursude ko njogiimi. Mido jogorii huunde fuu wo tuundi faa mi heba Almasiihu, ⁹mi jeyee e muudum.

^{††}2:30 *Farritaade* wo rafi reenude yonki muudum.

Mi walaa fonnditaare nde mbaawumi heɓude e jokkugol am Tawreeta oon. Mi heɓii fonnditaare saabe ko kooliimi Almasiihu. Kayre woni fonnditaare nde Laamɗo hokki goonɗinɓe mo been. ¹⁰Mido muuyi anndude Almasiihu e wondude e baawɗe iirtagol muudum, mi hawta e muudum torra, mi laa-too hono muudum ley maayde mum. ¹¹Hono nii, mi heɓan ummintineede hakkunde maayɓe nyannde darngal.

¹²Mi wi'aay mi heɓii dum gilla joonin naa mi kiɓɓudo, ammaa mido wondi e doggudu hono no dadundurteedo ni, faa mi nannga dum. Sabo miin e hoore am, Iisaa Almasiihu artii, nanngi kam.

¹³Goonga sakiraabe, mi wi'aay mi heɓii dum. Kaa mido wafa huunde wootere: mido yeggita ko faltii, mido foodanoo ko warata. ¹⁴Mido doggira to fonndetee, faa mi heɓa mbarjaari dow kammu ndi Laamɗo noddiri en to muudum saabe Iisaa Almasiihu. ¹⁵Enen bennduɓe ley goondinal been fuu, miiloroden hono noon. Si tawii miilooji mon potaay e dow goddum katin du, Laamɗo ɓanginan on dum. ¹⁶Ammaa e noon fu, do kewtuden fuu, keddoden njokken laawol ngol njokkuden faa joonin ngool.

¹⁷Sakiraabe, on fuu nyemmbitee kam. Taykodon worruɓe no njiidon miden ngorri ni. ¹⁸Sabo heewɓe laatake wayɓe leggal Almasiihu palaangal. Mi haalanii on dum kile keewɗe, mi haaldanan on joonin du e bojji. ¹⁹Kamɓe, cakitte maɓɓe wo halkere. Deedi maɓɓe ngonni alla'en maɓɓe. Iɓe mantaroo ko ɓe njeyi semtirde. Adunaaru tan ɓe kabanta. ²⁰De enen kaa, wo dow kammu njeyaden, eden keppi kisinoowo meeden yuuroowo toon. Oon woni Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ²¹Kam waylitata ɓalli meeden lokkaaji diin faa di keɓa teddeengal hono ɓanndu makko nduun

ni. Sabo imo jogii baawɗe faa o wafa huunde fuu downtanoo mo.

Haala seyoraade Joomiraado

4 Ndelle sakiraabe am horsuɓe, hono noon tabitee ley kawtal moodon e Joomiraado. On njeewnii kam sanne, on laatake seyo am e kufune am darja.

²Mido waajoo Ewodi, kam e Sintis, ɓe laa-too daande wootere saabe Joomiraado. ³Aan Sisigi, gollidoowo e am koolniido du, mido ɗaare mballaa rewɓe diido been, sabo ɓe mballii kam haɓande Kabaaru Lobbo oon, kamɓe e Keleman e gollidoobe am woɓɓe. Inde maɓɓe mbinndaama e dewtere nguurn-dam nduumiidam.

⁴Ceyoree Joomiraado wakkati fuu. Mido wi'a on katin, ceyee! ⁵Yimɓe fuu nji'a heesindaare moodon. Joomiraado ina ɓadii. ⁶Taa fay huunde haɓɓa on ko'e, ammaa nyaagorodon Laamɗo haajuuji moodon fuu ley du'aare. Ngadiron dum e jettooje. ⁷Ndeen Laamɗo hokkan on jam faa ɓura huunde fuu ko waawi miileede. Jam oon reenani ɓerde mon e hakkillooji mon e ley kawtal Iisaa Almasiihu.

⁸Joonin kaa sakiraabe, miilooji moodon keddoo dow goonga, e ko teddi, e ko fonnditii, e ko senii, e ko foti yideede, e ko leebi. Kakkilanee ko moyyi, e ko jeyi maneede fuu. ⁹Ngolliree ko paaminmi on e ko keɓɗon e am, ko narrudon kam e ko njiirudon kam. Ndeen Laamɗo gaddoowo jam tawdete e moodon.

No Pool yettiri Filipiyankooŋe dow dokkal muɓɓen

¹⁰Mido seyorii Joomiraado seyo manngo sabo joonin on keydintinii ballal moodon to am. Tannyoral, hakkillooji mon ina ngonnoo e am, de on keɓaay yottinde ballal ngaal. ¹¹Wanaa saabe won ko kaajaami wadi de mbi-

imi noon. Sabo si goonga, mi woowtini hoore am hennyitoraade no tawraami fuu. ¹²Mido waawi wuurdude e ko famdi, mido waawi wuurdude e ko du-ufi. No tawraami e no ngorrumi fuu, mido waawi yardaade dum. Mi ekitake hennyitoraade haarannde e yobere, e kebal e baasal. ¹³Mido waawi fuu e ley kawtal am e Iisaa Almasiihu kokkoowo kam semmbe oon. ¹⁴Ammaa e dum fuu, on ngadii ko woodi ko mballudon kam e ley torra am duum.

¹⁵Filipiyankooŋe, oŋon anndi wakkati nde puɗfumi waajaade on Kabaaru Lobbo de ndillumi leydi mon Makedoniya ndeen fu, kawrital goondinbe fay gootal wallunduraay e am, si wanaa kawrital moodon ngaal. ¹⁶Nde ngonnoomi Tesaloniiki ndeen du, on neldii kam ko kaajaami, wanaa nde wootere tan. ¹⁷De wanaa dokkal pilotoomi. Wo faa tino gollal mon

lobbal ngaal beydoo pilotoomi. ¹⁸Ko neldudon e junngo Epaforodit duum yottake faa woodi, humtii haajuuji am fuu. Mi hebii faa heewi. Dokkal mon ngal laatake urdi mbelndi, hono sadaka beldo jabaado to Laamdo. ¹⁹Laamdo am jom goodal keewngal oon humtiran haajuuji mon fuu saabe Iisaa Almasiihu e teddeengal muudum. ²⁰Teddeengal woodan Laamdo Baaba meeden faa abada abadin! Aamiina.

Baynundural

²¹Njowtanee kam seniibe hawtuŋe e Iisaa Almasiihu fuu. Sakiraabe wondube e am been ina njowta on. ²²Seniibe fuu na njowta on. Burbe jowtude on wo wonbe ley galle kaananke Roma mawdo been.

²³Hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wнду e moodon.

Bataaki Pool yaade to

Koloosiyankooŋe

1 Bataaki ki to am yuuri miin Pool nulaado Iisaa Almasiihu e muuyde Laamdo, miin e sakiike meeden Timote. ²Miden njowta on, onon seniife wonŋe Koloosi, sakiraabe hoolniife hawtuŋe e Almasiihu. Wo Laamdo Baaba meeden hokku on moyyere e jam.

No Pool yettirta Laamdo saabe Koloosiyankooŋe

³Nde min nyaagantoo on Laamdo, Baaba Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu fuu, min celataa yettude dum. ⁴Sabo min nani kabaaru no ngoondinirdon Iisaa Almasiihu e no njidirdon seniife fuu. ⁵Odon ngorri noon saabe jikke moodon celludo e ko Laamdo resani on dow kammu duum. On kebii jikke oon nde nannodon konngol goonga ndeen, dum woni Kabaaru Lobbo. ⁶Kabaaru Lobbo oon yottake on no yottorii adunaaru ndu fuu ni, imo wa'i hono no lekki mawnoohi ndimoohi biŋbe muudum ni. Hono noon Kabaaru Lobbo oon worri hakkunde moodon onon du, gilla nyannde keŋdon hettindaade haala hinney Laamdo oon de paamuŋon no o wa'i jaati ni. ⁷Dum woni ko Epafara gollidoowo e amin korsudo oon waajii on. Kanko woni gollanoowo Almasiihu koolniido hakkunde moodon. ⁸O haalanii min du njinngu moodon yuurungu e Ruuhu oon.

⁹Saabe duum, minen du, gilla min nani dum, min celaay nyaaganaade on Laamdo. Miden ŋaaroo mo o hebbina on hakkilantaaku e paamal ngal Ruuhu hokkata ngaal, faa paamon ko woni muuyde makko faa wooda. ¹⁰Hono noon, kebon wuurude nguurndam mbeloojam Joomiraado kawroo-

jam e muuyde muudum e dow huunde fuu, tabiton e gollal lobbal fuu, beydon annude Laamdo. ¹¹Miden nyaaganoo on Laamdo katin hokka on semmbe mawdo fodde baawde muudum tedduŋe deen, faa tawredon tinnitaare e munyal fuu. ¹²Njettiree Baabiiwo oon seyo, sabo o wadii on fotuŋe hebude ngedu e moyyereji desanaadi seniife gondi e annoora diin.

¹³O wurtinii en e baawde nimre, de o nanni en e laamu 'Biyiiko korsudo ¹⁴dimdindo en, jaafaniido en lutti meeden.

Haala teddeengal Almasiihu

¹⁵Almasiihu oon woni tagaadi Laamdo mo yi'ataake oon.

Kanko woni afo ardiido dow tagoore ndeen fuu.

¹⁶Sabo huunde fuu tagiraama saabe makko,

ko woni dow kammu e ko woni e leydi fuu,

ko yi'etee e ko yi'ataake,

bimbeeje laamu naa kaanankaaku, naa hoorewaaku naa baawde.

Saabe makko dum fuu dum tagiraa, kanko du, dum taganaa.

¹⁷Imo woni gilla fay huunde wala.

Huunde fuu na tiigunduri saabe makko.

¹⁸Kanko woni hoore kawrital goondinŋe mo,

laatiingal banndu makko ngaal.

Kanko woni fudfoode,

kanko woni arandeejo e iirtiife hakkunde maayŋe,

faa o laato ardiido e ley huunde fuu.

¹⁹Sabo Laamdo muuyii ko woni e muudum duum fuu

wona e makko, kanko Almasiihu,

²⁰de rewrintiniri huunde fuu e muudum saabe Almasiihu,

wadi jam saabe yi'iyam makko ndu-faadam dow leggal palaangal.

Ko woni dow kammu e ko woni dow leydi fuu rewrintinaama e makko.

²¹Arande, on fuu on wod̄dinoobe Laam̄do, on laatakeno waybe dum e ley miilooji moodon e gollleeji moodon bondi. ²²Joonin kaa, o rewrintinii on e makko saabe maayde nde Biyiiko laatiido bii-Aadama oon maayi ndeen. O wadii dum faa o darna on yeeso makko tawee on seniibe, on ngalaa laru[‡], on ngalaa feloore. ²³Ammaa sanaa kedodon e goondinal, laatodon dartiibe be ndimmbataako. Taa mbosee jikke mo kebudon wakkati mo nanudon Kabaaru Lobbo oon. Kabaaru Lobbo oon le, tagoore adunaaru ndu fuu waajaama o. Kanko ngollanammi, miin Pool.

No Pool durwirani kawrital goondinbe Iisaa

²⁴Almasiihu yardake torraaji. Kawrital goondinbe laatiingal banndu muudum ngaal du tilay yardoo torraaji. Joonin, mido seyorii torraaji diin saabe moodon, sabo dum woni ngedu am to torraaji Almasiihu. ²⁵Mi laatake golloowo kawrital goondinbe ngaal. Laam̄do halfinii kam gollal ngaal saabe moodon, faa mi waajoo haala muudum faa hiɓba. ²⁶Haala kaan wo sirri cuudaninoodo jamaanuujii gilla arande, de joonin kaa Laam̄do ɓanginanii seniibe muudum sirri oon. ²⁷Sabo Laam̄do anniyake anndinde be sirri muudum mo wadanta lenyi fuu, no sirri oon teddiri e no horsiri ni. Inan sirri oon: Almasiihu ina woni ley moodon, duum hokkata on tannyoral wonude ley darja Laam̄do garoowo. ²⁸Wo kabaaru Almasiihu oon min mbaajotoo. Miden tindina yimbe fuu, miden njannginira dum'en e hakkilantaaku fuu. Noon min ngadirta faa min njottina neddo fuu

yeeso Laam̄do, tawa wo kibɓudo e ley kawtal muudum e Almasiihu. ²⁹Saabe duum wadi de mido golla, mido durwa haddi baawde makko gonde e am cemmbinooje kam deen.

2 Mido yidi anndon haɓo naawngo ngo kabeteemi saabe moodon, onon e yimbe wonbe Lawdikiya e wobbe be njiiraay kam gite muɓben been fuu. ²Dum wo faa semmbina berde mon, laatodon gooto saabe njingu. Noon kebirton baraaji hakkilantaaku kibɓungu, anndon sirri Laam̄do oon. Dum woni Almasiihu ³mo goodal Laam̄do korsungal fuu suudii e muudum oon. Goodal ngaal wo hakkilantaaku e anndal. ⁴Ko wadi mido haalana on duum dey, faa taa kiliredon e haalaaji beldi. ⁵Sabo fay si taweede mido wod̄diri on terde, hakkillo am kaa ina wondi e moodon, mido seyoroogondal mon lobbal ngaal, mido seyoro du no tinnoridon e goondinal moodon Almasiihu ngaal.

Haala jokkude Almasiihu

⁶Joonin, ko njaɓudon Iisaa Almasiihu laatoo Joomiraado moodon duum, njokkee mo. ⁷Tabiton e makko hono no dadi lekki ndarortoo ley leydi, ndarnon nguurndam moodon dow makko. Beydon semmbe e ley goondinal hono no ekin-tiniradon. Njetton Laam̄do sanne.

⁸Tinnee taa fay gooto hiilira on haalaaji luggudi e haalaaji hiila boli. Haalaaji diin yuurii e al'adaaji biɓbe-Aadama e tindinooje adunaaru, de yuuraay e Almasiihu. ⁹Sabo ko woni e Laam̄do fuu ina tawaa e Almasiihu faa hiɓbi, e ley banndu muudum jaati. ¹⁰Onon du, nguurndam moodon fuu hiɓbii saabe kawtal moodon e Almasiihu. Kanko woni hooreejo laamu e baawde fuu.

[‡]1:22 Laru e sokottu fuu wo gootum. Wo nyakugol ley ko yi'etee e ko yi'ataake.

¹¹E gondal makko on laatake taadi-ife, de taadagol ngol wanaa hono ngol yimbe ngadata ngool, wo dum taadagol yuurngol e Almasiihu. Taadagol ngool wo itteede e tomottaaku luttoowu. ¹²E ley ko lootadon lootagal batisima duum, on uwidaama e makko, woodi du, on iirtodake e makko saabe on ngoondinii baawde Laamdo iirtindo mo oon. ¹³On maaynoobe saabe luttu moodon e saabe on laataakino yimbe Laamdo. Ammaa Laamdo iirtindinii on e Almasiihu, yaaŋanake en luttu meeden fuu,

¹⁴tosii derewol kiite pelooje en deen, itti ngol,

tonti ngol dow leggal palaangal,

¹⁵ŋortii laamuji e baawde.

Nde o jaalorinoo dum'en e maayde Almasiihu ndeen,

o hersinii dum'en yeeso yimbe fuu.

¹⁶Ndelle, taa fay gooto felda on dow ko nyaamoton e ko njaroton naa saabe teddingol nyalaade godde e darde lewru e nyalaade powteteede. ¹⁷Dum fuu wo dum alhaali kolloowo ko waranoo tan, ammaa goonga oon e Almasiihu woni. ¹⁸Taa accon rewoobe maleyka'en wattinkintooŋe wo leeyinkini-ife pela on. Yimbe been ina kabŋii e ko nji'i ley koydi, katin ife mawninkinii e dow bolum saabe miilooji maŋŋe adunankooji. ¹⁹Be celii haŋŋaade e Almasiihu hooreejo oon. Oon hokkata bannu nduun fuu ko haajaa, sejiira ndu jokkule e dadi. Katin du saabe makko bannu nduun ina mawnira no Laamdo muuyiri.

Haala maaydude e Almasiihu e wuurdude e muudum

²⁰On maaydii e Almasiihu, on mburtinaama e tindinooje adunaaru ndu deen. Ndelle, dume wadi de odon mbuurda no jeyaabe e adunaaru

ndu ni? Dume wadi de odon njaba tindineede: ²¹«Taa hooyu dum, taa meedu dum, taa meemu dum»? ²²Dum fuu dum nawtorteedum de dum hantoo. Kulle deen fuu wo de kadaade dow bolum, wo dum waaju yuurudo e yimbe tan. ²³Si goonga, yimbe ina miiloo kadaade deen wo hakkilantaaku, sabo ina wi'ee sanaa yimbe ndewa diina haddu baawde muŋŋen, sanaa yimbe leeyinkinoo, sanaa yimbe torra terde muŋŋen. Ammaa tawaama kadaade deen fuu mballataa yimbe jaalaade muuyde terde.

3 Ndelle, ko iirtindinaŋon e Almasiihu duum, pilee kulle gonde dow kammu to Almasiihu joodii gere nyaamo Laamdo toon. ²Ngattee hakkillooji moodon e kulle gonde dow kammu, taa ngattee di e kulle gonde e leydi. ³Sabo on maayii, nguurndam dam keŋŋon joonin daam ina suudidaa e Almasiihu to Laamdo. ⁴Si Almasiihu laatiido nguurndam moodon oon bangii fu, onon du on bangidan e muudum, on teddindinte e muudum.

Haala tomottaaku kiinngu e kesu

⁵Ndelle, mbaree kulle adunankooje gonde e moodon deen. Duum woni fi-jirde e ko sobi e muuyde terde e muuyooji bondi, kam e eelgal jawdi[¶], sabo eelgal ngaal du wo rewude tooruuji. ⁶Saabe hakkeeki diin tikkere Laamdo jip-poto e dow saliiŋe goondinde mo been. ⁷Onon du, hono noon ngorrundon arande, hono noon mbuurdunodon e hakkeeki diin. ⁸De joonin kaa, njoppee kulle dee do fuu: tikkere e nyann-gere e nganyaandi. Taa mbonkodon, taa kaalon haalaaji nyiddiniidi. ⁹Taa fay gooto moodon fenana bannum, sabo on ittii tomottaaku moodon kiinngu e golle muudum fuu, ¹⁰on naatii tomot-

[¶]3:5 Maanaa *eelgal* do wanaa ŋaaraade, wo muuyude naa suunaade ko jeyaa.

taaku kesu. Laamdo tagudo tomtaaku kesu oon selataa heydfintinde ngu faa ngu nannda e muudum, faa anndon dum faa wooda. ¹¹Ndelle joonin, walaa ko senndi hakkunde Alhuudiyanke e mo wanaa, naa hakkunde taadiido e mo taadaaki, naa mo janggaay, naa baanyaaru, naa diimaajo, naa dimo. Sabo Almasiihu woni fuu, kam woni e mabbe be fuu.

¹²Ndelle, saabe Laamdo subake on, wadi on seniibe, horsinii on, keewon yurmeende e moyyuki, ngadon leeyinkinaare e heese e munyal. ¹³Munyun-duree. Si yoga moodon ina jogii ko felira banndum, njaafunduron. No Joomiraado yaaforii on ni, njaafunduron. ¹⁴E ley duum fuu, berde moodon keewa njinngu, sabo njinngu wo kam habbunduri huunde fuu faa woodi. ¹⁵Accon jam Almasiihu oon laamoo miilooji moodon, sabo Laamdo noddii on faa ngondon e jam laatodon banndu wooturu. Njet-ton Laamdo. ¹⁶Accon konngol Almasiihu ngool heewa e moodon. Mono e moodon fuu janggina banndum, tindinira dum e hakkilantaaku. Njima-nee Laamdo e jettooje, njettiree mo Jabuura e manooje, kam e jimi teddi-nooji Laamdo. ¹⁷Ko ngadoton fuu, nde wo haala nde wo golle, ngadiree dum fuu e ley innde Joomiraado meeden isaa, njettiron Laamdo Baaba meeden e innde makko.

No jokkuŋe Almasiihu njeyi wuurdude

¹⁸Onon rewbe, dwtanodon gori-raabe moodon hono no fotiri e Joomiraado. ¹⁹Onon worbe, njidee deekiraabe moodon, taa tinnanon be.

²⁰Onon sukaabe, dwtanodon saaraabe moodon e huunde fuu, sabo dum woni ko welata Joomiraado. ²¹Onon saaraabe, taa tinnanee sukaabe moodon de berde muŋben metta.

²²Onon maccube, dwtanodon joomi-raabe moodon e huunde fuu, tawee wanaa wakkati mo be nji'ata on tan hono filotoobe weldude e biŋbe-Aadama. Ko haani dey, dwtoranee be e berde laabude e ley kulol Joomiraado. ²³Huunde fuu ko ngolloton, ngolliron dum berde laabude, sabo wo Joomiraado ngollanton, wanaa yimbe. ²⁴Anndon Joomiraado barjoto on, hokkan on moyyereji desanaadi yimbe muudum. Sabo joomiiwo mo ngollanton oon wo Almasiihu. ²⁵Gadwoowo ko boni fuu heban mbarjaari gollal muudum bonngal ngaal, sabo Laamdo burdintaa yimbe.

4 Joomiraabe, njogoree maccube moodon been jogaade lobbe e dow fonnditaare, anndon onon du odon njogii joomiiwo dow kammu.

²Ciinee e du'aare, tawee odon kakkilana dum, odon njetta Laamdo. ³Ndu'anee min minen du, yalla Laamdo ina omtana min dammbugal faa min mbaajoo konngol muudum ngol, min keba saakude goonga tedduŋo kaaloowo haala Almasiihu oon. Saabe goonga oon jaati uddiraami joonin e ley kasu. ⁴Ŋaaree Laamdo mi waajoroo goonga tedduŋo oon laabal no haaniri.

⁵Laatee hakkilante'en hakkunde yimbe be ngoondinaay been. Wakkati laatiido fuu, tawdedon e seedaaku lobbu. ⁶Haala moodon ina haani laataade haala mbelka ngadaaka lamdam, faa paamon no kaandon jaaboraade mono fuu.

Baynundural

⁷Tikiku humpitan on kabaaruuji am diin fuu. Wo o sakiike meeden korusudo, gollidiido am koolniido e ley golle Joomiraado. ⁸Ko wadi de nelumi mo e moodon wo faa paamon no min ngorri, faa o waaltina hakkilooji moodon du. ⁹O wardan e Onesim, jeyaado e moodon

oon. Oon wo sakiike amin korsuŋo koolniidŋo. Kambe diŋo, be kumpitan on ko wadi ga duum fuu.

¹⁰Aristarka uddidaaŋo e am oon ina jowta on, kam e Marku sakiike Barnabas mo mbi'unoomi si warii to moodon njabbodon dum oon. ¹¹Iisaa bi'eteedo Yustus oon du ina jowta on. Kambe tan ngoni Alhuudiyankooŋe gollidoobe e am kabaaru laamu Laamŋo oon. Be peewnii bernde am sanne.

¹²Epaŋara, gollanoowo Iisaa Almasiihu oon, ina jowta on. Kanko du e moodon o jeyaa. Wakkati fuu imo tinnii e du'aare saabe moodon faa ndarodon, laatodon hiŋbbube, faa tannyoron muuyde Laamŋo fuu, njokkon de. ¹³Mido seedanoo mo

imo tampani on, onon e wonbe Lawdikiya e wonbe Hiyerapolis fuu.

¹⁴Lukka dokotoro korsuŋo oon, kam e Demas ina njowta on. ¹⁵Njowtee sakiraabe meeden wonbe Lawdikiya been, njowtee Nimfa e kawrital goondinbe kawroowal suudu muudum ngaal. ¹⁶Nde njannuŋdon bataaki ki fuu ngadon faa kawrital goondinbe Lawdikiya ngaal jannga ki. Onon du, njanngon bataaki ki goondinbe wonbe ley Lawdikiya tiigii kiin. ¹⁷Mbi'ee Arkippa tinnoo e timminde gollal ngal Joomiraado halfini dum ngaal.

¹⁸Inan jowtaango am ngo mbinndirammi e junngo am: MIIN POOL. Taa njeggitee mido woni ley kasu e geyyelle.

Wo hinney Laamŋo wonda e moodon.

Bataaki Pool arandeehi yaade to

Tesaloniyankooŋe

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool, e Silas e Timote. Miden njowta kawrital goondinŋe gonngal Tesaloniki kabbiingal e Laamdo Baaba meeden, e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. Moyyere e jam wundu e moodon.

Goondinal Tesaloniyankooŋe

²Miden njetta Laamdo wakkati fuu saabe moodon on fuu. Min celataa miccitaade on e ley du'aawuuji amin. ³Miden miccoo on wakkati fuu yeeso Laamdo Baaba meeden. Miden miccadoo golleeji di ngollirdon saabe goondinal, miden miccadoo tinnitaare moodon saabe njingnu, miden miccadoo munyal moodon saabe jikke mon e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu.

⁴Sakiraabe amin ɓe Laamdo yidi, miden anndi Laamdo subake on. ⁵Sabo ko min mbaajii on Kabaaru Lobbo duum laataaki haala ɓola tan. Kabaaru oon wardii to moodon e baawde e Ruuhu Ceniido. O wardii e tannyoral kibɓungal wo dum goonga. Odon anndi du, sabo on seediibe no min ngorrunoo hakkunde moodon. Dum fuu wo saabe moodon.

⁶On nyemmbitii min, on nyemmbitii Joomiraado, sabo fay ko torradon torraaji mawdi duum, on njabbake konngol Laamdo. On njabborake ngol e seyo ngo Ruuhu Ceniido hokkata. ⁷Hono nii on kollii goondinŋe wonbe ley leyde Makedoniya e Akaya fuu no kaani worrude. ⁸Si goonga, on kumpitii konngol Joomiraado ngool, on cankitii ngol, wanaa ley leyde Makedoniya e Akaya tan - goondinal mon Laamdo nanaama e nokkuuje deen fuu. Walaa ko min beyda

haala kabaaru moodon katin. ⁹Sabo wo goondinŋe been jaati kumpitata min no njabboridon min arande, no njoppirdon tooruuji de ngartudon to Laamdo faa ngollanon Laamdo buurdo, goongaajo oon. ¹⁰Odon kedii Biyum yuuroowo dow kammu. Oon woni Iisaa mo o ummintini hakkunde maaybe, kisinoowo en e jukkungo waroowo oon.

No Pool golliri ley Tesaloniki

2 Sakiraabe, odon anndi onon e ko'e moodon, ko min ngari to moodon duum laataaki ɓolum. ²Fadde amin warude to moodon, min torraama, min kuyfinaama ley ngalluure Filipi. Ammaa odon anndi du, Laamdo meeden hokkii min cuusal min mbaajoroo Kabaaru Lobbo oon semmbe, fay e ley haɓo manngo. ³Sabo waaju amin yowaaki dow majjere naa dow anniya bonɗo, dum wanaa hiila du. ⁴Ammaa Laamdo yardake min faa halfini min Kabaaru Lobbo oon. Wo hono noon min mbaajortoo. Wanaa ko welata yimbe min pilotoo. Ko welata Laamdo kumpitiido berde amin oon min pilotoo. ⁵Hono no anndirdon ni, abada min mbaajoraaki haalaaji beldi, haalaaji amin du cuudaay eelgal^{§§}. Laamdo na seedii.

⁶Min pilaaki faa ɓiɓɓe-Aadama teddina min, wanaa onon, wanaa wofɓe. ⁷Si goonga, miden mbaawnoo hollude on manngu amin saabe wo min nulaabe Almasiihu, ammaa min ngadaay noon. Min ngadii heese hakkunde moodon. Min kinnorake on hono no inna hinnortoo ɓiɓɓe muudum ni. ⁸Miden korsinoo on sanne, wanaa Kabaaru Laamdo Lobbo oon tan min njardii hokkude on. Miden njardii hokkude on fay yonkiiji amin du, sabo on laatake sakiraabe amin horsuɓe.

^{§§}2:5 Maanaa *eelgal* do wanaa njaraade, wo muuyude naa suunaade ko jeyaa.

⁹Sakiraabe, nde min mbaajotonoo on Kabaaru Lobbo haala LaamḔo oon ndeen, oḔon miccoo min ngolliino sanne, faa min tampi. Min ngollii jemma e nyalooma fuu, taa min laatanoo fay gooto moodon donngal. ¹⁰OḔon ceedanii min, LaamḔo du ina seedanii min, no min ngorri hakkunde moodon, onon goondinḔe. Miden cenii, miden ponnditii, min ngalaa feloore fuu. ¹¹OḔon anndi no min ngorrunoo hakkunde moodon, min ngolliranii gooto moodon fuu hono no baaba golliranta biḔḔe muudum ni. ¹²Min mbaajake on, min cellinii Ḕerde mon, min nyaagake on mbuuron nguurndam kawroojam e muuyde LaamḔo, noddudo on faa naaton laamu muudum e teddeengal muudum.

¹³Katin won ko saabanii min yetude LaamḔo wakkati fuu: nde nanodon konngol LaamḔo ngool e kundude amin ndeen, on njabḔoraaki ngol wo ngol konngol bii-Aadama. Ammaa on njabḔorake ngol wo ngol konngol LaamḔo. Wo kam jaati. Ingol golla e ley moodon, onon goondinḔe. ¹⁴Sakiraabe, on laatake hono kawrite goondinḔe LaamḔo gonde Yahuudiya kabḔiide e Iisaa Almasiihu. Goonga, on munyii torraaji hono Ḕi maḔḔe. On njarii bone e yimḔe lenyol moodon hono no kamḔe du Ḕe njardi bone to Alhuudiya'en ni. ¹⁵Kam'en mbari Joomiraado meeden Iisaa. 'Be mbari annabaabe. Woodi, Ḕe torrii min minen du. IḔe ngolla ko wela LaamḔo, wo Ḕe wayḔe yimḔe fuu. ¹⁶IḔe tinnii e hadude min waajaade lenyi godḔi faa kisa. Wo hono nii Ḕe kebbinirta hakkeejii maḔḔe wakkati fuu. Ammaa joonin jukkungo LaamḔo hewtake Ḕe.

No Pool muuyirnoo yeccoraade Tesaloniiki

¹⁷De minen kaa, sakiraabe, min ceedii e moodon wakkati seeda. De fay si en njiidataa e gite, Ḕerde men ina ngondi. Min tinnake sanne faa min nji'a on katin. Miden njeewaa on faa sanne. ¹⁸Saabe majjum, min muuyiino warude to moodon. Miin Pool, mi filake kile keewḔe, ammaa Seydaani hadii min. ¹⁹Moy woni jikke amin e seyo amin e kufune amin darja mo min mantortoo yeeso Joomiraado men Iisaa nde wartowi? Wo onon jaati! ²⁰Si goonga, onon ngonni teddeengal amin e seyo amin.

3 Dum wadi nde min kunnginoo munyude ceedaagu meeden fu, min tawii heddaade ley ngalluure Ateena minen tan na samtani min. ²Min nului sakiike amin Timote gollidoowo e LaamḔo sankitinde Kabaaru Lobbo haala Almasiihu oon. Min nului mo faa o darna on e semmbe, o sellina Ḕerde mon e ley goondinal moodon, ³faa taa fay gooto moodon dimmboroo sikki-sakka saabe torraaji Ḕiin. Sabo oḔon anndi en fodanaabe Ḕi. ⁴Si goonga, nde min ngondunoo e moodon ndeen, miden kaalanannoo on torraaji kewtooji en. OḔon anndi wo noon dum laatorii du. ⁵Ndelle, mi waawaay munyude katin. Dum wadi de nelumi Timote faa mi faama yalla oḔon tinnii e goondinal ngaal. Mi yidaano tawee jarribotoodo oon jarribake on, de golle amin laattoo bolum.

⁶Ammaa joonin Timote yuuri min moodon, wartii to amin. O seynirii min kabaaru goondinal mon e njinngu mon. O haalanii min oḔon miccoroo min mboodirka wakkati fuu, oḔon njidi yi'ude min sanne, hono no minen du min njidiri yi'ude on ni. ⁷Sakiraabe, ko tawedon e goondinal duum, waal-

tinii berde amin e ley billaare amin e ley torra amin. ⁸Joonin min mbuurii katin sabo oḔon tabiti e Joomiraado. ⁹Min mbaawaa yettude Laamdo saabe moodon faa heya. Miden mbeltoro seyo saabe moodon yeeso makko. ¹⁰Jemma e nyalooma miden nyaagoo Laamdo e semmbe faa min nji'a on katin, faa min kibbina ko nyaki e goondinal mon.

No Pool du'aranii kawrital goondinḔe gonngal Tesalonii

¹¹Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa omtan min laawol faa min ngara to moodon. ¹²Joomiraado beydu njinngu hakkunde moodon, hebbina ngu faa njidon yimbe fuu, hono no minen du, min njidiri on ni. ¹³O semmbindina on faa laatodon yimbe be ngalaa feloore, laatodon wonbe ley senaare yeeso Laamdo Baaba meeden wakkati Joomiraado men Iisaa warti, kam e seniibe muudum fuu.

Haala nguurndam dam Laamdo yidi

4 Caggal duum, sakiraabe, min njannginii on no kaandon worrude faa wela Laamdo. OḔon ngada dum du. Miden nyaagoo on saabe Joomiraado men Iisaa, tinnodon, beydon semmbe.

²Sabo oḔon anndi jamirooje de min kokki on yuurude e Joomiraado men Iisaa deen. ³Laamdo na muuyi mburdon e senaare, mbodododon jeenu. ⁴Imo muuyi mono e moodon fuu reena banndu muudum, ekitoo reenirde ndu laabal e teddeengal,* ⁵wanaa e muuyde terde hono no heeferbe be anndaa Laamdo ngadirra noon. ⁶Fay gooto taa naata suudu banndum, taa wada dum ko boni. Sabo Joomiraado woni jomnitotoodo kulle deen fuu. Min kaalanii on dum, min cappanii on. ⁷Laamdo noddii

raay en faa tuunen, ammaa noddii en faa mbuurden senaare.

⁸Ndelle, caliido ko haalaa joonin duum fuu, wanaa neddo salanii. Wo Laamdo, kokkudo on Ruuhu muudum Ceniido oon, o salanii.

⁹Walaa ko min binndana on dow njinngu hakkunde sakiraabe, sabo onon e ko'e moodon, Laamdo anndinii on no njidundurton. ¹⁰Si goonga, oḔon ngadirra noon e sakiraabe wonbe ley leydi Makedoniya fuu. Ammaa sakiraabe, miden nyaagoo on, beydiron dum yeeso. ¹¹Tinnodon ngondon e jam. Mono fuu hayba golle muudum tan, wuura e semmbe banndu mum, hono no min tindinirnoo on ni. ¹²Ndeen on ngorran yeeso yimbe be ngoondinaay been no haaniri, on tampinirtaa goddo fay huunde.

Haala gartol Joomiraado

¹³Sakiraabe, min njidaa tawee on paamaay kabaaru maaybe, min njidaa cunorodon hono no yimbe be ngalaa jikke been. ¹⁴Sini en ngoondinii Iisaa maayii de iirtii fuu, ndelle en ngoondinii Laamdo wartiran maaybe goondinnoobe been e makko. ¹⁵Miden kaalana on ko Joomiraado wi'i: enen wuurbe tawaaḔe e gartol Joomiraado been, en artataako maaybe been yaarede to makko. ¹⁶Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko. ¹⁷Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko. ¹⁶Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko. ¹⁷Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko. ¹⁶Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko. ¹⁷Sabo Joomiraado e hoore muudum yuuran dow kammu, jippoo. Wakkati oon yamiroore yeewnete, hooreejo maaybe been yaarede to makko.

*4:4 Wobbe ina paamira aayaare nde hono nii: *Imo muuyi mono e moodon fuu jannga no wondirta e deekum, jogoroo dum laabal e teddeengal.*

mbeeyu.[†] Hono nii ngondirten e makko faa abada. ¹⁸Ndelle, mbaaltunduree berde mon e haalaaji di.

5 Sakiraaŋe, walaa ko min mbinn-dana on haala jamaanuuji e wakkati-iji gartol Joomiraado oon. ²Sabo onon e ko'e mon, odon anndi nyannde gartol Joomiraado ndeen wardan hono no gujjo wardata ley jemma noon. ³Wakkati nde yimbe miilata jam tan e ndeenaagu woodi, ndeen halkere ukkotoo e muŋŋen, hono no n̄atawere juhirta debereedu noon. Be mbaawaa dadufe halkere ndeen fey. ⁴Ammaa sakiraaŋe, onon on ngalaa ley nimre faa nyalaande ndeen juha on hono no gujjo juhirta ni. ⁵On fuu wo on biŋŋe annoora, wo on yimbe nyalooma. En njeyaaka e jemma, en njeyaaka e nimre. ⁶Ndelle taa daanoden hono no woŋŋe ni. Mbaalen hakkilde, nanngitoden. ⁷Daanotooŋe been, wo jemma daanotoo, sulotooŋe been du, wo jemma culotoo. ⁸Ammaa enen, wo en yimbe nyalooma. Ndelle nanngitoden. Bornoden goondinal e njinngu, laatanoo en saaya ndeenaagu. Jikke hebude kisindam du laatanoo en kufune ndeenaagu.

⁹Sabo Laamdo fodanaaki en jukkungo muudum. Ko o fodanii en dey, kebiren kisindam e Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ¹⁰O maayanii en faa mbuurden e makko, nde wo en wuurŋe, e nde wo en maayŋe. ¹¹Ndelle mbaaltunduree berde mon. Mono fuu walla banndum e yaade yeeso, hono no ngadirten ni.

No kawrital goondinŋe haani worrude

¹²Sakiraaŋe, miden nyaagoo on, ann-danon gollooŋe hakkunde moodon been.

Iŋe d̄owa on e ley innde Joomiraado, iŋe mbaajoo on. ¹³Teddinon ŋe faa sanne, njidiron ŋe saabe golle maŋŋe. Ngondon e jam hakkunde moodon.

¹⁴Miden nyaagoo on, sakiraaŋe, cap-panon jaayŋe, mbaaltinon berde hulŋe, mballon lokkaaŋe[‡], tawdedon e mun-yal hakkunde yimbe fuu. ¹⁵Tinnodon taa fay gooto yomnitoo ko boni dow ko boni. Wakkati fuu pilodon wadundurde ko woodi, ngadanon yimbe fuu hono noon.

¹⁶Ceyodon wakkati fuu. ¹⁷Taa celon wadufe du'aare. ¹⁸Njetton Laamdo no tawradon fuu. Dum woni ko Laamdo muuyani on e kawtal moodon e Iisaa Almasiihu.

¹⁹Taa kadon Ruuhu Ceniido gollude hakkunde moodon, ²⁰taa koynon waaju annabaŋe. ²¹Ammaa taykodon huunde fuu, nanngon ko woodi e muudum. ²²Mboddodon ko boni fuu.

Baynundural

²³Wo Laamdo jom jam oon e hoore muudum senu on senaare hiŋŋunde. O reena berde mon e yonkiiji mon e balli mon fuu, faa laatonon yimbe ŋe ngalaa feloore nyannde nde Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wartowi. ²⁴Noddudo on oon wo koolniido, o tabintinan dum du.

²⁵Sakiraaŋe, miden n̄aaroo on du'aare.

²⁶Njottinon sakiraaŋe been fuu jow-taali amin ceniidi.

²⁷Mido yamira on saabe Joomiraado, njannganon sakiraaŋe been fuu bataaki ki.

²⁸Hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wonda e moodon.

[†]4:17 *Mbeeyu* wo bolum hakkunde kammu e leydi. Duule ina ngoni e mbeeyu.

[‡]5:14 *Lokkaaŋe* do ina waawi hooyude tampuŋe ŋe ngalaa semmbe e balli muŋŋen maa du ŋe ngalaa semmbe e goondinal.

Bataaki Pool didabi yaade to

Tesaloniyankooŋe

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool, e Silas e Timote. Miden njowta kawrital goondinŋe gonggal Tesaloniiiki, kaŋbiingal e Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ²Wo on kefu moyyere e jam to Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu.

No Laamdo sarortoo yimbe wakkati gartol Iisaa

³Sakiraabe, tilay min njetta Laamdo wakkati fuu saabe moodon. Idum haani, sabo goondinal moodon ina beyda yahude yeeso. Katin du njinngu hakkunde moodon on fuu na beydorooye yeeso. ⁴Dum wadi de miden mantorooye on to kawrite goondinŋe Laamdo deen. Miden mantorooye on saabe munyal moodon e goondinal moodon e ley torraaji e billaaje jowiide dow moodon deen fuu.

⁵Dum fuu na holla sariya Laamdo na fonnditii. Laamdo na wada on faa laa-tofon fotube naatude laamu muudum. Wo saabe maggu de odon torree. ⁶Sabo si goonga, Laamdo wadan ko fonnditii, yobiran torruŋe on been torra. ⁷Ammaa onon torreteŋe joonin be, o hokkan on powtiri, onon e amin fuu. O wadan dum si Joomiraado men Iisaa gondo dow kammu oon wartii, ina wondi e maleyka'en jogiibe baawde muudum been. ⁸O bangan ley yiite nyannunge faa o jukkoo be anndaa Laamdo, be njabaay jukkude Kabaaru Lobbo Joomiraado men Iisaa been. ⁹Jukkungo waroowo e maŋŋe ngoon wo halkere duumiinde. Be mbodfinee Joomiraado e baawde muudum mawde. ¹⁰Dum warowan nyannde Joomiraado wartowi

faa teddinee hakkunde seniibe muudum. O laatooye kaayniido hakkunde goondinŋe mo fuu. Onon du, odon njeyaa e maŋŋe, sabo on ngoondinii waaju mo min mbaajii on oon.

¹¹Saabe duum, miden ndu'anooye on wakkati fuu. Miden njaaroo Laamdo mo njokkuden wada on fotube hebude ngurndam dam noddiri on daam. Miden njaaroo Laamdo wallira on baawde muudum faa tabintina anniya moodon lobbo fuu e gollal yuurungal e goondinal mon fuu. ¹²Hono nii, innde Joomiraado men Iisaa teddirtee e ley moodon, onon du teddiniredon saabe makko. Dum fuu laatooye saabe moyyere makko, kanko Laamdo meeden e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu.

Haala neddo bondo e gartol Joomiraado

2 Sakiraabe, miden njidi haalande on haala gartol Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu e hawrundureede meeden to muudum. Miden nyaagoo on: ²taa accee hakkillooji mon njiiboo law saabe goddo wi'ii nyannde gartol Joomiraado ndeen yottake. Taa kulon fay si goddo wi'i wo annabaaku haaldi dum, maa si goddo waajake dum, maa wi'ii minen mbinndi dum e bataaki. ³Taa fay gooto hiilda on fay huunde. Sabo nyannde ndeen warataa sanaa wakkati mo yimbe heewe muurtanta Laamdo oon yottoo tafon. Wakkati oon Neddo Bondo podanaado halkere oon bangan. ⁴Wo o ganyo Laamdo. O mawninan hoore makko e dow huunde fuu ko reweteŋe hono wo Laamdo naa ko sujidantee, faa o joodowoo ley suudu Laamdo. Noon o wiirata kanko e hoore makko wo o Laamdo.

⁵Nde ngondunoomi e moodon ndeen, mido haalanannoo on dum. Yalla on miccitaaki dum naa? ⁶Odon anndi ko faddii Neddo Bondo oon joonin, faa

taa Ḕanga illa wakkati muudum waraay. ⁷Sabo gilla joonin baawḔe Bondo cu-udaade deen ina ngolla e adunaaru ndu. Ammaa paddiido de oon ina do tafon. Si oon yuwii do fu, ⁸Neddo Bondo oon Ḕangan. Ndeen Joomiraado men Iisaa wardan mo henndu hunnduko muudum, halkira mo garol muudum delkoowol. ⁹Neddo Bondo oon wardan e baawḔe Seydaani, warda e semmbe mawdo e maandeeji e kaayeeḔiji fewreeji. ¹⁰O golliran siyiiji bonanda fuu faa o hiila halkooḔe been, sabo be njaḔaay yidude goonga de be kisinee. ¹¹Saabe duum, Laamdo nuldan be majjere mawnde, faa be ngoondina fewre. ¹²Noon wadata de yimbe be ngoondinaay goonga de cey-orii oonyaare been fuu njukkee.

No goondinbe teḔuḔe njeji worruḔe

¹³Sakiraabe be Laamdo horsini, minen kaa, tilay min njetta Laamdo wakkati fuu saabe moodon, sabo Laamdo subake on gilla fuddoode faa hisina on. Ko o hisini on duum, Ruuhu Ceniido wadi on seniibe, on ngoondini goonga oon. ¹⁴Wo ley majjum Laamdo noddi on nde min mbaajinoo on Kabaaru Lobbo oon. O noddii on faa keḔon ngedu e darja Joomiraado meeden Iisaa Almasihu. ¹⁵Ndelle sakiraabe, tinnee, tabitee e ko min anndini on duum, nde wo e haala amin nde wo e bataaki amin.

¹⁶Joomiraado meeden Iisaa Almasihu, kam e Laamdo Baaba meeden njidi en, de cellini berde men faa abada, kokki en jikke lobbo saabe moyyere muḔben. ¹⁷Be cellina berde moodon, be kokka on semmbe faa ngollon gollleeji lobbi, kaalon haalaaji lobbi fuu.

No Pool muuyri wadaneede du'aare

3 Sakiraabe, ko keddiimi wi'ude, ndu'anodon min, yalla konngol Joomiraado ngool ina yaawa sankitaade, katin du ngol teddinee hono no ngol teddiniraa to moodon ni. ²Ndu'anodon min du min kisa e yimbe oonyiibe, bonbe. Sabo wanaa yimbe fuu ngoni goondinbe. ³Ammaa Joomiraado wo koolniido, o hokkan on semmbe, o reena on e Bondo oon. ⁴Joomiraado hokkii min hoolaade on, odon njokki jamirooje de min kokki on deen, woodi du on keddoto jokkude de. ⁵Joomiraado meeden wada berde mon keewa njinngu Laamdo, de keewa munyal hono no Almasihu heewiri munyal ni!

No tilsiri mono fuu golla

⁶Sakiraabe, miden njamira on e innde Joomiraado meeden Iisaa Almasihu, mboddodon sakiraabe jaaybe be njokkaay waaju mo narrunodon min oon. ⁷Onon e ko'e mon, odon anndi no njejdun nyemmbitirde min. Nde min ngondunoo e moodon ndeen, min nganaa jaaybe. ⁸Walaa fuu mo min nyaami nyaamdu muudum bolum. Jemma e nyalooma fuu min ngollii faa min tampi taa min laatanoo fay gooto mon donngal. ⁹Miden mbaawnoo nyaagaade on nyaamdu. Ammaa min ngadaay noon, faa min kolla on misaalu^f de nyemmbiton min. ¹⁰Si goonga, fay nde min ngonnoo to moodon ndeen, miden mbi'annoo on dum do: mo jabataa gollude, taa nyaama. ¹¹Miden mbi'a noon sabo min nanii woḔbe moodon na njaasi, ngollataa fay huunde si wanaa naatude e ko walanaa dum'en. ¹²Miden njamira yimbe been, miden mbaajoo dum'en e innde Joomiraado meeden

^f3:9 *Misaalu* wo yeru maa nanndingol.

Iisaa Almasiihu, ɓe ngollira deyyiinaare, ɓe mbuura e semmbe ɓalli maɓɓe.

¹³De onon kaa sakiraabe, taa tampee wadude ko woodi. ¹⁴Si won calido jokkude ko min kaali e bataaki ki duum fu, ngattanee joomum hakkillo, mbodɗodon dum, yalla na semta. ¹⁵Amaa, taa ndardee joomum wo ganyo. De cappanee dum hono wo sakiike.

Baynundural

¹⁶Joomiraado jom jam oon hokka on jam wakkati fuu e ley huunde fuu. Joomiraado wonda e moodon, on fuu.

¹⁷Inan jowtaango am ngo mbinndirammi e junngo am: MIIN POOL. Dum woni maande bataaki am fuu. Wo nii mbinndirammi.

¹⁸Hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wonda e moodon, on fuu.

Bataaki Pool arandeehi yaade to

Timote

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool. Mi laatake nulaado Iisaa Almasiihu saabe yamiroore Laamdo kisinoowo en e saabe Iisaa Almasiihu mo njowuden jikke dow muudum oon. ²Mido winndane aan Timote, biyam goongaajo e ley goondinal. Laamdo Baabiiwo e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu njurme, kokke moy'ere e jam.

Haala janninoobe fewre

³Timote, sey keddodaa wuro Efeesu hono no njamirraami nde njahannoomi Makedoniya ndeen, faa kadaa wobbe janninde ko hawtaay e waaju men. ⁴Sanaa be cela fillitaade taali e limtude inde maamiraabe de kantataako. Kulle deen na ngadda jeddi tan, wanaa anniyaaji Laamdo. Wo ley goondinal anndirden anniyaaji diin. ⁵Ko wadi mbi'umi njamiraa dum dey, wo faa njinngu laato - njinngu yuuroowu e bernde laabunde, nde feloore fuu walaa e muudum, kam e goondinal ngal waldaa e naafikaaku. ⁶Wobbe njoppii dum fuu, mbosii, de njokki haalaaji boli. ⁷Ibe njidi ndardeede hono janninoobe Tawreeta Laamdo, de be paamataa ko be kaalata, be paamataa ko be tilsinta.

⁸Eden anndi jamirooje Tawreeta deen na mboodi si ngolliraama no njeyi gollireede. ⁹Paamen: jamirooje Laamdo wanaa saabe fonnditiibe ngadiraa. Be de ngadiraa saabe mubben dey, wo bonbe e saliibe, yeddoobe e luttube. De ngadirraama saabe yawube ko senii e yimbe be kulataa Laamdo, saabe waroobe saaraabe mubben, e waroobe wobbe ¹⁰e jeenoobe e luudunkoobe e soodoobe yimbe de cootta dum'en e fenoobe e hunotoobe fewre. Jamirooje deen ngadi-

raama saabe huunde fuu ko luttunduri e tindinooje cellude. ¹¹Tindinooje deen ina kawra e Kabaaru Lobbo mo kal-finaami, bangindo teddeengal Laamdo jom barkeeji oon.

No Pool yettiri Joomiraado

¹²Mido yetta Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu kokkudo kam semmbe faa mi gollana dum. Mido yetta dum ko hiisorii kam mi koolniido, de watti kam e golle muudum. ¹³Arande mido mbonkotonoo dum, mido torra yimbe muudum, mido huyfina dum. Ammaa mi hebii yurmeende, sabo wo majjere e rafi goondinal ngadirmi dum. ¹⁴Moy'ere Joomiraado heewii kam sanne, hokki kam goondinal e njinngu taweteengu e Iisaa Almasiihu. ¹⁵Inan haala koolnika ka yimbe kaani yardaade e berde mubben fuu: Iisaa Almasiihu warii ley adunaaru ndu faa hisina luttube, de miin woni burdo fuu bonde e ley mabbe. ¹⁶Ammaa inan ko wadi de Laamdo yurmii kam, miin burdo bonde o: wo faa Iisaa Almasiihu holla kam munyal muudum kibbungal, de dum laato maande faaminoore goondinoobe mo de keba nguurndam nduumiidam.

¹⁷Laamdo duumiido jamaanuujii fuu, mo waylitataako, mo yi'ataake - Laamdo gonfo kam tan - teddeengal e darja woodan mo faa abada abadin! Aamiina.

¹⁸Biyam Timote, inan tindinoore nde kalfinammaami, fotunde e haalaaji annabaaku cappiidi ma arande diin: tuugodaa di faa kabaa hono no sordaasi cuusudo habirta ni. ¹⁹Tiigodaa goondinal e bernde nde walaa feloore. Wobbe njoppii dum, de goondinal mubben boni faa halki. ²⁰Himene e Alesandere ina njeyaa e mabbe. Mi wattii be e junngo Seydaani faa be paama be kaanaa mbonkaade Laamdo.

Haala du'aare

2 Ndelle, inan ko artotoomi waa-jaade goondinbe: be njaaroo Laamdo, be ngadana yimbe fuu du'aawuuji e nyaagundeeji e jettooje. ²Ndu'anodon kaanankooŋe e dawrooŋe du, faa mbururden jam e hakkillo fukkiingo, tawee e ley kulol Laamdo e needi ley huunde fuu. ³Dum na woodi, ina weli Laamdo kisinoowo en, ⁴jiddo yimbe fuu kisa, kefa anndude goonga. ⁵Sabo Laamdo wo gooto. Curoowo hakkunde yimbe e Laamdo du wo gooto, oon woni Iisaa Almasiihu neddo oon. ⁶Kam hokkiti hoore muudum faa rimdina yimbe fuu. Ley wakkati mo Laamdo darnunoo, dum laatake seedaaku kolloowu Laamdo na yidi yimbe fuu kisa. ⁷Wo saabe kabaaru o Laamdo wadiri kam baajotoodo e nulaado faa mi faamina yimbe be nganaa Alhuudiyankooŋe been goondinal e goonga. Goonga kaalammi, mi fenaay.

⁸Ndelle, mido muuyi do worbe kawriti faa ngada du'aare fuu, bantira juude mubben berde laabude, tawee tikkere e kalala fuu walaa.

No rewbe kaaniri jokkirde Laamdo

⁹Mido muuyi du, rewbe nyaayira kaddule dagaide, tawee e needi e yaage. Taa be codoroo moorli e kanje naa kaaye dime, taa be nyaayira kaddule tiifude coggu. ¹⁰Ammaa be nyaayira gollleeji lobbi. Sabo dum woni ko hawrata e rewbe wi'ooŋe ina kula Laamdo. ¹¹Debbo fuu nanngita hunduko muudum, tawree dowtaare hibunde wakkati nde janngintee ndeen. ¹²Mi jabanaay debbo janngina naa ardoo gorko. Ko tilsi e muudum

dey, heddo e deyyinaare. ¹³Sabo Aadama artii Hawwaa tageede. ¹⁴Katin du wanaa Aadama Ibiliisa hiili, wo debbo oon hiilaa de lutti yamiroore Laamdo. ¹⁵De e dum fuu, debbo ina hisinee e beyngu, si ina heddi e goondinal e njinggu e senaare e yaage.

No hooreŋe kawrital goondinbe kaani worruude

3 Haala kaan ina hoolnii: jidudo laataade ardiido kawrital goondinbe fuu, joomum na muuyii gollal lobbal jaati. ²Ndelle, ina tilsi ardiido oon laato neddo mo walaa feloore, jom deekiiwo gooto, nanngitiido, hakkilante, jom needi, jippinoowo weerbe, baawdo jannginde. ³Taa o laato jaroowo doro, naa kabeteedo. De o laato newiido, jom heese. O wanaa pilotoodo ceede. ⁴O laato kawjiido koreeji makko faa woodi, ne'udo bibbe makko faa be dwtanii mo e ley teddeengal. ⁵Sabo si neddo waawaay hawjaade koreeji muudum, noy hinnortoo kawrital goondinbe Laamdo ngaal? ⁶Haanaa du tuubudo keso laato ardiido, faa taa joomum mawnina hoore mum, de jukkoore no Ibiliisa jukkortee ni. ⁷Ina tilsi katin wonbe yaasin been ceedanoo mo ko woodi, taa innde makko gaccee, de o samaa ley tuugol** Ibiliisa.

No gollanooŋe kawrital goondinbe kaani worruude

⁸Gollanooŋe kawrital du, ina kaani taweede wo teddinteeŋe, ngalaa berde didi, nganaa haajaabe doro, nyaamataa riba. ⁹Ina haani be kaybira goonga teddudo gondo e goondinal oon e berde de ngalaa pelooje. ¹⁰Aranel fuu, be taykee yalla be ngalaa feloore. Si tawii be

§3:6 Wobbe ina paamira timmoode aayaare nde hono nii: *faa taa joomum mawnina hoore mum, de Ibiliisa liba dum faa jukkee.*

**3:7 *Tuugol*wo ko wobbe mbi'ata huuseeru maa bedorgal.

ngalaa feloore fu, ndeen ibe mbaawi naatude e gollande kawrital.

¹¹Hono noon rewbe du tawree teddeengal. Taa be laatoo mbonkotoobe yimbe, de be laatoo nanngitiibe, hoolniibe e ley huunde fuu.

¹²Gollanoowo kawrital taa dewla ko buri debbo gooto. Ina haani tawee wo kawjiido bibbe muudum e wuro mum faa woodi. ¹³Sabo si goonga, gollanbe kawrital goondinbe faa woodi been keban teddeengal, katin du keban hoolaare mawnde ley goondinal mubben Iisaa Almasiihu.

Haala sirri diina meeden

¹⁴Mido winndane haalaaji di joonin, fay si mido yidi warude to maa ko booyataa. ¹⁵Ndeen si mi hebaay warude law fu, a faaman no kaanden worrude e ley suudu Laamdo, laatiindu kawrital goondinbe Laamdo buurdo. Kawrital ngaal woni bimmbeere tiigiinde goonga, wo ngal joyyinirde goonga. ¹⁶Sikke fuu walaa, sirri diina meeden oon ina luggi: O bangii ley banndu bii-Aadama, o laamniraama ponnditiido e baawde Ruuhu,
maleyka'en nji'ii mo,
o gooynaama ley lenyi,
o goondinaama ley adunaaru,
o yeentinaama, o naatowii teddeengal.

Haala jannde majjinoore

4 Ruuhu Ceniido haalii faa laabi, wi'li ley cakitte jamaanuui wobbbe njoppan goondinal de downtanoo ginnaaji majjinooji, e ko ginnaaji njannginta. ²Wo fenoobe cankitirta jannde nde e naafikaaku mubben. Berde mubben njoornaama, de mbaylitataako, de maatataa pelooje. ³Ibe karmina dewle. Ibe kada yimbe nyaamude kulle godde, tawee le, Laamdo tagii kulle deen faa goondinbe anndube goonga been nyaama de, de njetta Laamdo saabe ma-

jje. ⁴Si goonga, ko Laamdo tagi fuu na woodi. Walaa fuu ko haani yoppeede, si jabiraama e jettooje. ⁵Sabo konngol Laamdo e du'aare ina cena dum.

Haala laataade gollanoowo Iisaa lobbo

⁶Si a tindinii sakiraabe men kulle deen, wo a gollanoowo Iisaa Almasiihu lobbo, sabo a wallirii yonki maa e haalaaji goondinal e tindinooje lobbe de njokkudaa faa woodi deen. ⁷Ammaa mbodfodaa haalaaji di njaadaay e kulol Laamdo, hono di rewbe nayeefe wobbe pillitotoo. Eltiraa hoore maa kulol Laamdo. ⁸Eltude banndu muudum ina nafa e kulle godde, ammaa kulol Laamdo ina nafa e huunde fuu, sabo ina wondi e aadi nguurndam joonin e ngaroojam daam fuu. ⁹Dum wo haala koolniika ka yimbe kaani yardaade e berde mubben fuu. ¹⁰Saabe majjum eden ngolla, eden ndurwa, sabo eden njowi jikke meeden dow Laamdo buurdo, kisi-noowo yimbe fuu sakko goondinbe dum. ¹¹Njamiraa yimbe haalaaji di, njanninaa di.

¹²Taa fay gooto yawe saabe njokollaaku maa. Ammaa laatanodaa goondinbe alhaali lobbo e ley haala maa e nguurndam maa, ley njinngu maa e goondinal maa, e ley laafal maa. ¹³Fadde am warude, tinnoadaa e jannngande yimbe Binndi ceniidi, mbaajodaa be, paaminaa be. ¹⁴Taa yeeba dokkal yuurungal e Ruuhu Ceniido ngal kebirdaa haalaaji annabaaku, nde mawbe njownoo juude mubben dow maada ndeen. ¹⁵Tinnoadaa e kulle deen. Kokkaa hoore maa fuu e majje, faa yimbe fuu nji'a no beydortodaa yahude yeeso. ¹⁶Kakkilanaa hoore maa, kakkilanaa jannde maa ndeen. Keddododaa e majjum fuu. Sabo si a wadii noon

fu, a hisinan hoore maa, a hisinan hettindantooɓe ma ɓeen du.

**Waajuuji Pool yaade
to goondinɓe Iisaa**

5 Taa pelaa gorko mawɗo e semmbe, ammaa mbaajorodaa dum yaage hono wo bammaa ni. Jokolɓe du, mbaajorodaa dum'en hono wo sakiraaɓe maa. ²Mbaajorodaa rewɓe mawɓe hono wo inniraaɓe maa. Surbaaɓe du, mbaajorodaa dum'en hono wo sakiraaɓe maa rewɓe, tawee e ɓernɗe laabunde tal.

³Teddinaa rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi, ɓe ngalaa tiigotooɓe.

⁴De si debbo mo gorum maayi ina jogii ɓiɓɓe naa taaniraaɓe, ko ɓuri fuu tilsude e ɓiɓɓe ɓeen, ɓe paaminee no Laamɗo huldetee faa ɓe mbarjitoo saaraaɓe maɓɓe mbarjaari lobbiri ndi mbarjinoo ɓe. Sabo dum woni ko welata Laamɗo.

⁵Debbo mo gorum maayi mo walaa tiigotooɗo dum mo waldaa e fay gooto, halfinii hoore muudum Laamɗo. Imo heddoo e du'aare jemma e nyalooma, imo ɱaaroo Laamɗo. ⁶Ammaa debbo mo gorum maayi, pilotooɗo mbelirka adunaaru tan, wo maayɗo fay si wuuri.

⁷Njamiraa ɓe, ɓe njokka tindinooje ɗe taa ɓe keɓa felooɗe. ⁸Mo hinnaaki jeydaaɓe muudum, sakko koreeji muudum, yeddi ko goondini. Imo ɓuri fay mo goondinaay oon bonde.

⁹Mo kaandaa winndude innɗe muudum e ley rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi haanube walleede, sanaa tawa joomum ina ɓuri duubi capandɗe jeegom, tawee du gorko gooto dewlunoo dum. ¹⁰O anndiree golleeji lobbi hono ne'ude sukaaɓe, jippinde weerɓe, lootude koyɗe seniibe, wallude

billiibe, woodi du tinnaade e golleeji lobbi fuu. ¹¹Ammaa haabuube ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi ɓeen, taa winndu inde muɓɓen. Sabo si muuyooji maɓɓe ngartii e ɓaɱeede fu, ndeen kaa ɓe accan habɓagol maɓɓe e Almasiihu.

¹²Sariya Laamɗo doggan dow maɓɓe, sabo ɓe mbonnii aadi maɓɓe arandeei ndiin.†† ¹³Katin du, ibe mboowtina ko'e maɓɓe jaayre. Iɓe naata suudu ndu ɗo, ɓe mburtoo ɓe naata ndu to. De wanaa duum tan, ammaa ɓe laatoto heewɓe haala du, haaltooɓe ko iidinta noppi. Iɓe kaala haalaaji ɗi ngalanaa ɓe. ¹⁴Dum wadi de mido yidi haabuube rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi ɓeen ɓaɱee, ndima, kayba cuudi muɓɓen, taa ganyo oon heɓa laawol no bonnira inde meeden. ¹⁵Sabo fay joonin wobɓe maɓɓe mbosake, ina njokki Seyɗaani. ¹⁶Debbo goondindo mo rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi ngoni ley yimɓe muudum fu, sanaa walla dum'en, taa donngal ngaal tampina kawrital goondinɓe. Ndeen kawrital ngaal ina waawi wallude rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi ɓe ngalaa tiigotooɓe ɓeen.

¹⁷Mawɓe kawrital goondinɓe dawrooɓe faa woodi ɓeen ina kaani teddineede teddeengal manngal, sakko tinniibe e waajaade e jannginde ɓeen. ¹⁸Sabo Binndi diin mbi'ii: «Taa habbu hunnduko ngaari wakkati ndi yaabata gawri faa sokkoo.»‡‡ Di mbi'i katin: «Golloowo ina haandi e njobdi muudum.»¶¶

¹⁹Taa njabaa mawɗo kawrital goondinɓe felee si wanaa dow seedaaku yimɓe ɗido naa tato. ²⁰Pelaa wadooɓe

††5:12 Si debbo mo gorum maayi winndaama ley rewɓe ɓe goriraaɓe muɓɓen maayi fuu, hooyii aadi jokkan Iisaa tan, ɓaɱataake katin.

‡‡5:18 Fillitagol Tawreeta 25.4.

¶¶5:18 Lukka 10.7.

hakke yeeso yimbe fuu, faa laatanoo heddiibe been kulol.

²¹ Mido gongine yeeso Laamdo e yeeso Iisaa Almasiihu e maleyka'en be o subii been, kaybaa jamirooje de, tawee a heedantaa fay gooto, a burdintaa yimbe.

²² Taa karodaa yowude juude maa dow hoore fay gooto faa kalfinaa dum golle kawrital, taa kawtiraa hono nii e hakkeji wobbe. Njogorodaa hoore maa laabal.

²³ Taa yaru ndiyam bolam tan, ammaa njaraa cabijam seeda saabe reedu maa e nyawuuji ummotoofi e maada wakkati fuu diin.

²⁴ Hakkeji wobbe ina nji'ee faa laabi gilla caraaka. De hakkeji wobbe kaa, nji'ataake si wanaa faa neeba. ²⁵ Hono noon du, golleeji lobbi njiirete faa laaba tal. Fay di nji'ataake law diin du mbaawaa heddaade e suuraare.

6 Goondinbe wonbe e maccungaaku fuu, ndaara joomiraabe mubben wo fotube e teddeengal kibbungal, taa innde Laamdo e tindinooje diina fuu mbonkee.

² Jogiibe joomiiwo goondindo fuu, taa njawa mo saabe wo o sakiike. Ammaa be beyda ngollande mo e tinnaare, sabo keboowo nafaa oon wo goondindo, wo korsudo. Paaminaa kulle deen, mbaajodaa de.

Haala jannde fewreere e muuyugol jawdi

³ Si goddo ina waajoo ko hawraay e jannde men ndeen, de salii haala Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu celluka kawrooha e kulol Laamdo fu, ⁴ oon wo mawninkiniido mo annadaa fay huunde. Wo o cuunaado kalala dow jannde diina, jiddo jeddi tan. Duum fuu ina wadda haasidaaku^{§§} e kalala e mbonka e sikki-taare bonnde. ⁵ Idum wadda dukooji

di ngalaa keerol hakkunde yimbe be hakkillooji bondi. Yimbe been ngaldaa e goonga. Ibe cikka kulol Laamdo ina hokka jawdi. ⁶ Goonga, kulol Laamdo wo jawdi mawndi, si neddo hennyitorake ko jogii. ⁷ Goonga ni, fay huunde en ngardaay e adunaaru ndu. En mbaawaa dillidinde e fay huunde du. ⁸ Ndelle, si en kebii nyaamdu e koltal tan, dum hey'an en. ⁹ Ammaa yidufe jawdi sanne been jarribete. Be caaman e ley tuugol, e ley muuyde keewde laaliide majjinooje, joolooje yimbe e ley halkere mawnde. ¹⁰ Sabo yidde jawdi woni dadol bonandaaji fuu. Ko wobbe poodanii jawdi duum majjinii dum'en laawol goondinal, ngad-danii ko'e mubben torraaji keewdi.

Haala haybude ko yamiraa

¹¹ Aan neddo Laamdo kaa, doggu, mbodododaa kulle deen. Pilodaa fonnditaare e kulol Laamdo e goondinal e njingu e munyal e leeyinkinaare. ¹² Ndurwaa ley durwo nafaowo, ndaraniingo goondinal ngoon. Tiigodaa nguurndam nduumiidam dam noddiradaa. Wo saabe majjam du ceedanidaa Almasiihu no woodiri yeeso yimbe heewbe. ¹³ Yeeso Laamdo buurnoowo huunde fuu, e yeeso Iisaa Almasiihu ceediido no woodiri yeeso Pontiyu Pilaatu oon, mido yamire:

¹⁴ tinnodaa e ko njamiradaa duum tawa tuundi e feloore fuu walaa, faa nyannde nde Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu bangata. ¹⁵ O bangowan ley wakkati mo Laamdo darni.

Oon woni Jom barke, kam tan laamu woodani.

Wo kaananke kaanankooBe, Joomiraado joomiraabe.

¹⁶ Kam tan woni keddotoodo,

§§6:4 Maanaa *haasidaaku* do wo nganyaandi yuurundi e yidande hoorem tan. Joomum yidaa goddo heba.

gondo ley annoora mo fay gooto waawaa badaade.

Neddo fay gooto yi'aay dum, waawaa yi'ude dum du.

Teddeengal e baawde duumiide ngoodan mo. Aamiina.

Baynundural

¹⁷Njamiraa joomiraabe jawdi e adunaaru ndu taa mawninkino, taa njowa jikke muɓben e jawdi ndi hoolnaaki. Ammaa be njowa jikke maɓbe e Laamdo kokkoowo en huunde fuu faa heewa faa ceyoroden dum.

¹⁸Sey be ngolla ko woodi, be keewa golleeji lobbi no jawdi maɓbe heewiri noon. Be laatooyube, yardiibe wallirde wɓɓe e jawdi maɓbe. ¹⁹Noon be ndesiranta ko'e maɓbe jawdi ko waroyta, faa be keba nguurndam goongalajam daam.

²⁰Timote, tinnodaa e ko kalfinaɗaa duum. Mbodɗodaa haalaaji boli luttudi kulol Laamdo, kam e miilooji bi'eteedi wo anndal de nganaa. ²¹Wɓɓe na mbi-itoo wo jom'en anndal ngaal, faa njoppi goondinal.

Hinney Laamdo wonda e moodon.

Bataaki Pool didabi yaade to

Timote

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool. Mi laatake nulaado Iisaa Almasiihu saabe muuyde Laamdo faa mi faamina yimbe amaana nguurndam ngondam e Iisaa Almasiihu. ²Mido winndane aan Timote, biyam mo korsinmi. Laamdo Baabiiwo e Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu njurme, kokke moyyere e jam.

No Pool tindiniri Timote

³Mido yetta Laamdo mo ngollanammii oon. Mido gollirana mo bernde nde walaa feloore, hono no maamiraabe am ngadirnoo ni. Jemma e nyalooma fuu mi selataa miccitaade ma e ley du'aawuuji am, ⁴sabo mido miccoo gondi maada. Mido yidi yi'ude ma sanne faa seyo am heewa. ⁵Mido miccoo goondinal maa laabungal ngal maammaa debbo Lowis e inna maa Enis njoginoo ngaal. Mido tannyori aan du ada jogii ngal. ⁶Dum wadi de mido miccintine: heydintin dokkal ngal Laamdo hokki ma nde njowunoomi juude am dow maada ndeen. ⁷Sabo Laamdo hokkaay en Ruuhu faa kulen. Ammaa hokkii en Ruuhu faa keben semmbe e njinngu e nanngitaare.

⁸Ndelle, taa cementaa seedanaade Joomiraado meeden, taa cementaa ko uddiraami ley kasu saabe muudum du. De kawtaa e am torraaji saabe Kabaaru Lobbo, fodde baawde de Laamdo hokkata. ⁹Kam hisini en, noddii en faa laatoden yimbe muudum seniibe. Wanaa saabe golle men o noddii en, ammaa wo saabe anniya makko e hinney makko. O hokkirii en hinney oon e kawtal Iisaa Almasiihu

gilla jamaanuujii puufdaay. ¹⁰De joonin moyyere ndeen banginiraama e garol kisinoowo en, Iisaa Almasiihu. Wo kam halki maayde, de yaynani en laawol nguurndam e duumagol ley Kabaaru Lobbo oon. ¹¹Wo saabe Kabaaru Lobbo oon Laamdo wadiri kam baajotoodo e nulaado e janninoowo. ¹²Duum wadi de mido torree du. Ammaa mi semtaay, sabo mido anndi mo ngoondinmi oon. Mido tannyori du imo waawi reenude kam, ko kalfinmi mo hoore am duum faa nyannde gartol makko.* ¹³Kooyaa sifa mo narrudaa kam oon, tiigodaa haalaaji celludii diin. Njokkaa dum e ley goondinal e njinngu taweteengu e Iisaa Almasiihu. ¹⁴Kabaaru korsudo mo kalfinaadaa oon, ndeenaa dum e ballal Ruuhu Ceniido.

¹⁵Ada anndi Aasiyankooobe fuu celii kam. Fijela e Hermoogena ina njeyaa e mabbe. ¹⁶Joomiraado hinnoo koreeji Onesifoora, sabo o feewnii bernde am kile keewde. O semtiraay kam du ko kabbaami duum. ¹⁷Woodi nde o wonnoo Roma ndeen du, o filorake kam tinnaare faa o yiiti kam. ¹⁸Joomiraado yobu mo, yurmoo mo nyannde darngal. Woodi, ko o gollani kam ley ngalluure Efeesu duum fuu, ada anndi dum sanne.

Haala gollanoowo Iisaa koolniido

2 Ndelle aan biyam, beydu semmbe ley moyyere wonnde e Iisaa Almasiihu ndeen. ²Ko kaalanmaami yeeso seedeefe heewbe duum, kalfinaa dum yimbe hoolniibe waawbe jannginge wobbe. ³Kawtaa e am torra no sordaasi Iisaa Almasiihu lobbo ni. ⁴Sordaasi fay gooto haajuuji wuro kabataa dum hoore, sabo ina filoo wadude ko welata mawdo muudum. ⁵Dadundurteedo ley doggudu du

***1:12** Wobbe ina paamira timmoode aayaare nde hono nii: *Mido tannyori du imo waawi reenude ko kalfinaami duum faa nyannde gartol makko.*

hebataa kufune darja, sanaa doggira no fotiri e ko yamiraa duum. ⁶Woodi, demoowo golludo faa tampi, kam haani artaade hebude ngedu artiingu e tayri. ⁷Miilodaa ko kaalanammaami duum, sabo Joomiraado hokkete hakkillo faa paamaa huunde fuu.

⁸Miccita Iisaa Almasiihu ummintinaado e maayde, yuurudo e yuwdi Daawda. Dum woni Kabaaru Lobbo mo mbaajotoomi. ⁹Wo saabe kabaaru oon torriraami faa kabbaami hono wo mi janoowo. Ammaa konngol Laamdo ngool kaa habbaaka. ¹⁰Dum wadi de mido munya huunde fuu saabe subaabe Laamdo been, faa kambe du be keba kisindam ngondam e Iisaa Almasiihu, be kawta e muudum teddeengal faa abada.

¹¹Inan haala koolniika:

Si en maaydii e makko,
en mbuurdan e makko.

¹²Si eden munya torraaji,
en laamodoto e makko.

Si en mbi'ii en anndaa mo,
kanko du, o wi'an o anndaa en.

¹³Si en nganaa hoolniibe,
kanko kaa o heddoto wo o koolniido,
sabo o waawaa yeddude hoore makko.

Haala golloowo mo Laamdo yardii

¹⁴Wo kujje deen kaandaa miccintinde goondinbe. Cappanaa be yeeso Laamdo taa be poodfundura e haalaaji di nafataa fay huunde si wanaa bonnande nanoobe. ¹⁵Tinnodaa, faa laatodaa yeeso Laamdo wo a jarraado mo golle muudum semtinaay dum, dartiido e anndinde konngol goonga. ¹⁶Mbodododaa haalaaji boli luttudi kulol Laamdo, sabo idi beydana yimbe wodfaade Laamdo. ¹⁷Haalaaji luttinoobe yimbe been ina lanyira hono buure lanyoore. Himene e Filitus ina njejaa e mabbe. ¹⁸Be mbosake goonga. Ibe mbi'a ummital faltake. Noon be mbonnirta goondinal wobbe.

¹⁹Ammaa e dum fuu, joyy'inirde Laamdo sellunde tabitii. Ina winndaa dow mayre: «Joomiraado ina anndi yimbe muudum.» Ina winndaa katin: «Noddoowo innde Joomiraado fuu wodfoo ko boni.»

²⁰Woodi, ley suudu teddundu, wanaa ginereji kanje e cardi tan ngoodi, moyy'iniraadi ledde e loope du ina ngoodi. Godfi ina ngolliree golleeji teddudi, godfi du ina ngolliree golleeji kebaadi fuu. ²¹Ndelle, si neddo laabinii hoore muudum e golleeji bondi diin fuu, laatoto hono kaakol keertaangol, ceningol nafaowol Joomum, cegilanaangol faa golliree gollal lobbal fuu.

²²Doggu muuyde njokollaaku bonde. Pilodaa fonnditaare e goondinal e njingu e jam, aan e noddiroobe Joomiraado berde laabude been fuu. ²³Mbodododaa jeddi puuydi laaliidi. Ada anndi wo lural tan di ngaddata. ²⁴De maccudo Joomiraado haanaa dukideede, ammaa ko haani tawee wo newaniido yimbe fuu, baawdo jannginde, jom munyal. ²⁵Sanaa o dartinira yeddoobe mo jam-jam, sabo hasii Laamdo hokkan be no be tuubira, de be paama goonga. ²⁶Ndeen kaa be keftan hakkillo, be kisa e tuugol Ibiliisa nanngudo be, ina gollina be muuyde mum oon.

Haala cakitte jamaanu

3 Faamu dum do: ley balde cakito toode wakkatiiji tiidufi ngadan. ²Si goonga, yimbe laatoto yidube ko'e mubben, yidube jawdi, mantotoobe, mawninkiniibe, mbonkotoobe Laamdo. Be calanto saaraabe mabbe, be mbonnan moyyere, be teddintaa ko senii. ³Be laatoto yoorbe berde. Be njaafataako, be mbonkoto yimbe, be nyakorete nanngitaare. Be laatoto bawluube yonki, wanyube ko woodi. ⁴Be laatoto jambotoobe, jom'en berde, mawnitiibe, mbelirka adunaaru ina

burani be Laamdo. ⁵Be nanndinkinto e hulube Laamdo, ammaa ibe njedda baawde muudum. Mboddodaa be. ⁶Wobbe mabbe ina naata cuudi faa keba hakkillooji rewbe hoybe oonyude, be hakkeji njaalii dum'en. Muuyde terde mubben na pooda dum'en. ⁷Wakkati fuu ibe njangga, de abada be njottataako anndude goonga. ⁸Worbe naatoobe cuudi been njeiddii goonga hono no Yanes e Yamberes njeddirnoo Muusaa ni. Hakkillooji mabbe mbonii, goondinal mabbe du wanaa goonga. ⁹Ammaa be njahataa yeeso e golle mabbe, sabo yimbe fuu nji'an majjere mabbe hono no Yanes e Yamberes ni.

Haala Binndi ceniidi

¹⁰Aan kaa a ndaarii janningol am e alhaali am e anniyaaji am e goondinal am e munyal am e njinnu am e tinnitaare am. ¹¹A ndaarii torraaji e tampiriji kewtiidi kam Antiyoki e Ikoniya e Listara. A yi'ii no munyirmi torraaji diin. De Joomiraado biltii kam e majji di fuu. ¹²Goonga ni, jidudo wuurdude e kulol Laamdo ley kawtal Iisaa Almasiihu fuu, torrete. ¹³Ammaa bonbe e hii loobe yimbe been beydorto ko boni. Ibe majjina wobbe, ibe majjina ko'e mabbe du. ¹⁴Aan kaa, keddododaa e ko njanguadaa de tannyordaa faa laabi duum, sabo ada anndi janninginbe ma been. ¹⁵Woodi du, gilla a suka ada anndi Binndi ceniidi. Kanji mbaawi faaminde ma laawol kisindam kebirteedam goondinal Iisaa Almasiihu. ¹⁶Binndi ceniidi fuu yu-urii e poofaali Laamdo. Nafaa majji wo janninginde, e banginde boofi, e dartinde e ekintinde neddo dow laawol fonnditaare ¹⁷faa neddo Laamdo fuu hibba, segilannee gollal lobbal fuu.

Haala tinnaade e waaju

4 Midó gongine yeeso Laamdo e yeeso Iisaa Almasiihu carotoodo wuurbe

e maaybe oon: saabe gartol makko e laamu makko, ²mbaajodaa konngol Laamdo, nde hoyani maa e nde tiidani maa fuu. Kollitaa be boofi mabbe, pelaa be. Celliniraa berde mabbe haddi munyal maa e waaju maa fuu. ³Sabo wakkati waran nde yimbe munyataa janningineede jannde dartiinde, be njokkan muuyooji mabbe faa be kawrundurana ko'e mabbe janninginoobe ko welata noppi mabbe. ⁴Be tottitoo taa noppi mabbe nana goonga, de be kuccita e taali. ⁵Aan kaa, nanngitodaa e huunde fuu, munyaa torra, mbaajodaa Kabaaru Lobbo, njottinaa golle maa fuu faa laaba.

⁶Miin le, yi'iyam am badake laataade hono dokkal dufeteengal. Wakkati warii faa mi dilla adunaaru ndu. ⁷Mi durwii no mbaawrumi fuu ley durwo nafaowo, woodi du, mi yottake do kaanumi haadude ley doggudu, mi haybii goondinal. ⁸Gilla joonin mido resanaa mbarjaari fonnditaare ndi Joomiraado carotoodo ponnditiido oon hokkata kam nyannde darngal. Wanaa miin tan hokketee, de wo miin e heppube gartol makko been fuu.

Haala waajuuji cakitiidi

⁹Tinnodaa ngaraa to am law. ¹⁰Sabo Demas yoppii kam saabe yidde muudum adunaaru, yehi Tesaloniiki. Keresna yehii Galaatiya, Tiitu du yehi Dalmatiya. ¹¹Lukka tan wondi e am. Fantu Marku de ngardaa e muudum, sabo imo waawi wallude kam sanne e ley gollal ngaal. ¹²Tikiku le, mi nuli dum Efeesu. ¹³Si ada wara, ngaddanaa kam forgo am tekkudo mo njoppunoomi Torowas ley galle Karpo oon, kam e dewte deen. De ko burumi yidude, ngaddanaa kam dewte guri deen. ¹⁴Alesandere baylo oon wadii kam ko naawi kam sanne. Joomiraado yoban mo ko fotata e golle makko. ¹⁵Reenta e makko, aan du, sabo o yeddii waaju amin sanne.

¹⁶Nyannde arandeere, nde ndarinoomi yeeso carotoodo faa mi jaabanoo hoore am ndeen, fay gooto wallaay kam. Be fuu be njoppii kam. Taa Laamdo hiisoroo be dum! ¹⁷Ammaa Joomiraado darodake e am, hokki kam semmbe faa mi gooyna waaju muudum faa yottoo, de lenyi fuu nana. Nii woni no kisiraami e hunduko laddeeru. ¹⁸Joomiraado danna kam e ko boni fuu, hisina kam faa mi hewta laamu muudum dow kammu. Wo kam jeyi teddeengal faa abada abadin! Aamiina.

Baynundural

¹⁹Njowtanaa kam Pirisilla e Akila, e koreeji Onesifoor. ²⁰Erasta ina hed-dii Korintu. Torofim le, mi yoppii dum Miletus sabo wanaa celludo. ²¹Tinnodaa ngaraa gilla dabbunde waraay. Ebulus e Pudes e Lina e Kalawdiya e sakiraabe been fuu ina njowte.

²²Joomiraado wonda e maada. Hiney muudum wonda e moodon.

Bataaki Pool yaade to

Tiitu

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Pool. Mi maccudo Laamdo, mi nulaado Iisaa Almasiihu faa mi wada subaabe Laamdo been ngoondina dum, be anda du goonga potudo e kulol Laamdo. ²Goondinal e andal ngaal na njowii dow jikke meeden hebude nguurndam nduumiidam. Laamdo, mo fenataa, mo bonnataa amaana oon, aadi-noo hokkude nguurndam daam gilla jamaanuui puddaay. ³Nde sardi† makko oon yottinoo ndeen, kanko Laamdo kisinoowo en oon, o bangini konngol makko, katin du o yamirii mi halfinee waajaade ngol. ⁴Tiitu, mido jowte. A biyam jaati saabe goondinal Iisaa ngal kawtuden e muudum ngaal. Wo Laamdo Baaba meeden e Iisaa Almasiihu kisi-noowo en kokke moyyere e jam.

No Tiitu golliri ley Kereta

⁵Mi wayrii ma e ruunde Kereta faa ponnditaa golleeji keddiidi, faa njoyyinaa du mawbe kawrital goondinbe ley wuro fuu hono no njamirmaami ni. ⁶Tawee mawdo oon walaa feloore, wo jom deekiwo gooto, tawee sibbe muudum du wo goondinbe be yimbe mbaawaa feldude dum'en e rafi nanngitaare naa salaare. ⁷Sabo hooreejo kawrital goondinbe, wo golle Laamdo o halfinaa. Ndelle ina tilsi joomum tawee walaa feloore, wanaa mawninkiniido, wanaa jaawdo bernde, wanaa jaroowo doro, wanaa kabeteedo, wanaa nyaamoowo riba. ⁸Joomum ina haani laataade jippinoowo weerbe, jiddo ko woodi, hakkilanteejo, ponnditiido, kuldo

Laamdo, nanngitiido. ⁹Sanaa tawee joomum ina habbodii e konngol koolniingol ngol sanne, no ngol waajoraa ni. Hono noon joomum waawirta semmbinirde yimbe e waaju celludo oon, katin du waawa libude yeddoobe dum been.

¹⁰Sabo heewbe calake jokkude goonga, laatake haaloobe haalaaji boli, hiiloobe yimbe. Ko buri heewude wo hakkunde Alhuudiyankoobe goondinbe Iisaa. ¹¹Ina tilsi kundude mabbe mubbe, sabo ibe mbonnira galleeji keewdi waaju mo haanaa waajeede, faa be kebira dum ceede no harmiri.

¹²E ley keretankoobe, gooto mabbe mo be njogorii wo annabaajo, wi'i: «Keretankoobe wo fenooobe wakkati fuu, wo be daabaaji bondi, be guugaabe jaaybe.» ¹³Ko keretanke oon wi'i duum wo goonga. Dum le, dartin be e semmbe, faa be keba goondinal cellungal, ¹⁴be jootta jokkude taali Alhuudiyankoobe, kam e jamirooje yimbe yoppube goonga been. ¹⁵Huunde fuu ina laabani laabube. Ammaa tuunbe berde e be nganaa goondinbe been, fay huunde laabanaay dum'en, sabo hakkillooji mabbe e miilooji berde mabbe fuu ina tuuni. ¹⁶Ibe mbi'a ibe anndi Laamdo, ammaa golleeji mabbe ina kolla be anndaa mo. Wo be nyiddiniibe, saliibe, fay gollal lobbal gootal be mbaawaa gollude.

Haala waaju celludo

2 Aan kaa, mbaajodaa ko hawrata e waaju celludo oon. ²Worbe nayeefe, mbi'aa be laato reentiibe, ne'iibe, nanngitiibe, be laato du sellube e ley goondinal e njinggu e munyal. ³Rewbe nayeefe du mbuurda e senaare, taa be laato mbonkotoobe yimbe, taa be acca doro jaaloo be. Be laato faaminoobe ko woodi, ⁴faa be mbaajoo

†1:3 sardi wo wakkati podanoodo.

sukaabe rewbe been yidude goriraabe mubben e sukaabe mubben. ⁵Be mbaajoo been laato nanngitiibe, laabu, hilmiiibe cuudi mubben, lobbube, dwtantoobe goriraabe mubben, faa taa kongol Laamdo ngool mbonkee. ⁶Sukaabe worbe du, mbaajorodaa dum'en noon faa be laato hakkilbe e ⁷huunde fuu. Aan e hoore maa, laatanodaa be alhaali e ley gollal lobbal fuu. Mbaajorodaa bernde laafunde e teddeengal ⁸e haala celluka ka yeddataake, yalla waybe en ina cema, kunngoo hebude e meeden feloore. ⁹Maccube du, mbaajodaa dum'en dwtanoo joomiraabe mubben e huunde fuu, be mbelna berde mubben, taa be njedda dum'en. ¹⁰Taa be mbujja dum'en, ammaa be laato hoolniibe hibbu, faa be rdina tindinoore haala Laamdo kisinoowo en e ley huunde fuu.

¹¹Sabo Laamdo banginii moyyere muudum, laawol kisindam saabe yimbe fuu. ¹²Inde ekintina en no celirten huunde fuu ko Laamdo wanyi, kam e muuyde adunaaru ndu. Inde ekintina en katin no laatortoden nanngitiibe, fonditiibe, hulbe Laamdo ley adunaaru ndu, ¹³tawa eden ndoomi jikke belnoowo en hoore oon e wakkati mo Laamdo mawdo, Iisaa Almasihu kisinoowo en oon bangidata e teddeengal muudum. ¹⁴Kam hokkitiri yonki muudum saabe meeden, faa rimdina en e ko boni fuu, laamna en, laatoden lenyol muudum, tinniingol e gollude golleeji lobbi.

¹⁵Kulle limtanoo deen, njannginaa de, mbaajodaa de, peliraa de yimbe haddi baawde maa fuu. Taa fay gooto huyfine.

No goondinbe Iisaa kaani worrude

3 Miccintin goondinbe dwtanoo kaanankoo e dawroobe, be cegilanoo gollal lobbal fuu. ²Taa be mbonkoo fay gooto. Sey be laato jom'en heese, newiibe, be kolla yimbe fuu leeyinkinaare hibbunde. ³Sabo arande enen du en famdunooobe hakkillo, salinoobe, majjunoobe. En laatakeno maccube muuyde yonki keewde e ko weli terde fuu. Eden ngondunoo e nganyaandiiji e haasidaaku[‡], eden mbanyanoo, eden mbanyundurnoo. ⁴Ammaa nde Laamdo kisinoowo en oon banginoo moyyuki muudum e njingu muudum ndeen, ⁵o hisinii en. Wanaa saabe golleeji men lobbi o hisiniri en, wo saabe yurmeende makko. O hisinirii en lootagol rimteede, keydintiroowol en saabe Ruuhu Ceniido. ⁶O yuppil Ruuhu oon dow meeden saabe Iisaa Almasihu kisinoowo en oon faa keewden. ⁷O wadirii dum faa o ndaarda en fonnditiibe saabe hinney makko, ndonen nguurndam nduumiidam dam kediden daam. ⁸Kaan woni haala koolniika.

Mido yidi tilsinaa kulle deen faa goondinbe Laamdo been tinnoo e golleeji lobbi. Dum woni ko woodi, ko nafata yimbe. ⁹Ammaa mbodododaa kalalaaji boli e mantoragol lenyi e kalala e luural dow Tawreeta. Diin golleeji ngalaa fayda, walaa ko di nafata. ¹⁰Genndoowo yimbe fuu, sappan dum nde wootere naa nde didi. Si joomum jabanaay ma, mbodododaa dum. ¹¹Anndaa ga'udo hono noon wo majjudo, wo luttoowo, joomum waddanii hoore muudum sariya.

[‡]3:3 Maanaa *haasidaaku* do wo nganyaandi yuurundi e yidande hoorem tan. Joomum yidaa goddo heba.

Baynundural

¹²Tiitu, si mi nelii e maa Artema naa Tikuku fuu, tinnodaa ngaraa law tawaa kam Nikopolis, sabo toon anniyimi dabbude. ¹³Tinnodaa mballaa Jenas janngudo sariya leydi oon, kam e Apolos e dow dillol muɓɓen ngool, taa fay huunde nyaka ɓe. ¹⁴Yimɓe meeden

been du ekitoo gollude golleeji lobbi, ɓe mballa haajaaɓe walleede ɓeen taa nguurndam maɓɓe laatoɓ bolum.

¹⁵Wondube e am ɓeen fuu ina njowte. Aan du njowtaa yidube min goondinɓe iisaa ɓeen fuu.

Hinney Laamdo wonda e moodon, on fuu.

Bataaki Pool yaade to

Filemon

1 Bataaki ki to amin yuuri, miin Pool, uddiraado e kasu saabe gollande Iisaa Almasiihu, e sakiike meeden Timote. Miden njowte, aan Filemon gollidoowo e amin korsudo. ²Miden njowta kawrital goondinfe Iisaa gonngal galle maa ngal, kam e Appiipa sakiike amin debbo oon e Arkippa balludo kam haɓɓanaade Kabaaru Lobbo oon. ³Wo Laamdo Baaba meeden e Joomiraado men Iisaa Almasiihu kokku on moyyere e jam.

Haala njinngu Filemon e goondinal muudum

⁴Filemon, wakkati nde miccitiimi on ley du'aare fu, mido yetta Laamdo mo teddinammi. ⁵Sabo mi nanii no njidirdaa seniibe been e no ngoondinirdaa Joomiraado meeden Iisaa. ⁶Mido ɗaaroo Laamdo faa gonal maada ley goondinal beydana en faamude moyyere fuu nde kebeten saabe Iisaa Almasiihu. ⁷Sakiike, mi seyake sanne, bernde am du sellinaama saabe njinngu ngonngu e maada nguun, sabo a feewnii berde seniibe been.

No Pool surirani Onesim

⁸Ndelle, si goonga mido jogii baawde saabe Iisaa Almasiihu yamirde ma ko tilsi ngadaa. ⁹Ammaa ko burani kam ni, mi nyaage dum saabe njinngu. Miin Pool nayeejo oon, woodi du joonin wo mi uddaado e kasu saabe Iisaa Almasiihu, ¹⁰mido nyaage e dow Onesim^f laatiido biyam e laawol Iisaa e ley do kabbaami doon. ¹¹Arande, walaano ko o nafata, ammaa joonin, imo nafa en sanne, miin

e maada fuu. ¹²Mido neltire mo, anndaa wo o feccere yonki am. ¹³Ko burannoo kam, o heddo dakkol am, o walla kam no kaannodaa wallirde kam ni e wakkati mo ngonumi ley kasu e geyyelle saabe Kabaaru Lobbo. ¹⁴De mi yidaa wadude fay huunde tawa a yardaaki, sabo mi yidaa tilsinande ma wadude moyyere. Ko njidumi dey, ngadiraa nde muuyde maada.

¹⁵Hasii Onesim seedi e maada seeda faa keɓtaa dum faa abada, ¹⁶tawa wanaa hono maccudo tan, de faa bura maccudo, hono sakiike meeden korsudo ni. Miin, mido horsini mo sanne, ammaa aan buri horsinde mo, wanaa hono wo maccudo tan, de ko o laatii sakiike maa saabe Joomiraado duum.

¹⁷Ndelle, sini ada ndaardi kam kawto maa, jabbora mo no kaandaa jabboraade kam miin ni. ¹⁸Si tawii won ko o wadi ma, naa won ko ndewataa mo, yowu dum fuu e dow am. ¹⁹Miin Pool winndiri junngo am mi yobete, miin e hoore am. En kaalataa dow ko njeyudaa yobude kam fay nguurdam maada. ²⁰Goonga sakiike, mido ɗaare moyyere ndee do saabe Joomiraado: peewniraa bernde am kawtal men e Iisaa Almasiihu.

²¹Mido winndane sabo mido tannyori dowtaare maa, mido anndi a wadan ko buri ko nyaagimaami duum du. ²²Katin du, moyyinanam jipporde, sabo mido sikka njaabaneɗon du'aawuuji moodon mi wara to moodon.

Baynundural

²³Epaɗara uddidaado e am saabe Iisaa Almasiihu oon ina jowte. ²⁴Gollidiibe am been doon ina njowte: Marku e Aris-tarka e Demas e Lukka.

²⁵Wo hinney Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu wondu e moodon.

^f1:10 Maanaa *Onesim* wo «Nafaa».

Bataaki yaade to

Ibraninkooŋe

No Laamdo haaldiri adunaaru e Biyum

1 Gilla arande Laamdo haalaniino maamiraabe meeden wakkatiiji keewdi e sifaaji keewdi, haaldanii be e kundude annabaabe. ² Ammaa e ley nyalaade cakitiide de o haaldanii en e Biyiiko mo o tagiri adunaaru ndu fuu.[§] O wadi dum donoowo huunde fuu. ³ Biyiiko oon na yaynira teddeengal Laamdo. Alhaali makko ina foti e Laamdo jaati. Imo hebindorii huunde fuu e konngol makko jogiingol sembe. Caggal ko o tilii laabinde hakkeji yimbe duum, o joodii gere nyaamo Laamdo jom manngu to dow kammu toon. ⁴ Ndelle biddo oon laatake burdo maleyka'en manngu, hono no innde nde Laamdo hokki mo ndeen burdi inde mabbe faa waawaa fonndideede.

Haala Biddo burdo maleyka'en

⁵ Si goonga, fay gooto e maleyka'en been Laamdo wi'aay:

«Wo a biyam,
handen mi laatake Baaba maa.»**
Naa katin:

«Miin, mi laatanto o Baaba,
kanko du o laatanoo kam Biddo.»††

⁶ Katin du, nde o badinoo nulude afo ardiido oon ley adunaaru ndeen, o wi'i:

«Maleyka'en Laamdo fuu kujidana dum.»‡‡

⁷ Laamdo wi'i dow maleyka'en been:

«O wadi maleyka'en makko keni,
o wadi maccube makko demle yiite.»¶¶

⁸ Ammaa dow Biddo oon, o wi'i:

«Laamu maa, aan Laamdo, heddoto faa abada abadin!

Potal woni sawru ndu laamortodaa.

⁹ Ada yidi fonnditaare,

ada wanyi oonyaare.

Saabe duum, Laamdo Joomiraado maa
subii ma joori nebbam kaanankaaku
dow maada,

hokki ma seyo burngo ngo banndiraabe
maa fuu.»§§

¹⁰ O wi'i katin:

«Aan Joomiraado, illa fudfoode
a joyyini adunaaru,
e juude maa tagirdaa kammuuli diin.

¹¹ Kanji di timman. Aan kaa, a heddoto.
Di fuu di kiiddiran hono kaddule ni.

¹² A sowiran di hono saaya,
di mbattitorto no neddo wattitirta
saayaaji muudum ni.

Aan kaa, a waylitataako,
nguurndam maa du walaa timmoode.»*

¹³ Fay nde wootere, Laamdo wi'aay
gooto e maleyka'en:

«Jooda gere nyaamo am,
faa mi wada njaabaa waybe ma.»†

¹⁴ Dume woni maleyka'en? Be fuu wo be ruhuuji gollanooji Laamdo di o nulata faa gollana heboofe kisindam been.

§1:2 Ndaaree du Yuhanna 1.3 to wi'i: *E makko Laamdo tagiri huunde fuu. Fay huunde tagaaka si wanaa e makko.*

**1:5 Jabuura 2.7.

††1:5 2 Samuwiila 7.14.

‡‡1:6 Fillitagol Tawreeta 32.43.

¶¶1:7 Jabuura 104.4.

§§1:9 Jabuura 45.7-8.

*1:12 Jabuura 102.26-28.

†1:13 Jabuura 110.1.

Haala kisindam mawdam

2 Ndelle, eden kaani wattude hakkil-looji meeden sanne e ko nanden duum, taa mbosoden goonga. ²Nulal Laamdo ngal maleyka'en njottini ngaal tabitii. Luttube ngal naa yeddube ngal fuu, kebii jukkungo ngo kaandi. ³Si wo hono nii, noy ndadirten enen si en njeebake kisindam mawdam hono dam? Kisindam dam, Joomiraado artii haalude haala majjam, de hettindantooŋe mo been laamni haala makko. ⁴Laamdo beydi e dow seedaaku mabbe oon katin maandeeji e kaayefiiji e gollleeji mawdi. O yefiri dokke Ruuhu Geniido du no o muuyiri.

Haala dowiroowo yimbe to kisindam

⁵E ley duum, wanaa maleyka'en been Laamdo hokki laamaade adunaaru warooru ndu kaaleten haala muudum nduun. ⁶Won do Binndi di ceedii dow mo o hokki laamaade oon. Di mbi'i: «Neddo wo dume faa ngattanaa dum hakkillo?

Dume bii-Aadama laatii faa kaybaa dum?

⁷A leeyinii mo wakkatiyel seeda e ley maleyka'en.

A fillii mo lefol darja e teddeengal,

⁸a wattii huunde fuu e ley hawju makko.»[‡]

Ko Laamdo watti huunde fuu e ley hawju makko duum, ina holla imo laamii huunde fuu. Fay huunde heddaaki nde dwtanaaki mo. Kaa si goonga, en nji'aay kulle deen fuu na dwtanii mo tafon. ⁹E wakkatiyel seeda Iisaa leeyinaama ley maleyka'en. Ammaa joonin en nji'ii imo fiilaa darja e teddeengal

saabe ko o yari torra maayde. Goonga ni, o maayanii yimbe fuu saabe hinney Laamdo.

¹⁰Sabo Laamdo tagudo huunde fuu mo huunde fuu woodani oon anniyake wattude yimbe heewe e darja muudum. Ndelle o tawi na haani o yaara Iisaa ley torra faa o wada dum ardiido kibbudo, potudo omtande yimbe been laawol kisindam. ¹¹Sabo dey, Iisaa cenoowo yimbe oon e seniibe been wo yuwdi ngootiri. Dum saabii de Iisaa semtirtaa noddirda be sakiraaŋe muudum. ¹²Imo wi'a Laamdo:

«Mi anndinan sakiraaŋe am been innde maa,

mi manete hakkunde kawrital mabbe.»[¶]

¹³O wi'i katin:

«Mi yowan hoolaare am dow Laamdo.»

Katin du o wi'i:

«Inani kam, miin e sukaaŋe be Laamdo hokki kam been.»[§]

¹⁴Ndelle, ko tawaa sukaaŋe been wo teewu e yiyyam, Iisaa du hawti e mabbe tagaadi ndiin. O wadii noon faa maayde makko jaaloo jogiido baawde maayde oon, dum woni Ibiliisa, ¹⁵de o rimdina yimbe be kulol maayde habbunoo been haddi nguurndam muŋŋen fuu. ¹⁶Ina laabi wanaa wallude maleyka'en waddi mo, ammaa wallude yuwdi Ibrahiima waddi mo. ¹⁷Ndelle ina tilsi o laatoo hono sakiraaŋe makko been e huunde fuu, faa o laatanoo be Almaami Mawdo jom yurmeende koolniido e ley golle Laamdo. Dum o wadi faa o itta be e jukkungo ngo be kaandi saabe hakkeeki mabbe. ¹⁸Kanko e hoore makko, o ndaartindoraama torraaji. Saabe duum, imo waawi wallude ndaartindeteŋe been.

[‡]2:8 Jabuura 8.5-7.

[¶]2:12 Jabuura 22.23.

[§]2:13 Esaaya 8.17-18.

**No Iisaa burdi annabi
Muusaa teddude**

3 Sakiraaḑe seniibe, Laamḑo noddii on faa kawton e muudum dow kammu. Ngatton hakkillooji moodon e Iisaa Almasiihu. Wo o nulaaḑo, wo o Almaami Mawḑo mo ceedantoden. ²O hoolnake e Laamḑo cubiiḑo mo oon, hono no Muusaa hoolnorii ley suudu Laamḑo fuu noon. ³De si goonga, nyiḑoowo na ōuri nyimngo muudum manngu. Hono noon du, Iisaa burdi Muusaa manngu. ⁴Suudu fuu na woodi nyiḑoowo ḑum, de nyiḑoowo huunde fuu oon wo Laamḑo. ⁵Muusaa wonnoo koolniido e suudu Laamḑo nduun fuu. Wo o gollanoowo Laamḑo faa o sappoo ko Laamḑo wi'ata caggal makko. ⁶Ammaa Almasiihu wo biḑḑo koolniido. Kam woni hooreejo dow suudu Laamḑo nduun. Enen ngoni suudu makko nduun, si tawii en tinnake e hoolaare, en keddake e jikke ko mantortoden ḑuum.

Haala naatude e ley fowtere Laamḑo

⁷Saabe ḑuum, no Ruuhu Ceniido wi'iri ni:

«Hannden, si on nanii daande makko,

⁸taa njoornee berde moodon hono no maamiraabe mon ngadironoo de muurti ni,**

nyannde ḑe ndaartindinoo Laamḑo ley ladde ndeen.

⁹Be ndaartindake kam toon faa ḑe ndaara munyal am, fay ko ḑe nji'i golleeji am haddi duubi capande nay.

¹⁰Saabe ḑuum tikkiranmi yimḑe jamaanu oon, mbiimi: wakkati fuu berde maḑḑe ina nduny'a ḑe e majjere,

ḑe anndaa laabi am fey!

¹¹Faa kuniimi ley tikkere am, mbiimi: «ḑe naatataa ley fowtere am abada.»††

¹²Ndelle sakiraaḑe, kayḑee taa fay gooto moodon tawree bernde bonnde nde walaa goondinal, de sela Laamḑo burḑo. ¹³Ammaa cemmundurōn berde mon nyannde fuu haddi na wi'ee «handen» taa luttal hiila on, de yoorna berde mon. ¹⁴Sabo dey, si eden tinnoo e hoolaare nde keḑuḑen gilla fuḑḑoode faa yaha timmoode fu, ndeen kaa en kawtii e Almasiihu. ¹⁵Wo hono no Binndi ḑiini mbiiri:

«Hannden, si on nanii daande makko, taa njoornee berde mon hono no maamiraabe moodon ngadironoo de muurti ni.»

¹⁶Beye ngoni muurtuḑe fay si tawaa nanii daande Laamḑo? «ḑe fuu wo ḑe yimḑe ḑe Muusaa wurtinnoo leydi Misira. ¹⁷Beye ngoni ḑe Laamḑo tikkani ko foti duubi capande nay? Wo luttuḑe de maayi kantii ley ladde been. ¹⁸Beye ngoni ḑe o hunanii naatataa e leydi ndi o hokkata fowtere makko been? Wo saliibe mo been ni. ¹⁹Woodi, en nji'ii du, ḑe keḑaay naatude e fowtere makko sabo ḑe ngoondinaay.

4 Laamḑo na heddi na hokka en amaana naatude fowtere muudum. Ndelle sanaa kulen taa fay gooto e meeden hunngoo naatude. ²Sabo enen du, en nanii kabaaru lobbo hono no yimḑe ley ladde been naniri ni. De kambe kaa, ko ḑe nannoo ḑuum nafaay ḑe sabo ḑe kettindoraaki ḑum goondinal. ³Kaa enen goondinḑe been, en naatan e fowtere Laamḑo ndeen. Kayre woni nde o wi'i:

«Ley tikkere am kuniimi, mbiimi:

****3:8** Dum woni yimḑe Israa'iila muurtirnooḑe annabi Muusaa de mbi'i pornyitoo leydi Misira.

††**3:11** Jabuura 95.7-11.

«Be naatataa ley fowtere am abada!»^{‡‡}
 Dum e taweede fuu, o yottinii fowtere ndeen gilla nde o joyyinnoo adunaaru ndeen. ⁴Sabo nokku gooto e ley Binndi diin haalii haala nyalaande jeddaŋberde ndeen, wi'i:

«Laamdo fowtii e golle muudum fuu e ley nyannde jeddaŋberde ndeen.»^{¶¶}

⁵O wi'i katin:

«Be naatataa ley fowtere am abada.»

⁶Wobbe kaa keban naatude ley fowtere ndeen. Artiibe nanude kabaaru lobbo oon been naataay e ley fowtere ndeen sabo be calake ko Laamdo wi'i. ⁷Ndelle Laamdo wadi sardi^{§§} goddo bi'eteedo «hannden». O haaliri dum e hunnduko Daawda caggal duubi keewdi katin. Dum woni aayaare nde njannguden naanen ndeen:

«Hannden, si on nanii daande makko, taa njoornee berde mon.»^{*}

⁸Sabo si goonga, si Yoosuwa yaariino yimbe to fowtere fu, Laamdo haalataano caggal duum haala sardi goddo. ⁹Dum na holla yimbe Laamdo ina ndesanaa fowtere hono nde Laamdo fowti nyannde jeddaŋberde ndeen. ¹⁰Sabo naatudo e fowtere Laamdo, kam du fowtiran no Laamdo fowtiri e golle muudum ni. ¹¹Ndelle, tilay tinnitoden no mbaawruden fuu faa naaten e fowtere Laamdo ndeen taa fay gooto saamira no salaniibe Laamdo been caamiri noon.

¹²Konngol Laamdo ina wuuri, ina gollira baawde. Ingol ŋuri kaafaahi mbelnaaki kunndude didi fuu welude. Ingol yuwa faa ngol sennda bernde e yonki, faa ngol sennda yi'e e mbusam. Ingol saroo miilooji e anniyaaji gonfi e bernde.

¹³Tageefo fuu suudanaaki Laamdo. Huunde fuu na ŋangi yeeso makko, na yi'ee. Wo yeeso makko njaabantoden ko'e meeden.

No Iisaa Almaami Mawdo oon worri

¹⁴Ndelle kabodden e ko ngoondinden duum faa wooda. Sabo en keŋii Almaami Mawdo jaado dow kammu to yeeso Laamdo, dum woni Iisaa Bii Laamdo oon. ¹⁵Almaami Mawdo meeden oon, wanaa neddo mo waawaa yurmaade en e lokkaaku meeden. O jarribaama no hebiraa fuu no njarriboraden ni, ammaa o wadaay hakke. ¹⁶Ndelle, en kooloo battaade joodorgal Jom moyyere, faa keben yurmeende e moyyere, dum walla en nde kaajaden fuu.

No Iisaa laatorii almaami kibbudo

5 Kala Almaami Mawdo ina subee hakkunde yimbe de halfinee gollande Laamdo saabe maŋbe. Sanaa o yottina sadakaaji nyaamri e kirsamaaji saabe hakkeji. ²Joomum ina waawi yurmaade yimbe be anndaa laawol Laamdo de majji been, sabo kam e hoore muudum wo lokkaajo hono no maŋbe ni. ³De saabe kam e hoore muudum wo lokkaajo, tilay yottina sadakaaji saabe hakkeji muudum du, wanaa saabe hakkeji yimbe tan. ⁴Fay gooto waawaa hokkude hoore mum darja laataade Almaami Mawdo. Sanaa tawa Laamdo subii dum hono no suborii Haaruuna ni.

⁵Almasiihu du, wanaa kam hokki hoore muudum darja laataade Almaami Mawdo. Wo Laamdo subanii mo dum. Kam wi'i mo:

«Wo a biyam,

^{‡‡}4:3 Jabuura 95.11.

^{¶¶}4:4 Fudfoode 2.2.

^{§§}4:7 *sardi* wo wakkati podanoodo.

^{*}4:7 Jabuura 95.7-8.

hannden mi laatake Baaba maa.»†

⁶O wi'i e ley nokku godḑo:

«Wo a almaami faa abada

e sii almaamaaku Malkisedek.»‡

⁷Nde Iisaa wonnoo e leydi ndiin ndeen, wadirii du'aawuuji e bullaali cat-tudi e gondi, nyaagake Laamḑo baawḑo hisinde ḑum e maayde oon. Laamḑo jabanii mo saabe ko o ḑowntanii ḑum.

⁸Fay si taweede kanko woni Biḑḑo oon, o ekitake ḑowntanaade Laamḑo e ley tor-raaji ḑi o yari. ⁹Saabe ko o hiḑḑini-raa hono nii ḑuum, imo waawi hokkude ḑowntaniibe mo been fuu kisindam ndu-umiidam. ¹⁰Laamḑo wafii mo Almaami Mawḑo hono no Malkisedek.

Haala dow ko yaarata goondinal yeeso

¹¹Miden njogii haalaaji keewḑi e kabaaru o, de fiirtande on ḑum ina tiidi sabo on paamataa law. ¹²Oḑon kaannoo laataade jannginoḑe gilla ko ḑooyi, am-maa faa hannden sanaa godḑo janngina on jannde arandeere hono abajadda ley Haala Laamḑo. Oḑon kaannoo taweede nyaamdu tekkundu nyaamoton, am-maa faa joonin e muynam ngondon. ¹³Muynoowo fuu wo kecco tafon, faa-mataa kabaaru fonnditaare. ¹⁴Ammaa nyaamdu tekkundu wo mawḑe njeyi. Been kaa marii hakkillooji muḑḑen, ḑe mboownii ko'e maḑḑe senndude ko woodi e ko boni.

6 Ndelle, njaaren yeeso dow anndude Almasiihu faa njottoden kiḑḑal. Taa keddoden e jannde arandeere ndeen. Walaa ko ngarten e haala tuubude e gollēji jaarooji en to maayde, e haala goondinde Laamḑo. ²Walaa ko ngarten e haala lootagal batisima, e hono yowugol juude dow neḑḑo, e um-mital maayḑe, e jukkungo duumiingo.

³Njaaren yeeso. Noon ngadeten du si Laamḑo jabii.

⁴Si goonga, wurtiibe e laawol Laamḑo been mbaawaa soyyaade de tuuba katin. ḑe kebiino annoora Laamḑo, ḑe meedii moyyere Laamḑo, ḑe kebii ngedu e Ru-uhu Ceniido. ⁵ḑe meedii haala Laamḑo moyyuka kaan. ḑe meedii du baawḑe wakkati garoowo oon. ⁶Caggal ḑuum fu, ḑe njoppii. ḑe mbaawaa tuubi-neede katin. Ina nanndi hono kamḑe e ko'e maḑḑe ife tonta Bi Laamḑo oon dow leggal palaangal katin, ife cementina ḑum. ⁷Taykodēn leydi: si ndi haarii yu-woole, si ndi funnii aawitirdi nafoori re-mooḑe been, ndi heḑan barke yuurudo to Laamḑo. ⁸Ammaa si ndi funnii keḑbe e tuppe fu, ndi walaa nafaa, ḑooyataa ndi huḑee, de sakitoo ndi duppee.

⁹De onon kaa, sakiraaḑe am horsuḑe, fay si min kaaldi nii, miden tanny-ori wo e laawol lobbol ngondon, ḑum woni laawol kisindam ngool. ¹⁰Sabo Laamḑo wanaa oonyiido sakko yeggita golle moodon naa njinngu ngu kolluḑon ḑum nde ngollandon seniibe been ndeen e no ngadoton faa joonin du. ¹¹De miden muuya mono e moodon fuu siina jokkude faa yaha timmoode, faa jikke moodon hiḑḑa, tabita. ¹²Min njidāa laa-toḑon jaayḑe. Ko min njidi dey, nyem-biton ronooḑe ko Laamḑo aadii hokkude ḑum'en saabe goondinal muḑḑen e mun-yal muḑḑen.

Haala amaanaaji Laamḑo celludi

¹³Ko Laamḑo wafanannoo Ibrahi-ima amaana ḑuum, wo hoore muuḑum hunorii, sabo walaa fuu potudo e muuḑum manngu faa hunaroo ḑum. ¹⁴O wi'i: «Mi hunake, mi wafan e maa barke, mi hebbinan yuwdi maa

†5:5 Jabuura 2.7.

‡5:6 Jabuura 110.4. *Malkisedek* Ndaaree 7.1-10

faa heewa!»[¶] ¹⁵ Woodi, Ibrahiima munyi faa hebi ko Laamḑo aadiḑoo hokkude ḑum ḑuum. ¹⁶ Yimbe ina kunoroo burḑo ḑum'en manngu, de hunayeere ndeen ina tabintina haala muḑḑen, ina itta jeddi gondi hakkunde muḑḑen ḑiin fuu. ¹⁷ Nde Laamḑo aadiḑoo ḑum ndeen, na yidi heboḑe amaana oon paama faa laaḑa anniya muudum waylitataako fey. Dum waḑi de o beydi hunayeere e dow amaana makko oon. ¹⁸ Kulle ḑidi ḑe, ḑum woni hunayeere ndeen e amaana oon, mbaylitataako abada, sabo Laamḑo fenataa. Ndelle, ḑum fuu na sembindina berde meeden, enen dog-girbe to Laamḑo faa njogoden jikke mo kokkaden oon. ¹⁹ Jikke oon wo tonteere sellunde hoolniinde, tiigiinde yonkiiji meeden. Imo ḑowa en faa paltoden lefol paliingol[§] e nokku burḑo fuu senaade to dow kammu toon. ²⁰ Iisaa artii en, naati toon saabe meeden. O laatanake en Almaami Mawḑo faa abada hono Malkisedek.

Kabaaru almaami bi'eteedo Malkisedek

7 Malkisedek oon laatakono kaananke ngalluure wi'eteende Salaam. Wo o almaami mo Laamḑo Toowḑo subii. Kanko hawroynoo e Ibrahiima wakkati wartannoo wolde nde jaalinoo kaanankooḑe, o barkini ḑum.**
² Ibrahiima hokki mo sappoḑerde e huunde fuu ko heboynoo e wolde ndeen. Maanaa innde Malkisedek woni: «kaananke ponnditiḑo». Katin du wo o kaananke Salaam. Dum na fiirta «kaananke jam». ³ Binndi ḑiin cifaaki baabiiko naa inniiko naa maamiraabe

makko fey. Di kaalaay haala rimeede makko naa maayde makko. Imo wa'i hono Bii Laamḑo oon: o heddoto wo o almaami faa abada.

⁴ Ndaaree no teddeengal Malkisedek foti mawnude, sabo fay Ibrahiima maami en oon hokkii mo sappoḑerde ko heḑunoo e wolde ndeen fuu. ⁵ Katin du, almaami'en yuuruḑe e Lewi^{††} been njamiraa e ley sariya nanngude sappoḑerde e Israa'iila'en fuu, fay si taweede kam'en du wo yuuruḑe e Ibrahiima. ⁶ Ammaa fay ko Malkisedek jeyaaka e yuwḑi Lewi, jabii sappoḑerde jawḑi Ibrahiima, de barkini ḑum, kam keḑudo amaanaaji Laamḑo oon. ⁷ Sikke fuu walaa, barkinoowo ina buri barkinteedo teddude. ⁸ Katin du, yuuruḑe e Lewi, jaboḑe sappoḑerde been, na maaya. Ammaa Malkisedek wo buurḑo hono no Binndi ḑiin ceedorii noon. ⁹ Eḑen mbaawi fay wi'ude: ko Ibrahiima hokki sappoḑerde ḑuum, Lewi mo yuwḑi muudum jabata sappoḑerde oon, kam du hokkii nde. ¹⁰ Sabo fay si taweede Lewi oon rimaaka tafon, e ḑannḑu maammum Ibrahiima wonnoo nde Malkisedek jakkitinoo Ibrahiima ndeen.

¹¹ Laamḑo hokkii Israa'iila'en Tawreeta, joyyini ḑum dow almaamaaku Lewinkooḑe. Joonin le, si tawiino almaamaaku nguun hiḑḑiino fu, ndeen garol almaami godḑo hono Malkisedek mo yuuraay e Haaruuna, walaa nafaa. ¹² Woodi du, si almaamaaku waylitake fu, tilay jamirooje du mbaylito. ¹³ Kulle ḑeen ina kaala haala Joomiraado meeden. O jeyaaka e yuwḑi Lewi. Wo e lenyol

[¶]6:14 Fuddoode 22.16-17.

[§]6:19 *lefol paliingol* ngool ina holla ko senndata hakkunde to yimbe ngoni e to Laamḑo heedi ley nokkuure burnde fuu senaade.

**7:1 Ndaaree Fuddoode 14.17-20.

††7:5 *Lewi* woni maama Muusaa e Haaruuna.

gonngol o jeyaa, ngol fay gooto muḅḅen gollaay golle almaami hirsirde abada. ¹⁴Sabo en fuu en anndii, Joomiraado men oon e lenyol Yahuuda yuuri, de Muusaa kaa haalaay e dow lenyol ngool nde haalnoo haala almaamaaku.

No Iisaa laatorii almaami nannduḅo e Malkisedek

¹⁵Kabaaru o beydan laaḅude du si almaami godḅo ḅanguḅo oon nanndii e Malkisedek. ¹⁶O laataaki almaami saabe yamiroore dow lenyol makko. Ko o laatorii almaami dey, wo saabe baawḅe gonde e nguurndam ḅam halkataake.

¹⁷Sabo Binndi diin mbi'ii:

«Wo a almaami faa abada e sii almaamaaku Malkisedek.»

¹⁸Ndelle yamiroore arandeere ndeen itaama sabo walaa semmbe, nafaay. ¹⁹Si goonga, ley Tawreeta Muusaa oon fay gooto laataaki kibḅuḅo. Joonin kaa en njowii jikke men e ko ḅuri Tawreeta Muusaa oon. E jikke oon kebirten ḅat- taade Laamḅo.

²⁰Katin du, Laamḅo waḅii hunayeere muudum. Lewinkooḅe ḅeen le, Laamḅo hunanaaki ḅum'en. ²¹Ammaa Iisaa laatorake almaami e dow hunayeere. Laamḅo wi'i mo:

«Miin Joomiraado hunii, waylitataa ko anniyii du, wi'i:

Wo a almaami faa abada.»^{‡‡}

²²Hono nii Iisaa laatorii tolma^{¶¶} kokkoowo en hoolaare wondunde e amaana ḅurḅo woodde oon.

²³Ko jokkiti katin, almaami'en ḅeen ina keewnoo sabo maayde na hada ḅe heddodaade e golle maḅḅe. ²⁴Ammaa Iisaa woni duumiido faa abada, almaamaaku muudum du walaa kaaddi. ²⁵Saabe ḅuum, imo waawi hisinde ḅat-

toriiḅe Laamḅo saabe makko ḅeen kisin- dam kibḅuḅam. Imo waawi hisinde ḅe sabo imo wuuri faa abada, imo surana ḅe to Laamḅo.

²⁶Ndelle, Iisaa woni Almaami Mawḅo mo kaajaden: wo o ceniido, o walaa feloore, laru^{§§} fuu walaa e makko. O senndaama e waḅuḅe hakke. Katin du, o toownaama dow huunde fuu to dow kammu. ²⁷O nanndaay e almaami'en mawḅe woḅḅe. ḅeen kaa, nyannde fuu sanaa ḅe artoo ḅe ngadana ko'e maḅḅe kirsamaari saabe hakkeji maḅḅe. Caggal ḅuum, ḅe ngada saabe hakkeji yimḅe. Ammaa Iisaa hokkitirii hoore muudum laattoo kirsamaari, de nii ittiri hakkeji yimḅe nde wootere heyooore yimḅe jamaanuujii fuu. ²⁸Tawreeta Muusaa oon ina darna yimḅe lokkaabe faa laattoo Almaami'en Mawḅe. Ammaa hunayeere nde Laamḅo hunii caggal Tawreeta ndeen darnii Bidḅo kibḅinaado faa abada oon.

No Iisaa laatorii curoowo ley amaana ḅurḅo woodde oon

8 E ley ko kaaleten ḅuum, inan haala ḅurka manngu: eden ngoodi Almaami Mawḅo, oon woni joodiido gere nyaamo joodorgal Jom manngu dow kammu. ²Imo golla golle makko e ley nokkuure seniinde. Dum woni hukum goongaajo mo Joomiraado darni, wanaa mo nedḅo darni.

³Almaami fuu ina suboraa faa yot- tina to Laamḅo sadakaaji nyaamri e kirsamaaji. Dum le, tilay Iisaa laatantoodo en Almaami Mawḅo oon du heḅa hu- unde faa yottina. ⁴Sini to leydi ga o wonnoo fu, o laatataako almaami, sabo dey, ina woodi almaami'en waddooḅe dokke kawrooje e Tawreeta Muusaa.

^{‡‡}7:21 Jabuura 110.4.

^{¶¶}7:22 *Tolma* wo maande holloore hoolaare.

^{§§}7:26 *Laru* e sokottu fuu wo gootum. Wo nyakugol ley ko yi'etee e ko yi'ataake.

⁵To almaami'en been ngollata toon na holla en ko woni dow kammu. Nokku maŋbe oon wo sifa tan. Nde Muusaa baŋinoo darnude hukum seedaaku oon ndeen, Laamdo sappani mo, wi'i: «Tin-nodaa, ngadiraa huunde fuu dow sifa mo kollumaami dow waamnde oon.»*

⁶Ammaa joonin, Almasiihu halfinaama gollal dewal burngal ngal maŋbe ngaal woodde, sabo wo curanoowo yimbe ley amaana burdo woodde oon. Amaana oon waldaa e arandeejo oon, o yowaama dow haalaaji gondi e amaana burfi woodde. ⁷Sini amaana arandeejo oon laatakeno kibbuŋo fuu, walaa fuu ko diŋabo nafata. ⁸Ammaa Laamdo wo felu yimbe muudum, wi'i:

«Miin Joomiraado mido wi'a nyalaade ina ngara de ngadamma amaana keso e yimbe Israa'iila e yimbe Yahuudiya.

⁹O nanndataa e amaana mo ngadiidinnoomi e maamiraabe maŋbe nde dowunoomi dum'en faa mi wurtina dum'en leydi Misira ndeen.

Ko kambe e ko'e maŋbe be mbonni amaana am duum, miin du mi tottitake be.

Noon mbiimi, miin Joomiraado.»

¹⁰Joomiraado wi'i:

«Inan amaana mo ngadiidamma e Israa'ilankooŋe caggal balde deen:

Mi wattan jamirooje am e hakkillooji maŋbe,

mi winnda de e berde maŋbe,

mi laato Laamdo maŋbe,

be laatoo yimbe am.

¹¹Katin walaa fuu ko neddo tindina gondo muudum,

maa sakiike mum faa wi'a dum: «Hey, andu Joomiraado»,

sabo yimbe fuu anndan kam,

gilla lo'ube faa e teddube.

¹²Sabo mi yaafoto lutti maŋbe, mi ittan hakkeji maŋbe e hakkillo am fey.»†

¹³Ko o haali kabaaru amaana keso oon duum, o hiiddini amaana arandeejo oon. Joonin kaa, ko naywi faa nyooŋii duum badake lallineede.

Haala dewal ley amaana kiidfo oon

9 Amaana arandeejo oon ina joginoo jamirooje kawjiide dewal Laamdo, kam e nokkuure dewal seniinde wonnde to leydi ga. ²Nokku oon wo hukum mo cuudi didi: arandeeru nduun wo suudu seniindu inndirtee. Doon joyy'inirde fitilla e taabawal gondungal e buuru cakkaado ngonnoo. ³Yeesooru nduun woni caggal lefol paliingol ngool. Innde mayru wo nokkuure burnde fuu senaade. ⁴Ley mayru urirde wadiraande kanje e keesuwal amaana mooytiraangal kanje ngonnoo. Ley keesuwal ngaal ina woodi loongel kanje goodungel nyaamdu wi'eteendu «manna», kam e sawru Haaruuna wilitinnoondun duun e alluje de amaana oon winndaa e muŋben deen. ⁵To dow keesuwal toon na woodi nate maleyka'en dido wi'eteebe keruba'en, wo be maande teddeengal Laamdo. Bippee maŋbe ina kuuri nokku do yi'yam daam rufetee faa hakkeji njaafee doon. Ammaa en mbaawaa sifaade kulle deen faa laaba e wakkati o.

⁶Noon kulle deen fuu moyy'iniraa. Nyannde fuu almaami'en been ina naata, ina mburtoo to suudu arandeeru toon faa ngolla golle muŋben. ⁷Ammaa ley suudu yeesooru nduun, Almaami Mawdo oon tan naatata e mayru hitaande fuu nde wootere. Katin du tilay o naadda e yi'yam kirsamaaji faa o itta hakkeji makko, e hakkeji yimbe di anndaano

*8:5 Wurtagal 25.40.

†8:12 Yeremiya 31.31-34.

ḑiin. ⁸Inan ko Ruuhu Ceniido sappii e kulle ḑeen: si suudu arandeeru na hed-dii fu, nokku burdo fuu senaare oon naatataake. ⁹Dum fuu wo dum maande ko woni hannden: sadakaaji nyaamri e kirsamaaji fuu mbaawaa laabinde gadoowo dum'en faa tawa bernde mum felataa dum. ¹⁰Dewal ngaal ina habbaa e jamirooje haala nyaamdu e njaram e lootaade lootaali feere feere. Jamirooje ḑeen fuu na kabbaa e banndu tan wanaa e bernde, ide njokkee faa nyannde Laamdo tabintini huunde heyre.

Haala sadaka ley amaana keso oon

¹¹Ammaa joonin, Almasiihu bangii, wo Almaami Mawdo gadando en moyyereji. O naatii e hukum burdo teddude burdo hibbude, mo junngo bii-Aadama darnaay, mo jeyaaka e adunaaru tagaandu ndu. ¹²O naatii ley nokkuure burnde fuu senaade ndeen. O naaddaay e yiyam ndamkoy e nga'oy, wo e yiyam makko jaati o naaddi. Hono nii o rimdiniri en nde wootere faa abada. ¹³E ley Tawreeta Muusaa, si yiyam damdi e ga'i e ndoondi nyale duppaange wiccaama e neddo tuundo fu, laabinan joomum ley diina. ¹⁴Ndelle walaa ko haali haala yiyam Almasiihu daam! E baawde Ruuhu duumiido oon, Almasiihu hokkii hoore muudum Laamdo no kirsamaari ndi walaa laru. Dum wadi de yiyam makko laabinan miilooji berde meeden e golleeji jaarooji en to maayde, faa ndewen Laamdo buurdo oon.

¹⁵Saabe duum, o laatii curoowo hakkunde yimbe e Laamdo ley amaana keso oon, faa yimbe be Laamdo noddi been keba ndongu nduumiingu ngu Laamdo aadii hokkude nguun. Dum fuu dum wadii sabo goddo maayii, faa

rimdina woofube e ley amaana arandeejo oon.

¹⁶Kabaaru ndongu, na tilsi laamnee joomum maayii. ¹⁷Tilay ndongu tabita caggal maayde, sabo ngu tabitataa sanaa tawa joomum maayii. ¹⁸Dum wadi de fay amaana arandeejo oon tabitaay si wanaa yiyam rufaa. ¹⁹Nde Muusaa hollitinnoo yimbe been jamirooje gonde e Tawreeta ḑeen fuu ndeen, hooyi yiyam nga'oy e ndamkoy, jillunduri dam e ndiyam, de suuwiri toon leebi baali boddeji e licce hisop, de wicci dewtere Tawreeta ndeen e yimbe been fuu. ²⁰O wi'i: «Dum woni yiyam tabintinoojam amaana mo Laamdo yamiri on njokkon oon.»[‡] ²¹Hono noon katin, o wicciri yiyam e dow hukum ceniido oon, kam e gineeji dewrudu Laamdo ḑiin fuu. ²²Si goonga, ko buri heewude ley Tawreeta fu, wo yiyam laabinta dum. Si wanaa yiyam rufaa fu, hakke yaafataake.

Haala kirsamaari kibbundi

²³Kulle ḑeen ngoni nate kollitooje kulle gonde dow kammu ḑeen, ide kaajaa laabinireede yiyam daabaaji. Ammaa kulle kammunkooje ḑeen, kam'en kaa ina kaajaa sadakaaji burdi noon woodde. ²⁴Sabo Almasiihu naataay e nokkuure dewal seniinde nde bibbe-Aadama nyibi, nanndunde e goongaare wonnde dow kammu ndeen. Ammaa, to kammu toon pay o naati faa o heedana en joonin yeeso Laamdo. ²⁵Almaami Mawdo na naata hitaande faa hitaande e ley nokkuure burnde fuu senaade ndeen, na yaada e yiyam daaba. Ammaa Almasiihu naatiraay hono noon faa o itana hoore makko sadaka kile keewde. ²⁶Si tawiino noon fu, Almasiihu torreteno kile keewde gilla e fuddoode adunaaru faa joonin, ammaa dum laatoraaki noon. O bangii nde wootere

[‡]9:20 Wurtagol 24.8.

tan faa abada faro timmoode wakkatiiji, faa o itta hakkeeki yimbe saabe ko o hokkitiri hoore makko hono no kirsamaari ni. ²⁷ Cakitte ḑii-Aadama wo maayde nde wootere, caggal ḑuum, saree. ²⁸ Hono noon, Almasiihu du hokkitiri hoore muudum hono no kirsamaari ni nde wootere faa ronndoo hakkeeki yimbe heewḑe. O ḑangan ḑiḑaḑerde, de wanaa faa o ronndoo hakkeeki, ammaa wo faa o waddana yimbe doomuḑe garol makko been kisindam.

10 Tawreeta Muusaa oon wo sifa moyyereeki garooji ḑiin, wanaa tagaadi majji pay. Jokkuḑe Tawreeta been na ndewra Laamḑo kirsamaaji wakkatiiji fuu ley hitaande fuu. Ammaa Tawreeta oon waawaa hiḑḑinde ḑattoriibe Laamḑo kirsamaaji been. ² Si imo waawnoo hiḑḑinde ḑe, yottingol sadakaaji yoppeteno. Sabo dey, si rewoobe been laabinaama nde wootere fu, ḑerde maḑḑe pelataa ḑe saabe hakkeeki katin. ³ De wanaa noon laatorii. Kirsamaaji hitaande faa hitaande ḑiin miccintinan yimbe hakkeeki muḑḑen. ⁴ Sabo yiyam ga'i e damḑi ḑaam waawaa ittude hakkeeki fey.

⁵ Dum waḑi, wakkati mo Almasiihu naati adunaaru oon, wi'i Laamḑo: «Wanaa kirsamaaji muuyuda, wanaa sadakaaji nyaamri muuyuda, ammaa a waḑanii kam ḑanndu.

⁶ Sadakaaji duppamaaji e sadakaaji saabe hakke du, mbelataa ma.»

⁷ Ndeen, o wi'i:

«Inani kam, mi warii faa mi wada muuyde maada, aan Laamḑo, no winndiraa ley dewtere Tawreeta dow am ni.»^f

⁸ O wi'i tafon: «A yiḑaa sadakaaji kirsaaḑi, a yiḑaa sadakaaji nyaamri kam e

sadakaaji duppamaaji e sadakaaji saabe hakkeeki. Di mbelataa ma.» O wi'i dum fay si sadakaaji ḑiin ina kokkiree hono no Tawreeta yamiri ni. ⁹ Caggal ḑuum, o wi'i: «Inani kam, mi warii faa mi wada muuyde maa.» Noon Laamḑo ittiri sadakaaji arandeeji ḑiin de tabintini sadaka keso oon. ¹⁰ Ko Iisaa Almasiihu waḑi muuyde Laamḑo ḑuum, laabini en e hakkeeki. Sabo dey, o hokkii ḑanndu makko laatanoo en sadaka, o hokkii ndu nde wootere faa abada.

¹¹ No gollal sadaka aranal ngaal worri, almaami fuu wo daraniido golle muudum nyannde fuu, ina yottina sadakaaji ḑiin wakkati fuu, ammaa ḑi mbaawaa ittude hakkeeki. ¹² Ammaa Almasiihu hokkirii hoore muudum wo sadaka ittoowo hakkeeki nde wootere faa abada. Caggal ḑuum, o joodii gere nyaamo Laamḑo. ¹³ Doon o doomata faa Laamḑo waḑa o yaaba wayḑe mo. ¹⁴ Ndelle, ko o laatii kirsamaari ḑuum, o hiḑḑini yimbe ḑe hakkeeki muḑḑen laabintee been faa abada.

¹⁵ Ruuhu Ceniido du na seedanoo en dum. Sabo o wi'i tafon:

¹⁶ «Joomiraado wi'i:

Inan amaana mo ngadiidammi e maḑḑe e ley balde garooje:

Mi wattan jamirooje am e ḑerde maḑḑe, mi winnda ḑe e hakkillooji maḑḑe.»

¹⁷ O jokkintini katin, o wi'i:

«Mi ittann hakkillo am e hakkeeki maḑḑe e bonandaaji maḑḑe fey.»^g

¹⁸ Woodi ndelle, ḑo hakkeeki njaafaa fu, sadaka ittoowo hakkeeki walaa katin.

No Laamḑo ḑadortee

¹⁹ Saabe ḑuum sakiraabe, yiyam Iisaa nduafaadam ḑaam hokkii en laawol naatude e nokkuure ḑurnde fuu senaade ndeen e ḑerde baaltiiḑe. ²⁰ O udditanii

^f10:7 Jabuura 40.7-9.

^g10:17 Yeremiya 31.33-34.

en laawol kesol buurngol, naatirteengol lefol paliingol ngool, kangol woni banndu makko nduun. ²¹Eden njogii Almaami mawdo ardinaado suudu Laamdo nduun. ²²Ndelle, battitoroden Laamdo berde goongaaje e goondinal ngal sikkitiraaka. Sabo berde meeden laamnaama, pelataa en dow ko boni, balli meeden du lootiraama ndiyam laabudam. ²³Tiigoden jikke mo kaaleten haala muudum faa wooda, sabo Laamdo wo koolniido, wadan ko aadii. ²⁴Ndaaren hakkunde meeden no poodundurten njinngu e golleeji lobbi. ²⁵Taa celen hawritinde no wobbe ngadata ni. Ammaa sanaa cembunduren berde, sakko ko nji'oton nyalaande Joomiraado ndeen ina badoo warude.

²⁶Sabo si goonga, si eden kensoo eden ngada hakkeji caggal ko anndufen goonga faa laabi fu, sadaka ittoowo hakkeji heddaaki katin. ²⁷Ko heddi dey, doomugol kulbiniingol nyannde kiite, kam e yiite mannge nyaamoowe yeddube Laamdo ngeen. ²⁸Si neddo salake Tawreeta Muusaa oon fu, waraama e dow seedaaku yimbe dido naa tato, yurmataake. ²⁹Ndelle miilee, sabo ina haani neddo jukkee jukkungo burngo noon mannugu si yaabirii Bii Laamdo yawaara, huyfinii yiyam amaana cenufam dum daam, mbonkake Ruuhu gaddoowo moyyere oon. ³⁰Sabo eden anndi Laamdo wi'ii: «Wo miin jeyi njomnitaari, wo miin yoboyta.»

O wi'i katin:

«Joomiraado saroto yimbe muudum.»**

³¹Hey, saamude e juude Laamdo buurdo oon ina hulbinii!

³²Miccitee nyalaade moodon arane deen, caggal nde Laamdo yaynuno

hakkillooji moodon. On ndurwii ley tor-raaji keewdi e munyal. ³³Wakkatiiji odon kuyfiniree jennooje e toonya yeeso yimbe, wakkatiiji odon njaba wondude e wobbe wadaabe noon. ³⁴Si goonga du, on cunodake e uddaabe ley kasu, woodi on njabii teeteede ko njogidon duum fuu. On njabirii dum seyo, sabo on anndii odon njogii ko buri duum fuu woodude, ko tabitata faa abada. ³⁵Ndelle, taa njoppee hoolaare mon, sabo inde jogii mbarjaari mawndi. ³⁶Wo munyal kaandufon. Ndeen si on ngadii muuyde Laamdo fu, on keban ko aadanii on. ³⁷Sabo ina winndaa:

«Si wadii seeda fu,
kaando warude oon waran, o
hanndataako.»

Laamdo wi'ii:

³⁸«Ponnditaniido kam wurdan goondinal,††

ammaa si yeccitake,
bernde am yardataako dum.»

³⁹Enen kaa, en njeyaaka e yeccotoobe de kalkee been. Be njeyaden e muβben dey, goondinbe faa yonkiiji muβben ndannee been.

Haala goondinal

11 Goondinal wo tannyorde heban ko yowi jikke e muudum, wo tannyorde ko yi'aay duum ina woodi. ²Saabe maggal, Laamdo jabiri maami-raabe meeden.

³Saabe goondinal, paamirden Laamdo tagirii adunaaru ndu e ko woni e kammu fuu e konngol muudum. Ko yi'etee, fuu tagiraama e ko yi'ataake.

⁴Saabe goondinal, Haabiila ittiranii Laamdo sadaka burdo mo Kayiinu oon. Goondinal wadi de Laamdo hiisorii mo o ponnditiido nde jabannoo mo sadakaaji makko. Katin, fay ko o maayi duum,

** 10:30 Fillitagol Tawreeta 32.35-36.

†† 10:38 Habakuk 2.3-4.

imo heddii waajaade en faa joonin saabe goondinal makko.

⁵Saabe goondinal, Henok y'eentini-raa dow kammu, meedaay maayde fey. Fay gooto yi'aay mo katin sabo Laamdo y'eentinii mo. Si goonga du, Binndi ceedanake mo, mbi'i illa o y'eentinaaka, imo weli Laamdo. ⁶Si neddo walaa goondinal, waawaa welede Laamdo. Sabo gardo to Laamdo fuu, tilay goondina imo woodi, goondina o barjoto filotoobe mo been.

⁷Saabe goondinal, Nuuhu sehiri laana faa danna koreeji muudum. O dowa-tanii Laamdo cappando mo ko warata, ko yi'aaka tafon duum. Noon o sarorii adunaaru ndu fuu. Laamdo du hisorii mo o ponnditiido saabe goondinal makko ngaal.

⁸Saabe goondinal, Ibrahiima nootorii nodaango Laamdo, yehi to leydi ndi Laamdo aadanii dum heban. De o dilli tawi le o anndaa fuu to o fonndii. ⁹Saabe goondinal, o joodii hono janano e leydi ndi o aadanaa ndiin. Isiyaaka e Yaakuuba du njoododake e makko e ley hukumuuji. Kam'en du ngonni hebidoobe e makko amaana gooto oon. ¹⁰Ibrahiima wadii dum sabo na hedinoon ngalluure yowiinde dow joyyinirde duumiinde nde Laamdo diidi de nyibi ndeen.

¹¹Saabe goondinal, Ibrahiima hokkii-raa hebude yuwdi, fay si taweede o naywiino, jom suudu makko Saaratu du wo dimaro-no. O hebii yuwdi ndiin sabo o hoolake Laamdo yottinan aadi muudum. ¹²Ndelle neddo gooto nayeejo faa badii maayde hebi yuwdi potundi e kooode kammu heewude. Hono njaa-reendi maayo du, ndi limataako.

¹³Yimbe been fuu maaydii e goondinal mubben tawi ko Laamdo aadanii dum'en duum tabitaay tafon. Ammaa be kaynake dum to woddi, de be kuyani

dum. Be cemaay wi'ude wo be hobbe du, wo be weerbe e adunaaru ndu. ¹⁴Ko be kaaldi noon duum, hollii faa laabi ibe pilanoo ko'e mabbe leydi ndi be njeji. ¹⁵Katin du si hakkillooji mabbe ina ngonnoo e leydi ndi be njaltunoo ndiin, ibe mbaawnoo yeccaade toon. ¹⁶Kaa si goonga, ibe poodanoo leydi burndi woodde, dum woni gonndi dow kammu ndiin. Saabe duum, Laamdo semtiraay noddireede Laamdo mabbe, moyyinanii be ngalluure.

¹⁷Saabe goondinal, nde Laamdo ndaartindinoon Ibrahiima ndeen, jabiri hokkude Isiyaaka faa laato kirsamaari. Si goonga, o segilanake hokkude biyiiko korsudo oon hono sadaka, fay si Laamdo na aadanii mo lenyol keewngol. ¹⁸O wadii dum fay ko Laamdo wi'i mo: «Wo faro Isiyaaka yuwdi maa hiisortee.»^{††} ¹⁹Ibrahiima ina jogorii Laamdo ina waawi ummintinde biyum Isiyaaka e maayde. Saabe hoolaare ndeen, o wartiranaa biyiiko hono wo ummitiido e maayde.

²⁰Saabe goondinal, Isiyaaka barkiniri Yaakuuba e Isuwa. O faami ko o barkini be duum tabitan jaango.

²¹Saabe goondinal, nde Yaakuuba badinoon maayde ndeen, barkiniri bibbe Yuusufi dido been gooto gooto. O tuugii sawru makko, imo teddina Laamdo.

²²Saabe goondinal, nde Yuusufi badi-noon maayde du, sapporii wurtagol bibbe Israa'ila leydi Misira. E ley majjum, o tindinii be be kooya yi'e makko.

²³Saabe goondinal, saaraabe Muusaa cuudiri dum lebbi tati caggal rimeede muudum. Be nji'ii o cukalel lobbil, de be cuusii salaade yamiroore kaananke ndeen.

²⁴Saabe goondinal, nde Muusaa maw-nunoo ndeen, salii inndireede taan Fira'awna bii biyum debbo. ²⁵O subake

††11:18 Fudfoode 21.12.

wondude e yimḃe Laamḃo ḃeen e ley torraaji muḃḃen diina weltoraade wakkatiyel seeda ley hakke. ²⁶Imo hisoriori huyfineede saabe Almasiihu buri woodde diina jawdi Misira ndiin, sabo hakkillo makko na woni dow mbarjaari ngaroori ndiin.

²⁷Saabe goondinal, o yaltiri leydi Misira tawi o hulaay tikkere kaananke oon. O siini yahude hono imo yi'a Laamḃo mo yi'ataake oon ni. ²⁸Saabe goondinal, o wadi iidii Faltagol. O yamiri yi'iyam wujee e dammbude cuudi taa maleyka baroowo oon meema ḃiḃḃe Israa'iilankooḃe artiḃe rimeede ḃeen.

²⁹Saabe goondinal, Israa'iilankooḃe peyyitiri Maayo Maaliya ngoon dow leydi njoorndi. Ammaa Misirankooḃe tefunooḃe feyyitirde noon ḃeen fuu njoolake.

³⁰Saabe goondinal, lalgaaje mawḃe deenude Yeriko deen caamiri ko Israa'iilankooḃe ngadi balde jeddi ina piiltoo de duum.

³¹Saabe goondinal, Rahabu debbo woykuuru oon^{¶¶} dadiri halkideede e luttuḃe Laamḃo ḃeen, sabo o jabbake Israa'iilankooḃe horooḃe leydi makko ḃeen e dow jam.

³²Dume mbi'ammi katin? Wakkati o heyataa kam faa mi haala kabaaru Gideyon e Barak e Samson e Yefta e Daawda e Samuwiila, kam e annabaabe heddiḃe. ³³Yimḃe ḃeen fuu, wo goondinal wadi ḃe njaalii kaanankooḃe, ḃe laamorii fonnditaare, ḃe kebi ko Laamḃo aadii duum. Kangal wadi de ḃe muḃḃi kundude dawaadi ladde, ³⁴ḃe nyifi giiteeli ul'ultooji, ḃe ndadi e mbelndi kaafaahi. Be tampii de ḃe kebi semmbe. Be laatii suusuḃe ley wolde, ḃe ndiwi konuuj gardi to maḃḃe diin. ³⁵Saabe goondinal, rewḃe wobḃe keḃiri maayḃe muḃḃen ummintinaa. De yimḃe wobḃe

le, torraama faa maayi saabe goondinal ngaal. Be njabaay heefordinde faa ḃe ndanee, sabo iḃe poodanoo iirtagol burngol woodde. ³⁶Wobḃe katin njalno-
raa, piyaa dorri. Wobḃe ngeyyaa, ngat-
taa ley kasu. ³⁷Wobḃe maḃḃe paddaa
kaayḃe faa maayi. Wobḃe tayiraa gar-
jaaje. Wobḃe mbardaa kaafaaje. Iḃe nji-
iloo iḃe bornii guri be'i e baali, ḃe talka-
aḃe, ḃe torraaḃe, ḃe wadaaḃe ko boni.
³⁸Wo ḃe yiilotooḃe ley laddeej e ley
baamle, ley lohi e ley gayḃe. Yimḃe ḃeen
le, adunaaru ndu haandaano e muḃḃen.

³⁹Yimḃe ḃeen fuu, Laamḃo jabii
ḃum'en saabe goondinal muḃḃen. Dum
fuu e taweede, ḃe kebaay ko Laamḃo
aadiino duum. ⁴⁰Be kebaay dum sabo
Laamḃo anniyake hokkude en ko buri
ḃum. O muuyaay ḃe laatoo hiḃḃuḃe si
wanaa ḃe tawdee e meeden.

No dartaare Joomiraado hollirta njinngu muudum

12 Ndelle enen, sini seedeḃe dow
goondinal fotuḃe nii heewude ina
piilii en, en njoppa doḃle tedduḃe en fuu
e hakke jiiḃudo en oon fuu no hoyiri.
Njaaren yeeso dow munyal hono no
dadundurteedo ni. ²Ngatten hakkillooji
meeden dow Iisaa. Kam omtani en laa-
wol goondinal, kam tabintinta goondi-
nal ngaal du. Kanko, saabe ko o yi'i seyo
ina hedii mo duum, o munyii maayde
dow leggal palaangal ngaal, o yawi sem-
teende maggal. Joonin, imo joodowii
gere nyaamo joodorgal laamu Laamḃo.

³Dum le, miilodon mo, kanko mun-
yando nganyaandi luttuḃe. Miilodon mo
faa taa on tampu, taa berde moodon
njoppa hoolaare muḃḃen. ⁴Odon caloo
hakke odon kaba e muudum, ammaa
on kabaaka faa yi'iyam doggi tafon.
⁵Yalla on njeggiti haala cemmbinooha

^{¶¶}11:31 Maanaa **woykuuru** wo pijoowo jobeteedo ceede.

ka Laamḑo haaldi e moodon kaan, onon fiḑḑe muudum naa? O wi'ii:

«Biyam, nde Joomiraado dartini ma fuu, taa yaw dum.

Taa bernde maa metta si o felii ma.

⁶Sabo Joomiraado dartinan mo horsini, fyan mo nanngiri biyum fuu.»⁸⁸

⁷Munyee dartaare ndeen. Inde holla Laamḑo nanngirii on fiḑḑe muudum. Bidḑo moy woni mo bammum dartin-taa dum? ⁸Si on ngalaa ley dartaare nde fiḑḑe been fuu ndartintee ndeen fu, on nganaa fiḑḑe goongalaabe, on nganaa fiḑḑe halal. ⁹Woodi du, ko Baabiraabe meeden adunaaru been ndartinannoo en duum, en teddinii be. Sakko Baaba meeden jom yonkiiiji oon! Wanaa eden kaani jabande dum faa bura noon de mbuuren naa? ¹⁰Baabiraabe meeden ina ndartinannoo en no miilorii ina woodi faa booyti seeda tan. Ammaa Laamḑo na dartina en faa kawten e muudum ley senaare muudum. Wo beydaari meeden dartinirta en. ¹¹Wakkati dartingol fuu, ndakam walaa. Naawalla tan woodi. Ammaa caggal duum, ingol waddana jabuḑe dartineede been fonnditaare e jam.

¹²Ndelle tinnee, cemmbindinon juude moodon tampude deen e koppi mon di ngalaa semmbe diin. ¹³Moyyinanee koyde mon laabi dartiidi, faa taa koyngal layoowal seelta, ammaa ngal dada.

Sappagol taa nedḑo waasu moyyere Laamḑo

¹⁴Tinnee, pilodon wondude e yimbe fuu dow jam. Pilodon senaare, sabo si on ngalaa nde, on nji'ataa Joomiraado.

¹⁵Kilnee taa fay gooto yecoo gaḑa de hunngoo moyyere Laamḑo ndeen. Kilnee taa nedḑo moodon laatoo hono ḑaḑol kaadungol. Sabo si yaltii fu, na raabira yimbe heewḑe tooke muudum.

¹⁶Kilnee taa fay gooto moodon laatoo jaahili naa mo walaa kulol Laamḑo hono Isuwa ni. Kam sonni mawni-raagu muudum faa heḑa ko nyaama nde wootere tan. ¹⁷Oḑon anndi caggal duum, nde o yidunoo baabiiko barkina mo ndeen, o jabaaka. O waawaay wayl-itinde ko o waḑunoo duum fay si o floriidum e bojji.

¹⁸Onon, on ngaraay to huunde waawnde meemeede hono no yimbe Israa'iila ngardunoo to waamnde Sinayi. Been kaa ngarii to yiite nyanngunge e to cuddi tekkundi e nimre e henndu mawndu. ¹⁹Be nanii fuufaango buututal e daande yuurunde dow kammu. Nanuḑe daande ndeen been nyaagii taa beydaneey fay konngol gootol no poti hulude. ²⁰Sabo dey, be kunngake waawtude ko Laamḑo yamiri toon duum nde wi'unoo: «Ko meemi waamnde ndeen fuu, fay si wo daaba, wardee kaayē.» ²¹Goonga du, ko be nji'ata duum ina hulbinii faa Muusaa e hoore muudum wi'i: «Mi hulii sanne faa mido diwna.»

²²Ammaa onon, on ngarii waamnde Siyona. On ngarii ngalluure Laamḑo buurḑo oon, dum woni Urusaliima gonḑo dow kammu, to maleyka'en ujunaaje ujunaaje kawriti ina mbeltodoo. ²³On ngarii e kawrital fiḑḑe arandeeḑe be inde muḑḑen mbinndaa dow kammu been. On ngarii to Laamḑo carotoḑo yimbe fuu oon, on ngarii e yonkiiiji fonnditiibe laatiibe hiḑḑuḑe been. ²⁴On ngarii to Iisaa curoowo hakkunde yimbe e Laamḑo ley amaana keso oon. On ngarii to yi'iyam makko mbiccaadam, ngaddudam kabaaru burḑo kabaaru yi'iyam Haabiila njuppiidam daam woodde.

²⁵Ndelle tinnee taa calanodon Kaal-doowo e moodon oon. Sabo salinoḑe

cappando dum'en dow leydi ga been ndadaay, sakko enen si en calanake cappanoowo en gondo dow kammu oon. ²⁶Arande, daande makko dimmbii leydi ndiin. Joonin kaa, o fodake dum do, o wi'i: «Mi dimmban ndi katin. De wanaa leydi tan, ammaa kammu e leydi fuu.»* ²⁷Ko o wi'i «kilol gonngol katin» duum ina holla ko tagaa fuu dimmbete ittee, faa ko dimmbataako duum heddo kam tan. ²⁸Ndelle wo laamu ngu dimmbataako kebeten. Saabe duum, njetten Laamdo, ndewren mo no weldata mo tawee e leeyinkinaare e kulol. ²⁹Sabo Laamdo meeden na wa'i hono yite halkoowe.

Haala waajuuji cakitiidi

13 Keddodon e yidfundurde, sabo on sakiraabe. ²Taa njeebee jipinde weerbe, sabo wobbe ngadii noon mbeerni maleyka'en tawi anndaa yalla wo kam'en. ³Miccitee uddaabe hono wo on uddida e mubben. Miccitee torraabe du hono wo on torrida e mubben.

⁴Yimbe fuu teddina dewgal. Tilay aadi dewgal jogoree laabal. Sabo Laamdo saroto fijoobe wonbe e dewgal e be ngalaa e dewgal fuu. ⁵Cenndon ko'e mon e yidde buudi. Kennyitorodon ko njogidon, sabo Laamdo wi'i:

«Abada mi yoppataa ma, abada mi yeebataako ma!»†

⁶Saabe majjum, eden mbaawi haalude dum do dow hoolaare:

«Joomiraado woni balloowo kam, mi hulataa.

Dume neddo waawata wafude kam?»‡

⁷Miccitee ardiibe on, haalanbe on konngol Laamdo been. Miilodon dow no be njoodorii e nguurndam maabe faa

be ngadi nafaa, nyemmbiton goondinal maabe ngaal.

⁸Iisaa Almasiihu waylitataako: no worrunoo keegan ni, worri hannden, noon du worrata faa abada. ⁹Taa njabee waajuuji feere di on mboowaa nanude mbosina hakkillooji mon. Ko buri woodde, sembe berde mon yuura e moyyere Laamdo, wanaa e jamirooje dow nyaamdu. Jamirooje deen nafaay jokkuŋe dum'en.

¹⁰Eden njogii hirsirde teddirinteende Laamdo. Almaami'en golloobe ley hukum ceniido been ngalaa laawol nyaamude ko woni dow mayre. ¹¹Sabo ley Tawreeta Muusaa, Almaami Mawdo na wadda yiyaam kirsamaaji ley nokkuure burnde fuu senaade faa dam laatoo sadaka saabe hakkeeki. Ammaa teewuuji majji diin, wo yaasin hodorde toon mbuletee. ¹²Dum wadi de Iisaa du maayowi yaasin wuro faa senira yimbe yiyaam muudum. ¹³Ndelle, njalten tawowen mo yaasin wuro toon, ndonndoden semteende nde yimbe ndonndi mo ndeen! ¹⁴Sabo to adunaaru ga en ngalaa ngalluure duumotoonde, ammaa eden piloo ngalluure waroore ndeen.

¹⁵Ndelle, ko Iisaa rewrintini en e Laamdo duum, manen Laamdo wakkati fuu. Manoore ndeen wo sadaka jettooje, wo toni di cemtirtaa innude inde muudum. ¹⁶Ammaa taa njeebee wafude ko woodi. Peccon ko njogidon. Sabo sadakaaji diin ina mbela Laamdo.

¹⁷Downtanodon ardiibe on, njabanon dum'en, sabo ibe kaybi yonkiiji mon. Be kaaltanowan Laamdo golle maabe fuu. Accee be ngollira gollleeji diin e seyo, wanaa e mettorgal. Sabo si be ngadirii dum mettorgal fu, nafataa on.

*12:26 Agay 2.6.

†13:5 Fillitagol Tawreeta 31.6, Yoosuwa 1.5

‡13:6 Jabuura 118.6.

¹⁸Miden ŋaroo on du'aare. Miden tannyori berde amin pelaay min. Si goonga, muuyde amin woni jaarude no woodiri e huunde fuu. ¹⁹Mido ŋaroo on sanne ndu'anodon kam, yalla Laamdo ina hokka kam laawol mi warta e moodon law.

Baynundural

²⁰Laamdo jom jam, kam iirtini Joomi-raado meeden Iisaa, duroowo baali mawdo oon, iirtinii mo saabe yiyyam makko tabintinoojam amaana duumiido oon. ²¹Laamdo baawdo dum oon, hokku on ko woodi fuu, faa ngadon muuyde

muudum. O wada e meeden ko welata mo saabe Iisaa Almasiihu. Teddeengal woodan mo faa abada abadin! Aamiina.

²²Sakiraaŋe, mido nyaagoo on kettindoree waajuuji diin munyal, sabo ko mbinndanmi on do duum juutaa sanne.

²³Mido anndina on sakiike meeden Timote yoppaama. Si o yaawii yottaade ga, mi wardan e makko to moodon, min nji'a on.

²⁴Njowtee ardiibe on e seniibe been fuu. Sakiraaŋe yuuruŋe Itali been du ina njowta on.

²⁵Hinney Laamdo wonda e moodon, on fuu.

Bataaki Yaakuuba

Jowtaango

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Yaakuuba maccudo Laamdo, maccudo Joomiraado meeden Iisaa Almasihu. Mido jowta on, onon laatiibe lenyi sappo e didi cankitiidi ley adunaaru.

Haala goondinal e hakkilantaaku

² Sakiraabe am, nde tiidallaaji di kaw-taa sii ngari ndaartindaade on fu, tiig-oree dum fuu seyo manngo. ³ Sabo odon anndi si goondinal moodon ndaartindaama fu, dum riman munyal. ⁴ Ammaa, sanaa munyal mon yottoo faa laatodon hibbuube, selluube e goondinal be huunde fuu nyakaay.

⁵ Ndelle, si gooto moodon hakkillo muudum nyakii fu, ŋaaro Laamdo, heban. Sabo Laamdo wo kokkoowo yimbe fuu faa wooda, tawa feldaay joomum ko ŋaarii duum. ⁶ Ammaa sey joomum ŋaaroroo goondinal tawee sikkiti-raay, sabo cikkitiido ina nanndi e bempyye de henndu hooyata, ina soggi yaade. ⁷ Taa neddo ga'udo hono nii miiloo heban fay huunde to Joomiraado. ⁸ Wo o neddo jom berde didi. O anndaa ko o jukkata: hannden to, jaango ga.

Haala talkaaku e danyal

⁹ Sakiike goondindo si tawii wo talkaajo fu, mantaroo ko Laamdo toowni dum. ¹⁰ Jom jawdi du, mantaroo ko Laamdo leeyini dum. Sabo jom'en jawdi paltorto hono pinndi ley ngesa. ¹¹ Si naange fudii, wulii fu, yoornan funngo ngoon. Pinndi ndiin saaman, ŋari mayri fuu yuwa. Hono noon du jom jawdi oon daylirta, golleji di jokki fuu mbona.

Haala torraaji e jarribooje

¹² Barke woodanii neddo fuu munyudo ley tiidallaaji ndaartindotoodi dum. Sabo nde o ndaardaa o jarraado ndeen, o teddirirte kufune mo Laamdo aadii hokkude yidube dum, dum woni nguurndam nduumiidam. ¹³ Si neddo jarribaama, taa wi'a: «Laamdo jarribii kam.» Sabo fay gooto waawaa jarribaade Laamdo, woodi kam du, jarribataako fay gooto. ¹⁴ De ko woni dey, neddo ina jarribee si muuyde muudum bonde poodii dum, eytii dum. ¹⁵ Caggal duum, si muuyde bonde aawaama fu, ndiman hakke. De si hakke mawnii fu, riman maayde.

¹⁶ Sakiraabe am horsube, taa accее mbosinedon. ¹⁷ Moyyere lobbere e dokkal kibbungal fuu, to dow kammu yuurata, to Baabiiwo tagudo annooraaji kammu, mo waylitataako. O nanndaa e dowkijji baylitotoodi. ¹⁸ Saabe muuyde makko o wadiri en bibbe makko, o rimtiniri en konngol makko goongawol faa laatoden artiibe e ko o tagi.

Haala nanude konngol Laamdo de jokka

¹⁹ Sakiraabe am horsube, paamon: neddo fuu yaawa hettindaade, de taa yaawa haalude, taa yaawa tikkude. ²⁰ Sabo tikkere bii-Aadama gollataa ko fonnditii yeeso Laamdo. ²¹ Ndelle, njoppee huunde fuu ko tuuni e ko boni, njabborodon konngol ngol Laamdo aawi e berde moodon ngool e leeyinkinaare. Ingol waawi hisinde yonkijji moodon.

²² Woodi, taa kaadee e hettindanaade konngol ngool tan, ammaa ngadon ko ngol wi'i. Si wanaa noon, on kiilii ko'e moodon. ²³ Sabo kettintoodo konngol de jokkaay ko ngol wi'i, ina wa'i hono yee-woowo hoore muudum e daandorgal de yi'a no yeeso mum worri. ²⁴ Imo yeeewa

hoore makko, de si o dillii fu, wakkati gooto o yeggitan no o wa'i. ²⁵ Ammaa neddo fuu taykotoodo yamiroore hibbunde rimdinoore ndeen, si heddake e mayre fu, laatoto hono golliroowo kongol ngool, wanaa hono nanoowo tan de yeggita. Wo oon neddo barkintee e golle muudum.

²⁶ Neddo fuu jogoriido hoore muudum wo diinanke lobbo, si tawii dawrantaa demngal muudum fu, hiilii hoore mum. Neddo oon le, walaa fuu ko nafata e diina muudum. ²⁷ Diina laabuka ceniika yeeso Laamdo Baaba meeden kam woni: wallude rewbe talkaabe be goriraabe mubben maayi e atiime'en ley billaare mubben, e haybude hoore muudum e tundi adunaaru.

No jom jawdi e talkaajo fuu potiri e meeden

2 Sakiraabe am, onon goondinbe Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu Jom teddeengal, taa burdinee bibbe-Aadama. ² Si jom jawdi gattudo hootonnde kanje e kaddule lobbe naatii kawrital mon, de talkaajo borniido kaddule tuunde kam du naatii, noy ngadoton? ³ Si on teddini borniido kaddule lobbe oon, on mbi'ii dum «Jooda, inan joonnde lobbere», de mbi'udon talkaajo oon «Dara toon» naa «Jooda e leydi dakkol koyde am», ⁴ si on ngadirii noon fu, wanaa on cendii hakkunde moodon naa? On laatake sarotoobe be miilooji bondi. ⁵ Sakiraabe am horsube, kettindee! Talkaabe adunaaru ndu been, wanaa Laamdo subake be faa be laato danyube goondinal, be naata e laamu Laamdo mo Laamdo aadii hokkude yidube dum naa? ⁶ De onon kaa, on kuyfinii talkaabe been. Wanaa joomiraabe jawdi been torrata on naa? Wanaa kam'en

njaarata on yeeso sariya naa? ⁷ Wanaa kam'en mbonkotoo Iisaa mo njogidon innde muudum lobbere oon naa?

⁸ Goonga, on ngadii ko woodi si tawii on njokkii yamiroore laamu Laamdo mawnde no Binndi mbiiri nde mbi'unoo: «Njidiraa gondo maa no njidirdaa hoore maa ni.» ⁹ Ammaa si on burdini bibbe-Aadama, on ngadii hakke. Yamiroore ndeen du na fela on ko mboofudon. ¹⁰ Goonga ni, si neddo jokkii jamirooje fuu, de woofi gootel majje tan, luttii jamirooje deen fuu. ¹¹ Sabo Laamdo biido «Taa jeenu», kam wi'i katin «Taa wadu war-hoore.» Si a wadaay jeenu, de a wadii war-hoore, a laatake boofudo jamirooje deen. ¹² Ndelle, kaaldon, ngolliron hono no yimbe sardeteebe yamiroore rimdinoore kaani wadude ni. ¹³ Sabo si goonga, nde Laamdo sarotoo fu, yurmataako neddo mo hollaay wobbe yurmeende. De jom yurmeende kaa, walaa fuu ko huldata sariya.

¹⁴ Sakiraabe am, si goddo wi'ii ina jogii goondinal de golle makko hol-laay o goondinii fu, dume dum nafata? Goondinal ngaal waawaa hisinde mo. ¹⁵ Si tawii ada jogii sakiike gorko naa debbo de wo koldo naa wo jolbudo, ¹⁶ si gooto moodon wi'ii dum: «Yahu e jam! Laamdo holtine, nyaamne faa kaaraa,» tawee o hokkaay dum ko haajaa duum, dume dum nafata? ¹⁷ Goondinal e hoore muudum du wo noon worri: si ngal walaa gollleeji kollooji ngal fu, ngal waatii.

¹⁸ De si goddo wi'ii ma: «Aan, wo a jom goondinal, miin, mi jom golle», ndeen, mi jaaboto joomum, mi wi'a: «Hollam goondinal maa tawee waldaa e gollleeji lobbi si ada waawi. Miin du mi hollirte golle am wo mi goondindo.» ¹⁹ Ada goondini Laamdo wo gooto naa? Gasi! De fay ginnaaji ina ngoondini dum de na

[†]2:8 Lewinkoobe 19.18.

ndiwna kulol! ²⁰ Aan pamɗuɗo hakkillo! Aɗa haajaa holleede no goondinal ngal walɗaa e golle fuu nafataa faa'e. ²¹ A miccitaaki no maami en Ibrahiima ndaardiraa wo ponnditiido saabe golle muuɗum, nde yowunoo biyum Isiyaaka e hirsirde ndeen naa? ²² A yi'ii goondinal Ibrahiima e golle muuɗum fuu ina hawri. Woodi du, golle makko hibbini goondinal makko. ²³ Hono noon Binndi diin tabitiri nde mbi'unoo: «Ibrahiima goondinii Laamɗo, de Laamɗo hiisorii mo saabe majjum wo o ponnditiido»,⁸ faa o noddiraa gido Laamɗo. ²⁴ Ndelle on nji'ii, wo e golle nedɗo ndaardeete wo ponnditiido, wanaa e goondinal muuɗum tan. ²⁵ Hono noon Rahabu, debbo woykuuru oon** du. O ndaardaa wo o ponnditiido saabe golleeji di o gollunoo, nde o jakkitinoo nulaabe been, de o walli ɗum'en njaltiri laawol gonngol de ndaɗi. ²⁶ Goonga ni, hono no banndu ndu walaa yonki maayiri noon, goondinal ngal walaa golle du waatiri.

Haala dawrande demngal muuɗum

3 Sakiraabe am, taa heewbe e moodon piloo laataade jannginoobe. Sabo oɗon anndi minen jannginoobe, sariya boofi amin buran sariya heddiibe fuu naawude. ² En fuu eden mboofa e laabi keewɗi. Si tawii ina woodi mo woofataa e ley haala muuɗum, oon laatii nedɗo kibbuɗo, baawɗo dawrande banndu muuɗum fuu. ³ Si en ngadii labaale e kundude pucci faa di downtanoo en fu, en ndawranan balli majji fuu. ⁴ Ndaaree kabaaru laanaaji maayo du. Fay si idi mawni sanne, woodi keni nyangudi ina kooy'a di fu, wo ooncirgel pamarel tan oonyata di, dorbotooɗo oon ina waawi yaarude di ɗo muuyi fuu. ⁵ Noon demngal du worri. Wo tergal pamaral e

banndu nedɗo, de ingal mantoroo kulle mawɗe. Ndaaree! Doccel yiite, no foti famɗude ni, ina waawi wulude ladde mawnde fuu.

⁶ Demngal du wo yiite. Ingal tumbbii hakkunde banndu, ingal heewi bonanda, ingal tuunina banndu fuu. Ingal huɓɓiree yiite jahannama, ingal wula nguurndam meeden fuu. ⁷ Biɓɓe-Aadama ina mbaawi dawrande sii daabaaji fuu. Be ndawranii kulle ladde e pooli, faa e kulle laddooje e ko woni ley ndiyam fuu. ⁸ Ammaa demngal, fay gooto waawaa dawrande ɗum. Demngal dawrantaako, wo ngal baasi bonɗo. Ingal heewi tooke barooje. ⁹ Kangal njettirten Joomiraado Baaba meeden, kangal du kudirten yimbe tagaabe dow alhaali Laamɗo. ¹⁰ Hunnduko wooto yaltinta jettooje e kuddi fuu. Sakiraabe am, ɗum haanaa worrude noon. ¹¹ Yalla ildude wootere ina waawi wurtinde ndiyam mbeldam e kaadudam fuu naa? ¹² Sakiraabe: yalla yibbi ina waawi rimude biɓɓe jaytun naa? Yalla cabiihi ina waawi rimude yibbi naa? Waawaa. Noon du ildude haadunde waawaa yaltinde ndiyam mbeldam.

Haala hakkillo yuurungo to Laamɗo

¹³ Si jom hakkillo e paamal ina woni hakkunde moodon fu, hollira ɗum joonnde saahiinde e golleeji gadiraadi heese e hakkilantaaku. ¹⁴ Kaa si tawii kiram kaadɗam naa yidde hoorem tan woni e berde moodon, taa mantorodon on jom'en hakkillo. Dum woni yeddude goonga. ¹⁵ Hakkillo ngo yuuraay to Laamɗo. Wo ley adunaaru ɗo e muuyɗe yonki e to Seyɗaani ngo yuuri. ¹⁶ Sabo ɗo kiram mbondam e yidde hoorem tan ngoni fu, doon jiiɓaare e siyiji bo-

§2:23 Fuddoode 15.6.

**2:25 Maanaa *woykuuru* wo pijoowo jobeteedo ceede.

nanda fuu tawetee. ¹⁷ Ammaa hakkillo yuurungo to Laamdo, arande fuu, wo ngo laabungo. Woodi du, ingo wadda jam. Ingo heewi heese, ingo heewi newaare, ingo heewi yurmeende, ingo rima ko woodi. Ngo burdintaa yimbe. Naafikaaku walaa e maggo. ¹⁸ Wadooobe jam ina aawa jam, de wo fonnditaare laantoo be tayri.

No yidugol adunaaru laatorii wanyugol Laamdo

4 Toy bolwole e kalalaaji gonfi e ley moodon diin yuuri? Wanaa e muuyde moodon bonde kaboobe e ley berde moodon di yuuri naa? ² Si on muuyii huunde de on kebaay, dum saabii ofon ngada war-hoore. Odon kaasidoo de on kebataa muuyde moodon, dum saabii ofon ndukida ofon kaba. On kebaay, sabo on nyaagaaki Laamdo. ³ Odon njaaroo de mbaason hebude, sabo anniyaaji moodon wo bondi. Odon piloo hebude muuyde yonki moodon tan. ⁴ Onon jeenoobe! Yalla on anndaa yidude adunaaru wo wanyude Laamdo naa? Ndelle, anniyiido laataade gido adunaaru fuu, wadii hoore muudum ganyo Laamdo. ⁵ Taa miilee Binndi diin wo bolum kaalata nde mbi'unoo: «Laamdo ina hirana ruuhu mo wadi e meeden oon sanne.» ⁶ Ammaa, Laamdo ina beydana en moyyere burnde mawnude katin. Duum wadi de Binndi diin ina mbi'a:

«Laamdo na salanoo mawninkiniibe, de na hokka leeyinkiniibe moyyere.»^{††}

⁷ Ndelle, njabane Laamdo. Calanofon Ibiliisa, ndeen dillan to moodon law. ⁸ Battee Laamdo, ndeen kam du badoto on. Onon luttube, laabinee juude mon. Onon wadube berde didi, laabinee berde mon!

⁹ Mettinee berde mon, cunee, mbooyee. Ngadon jaleede moodon bojji, weltaare moodon du laatoo cunu. ¹⁰ Leeyinkinee yeeso Joomiraado, ndeen toownan on.

¹¹ Sakiraabe, taa fay gooto moodon mbuyka banndum. Neddo fuu mbuykudo banndum naa sarii dum, mbuykii jamirooje Laamdo deen, sarake jamirooje deen. Si a sarake jamirooje du, a dowtantaako de, a wadii hoore maa carotoodo. ¹² Gooto tan woni kokkoowo jamirooje, gooto woni Carotoodo: kam tan waawi hisinde e halkude. Aan, wo a moy faa carodaa gondo maa?

No neddo haaniri wakkilde Laamdo

¹³ Joonin kettindee, onon wi'oobe: «Hannden naa jaango, min njahan ngal-luure maaniire e maaniire, min ngada toon hitaande miden luumoo, min keba tino.» ¹⁴ Si goonga, on anndaa ko laatotoo jaango. Dume woni nguurn-dam moodon? Wo dum cuurki banguki wakkatiyel gootel tan de majji. ¹⁵ Inan ko kaannodon wi'ude: «Si Joomiraado muuyii, min mbuuran, min ngolla huunde maani e huunde maani.» ¹⁶ De joonin, ofon mawninkinoo, ofon mantoo. Mantoraade hono nii fuu ina boni. ¹⁷ Ndelle, si neddo faamii ko woodi ko haani wadeede, de wadaay dum fu, wadii hakke.

Haala joomiraabe jawdi bonbe golle

5 Joonin kettindee onon joomiraabe jawdi, mbooyee, ngadon wullaango saabe mettallaaji kewtotoodi on. ² Jawdi moodon nyolii, kaddule moodon mooyii. ³ Kanje moodon e cardi moodon fuunii. Puundi ndiin laatantoo on seedaaku bonanda moodon, nyaama terde moodon hono no yiite ni. On ndesanii ko'e moodon

^{††}4:6 Banndi 3.34.

jawdi ley balde cakitotoode. ⁴On calake yobude golloobe gese moodon njobdi mubben. Inan, kettindee bullaali maɓbe! Joomiraado jom baawde fuu oon nanii bullaali tayooobe gese mon been. ⁵On mbuurdii e muuyooji moodon, on mbeltake ley adunaaru ndu. On paynii balli moodon hono kulle, faa nyannde kisetee. ⁶On carake fonnditiibe de mardon dum'en. Fay si kambe kaa, ɓe nganaa yeddoobe on.

No munyal nafirta

⁷Woodi, sakiraabe, munyee faa Joomiraado wara. Miilee dow demoowo, no hedortoo faa leydi hokka dum tayri korsundi. Imo munya faa o heba yuwoonde arandeere e sakitotoonde. ⁸Onon du munyee. Cembindinee berde mon, sabo gartol Joomiraado badake. ⁹Sakiraabe, taa pelunduree, faa ndadon sariya. Miccitee, Carotoodo oon ina badii sanne, imo darii e dammbugal! ¹⁰Sakiraabe, miccitee annabaabe haaldunooobe e innde Joomiraado been. Munyal maɓbe ley torra ina laatani on alhaali, faa onon du munyiron noon. ¹¹Eɗen mbi'a barke woodanii tinniibe been. On nanii haala tinnaare Ayuuba, woodi du on nji'ii e ley dum fuu no Joomiraado fodoranii mo cakitte lobbe, sabo Joomiraado wo keewdo yurmeende, jom hinney.

¹²Ammaa aranel fuu, sakiraabe am, taa kunee: wanaa hunoraade kammu,‡

wanaa hunoraade leydi, wanaa huunde wonnde. Ammaa wi'ude «Ayyo» naa «A'aa» tan ina hey'a, taa caamon ley sariya Laamdo.

Haala ɗaaraade Laamdo dow goondinal

¹³Yalla won torriido e moodon naa? O wada du'aare. Yalla won ceyiido e moodon naa? O yettira Laamdo jimi.

¹⁴Yalla won nyawdo e moodon naa? O nodda mawbe kawrital goondinɓe, de ɓe ndu'anoo mo, ɓe ngatta nebbam dow hoore makko e innde Joomiraado. ¹⁵Du'aare du'oraande e goondinal danna nyawdo oon, Joomiraado umminan dum. Si joomum wadiino hakke du, yaafete. ¹⁶Ndelle, kaalton hakkeji moodon hakkunde moodon, ngadunduron du'aare, yalla odon cellinee. Du'aare neddo ponnditiido ina jogii baawde wadude kulle mawde. ¹⁷Annabi Iliyaasa wo neddo hono meeden. O wadirii du'aare e tinnaare taa kammu toba. De yuwoonde tobaay e leydi faa wadi duubi tati e lebbi jeegom. ¹⁸Caggal duum, o wadi du'aare katin yuwoonde toba. De Laamdo jippini yuwoonde, leydi du fudini ko tayetee.

¹⁹Sakiraabe am, si gooto moodon wosake laawol goonga, de goddo wartirii dum fu, ²⁰paamon gartirɗo mo e laawol oon hisinan yonki makko e maayde, mooytan hakkeji makko keewdi.

Bataaki Piyeer arandeehi

1 Miin Piyeer nulaado Iisaa Almasiihu ihu winndi bataaki ki do yaade to moodon, onon be Laamdo subii, laatiibe jananbe e ley adunaaru ndu, sankitiibe e leyde Ponta e Galaatiya e Kapadokiya e Aasiya e Bitiniya. ²Laamdo Baaba meeden subake on, anniyake laaodon yimbe muudum toon. Ruuhu muudum ina golla e moodon faa laaodon seniibe, faa dowanodon Iisaa Almasiihu, laam-niredon yiyam muudum mbiccaadam e moodon.

Laamdo beydan on moyyere e jam.

Haala jikke nguurndam nduumiidam

³Jettooje ngoodanii Laamdo Baaba Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu. Dow yurmeende makko mawnde o hokki en rimteede kesum saabe ummitagol Iisaa Almasiihu e hakkunde maaybe, faa keben jikke celludo. ⁴Saabe jikke oon eden kedii ndongu ngu Laamdo resani en dow kammu. Ndongu nguun mbon-ataa, tuunataa, buytataako. ⁵Baawde Laamdo na reeniri on saabe goondinal moodon faa hisina on. O segilake banginde kisindam daam e wakkati cakitte adunaaru ndu.

⁶Ley majjum odon keewi seyo, fay si tilsii berde mon metta joonin ley wakkati seeda saabe torraaji feere feere. ⁷Torraaji diin kollata goondinal moodon na selli. Hono no kanje taaynirtee e yite faa ndaaree yalla wo dimo, onon du hono noon ndaartinortedon. Goondinal moodon du ina buri kanje sabo kanje heddataako. Caggal odon munyi torra, on njettete, on keban darja e teddeengal nyannde Iisaa Almasiihu bangi. ⁸On nji'aay dum de odon njidi dum. On nji'ataa mo joonin, ammaa odon

ngoondini mo. Dum hebbini on seyo manngo faltiingo haaleede. ⁹Odon cey-orii noon sabo on keban ko kedidon ley goondinal, dum woni kisindam yonkiiji moodon.

¹⁰Annabaabe pilake faamude kabaaru kisindam dam, be yamtindii dow majjam faa woodi. Be cappake moyyere nde Laamdo fodii hokkude on ndeen. ¹¹Ruuhu Almasiihu gondo e mabbe oon anndinii be torraaji kewtotoodi Almasiihu e teddeengal jokkitoowal ngaal gilla wakkati majjum waraay. Annabaabe been pilake faamude moy warata e ndey dum wadata. ¹²Ammaa Ruuhu oon hollii be ko be mbaajotoo duum wanaa ko'e mabbe be mbaajantonoo, wo onon be mbaajantoo. Joonin du, waajotoobe Kabaaru Lobbo njottinii on kabaaru oon dow baawde Ruuhu Ceniido yuurudo dow kammu. Fay maleyka'en ina njidi faamude kabaaru oon sanne.

Haala joonnde seniinde

¹³Saabe majjum, pindinon hakkil-looji mon faa cegilanodon golle, nanngitodon! Njowon jikke moodon fuu dow moyyere nde Laamdo hokkoyta on nyannde Iisaa Almasiihu bangowi ndeen. ¹⁴Laaodon bibbe dwtaniibe Laamdo, taa njeccee e muuyde yonki de ngonnodon e muudum arande deen. Ndeen, on anndaano goonga. ¹⁵Joonin kaa, laatee seniibe e huunde fuu ko ngadoton, hono no Laamdo noddudo on oon senorii ni. ¹⁶Sabo Binndi diin mbi'ii: «Laatee seniibe, sabo miin du wo mi ceniido.»^{¶¶}

¹⁷Odon noddira Laamdo Baaba moodon. Kanko woni carortoodo mono fuu e golle muudum, o burdintaa yimbe. Ndelle kulee mo ley ko ngadoton fuu, faa do mbeerka moodon haadi e adunaaru. ¹⁸Odon anndi on

^{¶¶}1:16 Lewinkoobe 11.44-45, 19.2.

kaβbitaama e nguurndam mon bolam dām tawrudon baabiraabe moodon. Coottitaari ndimfindi on ndiin wanaa huunde timmoore hono cardi naa kanje. ¹⁹Almasiihu wo laatiido jawgel kibbungel, ngel walaa malal. Oon soottitiri on yiyam muudum teddudam. ²⁰Laamdo subake Almasiihu gilla joyyinaay adunaaru, ammaa e cakitte jamaanuujii diin Laamdo fanginii mo saabe moodon. ²¹Wo saabe makko ngoondinirdon Laamdo. Laamdo ummintinii mo e maayde de hokki mo teddeengal. Ndelle goondinal mon e jikke mon fuu ina njowii e Laamdo.

²²Dowtaare moodon goonga laam-nii berde moodon heba njidon saki-raabe mon goondinbe, tawee naafikaaku fuu walaa. Ndelle njidunduree njinngu manngu dow berde laabude. ²³Laamdo wadi aawdi e moodon de ndimtafon kesum. Aawdi ndiin wanaa timmoori, ndi timmataa abada. Kayri woni konngol Laamdo buurngol, duumiingol ngool. ²⁴Sabo,

«Bii-Aadama wo hudo,
dawla muudum du wo pinndi.
Hudo yooran, pinndi du solan,

²⁵ammaa konngol Joomiraado ngool duumoto faa abada.»^{§§}
Konngol ngool woni Kabaaru Lobbo mo mbaajadon oon.

2 Saabe majjum, njoppon ko boni fuu: jamba e naafikaaku e haasidaaku* e nyoore fuu. ²No cukaloy keccoy muuyirta kosam endi inniraabe muβben ni, hono noon onon du haani muuyiron konngol Laamdo laabungol ngool, faa mawnon ley kisindam mon saabe mag-

gol. ³Sabo Binndi diin mbi'ii: «on meedii hinney Joomiraado.»[†]

Haala hayre wuurnde e haala yimbe seniibe

⁴Ngaree to Joomiraado. Kanko woni hayre wuurnde nde yimbe calii. Ammaa Laamdo subake hayre nde, ina horsini nde. ⁵Onon du odon nga'i hono no kaaye buurde nyibirteede suudu seniindu ni. Wo on almaami'en seniibe, wadanoobe Laamdo sadakaaji teddinooji dum. Laamdo na jabira di saabe Iisaa Almasiihu. ⁶Sabo Binndi diin mbi'ii:

«Mi yowan hayre joyyinirde ley Siyona,
hayre subaande, horsunde.
Katin du goondindo nde fuu semtintaake abada.»[‡]

⁷Onon goondinbe, hayre ndeen ina horsi e moodon. Ammaa be ngoondinaay been, Binndi diin mbi'ii be:

«Hayre nde nyiboobe been calii ndeen,
wo kayre laatii hoore nyimngo ngoon.»[¶]

⁸Hayre ndeen na ferga yimbe,
na saabanoo dum'en bobbaade.»[§]

Ibe pergoo e mayre sabo be calake rewude konngol ngool. Wo noon be podoranaa.

⁹De onon kaa, wo on lenyol cubaangol, wo on almaami'en gollanoobe Kaananke oon, wo on lenyol ceniingol, wo on yimbe be Laamdo subanii hoore muudum. O subake on faa kaalon kabaaru moyyuki makko, kanko noddudo on yuuwde e nimre warude e annoora makko kaayniido oon! ¹⁰Arande on nganaano yimbe Laamdo, de joonin wo on yimbe

§§1:25 Esaaya 40.6-8.

*2:1 Maanaa *haasidaaku* do wo nganyaandi yuurundi e yifande hoorem tan. Joomum yidaa goddo heba.

†2:3 Jabuura 34.9.

‡2:6 Esaaya 28.16.

¶2:7 Jabuura 118.22.

§2:8 Esaaya 8.14.

muudum. On kebaayno yurmeende makko, joonin kaa on kebii.

Haala dōwtanaade hooreebe

¹¹Sakiraabe am horsube, wo on hobbe, yimbe jananbe ley adunaaru ndu. Saabe majjum, mido waajoo on, mbodododon muuyde yonki, sabo wakkati fuu ide piloo halkude yonkiiji moodon. ¹²Ngadee needi hakkunde yimbe be ngoondinaay been. Si on ngadii noon fu, fay si be peldi on ko boni, be nji'an golleeji moodon lobbi, de be teddina Laamdo nyannde bangani be.

¹³Njabanee kaanankoobe been fuu saabe Joomiraado, gilla e kaananke burdo toowde, ¹⁴faa e hooreebe nelaabe muudum. Sabo kaananke nelii be faa jukkoo wadoobe ko boni, de yetta wadoobe ko woodi. ¹⁵Sabo ko woni muuyde Laamdo dey, muɓbiron kundude fuuybe majjube e golleeji moodon lobbi. ¹⁶On ndimdinaama, ammaa kay-bee taa ndimaaku moodon saabanoo on gollude ko boni. Ngorrōn no mac-cube Laamdo ni. ¹⁷Teddinee yimbe fuu, njidde sakiraabe goondinbe been, kulee Laamdo, teddinee kaananke mawdo oon.

Haala jukkude Iisaa Almasiihu

¹⁸Maccube, dōwtanee joomiraabe moodon, teddinon dum'en, wanaa joomiraabe moodon lobbube newiibe been tan, ammaa fay oonyiibe been du. ¹⁹Sabo neddo mo toonyaaki, si torraama de munyiri saabe miilaade Laamdo fu, wadii ko woodi. ²⁰Si tawii a toonyiido de munyudaa piide fu, teddeengal fuu walaa e majjum. Ammaa si on ngollii ko woodi de munyudon torraaji saabe duum fu, Laamdo ina yidi dum. ²¹Dum Laamdo noddiri on, sabo Almasiihu torriraama

saabe moodon. O hollii on laawol faa njokkon koyde makko. ²²Abada o luttaay, abada hunduko makko du wurtinaay fewre. ²³Nde be njennunoo mo ndeen, o yennitaaki be. Nde be torrūnoo mo ndeen, o yomnitaaki be e haala. O hedorake be Laamdo carortoodo laabal oon. ²⁴Almasiihu e hoore muudum ronndorake hakkeeeji meeden e banndu muudum dow leggal palaangal, faa maayanen hakkeeeji, mbuuranen fonnditaare. On ndannaama saabe barme makko. ²⁵Arande, wo on baali majjudi, joonin kaa on ngartii to Duroowo kayboowo yonkiiji moodon.

Haala mboodirka hakkunde goriyo e deekiyo

3 Hono noon onon rewbe du, dōwtanee goriraabe moodon. Ndeen si wobbe maɓbe nganaa jokkuɓe konngol Laamdo fu, golle mon ina waawi wayl-itinde be, tawee fay haala wadaay. ²Be nji'an no ngorrudon e laabal e yaage. ³Taa nyaayo moodon laatoo nyaayo yi'eteengo: moorli, sodaade e bornaade kaddule ɗardude. ⁴Tinne e sodagol cu-udiingol faa berde mon codoroo jam e heese, dum woni sodagol ngol tim-mataa. Ngool woni sodagol korsungol to Laamdo. ⁵Arande, wo noon rewbe seni-ibe nyaayirannoo, yowube jikke muɓben e Laamdo been. Be njabanii goriraabe maɓbe, ⁶hono no Saaratu dōwtoranii gorum Ibrahiima faa ina noddira dum joomum ni. Si on ngollii ko woodi de on accaay fay huunde hulbina on fu, on laatake biɓbe makko, kanko Saaratu.

⁷Onon worbe du, ko ngondoton e deekiraabe mon fu, paamon debbo fotaa e gorko semmbe. Teddinee be sabo onon e maɓbe fuu on kawtu moyyere, dum woni nguurndam ngoongalajam. Ngadiron noon, taa fay huunde hada du'aawuuji mon njaabeede.

Haala torreede saabe laawol lobbol

⁸ Ko jokkiti dey, on fuu laatee hakkillo wooto, moyyunduron, njidunduron njinnngu sakiraagu, njurmunduree, leeyinkinodon. ⁹ Taa njomnitodon ko boni, taa njennitee jennudo on. Ammaa mbarkinon joomum, sabo wo duum Laamdo noddiri on, faa hokka on barke.

¹⁰ Sabo Binndi diin mbi'ii:

«Jidufdo heddoraade nguurndam lobbam e nyalaafde belde fuu, nanngita demngal muudum e ko boni, nannga hunnduko muudum e pene, ¹¹ wofdo ko boni, wada ko moyyi, filoo jam de tinnoo e majjam.

¹² Sabo Joomiraado ina ndaara fonnditiibe, ina hettindoo du'aawuui muβben, de na salanoo wadoobe ko boni been.»**

¹³ Dum le, moy wadata on ko boni si on tinnake e ko woodi? ¹⁴ Ammaa si tawii on torraama saabe fonnditaare fu, barke na woodani on. Taa kulee yimbe been, taa hakkillooji moodon mbemboo. ¹⁵ Teddinee Almasiihu e berde moodon: wo o ceniido, wo o Joomiraado meeden. Wakkati fuu, tawa ofon cegilani jaabaade neddo fuu yamudo on sabaabu jikke mo ngondon e muudum oon. ¹⁶ Njaaborodon be heese e yaage, tawee walaa fuu ko berde moodon peldata on. Ndeen yimbe buykooobe golleeji moodon lobbi saabe Almasiihu been cemtan dow majjam.

¹⁷ Torreede e ley golleeji lobbi, si tawii wo dum muuyde Laamdo, furi torreede e ley golleeji bondi. ¹⁸ Sabo Iisaa Almasiihu e hoore muudum maayii saabe hakkeji yimbe jamaanuui fuu nde wootere faa abada. Ponnditiido oon maayanii be ponnditaaki been, faa o yaara en to Laamdo. Fodde banndu, wo o baraado, de o ummitiido e Ruuhu. ¹⁹ Wo e baawde

Ruuhu oon du Iisaa yaari waajowii yonkiiji uddaadi ley kasu. ²⁰ Yonkiiji diin luttii Laamdo e jamaanu Nuuhu. Tawi Laamdo munyanii di sanne, nde Nuuhu sehannoo laana muudum mawka kaan ndeen. Yimbe seeda naati de kisi e ndiyam daam, njeetato tan. ²¹ Dum fuu dum wadii faa dum holla lootagal batisima gilla waraay. E ley maggal on kisii saabe ummitagol Iisaa Almasiihu. Lootagal batisima ngaal wanaa itude tuundi banndu, ammaa wo amaana mo neddo nanngidi e Laamdo e bernde laabunde. ²² O yeentowii dow kammu, imo joodii gere nyaamo Laamdo. Imo laamii maleyka'en e kaanankooobe e jogiife baawde fuu.

Haala nguurndam kesam

4 Almasiihu yarii torra ley banndu muudum. Ndelle onon du kooyon anniya hono no makko ni, cegilanodon torra. Sabo si neddo torraama ley banndu fu, seedii e hakkeji. ² Ndeen selan jokkude muuyde terde, de jokka muuyde Laamdo haddi nguurndam muudum fuu. ³ Nguurndam moodon paltiidadam daam heyii on, on ngadiino ko yimbe be andaa Laamdo been njidi fuu. On mbuurdii e rafi semto e muuyde terde e sulagal e fijirde bonnde e yarngo bonngo e de wal tooruui nyiddiniingal. ⁴ Ko celudon tawdeede e maβbe e ley golleeji cemtiniidi cattudi duum haaynake be sanne, duum wadi de ibe mbonkoo on. ⁵ Ammaa be ndaroyto yeeso Laamdo, cegilaniido saraade wuurbe e maaybe fuu oon. ⁶ Dum wadi de fay maaybe been kaalanaa Kabaaru Lobbo oon. Ndeen, fay si be caraa sariya maayde hono no yimbe fuu, be mbuuran ley ruuhu hono no Laamdo wuuri ni.

⁷ Timmoode huunde fuu badake. Ndelle, kakkilon, nanngitodon, faa

**3:12 Jabuura 34.13-17.

keddodon e du'aare. ⁸Ko artii dum fuu, njidunduron sanne, sabo njinngu na sudda hakkeeki keewdi. ⁹Mono fuu jaba weeraneede tawee on njormaaki dow majjum.

¹⁰Mono e moodon fuu hebii dokke feere feere. Ngolliron dokke deen faa nafon wobbe, hono no kawjotoodo lobbo, kalfinaado moyyere Laamdo heewnde sifa. ¹¹Kaaloowo ley kawrital fuu, ina haani haalude haalaaji Laamdo. Golloowo fuu, ina haani gollirde semmbe mo Laamdo hokki dum oon. Dum fuu wo faa Laamdo teddinee e ley huunde fuu, teddiniree saabe Iisaa Almasiihu. Wo teddeengal e baawde ngoodan Iisaa Almasiihu faa abada abadin! Aamiina.

Haala seyaade ley torraaji

¹²Sakiraabe am horsube, taa torra ndaartindotoodo on naawdo hono no yite oon haaynoo on, hono wo dum huunde nde haanaa laataade. ¹³Ammaa ceyee sabo ko kawtudon e Iisaa Almasiihu torraaji joonin duum, faa ceyodon sanne ley ilinaali nde teddeengal makko bangi.

¹⁴Si on kuyfinaama saabe innde Almasiihu, barke na woodani on. Sabo Ruuhu tedduo, dum woni Ruuhu Laamdo, ina woni dow moodon. ¹⁵Taa fay gooto moodon torree saabe wadii war-hoore maa wujjii maa wadii ko boni maa naatii ko walanaa dum. ¹⁶Ammaa si gooto moodon torraama saabe wo Almasiyankeejo fu,^{††} taa semtira dum, njettee Laamdo saabe innde ndeen.

¹⁷Joonin wakkati mo Laamdo fuddata saraade yimbe yottake. To yimbe rewoobe mo been o fuddirta. Si sariya oon fuddirii en enen, noy timmirta e dow be

njokkaay Kabaaru Laamdo Lobbo been? ¹⁸Binndi diin mbi'ii:

«Si hisinde fonnditiibe tiidii, dume hewtotoo yeddube Laamdo e lutube?»^{‡‡}

¹⁹Ndelle si wo nii dum worri, neddo fuu torraado ley muuyde Laamdo hal-fina hoorem e Tagudo koolniido oon, heddo e wafude ko woodi.

Haala waaju yaade to mawbe

5 Mido waajoo mawbe wondube e moodon been dum do, sabo miin du mi mawdo, mi seedakeno torraaji Iisaa Almasiihu, mi tawdete e teddeengal banginoyteengal ngaal du. ²Nduron coggal ngal Laamdo halfini on ngaal. Kaybon ngal. Taa ndurdon ngal tilay, ammaa ndurdon ngal yardaamuye no Laamdo yidiri ni. Taa ndurdon ngal faa kebon kaalisi tan, ndurdon ngal e semmbe berde mon. ³Taa ndooldee coggal ngal Laamdo halfini on ngaal, ammaa ngadon alhaali lobbo e maggal faa ngal jokka. ⁴Ndeen si Duroowo mawdo oon bangowii, on keban kufune teddeengal mo bonataa abada.

⁵Hono noon onon jokolbe, njabee yamiroore mawbe. On fuu, ngondon e leeyinkinaare hakkunde moodon, sabo Binndi diin mbi'ii:

«Laamdo na salanoo mawninkiniibe, de na hokka leeyinkiniibe moyyere.»^{¶¶}

⁶Ndelle, leeyinkinane Laamdo jom semmbe oon, faa toowna on si wakkati cubaado oon yottake. ⁷Paddee kabbu-ko'uuji moodon diin fuu yeeso Laamdo, sabo imo hakkilani on.

⁸Ndeentee, kakkilon! Sabo ganyo moodon Ibiliisa ina wafa yaha-warta hono no laddeeru yolbundu ni, ina filoo mo nyaama. ⁹Kabdon e mayru,

^{††}4:16 *Almasiyankeejo* ina fiirta jokkudo Almasiihu.

^{‡‡}4:18 Bannidi 11.31.

^{¶¶}5:5 Bannidi 3.34.

tinnodon e goondinal moodon, sabo odon anndi sakiraabe moodon sankitiibe e adunaaru ndu been, kam'en du ina ngondi e torraaji diin.

¹⁰Nde torradon faa booyti seeda fu, Laamdo jom hinney fuu, noddudo en faa ngonden e teddeengal muudum duumi- ingal ley kawtal Iisaa Almasiihu, kam hiibbinta on. Kam darnata on, sellina berde mon, tabintina on. ¹¹Wo baawde ngoodan mo faa abada! Aamiina.

Baynundural

¹²Silas mo tiigoriimi wo sakiike kool- niido walli kam winndande on bataaki

ndaabi ki, faa mi sellina berde mon, mi hokka on tannyoral: kabaaru mo mbin- ndumi oon wo hinney Laamdo goon- gaajo. Keddodee e majjum!

¹³Kawrital goondinbe gonngal Baabi- ilar, ngal Laamdo subii no suborii on ni, ingal jowta on. Marku biyam oon du ina jowta on. ¹⁴Njowtunduron jowtaali gondudi e njinngu.

Jam wonda e moodon, onon hawtuube e Iisaa Almasiihu been fuu.

Bataaki Piyeer dīfabi

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Simon Piyeer. Mi maccudo Iisaa Almasiihu, mi nulaado muudum. Midō jowta on, onon hebube goondinal korsungal hono ngal amin ngaal saabe fonnditaare Iisaa Almasiihu, Laamdo meeden kisinoowo en oon. ²Laamdo hebbin on moyyere e jam e ley ko anndudon mo duum, e ko anndudon Joomiraado meeden Iisaa duum.

No goondinbe kaaniri wuurdude e kulol Laamdo

³E baawde Joomiraado kebirden huunde fuu ko kaajaden, faa mbuurden e kulol Laamdo. En kebirii dum saabe ko annduden Laamdo, noddirdo en teddeengal muudum e moyyuki muudum oon. ⁴E ley teddeengal makko e moyyuki makko o hokkii en amaanaaji korsudi, mawdi sanne. O wadanii on di faa ndadon bonanda kalkoowo mo muuyde bonde ndimi gondo e adunaaru ndu, de kawton e Laamdo alhaali. ⁵Saabe duum, tinnodon faa wooda, beydon e dow goondinal moodon ngaal moyyuki, e dow moyyuki kiin anndal, ⁶e dow anndal ngaal nanngitaare, e dow nanngitaare ndeen munyal, e dow munyal ngaal kulol Laamdo, ⁷e dow kulol Laamdo ngool yidugol sakiraabe, e dow yidugol sakiraabe ngool, njinngu kuubungu. ⁸Si sifaaji lobbi di ina ngoni e moodon, woodi na beydoo, di kadan on laataade waatube berde be nafataa e ley anndugol moodon Joomiraado men Iisaa Almasiihu. ⁹Sabo neddo fuu mo sifaaji diin ngalaa e muudum wo bumdo naa pamdudo jiide, sabo yeggitii Laamdo laabinii dum e hakkeji muudum paltiidi diin.

¹⁰Ndelle sakiraabe, onon kaa, tinnooree no mbaawrudon fuu e tabintinde noddaango ngo Laamdo noddii on to muudum ngoon, e ko o subii on duum du. Sabo si on ngadii dum on pergataako abada! ¹¹Hono nii Laamdo jabbortoo on e teddeengal manngal de naaton laamu Joomiraado men Iisaa Almasiihu kisi-noowo en nduumingu.

¹²Ndelle, fay si tawi ofon anndi kulle deen, ofon keddi e goonga mo kebudon oon, mi miccintinan on de wakkati fuu. ¹³Mi yi'i ina tilsi mi findina hakkil-looji moodon faa miccitodon dum si mido heddii mido foofa. ¹⁴Sabo mido anndi mi fooyataa e adunaaru katin, dow no Joomiraado men Iisaa Almasiihu holliri kam ni. ¹⁵Ndelle mi wafan ko mbaawumi fuu, faa si mi dillii adunaaru fu, ofon mbaawa miccitaade kulle deen wakkati fuu.

No haala annabaabe dow Almasiihu tabitiri

¹⁶Nde min anndinnoo on garol Joomiraado men Iisaa Almasiihu e baawde muudum ndeen, min njokkaay fillaaji nyeenyudi. Gite amin jaati min nji-iri manngu makko! ¹⁷Laamdo Baabiiwo hokkii mo teddeengal e darja. Wakkati oon daande Laamdo jom darja mawdo oon hewtii mo, de wi'i: «O wo Biyam mo korsinmi, mo ceyortoomi.» ¹⁸Daande ndeen yuuri dow kammu. Minen e ko'e amin, min nanii nde, sabo wakkati oon miden ngondi e makko dow waamnde seniinde toon.

¹⁹Dum fuu beydani min katin tanyorde ko annabaabe been kaalnoo duum. Ndelle sanaa ngatton hakkilloomji moodon e dow majjum, sabo haalaaji mabbe ina nga'i hono lampal jaynoowal ley nimre, faa pooyngol yayna, de hood-

ere fajiri jalba ley berde moodon.^{§§}
²⁰Aranel fuu, paamon ko winndaa ley dewte annabaabe duum fuu yuuraay e ko'e muβben. ²¹Sabo fay nde wootere konngol annabaabe yuuraay e muuyde bii-Aadama, ammaa wo Ruuhu Ceniido wadi de annabaabe been kaalti konngol yuurungol to Laamdo ngool.

Haala annabaabe fewreebe e halkere muβben

(Yahuuda 4-13)

2 No annabaabe fewreebe ngorrnoo e ley lenyol Israa'iila ngool ni, hono noon waajotoobe fewreebe ngorroyta e ley moodon. Be cornan e ley moodon jannde fewreere halkoore. Be njeddan fay Joomii be coodudo be oon. Hono noon be poodiranta ko'e maβbe halkere yaawunde. ²Heewbe njokkan e rafi semto maβbe ngoon. Saabe maβbe laawol goonga ngool mbonkete. ³Eelgal* maβbe waddanan be haalde pene faa be luumtoroo on. Ammaa jukkungo maβbe saraama booyii, halkere maβbe ina doomi be.

⁴Miccitodon, Laamdo accaay maleyka'en luttunoobe been. Ko o wadi dey, o geyyirii be callali, o faddi be ley nimre jahannama faa nyannde darngal. ⁵Miccitodon du, o accaay adunaaru arandeeru nduun. Ko o wadi dey, o reenii Nuuhu baajotoodo fonnditaare oon e yimbe njeddo wobbe, de o wayli ilam tuufaandu faa halki adunaaru yeddundu mo nduun. ⁶Laamdo sarii gure didi Sodoma e Gomoora. O halkirii dum'en yiite faa laatii ndoondi, faa de laatanoo yeddoobe mo waroobe fuu maande ko hewtata dum'en. ⁷E ley majjum, o dannii Luudu

ponnditiido oon. Bernde muudum metti saabe golleeji bonbe been cementiniidi. ⁸Wo o kodudo hakkunde bonbe been, o ponnditiido. Bernde makko laabunde ndeen ina metta nyalooma pindo fuu saabe golleeji maβbe bondi di o yi'ata e di o nanata.

⁹Dum fuu ina holla Joomiraado ina waawi reenude dwtaniibe dum been e ndaartindooje, ina waawi katin resande oonyiibe been jukkungo faa nyannde darngal, ¹⁰sakko doggoobe caggal muuyde terde tuunde, huyfinbe hoorewaaku Joomiraado been.

Waajotoobe fewreebe been cementataa, ina mawnitoo, be kulataa mbonkaade teddube wonbe dow kammu. ¹¹Ammaa maleyka'en ina buri be semmbe e baawde, de fay e noon mbonkataako teddube been faa kiitoo dum'en yeeso Joomiraado. ¹²De yimbe been kaa, ibe nanndi hono daabaaji ladde di ngalaa hakkillo, jokkooji taguuji muβben, dimiraadi faa nanngée, mbaree. Ibe mbonkoo ko be anndaa. Laamdo halkiran be hono no daabaaji ladde diin kalkirtee ni. ¹³Be torrii wobbe, woodi kambe du be keban torra faa laatoo njobdi maβbe. Ibe ceyoroo muuyde terde maβbe bonde fay ley nyalooma. Si be njooddake e moodon e ley kawrital nyaamdu, ibe ceyoroo jamba maβbe. Ibe laatanii on gacce e laru†. ¹⁴Be tampataa yeewude rewbe wobbe, be celataa wadude junuuba. Mo goondinal muudum walaa semmbe fuu, be nanngiran dum e eytooje. Berde maβbe wo boowde eelgal. Wo be bibbe hudaabe. ¹⁵Be celii laawol ponnditingol ngool, be majjii saabe ko be njokki laawol Balaama‡ bii Bosora,

§§1:19 *Hoodere fajiri* ndeen woni Almasiihu, jaynoowo ley berde goondinbe dum. Ndaaree Holleede Yuhanna 22.16.

*2:3 Maanaa *eelgal* do wanaa nraaraade, wo muuyude naa suunaade ko jeyaa.

†2:13 *Laru* e sokottu fuu wo gootum. Wo nyakugol ley ko yi'etee e ko yi'ataake.

‡2:15 *Balaama* janngini kaananke wuro wi'eteengo Mowap oon jarribaade Israa'ilankoobe faa be naata ley jeenu e dewal tooruuji.

jidudfo yobeede faa wada ko boni. ¹⁶ Ammaa annabaajo oon felaama dow hakke muudum, sabo araawa mum haaldii e muudum e daande neddo de hadi dum wadufe puuyndam.

¹⁷ Waajotoobe fewreebe been wo bulli di ngalaa ndiyam, wo be duule de hennu soggata, nimre burnde fuu niibude be ndesanaa. ¹⁸ Ibe piloo jarribaade yimbe e dow haalaaji mawdi boli. Ibe nawtoroo muuyde terde ceminiide faa be eyta yaltube ko booyaay hakkunde majjube. ¹⁹ Ibe aadanoo dum'en ndimaaku, tawee kambe e ko'e mabbe, wo be maccube bonanda. Sabo mono fuu wo maccudo ko jaalii dum. ²⁰ Ina waawi taweede be ndadirii e tuundi adunaaru saabe anndude Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu kisinoowo en oon. Ammaa si be njeccake e mayri katin faa ndi jaalii be fu, cakitte mabbe buran arane mabbe bonde. ²¹ Si be anndaano laawol fonnditaare ngool faa'e fu, duum buri ko be anndi ngol faa woodi de be tottitii yamiroore seniinde nde be kefunoo. ²² Ko hewti be duum laamni banndol ngol: «Rawaandu nyaamtan tuure muudum.» Wi'aama katin: «Ngiroowu lootaangu talloto e loope.»

Haala gartol Joomiraado

3 Sakiraabe am horsube, bataaki ki woni didafi ki mbinndanammi on. E ley didi diin fuu, mido filoo miccinde on kabaaru o, faa hakkillooji moodon beydoo miilaade ko laafi. ² Mido yidi miccinde on haalaaji di annabaabe seniibe kaalnoo arande, kam e yamiroore Joomiraado meeden kisinoowo en nde nulaabe mon njanngini on. ³ Artee anndude dum do: e balde cakitotoode deen, jalnortoobe yimbe jokkuba muuyde terde mubben

ngarowan. Be njalnorto on, ⁴ be mbi'a: «Noy amaana gartol makko oon laatorii? Sabo gilla maamiraabe men maayi faa joonin, huunde fuu ina worri e alhaali muudum hono no worrunoo gilla e fuddoode adunaaru ni.» ⁵ Ibe anniyii yeggitinde Laamdo tagirii kammu e leydi fuu konngol muudum. Illa ko booyi o tagirii leydi ndi ndiyam, ndi yaltii ley ndiyam. ⁶ Katin du, Laamdo halkirii adunaaru ndu ndiyam nde wafunoo ilam tuufaandu. ⁷ Wo e konngol makko ngool du, kammu e leydi do ngonden e muudum joonin ndesanaama yiite faa nyannde darngal. Wakkati oon yeddube Laamdo been kalkete.

⁸ Sakiraabe am horsube, taa njeggiton goonga gooto o: to Joomiraado, nyalooma gooto ina wa'i hono no duubi ujunere ni, de duubi ujunere du ina nga'ani mo hono no nyalooma gooto ni. ⁹ Joomiraado hanndintaa tabintinde amaana muudum no yimbe wobbe milortoo ni. Wo o munyando on tan, sabo o yidaa fay gooto halka. Ko o yidi dey, yimbe fuu ngarta to makko, tuuba. ¹⁰ Ammaa nyannde gartol Joomiraado ndeen juhan en hono no gujjo juhirta ni. Wakkati oon, kammu o timmiran sawtu mawdo. Kulle kammunkooje fuu kalkan ley yiite. Leydi ndi e golleeji gondi e muudum fuu banginte, caree.

¹¹ Ndelle si tawii dum fuu hono noon dum halkirta, ina tilsi njokkon laawol ceniingol, mbuurdon e kulol Laamdo! ¹² Ina tilsi laatodfon hedfiibe nyalaande Laamdo ndeen, laatodfon filotoobe nde wara law! Nyannde ndeen, kammu hubban halka, kulle kammunkooje fuu taayan ley yiite. ¹³ Ammaa eden kedii ko Laamdo aadii: kammu keso e leydi keyri do fonnditaare tawetee.[§]

[¶]3:8 Jabuura 90.4.

[§]3:13 Esaaya 65.17, 66.22, Holleede Yuhanna 21.1.

¹⁴Ndelle, sakiraabe am horsube, e ley ko kedifon kulle deen duum, tinee faa Joomiraado tawa on e jam, tawa on ngalaa tuundi, on ngalaa laru.

¹⁵Paamon munyal Joomiraado meeden ngaal ina hokka on laawol hebude kisingdam. Noon sakiike meeden Pool korsudo oon winndirani on, no Laamdo hokkiri mo hakkilantaaku ni. ¹⁶Ley bataakiiji makko diin fuu, imo winndira hono niidow haala kaan. Bataakiiji makko diin ina njogii haalaaji di maanaa muɓben tiidi faamude, di yimbe famɗube jannde e

be ngalaa semmbe ley goondinal mbaylitata maanaa muudum. Wo hono noon du be ngadirta e nokkuuje godde ley Binndi diin. Be ngaddanan ko'e mabbe halkere.

¹⁷Ammaa onon sakiraabe am horsube, sabo on kumpitaama dum gilla joonin, ndeentee taa bonbe been njaara on e majjere muɓben de ceedon e semmbe mon ley goondinal. ¹⁸Mawnon e andude Joomiraado men Iisaa Almasi-ihu kisinoowo en, mawnon e moyyuki muudum. Teddeengal woodan mo gilla joonin faa abada! Aamiina.

Bataaki Yuhanna arandeehi

Haala Konngol kokkoowol yimbe nguurdam

1 Miden mbinndana on e dow gondo gilla fuddoode oon. Min nanii haala makko, min njiirii mo gite amin, min taykake mo, min meemirii mo juude amin. Kanko woni Konngol kokkoowol nguurdam.** ²Nguurdam daam banginaama, min nji'ii dam, miden ceedoo haala majjam. Nguurdam nduumiidam ngondam do Baabiiwo dam min banginanaa, wo dam min kaalanta on haala muudum. ³Ndelle, ko min nji'i e ko min nani duum min kaalanta on onon du, faa kawton e amin e ley kawtal Baabiwo e Biyum Iisaa Almasiihu. ⁴Dum min mbinndanta on, faa seyo meeden hibba.

Haala wuurude ley annoora

⁵Inan kabaaru mo min narri Almasiihu, mo min kaalanta on haala muudum oon: Laamdo wo annoora, nimre fuu walaa e muudum. ⁶Si en mbi'ii en kawtu e makko, de tawee e nimre ngonden, en penii, goonga walaa e golle meeden. ⁷Ammaa si e annoora mbuurden hono no o worri e annoora kanko e hoore makko ni fu, ndeen eden ngoodi kawtal hakkunde meeden. Katin du yiyyam Biyiiko Iisaa na laabina en e hakkeji fuu.

⁸Si en mbi'ii en ngalaa hakkeji, en kilii ko'e meeden, en ngaladaa e goonga. ⁹Ammaa si en kaaltanii Laamdo hakkeji men, o yaafoto en, o laabina en e hakkeji fuu. Sabo kanko, wo o koolniido, ponnditiido. ¹⁰Si en mbi'ii en

ngadaay hakke, en ngadii Laamdo wo penoowo, konngol makko du naataay e meeden.

No Almasiihu laatorii ballo meeden

2 Bikkoy am, mi winndanii on dum faa taa ngadon hakke. Ammaa si goddo wadii hakke, eden ngoodi curoowo to Baabiwo, oon woni Iisaa Almasiihu ponnditiido oon. ²Kanko laatii kirsamaari ittoori hakkeji^{††} meeden. Wanaa hakkeji meeden enen tan, de wo hakkeji yimbe adunaaru fuu.

Haala yidfundurde

³Ko hollata en eden anndi Laamdo dey, wo haybude jamirooje muudum. ⁴Biido «mido anndi mo» tawa haybataa jamirooje makko, joomum wo penoowo, walaa e goonga. ⁵Ammaa kaybudo konngol Laamdo ngool, njinngu Laamdo ina hibbi e muudum jaati. Nii annditirten eden ngoni e makko. ⁶Biido ina woni e makko, ina haani wuurda no Almasiihu wurdunoo ni.

⁷Sakiraabe am horsube, ko ngonumi mido winndana on duum wanaa yamiroore heyre. Wo yamiroore booynde nde kebdon gilla arande. Yamiroore booynde ndeen woni konngol ngol nandon ngool.^{‡‡} ⁸Dum e taweede fuu, yamiroore booynde nde mbinndanammi on ndeen, wo nde heyre du. Goonga mayre ina banga e Almasiihu, ina banga e moodon, onon du. Sabo nimre ina timma, annoora goongaajo oon du ina yayna illa joonin. ⁹Biido e annoora woni, tawi ina wanyi sakiike muudum fu, e nimre woni faa hannen. ¹⁰Jiddo sakiike muudum e annoora woni, walaa ko fergata dum.

**1:1 Aayaare nde ina haala kabaaru Iisaa Almasiihu. Ndaaree Linjiila mo Yuhanna 1.1-18.

††2:2 Haala *kirsamaari* kaan, e geresankooore ina waawi hollude kirsamaari ittoori hakke, ittoori nganyaandi hakkunde yimbe e Laamdo du.

‡‡2:7 *Yamiroore ndeen* wo yidfundurde.

¹¹Banyudo sakiike muudum e nimre woni, ina yaada e nimre. O anndaa to o yahata sabo nimre wumnii mo.

¹²Sukaabe, mido winndana on sabo hakkeji moodon njaaforaama saabe Almasiihu.

¹³Baabiraabe, mido winndana on sabo ofon anndi Gondfo gilla e fuddfoode oon.

Jokolbe, mido winndana on sabo on njaalake Ibiliisa bondfo oon.

¹⁴Sukaabe, ko mbinndanammi on dey, sabo ofon anndi Baabiiwo.

Baabiraabe, ko mbinndanammi on dey, sabo ofon anndi Gondfo gilla e fuddfoode oon.

Jokolbe, ko mbinndanammi on dey, sabo ofon njogii semmbe, konngol Laamdo ngool ina woni e moodon, katin du on njaalake Bondfo oon.

Haala reentaade e adunaaru

¹⁵Taa njidee adunaaru ndu e ko woni e mayru fuu. Sabo jidfo adunaaru fu, njinggu Baabiiwo walaa e muudum.

¹⁶Sabo ko woni e adunaaru wo muuyde terde e muuyde yitere e mantoraade dow jawdi. Dum fuu jeyaaka e Baabiiwo. Wo e adunaaru dum jeyaa. ¹⁷Adunaaru e muuyooji muudum fuu na timma, ammaa gafoowo muuyde Laamdo dumoto faa abada.

Tindingo dow waybe Almasiihu

¹⁸Sukaabe am, timmoode adunaaru ndu badake. On nani ganyo-Almasiihu waran. Haya, joonin waybe-Almasiihu heewbe ngari. Dum anndirden timmoode ndeen. ¹⁹Be njaltii hakkunde meeden, ammaa be njeyaakano e meeden. Sabo kambe, sini e meeden be njeyanoo, be keddodotono e meeden.

De dum na holla kambe be fuu be njeyaakano e meeden. ²⁰Onon kaa, Ceniido hokkii on Ruuhu Laamdo paaminoowo on goonga, ndelle on fuu ofon anndi goonga. ²¹Mido winndana on wanaa saabe on anndaa goonga, ammaa wo saabe ofon anndi goonga. Katin du ofon anndi fewre fuu walaa e goonga. ²²Ndelle, moy woni penoowo? Jeddudo Iisaa wo Almasiihu, kam woni penoowo.[¶] Jeddudo Baabiiwo e Bajjo oon fuu wo ganyo-Almasiihu. ²³Sabo jeddudo Bajjo oon jeydaaka e Baabiiwo. De mo semtaay inndude Bajjo oon fuu, ina jeyda e Baabiiwo. ²⁴Woodi onon le, tinnee e ko nandon gilla arande duum. Haala ka nandon gilla arande kaan, si ka woni e moodon fu, onon du on ngonan e Bajjo oon, on ngonan e Baabiiwo oon du. ²⁵Woodi du, ko Almasiihu aadanii en duum wo nguurndam nduumiidam.

²⁶Mi winndanii on dum dow yimbe majjinoobe on. ²⁷De onon kaa, Ruuhu paaminoowo on goonga mo o hokki on oon, ina woni e moodon, hewtaay ko njanggedon. Sabo Ruuhu oon jangginginta on huunde fuu. Wo goonga o jangginginta on, wanaa fewre. Ndelle, ngonee e Almasiihu hono no Ruuhu muudum oon jangginiri on ni.

No laatoriden bibbe Laamdo

²⁸Joonin sukaabe am, keddee, ngonee e Almasiihu, faa ndaroden yeeso makko tawa eden ngoodi hoolaare, taa cemten nyannde gartol makko. ²⁹Si on anndii Almasiihu wo ponnditiido, tannyoree du golloowo ko fonnditii fuu wo binngel Laamdo.

3 Ndaaree no Laamdo Baabiiwo foti yidirde en, faa noddirii en bibbe muudum. Wo en bibbe muudum jaati.

[¶]2:22 Si nedfo yeddii Iisaa wo Almasiihu, yeddii wo kaananke, yeddii wo kisi-noowo du.

Ko hadi adunaaru ndu anndude en dey, ndu anndaa Baabiiwo. ²Sakiraabe am horsuɓe, joonin wo en ɓiɓɓe Laamɗo. Ko laatoytoden ɗuum, ɓanginaaka tafon. De eden anndi nde Almasiihu ɓangowi fu, en nanndan e muudum, sabo en nji'an mo kanko e hoore makko no o worri. ³Dekudo jikke muudum dow makko fuu, laabiniran hoore muudum no Almasiihu laabiri ni.

⁴Golludo ko boni fuu, luttii jamirooje Laamɗo. Sabo gollude ko boni wo lutude jamirooje. ⁵Odon anndi Almasiihu ɓangirii faa itta hakkeeki. Kam kaa, hakkeeki ngalaa e muudum. ⁶Gonɗo e makko fuu, heddataako ley hakkeeki. Keddiido ley hakke fuu, yi'aay mo, anndaa mo.

⁷Sukaabe am, taa fay gooto majjina on! Golloowo ko fonnditii wo ponnditiido, hono no Almasiihu worri wo ponnditiido ni. ⁸Kaa luttoowo wo nedɗo Ibiliisa, sabo Ibiliisa wo luttoowo gilla e fuddoode. Saabe majjum Bii Laamɗo oon wardi faa halka golle Ibiliisa. ⁹Laatiido bii Laamɗo fuu heddataako e lutude, sabo aawdi Laamɗo ina woni e muudum. Joomum waawaa heddaade e luttude, sabo wo bii Laamɗo. ¹⁰Inan ko hollata ɓiɓɓe Laamɗo e ɓiɓɓe Ibiliisa: mo gollataa ko fonnditii fuu, wanaa nedɗo Laamɗo. Mo yid'aa sakiraabe muudum du, hono noon worri.

Haala njinngu

¹¹Inan kabaaru mo nandon gilla arande oon: njidfunduren. ¹²En kaanaa wa'uɗe hono Kayiinu jokkudo Ibiliisa bonɗo, baruɗo minyum oon. Dume wadi de o wari ɗum? O wardii ɗum saabe gollleeji makko wo bonɗi, de gollleeji minyiiko diin kaa wo lobbi. ¹³Ndelle sakiraabe, ko adunaaru ndu wanyi on ɗuum, taa ɗum haaynoo on. ¹⁴Ko njiduden sakiraabe meeden ɗuum hollii en en njaalake maayde, en naatii e

nguurndam. Mo yid'aa sakiike muudum fuu, heddake wo maayɗo. ¹⁵Nedɗo fuu banyudo sakiike muudum na wada warhoore. Odon anndi nguurndam nduumiidam walanaa gadoowo warhoore.

¹⁶Inan no anndirten ko woni njinngu: Almasiihu hokkitirii yonki muudum saabe meeden. Ndelle enen du, eden njeji hokkitirde yonkiiji meeden saabe sakiraabe men. ¹⁷Si jogiido jawdi yi'ii sakiike muudum na billii de yurmaaki ɗum, noy njinngu Laamɗo waawri wonirde e muudum? ¹⁸Sukaabe am, taa njinngu meeden laato haala ɓola tan, ammaa njidiren golle e goonga. ¹⁹⁻²⁰Nii anndirten wo e goonga ngonden. Nii du, si berde men pelii en fu, en mbaaltinan ɗe yeeso Laamɗo, sabo Laamɗo buri ɗe manngu, kanko woni anndudo huunde fuu.

²¹Ndelle sakiraabe am horsuɓe, sini berde meeden pelaay en, en tawdete e hoolaare daraade yeeso Laamɗo. ²²O hokkan en ko nyaagiden mo fuu, sabo en kaybii jamirooje makko, eden ngafa ko weli mo. ²³Yamiroore makko wo goondinde Iisaa Almasiihu Biyiiko oon, e yidundurde hono no o yamiri en ni. ²⁴Kayboowo jamirooje Laamɗo fuu, ina woni e Laamɗo, Laamɗo du ina woni e muudum. Ruuhu mo o hokki en oon, kam anndinta en imo woni e meeden.

Haala Ruuhu goonga e ruuhu majjere

4 Sakiraabe am horsuɓe, waajotoobe wi'oobe Ruuhu Laamɗo ina woni e muɓɓen, taa ngoondinee dum'en fuu, ammaa koron ɓe yalla Ruuhu Laamɗo jaati woni e maɓɓe naa wanaa. Sabo annabaabe fewreeɓe heewɓe caakake e adunaaru ndu. ²Inan no paamirton Ruuhu Laamɗo ina woni e godɗo: jabudo Iisaa Almasiihu warii laatake nedɗo fuu, Ruuhu Laamɗo ina woni e muudum. ³Ammaa jeddudo Iisaa fuu, Ruuhu Laamɗo walaa e muudum.

Wo e ganyo-Almasiihu yuuri. Ganyo mo nandon ina wara oon ina woni ley adunaaru gilla joonin. ⁴Sukaabe am, onon le, wo on yimbe Laamdo, on njaalake annabaabe fewreebe been. Sabo Ruuhu Laamdo gondo e moodon oon buri gondo e adunaaru oon semmbe. ⁵Annabaabe fewreebe been wo adunankoo. Saabe majjum wo haalaaji adunaaru be kaalata, adunaaru ndu ina hettindanoo be. ⁶Enen le, wo en yimbe Laamdo, anndudo Laamdo fuu hettinanto en. Mo wanaa neddo Laamdo hettindantaako en. Nii cenndirten Ruuhu goonga e ruuhu majjere.

Haala njinngu Laamdo

⁷Sakiraabe am horsufe, njidunduren, sabo njinngu e Laamdo yuuri. Mo njinngu woni e muudum fuu wo bii Laamdo, ina anndi Laamdo. ⁸Mo njinngu walaa e muudum oon anndaa Laamdo, sabo Laamdo wo njinngu. ⁹Inan no Laamdo bangirani en njinngu muudum: o nuli Biyiiko Bajjo ley adunaaru ndu faa kebiren nguurndam saabe muudum.

¹⁰Wanaa ko njiduden Laamdo duum anndinta en njinngu. Ko anndinta en njinngu dey, wo ko Laamdo yidi en. O nuli Biyiiko faa hokkitira yonki muudum faa hakkeji meeden njaafee. ¹¹Sakiraabe am horsufe, ko Laamdo yidiri en nii duum, enen du, eden njeyi yidundurde. ¹²Fay gooto yi'aay Laamdo abada. Si en njidundurii fu, Laamdo ina woni e meeden, katin du njinngu muudum hibbii e meeden.

¹³Noy paamirten eden ngoni e makko, kanko du imo woni e meeden? Wo ko o hokki en Ruuhu makko duum paamirten. ¹⁴Minen e ko'e amin, min nji'i Bajjo oon, miden ceedoo Baabiwo oon nuli mo faa o hisina adunaaru ndu. ¹⁵Jabudo Iisaa wo Bii Laamdo fuu, Laamdo wonan e muudum, kam du wo-

nan e Laamdo. ¹⁶Enen du, eden anndi njinngu ngu Laamdo yidi en, en koolake ngu. Laamdo wo njinngu. Gondo ley njinngu fuu, e Laamdo woni. Laamdo du wonan e muudum. ¹⁷No Almasiihu wa'i ni, hono noon enen du laatoriden ley adunaaru ndu. Nii woni no njinngu nguun hibbiri e meeden, faa ndaroroden hoolaare nyannde dargal. ¹⁸Kulol walaa ley njinngu. Ko woni dey, njinngu kibfungu na itta kulol. Sabo kulol wo jukkungo doomi, katin du gondudo e kulol fuu, njinngu Laamdo hibbaay e muudum. ¹⁹Enen le, eden njidunduri sabo kanko artii yidude en. ²⁰Si goddo wi'ii, «mido yidi Laamdo» de tawi ina wanyi sakiike muudum fu, wo penoowo. Sabo mo yidaay sakiike muudum mo yi'ata, waawaa yidude Laamdo mo yi'aay. ²¹Jiddo Laamdo fuu yida sakiike muudum du. Yamiroore ndee do wo Almasiihu hokki en dum.

Haala goondinde Bii Laamdo

5 Goondindo Iisaa woni Almasiihu fuu laatake bii Laamdo. Jiddo saaraa fuu, yidan biyum du. ²No anndirten eden njidi bibbe Laamdo dey, ko njiduden Laamdo de njokkuden jamirooje muudum duum. ³Sabo haybude jamirooje makko woni yidude mo. Jamirooje makko nganaa donngal, ⁴sabo laatiido bii Laamdo fuu jaaloto muuyde adunaaru. Wo goondinal meeden njaalortoden de.

⁵Moy jaalotoo adunaaru? Walaa fuu jaalotoodo ndu si wanaa goondindo Iisaa woni Bii Laamdo. ⁶Oon woni Iisaa Almasiihu gardudo e ndiyam e yi'iyam. Wanaa e ndiyam tan o wardi. O wardii e ndiyam e yi'iyam fuu. Wo Ruuhu seedotoo dum, sabo Ruuhu oon woni goonga. ⁷Sabo kulle tati ina kolla Iisaa woni Almasiihu, ⁸dum woni Ruuhu e ndiyam e yi'iyam. Seedaaku majje oo du wo gooto. ⁹Eden njaaba seedaaku yimbe, ammaa

seedaaku Laamdo furi semmbe. Sabo kangu woni ngu Laamdo seedanii Biyum oon. ¹⁰Goondindo Bii Laamdo, hebii seedaaku nguun e ley bernde muudum. Mo goondinaay Laamdo wadii Laamdo wo penoowo, sabo jabaay seedaaku ngu Laamdo haali haala Biyum. ¹¹Inan seedaaku nguun: Laamdo hokkii en nguurndam nduumiidam, nguurndam dam ina woni e Biyiiko oon. ¹²Jeydaado e Bii Laamdo fuu, hebii nguurndam dam. Mo jeydaaka e muudum du, hebaay dam.

Baynundural

¹³Onon goondinbe Bii Laamdo been, mi winndanii on dum, faa tannyoron on kebii nguurndam nduumiidam. ¹⁴Eden njogii hoolaare to makko: si en ndu'orake huunde haddi muuyde makko, o jaabanto en. ¹⁵Eden anndi en kebii ko ndu'iden duum, sabo eden anndi imo jaabanoo en du'aawuuji meeden.

¹⁶Ndelle, si won jiido sakiike muudum ina wada hakke mo

waddantaa dum maayde, o nyaaganoo dum Laamdo, Laamdo du hokkan dum nguurndam. De na woodi hakke gaddoowo maayde. Mi wi'aay nyaagorodon saabe hakke oon. ¹⁷Oonyaare fuu wo hakke, de wanaa hakke fuu waddata maayde.

¹⁸Eden anndi laatiido bii Laamdo fuu heddataako e hakkeji, sabo Almasiihu Bii Laamdo oon ina hayba neddo oon, Bondo oon du meemataa mo.

¹⁹Eden anndi wo en yimbe Laamdo, de adunaaru le fuu ina woni e maral Bondo oon.

²⁰Eden anndi Bii Laamdo warii, hokkii en hakkillo ngo anndiren Deweeteedo goongaajo oon. Joonin eden njeyaa e goongaajo oon, sabo eden ngoni e Biyum Iisaa Almasiihu. Kanko woni Laamdo goongaajo oon, kanko woni nguurndam nduumiidam.

²¹Bikkoy am, ndeenee ko'e moodon e dowlanteebe wobbe.

Bataaki Yuhanna difafi

1 Miin mawdo kawrital goondinbe winndi bataaki ki yaade to debbo mo Laamdo subii.^{§§} Mido jowte, aan e bibbe maa fuu, onon be njidirmi goonga. Wanaa miin tan yidi on, wo anndube goonga been fuu ina njidi on ²saabe goonga gondo ley meeden, duumotoodo e meeden faa abada oon. ³Laamdo Baaba men e Iisaa Almasiihu Biyum oon, njurmoto en, kokkan en moy'ere e jam faa mbuurden e majjum ley goonga e njjingu.

Haala goonga e njjingu

⁴Mi seyake sanne ko tawumi bibbe maa wobbe ina njokka goonga, no Baabiiwo yamiri en ni. ⁵Joonin, debbo tedduo, mido njaare, njidunduren. Mi winndantaa ma dum hono wo dum yamiroore heyre, wo dum yamiroore nde kebuden gilla fuddoode. ⁶Ko woni njjingu dey, jokkude jamirooje Laamdo. On nanii yamiroore nde gilla fuddoode. Odon kaani jokkude nde no nanirdon ni.

⁷Sabo majjinoobe heewbe caakake e adunaaru ndu. Be njabaay Iisaa Almasiihu warii laatake bii-Aadama. Gaado no mabbe nii fuu wo majjinoowo, wo ganyo-Almasiihu. ⁸Kay-bee ko'e moodon, taa ko min ngollani on duum bona, faa kebon mbarjaari kibbundi. ⁹Sabo mo heddodaaki e laawol Almasiihu de beydi ko jeyaaka e maggol fuu, jeydaaka e Laamdo. Ked-dodiido e maggol fuu ina jeyda e Baabi-iwo e Bajjo. ¹⁰Si won gardo to moodon ina waajoo ko waldaa e laawol ngol, taa njakkitee dum e ley galleeji moodon, taa fay njowton dum. ¹¹Sabo jowtudon mo fuu hawtu e makko gollleeji bondi.

Baynundural

¹²Ko kaanumi haalande on duum ina heewi, de mi yidaa winndande on dum fuu e derewol. Ammaa mido yeloo warde to moodon, kaalden hunnduko e hunnduko, faa seyo meeden hibba.

¹³Bibbe sakiike maa debbo mo Laamdo subii oon ina njowte.

---

§§1:1 *Debbo tedduo oon* e bibbe muudum wo kawrital goondinbe gootal.

Bataaki Yuhanna tatafi

1 Miin mawdo kawrital goondinbe winndi bataaki ki yaade to Gayus sakiike am korsudo mo njidirmi goonga.

²Sakiike am korsudo, mido yeloo faa tawee huunde fuu na woodi e maada, ada wondi e cellal du hono no hakkillo maa selliri ni. ³Mi seyake sanne nde sakiraaɓe wofɓe ngari kaalani kam no tinnoridɓa e goonga e no njokkirɓa dum ni. ⁴Seyo fuu buranaa kam ko nanumi biɓɓe am ina njokki goonga.

Haala wallude sakiraaɓe

⁵Sakiike am korsudo, ko mballataa sakiraaɓe men duum, fay si wo ɓe jananɓe to maada,* ina hollita wo a koolniido. ⁶Be kaalii haala njinngu maada yeeso kawrital goondinbe. A waɗan ko woodi si a wallirii ɓe e ko haani e jahaangal maɓɓe, no hawrirta e muuyɗe Laamɗo ni. ⁷Sabo kamɓe, wo saabe Almasiihu ɓe ummorii jahaangal ngaal. Be pilaaki yimɓe ɓe ngoondinaay been mballa ɓe fay huunde. ⁸Ndelle, enen goondinbe Iisaa, eden njeyi wallude hono yimɓe been, faa laatoden gollidoobe e maɓɓe e ley yaajinde goonga.

No Diyotoref e Demetirus ngorri

⁹Won ko mbinndanmi kawrital goondinbe, ammaa Diyotoref, jidudo arinde hoore muudum oon, ina heddi salanaade kam. ¹⁰Saabe duum, si mi warii fu, mi hollan ko o waɗata duum e no o mbonkorto min ni. Wanaa dum tan: o jaɓɓataako sakiraaɓe jananɓe been, katin du yidube jaɓɓaade ɓe been, o haɗan dum'en, o riwa dum'en e kawrital goondinbe.

¹¹Sakiike am korsudo, taa nyemmbitin ko boni, nyemmbitaa ko woodi. Gadoowo ko woodi fuu wo neddo Laamɗo. Gadoowo ko boni anndaa Laamɗo. ¹²Demetirus wo neddo lobbo sabo imo wondi e goonga. Yimɓe fuu ina kaala haala makko lobba. Minen du, miden njabi dum, de ada anndi seedaaku amin wo goonga.

Baynundural

¹³Ko kaanumi haalande ma duum ina heewi, de mi yidaa winndude dum fuu e binndirgal. ¹⁴Mido yeloo yiide ma ko badii, kaalden hunnduko e hunnduko.

¹⁵Yigiraaɓe maa wonɓe do been ina njowte. Njowtanaa kam yigiraaɓe been fuu gooto gooto. Jam wonda e maada.

---

*1:5 *Sakiraaɓe been* wo sankitooɓe Kabaaru Lobbo.

Bataaki Yahuuda

1 Bataaki ki to am yuuri, miin Yahuuda maccudo Iisaa Almasiihu. Mi minyoo Yaakuuba. Mido jowta on, onon be Laamdo Baaba meeden noddi, horsini, be Iisaa Almasiihu reenata. ²Laamdo hebbin on yurmeende e jam e njinngu.

Sappangol dow janninoobe fenoobe

(2 Piyeer 2.1-17)

³Sakiraabe am horsube, mido yidunoo faa sanne winndande on dow kisingdam dam kawtuden. Ammaa joonin mi yi'i ina tilsi mi winnda faa mi sususina on ndaranodon goondinal kalfinaangal seniibe nde wootere faa abada. ⁴Sabo bonbe wobbe ina coorii e kawrite goondinbe tawee taykaaka. Jukkungo mubben winndaama gilla ko booyi. Be kulataa Laamdo. Ibe oonya moyyere Laamdo faa be keba gollude muuyde balli cementiide. Ibe njedda Joomiraado men Iisaa Almasiihu Joomii en gooto on.

⁵Joonin, mido yidi miccintinde on ko anndudon faa laabi: Joomiraado dannii yimbe muudum to leydi Misira toon. De sakitii o halki be ngoondi-naay e ley mabbe been. ⁶Miccitodon du no maleyka'en wobbe muurtiri, kedaaki ley keerol baawde de Laamdo darnannoo dum'en, de njoppi joonnde mubben. Saabe dum, Joomiraado watti be ley nimre faa kiite nyannde dargal, geyyirii be geyyelle duumiide. ⁷Hono noon du, Sodoma e Gomoora e gure

piiliide dum'en ngadiri jeenu no maleyka'en been ngadiri ni, de mbuurdiino e muuyde terde de kaanaa wadeede. De dum laatani yimbe fuu sappangol jukkungo yiite duumiinge ngeen.

⁸Woodi, wo hono noon sooriibe e moodon ngadirta. Ko be nji'ata ley koydi mabbe na nanna be ley tuuninde terde mabbe. Ibe kuyfina hoorewaaku[†], ibe mbonkoo teddube wonbe dow kammu.

⁹Fay Miikaa'iilu, mawdo maleyka'en oon, jabaay mbonkaade Ibiliisa hono noon. Nde kanko e Ibiliisa ngadidinnoo jeddi dow moobeede banndu Muusaa ndeen, o jabaay saraade dum, de ko o wi'i dum tan wo: «Joomiraado fele.»

¹⁰De yimbe been kaa ina mbonkoo kulle de anndaa. Be ummodake e muuyde terde mabbe, nga'ude hono muuyde daabaaji ladde ni, de duum woni ko halkata be. ¹¹Halkere woodanii be koy! Be njokkii laawol Kayiinu.[‡] Be majjinii ko'e mabbe hono no Balaama majjiri[¶] faa be keba jawdi. Ibe kalka e muurtugol mabbe no Koora[§] halkiri ni. ¹²Ibe laatii masiiba wakkati kawroton faa nyaamdon ley njinngu, sabo ibe nanndi hono tefaa je gonde ley maayo kalkooje laanaaji. Be cementataa ko be njeyaaka ley doon. Woodi du, ko'e mabbe tan be killaa. Wo be duule de ngalaa ndiyam de keni coggata. Wo be ledde yaamnde de ngalaa bibbe boreteebe, doofaade, baatude fey. ¹³Wo be bempyye maayo manngo nyanngude, ibe yuufinira noon nguufu golleeji mabbe cementiidi. Wo be koode jilotoode. Nimre burnde fuu niibude be ndesanaa faa abada.

[†]1:8 **hoorewaaku** do ina waawi taweede wo hoorewaaku Joomiraado naa hoorewaaku teddube dow kammu. Wobbe du paamii wo hoorewaaku leydi, dum wo laamu e jamirooje muudum.

[‡]1:11 **Kayiinu** wo bardo minyum Haabiila.

[¶]1:11 Ndaaree 2 Piyeer 2.15.

[§]1:11 Gorko bi'eteedo **Koora** muurtini yimbe Israa'iila nde Muusaa haybannoo be ley ladde ndeen.

¹⁴ Henok, taaniyo njeddafo ley y'uwdi Aadama oon, sappakeno kabaaru mabbe gilla ko booyi, wi'i:

«Ndaaree, Joomiraado ina warda e maleyka'en muudum seniibe ujunaaje ujunaaje

¹⁵ faa saroo yimbe fuu.

O hollitan bonbe been golle mubben fuu no foti bonde,

o hollitan be haalaaji nyaadufi di luttoobe yeddoobe Laamdo been kaali dow muudum fuu.»

¹⁶ Yimbe been wo nurnurtoobe. Ibe nji'a boofi wobbe e huunde fuu. Ibe njokka muuyde terde mabbe. Daade mabbe na mawnitoroo yukkinaare. Ibe mana wobbe faa be keba ko be njidi.

Haala nyibude nguurndam dow goondinal

¹⁷ Ammaa onon sakiraabe am horsube, miccitere haalaaji di nulaabe Joomiraado men Iisaa Almasiihu been cappinoo diin.

¹⁸ Be mbi'ii on: «E cakitte jamaanu, jalnortooobe yimbe, jokkuba muuyde terde mubben bonde ngarowan.» ¹⁹ Kambe ngonni senndoobe yimbe. Wo adunaaru

tan be miilotoo. Ruuhu Laamdo walaa e mabbe. ²⁰ De onon kaa sakiraabe am horsube, nyibee nguurndam moodon dow goondinal moodon ceniingal faa sanne ngaal. Ngonee e naaraade Laamdo dow baawde Ruuhu Ceniido. ²¹ Keddee e njingu Laamdo tawa odon ndoomi yurmeende Joomiraado meeden Iisaa Almasiihu yaaroore on to nguurndam nduumiidam. ²² Njurmee yimbe wonbe e ley sikki-sakka. ²³ Ndippitee, mburtinee wobbe e yiite, ndannon dum'en. Wobbe du, njurmee dum'en tawee odon kulana ko'e moodon. Nyiddon fay saayaaji diin, taa muuyde balli mabbe tuunde deen ndaaba on.

²⁴ Laamdo ina waawi reenude on e fergaade, ina waawi waddude on faa ndarodon yeeso teddeengal muudum, tawee feloore fuu walaa e moodon, wo on weltiibe. ²⁵ Teddeengal e manngu e semmbe e laamu ngoodan mo, kanko Laamdo gooto kisinirdo en Iisaa Almasiihu Joomiraado meeden oon, gilla fuddoode, faa joonin, faa abada abadin! Aamiina.

Holleede

nde Iisaa Almasiihu banginani Yuhanna

1 Dewtere nde ina hawrunduri kulle de Iisaa Almasiihu bangini. Laamdo banginani mo kulle de faa o holla maccuɓe muudum ko badii laataade. Iisaa nuli maleyka muudum to maccuɓo muudum Yuhanna, de humpiti dum kulle de. ²Yuhanna du seedake konngol Laamdo, kam e goonga mo Iisaa Almasiihu waddi. O haali ko o yi'i fuu. ³Barke woodanii neddo fuu janngudo dewtere annabaaku nde. Barke du woodanii neddo fuu kettindaniido nde de jokki ko winndaa e mayre duum, sabo wakkati mo kulle deen ngadata oon badake.

Jowtaali e tindinooje Yuhanna to kawrite goondinbe jeddi

⁴Miin Yuhanna, mido winndana kawrite goondinbe jeddi gonde e leydi Aasiya. Wo on kebu moyyere e jam yuurude to Laamdo gondo, gonnoodo, gonoowo oon, e yuurude to ruuhuujii jeddi gondi yeeso joodorgal laamu makko diin. ⁵Wo on kebu moyyere e jam yuurude to Iisaa Almasiihu, seedee koolniido, artiido iirtineede hakkunde maaybe, dawranoowo kaanankoobe adunaaru ndu.

Kam yidi en de habbiti en e hakeeji meeden saabe yiyam muudum ndu faadam. ⁶O hokki en laamu, o wadi en almaami'en faa ngollanen Laamdo Baabiiko oon! Teddeengal e baawde ngoodan Iisaa faa abada! Aamiina.

⁷Ndaaree, imo wara e duule.

Yitere fuu yi'an mo,

fay yuwnoobe mo been.

Lenyi adunaaru fuu mboyran mettorgal saabe makko.

Wo dum laatoro noon! Aamiina.

⁸Laamdo Joomiraado, gondo, gonnoodo, gonoowo, Jom baawde fuu oon, wi'i:

—Miin woni arandeejo, miin woni cakitotoodo.

No Yuhanna yiiri Almasiihu ina teddiniree

⁹Miin Yuhanna, wo mi sakiike moodon, kawtudo e moodon torraaji, kawtudo e moodon laamu Iisaa Almasiihu, munyidindo e moodon munyal makko. Mi riiwaama ruunde** wi'teende Patamos saabe ko mbaajimi konngol Laamdo e seedaaku ngu Iisaa waddi.

¹⁰E ley Nyalaande Joomiraado ndeen,^{††} Ruuhu heewi kam, de nanumi caggal am daande toowunde hono daande buututal ni ¹¹ina wi'a:

—Ko nji'ataa duum, wadu dum dewtere, de nuldaa nde kawrite goondinbe jeddi deen: kawrite gonde Efeesu e Simirna e Pergamon e Tiyatira e Sardis e Filadelfi e Lawdikiya.

¹²Njeeyiimi yalla mido yi'a kaal-doowo e am oon. Nde njeeyinoomi ndeen, mi yi'i fitillaaji kanje jeddi.

¹³Hakkunde fitillaaji diin ina woodi goddo nanndudo e bii-Aadama, ina bornii saaya njuutuka, ina habbi kabbor-gol kanje e becce muudum. ¹⁴Leebi hoore makko ndawni far hono haabu, naa hono jalbugol daandorgal ni. Gite makko na njayna hono demle yiite.

¹⁵Koyde makko ina delkira no njamndi mbodeeri jalbirta si wadaama e yiite faa wojji coy ni. Katin du daande makko ina wa'i hono duko ndiyelee keewde.

¹⁶Imo jogorii junngo makko nyaamo

**1:9 Ruunde wo leydi tummbiindi hakkunde maayo manngo.

††1:10 Nyalaande Joomiraado ndeen woni yannde alan.

ngoon koode jeddi. Kaafaahi ki kundude muudum didi fuu mbeli ina wurtoo e hunnduko makko. Yeeso makko ina delkira hono naange yayniroowe haddi baawde muudum fuu.

¹⁷Nde nji'unoomi mo ndeen, caamumi yeeso makko hono wo mi maaydo. Ammaa o yowi junngo makko nyaamo dow am, o wi'i:

—Taa hulu! Miin woni arandeejo, miin woni cakitotoodo, ¹⁸miin woni burdo oon. Mi maayiino, ammaa inani kam mido wuuri faa abada. Mido tigii baawde dow maayde e laakara fuu. ¹⁹Ndelle, winndu ko nji'udaa duum, ko wadata joonin duum e ko waroyta yeeso. ²⁰Inan maanaa sirri koode jeddi de nji'udaa e junngo am nyaamo de, kam e fitillaaji kanje jeddi: koode jeddi deen wo maleyka'en kawrite goondinbe jeddi deen. Fitillaaji kanje jeddi diin wo kawrite goondinbe jeddi deen.

Haala bataakiiji yaade to kawrite goondinbe jeddi

Bataaki to Kawrital gonngal Efeesu

2—Winndan maleyka kawrital goondinbe gonngal Efeesu, mbi'aa: «Inan haalaaji jogiido koode jeddi e junngo muudum nyaamo, jahoowo hakkunde fitillaaji kanje jeddi:

²Mido anndi golle maa e no tinoridaa ley tampiri. Mido anndi munyal maa. Mido anndi a munyanta bonbe, a ndaartindake wiitotoobe wo nulaabe been, de tawudaa be fenoobe. ³A jom munyal, a rondake tiidallaaji saabe innde am, de dum fuu, a selaay jokkude goonga. ⁴Ammaa mido felire dum do: a yoppii njinngu maa ngu njoginodaa arande nguun. ⁵Ndelle mic-

cita no ngorrunodaa gilla a saamaay. Tuubu, ngolliraa no ngollir-taano arande ni! Si wanaa duum, si a tuubaay, mi waran to maa mi itta fitilla maa e nokku muudum.

⁶Ammaa mido yardorii maa dum do: ada wanyi golleeji jokkufe Nikolay^{††} hono no mbanyirmi di, miin du. ⁷Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinbe duum! Jaaliido fuu, mi hokkan dum nyaamude fiibe lekki nguurndam ndariki ley aljanna Laamdo kiin.»

Bataaki to kawrital gonngal Simirna

⁸—Winndan maleyka kawrital goondinbe gonngal Simirna, mbi'aa:

«Inan haalaaji arandeejo e cakitotoodo, maaynoodo de iirtii oon:

⁹Mido anndi torra maada e talkaaku maada, tawee le a jom jawdi. Mido anndi no wiitotoobe wo Alhuudiya'en de nganaa been mbonkorto on. Wo be kawrital rewoobe Seydaani. ¹⁰Taa hulu torra badiido hewtude ma. Ndaar, Ibiliisa badake faddude wofbe maada ley kasu faa filoo jarribaade ma. A torrete balde sappo. Laatodaa koolniido faa e maayde, de mi hokke nguurndam nduumiidam laatane kufune jaalorgal. ¹¹Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinbe duum! Jaaliido fuu, maayde didaberde ndeen meemataa dum.»

Bataaki to Kawrital gonngal Pergame

¹²—Winndan maleyka kawrital goondinbe gonngal Pergame, mbi'aa:

«Inan haalaaji jogiido kaafaahi ki kundude muudum didi fuu mbeli:

^{††}2:6 Ayaaje 2, 20, e 24 ina tindina yimbe faa ndeentoo e jannde Nikolay'en. Wo diina fewreejo kaalaado katin ley aaya 15 ammaa en anndanaa kabaaru diina oon.

¹³Mido anndi nokku do kofudaa, do Seydaani laamii doon. E noon fu, ada tinnii e innde am. A yankiraay goondinde kam fay wakkati nde Antipas seedee am koolniido oon waranoo ley maada ndeen. Wo do Ibiliisa joodii. ¹⁴Ammaa ina woodi pelooje seeda de njoganimaami: ada munyana yimbe wonbe hakkunde maada habbiibe e jannde Balaama. Kam jannini Balak ferginde Israa'ilankoobe, be nyaama teewu-uji cakkanaadi tooruuji, be njeena du. ¹⁵Wobbe maada du na njokka yimbe Nikolay. Jannde maabe fuu wo fotu bonde. ¹⁶Ndelle tuubu. Si wanaa dum, mi waran to maa joonin, mi habira e maabe kaafaahi ngonki e hunduko am ki. ¹⁷Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinbe duum! Jaaliido fuu, mi hokkan dum nyaamdu suudiindu wi'eteendu «manna». Mi hokkan dum kaayel danewel du. Dow kaayel ngeel innde heyre ina winndaa nde fay gooto anndaa si wanaa kokkaado dum.»

Bataaki to kawrital gonngal Tiyatira

¹⁸—Winndan maleyka kawrital goondinbe gonngal Tiyatira, mbi'aa: «Inan haalaaji Bii Laamdo mo gite muudum njalbirta hono demle yiite, mo koyde muudum delkirta hono njamndi mbodeeri ciywaandi ni:

¹⁹Mido anndi golleeji maa e njingu maa e goondinal maa e ballal ngal ngafandaa wobbe, kam e munyal maa. Mido anndi golleeji maa cakitiidi buri arandeeji diin heewude. ²⁰Ammaa mido felire dum do: ada munyana Yesabel, debbo biitotoodo wo annabaajo oon. Imo wosina maccube am, imo jannina dum'en fijirde e nyaamude teewuuji cakkanaadi tooruuji. ²¹Mi

hokkii mo wakkati no o tuubira, ammaa o yidaa tuubude e fijirde makko ndeen. ²²Saabe majjum mi faddan mo dow leeso naawalla. Fijidoobe e makko been du, si tubaay e golle makko, mi torran dum'en torraaji mawdi. ²³Mi halkan bibbe makko du. Ndeen kawrite goondinbe deen fuu anndan miin woni ndaartintoodo hakkillooji e berde. Katin du mi yosan gooto moodon fuu haddi golle muudum. ²⁴Ammaa onon yimbe Tiyatira heddiibe be njokkaay laawol ngol been, be ngolliraay ko wobbe mbi'ata «sirriji Seydaani luggudi», mido wi'a on: mi yowataa dow moodon donngal gonngal ²⁵si wanaa tinnodon e ko njogidon duum faa nde ngarumi. ²⁶Jaaliido – dum woni gadoowo muuyde am faa yehi timmoode oon – mi hokkan dum baawde dow laamorde adunaaru. ²⁷Jaaliibe been ndurdan de e sawru njamndi, pusiran de hono no loode pusirta ni. ²⁸Mi hokkan dum'en baawde, hono no Baaba am hokkiri kam miin du. Mi hokkan be hoodere fajiri ndeen du. ²⁹Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinbe duum!»

Bataaki to kawrital gonngal Sardis

3—Winndan maleyka kawrital goondinbe gonngal Sardis, mbi'aa: «Inan haalaaji jogiido ruuhuuji Laamdo jeddi e koode jeddi:

Mido anndi golle maa. Ada wi'ee a buurdo, tawee le a maaydo. ²Hakkil! Cembindinaa seeda mo njogidaa oon gilla waataay, sabo mi tawaay golle maa ina kibbi yeeso Laamdo am. ³Ndelle, miccita no kebirdaa e no nanirdaa Kabaaru Lobbo oon. Tuubu, de ngolliraa dum. Si a hakkilaay, mi wardan

hono no gujjo ni, de a anndataa wakkati mo ngarammi maɓbude ma. ⁴ Ammaa, aɗa woodi ɗo Sardis doon yimbe ɓe tuuninaay kaddule muɓɓen. ɓe ɓornoto kaddule daneeye ɓe njaada e am, sabo iɓe poti e majjum. ⁵ Hono noon jaaliido fuu ɓornortoo kaddule daneeye. Abada mi tostataa innde muudum e dewtere nguurndam ndeen. Mi seedoto imo jeydaa e am yeeso Baaba am e maleyka'en muudum. ⁶ Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinɓe duum!»

Bataaki to kawrital gonngal Filadelfi

⁷—Winndan maleyka kawrital goondinɓe gonngal Filadelfi, mbi'aa: «Inan haalaaji ceniido goongante, tiigiido cokitirgal Daawda. Si o omtii, fay gooto ombataa. Si o ombii, fay gooto omtataa.

⁸ Mido anndi golle maa. Ndaar, mi omtii dammbugal yeeso maa ngal fay gooto waawaa ombude. Aan e famɗude semmbe fuu, a haybii konngol am, a yankiraay innde am. ⁹ Haya, mi neldete jeyaabe e kawrital rewoobe Seydaani wiitotoobe wo Alhuudiyankooɓe tawee ɓe fenooɓe, ɓe nganaa. Mi dooldan ɓe ɓe ngara ɓe kujidowa to koyɗe maa. Ndeen ɓe paaman mi yidii ma. ¹⁰ A haybii ko njamirmaami duum, a munyii sanne. Saabe dum, mi reenete e wakkati nde billaare warata hora adunaaru faa ndaartindoo yimbe fuu. ¹¹ Mi ɓadake warude. Tinna e ko njogidaa duum taa fay gooto teeta kufune maa jaalorgal. ¹² Jaaliido fuu, mi wadan dum bimbeere ley suudu Laamɗo am seniindu. O wurtaako e mayru abada. Mi winndan e dow makko innde

Laamɗo am e innde ngalluure muudum. Ngalluure ndeen wo Urusaliima keso yuuroowo dow kammu to Laamɗo am de jippoo. Mi winndan e dow makko innde am heyre ndeen. ¹³ Jom nowru fuu, nana ko Ruuhu haalanta kawrite goondinɓe duum!»

Bataaki to kawrital gonngal Lawdikiya

¹⁴—Winndan maleyka kawrital goondinɓe gonngal Lawdikiya, mbi'aa: «Inan haalaaji bi'eteedo Aamiina oon, seedaaku koolniido goongante, mo tageefo oon fuu laatorii saabe muudum:

¹⁵ Mido anndi golle maa, a feewaa a wulaa. Wo a laato peewudo naa buldo! ¹⁶ Saabe ko tawaa a feewaa a wulaa duum, hunnduko am tuutete. ¹⁷ Aɗa wi'a: «Mi jom jawdi, mi hawrundurii jawdi, mi haajaaka fay huunde.» Tawi le, a anndaa wo a mettudo hoore, a jurminiido, a talkaajo, a bumɗo, a koldo! ¹⁸ Mido tindine, coodaa to am kanɗe laabini-raado yiite, faa keɓaa jawdi ngoongalaari. Coodaa to am du kaddule daneeye ɓornodaa, faa cuuraa bandu maa ɓoldu nduun e semteende. Katin du, coodaa to am nebbam faa mbujaa gite maa de keɓaa nji'aa. ¹⁹ Miin, mido fela yimbe ɓe njidumi, mido dartina dum'en. Ndelle, tinnoɗaa, tuubaa! ²⁰ Inani mido darii e dammbugal, mido salmina. Neddo fuu nando daande am de omti dammbugal, mi naatan to muudum, mi nyaamda e muudum, kam du nyaamda e am. ²¹ Jaaliido fuu, mi hokkan dum joododaade e am dow joodorgal am laamu, hono no miin du njaaloriimi de njoododiimi e Baaba am dow joodorgal muudum ni. ²² Jom nowru fuu, nana ko Ru-

uhu haalanta kawrite goondinbe duum!»

Haala dammbugal omtiingal dow kammu

4 Caggal duum, yeewumi, de nji'umi dammbugal ina omtii dow kammu. Daande nde nanunoomi arande wa'unde hono buututal ina haalda e am ndeen, ina wa'a:

—Yeenu ngaraa do, faa mi holle ko haani laataade caggal joonin.

²Wakkati gooto Ruuhu heewi kam, de nji'umi joodorgal laamu dow kammu. Goddo ina joodii dow maggal. ³Joodiido oon, tagaadi muudum ina jalbira hono no hayre yaspa, ina wojiitira hono no hayre sardis. Ciifociibongal ina filii joodorgal ngaal, ina jalbira hono no hayre emerooda ni. ⁴Joodorgal ngaal, joodorde laamu noogay e nay ina pilii ngal. Mawbe noogayo e nayo ina njoodii dow majje, ina bornii kaddule daneje, kufuneeje gadiraade kanje ina ngoni e ko'e mabbe. ⁵Mayye e sawtuuji e diggaali ina njalta e joodorgal laamu ngaal. Yeeso maggal doon ina woodi docce jeddi kubbooje. Deen ngoni ruuhuuji Laamdo jeddi diin. ⁶Ko wa'i hono maayo laabungo tal nanndungo e daandorgal ina weertii yeeso maggal.

Dakkol joodorgal laamu ngaal ina woodi kulle nay buurde. Ide piilii ngal, ide keewi gite yeeso e caggal fuu. ⁷Huunde wuurnde arandeere ndeen ina wa'i hono laddeeru. Didaberde ndeen ina wa'i hono ngaari. Tataberde ndeen, yeeso muudum ina wa'i hono yeeso bii-Aadama. Nayaberde ndeen ina wa'i hono ciilal piiroowal. ⁸Kulle buurde nay deen, gootel fuu ina woodi bippeeje jeegom. Bippeeje deen ina keewi gite ley e dow fuu. Jemma e nyalooma fuu de celataa yimude, ide mbi'a:

«Ceniido, Ceniido, Ceniido,

wo Laamdo Joomiraado jom baawde fuu,

gonnoodo, gondo, gonoowo oon!»

⁹Kulle buurde nay deen ina ndarjina, ina teddina, ina njetta joodiido dow joodorgal laamu, buurde faa abada oon. ¹⁰Nde be ngadata dum fuu, mawbe noogayo e nayo been kippoto e leydi yeeso joodiido e joodorgal oon, kujidana buurde faa abada oon. Ibe njoyyina kufuneeje mabbe yeeso joodorgal ngaal, ibe mbi'a: ¹¹«Joomiraado amin, Laamdo amin, ada foti hebude darja e teddeengal e baawde, sabo aan tagi huunde fuu.

Wo saabe muuyde maa dum laatorii, wo saabe muuyde maa tagirdaa dum.»

Haala dewtere Laamdo e kaando omtude nde

5 Caggal duum, nji'umi e junngo nyaamo joodiido dow joodorgal laamu oon dewtere taggaande. Gerejeji mayre didi fuu ina mbinndaa. Inde ommbiraa takkande maandinaade jeddi.

²Ndeen nji'umi maleyka jom semmbe ina yeewnoo daande toownde, ina wa'a: —Moy foti e takkitinde takkande takkaade deen, de omta dewtere taggaande nde?

³Ammaa fay gooto walaa dow kammu, walaa dow leydi, walaa ley leydi baawdo omtude dewtere taggaande ndeen naa ndaarude ley mayre. ⁴Mboyumi bojji cattudi, sabo hebaaka potudo omtude dewtere ndeen naa ndaarude ko woni e mayre. ⁵Ndeen gooto e mawbe been wa'i kam:

—Taa woy! Inan, laddeeru jeyaandu e lenyol Yahuuda, yuurndu e Daawda nduun, jaalake. Kayru waawi omtude takkande takkaade jeddi deen, de omta dewtere ndeen.

⁶Ndeen nji'umi Jawgel ina darii hakkunde joodorgal ngaal. Kulle nay buurde deen e mawbe been ina piilii

ngel. Ingel nanndi e kirsanoongel. Ingel woodi luwe jeddi e gite jeddi. Deen ngoni ruuhuuji Laamdo jeddi nuleteedi e adunaaru ndu fuu. ⁷Jawgel ngeel yehi, jabowi dewtere taggaande ndeen e junngo nyaamo joodiido dow joodorgal oon. ⁸Ko ngel jabi dewtere ndeen duum, kulle nay buurde deen e mawbe noogayo e nayo been kippii e leydi yeeso maggel. Mono fuu ina woodi hoddu e urdude kanjeere heewnde uurdi, dum woni du'aawuuji seniibe been. ⁹Heddii ibe njima jimol kesol, ibe mbi'a:

«Ada foti e jabude dewtere ndeen de takkita takkande uddiraade nde, sabo a hirsanooma.

E yiyyam maa coottirfaa yuurube e lenyi fuu e demle fuu e siyiiji yimbe fuu e laamorde fuu faa be njeйдаa e Laamdo.

¹⁰A wadii be jeyaabe e laamu e almaami'en gollanoobe Laamdo meeden.

Be laamoto adunaaru.»

¹¹Caggal duum nji'umi ley holleede, de nanumi daade maleyka'en heewbe. Ibe ngada ujunaaje ujunaaje duudde. Ibe piilii joodorgal ngaal e kulle buurde deen e mawbe been, ¹²ibe njimira daade toowde, ibe mbi'a:

«Jawgel kirsanoongel ngel ina foti e hebude baawde e jawdi e hakkilantaaku e semmbe e teddeengal e darja e manoore!»

¹³Ndeen nanumi tageefo wonngo dow kammu fuu e ko woni dow leydi e ko woni ley leydi e ko woni dow maayo e ko woni e muβben fuu, ina mbi'a:

«Manoore e teddeengal e darja e baawde ngoodanii joodiido dow joodorgal ngaal oon

e Jawgel ngeel faa abada!»

¹⁴Kulle nay buurde deen njaabii:

—Aamiina.

Mawbe been du, kippii e leydi, kujidi.

Takkande takkaade jeddi

Haala takkitingol takkande arandeere: jaalagol

6Ndeen nji'umi Jawgel ngeel takkittii wootere e takkande takkaade jeddi deen. Nanumi wootere e kulle nay buurde deen ina iidina daande muudum hono riggaango, ina wi'a:

—War!

²Yeewumi, nji'umi puccu ndaneewu. Badfiido ngu oon ina tiigii kalawal laanyal. O hokkaa kufune laamu. Wo o jaaliido, de o wurtii faa o beyda jaalorgal.

Haala takkitingol takkande didaberde: barundural

³Nde Jawgel ngeel takkitinnoo takkande didaberde ndeen, nanumi huunde wuurnde didaberde ndeen ina wi'a:

—War!

⁴Ndeen puccu gonngu, mbofeewu yalti. Badfiido ngu oon hokkaa laawol faa itta jam e adunaaru, faa yimbe mbarundura. O hokkaa kaafaahi mawki.

Haala takkitingol takkande tataberde: tiidalla

⁵Nde Jawgel ngeel takkitinnoo takkande tataberde ndeen, nanumi huunde wuurnde tataberde ndeen ina wi'a:

—War!

Nji'umi puccu baleewu. Badfiido ngu oon ina tiigii etirgal e junngo muudum.

⁶Nanumi ko nanndi e daande neddo yurii hakkunde kulle nay buurde deen, ina wi'a:

—Kiloo alkama wo ceede golle nyalooma soodete. Kilooji tati gawri du wo ceede golle nyalooma coodete. De taa bonnu nebbam e cabijam.

*Haala takkitingol takkande
nayaaberde: maayde*

⁷Nde Jawgel ngeel takkitinnoo takkande nayaaberde ndeen, nanumi daande huunde wuurnde nayaaberde ndeen, ina wi'a:

—War!

⁸Yeewumi, nji'umi puccu oolu. Baddi-ido ngu oon ina wi'ee Maayde, laakara ina jokki mo. Be kokkaa baawde dow nayaaberde adunaaru faa be mbarda yimbe kaafaahi e rafo e baasiiji e kulle ladde.

*Haala takkitingol takkande joyaaberde:
wardaabe saabe seedaaku muβben*

⁹Nde Jawgel ngeel takkitinnoo takkande joyaaberde ndeen, nji'umi to ley hirsirde rewroteende Laamdo toon yonkiiji wardanoobe saabe dwtanaade konngol Laamdo e seedaaku ngu be ceedii nguun. ¹⁰Be yeewnii faa toowi, be mbi'i:

—Joomiraado ceniido goongante, faa ndey ndoomudaa faa carodaa yimbe wonbe e adunaaru ndu been? Ndeye njomnitotodaa be rufugol yiyam amin?

¹¹Mono e maβbe fuu hokkaa saaya ndaneeha. Be mbi'aa be powta seeda tafon, faa limgal gollidiiβe maβbe, saki-raabe maβbe fodanaabe wareede hono maβbe been, kiβba.

*Haala takkitingol takkande
jeegaaberde: nyalooma mawdo*

¹²Ndeen nji'umi Jawgel ngeel takkiti takkande jeegaaberde ndeen. Wakkati oon leydi dimmbi dimmbagol manngol. Naange bawliri faa nanndi hono kaasa baleewa, lewru du fuu wojjiri hono yiyam. ¹³Koode kammu deen caami e leydi hono no biβbe yibbi kecce caamirta si henndu mawndu wifii. ¹⁴Kammu oon du dilli, taggiraa hono no daago taggirtee ni. Baamle e duude fuu

doofaa e nokkuuje muβben. ¹⁵Ndeen kaanankooβe adunaaru e yimbe teddube e hooreeβe sordaasiibe e joomi-raabe jawdi e jom'en semmbe e rimbe e riimaybe fuu cuudii ley lohi baamle e hakkunde tefaaβe baamle. ¹⁶Heddii iβe mbi'a baamle e tefaaβe deen:

—Caamee dow amin! Cuudon min e yeeso joodiido dow joodorgal laamu oon! Cuudon min e tikkere Jawgel ngeel! ¹⁷Sabo nyannde tikkere maβbe mawnde ndeen yottake. Moy waawi dadude?

**Haala yimbe 144 000
wadaabe maande**

7 Caggal duum, mi yi'ii maleyka'en nayo ina ndarii e jihaaji adunaaru nay. Iβe paddii keni adunaaru nay diin, taa di mbifa, wanaa dow leydi, wanaa dow maayo, wanaa dow lekki. ²Nji'umi katin maleyka goddo yuurudo funnaange ina tiigii gadirgal maande Laamdo buurdo. O yeewnii daande toownde to maleyka'en nayo hokkaabe baawde torrude leydi e maayo been. ³O wi'i be:

—Taa mbonne leydi naa maayo naa ledde de tafon, faa min ngada maande e tiide maccube Laamdo meeden been.

⁴Ndeen nanumi limgal wadaabe maande e tiide muβben been: iβe ngada ujunaaje hemre e capande nayo e nayo (144 000). Wo be maandinaabe yuurube e lenyi Israa'iilankooβe diin fuu:

⁵yuurube e Yahuuda ujunaaje sappo e dido (12 000),

yuurube e Ruuben, ujunaaje sappo e dido,

yuurube e Gada, ujunaaje sappo e dido,

⁶yuurube e Aser, ujunaaje sappo e dido,

yuurube e Naftali, ujunaaje sappo e dido,

yuurube e Manasa, ujunaaje sappo e dido,

⁷Yuurube e Simeyon, ujunaaje sappo e dido,
 yuurube e Lewi, ujunaaje sappo e dido,
 yuurube e Isakar, ujunaaje sappo e dido,
⁸yuurube e Jabulon, ujunaaje sappo e dido,
 yuurube e Yuusufi, ujunaaje sappo e dido,
 yuurube e Benyamin, ujunaaje sappo e dido.
 Lenyi diin fuu ngadanaama maande.

No yimbe lenyi fuu njettirta Laamdo

⁹Caggal duum, yeewumi, nji'umi jamaa keewdo mo limataako yuurudo e laamorde fuu e lenyi fuu e siyiji yimbe fuu e demle fuu. Ibe ndarii yeeso joodorgal laamu ngaal e Jawgel ngeel. Ibe bornii saayaaji daneeki, licce tamarooje ina ngoni e juude maabe. ¹⁰Ibe ilina, ibe mbi'a:

—Kisindam to Laamdo meeden joodifido dow joodorgal laamu ngaal yuurata, kam e Jawgel ngeel.

¹¹Maleyka'en been fuu ina ndarii, ina piilii joodorgal ngaal e mawbe been e kulle nay buurde deen. Be fuu be kippi geese maabe e leydi, ibe kujidana Laamdo. ¹²Ibe mbi'a:

«Aamiina.

Manoore e darja e hakkilantaaku e yettoore

e teddeengal e baawde e semmbe,
 fuu ngoodanii Laamdo meeden faa abada!

Aamiina.»

¹³Ndeen gooto e mawbe been yami kam:

—Beye ngoni yimbe borniibe saayaaji daneeki be? Faa toy be yuuri?

¹⁴Mbi'umi mo:

—Joomam, aan woni anndudo.

O jaabii kam, o wi'i:

—Kambe ngoni yuurube e torra mawdo. Be lonni saayaaji mabbe, be ndawninirii di yiyyam Jawgel ngeel.^{¶¶}

¹⁵Dum saabii de be keddoto yeeso joodorgal laamu Laamdo ngaal, be ndewa mo jemma e nyalooma ley suudu makko seniindu nduun. Joodiido dow joodorgal laamu oon huuran be hukum muudum. ¹⁶Be njolbataa katin, be domdataa katin. Be naangataake, nguleefi fuu tappataa be katin. ¹⁷Sabo Jawgel gonngel hakkunde joodorgal laamu ngeel duran be, yaara be to ildude ndiyam kokkoojam nguurndam. Laamdo mooytan gondi gite maabe fuu.

*Haala takkitingol takkande
 jeddaberde: deyyere mawnde*

8Nde Jawgel ngeel takkitinnoo takkande jeddaberde ndeen, kammu oon deyy'inii siw faa wadi hono feccere yamnde wootere. ²Ndeen nji'umi maleyka'en njeddo dariibe yeeso Laamdo. Be kokkaa buutute jeddi.

³Maleyka goddo jogiido urdude kanjeere darowii dakkol hirsirde rewroteende Laamdo. O hokkaa uurdi keewndi faa o sakkida dum e du'aawuuji seniibe, o yottina di dow hirsirde kanjeere wonnde yeeso joodorgal laamu ndeen. ⁴Cuurki uurdi ndiin e du'aawuuji seniibe diin yuuri e junngo maleyka oon de yeenti to Laamdo. ⁵Maleyka oon hooyi urdude ndeen, hebbini nde yiite e ley hirsirde ndeen, de faddi nde e leydi. Ndeen diggaali e dukooji ngadi, mayye mayyi, leydi du dimmbii.

Luwe jeddi

⁶Caggal duum, maleyka'en njeddo jogiibe buutute jeddi been cegilanii fuufude de.

^{¶¶}7:14 Maanaa *be ndawninirii saayaaji mabbe yiyyam*, woni hakkeeki maabe fuu njaafaama.

Haala buututal arandeewal

⁷Maleyka arandeejo oon fuufi buututal muudum, de marmalluuje e yiite jillunduraange e yiyam paddaa dow leydi. Feccere tataberde leydi ndiin wulaama, feccere tataberde ledde deen wulaama, hudo hecco koon du fuu wulaama.

Haala buututal didabal

⁸Maleyka didafo oon fuufi buututal muudum, de ko wa'i hono waamnde mawnde hubboore fadfaa e ley maayo. Tataberde maayo ngoon laatii yiyam, ⁹tataberde kulle buurde gonde e maayo ngoon mbaati, tataberde laanaaji ndiyam du kalkii.

Haala buututal tatabal

¹⁰Maleyka tatabo oon fuufi buututal muudum, de hoodere mawnde hubbiroore hono no doccal ni yuuri dow kammu, saami e tataberde gooruuji e ildude ndiyam. ¹¹Hoodere ndeen «Kaadeefi» wi'etee. Nde haadinii feccere tataberde diyeele deen. Yimbe heewbe maayi saabe ndiyam daam haadinaama rok.

Haala buututal nayabal

¹²Maleyka nayabo oon fuufi buututal muudum. Ndeen feccere tataberde naange e feccere tataberde lewru e feccere tataberde koode piyaa, faa gootel fuu tataberde muudum nibbi. Jemma e nyalooma fuu mbaasa tataberde annoora mubben.

¹³Caggal duum, nji'umi ciilal ina fiira dow, nanumi inde yeewnoo e daande toownde, inde wi'a:

—Yoo yoy! Yoo yoy! Bone woodanii yimbe adunaaru nde maleyka'en tato heddiibe been puufii buutute mubben!

Haala buututal joyabal

9 Maleyka njoyabo oon fuufi buututal muudum. Nji'umi hoodere yuuri dow kammu, saami e leydi. Nde hokkaa cokitirgal bunndu ndu luggeefi mum walaa do haadi. ²Nde sokiti bunndu nduun, de cuurki yalti e mayru hono no duppirde mawnde ni. Cuurki kiin nibbini naange e mbeeyu^{ss} fuu. ³Babbatti njalti e cuurki kiin, cankitii e leydi. Di kokkaama baawde torrude hono jahe ni. ⁴Di njamiraa taa di mbonna hudo naa ledde naa huunde fuu ko fudata e leydi, ammaa di torra yimbe be maande Laamdo walaa e tiide mubben been tan. ⁵Di kokkaa torrude yimbe been faa naawa haddi lebbi joy, ammaa di kokkaaka warude be. Torra majji ina nanndi e torra mo yaare fidi. ⁶Ley lebbi diin, yimbe piloto maayde de kebataa. Be muuyan maayde, ammaa maayde doggan be.

⁷Babbatti diin ina nanndi e pucci cegilaniidi wolde. Dow ko'e majji ina ngoodi ko nanndi e kufuneeje gadiraade kanje. Geese majji ina nga'i hono geese yimbe. ⁸Idi njogii cukuli hono cukuli rewbe. Nyiiye majji ina nga'i hono nyiiye dawaadi ladde. ⁹Ko wa'i hono jamde ina ngoni e becce majji. Sawtu bippeelee majji ina wa'i hono torkooji di pucci keewdi ndaasata ina ndoggana wolde. ¹⁰Idi ngoodi lace jogiide kure hono jahe. Ley lace deen ina ngoodi baawde torrude yimbe haddi lebbi joy. ¹¹Kaananke majji woni maleyka kawjotoodo bunndu ndu luggeefi muudum walaa do haadi oon. Innde makko e ibraninkoore wo Abadon, e ley geresankoore wo Apolijon (dum na fiirta «Kalkoowo»).

^{ss}9:2 *Mbeeyu* wo folum hakkunde kammu e leydi.

¹²Bone arandeejo oon faltake. Ndaar, bonandaaji didi ina ngara caggal majjum.

Haala buututal jeegabal

¹³Maleyka njeegabo oon fuufi buututal muudum, de nanumi daande yuuruunde to luwe nay gonde e cobbuli hirsirde kanjeere wonnde yeeso Laamdo ndeen. ¹⁴Daande ndeen ina wi'a maleyka njeegabo jogiido buututal oon:

—Habbitin maleyka'en nayo habbaabe to maayo manngo wi'eteengo Efarata.

¹⁵Ndeen maleyka'en nayo been kabbitaa faa mbara tataberde yimbe adunaaru. Laamdo na segilaninoo be saabe wakkati o, saabe hitaande nde e lewru ndu e nyalooma o e yamnde nde. ¹⁶Mi nanii limgal konunkoobe waddiibe pucci: wo be ujunaaje noogay kile ujunaaje sappo. ¹⁷Inan no njiirumi pucci diin e waddiibe been e ley holleede am: iibe bornii kaddule jamde bodeeje coy hono yiite, kam e bulabulaaje hono kammu e oole hono sitti. Ko'e pucci diin ina nga'i hono ko'e dawaadi ladde. Yiite e curki e sitti ina mburtoo e kundude majji.*

¹⁸Masiibaaji tati diin, dum woni yiite ngeen e curki kiin e sitti oon, njalti e kundude pucci diin de mbari tataberde yimbe adunaaru. ¹⁹Baawde pucci diin ina ngoni e kundude majji, fay e lace majji du. Lace majji deen ina nanndi e bolle. Ide ngoodi ko'e, e ko'e deen di mbarminirta yimbe.

²⁰Yimbe heddiibe be masiibaaji diin mbaraay been tuubaay e golle juude mubben. Be njoppaay sujidande ginnaaji, kam e tooruuji gadiraadi kanje e cardi e njamndi mbofeeri e kaaye e ledde. Ibe kujidana tooruuji di nji'ataa, di nanataa, di njahataa. ²¹Be tuubaay e wafude bar-ko'e, be tuubaay e ndag-

gadaaku mabbe e fijirde mabbe e nguyka mabbe.

**Haala maleyka jogiido
dewtel taggitaangel**

10 Caggal duum, nji'umi maleyka goddo jom sembe ina yuura dow kammu ina jippoo. Ruulde ina fiili dum, ciibociibongal ina tiimti hoore muudum. Yeeso muudum ina delka hono naange, koyde mum du ina nga'i hono bimbbeeje yiite. ²Imo tiigii dewtel taggitiingel e junngo makko. O darni koyngal makko nyaamal dow maayo, o darni nanal dow leydi. ³O yeewnii daande toownde hono no laddeeru ubirta ni. Nde o yeewninoo ndeen, diggaali jeddi njaaborii mo e hoolo mubben, kam'en du. ⁴Nde diggaali jeddi diin tilinoo haalude ndeen, nesumi windude, ammaa nanumi daande yuuri dow kammu, ina wi'a kam:

—Taa winndu ko diggaali jeddi diin mbi'i duum, accu dum laatoo kumpa!

⁵Ndeen maleyka mo nji'umi ina darii dow maayo e dow leydi oon hunci junngo muudum nyaamo faa dow, ⁶honorii Buurdo duumiido faa abada, tagudo kammu e ko woni e muudum, e leydi e ko woni e muudum, e maayo e ko woni e muudum. Maleyka oon wi'i:

—Wakkati heddaaki katin! ⁷Ammaa e ley balde de buututal maleyka njeedfabo ngal fuufata deen, Laamdo tabintinan anniya muudum cuufinoodo. Dum laartorto hono no o wiirunoo annabaabe maccube makko been ni.

⁸Ndeen daande yuurannoode kam dow kammu ndeen haaldi e am katin, wi'i:

—Yahu jaboy dewtel taggitiingel, gonggel e junngo maleyka dariido dow maayo e leydi ngeel.

*9:17 *Sittiwo* huunde oolde wuleteende ina luufa.

⁹Njahumi to maleyka oon, mbiimi dum hokka kam dewtel ngeel. O wi'i kam:

—Jabu ngel, modaa! Ngel haadan ley reedu maa rok, ammaa ngel welan e hunnduko maa hono no njuumndi ni.

¹⁰Njabumi dewtel ngeel e junngo maleyka oon, modumi ngel. Ngel weli e hunnduko am hono njuumndi, ammaa nde modunoomi ngel fu, ingel haadi e ley reedu am rok!

¹¹Caggal duum, mbi'aami:

—Ina tilsi mbaajodaa annabaaku katin e dow siyiiji yimbe heewbe e laamorde e demle keewde e kaanankooobe heewbe.

Haala seedaaku annabaabe dido

11 Ndeen kokkaami sawru fonndirdu, mbi'aami:

—Umma, fonndoy suudu Laamdo seniindu e hirsirde ndeen, kiisodaa rewoobe wonbe doon been. ²Amaa taa fonndu taliyaare mayru. Accu nde, sabo nde hokkaama laamorde adunaaru. De njaaban ngalluure seniinde ndeen faa wada lebbi capande nay e didi. ³Mi hokkan seedebe am dido mbaajoo annabaaku haddi balde ujunere e keme didi e capande jeegom, ibe bornii tekke bootooji.[†]

⁴Seedebe dido been ngoni ledde jaytun didi e fitillaaji didi dariidi yeeso Joomiraado jom adunaaru ndu. ⁵Neddo fuu jidudo torrude be, yiite yaltan e kundude mabbe, halka dum. Jidudo torrude be fuu, tilay halkiree noon. ⁶Ibe njogii baawde hafude kammu tobude haddi balde annabaaku mabbe deen. Ibe njogii baawde waylitinde diyeele laatooyiiyam. Nde be muuyi fuu, ibe mbaawi jippinde e adunaaru sii masiiba fuu.

⁷Nde dido been tilinoo e seedaaku mubben nguun fuu, ndaabaawa mbonnga njeyaanga e bunndu ndu luggeefi muudum walaa do haadi ngaan yaltan de yana e mabbe, jaaloo be, wara be. ⁸Balli mabbe mbaaloto e dow laawol ngalluure mawnde, do Joomiraado mabbe tontanoo e leggal palaangal doon. Ngalluure ndeen ina nanndi e Sodoma[‡] naa Misira. ⁹Siyiiji yimbe fuu e lenyi fuu e demle fuu e laamorde fuu nji'an balli mabbe ko fotata e nyaloomaaji tati e feccere nyalooma. Be caloto di ngattee ley saabeere. ¹⁰Yimbe adunaaru ceyorto saabe maayde mabbe ndeen. Be mbeltoto, be kokkundura dokke dow weltaare, sabo annabaabe dido been torriino be sanne. ¹¹Amaa caggal nyaloomaaji tati e feccere diin, foofaango nguurndam yuuri to Laamdo naati annabaabe dido been, de ummitii, ndarii. Kulol manngol nanngi ndaarannoobe dum'en been fuu. ¹²Daande toownde yuuri dow kammu, ina wi'a be:

—Yeejee ga!

Be yeenji dow kammu e ley ruulde. Waybe be fuu keddii ina ndaara be. ¹³Wakkati oon, leydi dimmbii semmbe, de feccere sappoberde ngalluure ndeen saami. Yimbe ujunaaje njeddo kalkii. Heddiibe been kuli, mawnini Laamdo jom kammu oon.

¹⁴Bone didabo oon faltake. Ndaar, bone tatabo oon ina wara law.

Haala buututal jeddabala

¹⁵Maleyka njedfabo oon fuufi buututal muudum. Ndeen daade toowde nanaa dow kammu, ina mbi'a:

[†]11:3 Maanaa *be bornoo tekke bootooji* woni hollude cunu, hono no rewbe maayraabe cuddortoo ni.

[‡]11:8 *Sodoma* wo wootere e galluuje didi de Laamdo halki saabe heewgol majje hakkeeki. Ndaaree Fuddoode 19.1-29.

—Laamu adunaaru ndu fuu laatake laamu Joomiraado meeden e Almasiihu muudum. O laamoto faa abada abadin!

¹⁶Mawbe noogayo e nayo joodiibe dow joodorde yeeso Laamdo been kippi geese muɓben e leydi, cujidani Laamdo.

¹⁷Ibe mbi'a:

«Miden njette, Laamdo Joomiraado jom baawde fuu,

gondo, gonnoodo oon miden njette, sabo a gollirii baawde maa mawde deen, a tabintinii laamu maa.

¹⁸Laamorde adunaaru deen wo tikkude, ammaa tikkere maa warii.

Wakkati warii faa carodaa maaybe.

Wakkati warii faa mbarjodaa annabaabe maccube maa,

seniibe hulbe innde maa been, teddube e lo'ube fuu.

Wakkati warii faa kalkaa halkooɓe adunaaru been du.»

¹⁹Ndeen suudu Laamdo seniindu wonndu dow kammu nduun omtaa, keesuwal amaana ngaal ɓangi e ley mayru. Mayye mayyi, dukooji e diggaali ngadi, leydi dimmbii, marmalluuje butte caami.

No kuungal waddi e debbo jom ɗatawere

12 Maande haayniinde ɓangi dow kammu. Debbo ina ɓornii naange. Lewru ina woni ley njaabirdi muudum. Hoore muudum na fiila taarde koode sappo e didi. ²Wo o debereedu, imo wulla saabe naawalla ɗatawere. Ndimu nguun ina tiidi mo. ³Ndeen maande wonnde ɓangi dow kammu. Ina woodi kuungal bodewal manngal nanndungal e mboddi. Ingal woodi ko'e jeddi e luwe sappo, hoore fuu ina woodi kufune laamu. ⁴Laasi maggal wuuwi feccere tataɓerde koode kammu, faddi de e leydi. Ngal darii yeeso debbo jom ɗatawere oon faa si ririi fu, ngal moda ɓiyum oon.

⁵Ndeen o rimi biɗɗo gorko, durdoowo laamorde adunaaru fuu e sawru njamndi. Biɗɗo oon dippitaa, yaaraa to Laamdo e joodorgal muudum laamu.

⁶Debbo oon doggiri ley ladde, yehi nokku do Laamdo segilaninoo dum. O haybowaa toon balde ujunere e keme didi e capande jeegom (1 260).

⁷Wolde wadi dow kammu toon. Maleyka bi'eteedo Miikaa'iilu e maleyka'en muudum kawriti, kabi e kuungal ngaal. Kuungal ngaal e maleyka'en muudum du kabi e maɓbe. ⁸Ammaa Miikaa'iilu'en njaalake ngal, kangal e maleyka'en maggal, de ɓe mursi nokku maɓbe gonɗo dow kammu oon. ⁹Kuungal manngal ngaal riiwaama. Kangal woni mboddi arandeeri mbi'eteendi Ibiliisa naa Seyɗaani, njarribotoondi adunaaru ndu fuu. Ndi fadɗaama e leydi, kayri e maleyka'en mayri fuu.

¹⁰Ndeen nanumi daande toownde yu-urunde dow kammu, ina wi'a: «Joonin kisindam Laamdo meeden yottake!

Semmba e laamu muudum njottake! Laamu ina woni e hawju Almasiihu! Sabo peloowo sakiraaɓe meeden, peloowo ɓe to Laamdo jemma e nyalooma oon, riiwaama dow kammu.

¹¹Sakiraaɓe meeden been njaalorake mo yiyyam Jawgel ngeel, e seedaaku ngu ɓe ngadi dow maggal. Be pilaaki reenude yonkiiji maɓbe e maayde.

¹²Ndelle, kammu e wonɓe dow muudum fuu mbeltee!

Ammaa bone woodanii leydi e maayo! Sabo Ibiliisa jippake to moodon. Ina tikki tikkere mawnde, sabo ina anndi wakkati seeda tan hed-danii dum.»

¹³Nde kuungal nanndungal e mboddi ngaal faamunoo fadɗaama e leydi ndeen, ngal tewni debbo dimdo biɗɗo

gorko oon. ¹⁴Debbo oon hokkaa bippeelee ciilal manngal, faa fiirda yaha nokkuure nde segilanaa ley ladde ndeen. Toon o haybetee haddi wakkati e wakkatiiji didi e feccere wakkati, faa o reenoo e mboddi ndiin. ¹⁵Ndeen mboddi ndiin tuuti ndiyam, dam ili caggal debbo oon hono maayo faa dam hooya mo. ¹⁶Ammaa, leydi ndiin wallii debbo oon, ndi aari hunnduko mayri, ndi modi ndiyam dam kuungal ngaal tuuti daam. ¹⁷Kuungal manngal ngaal tikkani debbo oon sanne, yehi haboyde e heddiibe e yuwdi debbo oon. Been ngoni dwtaniibe jamirooje Laamdo de tiigii seedaaku ngu Iisaa waddi nguun. ¹⁸Kuungal ngaal ina darii dow njaareendi daande maayo.

Haala ndaabaawa yuurnga ley maayo

13 Caggal duum, nji'umi ndaabaawa njogiinga luwe sappo e ko'e jeddi ina wurtoo e maayo ngoon. Luwal fuu ina woodi kufune laamu. Inde mbonkorde Laamdo ina mbinndaa e dow ko'e deen fuu. ²Ndaabaawa nga nji'umi ngaan ina nanndi e cirgu. Koyde magga ina nga'i hono koyde huunde wi'eteende ursu¹. Hunnduko magga ina wa'i hono no hunnduko laddeeru ni. Kuungal nanndungal e mboddi ngaal hokki nga semmbe muudum, e joodorgal muudum laamu ngaal, e baawde mawde. ³Hoore wootere e ko'e ndaabaawa ngaan ina wa'i hono ko barminanoo barmere waawnoonde warude dum, ammaa barmere ndeen dannaama. Dum haaynii yimbe adunaaru fuu, njokki ndaabaawa ngaan. ⁴Be kujidani kuungal nanndungal e mboddi ngaal sabo ngal hokkii ndaabaawa nanndunga e cirgu ngaan baawde laamu maggal.

Katin du, be kujidani ndaabaawa nanndunga e cirgu ngaan, ibe mbi'a:

—Moy nanndi e ndaabaawa nga? Moy waawi habude e magga?

⁵Ndaabaawa nanndunga e cirgu ngaan hokkaa haalude haalaaji mantordi mbonkotoodi Laamdo. Nga hokkaa baawde gollude lebbi capande nay e didi. ⁶Ndaabaawa ngaan fuddi mbonkaade Laamdo, ina mbonkoo innde muudum e suudu muudum. Nduun woni joodiibe dow kammu toon been. ⁷Nga hokkaama baawde faa nga haba e seniibe been, nga jaaloo dum'en. Nga hokkaa baawde laamaade lenyi fuu e siyiiji yimbe fuu e demle fuu e laamorde fuu. ⁸Yimbe wonbe e adunaaru ndu been fuu kujidanani ndaabaawa nanndunga e cirgu ngaan. Been ngoni yimbe be inde mubben tawaaka ina mbinndii gilla fuddoode adunaaru ley dewtere nguurndam ndeen, dewtere Jawgel kirsanoongel ngeel.

⁹Jom nowru fuu, nana! ¹⁰Neddo fuu podanaado habbeede yaaree e maccun-gaaku, habbete yaaree. Neddo fuu podanaado wardeede kaafaahi, wardete kaafaahi. Dum le, tilay yimbe Laamdo ngonda e munyal e hoolaare.

Haala ndaabaawa yuurnga e leydi

¹¹Caggal duum, nji'umi ndaabaawa ngonnga ina wurtoo e ley leydi. Inga woodi luwe didi nanndude e luwe bii mbaalu, ammaa inga haalda hono no kuungal nanndungal e mboddi ngaal ni. ¹²Nga golliri baawde ndaabaawa arandeya, nga barmere muudum nesunoo warude dum de danna ngaan. Nga gollu dum yeeso arandeya ngaan. Nga dooldi yimbe adunaaru been kujidana arandeya ngaan. ¹³Ndaabaawa

¹13:2 Ursu wo kuungal manngal. Teppeeje maggal ina mawni, ingal jogii leebi e pedeeli juuddi beldi.

didaba ngaan wadii kaayeeffiji mawdi. Nga wadii faa nga jippini yiite yuurunge e kammu faa yottii leydi yeeso yimbe fuu. ¹⁴Nga hiiliri yimbe adunaaru kaayeeffiji di nga hokkaa wadude ley baawde ndaabaawa arandeya ngaan. Inga tindina yimbe adunaaru moyyina tooru nanndundu e ndaabaawa barminiranoonga kaafaahi faa nesi waatude ammaa ina wuuri ngaan. ¹⁵Nga hokkaa baawde faa nga wadani tooru nduun yonki faa indu haala. Nga wadii faa neddo fuu mo sujidanaay nga waree. ¹⁶Ndaabaawa ngaan dooldi yimbe fuu keba maande e juude mubben nyaame naa e tiide mubben, teddube e lo'ube, joomiraabe jawdi e talkaabe, rimbe e riimaybe fuu. ¹⁷Fay gooto waawaa soodude maa sonnude si tawraaka maande ndeen. Maande ndeen wo innde ndaabaawa ngaan naa limoore innde magga. ¹⁸Do kaa, tilay neddo wada hakkillo e kabaaru o: neddo jogido paamal fuu hiisoo limoore innde ndaabaawa ngaan, sabo limoore ndeen wo innde neddo. Limoore magga wo keme jeegom e capande jeegom e jeegom (666).

Haala Jawgel e jimol soottitaabe

14 Yeewumi, de nji'umi Jawgel ina darii dow waamnde Siyona, ina wondi e yimbe ujunaaje hemre e capande nayo e nayo (144 000). Innde muudum e innde Baaba muudum na mbinndaa e tiide mabbe. ²Nanumi daande yuuri dow kammu wa'unde hono sawtu diyeele keewde, hono riggaango manngo ni. Daande nde nanumi ndeen ina wa'i hono sawtu fiyoobe kolli. ³Yimbe been fuu ina njima jimol kesol yeeso joodorgal Laamdo ngaal e yeeso kulle nay buurde deen e yeeso mawbe been. Fay gooto waawaano ekitaade jimol ngol si wanaa yimbe ujunaaje hemre e capande nayo e nayo (144 000) soottitaabe e adunaaru been. ⁴Been ngoni

be tuunniraay ko'e mubben rewbe, sabo be laabube. Ibe njokki Jawgel ngeel do ngel yahata fuu. Wo be soottitaabe e ley yimbe adunaaru, faa be laatoo artiibe fuu sakkeede Laamdo e Jawgel ngeel. ⁵Fewre meedaay yaltude e kundude mabbe, be ngalaa feloore.

Haala maleyka'en tato

⁶Wakkati oon nji'umi maleyka goddo ina fira dow, ina jogii Kabaaru Lobbo duumiido oon. Imo waajoo dum yimbe adunaaru, yuurube e laamorde fuu e lenyi fuu e demle fuu e siyiji yimbe fuu. ⁷Imo yeewnoo e daande toownde, imo wi'a:

—Kulee Laamdo! Mawninon dum! Sabo wakkati mo o sarotoo oon warii. Cujidane tagudo kammu e leydi e maayo e ildude ndiyam oon!

⁸Maleyka goddo didabo jokki mo, ina wi'a:

—Baabiila halkii! Baabiila ngalluure mawnde ndeen halkii! Nde yarii leyde fuu fijirde mayre nyaadunde.

⁹Maleyka goddo, tatabo, jokki be ina yeewnoo daande toownde, ina wi'a:

—Neddo fuu kujidando ndaabaawa arandeya ngaan e tooru nanndundu e magga nduun, de hebi maande magga e tiinde naa e junngo, ¹⁰tilay joomum yara cabijam tikkere Laamdo daam, mbaylaadam e ley horde-loonde tikkere makko tawi jillaaka fay huunde. Joomum jukkete e ley yiite e sitti yeeso maleyka'en seniibe been e yeeso Jawgel ngeel. ¹¹Cuurki yuuruki e jukkungo mabbe ina yeeja faa abada. Jemma e nyalooma fuu fowtere walanaa sujidanoobe ndaabaawa ngaan e tooru magga e hebube maande innde magga.

¹²Dum le, tilay yimbe Laamdo ngonda e munyal.

Been ngoni hayube jamirooje Laamdo de kaybi goondinal Iisaa been.

¹³Wakkati oon nanumi daande yuuruunde dow kammu, ina wi'a:

—Winndu dum do: gilla joonin, barke woodanii maayooɓe hawtuɓe e Joomiraado been.

Ruuhu oon wi'i:

—Goonga! Be powtinoyte e tampiri maɓɓe, sabo barke golle maɓɓe jokkan be.

Haala wakkati tayri adunaaru

¹⁴Yeewumi, de nji'umi ruulde raneere. Dow ruulde ndeen nanndudo e bii neddo ina joodii. Kufune gadiraado kanje ina woni e dow hoore makko. Imo tiigii wawdu welndu e junngo makko. ¹⁵Maleyka goddo yalti e suudu Laamdo seniindu, ina yeewnoo daande toownde, ina wi'a joodiido dow ruulde oon:

—Jippin wawdu maa nduun de tayaa, sabo wakkati tayri yottake. Adunaaru benndii, yonii tayeede!

¹⁶Ndeen joodiido e ruulde oon yiili wawdu muudum dow leydi, de adunaaru fuu tayaa.

¹⁷Maleyka goddo yalti e suudu Laamdo seniindu wonndu dow kammu nduun. Kam du ina tiigii wawdu welndu. ¹⁸Ndeen maleyka goddo yalti e ley hirsirde rewreteende Laamdo ndeen. Oon woni kawjotoodo yiite. O yeewnii daande toownde, o wi'i maleyka tiigiido wawdu welndu oon:

—Jippin wawdu maa nduun, kawrunduraa biɓɓe cabiije dow leydi, sabo de benndii.

¹⁹Maleyka oon yiili wawdu muudum dow leydi, hawrunduri biɓɓe cabiije deen, de faddi de ley boosirde mawnde. Boosirde ndeen woni tikkere Laamdo mawnde. ²⁰Biɓɓe cabiije deen boosaa caggal ngalluure toon. Yiyyam yalti e boosirde ndeen faa hewti labaale pucci,

dam ili ko fotata e kilooji keme tati njuuteefi.

Haala jimol Muusaa e jimol Jawgel

15 Caggal duum, nji'umi dow kammu maande wonnde mawnde haayniinde. Nji'umi maleyka'en njeddo ina njogii masiibaaji jeddi. Wo di masiibaaji cakitotoofi. E majji tikkere Laamdo timmata.

²Nji'umi maayo nanndungo e daandorgal ina jillunduri e yiite. Jaalinoobe ndaabaawa ngaan been ina keddi dakkol maggo. Been ngoni jaalinoobe nga, kanga e tooru nanndundu e magga nduun e limoore innde magga ndeen. Ibe njogii kolli di Laamdo hokki be diin. ³Ibe njima jimol Muusaa maccudo Laamdo oon e jimol Jawgel ngeel, ibe mbi'a:

«Laamdo Joomiraado jom baawde fuu, gollleeji maa wo mawdi, wo kaayniidi! Laabi maa wo ponnditiidi, goongaaji, aan laamiido laamorde fuu!

⁴Moy woni hulataa ma, Joomiraado, mo mawnintaa innde maa? Sabo aan tan woni gooto Ceniido. Leyde fuu ngaran kujida yeeso maa, sabo be nji'ii gollleeji maa ponnditiidi.»

Haala kaake jeddi keewde masiibaaji jeddi

⁵Caggal duum, nji'umi suudu Laamdo seniindu dow kammu ina omti. Dum woni hukum seedaaku oon.⁸

⁶Maleyka'en njeddo jogiibe masiibaaji jeddi been njalti e mayru, ina bornii kaddule laabude tal jalbooje, ina kabbi kabborɗi kanje e becce muɓɓen. ⁷E kulle nay buurde deen, wootere hokki maleyka'en njeddo been kaake kanjeeje jeddi keewde tikkere Laamdo buurdo faa abada oon. ⁸Suudu nduun heewi

§15:5 Ayaare ndeen ina waawi fiirtireede: *Caggal duum, nji'umi suudu Laamdo seniindu ina omtii dow kammu. Hukum seedaaku ina woni ley mayru.*

cuurki saabe annoora Laamdo e baawde muudum. Fay gooto waawaa naatude ley mayru, si wanaa nde masiibaaji jeddi di maleyka'en njeddo ngaddi diin timmi.

16 Ndeen nanumi daande toownde yuuri to suudu seniindu toon, ina wi'a maleyka'en njeddo been:

—Njehee, njuppowee dow adunaaru kaake tikkere Laamdo jeddi deen!

²Maleyka arandeejo oon yehi, yuppi kaakol muudum dow leydi. Buuye bonde naawde ngadi dow yimbe tawraabe maande ndaabaawa ngaan e sujidanoobe tooru nanndundu e magga been.

³Maleyka didafo oon yuppi kaakol muudum e maayo. Maayo ngoon wayliti, laatii hono yiyam maaydo. Kulle burde gonde ley maggo fuu mbaati.

⁴Maleyka tatafo oon yuppi kaakol muudum ley gooruuji e ildufe, de diyeele deen fuu mbaylitii yiyam. ⁵Ndeen nanumi maleyka kawjotoodo diyeele oon, ina wi'a:

—Aan Ceniido, gondo, gonnoodo, wo a ponnditiido, sabo a sarake goonga.

⁶Saabe ko be ndufi yiyam seniibe e yiyam annabaabe duum, aan du, kokkudaa be yiyam be njara! Ibe kaandi e majjum.

⁷Ndeen nanumi daande yuuri to hirsirde rewreteende Laamdo toon, ina wi'a:

—Goonga! Laamdo Joomiraado jom baawde fuu, sariyaaji maa wo goongaaji, wo ponnditiidi!

⁸Ndeen maleyka nayafo oon yuppi kaakol muudum e dow naange, de nge hokkaa sumirde yimbe nguleefi magge. ⁹Yimbe been cumiraa nguleefi cattuki. Ndeen be mbonkii innde Laamdo mo baawde ngoodani dow masiibaaji oon. Be tuubaay, be mawninaay dum.

¹⁰Maleyka njoyafo oon yuppi kaakol muudum dow joodorgal ndaabaawa

ngaan. Do nga laamii doon nibbinaa tiki, de yimbe ina njata demle mubben saabe naawalla. ¹¹Be mbonkii Laamdo jom kammu oon saabe buuye mabbe e naawalla mabbe. Ammaa duum fuu, be tuubaay e gollleeji mabbe bondi diin.

¹²Maleyka njeegafo oon yuppi kaakol muudum dow maayo manngo wi'eteengo Efarata. Ndiyam maggo beebi faa yoori, faa kaanankoofo yuuroofo lettugal been keba laawol ndewa toon. ¹³Ndeen nji'umi ginnaaji tati bondi nanndufi e paafi. Wooturu ina wurtoo e hunnduko kuungal nanndungal e mboddi ngaal, wooturu ina wurtoo e hunnduko ndaabaawa ngaan, wooturu du ina wurtoo e hunnduko annabaajo peneejo oon.

¹⁴Ginnaaji bondi diin wo wadoofo kaayeeffiji. Ibe njaha to kaanankoofo adunaaru fuu faa be kawrundura dum'en saabe wolde nyannde darngal, nyalaande Laamdo jom baawde fuu.

¹⁵Joomiraado wi':

—Kakkilee! Inani mido warda hono no gujjo ni. Barke woodanii doomudo kakkildo, ina tiigii kaddule muudum faa taa yaha banndu boldu de semta yeeso yimbe.

¹⁶Ginnaaji diin kawrunduri kaanankoofo been e nokku bi'eteedo e ibraninkoofo Harmagedon.

¹⁷Maleyka njeddafo oon yuppi kaakol muudum e mbeeyu. De daande toownde yalti e suudu seniindu to joodorgal laamu toon, ina wi'a:

—Timmi!

¹⁸Mayye mayyi, dukooji e diggaali ngadi, dimmbagol leydi manngol wadi. Dimmbagol leydi hono ngool wadaay e adunaaru ndu gilla yimbe tagaa, no ngol sattiri mawnude! ¹⁹Ngalluure mawnde ndeen feccaa pecce tati. Galluuje laamorde adunaaru fuu caami. Laamdo miccitii bonanda ngalluure mawnde wi'eteende Baabiila, de yarni

nde horde cabijam heewnde tikkere muudum. ²⁰Duude maayo fuu kalkii. Baamle fuu majji. ²¹Marmalluuje butte yuuri kammu, caami dow yimbe, wootere fuu teddeefi muudum ina wada kilooji capande nay. Yimbe been mbonkii Laamdo saabe masiiba marmalluuje oon, sabo masiiba oon sattii bonde sanne.

Haala jukkungo Baabiila

17 Caggal duum, gooto e maleyka'en njeddo jogiibe kaake jeddi been wari, haaldi e am, wi'i:

—War faa mi holle jukkungo debbo woykuuru** anndaado sanne, joodiido dow diyeele keewde oon. ²Kaanankooɓe adunaaru been pijidii e muudum. Yimbe adunaaru been du culii e fijirde muudum.

³Ndeen Ruuhu heewi kam, maleyka oon yaari kam faa ley ladde. Nji'umi toon debbo ina waddii ndaabaawa mbodeewa keewnga inde mbonkorde Laamdo. Inga woodi ko'e jeddi e luwe sappo. ⁴Debbo oon ina bornii kaddule ciide e bodeeje, ina sodii kanje e kaaye dime e hayre luulu. Imo jogorii junngo makko horde-loonde kanje heewnde ko nyiddini sanne, heewnde tuundi fijirde makko. ⁵Dow tiinde makko innde ina winndaa nde maanaa muudum suudii:

«Baabiila ngalluure mawnde, inna woykuuji,

inna ko nyiddini fuu ley adunaaru».

⁶Nji'umi debbo oon sulake saabe yi-yam seniibe e yi-yam seedantoobe lisaa dam o yari.

Ko nji'umi mo duum, dum haaynii kam sanne. ⁷Ammaa maleyka oon wi'i kam:

—Ko wadi de idum haaynii ma? Mi fiirtante maanaa cuudiido oon, maanaa debbo oon e ndaabaawa nga o waddii

njogiinga ko'e jeddi e luwe sappo ngaan. ⁸Ndaabaawa nga njiidaa ngaan, inga wonnoo, ammaa nga heddaaki joonin. Inga haani yaltude e bunndu ndu luggeefi muudum walaa do haadi nduun, nga halkowaa. Yimbe adunaaru be inde muɓben mbinndaaka e dewtere nguurndam gilla fuddoode adunaaru been, si nji'ii ndaabaawa ngaan na yalta fu, kaayee fi nanngan dum'en. Sabo inga wonnoo, nga heddaaki joonin, de nga bangowan katin.

⁹Do kaa, tilay neddo tawree hakkilantaaku faa faama kabaaru o: ko'e jeddi deen wo baamle jeddi de debbo oon joodii dow muɓben deen. Iɗe cappoo katin kaanankooɓe njeddo: ¹⁰njoyo pal-take, njeegabo oon ina woni joonin, njedɗabo oon waraay tafon, ammaa si o warii, wakkatiyel seeda o laamotoo. ¹¹Ndaabaawa ngonnoonga de heddaaki joonin ngaan wo gooto e njeddo been. Nga wartan de nga laatoo kaananke njeetatabo, ammaa cakitte magga wo halkere.

¹²Luwe sappo de njiidaa deen wo kaanankooɓe sappo be kebaay laamu tafon, ammaa be kebowan baawde laamaade no kaanankooɓe ni haddi wakkatiyel gootel, kambe e ndaabaawa ngaan. ¹³Be fuu be anniya gooto, iɗe kokka ndaabaawa ngaan semmbe mabbe e baawde mabbe. ¹⁴Be kaban e Jawgel ngeel, ammaa Jawgel ngeel jaaloto be sabo kangel woni Joomiraado joomiraabe e Kaananke kaanankooɓe. Wondube e maggel been wo noddaabe, subaabe, hoolniibe.

¹⁵Maleyka oon wi'i kam katin:

—Diyeele de njiidaa debbo woykuuru oon ina joodii dow muɓben deen, kanje ngoni siyiiji yimbe e jama'aaje e laamorde e demle. ¹⁶Luwe sappo de njiidaa deen, kam e ndaabaawa ngaan,

**17:1 Maanaa *woykuuru* wo pijoowo jobeteedo ceede.

mbanyan debbo woykuuru oon, boldina dūm faa laaba de heddo baandu boldu, nyaama teewu muudum, de nduppa ko heddi dūm e yiite. ¹⁷Sabo Laamdo wattii e berde maɓɓe wadude anniya muudum, ɓe laato daande wootere, ɓe kokka ndaabaawa ngaan laamu maɓɓe, faa nde haalaaji Laamdo diin fuu tabiti.

¹⁸Debbo pijoowo mo njiidaa oon, kam woni ngalluure mawnde laamiinde kaanankooɓe adunaaru.

No Baabiila halkirtee

18 Caggal dūm, nji'umi maleyka goddo keewdo baawde ina yuura dow kammu ina jippoo. Darja makko jalbini adunaaru. ²O yeewnii faa toowi, o wi'i:

«Baabiila halkii!

Baabiila ngalluure mawnde ndeen halkii!

Nde laatake joonnde ginnaaji, suuforde ruuhuujjii tuunudi fuu e foondu tuunundu wanyaandu fuu!

³Sabo leyde deen fuu culirii cabijam, caamii

saabe fijirde mayre nyaadunde.

Kaanankooɓe adunaaru been njeenii e mayre.

Luumotooɓe e adunaaru been fuu keɓii jawdi

saabe danyal mayre keewngal faa wittii ngaal.»

⁴Ndeen nanumi daande wonnde yuuri dow kammu, ina wi'a:

—Onon yimɓe am, njaltee e mayre!

Faa taa on kawtu e mayre hakkeejjii,

faa taa masiibaaji mayre kewta on!

⁵Sabo hakkeejjii mayre duufdi,

di njowundurii faa di njottake kammu,

Laamdo du yeggitaay gollleeji mayre bondi diin.

⁶Ngadfee nde hono no nde wadiri on ni! Njooɓtoɗon nde kile didi e ko nde wadi on!

Ko nde siiwani on ley horde mayre dūm,

ciiwane nde kile didi!

⁷Torron nde, kebbinon mettorgal mayre faa haddi no nde teddiniri hoore mayre, faa fota e no nde wuurdy mbelirka.

Sabo inde wi'a e bernde mayre:

«Inan mido joodii, wo mi kaananke debbo,

mi wanaa debbo mo gorum maayi, abada mettorgal cuddu hewtataa kam.»

⁸Saabe no nde worri noon,

masiibaaji mayre caaman dow mayre:

maayde e mettorgal e rafo.

Nde wuldete yiite,

sabo Laamdo Joomiraado carotooɗo nde wo Jom semmbe.

Haala woyeede Baabiila

⁹Kaanankooɓe adunaaru wondube e mayre jeenu de kawti e mayre danyal been nji'an cuurki ngulu mayre. Wakkati oon, ɓe mboyan, ɓe piiran berde maɓɓe mettorgal.

¹⁰Be ndaroto to toowti, sabo iɓe kula jukkungo mayre. Iɓe mbi'a:

—Yoo yoy! Yoo yoy! Baabiila, ngalluure mawnde nde, ngalluure jogiinde semmbe nde! Nde jukkaama wakkati gooto tan!

¹¹Luumotooɓe e adunaaru been mboyan, cunanto nde, sabo fay gooto soodataa gineeji maɓɓe katin. ¹²Gineeji maɓɓe wo kanje e cardii e kaay'e dime e kaay'e luulu e kaddule daatude e kaddule ciide e kaddule hariiri tiidude e kaddule boɗeeje e ledde uurooje godde e gineeji moyy'iniraadi nyiiye nyiibi e gineeji moyy'iniraadi ledde tiidude coggu e jamde boɗeeje e jamde baleeje e hayre wi'eteende marba. ¹³Gineeji maɓɓe katin wo funngooji belnirdi e uurnirdi e gowe e nebbam uurdam e uurdi miira e uurdi cuurtinteendi e cabijam e nebbam ɓiɓɓe jaytun e conndi alkama e aawdi alkama e na'i

e baali e pucci e torkooji e maccuḅe e yonkiiji yimḅe.

¹⁴Luumotooḅe ḅeen mbi'i ngalluure ndeen:

—Ko njidunodaa hebude fuu wodḅake ma: keewal mbelirka maa e dawla maa fuu halkii, a hewtataa ḅum abada katin.

¹⁵Luumotooḅe hebube jawdi e mayre ḅeen ndaroto to towti, sabo ina kula jukkungo mayre. Be mboyan, ḅe cunoto, ¹⁶ḅe mbi'an:

—Yoo yoy! Yoo yoy! Ngalluure mawnde nyaayiroore kaddule daatude e kaddule ciide e kaddule boḅeeje, sodortoonde kanḅe e kaaye dime e kaaye luulu! ¹⁷E ley wakkati gooto tan, jawdi ndiin fuu halkaa!

Dawranooḅe laanaaji ndiyam e ya-hooḅe ley majji e dogginooḅe ḅeen, kam e heḅooḅe neema muḅḅen e luumagol dow maayo ḅeen, ḅe fuu ḅe toowtan ḅe ndaroo. ¹⁸Wakkati mo ḅe nji'ata cuurki ngulu mayre, ḅe mbullan, ḅe mbi'a:

—Ngalluure ndeye nanndunoo e ngalluure mawnde nde?

¹⁹Be ndufan leydi dow ko'e maḅḅe no ḅe poti metteede. Be mboyan, ḅe cunoo, ḅe mbulla, ḅe mbi'a:

—Yoo yoy! Yoo yoy! Ngalluure mawnde ndeen, nde keewal danyal muudum hokki jogiiḅe laanaaji e ley maayo fuu jawdi, e ley wakkati gooto tan, nde halkii! ²⁰Kammu, welta e halkeede mayre! Seniiḅe e nulaaḅe e annabaaḅe, onon du mbeltee! Sabo Laamḅo sarake nde ko nde wadi on duum!

²¹Wakkati oon, maleyka jom semmbe hooyi kaayal nanndungal e niisirde mawnde, de faddiri dum semmbe ley maayo, wi'i:

—Nii Baabiila ngalluure mawnde ndeen faddirtee, nde yi'ataake abada katin! ²²Katin du, fay gooto nanataa ley mayre kolli hodoḅe gaaci naa yimoḅe naa fuufoḅe cereeli e barguuji. Golloowo nyeenyudo fay gooto yi'ataake katin e ley mayre.†† Duko undufe nanataake katin e ley mayre. ²³Annoora lampal yaynataa ley mayre katin. Sawtu ḅanjudo e ḅanjaado nanataake e ley mayre katin.

Bone oon fuu hewtan Baabiila sabo luumotooḅe mayre burnoo adunaaru fuu baawḅe. Woodi du, nde hiildii leyḅe fuu e ndaggadaaku mayre. ²⁴Katin du, yi-iyam annabaaḅe e seniiḅe e waraaḅe ley adunaaru ḅeen fuu tawaama e mayre.

Jimi jettooje Laamḅo ley aljanna

19 Caggal duum, nanumi sawtu jamaa keewḅo dow kammu, ina yeewnoroḅo daade toowḅe, ina wi'a:

«Haleluuya!‡‡

Kisindam e manngu e baawḅe ngoodanii Laamḅo meeden!

²Sabo sariyaaji makko wo goongaaji, wo ponnditiidi!

O sarake debbo woykuuru anndaado sanne,

bonnirḅo adunaaru fijirde muudum oon.

O yomnake dum yi'iyam maccuḅe makko dam rufi.»

³Be toowni ḅaade katin, ḅe mbi'i:

«Haleluuya!

Cuurki ngulu ina yuura to ngalluure ndeen

ina yeeḅa faa abada!»

⁴Mawḅe noogayo e nayo ḅeen e kulle nay buurde deen, kippii e leydi kujidani Laamḅo joodiido e joodorgal laamu oon, ina mbi'a:

—Aamiina. Haleluuya!

††18:22 *Golloowo nyeenyudo* wo gadoowo golle juude hono cehoowo naa tafoowo jamḅe.

‡‡19:1 *Haleluuya* wo haala ibraninkoore, dum woni *Njetten Joomiraado*.

⁵Daande yuuri to joodforgal toon, ina wi'a:

—Njettee Laamdo meeden, onon maccube muudum fuu, onon hulooŋe dum, tedduŋe e lo'ube!

Haala bangal Jawgel

⁶Ndeen nanumi daande nanndunde e sawtu jamaa keewdo, hono sawtu diyeele keewdo ni, hono diggaali mawdi ni, ina wi'a:

«Haleluuya! Sabo Laamdo Joomiraado meeden
Jom baawde fuu oon tabintinii laamu muudum.

⁷Mbeltoŋen, ceyoden, mawninen mo, sabo bangal Jawgel ngeel yottake, banjeteedo oon du segilake.

⁸O hokkaama kaddule o bornoo, leppi daatudi, jalbooji, laabudi.»
Kaddule deen ngoni golleeji seniibe moyyudi diin.

⁹Maleyka oon wi'i kam:

—Winndu: Barke woodanii noddaabe e nyaamduuji bangal Jawgel been!

O wi'i kam katin:

—Haalaaji diin ngoni haalaaji Laamdo goongaaji.

¹⁰Kippiimi e leydi to koyde makko faa mi sujidana mo, ammaa o wi'i kam:

—Taa wadu! Miin du wo mi maccudo hono maada, aan e sakiraabe maa tiigiibe seedaaku ngu Iisaa waddi nguun. Sujidan Laamdo!

Sabo seedaaku ngu Iisaa waddi nguun, dum pay laatii annabaaku.^{¶¶}

Haala garol Almasiihu faa jukka kuungal ladde

¹¹Caggal duum, nji'umi kammu ina omtii, de puccu ndaneewu bangi. Baddiido ngu oon ina wi'ee Koolniido, ina wi'ee Goongante. Wo e fonnditaare o

sarortoo, e fonnditaare du o honirta.

¹²Gite makko ina nga'i hono demle yiite ni. Kufuneje laamu keewde ina ngoni e hoore makko. Innde ina winndaa e makko nde fay gooto anndaa si wanaa kanko. ¹³Imo bornii saaya cuuwaaka e yiy'am. Innde makko wo: «Konngol Laamdo.» ¹⁴Konuuji kammu ina njokki mo ina bornii kaddule daatude, daneeje, laabude, ina mbaddii pucci daneeji. ¹⁵Kaafaahi mbelki ina wurtoo e hunnduko makko. E kanki o soppirta laamorde adunaaru, de o laamoroo de sawru njamndi. O dampan e boosirde cabiije yaltinoore tikkere Laamdo jom baawde mawnde. ¹⁶Inan innde winndaande e saaya makko e busal makko:

«Kaananke kaanankooŋe e Joomiraado joomiraabe».

¹⁷Ndeen nji'umi maleyka ina darii dow naange. O yeewnii faa toowi, o wi'i pooli piirooji dow fuu:

—Ngaree, kawritee to nyaamdu weltaare mawndu ndu Laamdo wadi nduun, ¹⁸faa nyaamon teewu kaanankooŋe e teewu hooreeŋe sordaasiibe e teewu jom'en semmbe e teewu pucci e waddiibe dum'en e teewu uuji yimbe fuu – rimbe e riimayŋe, tedduŋe e lo'ube!

¹⁹Ndeen nji'umi ndaabaawa mannga ngaan e kaanankooŋe adunaaru been e konunkooŋe muŋŋen ina kawriti faa kaba e baddiido puccu ndaneewu oon e konu muudum. ²⁰Ndaabaawa ngaan nanngaa, kanga e annabaajo fewreejo gadannoodo kaayeeŋi yeeso magga oon. E kaayeeŋi diin o hiildunoo hebube maande ndaabaawa ngaan been, sujidannoobe tooru nanndundu e magga been. Be dido fuu, be paddaa ibe mbuuri e weendu yiite hubbirteendu

^{¶¶}19:10 timmoode aayaare ndeen ina waawi fiirtireede: *Sabo seedanaade Iisaa, dum pay laatii annabaaku.*

sitti nduun.⁸⁸ ²¹Heddiibe been kalki-raa kaafaahi mburtotooki e hunnduko badfiido puccu ndaneewu oon. Pooli diin fuu ngari nyaami teewuuji maβbe faa kaari.

Haala laamu duubi ujunere

20 Caggal duum, nji'umi maleyka ina yuura dow kammu ina jip-poo, ina jogorii junngo muudum cokitir-gal bunndu ndu luggeefi muudum walaa do haadi nduun, kam e callalol mangol. ²O nanngi kuungal manngal ngaal, dum woni mboddi arandeeri mbi'eteendi Ibiliisa naa Seydaani ndiin. O habbi dum duubi ujunere. ³O faddi ndi e ley bunndu ndu luggeefi muudum walaa do haadi nduun, o ommbi ndi ley mayru, o takki ndu, taa ndi hiila lenyi faa nde duubi ujunere diin kibbi. Caggal duum, ina tilsi ndi habbitee wakkati seeda.

⁴Ndeen nji'umi joodorde laamu. Joodiibe e majje been kokkaama baawde saraade. Nji'umi katin yonkiiji be ko'e muβben tayanoo saabe ko be mbaajii seedaaku ngu Iisaa waddunoo, kam e konngol Laamdo ngool. Be kujidanaayno ndaabaawa ngaan e tooru nanndundu e muudum nduun, be kebaay maande magga e tiide naa e juude maβbe. Been iirtii, laamodii e Almasiihu duubi ujunere. ⁵Dum woni ummital arandeyal ngaal. Maaybe heddiibe been iirtaaki faa nde duubi ujunere diin kibbi. ⁶Barke e senaare ngoodanii jeyaabe e ummital arandeyal been! Maayde didaiberde ndeen walaa ko waawani be. Be laatanto Laamdo e Almasiihu almaami'en, be laamodoo e Almasiihu duubi ujunere.

Haala jaaleede Ibiliisa

⁷Si duubi ujunere diin kibbii, Seydaani habbitete e kasu muudum, yoppee. ⁸O wurtoto, o hiilowa lenyi gondi e cobbuli adunaaru nay diin, dum woni Yaajuuju e Maajuuju.* O hawrunduran yimbe lenyi diin faa naata wolde. Idi keewi sanne hono njaareendi maayo. ⁹Di yuuri e gereeeji fuu ley adunaaru, di piilii ngalluure horsunde ndeen, do seniibe been kodi doon. Ammaa yiite yuuri dow kammu, halki di. ¹⁰Ibiliisa kiilannoodo be oon fadfaa e weendu yiite e sitti nduun, do ndaabaawa ngaan e annabaajo peneejo oon ngoni doon. Be njukketee doon jemma e nyalooma faa abada.

Haala nyannde darngal

¹¹Caggal duum, nji'umi joodorgal laamu manngal danewal e joodfiido dow maggal. Kammu e leydi fuu ndoggi ndilli yeeso makko, di nji'ataake katin. ¹²Nji'umi maaybe, teddube e lo'ube, ina ndarii yeeso joodorgal laamu ngaal. Dewte ina peertee. Dewtere wonnde du ina feertee, kayre woni dewtere nguurndam. Maaybe been cariraa golleeji muβben binndaadi e dewte deen, mono fuu haddi golle muudum. ¹³Maayo ngoon hokkiti maaybe muudum, maayde e laakara kokkiti maaybe muβben, mono e muβben fuu saroraa haddi golle muudum. ¹⁴Maayde e laakara fuu padfaa e weendu yiite nduun. Weendu nduun woni maayde didaiberde ndeen. ¹⁵Nedfo fuu mo innde muudum tawaaka ina winndaa e dewtere nguurndam ndeen, fadfaama e weendu yiite nduun.

⁸⁸19:20 *Sittiwo* huunde oolde wuleteende ina luuba.

*20:8 *Yaajuuju e Maajuuju* ina mbi'ee *Gogu e Magogu* e ibraninkoore.

No huunde fuu heydfintinirtee

21 Caggal duum, nji'umi kammu keso e leydi keyri, sabo kammu arandeejo oon e leydi arandeeri ndiin fuu ndillii, maayo du walaa. ²Nji'umi Ngalluure Seniinde ndeen – dum woni Urusaliima keso oon – ina yuura dow kammu to Laamdo ina jippoo. Nde nyaayinaama hono no bajeteedo nyaayirta faa segiloo yaha to gorum ni. ³Nanumi daande toownde yuurunde to joodorgal laamu toon, ina wi'a:

—Inan, joonnde Laamdo na woni hakkunde yimbe: o joodoto hakkundee mabbe, be laato lenyol makko. Laamdo e hoore muudum wondan e mabbe, laato Laamdo mabbe. ⁴O mooytan gonfi gite mabbe fuu. Maayde e mettorgal e bullaali e naawalla keddataako, sabo kulle kiidde deen fuu paltake.

⁵Joodiido e joodorgal ngaal oon wi'i:

—Inan, mido heydfintina huunde fuu!

O wi'i kam:

—Winndu haalaaji diin. Wo di koolniidi, wo di goongaaji.

⁶O wi'i kam katin,

—Huunde fuu timmii! Miin woni arandeejo, miin woni cakitotoodo. Miin woni fuddoode, miin woni timmoode. Neddo fuu domdufo, mi hokkan dum ndiyam nguurndam yuurudam e ildude ndeen bolum tawa yobaay faa'e. ⁷Neddo fuu jaaliido heban dum fuu, mi laatoto Laamdo muudum, kam du laato biyam. ⁸Ammaa waatuibe berde e be ngalaa goondinal e golloobe ko nyiddini e waroobe yimbe e fijoobe e dabarankoobe e rewoobe tooruuji e fenooobe been fuu, weendu yiite e sitti hubbooru nduun woni ngedu mubben. Dum woni maayde didaberde ndeen.

Haala Urusaliima keso

⁹Caggal duum, gooto e maleyka'en njeddo tiigiiibe kaake jeddi keewde masiibaaji jeddi cakitotoodi diin wari, haaldi e am, wi'i:

—War faa mi holle bargaado, jom suudu Jawgel ngeel.

¹⁰Ndeen keewumi Ruuhu, maleyka oon yaari kam faa dow waamnde mawnde toownde. O holli kam Urusaliima ngalluure seniinde ndeen ina yuura dow kammu to Laamdo ina jippoo.

¹¹Inde wondi e darja Laamdo faa inde jalbira hono no hayre rimre ni, hono no hayre yaspa laabunde hono daandorgal ni. ¹²Kokuwol tekkungol toowngol ina fiilii nde. Ingol woodi dammbude sappo e didi, dammbugal fuu ina woodi maleyka. Lenyi bibbe Israa'iila sappo e didi diin, inde mubben ina mbinndaa e dammbude deen: ¹³dammbude lettugaaje deen wo tati, gorgaaje deen wo tati, sobbiireeje deen wo tati, hordooreeje deen du wo tati. ¹⁴Kokuwol ngalluure ngool ina woodi kaaye joyyinirde sappo e didi. Dow majje inde nulaabe Jawgel sappo e dido been mbinndaa.

¹⁵Maleyka kaaldoowo e am oon ina tiigii sawru kanje fonndirdu faa fonnda ngalluure ndeen e dammbude mayre e kokuwol mayre. ¹⁶Tatteeji mayre nay diin fuu potu, njuuteefi mayre e njaajeeji mayre wo potu. O fonndiri nde sawru nduun, nde laatii estadiiji ujunaaje sappo e didi (12 000),[†] njuuteefi mayre e njaajeeji mayre e tooweefi mayre fuu wo potu. ¹⁷O fonndi kokuwol ngool, ngol hawri e piye hemre e capande nay e nay (144), piye de yimbe piyata deen maleyka oon fiyirta. ¹⁸Kokuwol ngool nyibiraama hayre yaspa. Ngalluure

[†]21:16 Dum fuu na hawra e kilooji 2 200.

ndeen du nyibiraama kanje dimo, ga'ud'o hono no daandorgal laabungal ni. ¹⁹Rotere kokuwol ngalluure ngool ina nyaayiniraa sii kaaye dime fuu: arandeere ndeen yaspa, didaberde ndeen safiir, tataberde ndeen agate, nayaberde ndeen emerooda, ²⁰joyaberde ndeen onikis, jeegaberde ndeen sarduwaan, jeddaberde ndeen kirisoliita, jeetataberde ndeen beril, jeenaberde ndeen topaas, sappoberde ndeen kirisoparaas, sappo e go'aberde ndeen yasente, sappo e didaberde ndeen ameeitis. ²¹Dambubude sappo e didi deen wo kaaye luulu daneje sappo e didi. Dammbugal fuu wo hayre luulu wootere. Balangol ngalluure ndeen wo kanje dimo, jalbiroowo hono no daandorgal ni.

²²Mi yi'aay suudu dewal e ley ngalluure ndeen, sabo Laamdo Joomiraado jom baawde fuu oon e Jawgel ngeel ngonni suudu dewal mayre. ²³Ngalluure ndeen haajaaka naange naa lewru yalnana dum, sabo darja Laamdo yalnana nde. Jawgel ngeel woni lampal mayre. ²⁴Lenyi adunaaru njahan ley annoora mayre. Kaanankooŋe adunaaru been ngaddanan nde darja muŋben. ²⁵Dambubude mayre deen ombataako nyalooma. De ombataako fey, sabo jemma walaa e mayre. ²⁶Darja e teddeengal lenyi adunaaru waddete ley mayre. ²⁷Ko tuuni fuu naatataa e mayre, naa gollooŋe ko nyiddini, naa fenooŋe. Ammaa naatooŋe e mayre been ngonni be inde muŋben mbinndaa e dewtere nguurndam nde Jawgel ndeen.

22 Caggal duum, maleyka oon holli kam maayo ngo ndiyam muudum hokkata nguurndam, njalbiroojam hono daandorgal. Idam yuura to joodorgal laamu Laamdo e Jawgel ngeel toon. ²Idam ila hakkunde laawol dewoowol ley ngalluure ndeen. Gerejeji maayo ngoon didi fuu, lekki

kokkoohi nguurndam ina woni e muudum, ndimoohi kile sappo e didi, lewru fuu nde wootere. Haakorooji makki wo safaare dannoore lenyi adunaaru. ³Ko Laamdo hudi fuu tawataake ley ngalluure ndeen katin. Joodorgal laamu Laamdo e Jawgel ngeel ina ngonni ley mayre. Maccube Laamdo ndewan dum. ⁴Be nji'an yeeso muudum. Innde muudum du wonan e tiide maŋŋe. ⁵Jemma walaa katin. Be ngalaa haaju e annoora lampal naa annoora naange, sabo Laamdo Joomiraado yalniranani be annoora muudum. Be laamoto faa abada abadin.

Haala gartol Iisaa

⁶Maleyka oon wi'i kam:

—Haalaaji diin wo koolniidi, wo goongaaji. Laamdo Joomiraado, gattudo konngol muudum ley annabaabe oon, nuli maleyka muudum faa holla maccube muudum ko badii warude.

⁷Iisaa wi'i:

—Ndaaree, mi waran ko booyataa!

Barke woodanii neddo fuu kaybudo ko dewtere annabaaku nde wi'i.

⁸Wo miin, Yuhanna, woni nanudo, jiu'do kulle deen fuu. Caggal ko nanumi e ko nji'umi duum, kippiimi e leydi to koyde maleyka kollannodo kam oon faa mi sujidana dum. ⁹Ammaa o wi'i kam:

—Taa wadu! Miin du wo mi maccudo Laamdo hono maada, aan e saki-raabe maa annabaabe been, kam'en e haybooŋe haalaaji dewtere nde. Sujidan Laamdo!

¹⁰O wi'i kam katin:

—Taa suudu haalaaji annabaaku gonni e dewtere nde diin, sabo wakkati mo dum laatotoo oon badake.

¹¹Gafoowo ko boni heddo e bonanda muudum, tuundo golle heddo e gollleeji muudum tuundi diin, moyyo

heddo e moyyuki muudum, ceniido heddo e senaare muudum!

¹² Iisaa wi'i:

—Ndaaree, mi waran ko booyataa. Midó wadda mbarjaari faa mi barjoo mono fuu haddi golle muudum. ¹³ Miin woni arandeejo e cakitotoodo, miin woni fuddoode e timmoode.

¹⁴ Barke woodanii lonnoobe saayaaji mubben faa mbaawa nyaamude bibbe lekki nguurndam kiin, be ndewa dammbude, be naata ngalluure ndeen. ¹⁵ Ammaa wonbe caggal mayre been wo dawaadi e dabarankoobe e fijoobe e waroobe yimbe e rewoobe tooruuji e yidube fewre e wadoobe hiila.

¹⁶ Miin Iisaa, mi nului maleyka am faa seedoo kulle de e ley kawrite goondinbe deen. Miin woni dadol Daawda, wo mi yuwdi Daawda du. Miin woni hoodere fajiri jalboore ndeen!

¹⁷ Ruuhu e barjeteedo oon ina mbi'a:

—War!

Neddo fuu nando dum wi'a: «War!»

Neddo fuu domdudo wara, jidudo yarude ndiyam kokkoojam nguurndam fuu jaba yara dam bolum tawa yobaay faa'e.

Timmoode

¹⁸ Miin Yuhanna, midó sappana neddo fuu nando haalaaji annabaaku gondi e dewtere nde diin: si neddo beydii e majji huunde, Laamdo beydanan dum masiibaaji cifaadi e ley dewtere nde. ¹⁹ Si neddo ittii godfum e haalaaji dewtere annabaaku nde, Laamdo ittan ngedu muudum e lekki nguurndam cifaaki e mayre kiin, kam e ngalluure seniinde sifaande e mayre ndeen.

²⁰ Ceedantoofo kulle deen oon wi'i:

—Tannyoral, mi waran ko booyataa! Aamiina. War Iisaa Joomiraado!

²¹ Hinney Joomiraado meeden Iisaa wondu e moodon on fuu.